ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
MARDI
2 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 ֆրօ — Վեցամսեայ : 135 ֆրօ
Արտասահման : Տար. 300 ֆրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 ֆրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 ֆրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.020 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.020

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԸՆԴՄԻՋԷ ԻՐ ՑՈՅՑԵՐԸ

«Հայ Ազգային Գոնկրէս»ը յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած է թէ Օգոստոս 31էն մինչեւ Սեպտեմբեր 12 կ'ընդմիջէ Հիւսիսային պեղոտայի նըստաշրջանը: Հոն միայն «քաղաքական զբօսանքներ» տեղի կ'ունենան ամէն երեկոյ, ժամը 19–22:

Որոշումին պատճառաբանութիւնը հետեւեալն է. «Սեպտեմբեր 6ին նշանակուած Ֆութպոլի աշխարհի առաջնութեան որակաւորման փուլի Հայաստան – Թուրքիա խաղի եւ պաշտօնապէս յայտարարուած՝ Հայաստան 20–25 հազար թուրք Ֆութպոլասէրներուն ժամանման առիթով կառավարութիւնը կայացրել է մի ինչ-որ որոշում, որով մարդու իրաւունքների եւ ազատութիւնների հակասահմանադրական սահմանափակումներ է մացրել, ինչպիսիք սահմանադրութեամբ նախատեսւում են միայն արտակարգ դրութեան պայմաններում: Մի եւնոյն ժամանակ, մենք հասկանում ենք առաճնայոտուկ այս դէպքում հասարակական կարգի ու անվտանգութեան պահպանման լրացուցիչ միջոցառումների անհրաժեշտութիւնը: Նման դէպքերում ժողովրդի վստահութիւնը վայելող լեգիտիմ իշխանութիւնը դա կարող էր անել բոլորովին այլ կերպ, առանց Սահմանադրութիւնը եւ իր քաղաքացիների իրաւունքները ոտնահարելու, մասնաւորապէս՝ խնդրանքով դիմելով հասարակական ու քաղաքական կազմակերպութիւններին՝ ձեռնպահ մնալ այդ օրերին զանգուածային միջոցառումների կազմակերպումից»:

* * *

Կը վերսկսի՞ բանիվ կարս – գիւմրի երկաթուղին

Վրաստանի վերջին շրջանի քաղաքական զարգացումներուն մէկ արդիւնքը պէտք է նկատել Հարաւ-կովկասեան երկաթուղիի ընկերութեան այն լուրը թէ կը նորոգուի Կարս – Գիւմրի երկաթուղին Ախուրեան 2 կայարանը: Նշուած ընկերութիւնը ռուսական է, կազմուած Ռուսերուն կողմէ, Հայաստանի երկաթուղիի պայմանագրային կառավարումը իրենց տրուելէ ետք: Ցստակ է որ այդ նորոգութիւնը նախապատրաստութիւնն է նոյն երկաթուղիին մօտակայ գործածութեան:

Քաղաքական մեկնաբաններ լուրը կը յայտարերեն Վրաստանի դէմ միջոցներու ձեռնարկելու Մոսկուայի մտադրութեամբ: Զօրավիդ կանգնելով հայեցութուրք առնուազն տնտեսական յարաբերութիւններու բնականոնացման, Ռուսերը Հայաստանի այդ մարզը գոնէ մասամբ դուրս կը բերեն Վրաստանէն կախում ունենալու վիճակէն: Աւտոր հետ կը տկարանայ Թուրքիա – Վրաստան կապն ալ:

Հարցին առընչուած կարեւոր հարցականն մը այն է թէ Ռուսաստան միմիայն Վրաստանի դէմ քայլերո՞ւ նպատակով կ'օժանդակէ հայեւթուրք յարաբերութիւններու բնականոնացման, թէ երկու նորանկախ հանրապետութիւններու ճանաչման առաջարկ մըն ալ պիտի ընէ Երեւանի:

* * *

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՍՈՉԻ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Սեպտեմբեր 2ին Սոչի կ'երթայ, հոն հանդիպում ունենալու համար Ռուսաստանի իր պաշտօնակից Դ. Մեդվեդեւի հետ: Օրակարգը կազմուած էր հայեւռուս գործակցութեան, շրջանային եւ միջազգային հարցերու առընչուած նիւթերով:

* * *

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԹԻՒԵՐ

Սեպտեմբեր 1ին, ըստ նախնական հաշիւներու, 33.485 երախաներ պիտի մըտնեն առաջին դասարան: Իսկ աշակերտութեան ընդհանուր թիւը պիտի ըլլայ 435 հազար 200: 2008 Ի 2009 տարեշրջանին համար նախակրթարաններու անվճար դասագիրքեր հրատարակուած են եւ չորրդ հինգ հազար համակարգիչ տրամադրուած դպրոցներուն: 12րդ դասարանի աշակերտները չաբաթը հինգ օր դպրոց պիտի յաճախեն, միւսները վեց օր:

* * *

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆ Է ԱԲԽԱԶԻԱՆ ԵՒ ՕՍԷԹԻԱՆ

Նախագահ Բ. Սահակեան Օգոստոս 28ին շնորհաւորած է Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ նախագահները, իրենց երկիրներուն անկախութեան ճանաչումին առթիւ: Իր եւ Արցախի ժողովուրդին անունով ուրախութիւն յայտնած է եւ մաղթած՝ խաղաղութիւն, բարգաւաճում եւ բարօրութիւն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Վրաստանէն անջատուած երկու շրջաններուն՝ Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ Մոսկուայէն ճանաչումէն ետք, ոչ միայն Արեւելք – Արեւմուտքի միջեւ նոր չքմարտի մը, այլ նաեւ նախկին խորհրդային շրջանակին մէջ բեւեռացումներու հեռանկարը կը գծուի:

Վրաստանի խորհրդարանը Օգոստոս 28ի երեկոյեան քուէարկութեամբ որոշած է Ռուսաստանի հետ դիւանագիտական կապերը խզել եւ երկրին մէջ ներկայ ռուսական զօրքերը նկատել գրաւող ուժեր: Իսկ անկախացած երկու հանրապետութիւնները պիտի նկատուին «Ռուսական գրաւման ենթակայ Վրաստանի տարածքներ»: Այսուհանդերձ, չէ ըսուած թէ վրացական իշխանութիւնները ի՛նչ միջոցներ կը մտածեն «գրաւող ուժեր»ուն դէմ, կամ «գրաւեալ վրացական տարածքներ»ուն մասին:

Վրաստանէն ետք առաջին հակազդեցութիւնները ունեցած են Ուկրանիան ու Մոլդովան որոնք Արեւմուտքի կողմէ ռուսական վճռորոշ միջամտութեան յաջորդ թիրախները նկատուեցան: Ուկրանիոյ նախագահը Իուշչէնկօ հեռաձայնի զրոյց մը ունեցած է Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան եւ ապահովութեան հարցերու յանձնակատար Խ. Սոլանայի հետ, անոր ըսած թէ իր երկիրը պատրաստ է մասնակցելու Կովկասի կացութեան կարգաւորման: Այդ կարգաւորումը ուկրանացի նախագահին համար Վրաստանի տարածքային ամբողջականութեան վերադարձը կը նշանակէ: Իուշչէնկօ յայտարարած է նաեւ թէ կը դատապարտէ Աբխազիոյ և Հարաւային Օսէթիոյ անկախութիւնը ճանչնալու ռուս ղեկավարութեան որոշումը:

Ինչ կը վերաբերի Մոլդովայի, կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կոչ ուղղած է միջազգային հանրութեան որ չհեռեւի Աբխազիոյ եւ Օսէթիոյ անկախութիւնը ճանչնալու Ռուսաստանի քայլին: Ըսուած է թէ անոնց միջազգային ճանաչումը Կովկասի կացութիւնը կայուն-

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Նախագահ Ս. Սարգսեան հարցազրոյց մը տուած է թրքական «Ռատիքալ» թերթին (Օգոստոս 28), պատասխանելով Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, կովկասեան գործակցութեան, հայկական որոշ շրջանակներու կողմէ պարբերաբար ներկայացուած հողային պահանջքի, Վրաստանի վերջին զարգացումներուն, Թուրքիոյ վարչապետին կողմէ առաջարկուած Կովկասեան կայունութեան դաշինքի ծրագրին, Ղարաբաղի կնճիռին, Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին, եւլն. մասին հարցումներու: Այս հարցազրոյցը թարգմանաբար կը հրատարակենք յառաջիկայ թիւերով:

Այս հարցազրոյցին առընչութեամբ Թուրքիոյ նախագահը նոյն թերթին յայտարարած է. «Այս շրջանը մեր բոլորին կը պատկանի: Բոլորս ալ այս հողերուն զաւակներն ենք: Պատմութեան ընթացքին Թուրքերն ու Հայերը այս հողերուն վրայ միասնաբար ապրած են: Դառն ու քաղցր յուշեր ունին»:

նացնող ազդակ չի կրնար ըլլալ:

Մոլդովայի գլխու ցաւը կը կազմէ Տնիէստէրի հարցը. այդ շրջանը 1992ին անկախութիւն հռչակած էր, բայց միջազգային ճանաչումի չէր արժանացած: Ռուսաստան հոն շուրջ 1500 հոգինոց զօրաբաժին մը ունի, որուն պարտականութիւնն է պահպանել խորհրդային օրէն մնացած զինապահեստները:

Թուրքիա եւս որոշած է դէմ քայլերու դիմել, Ռուսաստանի մաքսային դժուարութիւններուն որպէս փոխադարձութիւն: Պետական նախարար Ֆ. Թիւզման յայտարարած է թէ թրքական ապրանքի փոխադրամիջոցներուն ռուսական մաքսակէտերուն առջեւ պարտադրուած երկար սպասումներուն դէմ իրենք ալ սահմանափակումներ պիտի բերեն ռուսական արտածումներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԼՈՄԷ ԶՈՒՐԱԲԻՇՎԻԼԻ, Վրաստանի արտաքին նախկին նախարարը, որ վերջին դէպքերէն առաջ ընդդիմութեան գըլուխն էր, ներկայիս ջերմ պաշտպանը դարձած է Սահակաշվիլիի եւ նոր յօդուածով մը (Ֆիկարօ, Սեպտ. 1) ապացոյց կը կարդայ Եւրոպայի որու ապագան խնդրոյ առարկայ կը տեսնէ, քանի Ռուսաստան Եւրոպայի է որ կ'ուզէ իր խօսքը: Այդ յօդուածին առթիւ չուզեր որ «թունաւոր նուէր մը ըլլայ Ադրբեջանի որ պէտք չէ գնահատէ այն սպառնալիքը որ նման որոշում մը կրնայ ունենալ Լ. Ղարաբաղի ապագային համար, իր իսկ հողային ամբողջականութեան համար»: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ Թուրքիոյ համար ալ մտահոգ է, իր փոքրամասնութիւններուն պատճառաւ...:

ԿԻՒՄԹԱՒ մրրիկը Գուպայէն ետք, Օգոստոս 31էն սկսաւ աւեր գործել Միացեալ Նահանգներու հարաւային շրջանը: Հրահանգներ տրուեցան որ պարպուին Նուվէլ-Օրլէանը, Լուիզիանը եւ շրջանը: Պուշ ուշադիր եղած է որ չկրկնէ երեք

(Շար.ը Դ. էջ)

Ա. ԿԻԼ ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԵՐԹԱ՞Ց

Թուրքիոյ նախագահին ուղղուած Ս. Սարգսեանի հրաւէրին որոշ պատասխան Թուրքիա մրցումին չորս օր մնացած: մը տրուած չէր տակաւին, Հայաստան – Այսուհանդերձ, դրականի նմանող ազդանշաններ կը հասնէին Անդարայէն: Այսպէս, «Մարմարա» (Օգոստոս 30) «Վաքան»էն տեղեկանալով կը գրէր թէ Ա. Կիւլ մրցումին օրը, Սեպտեմբեր 6ին, մէօրեայ այց մը պիտի կատարէ Երեւան: Որոշումը տակաւին պաշտօնապէս չէր հաղորդուած Երեւանին, կը կարծէր թէ ատիկա կ'ըլլայ չաբթուան ընթացքին:

Տեղեկութիւնը հաստատող արտայայտութիւն մը ունեցած էր վարչապետ Թ. Էրտողան ալ, Օգոստոս 30ին, Բաղթանակի տօնին առթիւ պատասխանելով լրագրողներու այդ մասին մէկ հարցումին: «Բարին ըլլայ (երթը), արտաքին գործերու մեր նախարարն ալ իրեն պիտի ընկերանայ» ըսած էր Թուրքիոյ վարչապետը, մինչ Ա. Կիւլ նոյն պատասխանը կը չարունակէր տալ բոլոր հետաքրքրուողներուն. «Տակաւին չեմ որոշած. կ'աշխատինք այդ ուղղութեամբ»:

Աւելի յստակ էր տեղեկութիւնը թէ Կովկասեան կայունութեան եւ գործակցութեան դաշինքին նախապատրաստութեան շրջանակին մէջ Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան պատիրակութիւն մը Երեւան պիտի երթայ բանակցութիւններ վարելու. ինչպէս ըսած է նախարար Ա. Պապաճան. «այդ ընթացքին հանրապետութեան նախագահին Երեւան հաւանական այցին առընչուած պարագաներ ալ արժեւորումի նիւթ պիտի ըլլան»:

Թրքական այլ թերթ մը «Միլլիյէթ» (Սեպտ. 1) կը գրէր թէ Կիւլի Երեւան երթալ – չերթալու պարագային որոշիչ ազդակ է այցին քաղաքական բնոյթը: Եթէ հայկական կողմը յօժարի նախ եւ առաջ այդ հանդամանքով ընկալել այցը, Կիւլ Հայաստան կ'երթայ:

Այդ հանդամանքին ընկալումը կը նըշանակէ ընդառաջել Թուրքիոյ կարեւոր նկատած երեք կէտերով օրակարգի մը մշակումին. օրակարգ որ պիտի դառնուի Ս. Սարգսեան – Ա. Կիւլ հանդիպումին սեղանին վրայ:

Առաջին կէտը Ցեղասպանութեան մասին պատմութեան միասնական յանձնախումբի մը կազմութեան կը վերաբերի: Եթէ ան ընդունուի Երեւանի կողմէ որ արդէն «ոչ» չէ ըսած վճռապէս, պիտի նշանակէ թէ Ցեղասպանութիւնը վիճարկելի նիւթ է Հայաստանի ղեկավարութեան համար:

Երկրորդ կէտը կովկասեան նոր դաշինքին մասնակցութեան հրաւէրն է Երեւանի. հրաւէր որ պէտք է փաստ նկատուի թէ Թուրքիա Հայաստանը անջատելու, մեկուսացնելու միտում չունի:

Վերջին կէտը Ղարաբաղեանն է: Կիւլ կ'ուզէ որ Ս. Սարգսեանի հետ հանդիպումին նիւթերէն մէկը անպայման Ղարաբաղը ըլլայ:

Եթէ Երեւան երկու նախագահներուն միջեւ նման օրակարգով մը լուրջ, քաղաքական հանդիպումի յօժարի, Ա. Կիւլ Երեւան կ'երթայ:

Ընդդիմութիւնը, յատկապէս Հանրապետական ժողովրդական կուսակցութեան ղեկավար Տ. Պայքալ, խստօրէն կը հակառակին նոյն այցին: Վերջինս յայտարարած է թէ ան կրնայ լրջագոյն հարցեր յարուցանել Թուրքիոյ, շրջանին մէջ անոր վայելած վստահութեան վրնասել եւ մանաւանդ վնասել Ադրբեջանի շահերուն:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի արտաքին գործերու նախորդ նախարար Վարդան Օսկանեանի ստորագրութեամբ յօդուած մը լոյս տեսած է «Հերալտ Թրիպիւն»ի Օգ. 24ի թիւին մէջ: Հոն նիւթ եղած են ռուսեւվրացական ընդհարումին արդիւնքով ըստեղծուած կացութեան մասին անոր մատնանշումներն ու վերլուծումը: Յօդուածը հայերէն թարգմանութեամբ տեղ գտած էր Հայաստանեան մամուլին մէջ:

Առաջին ըսուածը այն է որ վրաստանը անտեսանելի չէր, այսուհանդերձ ներկայի վերջաբանը ցնցող ազդեցութիւն գործած է: Անյապաղ հարկ է դգօնութեան կոչ ուղղել միջազգային հանրութեան. այսօր եթէ կատարուածը մատահդութիւն կը պատճառէ նաեթատարերու ապահովութեան առնակէտէն, հայեւադրբէջանական հակամարտութեան վերատին բունկելու պարագային չատ աւելի իրական վտանգներ գլուխ կը բարձրացնեն: Եւ այնքան աւելն որ ուժի կիրարկումը բացառող, պարտադիր, անբռնաբարելի ապահովութեան դաշնագիր չէ ստորագրուած, եւ մանաւանդ կը չեշտուի սպառազինումը, հակամարտութիւնները ապակայունացնող ազդակ կը հանդիսանան, սպառնալով քաղաքացիական հանրութեան բնականոն զարգացումին:

Վ. Օսկանեան ըսելով թէ կովկասի մէջ համակեցութեան անցեալը բաժանումի չրջանէն աւելի երկար է եւ այսօր ընդհանուր է եւրոպային համարկումի ձգտումը, հարկաւոր կը նկատէ որ այդ չրջանակին մէջ լուծում գտնեն խնդիրները:

Նոյնը չէ ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումի երեւոյթը: Ան որոշ տարակարծութիւններու աղբիւր է: Արդէն պատմութիւնը չունի նախընթաց ուր թշնամիին ուղղուած դաշինքը զոյութիւնը պահէ նաեւ նպատակին հասնելէ ետք: Մինչդեռ, ՕԹԱՆ-ը չլամարտէն ետք ձգտած է իր գոյութեան նոր իմաստ տալու, նոր ծրագիր մշակելու: Ստեղծած է նաեւ Եւրատլանտեան գործընկերութեան խորհուրդը որուն մասնակցելու հրաւիրած է նաեւ նախկին խորհրդային հանրապետութիւնները: Այս դրական տուեալին հետ, կազմակերպութեան նախկին ոգիով գործելու, տարածուելու ծրագիրները բախած էին Ռուսաստանի դիւրըզգածութեան: Մանաւանդ Վրաստանի այդ կառոյցին անդամակցելու ձգտումը ապահովութեան հեռանկարով, պիտի առաջնորդէր կովկասի մէջ բաժանարար գիծի մը որ նոր մարտահրաւէրներու ծնունդ պիտի տար:

Ստեղծուած կացութեան մէջ Վ. Օսկանեան յարմարագոյնը կը նկատէ որ Եւրոպան, ԱՄՆ-ը եւ Ռուսաստանը Թիֆլիսի, Երեւանի, Բաքուի հետ հանդիպումներով նախաձեռնեն չեզոք, հակադիր դիրքերու ոչ մասնակից կովկասի մը կազմաւորումին: Իսկ ԱՄՆ – Ռուսաստան ճակատում մը կեանքը աւելի կը բարդացնէ Հայաստանի, նաեւ Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ մէջ:

Նման իրավիճակ յատուկ ուշադրութեան առարկայ կ'ընէ կովկասեան գործակցութիւն, կայունութեան դաշինք ստեղծելու Թուրքիոյ վերջին ջանքը: Վ. Օսկանեան չեշտելով Ղարաբաղեան նոր հեռանկարի այսօրուան իրականութիւնը, որ միայն կրնայ առնուազն վերջին ծայր բարդացնել չրջանի բոլոր յարաբերութիւնները, կ'եզրակացնէ թէ Թուրքիոյ առաջարկը մեծապէս հետաքրքրական է եւ անոր հրատապ բնոյթը ոչ օգի առարկութեան կը բախի:

Այսուհանդերձ, հարկ է չմոռնալ որ նման նախաձեռնութեամբ առաջին փորձով մը արդէն Սեւ ծովու տնտեսական գործակցութեան կառոյցը սկսած է գործել: Վ. Օսկանեան կը բացատրէ թէ անոր նպատակն էր միաւորել այն երկիրները որոնք ոչ տնտեսական, ոչ ալ այլ բնոյթի խնդիրներու լուծում բերելու յաչողած էին: Բայց, յատկապէս Թուրքիան, բաւարար կամք չէ արտայայտած սկզբունքը իրականութեան վերածելու համար: Փաստը ան է որ մինչեւ այսօր չէ ուզած այդ կառոյցին միջոցով Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները կարգաւորել ու փակ պահել կը շարունակէ սահմանը:

Այսօրուան վերջին ծայր լարուած պայմաններով, Կովկասեան դաշինքի Թրքական նոր առաջարկը դրական բան է, եթէ լուրջ եւ հաւասարակշռուած բնոյթով չարունակուի: Ոչ օգի մասնակցութիւնը չմերժուի:

Հետաքրքրական է անդրադառնալ որ Վ. Օսկանեան չէ ծանրացած նման առաջարկի տիրութեան համար Թուրքիոյ չրջանային հանգամանքին վրայ: Զըլլալով կովկասեան երկիր, տրամաբանական կրնա՞յ նկատուիլ ան: Ատոր հիմնաքարը չէ՞ արդեօք, այսուհանդերձ, չրջանին մէջ տիրական դիրքի մը տիրանալու ձգտումը. ինքննէկ, կամ թելադրուած:

Նախկին նախարարը չատ դրական զուգադիպութիւն կը նկատէ Թուրքիոյ նախագահին ուղղուած Ս. Սարգսեանի հրաւէրը, մասին ֆութպոլ դիտելու, Սեպտ. 6ին: Կը յուսայ որ ան պատեհ առիթ կ'ըլլայ երկու նախագահներու կողմէ ապահովութեան մարտահրաւէրները քննարկելու եւ չրջանին խաղաղութեան, տանող ճամբայ հարթելու համար:

Ժամանակի մարտահրաւէրները, վտանգները չեչտող իրապաչտ մօտեցումով գրի առնուած գրութիւն է Վ. Օսկանեանի ստորագրածը: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, անոր մարմնաւորել ձգտած դերին, քիչ մը չատ լաւատեսի տպաւորութիւնը կը գործէ:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԵՍԻՐ ՍՊԱՍՈՒՄ

Բժիչկները չէին կրցած համաձայնիլ Կոմիտաս վարդապետին հիւանդութեան անուան վրայ: Թերեւս այս պատճառաւ էր որ գերաւոր տեղեկագիրներ կամ բացատրագիրներ չեն մնացած Կոմիտասը խնամող բժիչկներէն: Ռիթա Սուլահեան-Գույումճեան իր գրքին մէջ կը նչէ որ Կոմիտասի բժչկական թղթածրարին մէջ արձանագրուած չեն անոր վրայ գործադրուած դարմանումներու մանրամասնութիւնները: Ախիկա ուրիշ բացատրութիւն մըն ալ ունէր: Կ'ըսուէր որ բժիչկներու նկատմամբ Կոմիտասի ժխտական կեցուածքն ու դիմադրութիւնը այնքան ուժեղ էր եւ այս դիմադրութիւնը այնքան արգելիչ դեր կը խաղար մանաւանդ Կոմիտաս վարդապետին Վիլժիւիֆ փոխադրուելէն վերջ, որ բժիչկները անճար կը մնային ու մեծ բան մը չէին կրնար ընել: Ելեկտրական հոսանքով դարմանումը տակաւին կատարելագործուած ու ընդհանրացած չէր, դեղօրայքն ալ չատ հեռու էր այսօրուաններուն նմանելէ: Բոլոր այս պայմանները իրենց դերը չունէի՞ն բժիչկներու անզօրութեան մէջ:

Կոմիտասի առողջական վիճակին այս յուսահատական գնացքը մերթ մը պատճառ դարձաւոր Փարիզի մամուլին մէջ ստեղծուի չատ հետաքրքրական բանավէճ մը: Հարցումը հետեւեալն էր: Որքա՞ն իմաստուն, արդար ու ճիշդ որոչում էր Կոմիտաս վարդապետը այսպէս ապարդիւն կերպով արգելափակուած պահել հանրային հիւանդանոցի մը մէջ:

Աստուծոյ Նաւարեան անուն գրող մը, որ բաւական հռչակ ունէր այդ չրջանին, եւ որ Կոմիտասի նման Քիւթահիայի էր, 1927ի Դեկտեմբերին, ընկերակցութեամբ Կոմիտասի նախկին երգչախումբի անդամներէն Թորոսեան քոյրերու, այցելեց Կոմիտասին ու այս այցելութենէն ամիս մը վերջ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին մէջ հրատարակեց երկու յօդուածներ, որոնց մայր նպատակն էր հարց տալ թէ ինչո՞ւ Կոմիտասը դեռ կը պահուէր հիւանդանոցի մը մէջ: Ան կը պատմէր որ Կոմիտասին մաղերն ու մօրուքը սպիտակած էին, բայց անոր դէմքին վրայ դեռ կը գոյատեւէր արժանաւոր մարդու հպարտ արտայայտութիւնը: Մինչ կինները անոր ձեռքը կը համբուրէին, ան ալ փոխադարձաբար «սալոնի մարդ»ու քաղաքավարութեամբ կը համբուրէր կիներուն ձեռքը: Բայց անոր խօսակցութեան մէջ կը նշմարուէր անկայուն գնացք մը, յաճախ կը յիչէր Զանքըրըի օրերը, կ'ընէր նաեւ փիլիսոփայական խորհրդածութիւններ: Կ'ըսէր որ աչխարհը չատ ընդարձակ է եւ ամէն մարդ ունի իր սեփական տեղը: Ռումանիոյ Առաջնորդը պէտք է կենար իր տեղը, եւ ինք ալ պիտի մնար իր տեղը: Ընտանեկան բոյնը ազգային լինելութեան անկիւնաքարերն է: «Մեր տուները մեր ընկերային կեանքին անկիւնաքարերն են, բայց երբեմն արիւնոտ գետ մը կու գայ ու ամէն ինչ կը կործանէ մեր տուներէն ներս», կ'ըսէր Կոմիտաս: Ատոնք իմաստո՞ւն խօսքեր էին, թէ գառանցանք:

Նաւարեան այս բոլորը պատմելէ վերջ ծանր ամբաստանութիւններ ալ ունէր բժիչկներուն ու «Կոմիտասի բարեկամներու յանձնախումբ»ին դէմ: Նախ կը պնդէր որ բժիչկները հաւանաբար սխալ ախտաճանաչումներ ըրած էին Կոմիտասի հիւանդութեան մասին եւ դուռ տեղ գային կը պահէին հիւանդանոցի մը մէջ: Բայց ամէնէն լուրջ ամբաստանութիւնը կ'երթար յանձնախումբի հասցէին, Նաւարեան կը պնդէր որ յանձնախումբը օրական 15 ֆրանք խնայելու համար էր որ Կոմիտաս վարդապետը դրած էր Վիլժիւիֆի հիւանդանոցը:

Բանավէճը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց ժողովուրդին մօտ: Հաւանական որ երկար ժամանակէ ի վեր Կոմիտաս այլեւս իր ժողովուրդին հետ չէր եւ նոր ստեղծագործութիւններ ալ չէր ըներ, ժողովուրդը չէր մոռցած Կոմիտասը, ինչպէս որ մոռցած չէ այսօր ալ: Կոմիտասին անձը կրնար բացակայ ըլլալ, բայց անոր ստեղծած երգերն ու պատարագը ներկայ էին ու անոնք Կոմիտասին անունը կ'ապրեցնէին: Այս պատճառաւ էր որ բանավէճը մեծ չահադրգռութիւն ստեղծեց:

Նաւարեանի պնդումները խոր վիչտ պատճառեցին «Կոմիտասի բարեկամներու յանձնախումբ»ի անդամներուն: Յանձնախումբը նոյն թերթին մէջ հրատարակեց պատասխան մը որ հաւանաբար գրի առնուած էր Զօպանեանին կողմէ եւ որ կը պնդէր թէ Յանձնախումբը ամէն ճիգ կը վատնէր Կոմիտասին ի նպաստ: Այս պատասխանը չկրցաւ հանդարտեցնել հանրային կարծիքը, որովհետեւ Նաւարեանի պնդումները զգայացունց ու տպաւորիչ էին:

Այսպէս կամ այնպէս, տարաբախտ Կոմիտաս իր կեանքին վերջին 13 ապարդիւն տարիները անցուց Վիլժիւիֆի հիւանդանոցին մէջ, ուր ուրիշ ոչինչ կ'ընէր եթէ ոչ սպասել իր մահուան: Այդ մահը պատահեցաւ 1935 Հոկտեմբեր 20ին, կէսօրէ վերջ ժամը չորսը հինգ անցած: Կոմիտասի մահուան այս թուականն իսկ ճիշդ չարձանագրուեցաւ անոր կենսագրութեան մէջ: Որպէս մահուան թուական Սփիւռքի մէջ երկար տարիներ յիչուեցաւ Հոկտեմբեր 21ը, Հայաստանի մէջ յիչուեցաւ Հոկտեմբեր 22ը, իսկ Ռիթա Սուլահեան մեզի տուաւ անտարակոյս ամէնէն ճիշդը՝ Հոկտեմբեր 20 թուականը:

Կ'արժէ որ տեսնենք այս հարցի մանրամասնութիւններն ալ:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԷՍ
Հատոր ԻԸ.

Պէյրութ, 2008

ՀԵՁ ԻՐԻԿՈՒՆ
(Բանաստեղծութիւններ
եւ թարգմանութիւններ)

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

Սարգիս Խաչենց – Փրինթինֆո

Երեւան, 2008

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔ

Համազգայինի Ուսանողական հաւաքը, որ 2002 թուականէն սկըսեալ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ, կը միտի ի մի հաւաքել հայ համալսարանականները՝ հայկական մթնոլորտի մէջ, ծանօթացնել զանոնք հայ մշակոյթին, Հայոց պատմութեան, հայ երիտասարդին դիմագրաւած ընկերային եւ ազգային խնդիրներուն, ինչպէս նաեւ՝ Հայութեան ընդհանրապէս հայ համալսարանականին պարտականութիւններուն:

Այս տարուան Ուսանողական հաւաքին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին շուրջ 40 ուսանողներ աշխարհի զանազան երկիրներէ՝ Գանատա, Միացեալ Նահանգներու Արեւելեան եւ Արեւմտեան շրջաններ, Աւստրալիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Արժանթին, Լիբանան, Սուրիա, Իրան եւ Հայաստան:

Համազգայինի Ուսանողական հաւաքի յանձնախումբը, առ ի գործադրութիւն Համազգայինի ընդհանուր ժողովի որոշման, Հայաստանի մէջ կազմակերպած էր Ուսանողական հաւաքին նախորդող ամիսներուն, ինչպէս նաեւ՝ հաւաքի ընթացքին, ամէն տեսակ անհրաժեշտ կազմակերպական աշխատանքները, ինչպէս՝ ճամբորդական տոմսակներու, հիւրանոցի, ներկայացուցչական աշխատանքներու, ճաշկերոյթներու, ինչպէս նաեւ՝ հաւաքի ընթացքին ամէն տեսակ անհրաժեշտ կազմակերպական աշխատանքներու:

Հաւաքի ընթացքին, ուսանողները ունեցան հետեւեալ հանդիպումները եւ այցելութիւնները. Հանդիպում Համազգայինի Գործադիր Մարմնի անդամներուն հետ, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ Վարդան Մատոսեանի հետ, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան նախկին նախագահ Վարդան Ալեքսան

(Շար. Ա. էջէն)

տարի առաջուան Քաթրինայի իր կոպիտ սխալները եւ անտարբերութիւնը: Հանրապետականները որոշած են հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկել իրենց համագումարը, որ կը բացուի Սեպտեմբեր 1ին: Ելոյթները դրեթէ ամբողջովին ջնջուած են, Պուշ պիտի չմասնակցի եւ ընդհանուր ձգտում մը կայ (նաեւ դեմոկրատներու մօտ) ծագած փոթորիկը օգտագործելու, առաւելագոյն չափով օժանդակութիւն բերելու համար չրջանի ազետեալներուն:

ԱՄՆ–ու հանրապետական թեկնածուն Ճ. Մքկէյն նշանակեց իր ցանկակիցը, այսինքն ընտրուելու պարագային իր փոխ նախագահուհին՝ յանձին Ալասքայի կառավարիչ՝ Սարահ Փալինի: Ընտրեալը կը քննադատուի քաղաքական իր անփորձառութեան համար, բայց դրական կողմերը կը նկատուին իր տարիքը (44), մինչ Մքկէյն 72ը անցած է, իր պահպանողական նկարագիրը (դէմ է վիժումի) եւ 5 պաւկի մայր ըլլալը, –վերջինը հաշմանդամ է–: Կին ըլլալն ալ կրնայ դրաւել Հ. Գլինթընի կողմնակից իգական դաստակերդը:

ՊՐԻՄԱԼ կը հաստատէին, Սեպտ. 1–ին, Եւրոպական Միութեան 27երը, որոնք պիտի արտայայտուէին Վրաստանի մասին: Նախապէս արդէն արուած էր որոշումը՝ դատապարտել բայց չպատժել: Հաւանական կը նկատուէր նաեւ որ ներկայ ըլլայ Վրաստանի նախագահը՝ Սահակաշվիլի: Հարցը առիթ տուած էր նաեւ Մոնտի որ լայնածաւալ թղթածրար մը նուիրէ Օգոստոս 31 – Սեպտեմբեր 1ի իր թիւին մէջ, ճակատամին զննումը կատարելով: Ծօղուածագիրները ձեռնհաս են հարցին: Ակնարկութիւն մըն ալ կայ Ղարաբաղի:

ԱԼԷՆ ԿՐԻՈԹԻ, Շարանթոն լը Փոնի նախկին քաղաքապետը եւ աշխ ծանօթ դէմքերէն, մեռած է 85 տարեկանին: Համահիմնադիրն ալ եղած է Ֆիկառօ – Մակազինի, Լուի Փօուէլսի հետ: Եղած է նաեւ մեծ դիմադրական մը:

ՊԼԻԼՈՒՄՔՈՆԻ ԵՒ ՔԱՏԱՖԻ որբեւէյին վերջ դնել իրենց առկախ հաշիւներուն, ինչ կը վերաբերի գաղթատիրական չրջանին եւ համաձայնագիր մը առորագրեցին ըստ որուն «վերջնապէս կը փակուի անցեալի մէկ չրջանը»: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ 5 միլիառ տոլարի հատուցման մը վճարումը: Առաջին անգամն է որ գաղթատիրական նախկին պետութիւն մը իր ղղումը կը յայտնէ այսքան բացայայտ կերպով: Ի դէպ, այժեռական թերթ մըն ալ՝ էքսփրէսիոճ անկախ օրաթերթը կ'ուզէ որ Ֆրանսա ալ իր կարգին իր հաշիւը տեսնէ «132 տարիներու գաղթատիրական իր ընթացքին»: Ու կը թուէ այդ ընթացքին մանրամասնութիւնները՝ ցեղասպանութիւն, չարչարանք, ոճիր մարդկութեան դէմ, եւլն. եւլն.:

ԼՍ. ՌՈՇԷլի մէջ, ընկերվարականները կազմակերպած էին ամբան իրենց համարատարանը Օգոստոս 30–31ին, ուր Ֆր. Հոլանտ արտասանեց իր վերջին ելոյթը որպէս Ա. քարտուղար: Կը թուի որ այս անգամ ալ պարագլուխները չկրցան միացեալ ճակատ կազմել եւ ամէն մէկը կը չարունակէ իր պայքարը տանիլ յաջորդելու համար Հոլանտի:

Փ. ՏԻՎԼԻՃԵԱՆ, որ Օգոստոս 31ին ԼՒ. ԹԷ.ԷԼ. – Ֆիկառօ – ԷԼ.ՍԷ.Ի.Է «Դատական կազմ»ին հիւրն էր, բացէ ի բաց յայտարարած է որ Սարքոզի կրնայ իրեն փոխանորդ մը նշանակել ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.Ի պլուխը եթէ կ'ուզէ: Չէ ծածկած որ Սարքոզիի հետ յարաբերութիւնները վատթարացած են բայց ինք միշտ պարկեշտ կը մնայ անոր հանդէպ, հակառակ անոր յայտարարութիւններուն իրեն հասցէին զորս «բարեկամները» հապճեպով կը բերեն իրեն: Օրինակ ըսած է Տէվլէճեանի համար «խաղալիքներ տուի իրեն եւ կոտրեց բոլորն ալ»:

ԻՆԳՈՒՇ ԸՆԴՒՄԱԴԻՐԸ ՅՊԱՆՆՈՒԱԾ

Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ անկախացումէն ետք, Կովկասի չրջանին իրավարարոյց յաջորդ հարցը կը թուի ըլլալ Ինգուշիան: Չէչէններու մօտիկ մահմեդական այլ ժողովուրդը ինքնավար հանրապետութիւն է Ռուսաստանի դաշնակցութեան մէջ ու միշտ փայփայած անկախանալու ձգտումներ:

Օգոստոս 31ին սպաննուած է ինգուշ ընդդիմութեան ղեկավար Եւլոեւը: Դիպքը տեղի ունեցած է օդանաւի ճամբորդութենէ մը ետք: Նոյն օդանաւին մէջ գտնուած են երկրին նախագահ Զիազիկով եւ ընդդիմադիր պարագլուխը: Ճամբորդութեան ընթացքին տհաճ խօսակցութիւն մը ունեցած են իրարու հետ, ապա հազիւ օդանաւը կանգ առած, ոստիկաններ յարձակած են Եւլոեւի վրայ, սպաննած զինք, գրաւած ծոցատետրն ու երեք միլիոն ռուբլին: Ընդդիմութիւնը կը պատրաստուէր բողոքի արարքներու եւ Ինգուշիան Ռուսաստանէն անկախացնելու պահանջին:

Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առիթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ գաւակներուն թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔՈՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցական Աղեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e

ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղերը.–

– Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01·43·59·67·03,
– Տիկնանց Ձանձնախումբին՝ 01·47·43·12·66,
– Տէր Աւետիսին՝ 01·46·62·01·29:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Reprise des activités 2008 – 2009

Le Lundi 22 septembre 2008
4 jours d'inscriptions en septembre :
Vendredi 12 et Mardi 16 de 17h à 19h
Samedi 13 et Mercredi 17
de 14h30 à 17h30
En 2007-2008, la MCA a inscrit 342 enfants, adolescents et adultes.
N'attendez pas, inscrivez-vous aussi !
Attention futurs bacheliers, l'arménien s'étudie tout au long de la scolarité.

LANGUE ARMENIENNE (16 niveaux)
de l'Eveil au langage au BAC 2010 et pour adultes.
CIVILISATION ARMENIENNE (3 niveaux)
de l'Heure du conte àl'Eveil à l'identité et à la culture.

Nouveauté : Cours pour lycéens (BAC).
MUSIQUE
Piano — Violon — Guitare — Solfège
Nouveauté : Musique d'ensemble.
DANSE ARMENIENNE (10 disciplines)
de l'initiation aux classes mixtes. Du Classique (sur audition) de la danse de scène au folklore et pour jeunes gens.
ARTS (4 niveaux)
Du dessin à la peinture autour des arts plastiques.

Nouveauté : Cours pour adultes.
ECHECS (2 niveaux)
Cours et tournois.

Egalement :
MEDIAS RADIO sur AYP FM
tous les mercredis de 10h20 à 11h30.
BIBLIOTHEQUE DE PRET pour adultes
DIFFUSION LIVRES en langues arménienne et française.

Renseignements :
Tél. : 01 43 76 55 89
contact@mca-alfortville.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱՒԱԽՔԻ հայութեան ընկերա–տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորանցուցած են իրենց քնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չատ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՒՑ ՄԱՐՄԻՆ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե'նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Զեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

□

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՄԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16ին:

Դասընթացքները ունին տարբեր մակարդակներ:

– Նախակրթարան (6 տարեկանէն սկսեալ),
– Միջանկարդ–երկրորդական,
– Պաքալօրէայի նախապատրաստական եւ պաքալօրէա,
– Զափահասներ:

Դասադանդուածները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45 rue de la Défense —
92130 Issy-les-Moulineaux

Արձանագրութիւն եւ տեղեկութիւն՝ տեղւոյն վրայ, կամ հեռաձայնել՝
01·46·42·45·25 կամ 06·82·89·16·44 Թիւերուն, Շաբթի Կիրակոսեանին:

□

ԼԻՈՆ

Լիոն Վիլէօրպանի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ, թէ մասնաճիւղիս ԱՐԱՔՍ միօրեայ վարժարանը կը բանայ իր դռները

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17ին
ժամը 9·30էն սկսեալ
Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան մէջ:

Դասերը տեղի պիտի ունենան ամէն Չորեքշաբթի 9·30էն մինչեւ կէս միջօրէին ժամը 16:

Կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ բոլոր երախաները, մանկապարտէզ, նախապատրաստական, միջնակարգ եւ մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Բոլոր մակարդակներու համար կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր սովորութիւն եւ աւանդութիւնները, արուեստանութիւն, երգ ու պար:

Իսկ նախակրթարանէն սկսեալ՝ գրաւարժութիւն եւ ընթերցանութիւն եւ վերջապէս բոլորին հայախօսութիւն:

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան
04 78 26 28 71
04 72 37 61 57
04 78 23 75 13 Թիւերուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 8
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ
ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ՅԱՆՆԱՅԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Le Fonds Arménien de France

RECRUTE
UN(E) ASSISTANT(E) DE GESTION
Agé(e) de 20 à 26 ans
Diplômé(e) de l'enseignement supérieur
(comptabilité, informatique, administration)

Maîtrise de l'Informatique
(Word, Excel, Power Point, EBP)
Polyvalence, sens des responsabilités et motivation.

Poste à pourvoir
à Joinville-le-Pont (94)

Envoyer CV et lettre de motivation par mail à :
info@fondsarmenien.net

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանի Ազգային Գրադարանը կը փնտռէ «Յառաջ»ի Թիւերը 1937էն 1940 Յունիս 9 (երբ թերթին հրատարակութիւնը կը դադրէր գրաւման առեն): Ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ.Ռ.Ը.Մ.-ի ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 13, ժամը 14էն 18:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

5 տարեկանէն սկսեալ: Դասաւանդութիւնը լսատեսողական միջոցներով կը կատարուի:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ

Հայերէնի խօսակցութեան մասնաւոր պահեր, ընթերցանութիւն, չարադրութիւն եւ քերականական վարժութիւններ եւ համակարգչային աշխատանքներ, ըստ տարիքի եւ պահանջքի, ժամը 14էն մինչեւ 16·30:

ԱԽԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Նախապատրաստական եւ աւարտական դասարանի աշխատութիւնները հատորներու ուսումնասիրութեան եւ մեկնաբանութեան վրայ հիմնուած են: Ժամը 16·30էն մինչեւ 18:

ՋԱՓԱՀԱՍԱՆԵՐ

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 15, ժամը 18էն 20:

Դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22, ժամը 18·30ին:

Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ըստ մակարդակի՝ ժամը 18·30էն մինչեւ 21·30:

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել հետեւեալ թիւին՝ 01·45·24·72·75:

*

ՇԱԻԻԼ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրոցի վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10ին
եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Դասերը բաց են ամէն տարիքի եւ ամէն մակարդակի աշակերտներուն առջեւ:

Արձանագրութիւններուն համար ներկայանալ տեղւոյն վրայ, Սեպտեմբեր 10, ժամը 9·30էն սկսեալ կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–

– 06 66 70 74 17
– 01 47 09 23 18

Eglise arménienne
6 rue du Père Komitas 92370 Chaville

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
MERCREDI
3 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 22·021 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·021

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՐԱՍՏԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՆ, ԿՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԵՒ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՑՈՑՔԸ

Սեպտ. 1ին, Պրիւսէլ հաւաքուած էին եւրոպական Միութեան 27 անդամ պետութեանց ղեկավարները՝ ճշդելու համար իրենց դիրքը Ռուսաստանի նկատմամբ:

Արտակարգ այս նիստը բաւական ղժուարութիւններու բախած է, քանի տարակարծութիւնները չէին պակսեր եւ բաւական բարդ էր համաձայնութեան գալու պարագան: Այսպէս, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա աւելի մեղմ մօտեցում ունէին Ռուսաստանի նկատմամբ քան Լեհաստան, պալթեան երկիրները, թէեւ Սարքոզի չատ գոհ էր որ յաջողած է «համեմատաբար դիւրութեամբ» ձեռք ձգել համաձայնութիւն մը: Ամէնէն աւելի հակազդութիւն ցոյց տուողը Ռուսաստանի նկատմամբ Պէրլուսքոնին եղած է եւ իր այդ «ռուսասիրութիւնը» ջղայնացուցած է Սարքոզին:

Ի վերջոյ, 27երը կը դատապարտեն Ռուսաստանը, որ չի յարգեր իր յանձնառութիւնները, չբացառելով սակայն վրացական յարձակումը, որ պատճառ եղած է յաջորդող դէպքերուն: 27երը որոշած են նաեւ առկախել Ռուսաստանի հետ ընկերակցութեան բանակցութիւնները, որոնք պէտք է սկսէին Պրիւսէլ Սեպտեմբեր 15–16ին: Մինչ այդ, Սարքոզի եւրոպական Յանձնախումբի նախագահ՝ Պարոզոյի եւ Սոլանայի հետ Մոսկուա կ'երթայ Սեպտ. 8ին: Պիտի փորձեն համոզել Մեդվեդեւը որ իր զօրքերը քաշէ վրացական այն հողամասերէն, ուր դեռ կը մնան: Սարքոզի ընդունելով հանդերձ որ պէտք չէ խզել Ռուսաստանի հետ, փորձած է վճռական ըլլալ, յայտարարելով՝ «եալթա չկայ այլեւս»: Մնաց որ Ռուսաստան Պրիւսէլի հանդիպումէն առաջ իսկ յայտնած էր թէ որեւէ խիստ որոշում ալ ոչինչ կը փոխէ: Մեդվեդեւ, Պուտին, Լաւրով հարցազրոյցներով եւ ելոյթներով ճղճած են Մոսկուայի անվիճելի դիրքը: Պուտին ճղճած է.– «Եթէ եւրոպական պետութիւնները կ'ուզեն ծառայել ԱՄՆ–ու արտաքին քաղաքականութեան չահերուն, ոչինչ կը չահին: Եւրոպա չատ բան կը կորնցնէ՝ քարիւղ, կազ, փեթրօչիփի, զանազան մետաղներ, եւլն., եւլն.»: Մոսկուա կրկնած է նաեւ որ Մոսկուայի ճանաչումը Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ անկախութեան՝ «անդառնալի» է:

* * *

Նոյն օրը, Սեպտեմբեր 1ին, մեծ ցոյց մը տեղի ունեցած է Թիֆլիս, ուր ծածանած են նաեւ վրացական դրօշակներէն զատ, Եւրոպայի դրօշակները: Լոզունգները եղած են «Վրաստա՛ն, Վրաստա՛ն», «Վ՛երջ ռուսական յարձակման»: Ցուցարարները այս ցոյցը ըրած են այն պատճառն, երբ Եւրոպացիները ժողով կը գումարէին, այն սին յոյսով որ այս վերջինները օգնութեան պիտի հասնին եւ փրկեն Վրաստանի «հոգային ամբողջականութիւնը»...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ՖԻՑՈՆ ստիպուեցաւ խոստովանիլ որ աճը պիտի չըլլայ ինչ որ կառավարութիւնը նախատեսած էր, այլ խօսքով 1,7էն 2%ի տեղ, 2008ին հազիւ 1%ի կը հասնի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ դպրոցական վերամուտը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 2ին եւ մօտ 12 միլիոն աշակերտներ լեցուցին դպրոցները, լիսէները եւ գոլէժները: Այս վերամուտին գլխաւոր կնճռոտ հարցը կը վերաբերի չաքաթ օրուան ընդունելութեան դպրոցականներուն համար, ինչ որ սակայն բանավէճի նիւթ կը մնայ:

ՍԱՐՔՈԶԻ – ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ խոր տարակարծութիւնը կը լեցնէ մամուլի էջերը: Այլեւս գաղտնիք չէ որ Սարքոզի կ'ուզէ ՏԷՎԼԷՃԵԱՆԸ Իր. էմ. փէ-ի քարտուղարութենէն եւ թէ Օ տը Սէնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահութենէն: Սարքոզի ըսեր է նոյնիսկ ծանօթի մը՝ «Չեմ կրնար հետը խօսիլ, թէ ոչ կը պայթիմ»: Հակառակ այս լարուած մթնոլորտին, առ ի մխիթարութիւն, Սարքոզի որոշած է որ ՏԷՎԼԷՃԵԱՆ ընկերանայ իրեն Սուրիա: Սարքոզիի մեղադրանքներն են, ինչ կը վերաբերի Իր. էմ. փէ-ի, որ անդամակցութիւնը նուազած է (370 հազարէն իջած է 210 հազարի), իսկ Օ տը Սէնի վերաբերեալ՝ չի ներեր ՏԷՎԼԷՃԵԱՆԻ դիրքը Պալքանի զոյդին նկատմամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱԶԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻ ՀԱՍՆԻԼ

Ըստ իրանեան աղբիւրներու, դէպի Հայաստան կազի արտածումը կը սկսի Հոկտեմբեր 1ին: Անցեալ չաբաթ երկու երկիրներու միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութիւններուն Երեւան յայտնած է թէ կ'ուզէ ժամ առաջ ստանալ այդ վաճառքանիւթը որուն փոխարէն ելեկտրականութիւն պիտի տայ Իրանի: Իրան կը ծրագրէ տարեկան 1,1 միլիառ խոր. մեթր կազ տալ Հայաստանի: Անկէ պիտի ներածէ 3,3 միլիառ քլվթ./ժամ ելեկտրականութիւն:

Կազի փոխադրութիւնը կ'ըլլայ Հնորհիւ կառուցուած կազատարին որ 28,2 միլիոն տոլար արժած է: Անոր իրանեան հատուածը Թաւրիզէն կը հասնի Հայաստանի սահմանը, իսկ հայկականը՝ Մեղրիէն Սարդարեան: Սկզբունքով Իրան Հայաստանի յառաջիկայ երկու տարուան կազի պահանջը պիտի ապահովէ:

* * *

ԼՂՀ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Սեպտեմբեր 2ին Արցախը կը նշէր «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզ»էն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան անցքի 17րդ տարեդարձը:

(Շար.ը Դ· էջ)

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎ

Օգոստոս 28ին գումարուած է Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի ժողով, Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ: Օրակարգի առնուած էին Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ծննդեան հարիւրամեակի նշումը, Սեպտեմբեր 28ի Միւռոնօրհնութիւնը, նաեւ եկեղեցական, միջեկեղեցական կեանքի հարցեր:

Ինչ կը վերաբերի Վազգէն Ա.ի հարիւրամեակին, այդ առթիւ եկեղեցական արարողութիւններէ զատ, տեղի կ'ունենան դիտաժողովներ, երեկոներ, ցուցահանդէսներ: Ցուշադրամով ու երկերու ամրողջական հաւաքածոյով եւս կը նշէ նոյն յոբելեանը: Երեւանի մէջ դըպրոց մըն ալ կը կոչուի երջանկայիշատակ կաթողիկոսին անունով:

Միւռոնօրհնութեան նախօրէին, Սեպտ. 26ին, օծումը կը կատարուի Մայր Աթոռի մկրտարանին՝ Ս. Վարդան եկեղեցիին եւ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ մատուռին: Սեպտեմբեր 27ին կաթողիկոսը քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, թեմակալ առաջնորդներու եւ ուխտաւորներու հետ կ'այցելէ Եղեռնի յուշահամալիր. նոյն երեկոյեան Երեւանի մայր տաճարին մէջ էքիւմէնիք աղօթք տեղի կ'ունենայ:

Գարեգին Բ. ժողովականներուն տեղեկացուցած է թէ Աստղիկ Եպիսկ. Արիստակէսեան դիմում ներկայացուցած է հոգեւոր ծառայութիւնը թողելու: Ֆինանսական կոմիտներէ եւս որոշուած է ընդունիլ դիմումը եւ հայրապետական տնօրինութեամբ կարդալոյծ հռչակուած է յիշեալ եպիսկոպոսը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱԶԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ ԿԸ ՍԿՍԻ ՀԱՍՆԻԼ

Ըստ իրանեան աղբիւրներու, դէպի Հայաստան կազի արտածումը կը սկսի Հոկտեմբեր 1ին: Անցեալ չաբաթ երկու երկիրներու միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութիւններուն Երեւան յայտնած է թէ կ'ուզէ ժամ առաջ ստանալ այդ վաճառքանիւթը որուն փոխարէն ելեկտրականութիւն պիտի տայ Իրանի: Իրան կը ծրագրէ տարեկան 1,1 միլիառ խոր. մեթր կազ տալ Հայաստանի: Անկէ պիտի ներածէ 3,3 միլիառ քլվթ./ժամ ելեկտրականութիւն:

Կազի փոխադրութիւնը կ'ըլլայ Հնորհիւ կառուցուած կազատարին որ 28,2 միլիոն տոլար արժած է: Անոր իրանեան հատուածը Թաւրիզէն կը հասնի Հայաստանի սահմանը, իսկ հայկականը՝ Մեղրիէն Սարդարեան: Սկզբունքով Իրան Հայաստանի յառաջիկայ երկու տարուան կազի պահանջը պիտի ապահովէ:

* * *

ՖՈՒԹՊՈԼԸ ՈՐՊԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԴԱԿ

Իր ընտրութենէն ետք պատմութեան հայեւթուրք մարմին մը կազմելու եւ Ցեղասպանութիւնը անոր քննարկումին ենթարկելու Ս. Սարգսեանի յօժարումը կարեւոր առաջին տարբերութիւնը կը նշէր իր նախորդին այդ մարզի քաղաքականութենէն: Հետեւեցաւ Սեպտ. 6ի ֆութպոլի մրցումին պատրուակով Թուրքիոյ նախագահին ուղղուած Երեւան երթալու հրաւէրը: Անճնապէս իր կողմէ յղացուած, թէ՛ ներսի կամ դուրսի խորհրդականներէ թելադրուած, այդ դաղափարը առանց անունը տալու, Թուրքիո՛յ այնքան սիրելի «երկխօսութեան» պատրաստակամ ղեկավարի մը տիպարը ծծեց Հայաստանի նորընտիր նախագահէն:

Պէտք է ըսել որ Թուրքիոյ նկատմամբ անկախութեան առաջին օրէն ռէալփոլիթիքի անհրաժեշտութեամբ չեշտուած՝ «առանց նախապայմանի» քաղաքականութիւն տանելու կեցուածքը հայութեան լայն շերտերուն համար համոզիչ եղած էր: Բայց այսօր այս ոլորտը Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութեան տասնամեակէն ետք, նորէն մտահոգիչ տարբերով կը ներկայանայ:

Այդ տարբերուն առաջինը Ս. Սարգսեանի հայեւթուրք յանձնախումբի մը կազմութեան քիչ մը չատ դիւրին համաձայնութիւնն էր. յետոյ Ա. Կիւլի ուղղուած ու որպէս քաղաքական յաջող հնարք ներկայացուած հրաւէրը: Շարունակութիւնը չատ աւելի լուրջ գետնի մը վրայ ու զուտ քաղաքական հաչիւներով մշակուած Թրքական «պատասխան»ը եղաւ: Ա. Կիւլ Երեւան կ'երթայ, չերթալի գրեթէ կատակ-խաղի ենթադրութիւնները յանկարծ լրջացան, երբ Թրքական աղբիւրներ սկսան խօսիլ ու գրել Ս. Սարգսեանի հրաւէրին ընդառաջումին համար Անգարայի պայմաններուն մասին:

Ինչպէս գրեցինք մեր երէկուան թիւով, Ս. Սարգսեան – Ա. Կիւլ տեսակցութեան համար այդ պայմաններուն առաջին տեղը կը գրաւէր Ցեղասպանութեան նկատմամբ: Միայն այդ մէկը կը բաւէ վճասը տալու թէ որքա՛ն մեծ է, որքա՛ն ծանրակշիռ անոր տեղը թըրքական կողմին համար. այդ իրականութեան առջեւ, որ նոր ապացոյցի ալ պէտք չունէր քիչ մը պատմութեան դիտակ, երկրին ու ազգին ճակատագրին նախանձախնդիր ղեկավարի մը համար, Ս. Սարգսեանի յօժարութեան ու հրաւէրին փութկոտութիւնը միայն կրնայ մտահոգել:

Թրքական պայմաններուն մասին առաջին հրապարակումներուն հետեւեցան ուրիշներ. Սեպտ. 2ի Թրքական թերթեր երեքէն հինգի բարձացուցած էին անոնց թիւը: Մանաւանդ, կար սա չատ կարեւոր նշումը. «անհրաժարելի այս պայմաններուն խնդրականացումի պարագային Ա. Կիւլ օդանաւ պիտի չբարձրանայ»: Ցատակ չէ՛ թէ Անգարա կ'ուզէ կոկորդէն բռնել Հայաստանի նախագահը ու անոր բերանացի յօժարութիւնը վերածել փաստացի յանձնառութեան:

Ցեղասպանութեան նիւթը քննարկելու հայեւթուրք մարմնի կազմութեան, կովկասեան դաչինքի մասնակցութեան, եւ Ղարաբաղի հարցերէն ետք Թուրքիա կը պահանջէ տակաւին որ Կիւլի երեւանեան ապահովութիւնը ամենաբարձր մակարդակով երաշխաւորուի, իբրեւ դէմ բողոքի արարքներն ու ցոյցերը արգիլուին, մըրցումին մարզադաշտին մէջ խաղադութեան մթնոլորտ մը տիրական ըլլայ ու նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուին հոն եւս բողոքի հաւանական արարքներու դէմ:

Ցատակ չէ՛. իբրեւ թէ Անգարան նեղ կացութեան մատնած հրաւէրի հանձրեղ գաղափարը մօտ է վերածուելու իր լարած ծուղակին մէջ իյնալու վտանգին, գլխաւորաբար նախագահ Ս. Սարգսեանի համար: Մնացած մէկ–երկու օրուան մէջ կարելի կ'ըլլա՞յ պատասխան–քայլ մշակել ու խուսափիլ լերան ու մուկին առածէն:

Ֆութպոլի խաղ մըն ալ կրնայ քաղաքական ազդակի դերով չհարկուիլ. անկարելիներու բացառուած մարզն է այդ մէկը: Պայմանով որ նախագահին ու կրիային մրցումի գետնին չվերածուի, աղաղակող գրաւարկներու անընդունելի արհամարհանքով:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՒԱԹԵԱՆ ՄՏԱՎԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վրաստանի քաղաքական զարգացումները ա՛լ աւելի չեշտած են հայաբնակ գօտիին մտավախութիւնները. այսօր անոնք երկու ուղղութիւն ունին: Առաջինը երկրին իշխանութիւններուն փոքրամասնութիւններու հանդէպ վարած քաղաքականութեան պատճառով է: Աւելի կը չեշտուի խորական վերաբերումը: Երբ փոքրամասնութեան ներկայացուցիչներ կ'ընդդիմանան ձուլումին, տեղահանութեան քաղաքականութեան, ուժի գործադրութեան թիրախ կ'ըլլան: Հարաւային Օսէթիոյ պատերազմը վերահաստատած է Ջաւախքի հայութեան այն մտավախութիւնը թէ երկրին իշխանութիւնները պատրաստ են ամէն բռնութեան դիմելու, եթէ ինք համարձակի նոյնիսկ ամէնէն ժողովրդավարական ձամբով իրաւունքներու հարց ներկայացնել:

Երկրորդ մտավախութիւնը աւելցած է տնտեսական ազդակին: Ճիշդ է որ Ջաւախքի կացութիւնը կայուն է, ապաստանածներու բազմութիւնը վերադարձած է այլ վայրեր, բայց վախերը ամբողջութեամբ փարատած չեն: Լաւագոյնը կը նկատուի ինքնավարութեան տրամադրումը որ ապագոյց կ'ըլլայ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն վրացական իշխանութիւններու յարգանքին:

ԱՆԿՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՐԴՈՅԹՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ԵՐԲ ՊԻՏԻ ՃԱԿԱՏԻՆՔ

Ա.ԶԳԱՅԻՆ
ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՄԵՆՔ

Խորհրդային շրջանին ազգային գաղափարախօսութեան մասին խօսիլ մեղանչում էր, «նացիոնալիստական» յանցանք, մարդիկ գնդակահարուած են ամբաստանուելով որպէս այդպիսին: Ակսել Բակունցի քրէական գործի թղթածրարը կը վկայէ այդ մասին: Բիւրաւորներն օրինակ մը: Այսօր եւս չի խօսուիր ազգային գաղափարախօսութեան մասին, քանի որ մեր ուղեղները ընդարմացած են կարգախօսներով, ոչ գլուխ եւ ոչ պոչ ունեցող «ցեղասպանութեան ճանաչում»ով, Հայաստանի օգնելու մակերեսային «հայասիրութեամբ» եւ պրօսաչըրջութեամբ: Հիմնական հարցերու պարագային բանիմացներ հոմմէացի ծերակուտականի պարեգօտ կը հագնին եւ վարդապետականօրէն կը յայտարարեն որ «այդ հարցերուն ժամանակը չէ հիմա», եւ ո՞վ կրնայ նման իմաստութեան դէմ երթալ: Հիմա ժամանակը չէ ըսողներ կրնա՞ն ըսել թէ նոյն այդ ժամանակը որո՞ւ կամ ի՞նչ բանի ի նպաստ կ'աշխատի: Փերեզակի իրարանցումները, Հայաստան եւ Սփիւռք, կ'ուղղուին դրամատիրական ինքնահաստատման ճամբով դարմանելու ընկճուածի եւ օտարման բարդոյթները:

Հայաստան եւ Սփիւռք քանի՞ հոգի գան եւ կարդացին 1999ին լոյս տեսած Լենդրուշ Խուրշուդեանի «Հայ Ազգային Գաղափարախօսութիւնը» գիրքը: Զբօսաշրջային լուսանկարներ չկան այդ գիրքին մէջ, բայց ազգային իսկական տագնապ եւ հեռանկարային առաջադրանք ունեցողներ, եթէ կարդացին, եթէ կարդան, իրենց այօրը եւ վաղը կը լուսաւորեն, այսինքն անվաղորդայն թեթեւսոլիկութիւնները եւ չահախնդրութիւնները կը յաղթահարեն: Լենդրուշ Խուրշուդեան կը գործածէ խիստ նշանակալից բառ մը, կ'ըսէ՝ «թերարժէքութեան բարդոյթ», թէեւ մենք սովորաբար վարժուած ենք ըսել՝ «ստորակայութեան բարդոյթ»: Ընդունուած բաժակաճառ արտայայտութիւններէն կը հեռանայ Լենդրուշ Խուրշուդեան, եւ կը դնէ մեզ ակարացուցած եւ ակարացնող հիմնական խնդիրը: Կ'ըսէ.

«Թերարժէքութեան բարդոյթ ունեցող ժողովուրդները, եթէ ցանկանում են գոյապահպանուել եւ մնալ պատմութեան բեմահարթակի վրայ, առաջին հերթին պէտք է ձերբազատուեն այդ "պատմական չարիքից": Ժողովրդի ազգային, հասարակական-քաղաքական ուժերը, կուսակցութիւնները պէտք է հաջութիւն ունենան բացայայտելու թերարժէքութեան բարդոյթի արմատները, արտայայտութիւնները եւ գտնելու դրանց վերացման ուղիները: Ի հարկէ, հասելի գործ չէ ճնշարկել սեփական ժողովրդի՝ պատմութեան պրոցեսում ձեռք բերած քնաւորութեան արատաւոր գծերը: Բայց աւելի լաւ է անել այդ տհաճ գործը, քան թէ ականատես լինել ազգի դանդաղ կործանմանը» ... (Էջ 19, *"Հայոց ազգային գաղափարախօսութիւնը"*, Երեւան 1999):

Ժամանակակիցներս յուզող հարց է՞ «Թերարժէքութիւն»ը եւ ինչպէ՞ս, ո՞ւր կ'արտայայտուի ան. կ'ըսե՞նք թէ ան բարդոյթ է եւ հարկ է անկէ ձերբազատիլ, եթէ չենք «ուզեր ականատես լինել ազգի դանդաղ կործանմանը»: Պետութիւն, կուսակցութիւնները, եկեղեցինները — ոչ միայն Առաքելական —, առանց ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ հաճոյակատարութեան եւ առանց մարդոռսութեան (prosélytisme) պիտի զբաղի՞նք այս հարցով, թէ պիտի չբունակենք անտեսել բազմագոյն տեղատուութիւնները, անկումները, ազգը իր էութեան մէջ հարուածող երեւոյթներու դէմ ճակատ յարդարելով, նոյնիսկ եթէ յաճախորդութիւն կամ «ընտրազանգուած» պիտի կորնչնենք, Հայաստան եւ արտասահման: Լենդրուշ Խուրշուդեան ցանկութիւն կը յայտնէ որ ղեկավարութիւնները արտահանեն թերարժէքութեան արմատները, եթէ իրապէս կ'ուզեն որ ազգը մնայ «պատմութեան բեմահարթակի վրայ»: Այս կարենալ ընելու համար հարկ է յանդգնիլ հոսանքին դէմ նաւարկել, ինչ որ արդարամադիր չեն ընելու ամէն գոյնի «էսթէպլիշմընթ»ները, հարց է նաեւ թէ բաւարար կարողութիւն եւ հեռանկարային իմաստութիւն ունի՞ն այդ ընելու: Զարմանալի է որ մտաւորականութիւնը ինք այս խնդիրները հրապարակային վիճարկումի նիւթ չի դարձներ, նախընտրանք յատակագծելու, ապա զանգուածները լուսաբանելու, վերականգնելով անոր ողջմտութիւնը եւ ազգային դիմակայութիւնը, դիւրաշարժութենէ եւ «բիզնես»ային չահախնդրութիւններէ վեր բարձրանալով:

ԹԵՐԱՐԺԷՔՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ ՉԷԶՕՔԱՑՆԵԼ

–Լենդրուշ Խուրշուդեանի «Թերարժէքութեան բարդոյթ»ի բովանդակութիւնը եւ արմատները ճշդել այսօրուան էական խնդիրն է, որ կ'ընդգրկէ «ազգի հայրենիք»ը, «ազգի մշակոյթ»ը, «ազգի համբանք»ը, «ազգի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւն»ը, «ազգի անմիջական եւ հեռանկարային կազմակերպութիւն»ը: Պարզ է որ այս ճշդումը մեզ դէմ յանդիման պիտի դնէ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կիրարկուող «հոդակոտոր»ի քաղաքականութեան, որ արամագծօրէն տարբեր է «Միացեալ Հայաստան»էն եւ կը լրացնէ ազգի զանազան հատուածներուն կողմէ ընդունելի համարուող ամիճանական սրսկումով սովորական դարձած տեղատուութիւններէն, որոնք կը վերաբերին լեզուին եւ անոր զոհման ու վերականգնման, մշակոյթի, հայերէնախօսութեան եւ հայագրութեան, արտագաղթի եւ հայրենադարձութեան: Ազգային ոչ թէ ձեւական եւ ճառային, այլ իրաւ գաղափարախօսութիւնը չի կրնար բաւարարուիլ կարկատաններով եւ կիսամիջոցներով, որոնք թերեւս կը դանդաղեցնեն «պատմութեան բեմահարթակ»էն անհետացումը, բայց չեն կանխեր, չեն հեռացներ սպառնալիքը:

Այսօր համապարփակ լքում կայ ինչ կը վերաբերի «ազգի հայրենիք»ին, անվաղորդայն դիւանագիտութեան մը չղարչին ներքեւ, որ ընդհանուր բանաձեւումով կը սահմանուի այս կամ այն ձեւով «Թըրքամէտ» ուղղութեամբ: Տարիներ առաջ, վերանկախացած Հայաստանի Հանրապետութեան «Լրագիր» թերթին մէջ, Արգօ Կեվերեան ստորագրած էր կարեւոր էջ մը, որ օրին ուշադրութիւն չգրաւեց, որուն անդրադարձած էի, եւ այսօր ոչ ոք կը յիշէ: Կը մէջբերեմ.

«Բայց մենք կենդանի մնացինք, եւ ի՞նչ ենք մենք կատարել որպէսզի վերադարձնենք կորցրածը եւ վրէժը լուծենք: Միայն դատարկ խօսքեր Սփիւռքում, իսկ հայրենիքում՝ աւելի վատ, կոչեր՝ փորձել մոռանալ անցեալը: Ի՞նչ է դա, հիւմանիզմ, պացիֆիզմ, իսկ գուցէ էլիմանատար վախկոտութիւն: ...

Անդրկովկասի այս հատուածում մենք ունենք առաջնակարգ խնդիր՝ հաւաքել անկախ եւ ճանաչուած Հայաստանի Հանրապետութեան շուրջը՝ միւս հայկական հողերը, որոնք ճակատագրի կամքով եւ անբարեացակամ հարեւանների կամեցողութեամբ այսօր Հայաստանի կազմում չեն գտնւում»:

Ի՞նչ կ'ընենք այսօր: Ո՞ւր օրակարգ է «միւս հայկական հողերը»ու վերամիացման հարցը: Այսօր եթէ չենք կրկներ ախորժակէմ եւ թրքամէտ նախագահին եւ անոր արտաքին գործոց նախարարին խօսքերը, ըստ որոնց «պատմութեան էջերը կրկին կարելի չէ գրել», գործնապէս տարբեր ալիքի վրայ չենք գտնուիր: «Միացեալ Հայաստան»ը դադրած է ազգային քաղաքականութիւնը ներչնչող ըլլալէ: Միշտ օգտակար է կրկնել անխառն մտաւորական Շաւարշ Նարդունիի խօսքը.

«... չեմ ուզեր ընդունիլ նաեւ մեղադրանքը, զոր պատմութիւնը պիտի կատարէ վաղը, թէ՝ թաղեցիք Հայաստան մը, արեւմտեան հայկական բնաշխարհը, թէ բնակչութիւն, թէ պատմական իրաւունքներու յիշատակարաններ, կէս Հայաստան մը ընդունելու համար իբրեւ փոխարինութիւն»:

Այս «հարա-քիրի»ն ընթացքի մէջ էր խորհրդային օրերուն, եւ այսօր ոչինչ փոխուած է:

Ազգի մշակոյթը եւ լեզուն կը նահանջեն, հրաւառութիւններու մթնոլորտի մէջ: Զարմանալի էր երեւոյթը, եւ Հայաստանի մշակոյթի նախարարութիւնը, բայց նաեւ մտաւորականութիւնը, լրատւամիջոցներ, այլ պատասխանատուներ, ահազանգ չհնչեցուցին երբ Հայաստան երգի միջազգային մրցանքի մասնակցեցաւ «ամերիկէրէն» երգելով: Ի՞նչ նահանջ. Հայաստան ներկայացնել «ամերիկէրէն» երգով, որպէս համեմ պահելով մէկ հատիկ բառ...: Ի՞նչ բան կ'ուզենք փաստել, ո՞ւր երթալու համար: Ընկեցիկի նոյն բարդոյթով կը կազմակերպենք օտարալեզու հայ երգիչներու փառատօն, օտարագիր հայ գրողներու համաժողովներ: Ի՞նչ փաստելու համար, ոնելու համար հայ դրականութեան ո՞ր հարստացումը: Կարծէք այլեւս կ'ընդունինք որ մեր ապագան «ծագումով հայ» ըլլալու մէջ է, որ այլ բան չէ եթէ ոչ Լենդրուշ Խուրշուդեանի բանաձեւած «պատմութեան բեմահարթակ»է հեռացումը:

ՎԵՐԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՐԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ Է ԱԶԳԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆ

Ազգային ինքնութեան տեսակէտէ ընդհանրապէս մշակոյթի մէջ իր առանձին եւ անչրջանցելի տեղը ունի լեզուն, որ յաճախ նախայարձակումներու ենթարկուած է, թրքերէնի, ռուսերէնի եւ այժմ ամերիկերէնի ներխուժումով, որ ազդեցութենէ եւ փոխառութեան ընդունելիի սահմանէն անդին է, այն աստիճան որ կրնանք ըսել թէ հայերէնը կը կորսնցնէ իր իւրայատկութիւնը, որպէս բառապաշար եւ որպէս շարահիւսութիւն՝ օտարաբանութիւններու կապկումով: Լենդրուշ Խուրշուդեան, ապագային գաղափարախօսութեան ըմբռնման մէջ, կարեւորութեամբ կ'ընդծէ լեզուի տեղը եւ դերը, պատմութեան մէջ եւ հետ.

«... լեզուն եւ պատմութիւնը ժողովրդի գոյապահպանման ու զարգացման ամենակարեւոր գործօնները են համարւում: Լեզուն եւ պատմութիւնը յատկապէս ընդգրկուն վերդասակարգային, վերկուսակցական համաժողովրդական արժէքներ են»:

Արդարեւ, ինչպէս յաճախ կ'ընդգծուի, երբ Հայաստանը դարձած էր սոսկ աշխարհագրական բացատրութիւն, ազգային պետութիւն չկար, լեզուն հանդիսացաւ կրողը ազգային ինքնութեան: Խորհրդային շրջանին, կեդրոնի քաղաքականութեան հետեւանքով եւ, ինչո՞ւ չըսել, նաեւ մեր կողմէ դիմադրական կեցուածքի բացակայութեան, աղճատուեցաւ լեզուն, իր բառամթերքով, շարահիւսութեամբ, որ դեգրուեցաւ բազմերես խզումներու պատճառ հանդիսացող արդի կոչուած ուղղագրութիւնը, զոր վերականգնելու մխիթարներու դէմ անխնայ պայքար կը տանին «սովետ չկոլա»յի մէջ կազմաւորուած եւ կոչումներու արժանացած դէմքեր: Լեզուն եւ պատմութիւնը ընդելուզուած են, ազգային լեզուի դէմ եղած նախայարձակումները նոյնքան բացասական են որքան պատմութեան նենգափոխումները: Եթէ առաջնորդուինք ազգային գաղափարախօսութեամբ, կը կատարենք մեր «մշակութային յեղափոխութիւն»ը, եւ հարազատութիւնը կը վերականգնենք, առանց երբեք խուսանաւելու, ըսելով թէ «ժողովուրդը անգրագէտ կը դառնայ», «ժամանակը չէ», եւայլն, թիւրիմացութիւն ստեղծող փաստարկներ, որոնք չեն ներչնչուիր ազգային արժէքներէ եւ սոսկ ամբոխավարական են: Նոյքան ամբոխավարական են Սփիւռքի մէջ հնչող անհեռանկար այն կարծիքները որ «օտարախօս» ըլլալով հանդերձ կարելի է «Հայ ըլլալ», բայց չըսուիր՝ որքա՞ն ժամանակ, քանի՞ սերունդ...: Սփիւռքը, որ ազգի աւելի քան կէսն է, «պատմութեան բեմահարթակ»էն հեռանալու դատապարտուած է, եթէ ազգային գաղափարախօսութենէ ներչնչուած «լեզուի քաղաքականութիւն» մը չմշակէ եւ գործադրութեան չդնէ, մանաւանդ որ, նոյն Սփիւռքը հետեւանքն է եւ չարունակութիւնը բռնագրաւուած Հայաստանի՝ ուրկէ «հայրենահանուած» է, ինչ որ չենք յիշեր եւ չենք յիշեցներ, մեր ճառերուն եւ դիրքորոշումներուն մէջ: Եւ իր լեզուն, Արեւմտահայերէնը, հարկ է դարձնել հաղորդակցութեան խոսկան միջոց, քանի որ ան իր մէջ կը կրէ բռնագրաւուած երկրի եւ անոր մշակոյթի գիտակցութիւնը:

Կը խորհիմ որ, քանի դեռ բոլորովին ուշ չէ, ազգային վերականգնումի ընթացք պէտք է սկսիլ, Հայաստան եւ Սփիւռք, որ չբաւարարուի անտեսութեամբ, պրօսաչըրջութեամբ եւ ցեղասպանութեան ճանաչման կարգախօսով:

Մանաւանդ եւ մանկերեսայինով կարելի չէ ազգը առաջնորդել տալու եւ առնելու ճանապարհով: Ըսի, «մշակութային յեղափոխութիւն», քայլ մըն ալ անդին երթալով, անհրաժեշտ է, լայն առումով քաղաքական մտածողութեան յեղափոխութիւն յառաջացնել, «պատմութեան բեմահարթակ»ին վրայ մնալու համար:

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՄԱ ԲՈԼՈՐԻՆ ՍՐՏԻՆ ՄԷՋ

Կոմիտաս Վիլժիւիֆի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ 1935 Հոկտեմբեր 20, կէսօրէ վերջ, ժամը չորսը հինգ անցած: Ամերիկահայ գրագէտ Յակոբ Աատուրեան 1994ին հրատարակուած իր «Կոմիտաս վարդապետի հետ» բովանդակալից գիրքին մէջ, հիմնուելով փարիզահայ մամուլին հաղորդումներուն վրայ, Կոմիտասին մահուան թուականը կուտայ որպէս Հոկտեմբեր 21 երկուշաբթի առաւօտ, առտուան դէմ: Բայց ան միաժամանակ կը զարմանայ որ ընդհանրապէս Հայաստանի գիտական շրջանակները Կոմիտասին մահուան համար կը դործածեն Հոկտեմբեր 22 թուականը: Հայաստանի ամէնէն լուրջ գիտական հաստատութիւններն իսկ, սկսելով նախ եւ առաջ Սովետական Համայնագիտարանէն, կը գործածեն Հոկտեմբեր 22 թուականը: Յակոբ Աատուրեան համոզուած էր սակայն որ ճիշդը Սփիւռքի մէջ գործածուած թուականն էր, Հոկտեմբեր 21, եւ Հայաստանի հաստատութիւնները պարզապէս նոյն սխալը մէկզմէկէ շղթայի նման առնելով է որ գործածած են Հոկտեմբեր 22 թուականը:

Մինչդեռ տքթ. Ռիթա Սուլահեան-Գույումճեանի անգլերէն հրատարակչական աշխատասիրութեան մէջ Կոմիտասի մահուան թուականը, ինչպէս արդէն գրեցինք, Հոկտեմբեր 20 է: Հեղինակը այս թուականը առած է Վիլժիւիֆի հիւանդանոցի մէջ մինչեւ այսօր պահուած Կոմիտասի թղթածրարէն, որ իրմէ առաջ ուրիշներու անծանօթ մնացած թղթածրար էր: Այդ թղթածրարին մէջ կար Հոկտեմբեր 21 թուականով մահուան տեղեկագիր մը եւ հոն տքթ. Սուլահեան-Գույումճեան կարդացած է հետեւեալ պաշտօնական մանրամասնութիւնները.

1) 1935 Հոկտեմբեր 16ին տիկին Մակասեանին ղրկուած է հեռագիր մը, Փարիզ Գուրսէլ փողոց թիւ 242, ուր ըսուած է որ Կոմիտասին առողջական վիճակը ծանրացած է:

2) Հոկտեմբեր 21ին պատրաստուած մահուան վկայագիրը դիտել կուտայ որ մահը պատահած է Հոկտեմբեր 20ին, ժամը 16:05ին: Մահը պատահած է «Քաշէքսի օրկանիք»ի հետեւանքով:

3) Հեռագիր մը քաշուած է Աատուածատուր Հարենցին, որով ան տեղեակ պահուած է Կոմիտասի մահէն: Խնդրուած է որ պատշաճ հաղորդատեղէն բերէ:

4) Կոմիտասի մահուընէ երկու օր վերջ պրն. Գուրգէն Ալէմշահին արտօնուեցաւ որ Կոմիտասի դէմքին մէկ դիմակը հանէ:

5) Մարմինը օծուեցաւ Հոկտեմբեր 23 Շորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:

6) Յուղարկաւորութեան կազմակերպիչ հաստատութեան կողմէ հաղորդուած տեղեկագրին մէջ նշուեցաւ որ դագաղը պատրաստուած էր կարծր կաղնիէ, մեռազեայ անկիւններով:

Մենք ուրեմն ամէնէն վաւերականը պիտի նկատենք հիւանդանոցի տեղեկագրին մէջ նշուած թուականը, բայց պիտի ուզենք աւելցնել որ Կոմիտասի մահուան թուականին վրայ արձանագրուած այս անորոշութիւնը այլեւս այնքան ալ կարեւոր չէր մէկու մը համար որ արդէն երկար տարիներէ ի վեր կէս մեռեալ կը նկատուէր: Իր մահուան վայրկեանին մէկը կ՛ը կոմիտասին քով, թէ բոլորովին առանձին էր, յայտնի չէ, բայց չատ հաւանական է որ մէկը չկար հոն այդ պահուն: Այս կերպով ալ հիւանդանոցի մը սենեակին առանձնութեան մէջ կը վերջանար Կոմիտասս վարդապետի փոթորկոտ ու տառապալից կեանքը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ մը վերջ, Հոկտեմբեր 27ին Փարիզի Ժան Կուժոն փողոցի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Այն եկեղեցին, որ 1915էն առաջ մերժած էր Կոմիտաս Վրդ.ը իր երգչախումբին վարիչ նշանակել, նոյն երգչախումբին տխուր երգեցողութեամբը հրաժեշտ պիտի տար Կոմիտաս վարդապետին: Յուղարկաւորութենէն առաջ երեք օր Կոմիտաս վարդապետին մարմինը դրուեցաւ դագաղի մը մէջ, որուն մէկ մասը ապակեայ պատուհան մը ունէր եւ ուրկէ կը տեսնուէր Կոմիտասի դէմքը: Կ՛ըսուի որ մօտաւորապէս հազար Հայեր այցելեցին եկեղեցի ու յարգանքի տուրք մատուցանեցին տաբատաթափ Վարդապետին:

Յուղարկաւորութեան ընթացքին Արմենակ Շահմուրատեան երգեց Կոմիտասի «Տէր ողորմեա»ն: Արարողութեան մասնակցեցաւ նաեւ Գարեգին Եպսկ. Խաչատուրեան, որ այդ չրջանին Գալիֆորնիայէն այցելութեան եկած էր Փարիզ: Խօսեցան 12 այլ անձնաւորութիւններ, որոնք ճչդեցին Կոմիտաս վարդապետին տեղը հայ երաժշտութեան աչխարհէն ներս: Անոնք Կոմիտասը ողջունեցին որպէս ուսուցիչ մը որ հաղարաւոր աչակերտներ հասցուցած էր, բոլորն ալ ներչնչելով Հայոց երաժշտութեան գեղեցկութիւններով:

Կոմիտասի մարմինը երկար չմնաց Փարիզի մէջ: Հազիւ քանի մը ամիս: 1936ի Մայիսին Կոմիտասի դմռսուած մարմինը փոխադրուեցաւ Հայաստան ու դրուեցաւ Երեւանի Հայոց Պանթէոնին մէջ: Կը պատմուի որ Կոմիտասի դամբարանը չուտով դարձաւ ուխտավայր մը, ուր ամէն տարի Ապրիլ 24ին այցելութեան կուգային բոլոր անոնք որոնք կ՛ուզէին ոգեկոչել 1915ի տեղահանութեան զոհերուն յիչատակը: Աւիկա տեւեց մինչեւ որ կառուցուեցաւ Ծիծեռնակաբերդը: Այնուհետեւ Կոմիտասի ոգիէն ալ մասնիկ մը գնաց ու միացաւ Ծիծեռնակաբերդի համալիրին, ուրկէ ներս այցելողները այսօր անպայման լալու չափ յուզուելով կը լսեն Կոմիտասեան «Հայր մեր»ը կամ «Տէր ողորմեա»ն:

Ամէն կիրակի աչխարհի ամէն կողմ հարիւրաւոր եկեղեցիներու մէջ կը հնչէ Կոմիտասեան Պատարագը: Ամէն կիրակի անհամար Հայեր, այդ պատարագին ներկայ գտնուելով, կարծես Հոգեհանգստեան պաչտօն մըն ալ կը կատարեն Կոմիտասի ի յիչատակ, ողբալով անոր տխուր ճակատագիրը: Կոմիտաս հիմա երգ դարձած է ու ժողովրդական երաժշտութիւն: Անմահ երգ: Բոլորին չրթներուն վրայ: Եւ բոլորին սրտին մէջ:

Ռ. Հ.

(ՎԵՐՋ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՐՔԻՆ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Ամերիկաբնակ նորվուղայեցի Եղիա Յովհաննիսեան 60 տարի պահելէ եւաք Յոզնա Մահտեսի Զաքարի պատուէրով ձէ. դարուն Նոր Զուղայի մէջ գրիչ Տէր Վարդանի կողմէ գրուած «Ճառընտիր»ը, զայն նուիրած է Մատենադարանին: Իր միջամտութեամբ 1971էն ի վեր 62 ձեռագիր ստացած է Մատենադարանը. անոնցմէ 21ը ինք անձամբ յանձնած է:

«Ճառընտիր»ը ձեռք ձգած է 1959ին Նոր Զուղայի մէջ, արտասահման մեկնող ընտանիքէ մը: Եբեւան ղրկած է Աւօ Յովհաննիսեանի միջոցով:

Մատենադարանի տնօրէն Հ. Թամրազեան ըսած է թէ «Ճառընտիր»ը վերջին մէկ տարուան ընթացքին ստացուած քսաներորդ ձեռագիրն է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ա. ՍՏԵՂԱՀԵԻ
ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ
Ընտրանի

Կազմեց, յառաջաբանը եւ ծանօթագրութիւնները գրեց Եուրի Խաչատրեան

ՀՐԱՆՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Սարգիս Խաչենց – Փրիմբիմֆօ
Երեւան 2008

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռի հրատարակչութենէն լոյս տեսած է «Հայոց Վարք Սրբոցի Վրացական Խմբագրութիւնը» հատորը: Հին վրացերէնէն թարգմանութիւնը եւ ուսումնասիրութիւնը ըրած է Պարոյր Մուրատեան: Հրատարակութեան մեկենասներն են Վաչէ եւ Թամար Մանուկեան:

Աիերակներուն Մէջ

ՋԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Բայց ամէնքն ալ նոյն աստիճանով դժբախտ ու կարօտ չէին ու որքան որ հաւատացած էինք այդ ընտրութեան ճեւին անբաւականութեան վրայ՝ մտանք ամբոխին մէջ նախ կոյրերը փնտռելու: Աղտեղութեան ու քրտինքի բարկ հոտ մը մթնոլորտը անչնչելի կը դարձնէր, բազմութիւնը այնքան հոծ էր որ գրեթէ իրարու հպած չէին ու մենք քանիցս կորսըւեցանք իրենց խիտ չարքերուն մէջ: Երբ ձեռքս կը դնէի իրենց մարմինին, ճամբայ բանալու համար, կասկածելի խոնաւութիւն մը պիս կը կասեցնէր. բայց անմիջապէս չուրջի ահաւոր թշուառութիւնը քաջալերիչ ու սիրտ կու տար մեզի ու մենք աւելի խոր կը թափանցէինք ամբոխին մէջ:

Պէտք է ընտրել կոյրերը, անոնք որ անտէր ու նոյնիսկ զրկուած գաւազանէ՝ կը ղեղեւէին իրենց անհաստատ սրունքներուն վրայ ու տարուա՛ծ ամբոխի չարժումներէն՝ մէկ մը ասդին կը նետուէին, մէկ մը անդին...: Բազմութիւնը կազմըւած էր մեծ մասամբ կիներէ. այրերու բացակայութիւնը աչքի կը զարնէր, բայց կոյրերու մէջ կային նաեւ ծերուկի այրեր ու իրենց երեւոյթը ահաւոր էր:

Մէկիկ մէկիկ ձեռքերնուս բռնած՝ առաջնորդեցինք զիրենք. ճամբուն վրայ ամբոխը զայրոյթէն կը մռնչէր. ոմանք կը հայհոյէին, ուրիշներ կը սպառնային. իւրաքանչիւր ոք տարուած իր անհատական դժբախտութեան մեծութենէն՝ կը փափաքէր որ միմիայն իրմով զբաղէինք. կին մը մեր աչքերուն առաջքը յուսահատութենէն ցնցոտիները կը պատռէր, մաղերը կը փետտէր ու իր բոլոր ցաւը կ՛աղաղակէր այնպիսի ձայնով մը՝ որուն պատռտող չեչտէն կը ցնցուէին ամէնքը, ու պահ մը լռած ամբոխին վրայէն սարսուռ մը կ՛անցնէր:

Ուրիշներ կը կառչէին մեզի, բռնի կը կեցնէին, կ՛աղերսէին, իրենց արցունքով կը թրջէին մեր ձեռքերը. հակառակ մեր բացատրութիւններուն՝ չէին համոզուեր, չէին ուզեր սպասել ու մեր անկարողութիւնը կը տանջէր մեզ:

Դարձեալ մէկուն մը ամբոխէն հեռանալով այն սրահին մէջ՝ ուր հաղուստները չարուած էին, զբաղեցանք թաժնելու: Կոյրերը մէկը միւսին ետեւէն կը յառաջանային. իրենց թխացած եւ տժգոյն դէմքին վրայ լոյսէ զրկուած ու մեռած աչքերը կը սեւեռէին մեր ուղղութեան. անոնք կը հետեւէին մեր ձայնին ու անձկութեամբ կը սպասէին մեր հրաւէրին. առհասարակ լուռ էին. չատ չէին խօսեր անոնք. իրենց մէջ ամփոփուած՝ ոմանք նոյնիսկ կարծես դեռ չէին հասկցած պատահածը: Երկու օր առաջ տեսեր էին պառաւ մը՝ որ անընդհատ հանդիսատին կը հարցնէր թէ ի՞նչ եղաւ. ոչ ոք բացատրեր էր իրականութիւնը իր մանրամասնութիւններուն մէջ. ամէնքն ալ իրենց առանձին հոգերով զբաղուած էին. պառաւը լսեր էր միայն աղմուկը, լսեր էր վայնասուններ, լսեր էր հրդեհի ճարճատումները, խլացեր էր հրացաններու ձայնով. – զգացեր էր բոցերու ջերմութիւնը կռնակին վրայ ու տարուած փախստական ամբոխի հոսանքէն, օր մը հոս, օր մը հոն քչուեր էր անդիտակցաբար, ու օրերով, չաբաթներով տեղեկութիւն էր մուրացեր, կառչելով մէկ խումբին, աղերսելով իր չուրջը գտնուողներուն եւ ոչ ոք դեռ բարութիւնն ունեցեր էր իրեն պատմելու թէ ի՞նչ պատահեցաւ: Այս պատճառաւ էր որ դէմքը առեր էր սարսափի, անորոշութեան ու կասկածի արտայայտութիւն մը ու մըտքին մէջ սեւեռած էին կցկտուր տեղեկութիւնները:

– Տիւշմանը մեզ կոտորե՞ց... ըսաւ վրանելով ու հարցումներ ուղղեց մանրամասնութիւններուն վրայ:

Երբ պատասխանեցի իրեն համբերութեամբ, դէմքը կարծես տարրալուծուեցաւ, տժգունութիւնը կապտորակ ու դրեթէ դիակնային դարձաւ, իր կոյր աչքերը՝ որոնք ճերմակ մշուշով մը ծածկուած էին, կարծես սեւեռեց իմ վրաս ու սրտագին աղաղակ մը արձակեց.

– Ամա՛ն...

Հիմա իմ դէմս ունէի երիտասարդ կին մը. մէկ աչքը կորսուած ակնակապիճներուն խորութեանը մէջ ու միւսը ընդհակառակը ցցուած, ուռած, բիբի տեղ կրելով ճերմակ կոճակի պէս կարծրութիւն մը. այդ աչքը անհանգիստ ու թաքուն կենդանութիւն մը ունէր, բանտարկուած կը թուէր ու կարծես պոռթկալու կը միտէր. յարաչարժ ու ցայտուն երկչոտութիւն ու անհանգստութիւն կը պատճառէր միանգամայն ու կը նայէր մեր նայուածքէն տարբեր նայուածքով մը:

Առանց խօսելու, ընտրեցինք իր հագուստները, բայց վերջապէս հարկադրըւեցանք հարցնել.

– Քանի՞ հոգի էք:

Պահ մը լուռ կեցաւ. կարծեցինք թէ չէր հասկցած. իր ճերմակ բիբը անչարժացաւ. չրթունքը թոթովեցին: Ու սկսաւ հեծկլտալ անվերջ. իր կուրծքը ցնցոտիներուն ներքեւէն կը բարձրանար ու կ՛իջնար. ո՞վ գիտէ ի՞նչ կը տեսնէր իր կուրութեան մշտնջենական մթութեանը մէջ:

(Շար. 27)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ — Հ Ց Դ · ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ· ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ
ԱԳՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ
Պատմական Հայաստանի
ճամբորդութենէն
Երզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ···
Սահիկներու յուցադրութիւն եւ զրոյց
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 8
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՑ
ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ՅԱՆՆԱՅԷ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի կրօնական Ընկերակցութիւնը որ կը հովանաւորէ կիրակնօրեայ միօրեայ հայերէնի ուսուցման դասընթացքները, նկատի կ'առնէ թէ յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին համար արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

Նկատի առնելու համար նաեւ հաղորդելու թէ 8 – 13 տարեկան ֆրանսահօս երախաներուն համար Առաջնորդարանի հովանաւորութեամբ յառաջիկայ Մեպտ· 24էն սկսեալ բացուած են նաեւ հայերէնի ուսուցման դասընթացքները, որոնք տեղի պիտի ունենան Շաբաթ օրերը, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

Դասընթացքները պիտի գլխաւորեն Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի կողմէ: Դասընթացքը ձրի է: Հայերէնախօսութեան մէջ արդիւնք ձեռք ձգելու համար աշակերտներու հետեւողական ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ծնողները կը խնդրուի իրենց զաւակները արձանագրել անյապաղ, դիմելով Առաջնորդարանիս Դիւանին, հեռաձայնելով 01·43·59·67·03 թիւին:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

(Շար· Ա· էջէն)

Պատմական հանգրուան մը որ արժեց ծանօթ տառապանքներն ու այնքան զոհեր: Ու այսօր, երբ չրջանին մէջ փաստը կը տրուի թէ ին'չ գրաւարկներու, քաղաքական ի'նչ հաշիւներու ենթակայ են նման փափուկ կացութեան տէր ամբողջութիւններ, ուրոյն խմաստ կը ստանայ Արցախի անկախութեան 17 տարին:

ԼՂՀ նախագահ Բ· Սահակեան նոյն տարեդարձին առիթ իր հայրենակիցներուն ուղղուած խօսքով կ'ըսէ· «Դա մի դժուարին ճանապարհ էր, որը կարողացանք յաղթահարել մեր անկոտրում կամքի, միասնութեան ու համախմբուածութեան շնորհիւ»: Ու արժեւորելով ներկան, կը չարունակէ· «Այսօր կարող ենք հպարտութեամբ արձանագրել որ ունենք հզօր եւ մարտունակ բանակ, միջազգային չափանիշներին համապատասխան, համաչափ զարգացող երկիր, որը հանդիսանում է տարածաշրջանում կայունութեան պահպանման կարեւորագոյն գործօններից մէկը»:

Բ· Սահակեան յիշեցնելով ներկայ սերունդին պարտքն ալ յաջորդներուն, պարտականութիւն կը նկատէ «իրականութիւն դարձնել մեր ճահատակների նըւիրական երազանիքը՝ հասնել Լեռնայինի Ղարաբաղի Հանրապետութեան միջազգային ճանաչմանը և սերունդներին թողնել հզօր ու անկախ, խաղաղ ու բարգաւաճ հայրենիք»· իր համոզումով՝ «դա ժամանակի հարց է»:

Ուղերձը կ'աւարտէ հակամարտութեան երկխօսութեամբ ու բացառապէս խաղաղ ճանապարհով վճռականութեամբ· «Պէտք է բոլորը գիտակցեն մէկընդմիշտ· Արցախի անկախութիւնը այլընտրանք չունի եւ սակարկութեան ենթակայ չէ»:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի
Ժամերգութեան երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին կողմէ, դպրապետութեամբ՝ ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ–ի:
Իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ–ի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ հետք, ժամը 17ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս՝ Թափօր Աւետարանաւ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի ատարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԿԱՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւ

Pèlerinage annuel de St. Grégoire à Tallaid

Sous l'égide de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
Primat du Diocèse
de l'Eglise Apostolique Arménienne
de France

Avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes-Alpes et la Paroisse Sts Sahak-Mesrop de St. Jérôme

Dimanche 21 Septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le
Rév. Père ARCHEN MOVSESSYAN
Curé de la Cathédrale Arménienne de Marseille
avec la participation de la Chorale

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille : Tél. 04 91 77 84 70;
— Paroisse Sts Sahak-Mesrop de Saint Jérôme : Tél. 06 77 85 07 52;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80
04 92 51 00 87.

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

Participation aux frais :
Aller-retour seul en autocar : **25 euros**
Repas seul avec des spécialités arméniennes : **25 euros.**

U.G.A.B.

ECOLE DU SAMEDI DE L'UGAB

Rentrée scolaire 2008 — 2009

DATES D'INSCRIPTION ET DE RENTREE SCOLAIRE :

ENFANTS :

Samedi 13 septembre de 14h à 18h
Rentrée samedi 20 septembre à 14h
Classe maternelle (à partir de 5 ans) à 14h30.

Les cours permettent aux enfants de découvrir et d'approfondir leurs connaissances de l'Arménien. Différents programmes proposés sont adaptés à l'âge et à l'aptitude de chaque enfant. L'histoire arménienne, le chant, le théâtre, la danse, l'informatique ainsi que les cours de conversation sont enseignés.

PREPARATION AU BAC :

Samedi 13 septembre de 14h à 18h
Rentrée samedi 20 septembre à 14h
Les cours intensifs à partir d'étude et de commentaire de textes. Formation minimale de 3 ans exigée pour la présentation aux épreuves écrites et orales.

ADULTES :

Lundi 15 septembre de 18h à 20h00
Rentrée le 22 septembre à 18h30
Cours les Lundis, Mardis ou Mercredis entre 18h30 et 21h30 selon les niveaux

UGAB
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
ecoleparis@agbueurope.org

Pour tous renseignements complémentaires, prière de contacter l'UGAB au 01 45 24 72 75.

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Reprise des activités 2008 – 2009

Le Lundi 22 septembre 2008
4 jours d'inscriptions en septembre :
Vendredi 12 et Mardi 16 de 17h à 19h
Samedi 13 et Mercredi 17
de 14h30 à 17h30

En 2007-2008, la MCA a inscrit 342 enfants, adolescents et adultes.
N'attendez pas, inscrivez-vous aussi !
Attention futurs bacheliers, l'arménien s'étudie tout au long de la scolarité.

LANGUE ARMENIENNE (16 niveaux) de l'Eveil au langage au BAC 2010 et pour adultes.
CIVILISATION ARMENIENNE (3 niveaux) de l'Heure du conte àl'Eveil à l'identité et à la culture.
Nouveauté : Cours pour lycéens (BAC).
MUSIQUE
Piano — Violon — Guitare — Solfège
Nouveauté : Musique d'ensemble.
DANSE ARMENIENNE (10 disciplines) de l'initiation aux classes mixtes. Du Classique (sur audition) de la danse de scène au folklore et pour jeunes gens.
ARTS (4 niveaux)
Du dessin à la peinture autour des arts plastiques.
Nouveauté : Cours pour adultes.
ECHECS (2 niveaux)
Cours et tournois.
Egalement :
MEDIAS RADIO sur AYP FM
tous les mercredis de 10h20 à 11h30.
BIBLIOTHEQUE DE PRET pour adultes
DIFFUSION LIVRES en langues arménienne et française.

Renseignements :
Tél. : 01 43 76 55 89
contact@mca-alfortville.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԽՕՍ

Կապոյտ Խաչի Խմբի Տ· Ակրէնկիւլեան մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16ին: Դասընթացքները ունին տարբեր մակարդակներ:

– Նախակրթարան (6 տարեկանէն սկսեալ),
– Միջանկարգ–երկրորդական,
– Պաքալօրէայի նախապատրաստական եւ պաքալօրէա,
– Զուարճանալ:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
45 rue de la Défense —
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութիւն եւ տեղեկութիւն՝ տեղւոյն վրայ, կամ հեռաձայնել՝
01·46·42·45·25 կամ 06·82·89·16·44
Թիւերուն, Շաքէ Կիրակոսեանին:

□

ԼԻՈՆ

Լիոն Վիլէօրպանի Մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ, թէ մասնաճիւղիս ԱՐԱՔՍ միօրեայ վարժարանը կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17ին
ժամը 9·30էն սկսեալ
Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան մէջ:
Դասերը տեղի պիտի ունենան ամէն Շաբաթ 9·30էն մինչեւ յետ միջօրէին ժամը 16:
Կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ բոլոր երախաները, մանկապարտէզ, նախապատրաստական, միջնակարգ եւ մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:
Բոլոր մակարդակներու համար կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր սովորութիւն եւ աւանդութիւնները, արուեստ, երգ ու պար:
Իսկ նախակրթարանէն սկսեալ՝ գրավարժութիւն եւ ընթերցանութիւն եւ վերջապէս բոլորին հայախօսութիւն:
Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան
04 78 26 28 71
04 72 37 61 57
04 78 23 75 13 *Թիւերուն:*

□

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԼԱՎԻՔի հայութեան ընկերա–տնտեսական թշուառ պայմանութեան, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորնչուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չատ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽՄԲԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե'նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնենք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com
ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 22.022 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22,022

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՒԼԻ ԱՑՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Զարմանալի չէ որ Թուրքիոյ ընդդիմադիր կուսակցութիւններու ղեկավար դէմքերը բաւական խստութեամբ կը քննադատեն Ա. Կիւլի Երեւան, նոյնիսկ միօրեայ, հաւանական այցին պարագան։ Ատիկա կը նկատեն անյարմար, Թուրքիոյ համար անպատեհ, վարկաբեկիչ, անբացատրելի, անարդարանալի, եւլն.։ Իրենց քննադատող կեցուածքը ամբողջովին կ'անտեսէ այդ այցին Թուրքիոյ ճեռնտու կարեւոր դրսեւորումները. նոյնիսկ անոնց ամէնէն կարեւորը որով, Ս. Սարգսեան իր հրաւէրին չափ «հանճարեղ» ելք մը չգտնելու պարագային, Հայաստան ցեղասպանութեան հարցով ինքնակամ պիտի ենթարկուի Թուրքիոյ մարտավարութեան։ Նոյնն է պարագան Ղարաբաղի խնդրին համար ալ։

Թուրք ընդդիմադիրներու ընթացքին մէջ կայ անշուշտ իշխանութիւնը քննադատելու սովորական կեցուածքը. ատոր հետ նաեւ՝ ազգային չահուն ծառայելու ներկայ միտումը։ Որքան չատ ըլլան խոչընդոտները, Կիւլի այցը որպէս հաչտարար, խաղաղասէր արարք այնքան արժէք կը ստանայ, յատկապէս հայեւթուրք կապերու վերահաստատումին սպասող դուրսիններուն արժեւորումով։

Սակայն, քիչ մը զուարճալի է տեսնել որ Թուրք ընդդիմադիրներ երբեմն հակասութեան մէջ կ'իյնան, իրենց քննադատութեամբ։ Առնցմէ մէկն է Ազգային չարժում կուսակցութեան պարագլուխը Տ. Պահչէլի. ան ալ իր երկրին համար վարկաբեկիչ նկատած է Ա. Կիւլի Երեւան երթալը, յիշեցնելով Ադրբեջանի հողերուն մօտ քառորդին Հայերու գրաւման տակ ըլլալը։ Շեչտած է թէ այցը պիտի նչանակէ թէ Թուրքիա անձնատուր կ'ըլլայ Երեւանի լոպիներուն, խնդրարկուի դերքով կը ներկայանայ յարաբերութիւններու բնականոնացման սիրոյն, եւլն.։

Պահչէլիի այս կեցուածքը առաջին չեղոքի մը պատճառ եղած է, նոյնինքն Թուրք լրագրող Ա. Ալթանի կողմէ։ Այս վերջինը կը գրէր թէ ազգայնամոլ կուսակցապետին արտայայտութիւնները սոված ողջութեամբ կը հակասեն իր նախորդին՝ Ա. Թիւրքէշի Հայաստանի նկատմամբ վարած քաղաքականութեան։ Նոյն կուսակցութեան հիմնադիր ու նախագահ այդ դէմքը որ իր օրով հայրն էր Թուրք «գորչ գայլ»երուն, 1993ին Փարիզի մէջ գլուխ-գլխի տեսակցութիւններ ունեցած էր նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեանի հետ։ Այդ թուականին հրատապ նիւթը Ղարաբաղի պատերազմն էր ու Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան ալ պիտութեամբ, Թիւրքէշ այդ չրջանակին մէջ առաջարկներ ըրած էր Հայաստանի նախագահին։ Ըսած էր թէ կրնան Թուրքիոյ վրայով ցամաքային ու ծովային անցքապահովել Հայաստանի, որպէսզի կարենայ առեւտրական կապ հաստատել աչխարհին հետ։ Առաջարկած էր նաեւ կովկասեան կառուդիի մը ծրագիրը։

1994ին նոյն Թիւրքէշը Ֆրանքֆուրթի մէջ հանդիպում ունեցած էր Արմէն Սարգսեանի հետ։ Լրագրողը կը գրէ թէ հայ եւ Թուրք գործի մարդոց միջեւ չբախումները, երեւան – Պոլիս թռիչքները արդիւնքը եղան Լ. Տէր Պետրոսեանի ու Ա. Թիւրքէշի վարիզեան հանդիպումով սկսած հոլովոյթին։

Տ. Պահչէլի կրնա՞յ մոռցած ըլլալ այս նախընթացները. թէ կ'ուզէ չեչտել որ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները իր կուսակցութեան մենաչնորհն են, հարց կու տայ Ա. Ալթան։

***

Թուրքիոյ իշխանութեան գլուխ գտնուղ ԱԳ կուսակցութեան կեդրոնական խորհուրդը Սեպտ. 2ին գումարուած ու Ա. Կիւլի Երեւան երթալուն ընդդիմութեան խիստ քննադատութիւնները քննարկած է. արդիւնքը այն եղած է որ նոյն կուսակցութեան երեսփոխանները որոնք մրցումին ներկայ ըլլալու հրաւէր ստացած էին, չերթան Երեւան։ Խորհուրդը եզրակացուցած է որ Ադրբեջանը պէտք չէ մոռնալ եւ թէ երեսփոխաններուն Երեւան երթալը թէ՛ քաղաքական, թէ՛ ապահովութեան առումով տեղին չէ։

***

Այս վերջինը յայտարարած է նաեւ ակնարկելով քաղաքական չահարկումներուն. «Երեւանի հետ մրցումի կ'երթանք, ոչ թէ սպառազինելու։ Ֆութպոլը կը նկատենք գործունէութիւն մը որ իրարու կը մօտեցնէ ժողովուրդները։ Մենք հետաքրքրուած չենք մրցումին քաղաքական երեսակով»։ Ֆ. Թէրիմ ըսած է տակաւին թէ 50 հազար մարզասէր կը սպասուի մրցումին, կը կարծէ թէ չատ լաւ որակ պիտի չունենայ դաշտը։ Աւելցուցած է. «Հայաստանի խումբը յարձակունակ է, դիւրին մրցակից մը չէ։ Գործ պիտի ունենանք խումբի մը հետ որ իր դաշտին վրայ չատ կը վազէ ու կը պայքարի»։

***

Հայաստանի խումբը անպայման չաղթելու վճռակամութեամբ կը պատրաստուի մրցումին։ Ըստ գլխաւոր մարզիչ Ե. Փուլսէնի, բոլոր խաղացողները մարտական բարձր տրամադրութիւն ունին։ Իսկ Ֆութպոլի Հայաստանի դաչնակցութեան նախագահ Ռուբէն Հայրապետեան Սեպտ. 2ի մամուլի ասուլիսին ընթացքին ըսած է թէ 230 հոգինոց թրքական պատուիրակութեան մը կը սպասեն. մօտ 50 լրագրող ալ Երեւան կ'երթան տարբեր երկիրներէ, մեծ հետաքրքրութիւն արթընցուցած մրցումին հետեւելու։

Ռ. Հայրապետեան ներկայացուցած է նաեւ Հայաստանի դաչնակցութեան նոր տարբերանչանը եւ խաղացողներուն նոր համազգեստը։ Տարբերանչանը ընդգրկած է պետական խորհրդանիչ գինանչանը եւ չարժման մէջ գտնուող գնդակ մը։ Անկէ Արարատին վերցուած ըլլալուն մասին Ռ. Հայրապետեան տուած է հետեւեալ պատասխանը. տակաւին բնաւ պայմանաւորուած չէ Թուրքերու կարելի բողոքներով, պարզապէս ժամանակի ոգիին համապատասխան նոր տարբերանչան մը պէտք էր. առնուած է նաեւ մարզասէրներու կարծիքը։

Դժուար չէ կռահել թէ «ժամանակի ոգին համապատասխան» դատել տարբերանչանէն Արարատին ջնջումը, ի՛նչ զարգացումներու պատրաստ գտնուիլ կը նշանակէ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՅԴ-Ի ՀԱՆՐԱՀԱԻԱՔԸ

Հ.Ց.Դ.–ը Լ.Ղ.Հ անկախութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ Սեպտ. 2ին բազմամարդ հանրահաւաք մը ունեցած է Մաշենադարանին կից տարածքին վրայ։ Ձեռնարկին կարգախօսը եղած է. «Լ.Ղ.Հ միջազգային ճանաչումը անվտանգութեան երաչխիք»։

Ելոյթներ ունեցած են Հ.Ց.Դ. Գերագոյն Մարմնէն Ազգային Ժողովի փոխնախագահ Հրայր Կարապետեան, Բիւրոյի անդամներ՝ Վահան Ծովհաննիսեան, Ազատ Վարդանեան, Լեւոն Մկրտչեան, Ազգային Ժողովի Պաշտպանութեան յանձնաժողովի նախագահ Արթիւր Աղաբէկեան, Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Արմէն Ռուստամեան։

Վրաստանի դէպքերուն լոյսին տակ յայտարարուած է թէ Արցախը Օսէթիային, Քոսովոյին, Աբխազիայէն եւ Հիւսիսային Կիպրոսէն չատ աւելի իրաւունք ունի ինքնորոշման։ Ըսուած է թէ առանց Արցախի, Հայաստանի եւ հայութեան չահերը նկատի առնելու, կարելի չէ կովկասի մէջ կայուն խաղաղութիւն հաստատել։ «Այո՛, աչխարհի համար նաեւթը կարեւոր գործօն է. բայց չպէտք է մոռնալ նաեւ՝ նաեւթը դիւրավառ հեղուկ է» յայտարարած է Հ. Կարապետեան, ակնարկելով Բաքուի ռազմատենչ նկրտումներուն։

Պահանջուած է հակամարտութեան լուծումի բանակցութիւններուն Լ.Ղ.Հ եւս մասնակցութիւնը, ուժային տարբերակին թացառումը։

Ելոյթ ունեցողներ արտայայտուած են նաեւ Ջաւախքի հայութեան, հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մասին։

***

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Լ. Տէր Պետրոսեան Սեպտ. 2ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, ներկայացնելու համար մէկ-երկու բայայայտիչ փաստաթուղթեր եւ վերլուծելու համար չրջանի վերջին զարգացումները։

Նախ յայտնած է թէ իր ընտրական կեդրոնին պետ Ալ. Արզումանեանի հեռաձայնը ունկնդրուած, նամակները կարդացուած են, սահմանադրական կարգի պահպանման եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի վարչութեան պետ Զ. Նանեանի թոյլտուութեամբ։ Ապա ըսած է նաեւ թէ Ռ. Քոչարեան 1998ին Երեւան բնակութեան արձանագրութիւն չունէր։ Այդ մասին փաստաթուղթը երեք օր առաջ ձեռք ձգած է եւ ըսած թէ նման վաւերաթուղթի մը հրապարակումը բնականոն պետութեան մը մէջ հրաժարականներու պատճառ կրնար ըլլալ։

Խօսելով չրջանի վերջին պատահարներուն Ղարաբաղի խնդրին վրայ կարելի անդրադարձներուն մասին, նախկին նախագահը Քոսովոյի, Օսէթիոյ, Աբխազիոյ անկախութիւնները երաչխիք չէ համարած մնացած նոյն բնոյթի հակամարտութիւններուն. ըսած է թէ անոնք նոյնիսկ կրնան բարդացնել մնացածներուն գործը, քանի որ անոնց լուծումը սկզբունքներէ կախում չունի, այլ մեծ պետութիւններու չահերուն բախումէն։

Պատասխանելով հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մասին հարցումներու, Լ. Տէր Պետրոսեան, ողջունած է Ա. Կիւլի Հայաստան այցը։ Հայեւթուրք պատմաբաններու մարմին կազմելու Ս. Սարգսեանի համաձայնութեան մասին ըսած է թէ տակաւին կը նչանակէ ցեղասպանութիւնը սակարկութեան նիւթ դարձնել։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ նախագահ Ա. Կիւլ Սեպտ. 2ին հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է ԱՄՆ–ու նախագահ Ճ. Պուշի հետ։ Անոր տեղեկութիւններ տուած է վարչապետ Թ. Էրտողանի կողմէ օրակարգի բերուած կովկասեան դաչինքին մասին. ապա խորհրդակցած է չրջանային ու միջազգային բազմաթիւ խնդիրներու մասին։

Ինչ կը վերաբերի Երեւան երթալու որոշումին, Սեպտ. 3ին Արտաքին գործոց նախարարութենէն աւագ դեսպան Իւ. Ձեվիքէօզի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Երեւան զացած էր ու այդ այցին արդիւնքին կը սպասուէր կիւլի պատասխանին համար։ Ըստ Թրքական աղբիւրներու, Ձեվիքէօզ պիտի բանակցէր յատկապէս Ղարաբաղի, Ցեղասպանութեան եւ Կովկասեան դաչինքին նիւթերով. նախագահ Ս. Սարգսեանէն կ'ակընկալուէր հաչտարար կեցուածք մը։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ չատ գոհ է Եւրոպական Միութեան որոշումէն վրացական հարցին կապակցութեամբ, հաստատելով թէ քէսկարուած յայտարարութիւնը չատ աւելի մեղմ է քան ինչ որ Մոսկուա կ'ակընկալէր։ Ռուսական հեռատեսիլին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Մեդվեդեւ յայտարարած է «վրացական վարչակարգը սնանկացած է եւ նախագահ Սահակաշվիլի գոյութիւն չունի մեզի համար։ Քաղաքական դիակ մըն է»։ Մոսկուա գոհ չէ սակայն փոխ նախագահ Շենէլի Թիֆլիս այցելութենէն, Ադրբեջանէն անցնելէ ետք։ Ինչ որ հակասական կը թուի այն է որ Վրաստան ալ գոհ է Եւրոպացիներու դիրքէն, ուր զօրակցութիւն մը կը տեսնէ եւ նման յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է վարչապետ Լադօ Գուրգենիձէ Փիկառոյի (Սեպտ. 3) մէջ։ Կ'ակընկալէ որ Օգոստոս 12ի համաձայնագիրը յարգուի եւ ռուսական զօրքը քաչէ։ Կ'ուզէ նաեւ որ ժամ առաջ երկիրը վերակառուցուի եւ կը սպասէ ամերիկեան օգնութեան (մէկ միլիառ տոլար), յուսալով որ Եւրոպան ալ նոյնը ընէ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ թղթատարի աչխատաւորները գործադուլի պիտի դիմեն Սեպտ. 23ին, բողոքելու համար թղթատարին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՋՐՈՅՑԸ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՀԵՏ

«Ռաթիքալ» օրաթերթը (Օգ· 28) իր խմբագրութենէն Մ· Եէթքինի կողմէ Հայաստանի նախագահին հետ կատարուած հետեւեալ հարցազրոյցը հրատարակած էր·

Հ·- Հայաստանի ու Թուրքիոյ փութպոլի հաւաքականներուն Սեպտ· 6ի մրցումը առնուազն մեր շրջանին մէջ մինչեւ այսօրուան ամէնէն հաղաքական բնոյթի մարզական պատահարը կրնայ նկատուիլ: Նախագահ Ա· Կիւլի ուղղած ձեր հրաւէրին հաղաքական ակնկալութիւնը ի՞նչ եղաւ:

Պ·- Առաջին նպատակս Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն զարկ տալն էր: Ընդրութենէս եաք նախագահ Կիւլի չնորհաւորականը յարաբերութիւններու զարգացումի կարեւորութեան մասին կը խօսէր: Յետոյ վարչապետ Թ· Էրտողան ալ նիւթ ըրած էր երկխօսութեան համար բաց դուռ պահելու պարագան: Ես ալ որպէս պատասխան, որոշեցի առիթը օգտագործել: Մարզական լաւ պատահար մը ունինք մեր առջեւ· մեր ազգային խումբերը առաջին անգամ պիտի մրցին: Ասիկա մեր յարաբերութիւնները զարգացնելու յարմար առիթ կրնայ ըլլալ: Կարեւոր չէ մրցումին արդիւնքը· կը յուսամ դիտողներուն համար հաճելի խաղ մը կ'ըլլայ: Շատ յուզումնախառն օր մը պիտի ըլլայ: Այդ մրցումը հրաշալի դէպք մը ըլլալու կոչուած է եւ կը յուսամ որ Հայաստանի ու Թուրքիոյ նախագահներուն ներկայութիւնը այդ յատկանիշը կը չեշտէ: Մենք զրացի ենք ու այդպէս ալ պիտի մնանք: Կը կարծեմ թէ երկու ժողովուրդներուն համար ալ աւելի օգտակար է բնականոն յարաբերութիւններ ունենալ: Այս չրջանակին մէջ հրաւիրեցի նախագահ Կիւլը:

Հ·- Այցին առընչութեամբ Անգարայի մէջ որոշ մտահոգութիւններ կան· սահմաններու նիւթերը եւ նախագահ Կիւլի Երեւանի մէջ դիմագրաւելիքներուն անորոշութեան նման: Կը զգա՞ք այս մտահոգութիւնները, իրաւացի կը գտնէ՞ք:

Պ·- Ոչ մէկ մտահոգութիւն պէտք է ըլլայ: Մէկդի ձգելով լոժիսթիք եւ թէքնիք պատրաստութիւնները, հրաւիրած ենք պետութեան նախագահ մը եւ այդ հանգամանքին պատշաճ ընդունելութեան բոլոր պարագաները մտածած ենք:

Հ·- ՀՅԴ-ի հետ տեսակցեցայ· անոնք դէմ են ձեր այս հրաւէրին: Կ'ըսեն թէ Երեւան գալու պարագային ամէն բան պիտի ընեն, իրենց ձայները լսելի ընելու համար անոր: Այդ պատճառով ուղղեցի այդ հարցումը:

Պ·- Կը խորհիմ թէ իրենց ձայնը լսելի դարձնելու արարքը պիտի չզանցէ այս կարգի այցերու համար ընդունելի վերաբերումի սահմանները: Ոչ քաղաքակիրթ կեցուածքները Ա· Կիւլէն առաջ իմ անձիս ուղղուած կը նկատեմ, որովհետեւ ես եմ հրաւիրողը:

Հ·- Ի՞նչ կը խորհիք Թուրքիոյ, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի միջեւ ուժանիւթի եւ փոխադրութեան մարգերուն ծրագիրներուն մասին որոնք խաղաղութեան եւ կայունութեան պայմաններով շրջանի բարգաւաճումին զարկ տալու կոչուած են: Հայաստան կը փափաքի՞ մաս կազմել անոնց: Կը խորհի՞ք որ օր մը Թուրքիոյ մէջ կը դիմաւորուիք ադրբեջանցի ու վրացի դեկավարներուն պէս եւ կը կարծէ՞ք որ թուրք ճախագահը անվարան պիտի ընդունի Երեւանի հրաւէրը:

Պ·- Գիտէ՞ք, մինչեւ այսօր կիսարկուած չրջանային ծրագիրներէն երկու դաս քաղած եմ: Առաջինը՝ եթէ չրջանի մը բոլոր երկիրները մասնակից չեն, կամ երբ մէկը դուրս կը ձգուի, բաժանումի նոր գիծեր յառաջ կուգան: Երկրորդ՝ երբ այդ ծրագիրներուն սիրական տեղը կը գրաւեն քաղաքական ազդակները, աւելի քան տնտեսականները, ծրագիրները հարկաւոր յաջողութիւնը չեն ունենար:

Հ·- Ի՞նչ ծրագրի մասին է խօսքը:

Պ·- Օրինակ՝ Կարսի երկաթուղին, ան արդէն գոյութիւն ունի· փոքր ծախքով մը կրնայ վերագործածելի ըլլալ: Մինչդեռ Հայաստանը անկէ դուրս ձգելու համար մեծ գումարներ կը ծախսուին:

Հայաստանի դեկավարներ անցեալին Թուրքիա այցելած են: Ես ալ տարբեր պայմաններու տակ, մէկէ աւելի անգամներ այցելած եմ: Դրացիի մը այցը կը խորհիմ թէ բնական բան է եւ թէ պէտք չէ ան ընկալուի որպէս դիմացի կողմին եղած չնորհ մը: Արդէն կը ջանանք որ այդպէս ըլլայ:

Հ·- Բաքու-Թիֆլիս-Կարս երկաթուղիին արարողութեան բացման նախագահ Ա· Կիւլ Ադրբեջանի ու Վրաստանի նախագահներուն ներկայութեան ըսաւ թէ միջազգային իրաւունքը յարգելու պարագային Հայաստան եւս կրնայ այդ ծրագիրներուն մասնակից ըլլալ: Ձեր կարծիքով, ակնարկութիւնը 1921ի համաձայնագրով հաստատուած ներկայի սահմանի՞ն էր:

Պ·- Կը խորհիմ թէ այս հարցումը Կիւլին ուղղելով աւելի յստակ պատասխան կ'ունենաք: Սակայն կրնամ հետեւեալը ըսել· Հայաստան գլխաւորաբար ՄԱԿ-ի համաձայնագիրը, միջազգային չատ համաձայնագրի կողմերէն է եւ կը յարգէ իր պարտաւորութիւնները:

Հ·- Աւելի բացորոշ կերպով կրկնեմ հարցումս· Հայաստանի մէջ կան շրջանակներ որոնք Թուրքիոյ մէկ մասը Արեւմտահայաստան կը կոչեն ու կ'ուզեն որ Սեւրի համաձայնագրով հող պահանջուի: Կ'ընդունի՞ք թէ դիւրին չէ դիւանագիտական լման յարաբերութիւն հաստատել դրացիներու հետ որոնք կը վիճարկին ձեր սահմանները: Ի՞նչ է ձեր տեսակէտն ու պաշտօնական դիրքը 1921ի Կարսի համաձայնութեան օրինաւորութեան ու ճանաչումի հարցին մասին:

Պ·- Ձեմ յիշեր Հայաստանի որեւէ ղեկավար որ հողային պահանջի մասին խօսած ըլլայ: Սակայն այդ մասին կը լսեմ դիմացի կողմէն: Կը խորհիմ թէ հաւ ու կենտ արտայայտութիւններու վրայ հիմնուիլ ճիշդ չէ: Այդ առումով, Թուրքիոյ մէջ ալ կան մարդիկ որոնք մինչեւ իսկ կ'ըսեն թէ Հայաստան կոչուած երկիր գոյութիւն չունի: Մենք կ'ուզենք որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն մէջ որեւէ նախապայման չգտնուի:

Արեւելեան-արեւմտեան Հայաստան արտայայտութեան առընչուած մտահոգութիւններ Թուրք դեկավարներէ ալ լսեցի: Ինծի տարօրինակ կը թուի, որովհետեւ աւտնք ԺԹ· դարու աչխարհագրական անուանումներ են: Պնդել որ անցեալին մէջ մնացած այդ արտայայտութիւնը մոռցուի եւ չնչուի, կը նմանի մերժել գոյութիւնը Սպարտայի, Ռուսական կայսրութեան, Օսմանեան կայսրութեան նման չատ ու չատ աչխարհագրական անուանումներու: Եթէ մեր պաշտօնական քաղաքականութիւնը աւիկա ըլլար, կը կոչուէինք ոչ թէ Հայաստանի Հանրապետութիւն, այլ՝ Արեւելեան Հայաստանի Հանրապետութիւն: Հայաստանի ոչ մէկ դեկավար նման պնդում ունեցած է: Դիւանագիտական կապ հաստատելու պարագային այս նիւթերուն մասին խօսիլ աւելի կը դիւրանայ: Նայեցէ՛ք, Ռուսաստան Չինաստանի ու Ճափոնի հետ սահմանային հարցեր ունի, սակայն անոնք արգելք չեն ըլլար դիւանագիտական կապերու:

(Մնացեալը յաջորդով)

Պատրաստեց՝
Ա· ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՒԾԻՄԷԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՋԳԱՅԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

Անթիք իմաստասէր Արիստոտէլէս մարդկային հինգ զգայարանքներ յիչատակած էր: Այս հիմնական թուարկումը ի զօրու մնաց դարերու ընթացքին: Առանց այս մեծ փիլիսոփային զգայարանքներու հաչուարկումը վիճաբանութեան նիւթ դարձնելու, արդի չզաբնադէտները կը խորհին թէ այս թիւը չատ սահմանափակ է եւ մեր զգայական ընկալումներու թիւին համար կատար է աւելցնել ուրիչներ: Ոչ միայն նչանաւոր «վեցերորդ զգայարանք»ը գոյութիւն ունի, այլեւ կան հօթներորդ, ութերորդ եւ այլ զգայարանքներ հաւանաբար:

Նախ եւ առաջ մէկդի թողունք, նախազգուչութիւն, կանխազգաստութիւն, մտածումի փոխանցումի նման կնճռոտ նիւթեր եւ զգացումներ որոնց վիճաբանութիւնը խընդրայարոյց է· ո՛չ թէ այս կարգի զգայարանքներ գոյութիւն չունին, այլ որովհետեւ այս կարգի զգայումները (եւ ոչ թէ զգայարանքները) բոլոր մարդկանց հասարակաց չեն: Աւտր վոխարէն, կան զգայարանքներ որոնցմով ամէն մարդ օժտուած է, կ'օգտագործէ զանոնք, առանց իսկ գիտակցելու: Օրինակի համար, գոյութիւն ունի զգայարանք մը որու գիտական անունը «յատուկ ընկալում (proprioception), քիչ մը կը խրտչեցնէ, ընթերցողը, այսուհանդերձ մեր ամէնուս առօրեայ հասարակ չարժուձեւեր կը կանոնաւորէ: Երբ մեր բժիչկը մեզի կ'ըսէ· «վե՛ր առէք ձեր ձեռքը», այդ հրահանգին պատասխանելէ առաջ մենք կատարելապէս գիտակից ենք թէ մեր ձեռքը այդ պահուն ուր կը գտնուի: Գործողութիւնը տարրական կը թուի, այսուհանդերձ կարգ մը հաչմանդամներու մօտ այս ընկալումը չի գործեր, ինչ որ լուրջ բարդութիւններու դուռ կը բանայ:

Ուրիչ զգայարանքներ մեծամասնութեամբ կը պատկանին անատնականի աչխարհին: Անոնք կամ կենդանիներու մօտ աւելի զարգացած են, ինչպէս չունին հոտառութիւնը որ իր տիրոյթը բազդատմամբ 35 անգամ աւելի հզօր է, կամ՝ այդ զգայարանքները մարդկային աչխարհին բոլորովին անծանօթ են: Այս վերջին դասակարգին մէկ օրինակն է թռչուններուն մագնիսընկալումը· անոնք հազարաւոր քիլոմեթր թռելէ յետոյ կարող են, GPS-ի ճչգրտութեամբ վերադառնել իրենց տարի մը առաջ լքած բոյնը: Ինչպէս նաեւ «ձայնային վայրորդում»ը դելփիններու մօտ, որու միջոցաւ այս ձուկերը մէկզմէկ կը վերագտնեն առանց դժուարութեան: Երբ ոչ չուն ենք, ոչ թռչուն, ոչ ալ դելփին, մեր սահմանափակ զգայարանքները չաճախ երկու դասակարգի մաս կը կազմեն, հակազդելով ֆիզիքական կամ քիմիական խթաններու: Առաջին դասակարգի զգայարանքներն են լսողութիւնը, տեսողութիւնն ու չօչափումը, երկրորդ դասակարգիններն են՝ հոտառութիւնն ու համ-ճաչակելիքը:

Այժմ չանանք հակիրճ ծանօթութիւններ տալ այս զգայարանքներուն մասնայատկութեանց մասին: Բնութիւնը մեզ օժտած է երկու թանկագին ականջներով որոնք ձայնի ընկալուչներ են: Լսելու համար, չարք մը գործողութիւններ անհրաժեչտ են· օդի մէջ յառաջացող ալիքներու ձեւով հասնող ձայները կը մտնեն լսողական համակարգէն ներս, թրթռացնելով թմբուկը: Մանր ոսկորիկներ՝ մուրճը, սալն ու ասպանդակը այս թրթռացումը կը հաղորդեն եւ ներքնականջի մէջի ձայնին ուժգնութիւնը կը բարձրացնեն: Այս գործողութեան ամբողջութիւնը չղային ադդակի վերածուելով, լսողական չիղի միջոցաւ կը հասնի ուղեղ: Ուրեմն զարմանալի չէ որ ամենաչնչին միլիադէպ խանգարէ պարզ օդի թրթռացումի մը ուղեղին կողմէ կատարելապէս մեկնաբանելի տեղեկութեան վերածումը:

Տարիքի յառաջացումով, բնականաբար, լսողութեան սրութիւնը կը կորսուի: Այս պարագան ի հարկէ երբեմն խիստ լուրջ հետեւանքներ կրնայ ունենալ, այսուհանդերձ իսկական խլութեան հետ կապ չունի: Ֆրանսայի մէջ ամէն տարի մօտաւորապէս լսողութենէ զուրկ հազար նորածին երեսայ կ'արձանագրուի: Այս վերջիններուն 40 տոկոսը ամբողջական լուրջ խլութենէ կը տառապի, որոնց երեք չորրորդը ծնական բնոյթ ունին:

Գալով մեզի այնքան թանկարժէք տեսողութեան, յիչեցնենք որ աչքը լուսանկարչական գործիքի մը պէս կ'աչխատի: Ինչպէս ծանօթ է, լոյսը նախ կ'անցնի մեր աչքի եղջերենիէն, հասնելով հիրիկ: Այս վերջինը, լոյսի քանակութեան հետ համեմատաբար կը բացխբէ բիբը, լոյսը հասցնելով մինչեւ սաոնինի (ֆրիսթալէն): Այս վերջինը լոյսի ճառագայթները կը հեռաձակէ ցանցենի (ռեթին) վրայ ուր ճառագայթները կը վերածուին էլեկտրական գրգիռներու: Հոս է որ ուղեղի չղաբջիջները չարժման կ'անցնին գրգիռները հաղորդելով դէպի կեդրոնական ղային համակարգ, ուրկէ ուղեղը կը ստանձնէ այս բոլոր գործողութիւնները, կարգաւորել, վերածելու համար եռաստիճան պատկերի:

Այս բաւական պարզեցուած գործընթացը ոչ միայն պատկերները իրենց գոյներով եւ չարժումներով

Մենք կ'ուզենք որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն մէջ որեւէ նախապայման չգտնուի:

Արեւելեան-արեւմտեան Հայաստան արտայայտութեան առընչուած մտահոգութիւններ Թուրք դեկավարներէ ալ լսեցի: Ինծի տարօրինակ կը թուի, որովհետեւ աւտնք ԺԹ· դարու աչխարհագրական անուանումներ են: Պնդել որ անցեալին մէջ մնացած այդ արտայայտութիւնը մոռցուի եւ չնչուի, կը նմանի մերժել գոյութիւնը Սպարտայի, Ռուսական կայսրութեան, Օսմանեան կայսրութեան նման չատ ու չատ աչխարհագրական անուանումներու: Եթէ մեր պաշտօնական քաղաքականութիւնը աւիկա ըլլար, կը կոչուէինք ոչ թէ Հայաստանի Հանրապետութիւն, այլ՝ Արեւելեան Հայաստանի Հանրապետութիւն: Հայաստանի ոչ մէկ դեկավար նման պնդում ունեցած է: Դիւանագիտական կապ հաստատելու պարագային այս նիւթերուն մասին խօսիլ աւելի կը դիւրանայ: Նայեցէ՛ք, Ռուսաստան Չինաստանի ու Ճափոնի հետ սահմանային հարցեր ունի, սակայն անոնք արգելք չեն ըլլար դիւանագիտական կապերու:

(Մնացեալը յաջորդով)

Պատրաստեց՝
Ա· ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ընկալելու կը ծառայէ, այլ նաեւ ըստ վերջին ուսումնասիրութիւններու, հաստատուած է որ մեր լսաւոր ընդլապատը, լոյսի գոյնին եւ ուժգնութեան համեմատ տարբեր ազդանշան կ'արձակէ: Այս ազդանշանը ղրկուած է առանց մեր կենսաբանական գիտակցութեան եւ կ'ապացուցանէ որ «ոչ-տեսողական ընկալում»ը յարատեւօրէն կը պատշաճի, ինչպէս մեր տեսողութիւնը կ'ընկալէ ծիածանին բազմաթիւ գոյները:

Գալով չօշափումի զգայութեան, աւելորդ է ըսել որ ան կենսական բնոյթ ունի: Պահ մը երեւակայեցէք որ բառին բովանդակ առումովը անզգայ դառնանք· ոչինչ, ոչ մէկ զգացում չօշափական առումով, ո՛չ հպումով (մակերեսի մը ողորկ կամ խորտուբորտ ըլլալը ստուգել), ո՛չ ջերմային (տաքի կամ պաղի զգայութիւնը), ո՛չ յուզական (ցաւի զգացումը)· կեանքը այս պայմաններուն տակ ոչ թէ անհաճոյ, այլ պարզապէս անկարելի պիտի դառնար, քանի որ վտանգի ենթակայ պիտի ըլլայինք ամէն վայրկեան, զրկուած ըլլալով ահազանգի հիմնական համակարգէն: Այս կենսական զգայարանքը, մորթին տակի չարք մը ընկալուչներու չնորհիւ կը գործէ: Ենթամորթի խորքերը զեղուած եւ յարակից հիւսկէններով չրջապատուած այս մանր ընկալուչներն են որոնք, զգայուն են պաղի, տաքի, ճնշումի եւ ցաւի նկատմամբ: Այսուհանդերձ, մեր վերնամորթին վրայ խտացած անհամար ջղային վերջնածայրերու չնորհիւ է որ ստացուած տեղեկութիւնները էլեկտրական ջղային ազդակներու կը վերածենք, որու հետեւանք է մեր մարմնին մեքենական անդրադարձը, ձեռքը ետ քաշելով տաքութեան որեւէ աղբիւրէ, առանց վնասուելու:

Հոտառութիւնը այն նուրբ զգայարանքն է որուն վրայ մեր կամքը որեւէ ազդեցութիւն չի ներդործեր: Ռունգերը՝ որոնք մօտաւորապէս 50 միլիոն ջղային բջիջներէ կազմուած չատ բարակ մաշկով մը ծածկուած են, մինչեւ 10·000 տարբեր հոտեր կրնան ընկալել: Շատերուն համար, հոտառութիւնը թերեւս ամէնէն հոգեյոյզ զգայարանքն է: Ճիշդ է որ իւրաքանչիւր հոտ, ամէն մէկ բոյր որ աղերս ունի անցեալի ապրումի մը հետ, մեր յիշողութեան մէջ փորագրուած կը մնայ: Նոյնիսկ մօր կաթին հոտը որ նորածինը բնազդաբար կը մօտեցնէ իր մօրը սինքին: Կարգ մը անձեր հոտառութեան զգայարանքը ամբողջութեամբ կը կորսնցնեն, պանազան պատճառներով, ինչպէս՝ խանձախտի (սինուզիք), հարբուխի, նաեւ հանդարտեցուցիչ դեղերու կամ ծխախոտի առատ գործածութեան հետեւանքով: Այս անձերը ոչ միայն զժոխային կեանք մը կ'ապրին, բնութեան առօրեայ ամենահաճելի անդրադարձն և ըմպելիներու հոտերէն զրկուելով, այլ նաեւ նորմալ անձերու բաղդատմամբ կրկին համեմատութեամբ վտանգի ենթակայ են, չզգալով կազի եւ այրածի հոտերը:

Համը կամ ճաշակելիքը այն զգայարանքն է որ բերնին մէջ մըտած սննդեղէնի համը վերլուծելու կը ծառայէ, հետեւաբար չափազանց կարեւոր է: Բնութիւնը մարդկային մարմինը օժտած է ըստ արժանւոյն: Մեր բերնին մէջ, համառութեան զգայուն 4·000է աւելի բողբոջ գոյութիւն ունի, որոնց մեծամասնութիւնը կը գտնուի լեզուին տակի մասը, լինտին վրայ, ըմբանին (լառէնիս) մէջ, ինչպէս նաեւ որկորին վերի մասը: Այսպիսի ամբողջական համակարգով, իսկապէս զարմանալի կը թուի, թէ տարիներ չարունակ գիտնականները յամառած ըլլան բնորոշել, միմիայն չորս տեսակ հիմնական համ. քաղցր, աղի,, լեղի եւ թթու: Դասաւորումը թէեւ սկզբունքային է, այսուհանդերձ կը թուի քիչ մը թեթեւ: Այսօր կատարելապէս հաստատուած է, որ չորս համերէն դուրս չատ մը ուրիշներ գոյութիւն ունին: Պէտք է յիշեցնել նաեւ թէ հոտառութիւնը կարեւոր դեր կը խաղայ համառական զգայութեան նկատմամբ: Այս նիւթին չուրջ մեր անցեալի գրութիւններէն մէկուն մէջ արդէն իսկ արտայայտուած էինք:

Եզրակացութիւն. եթէ մեր երախաները միմիայն իրենց պահանջածը ուտէին, չորս գլխաւոր համերը բաւարար պիտի ըլլային, մի գուցէ, իրենց բովանդակ կեանքի ընթացքին: Ճաշակներն ու գոյները վիճելի չեն, բայց եւ այնպէս դասակարգութեան կը կարօտին:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԻՆ ՇԻՐԻՒ

ՎՐԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿԻՆ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՑ

Վրաստանի նախագահը վերջին դէպքերէն եաք, որոնք մասնատեցին իր երկիրը նման յետընթացներու դուռ բանալով, վստահաբար դժուարին չրջան մը կ'ապրի: Նոյնիսկ Ռուսաստանի ընթացքը քընդատողներու համար անհեռատես, ապիկար ու միամիտ ղեկավարի տիպար մըն է ինք: Իսկ երկրին ընդդիմութիւնը աւելի հզօր թափով կը պատրաստուի առարկելու, բողոքելու անոր իշխանութեան դէմ, տագնապի օրերուն ազգային միասնութեան դիրք բռնելէ եաք: Այսօր, կացութիւնը վերլուծելուն եւ անկէ դասեր քաղելուն ժամանակը հասած կը նկատուի: Շատ հաւանական է որ աչունը նոր ալեկոծումներով յատկանչուի:

Արդէն անցեալ աչնան դժգոհներու զանգուածային ցոյցերով Սահակաչվիլիի հրաժարականը կը պահանջուէր: Իշխանութիւնը բըռաօրէն ցրուեց զանոնք, քանդելով հեռատեսիլի ընդդիմադիր կայանի մը կեդրոնատեղին: Մինչեւ այսօր ընդդիմութիւնը չէ համոզուած քուէներու 53%ով ծանուցուած Սահակաչվիլիի ընտրութեան:

Տակաւին հարցախոյզի արդիւնք չկայ այն մասին թէ Ռուսերու հետ վերջին բախումները ի՛նչ անդրադարձ ունեցած են նախագահին ժողովրդականութեան վրայ: Հեռատեսիլի ազգային երկու կայանները կրակ կը տեղան ռուսական լրատփուներու վրայ որոնք Վրաստանի մէջ արգիլուած են այլեւս: Մամուլը կը փորձէ վերջին դէպքերը վերլուծել, յարձակողի եւ Վրաստանը գրաւելու միտումի տէր ներկայացնելով Ռուսաստանը:

Ասոնց քով կան վրացի ղեկավարները քննադատողներ ալ: Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավար կազմէն մէկը յորդորած է օրինակ թէ Թիֆլիսի իշխանութիւնները պարտ էին վրացական հողամաս մտնելու որեւէ պատրուակ չտրամադրելու ռուսական զօրքին: Պէտք է ըսել որ Վրաստանի ընդդիմութիւնն ալ առնուազն ներկայի իշխանութեան չափ հետամուտ է երկրին ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան: Ու այսօր այդ ճակատէն կը պահանջուի որ Ուխտը յայտարարէ թէ կ'արագացնէ այդ անդամակցութեան հոլովոյթը: Աւտոր քով պահանջ կը ներկայացուի որ ժողովուրդը ճիշդ արժեւորումը տայ կառավարութեան ընթացքին, որպէսզի նման դժբախտութիւն չը կրկնուի:

Խորհրդարանի նախկին նախագահ Ն. Բուրջանաձէ որ Ապրիլին հեռացաւ իշխանութենէն, եւ ժողովրդավարութեան զարգացումին համար հիմնարկ մը ստեղծեց, կ'ակընկալէ որ իշխանութիւնը պատասխանէ հարցումներու, նոյնիսկ երբ ատիկա դիւրին գործ չէ: Կ'ուզէ որ վրացի մայրերը գիտնան թէ ինչո՛ւ հայրենիքի պաշտպանութեան կը զրկեն իրենց զաւակները: Իր անդրանիկ զաւակը եւ ամուսինը միասին կռուած են Ցխինվալիի մէջ: Ան չի բացառեր քաղաքական կեանքի վերադարձ մը, որպէսզի կատարուածին պատճառները լուսաբանուին:

Վրացական թերթեր ալ համոզում կը յայտնեն որ ԱՄՆ-ու համար Վրաստանի նախագահութեան ամէնէն ընդունելի թեկնածուն ինք է: Ցեսոյ կուգայ 34 տարեկան Հերակլ Ալասանիան որ ներկայիս երկրին ՄԱԿ-ի մնայուն ներկայացուցիչն է: Այս վերջինը ծնած է Դեկտ. 21ին, ինչպէս իր մէկ երկրացին՝ Եոսիֆ Ջուկաչվիլին զոր աչխարհը կը ճանչնայ Ստալին անունով: Ալասանիա միայն պարտի սպասել տարի մը եւս, ունենալու համար նախագահական թեկնածուն պահանջուած նուազագոյն տարիքը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԱՏ ԷԶԵՐ
(Յօդուածներ, էսէներ)

ԵՈՒՐԻ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Սարգիս Խաչենց փրինթինգ
Երեւան 2008

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Շատ անգամ կը պատահէր ասիկա· մեր հարցումը իրենց կը յիշեցնէր թէ այլեւս մէկը չունէին, կը յիշեցնէր իրենց բոլոր անունք որ անդարձ կորսուած էին ու մենք, յանցաւորի պէս, չէինք գիտեր ի՞նչպէս ամոքել զիրենք:

Երբեմն, խնայելու համար, փոխանակ հարցնելու թէ «քանի՞ հոգի էք», կը դնէինք դէզ մը հագուստ ու կ'ըսէինք·

– Այսչափը կը բաւէ՞:

– Ինչո՞ւ չպիտի բաւէ· ո՞վ է մնացեր· զաւակներս զարկին, քոյրս այրուեցաւ, մարդս մորթեցին... իմ չոր գլուխս ի մնացեր, ինչո՞ւ չպիտի բաւէ, ա՛խ...

Ու անխուսափելի կերպով հետեւանքը նոյնը կ'ըլլար· զարձեալ լաց, զարձեալ հեծկլտանք:

Ուրիշներ ձեռքերնուս կը քաչէին զեղեցիկ հագուստ մը, մէկ կողմ կը նետէին ու կը բողոքէին:

– Կռնակս առանց չապիկի է մնացեր, հոգե՛րդ առնեմ, բան մը տուէք ծածկըլլամ, ու կը բաւէ՛, սգաւոր գլխիս գեղեցիկ հագո՛ւստն է պակաս:

Ու կը պահանջէին սեւ, միչտ սեւ· իրենց նայուածքը կը փնտռէ դէզերուն մէջէն սեւն ու սգաւորի հագուստները:

Կոյրերու չարքը կ'անցնէր մեր առջեւէն· կային որ վիրաւորուած արտեւանունքներ ունէին եւ երբ լային՝ սարսափելի էր· արցունքի հետ արիւն կը հոսէր այտերնուն վրայ· ծայրայեղ զգուչութիւններ կ'ընէինք՝ իրենց ցաւը չգրգռելու, իրենց զգայնութիւնները չարթնցնելու համար, բայց զուր էր... չեմ գիտեր ի՞նչպէս առանց մեզ տեսնելու եւ դեռ առանց մեր ձայնը լսելու կը զգային թէ տրամադիր ենք խղճալու իրենց վրայ, թէ մեր մէջ կապ մը կայ՝ որով անմիջապէս հաղորդակցութեան մէջ կ'ըլլանք իրենց հոգեկան վիճակին հետ:

– Ցաւերդ առնեմ, քո՛յրս, քեզի չըսենք, ո՞րու ըսենք· ո՞վ մեր տարտը կը հասկնայ· օտարին սիրտը քարի պէս կարծր է· մէկ ձեռքով կու տան, միւս ձեռքով կը զարնեն:

Ու մէկ հոգի մը կարող էր ամբողջ աշխարհ մը թշուառութիւն ներկայացնել, միայն իր պատմութիւնը ընելով:

Դուրսը միչտ ամբոխը կը մռնչէր... Քանի՛ սպասման ժամերը կ'անցնէին, այնքան անհամբերութիւնը կը մեծնար... երբեմն մէկը, աւելի ճարպիկ, կամ մտերակուա՛ծ պահանջքին ստիպողականութենէն՝ արգելքներուն չանսալով ու ամբոխը ճեղքելով կը հասնէր մինչեւ մեզի· ընդհանրապէս մայրերը այս կերպով կու գային մեզ մօտ:

Այսպէսով է որ յանկարծ դուռը բացուեցաւ կռնակին վրայ ու խելայեղ կին մը նետուեցաւ ներս· կոյրերը ահաբեկ, խարխափելով իրարու զարնուեցան եւ ուրիշներ բնազդով ճամբայ տուին:

Երիտասարդ կին մըն էր· բաւական չբնորհքով կը կրէր իր լայն չալվարը ու բազմաթիւ ծամեր կը կախուէին կռնակն ի վար· գլուխը ծածկած էր ճերմակ քողով, որուն ծայրը կը ծածկէր նաեւ իր կզակը:

– Ալ դիմանալու աստիճանը անցեր է ինծի համար... գինովի ու խանթի պէս եմ... խղճացէ՛ք ինծի:

Ու թեւերուն վրայ կրած ծրարը բանալով, կարկառեց մեզի:

– Ահաւասի՛կ... ա՛լ մնացածը դուք գիտէք:

Անհաւատալի նիհարութեամբ բոլորովին մերկ տղայ մը, գրեթէ վիժած մըն էր մեզ ներկայացուածը· կարծես միայն գանկը մեծցեր էր ու աչքերուն մէջէն միայն կարելի էր եղրակացնել թէ ճըշմարտապէս վիժած մը չէ:

– Քանի՞ ամսու է այս տղան:

– Վեց ամսու, պատասխանեց մայրը...

Մանկիկը իր հիւանդ տղու սրտմտած ու տխուր աչքերովը կը նայէր մեզի· երբեմն լոյսէն չլացած՝ կը քթթէր անոնք ու կապկային դիմագիծերը կը ծամածռէր· ամբողջ մարմինը մնացեր էր այնպէս, ինչպէս էր ծնած օրը, թերեւս աւելի նուազեր էր· փորը գոգաւոր ու պարապ կը թուէր· ու թեւերը՝ ինչպէս սրունքները՝ բարակ ճղերու պէս նիհար էին:

Կինը իր անյաջող մայրութեան մէջ վիրաւորուած, կ'արտասուէր ու յաճախակի կը կրկնէր:

– Հինգ զաւկի մայր եմ, ոչ մէկը ատանկ չէ եղած:

Շատ անգամ տեսեր էինք սակայն այս երեւոյթով տզաքներ՝ մայրերու դիրկը· բոլոր նորածինները դէպքին եւ յաջորդող օրերուն մէջ, չարունակական թըշուառութեան ենթարկուած՝ վերածուած էին հրէչներու· մեռնողներու թիւը՝ չատ մեծ էր, բայց անունք որ դեռ կ'ուշանային մեռնելու՝ կը ներկայացնէին նոյն պատկերը:

– Մեր ցաւը մէկ տեսակ չէ՛, մե՛ր տարտը մէկ տեսակ չէ, կը կրկնէր միօրինակ եւ երգող ձայնով մը դժբախտ մայրը, կարծես արձագանգ դառնալով մեր մտածումներուն:

Երբ վինքը գոհացնելէ ետքը՝ մեր կոյրերուն դարձանք, ամբոխը հասած էր արդէն մինչեւ մեր սենեակին դուռը:

Կոյրերը սարսափած այդ տարօրինակ աղմուկէն՝ կը չտապէին· գլուխնին բարձր բռնած, սրունքներնին դեղեւուն, կուգային դէպի մեզ ու երբեմն իրարու կը կոթնէին՝ յառաջանալու համար... այդ վիրաւորուած ու արիւնոտ աչքերը, այդ ճերմակ մչուշով ծածկուած բիբերը, թարախէն մաչած արտեւանունքները՝ մեզի թէ՛ գթութիւն, թէ՛ վախ կը ներշնչէին· ու կային որ ունէին այնչափ փակ աչքեր, որ անկարելի էր երեւակայել թէ ատեն մը նայուածքի լոյսը ճանչցած է այդ ցամքած ու ողորկ խորութիւններէն· մորթը ճակատէն կ'իջնար այդ փոսերուն մէջ՝ առանց նոյնիսկ ծալք մը կազմելու արտեւանունքին միացած գծին վրա՛յ...:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. էջէ)

ծրագրուած (2010) սեմինարանաշնորհման դէմ: Լիպերասիոն (Մեպտ. 3) կը գտնէ որ հանրաքուէ մը անհրաժեշտ է այս հարցին համար:

ԱՄՆ-ու հանրապետական թեկնածուն՝ Մքգէյն նեղ կացութեան մատնուած է իր ցանկակիցին (փոխ նախագահուհի ընտրելու պարագային) ընտանեկան հարցերուն պատճառաւ: Արդարեւ, Սառա Փալին կաթողիկէ, աւանդապահ եւ պահպանողական, 17 տարեկան ամուրի աղջիկ մը ունի, որ յղի է: Այս «յայտնութիւն»ը պատճառ եղած է որ հրապարակուին այլ անհաճոյ մանրամասնութիւններ ալ Սառա Փալինի կենսագրութեան մէջ, որոնք մտածել տուած են որ Մքգէյն յաւ ընտրութիւն մը չէ ըրած:

ԳՈՐԻՒԱՑի ապահովութեան ուժերու բարձրագոյն ներկայացուցիչը՝ զօր. Տոմինիք Ռոսի պաշտօնազրկուած է Մեպտ. 1ին էլիզէի հրահանգով: Պատճառը կը նկատուի այն խորհրդանշական դրաւումը, զոր քանի մը անկախապաշտներ ըրած էին Օղոստոս 30ին դէրասան Քրիսթիան Գլաւիէի ապարանքին, դէրասան մը որ հին եւ մտերիմ բարեկամն է Ն. Սարքոզիի: Պաշտօնազրկուած պաշտօնակատարին յանցանքն այն է, որ տեղեակ ըլլալով այդ դրաւումին, չանք չէ խնայած առաջքն առնելու: Դրաւումը խորհրդանշական բնոյթ ունէր և արարք մըն է «կալուածային չահագործման դէմ»: Պարզ է որ այս նոր «խնամիական» կարգադրութիւնը խորապէս քննադատուած է ընդդիմադիր տարրերուն կողմէ, հակառակ անոր որ Ներքին նախարարութիւնը փորձած է այլ արդարացումներ գտնել, որպէսզի Սարքոզի մեղաւոր չերեւայ: Կ'ըսուի թէ պարզ տեղափոխում մըն է, ինչ որ ոչ ոք համոզած է եւ «Գլավիէ հարց մը» ծագած է:

ՔԱՏԱՖի որոշած է ջնջել վարչական մարմինները՝ պայքարելու համար կաշառակերութեան դէմ, որպէսզի ժողովուրդը օգտուի քարիւղի եկամուտներէն: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Լիբիոյ իշխանութեան գլուխ գալուն 39րդ տարեդարձին առթիւ, չեչտելով.- «Ցորչափ դրամը կը մատակարարուի կառավարութեան հիմնարկի մը կողմէ, զողութիւն եւ կաշառակերութիւն կայ»: Քատաֆի ընդունած է որ նախարարութիւններու անհետացումը (բացի արտաքին, պաշտպանութեան, ապահովութեան եւ արդարութեան նախարարութիւններէն) որոշ քաոս մը պիտի յառաջացնէ, կոչ ընելով ժողովուրդին որ պատրաստ ըլլայ «դրամը առանալու»: Ծանօթ է որ աղէտը նորութիւն չէ, Լիբիա Ապրիլկէ քարիւղ արտադրողներու երրորդ երկիրը, 131րդն է 179էն վրայ կաշառակերութեան դասաւորման մէջ:

ՊԱՆՔՈԿի (Թայլանտ) մէջ պայթուցիկ վիճակ մը կը տիրէ եւ բախումները բռնեն եղած են կառավարութեան կողմնակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ: Մեռեալներ կան եւ վիրաւորներ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ այն օտարականները, որոնք կ'ուզեն Գերմանիոյ հպատակութիւն ունենալ, պարտին պատասխանել 33 կէտէն բազկացած հարցարանի մը, ուր պէտք է իրենց ծանօթութիւնները տան Գերմանիոյ պատմութեան եւ քաղաքական վարչակարգին մասին: Պարտաւոր են առնուազն 17 կէտերու պատշաճ պատասխաններ տալ: Որոշումը ի գործու է Մեպտ. 1էն ի վեր:

վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Թրանսահայ կապոյտ Խաչի
Մէջին Թրանսայի 6 մանաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱԽՕՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը ծօնեն մրութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսթանի Թոպուկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԶԱՄԱՋԱԶԵՒԵԼ:

Informations artistiques

L'association ArmenFilm Solidarité
présente
Armen Ciné
(Le Ciné-Club des films d'Arménie et d'ailleurs)

Tous les seconds mardis du mois,
au cinéma L'Entrepôt
7/9 rue Francis de Préssencé - Paris 14e
à 20 heures (Entrée 7 euros).

— Mardi 9 septembre
CHRONIQUES DES JOURNEES DE YEREVAN
1972, couleur, 99 mn, réalisation Frounzé Dovlatian avec Khoren Abrahamian, Armen Aivazian, Leonid Sarkissian, Gourgen Djanibekian, Julietta Avakian.
Le drame d'un vieil archiviste placé devant un dilemme insoluble : éliminer une information contenue dans ses archives afin de sauver la vie d'un homme ou bien rester fidèle à la vocation de sa profession.

ՎԵՐԱՄՕՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութիւնը որ կը հովանաւորէ Կիրակնօրեայ միջոցեայ Հայերէնի ուսուցման դասընթացքները, ներկայիս կը ծանուցանէ իր յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին համար արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

Ներկայիս հաճոյքն ունինք նաեւ հաղորդելու թէ 8 – 13 տարեկան ֆրանսահօս երախաներուն համար Առաջնորդարանի հովանաւորութեամբ յառաջիկայ Մեպտ. 24էն սկսեալ բացուած են նաեւ Հայերէնի ուսուցման դասընթացքները, որոնք տեղի պիտի ունենան Շաբաթ երեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 10էն 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

Դասընթացքները պիտի դասաւանդուին Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանեսեանի կողմէ: Դասընթացքը ձրի է: Հայերէնախօսութեան մէջ արդիւնք ձեռք ձգելու համար աշակերտներու հետեւողական ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Մնողներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները արձանագրել անյապաղ, դիմելով Առաջնորդարանին Դիւանին, հետեւեալ 01·43·59·67·03 թիւին:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

***

ԵԱՒԹԻԼ

Շաբիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրոցի վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 10ին
եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Դասերը բաց են ամէն տարիքի եւ ամէն մակարդակի աշակերտներուն առջեւ: Արձանագրութիւններուն համար ներկայանալ տեղւոյն վրայ, Սեպտեմբեր 10, ժամը 9·30էն սկսեալ կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-

– 06 66 70 74 17
– 01 47 09 23 18

Eglise arménienne
6 rue du Père Komitas 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
33 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի
Ժամերգութեան երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին կողմէ, դպրապետութեամբ՝ ԱՐԱՄ ՓԵՐՈՎԲԵԱՆ–ի:
Իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԻՈՐԳԵԱՆ–ի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ էտք, ժամը 17ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս՝ Թափօր Աւետարանաց:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Լիոնի Սուրբ Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎԻՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 8
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՒՀԻՈՑ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ՅԱՆՆԱՑԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Pèlerinage annuel de St. Grégoire à Tallaid

Sous l'égide de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
Primat du Diocèse
de l'Eglise Apostolique Arménienne de France

Avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes-Alpes et la Paroisse Sts Sahak-Mesrop de St. Jérôme

Dimanche 21 Septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le
Rév. Père ARCHEN MOVSESSYAN
Curé de la Cathédrale Arménienne de Marseille
avec la participation
de la Chorale

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille : Tél. 04 91 77 84 70;
— Paroisse Sts Sahak-Mesrop de Saint Jérôme : Tél. 06 77 85 07 52;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80
04 92 51 00 87.

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

Participation aux frais :
Aller-retour seul en autocar : **25 euros**
Repas seul avec des spécialités arméniennes : **25 euros.**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ
Հ.Ց.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ. ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Պատմական Հայաստանի
համրջրդութենէն
Էրզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ...

Սահիկներու ցուցադրութիւն եւ զրոյց

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2008/09

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

20 SEPTEMBRE 2008 — 17 JANVIER 2009
Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves francophones seront capables de parler, ainsi que de lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

20 SEPTEMBRE 2008 — FIN JUIN 2009
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
99 EUROS (frais d'expédition inclus).
Pour tous ces cours et le manuel : **RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS :**
Dès maintenant : **01 47 50 97 51.**

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.023 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.023

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՄՐՑՈՒՄԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱՒԱՐԿԻ ՎԵՐԱԾԵԼՈՒ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀՐԱՒԷՐԸ

Բոլոր հարցականները, հետաքրքրութիւնները յանգեցան այն պատասխանին որ չատ մը առումներով ակնկալելի էր. Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը որոշած է ընդառաջել Հայաստանի նախագահին մասին մրցում դիտելով բացատրուած հրաւէրին ու Սեպտեմբեր 6, Շաբաթ, մեկնելով այցով կ'երթայ Երեւան:

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահութեան մամուլի կեդրոնը հետեւեալ դրաւոր յայտարարութեամբ տեղեկացուցած է որոշումը.

«Խնդրոյ առարկայ մրցումը մարզական հանդիպումէ մը անդին, կարեւոր առիթներու իմաստը կը կրէ: Կայ հաւատքը, թէ յատկապէս կովկասեան շրջանի ժողովուրդներուն համար մտահոգիչ զարգացումներու ներկային յայտնուած այս կարելիութիւնը հարկ է բոլոր կողմերէն լաւագոյնս արժեւորուի: Կը խորհինք թէ այս մրցումին առիթ կատարուելիք այց մը շրջանին մէջ կրնայ նպաստել բարեկամութեան նոր մթնոլորտի մը ձեւաւորումին: Նախագահ Կիւլ այս ըմբռնումով ընդունած է հրաւէրը:

Կը հաւատանք որ մրցումը առիթ մը պիտի ըլլայ հասարակաց պատմութեան ամէն երկու ժողովուրդներու մերձեցումը խոչընդոտող ազդակները չէզոքացընելու եւ յարաբերութեան նոր գետին պատրաստելու: Կը յուսանք որ այցը առիթ տայ նաեւ երկու երկիրներու ժողովուրդներուն իրար աւելի լաւ հասկցնալուն»:

Ա. Կիւլի այցին մասին երեւանեան պաշտօնական տեղեկատուութեան մէջ ոչինչ կ'ըսուէր այս պայմաններուն տրուած պատասխանին մասին: Եթէ պարագայական կամ պարտադրողական ոճով յայտարարութիւն չէր Թրքական կողմէն չեչտուածը թէ Կիւլ օդանաւ պիտի չբարձրանայ մինչեւ որ իր պայմանները յարգելու ապահովութիւնը չտրուի Երեւանէն, պէտք է եզրակացնել թէ Ս. Սարգսեան ընդունած է զանոնք: Ու այս պարագան Կիւլի այցին արձագանգած հետաքրքրութենէն աւելին կ'ուղղէ երկու նախագահներուն տեսակցութեան արդիւնքին: Հայաստանէն յատկապէս Ցեղասպանութեան եւ Արցախի հարցերուն մէջ ղիչումը յարաբերութիւններու բնականոնացման պայման յայտարարած Թուրքիոյ տրուելիք պատասխանը ինչ պիտի ըլլայ:

Հ.Ց.Դ. ՅՈՑՑԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Հ.Ց.Դ. կը պատրաստուի «լուրջ, կարդապահ» ցոյցի մը Ա. Կիւլի դէմ: Այս մասին յայտնած է Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեան: Ըսած է թէ ժողովուրդին տրամադրութիւնը պէտք է արտայայտուի այդ ցոյցով: Ապա չբունեցած է:

«Մենք քաղաքական ուժեր ենք, մենք պետութիւններ ենք, ունենք ազգային խնդիրներ, շահեր, քաղաքականութիւն և այդ յարաբերութեան մէջ դրանք չի կարելի անտեսել: Անշուշտ, այդ խնդիրները չեն կարող պատճառ դառնալ որ մենք չյարաբերուենք, բայց այդ յարաբերութիւնների գոյութիւնը չի կարող պատճառ դառնալ որ մենք մեր խնդիրներից հրաժարուենք»:

* * *

Հայոց Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Հայկ Դեմոյեան եւս Սեպտեմբեր 3ին մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է Ա. Կիւլի այցին ու անով օրակարգի բերուած դրաւարկներուն, յատկապէս Ցեղասպանութեան նիւթով: Յայտարարած է թէ եթէ հայ-թուրք յարաբերութիւնները կարգաւորուին, Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը յետին պիծ պիտի չմղուի: Բնական նկատած է որ դրացի երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կարգաւորելու փորձեր ըլլան, բայց «Ոչ մէկ բայլ, ոչ մէկ արարք չի կրնար երկրորդական գիծ մղել ազգի յիշողութիւնը: Ատիկա քացատուած է»:

Հ. Դեմոյեան խօսած է հայ-թուրք պատմաբաններու յանձնախումբ կազմելու Թրքական պնդումներուն մասին. ըսած է թէ ատիկա «չահարաժիններ հաւաքելու Անգարայի հնարքն է»: Եթէ նման բան իրականանայ, անոր աշխատանքներուն պէտք է մասնակցին այն գիտնականները որոնք այսօր Թուրքիոյ մէջ հետապնդումի ենթակայ են, Ցեղասպանութեան մասին իրենց տեսակէտները յայտնելու պատճառով:

Պոլսոյ «Ակօս» թերթին գլխաւոր խմբագիրը Էթիէն Մահչուպեան Ա. Կիւլի այցը մթնոլորտը մեղմացնող ազդակ համարած է, անոր մէջ բանակցութեան անցնելու առիթը նշմարելով:

Ֆիկարօ (Սեպտ. 4) եւս բաւական լայն տեղ տուած էր նիւթին:

Ա. ԿԻՒԼԻ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ նախագահին դրական պատասխանը յայտնուեց նոյն օրը (Սեպտ. 3) իր յատուկ բանագնացին՝ դեսպան Ի. Զէվիքէօզի Ս. Սարգսեանի հետ Երեւանի մէջ ունեցած տեսակցութեան: Անդայմանէն հաղորդուած էր որ ան կ'երթայ Երեւանի պատասխանը ունենալու Թրքական պայմաններուն:

Հայաստանեան լրատուականները այդ տեսակցութեան լուրը կու տային, ըսելով թէ Ս. Սարգսեան դրական համարած է Թուրք դեսպանին Երեւան երթալը, մինչ երկկողմ յարաբերութիւնները կարգաւորելու հեռանկարով: Տեսակցութեան քննարկուած է Կովկասեան դաշինքի մը Թրքական նախաձեռնութիւնը: Ս. Սարգսեան յայտնած է թէ ինք կողմնակից է ամէն հարցի մասին խօսելու, բանակցելու:

Նոյն օրը Թուրք բանագնացը ընդունած է արտաքին գործերու նախարար է. Նալպանտեան եւս. այդ հանդիպումին մասին տեղեկատուութիւն ալ Ա. Կիւլի այցին մանրամասնութիւններէն եւ Կովկասեան դաշինքի Թրքական ծրագրէն տարրեր նիւթի ակնարկութիւն չէր ըներ: Կ'ըսուէր միայն թէ զրուցակիցները մրցքեր փոխանակած են նաեւ չարք մը միջազգային, շրջանային եւ երկկողմ հարցերու շուրջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸՆ

Սեպտեմբեր 4ի Թրքական թերթերուն մէջ կար նշումը թէ ԱՄՆ գոհունակութեամբ դիմաւորած են Երեւանի հրաւէրին Ա. Կիւլի դրական պատասխանը: Նոյնիսկ Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտարարած են թէ կը շնորհաւորեն շրջանին մէջ խաղաղութեան ու բարգաւաճումին զարկ տալու երկու նախագահներուն նախաձեռնութեան խիզախութիւնը:

Ասոր քով, նոյն մամուլին ուշադրութենէն վրիպած չէ Հայաստանի հաւաքականի համագգեստին տարբերանշանէն Արարատին վերցուած ըլլալը:

Երրորդ կէտ մը որուն Թրքական թերթեր կ'անդրադառնային, Հայաստանի հանդէպ Ա. Կիւլի անցեալի ու ներկայի կեցուածքներուն հակոտնեայ ընոյթն է: Ան, 1993ին, երբ Լ. Տէր Պետրոսեան Թուրքիոյ նախագահ Թ. Էօզալի յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու գացած է, բաւական խիստ հակազդեցութիւն ունեցած է: Խօսելով յանուն կրօնամէտ Բարօրութեան կուսակցութեան, քննադատած է Լ. Տէր Պետրոսեանի այցին առիթ տալու իրենց կառավարութեան կեցուածքը, ըսելով թէ օրուան իշխանութիւնը Թուրքիոյ չահերուն, ուղղութեամբ չատ Թոյլ կեցուածք ունի որուն չնորհիւ Հայաստանի նախագահը յանդգնած է Անգարա երթալու: Աւելցուցած է. «Ինծի երկիր մը ցոյց տուէք որուն եղբայրները (ակնարկելով Ղարաբաղի պատերազմին) պատերազմ մղեն, սպանութիւն ու ան (Հայաստանի նախագահը) յայտարարէ թէ ատոր պատճառը Թուրքիան է, ապա ըսէ թէ Եւրոպայի բարեկեցիները որոշ են, վերջնական, սակայն Միջին Արեւելքի, Ասիոյ բարեկեցները տակաւին վերջնական բդոյթ չունին: Ըսէ տակաւին թէ կարսը Հայաստանի կը պատկանի: Ապա այդ մարդը Թուրքիա գայ, դուք ալ իր ձեռքը թօթուէք»:

Այս յիշեցումէնետք կ'ըսուի թէ Կիւլ 15 տարի առաջ Հայաստանի նախագահին ոչ թէ մրցումի, այլ նոյնիսկ որպէս յուզարկաւոր Թուրքիա երթալը քննադատած էր: Թէեւ փոխուած քան չկայ, այսօր ալ ինք կ'երթայ նոյն դիրքի տէր դեկավարին ձեռքը թօթուելու:

Թուրք մամուլը այս առիթու կը յիշէ տակաւին 73 տարի առաջ Թուրքիայէն Հայաստան կատարուած այց մը: Ան կատարուած է վարչապետ Ի. Ինէօնիւի կողմէ, 1935 Յուլիս 17ին: Թուրքիոյ արեւելեան սահմանին տրուած այցի մը ընթացքին Ինէօնիւ, արտաքին գործերու նախարար Ռ. Արաս, եւ իրենց ընկերացողները Հայաստան անցած ու 5–6 ժամ մնացած են հոն, այդ ընթացքին նախաճաշելով ու Սարդարապատի ամբարտակին մասին տեղեկութիւն առնելով: Հայաստանի վարչապետը այդ օրը Երեւան չդտնուելով, դիրքնք դիմաւորած է փոխվարչապետը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅԿԱՅ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ ՆԻՍՏԸ

Երեւանի մէջ Սեպտեմբեր 3ին Հայաստանի նախագահութեամբ նիստ դումարած է «Հաւաքական ապահովութեան պայմանագիր» կազմակերպութեան ապահովութեան քարտուղարներու եւ անոնց ներկայացուցիչներու կոմիտէն: Այդ պայմանագրին անդամ են Հայաստան, Ռուսաստան, Բելառուս, Ուզբեկստան, Ղազախստան, Տաճիկստան, Կիրգիզստան:

Մօտ 20 հարցէ բաղկացած օրակարգին քննարկումը նկատի առած է Օսէթիոյ մէջ ստեղծուած կացութիւնը: Ռուսաստանի ներկայացուցիչը ըսած է թէ Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ անկախութեան ճանաչումի հարց իւրաքանչիւր պետութեան իրաւասութեան շրջանակին մէջ է. Ռուսաստան ոչ մէկ պետութեան վրայ ճնշում կը բանեցնէ անոնց ինքնուրոյնութիւնը ճանչնալու. բայց հետաքրքրուած է բոլորին կողմէ անոնց ճանաչումով: Ան ըսած է նաեւ թէ չարք մը պետութիւններ պէնք կու տային Վրաստանի որուն ռազմական պիւտճէն աւելի քան 30 անգամ աւելցած էր: «Հասկնալի է որ անոնք կը պատրաստուէին այս փուլին: Վրաստան դադրեցուց ապաղինումի համաձայնագրերը: Ատիկա տեղի ունեցաւ Գ. Ռայսի Թիֆլիս այցէն ետք» ըսած է Ռուսաստանի ներկայացուցիչը: Համոզում ալ յայտնած է որ ԱՄՆ-ու փոխնախագահին չրջան-Բաքու, Թիֆլիս- կատարած այցով նպատակը կը հետապնդուի ԱՄՆ-ու ազդեցութեան գօտին տարածելու Թուրքիոյ չահերուն, ուղղութեամբ չատ Թոյլ կեցուածք ունի որուն չնորհիւ Հայաստանի նախագահը յանդգնած է Անգարա երթալու: Աւելցուցած է. «Ինծի երկիր մը ցոյց տուէք որուն եղբայրները (ակնարկելով Ղարաբաղի պատերազմին) պատերազմ մղեն, սպանութիւն ու ան (Հայաստանի նախագահը) յայտարարէ թէ ատոր պատճառը Թուրքիան է, ապա ըսէ թէ Եւրոպայի բարեկեցիները որոշ են, վերջնական, սակայն Միջին Արեւելքի, Ասիոյ բարեկեցները տակաւին վերջնական բդոյթ չունին: Ըսէ տակաւին թէ կարսը Հայաստանի կը պատկանի: Ապա այդ մարդը Թուրքիա գայ, դուք ալ իր ձեռքը թօթուէք»:

Այս յիշեցումէն ետք կ'ըսուի թէ Կիւլ 15 տարի առաջ Հայաստանի նախագահին ոչ թէ մրցումի, այլ նոյնիսկ որպէս յուզարկաւոր Թուրքիա երթալը քննադատած էր: Թէեւ փոխուած քան չկայ, այսօր ալ ինք կ'երթայ նոյն դիրքի տէր դեկավարին ձեռքը թօթուելու:

Թուրք մամուլը այս առիթու կը յիշէ տակաւին 73 տարի առաջ Թուրքիայէն Հայաստան կատարուած այց մը: Ան կատարուած է վարչապետ Ի. Ինէօնիւի կողմէ, 1935 Յուլիս 17ին: Թուրքիոյ արեւելեան սահմանին տրուած այցի մը ընթացքին Ինէօնիւ, արտաքին գործերու նախարար Ռ. Արաս, եւ իրենց ընկերացողները Հայաստան անցած ու 5–6 ժամ մնացած են հոն, այդ ընթացքին նախաճաշելով ու Սարդարապատի ամբարտակին մասին տեղեկութիւն առնելով: Հայաստանի վարչապետը այդ օրը Երեւան չդտնուելով, դիրքնք դիմաւորած է փոխվարչապետը:

ՄԱՄՈՒԼ

«INDISPENSABLE TURQUIE»

Վերոնչեալ խորագրով, Ֆիկարոյի Սեպտեմբեր 4ի թիւին մէջ, խմբագրականն մը առորագրած է Փիէր Ռուսըլէն: Զանազան յիշեցումներով խմբագիրը կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ Թուրքիա այսքան անհրաժեշտ է այս օրերուն: Եւ այդ անհրաժեշտ դիրքը կը վերաբերի նաեւ կովկասի, որ վերջին պարագան է որ «եզակի կեդրոնական դիրք մը կը չնորհէ Թուրքիոյ, պանազան հակամարտութիւններու չրջանի մը մէջ»:

Թուրքիոյ այդ «անհրաժեշտութեան» մէջ իր տեղն ունի նաեւ Հայաստան, քանի «աննախընթաց» կ'որակուի Կիւլի Երեւան այցելութիւնը:

Եւ Թուրքով «անհրաժեշտութեան» զանազան պարագաները (Իսրայէլ – Սուրիա, Ֆրանսա – Թուրքիա, Իրաքի Քիւրտերը, Կիպրոս, Կովկաս, եւլն.) խմբագրին եզրակացութիւնն այն է որ ի տես այս կացութեան, Եւրոպական Միութիւնը պէտք չէ դուռը փակէ Թուրքիոյ առջեւ: Շրջանի բոլոր դրաւարկները, ուր դեր ունին Ֆրանսա եւ Թուրքիա, առիթ կ'ընծայեն որ վերջ տրուի երկկողմանի տագնապին ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸՆ

Սեպտեմբեր 4ի Թրքական թերթերուն մէջ կար նշումը թէ ԱՄՆ գոհունակութեամբ դիմաւորած են Երեւանի հրաւէրին Ա. Կիւլի դրական պատասխանը: Նոյնիսկ Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտարարած են թէ կը շնորհաւորեն շրջանին մէջ խաղաղութեան ու բարգաւաճումին զարկ տալու երկու նախագահներուն նախաձեռնութեան խիզախութիւնը:

Ասոր քով, նոյն մամուլին ուշադրութենէն վրիպած չէ Հայաստանի հաւաքականի համագգեստին տարբերանշանէն Արարատին վերցուած ըլլալը:

Երրորդ կէտ մը որուն Թրքական թերթեր կ'անդրադառնային, Հայաստանի հանդէպ Ա. Կիւլի անցեալի ու ներկայի կեցուածքներուն հակոտնեայ ընոյթն է: Ան, 1993ին, երբ Լ. Տէր Պետրոսեան Թուրքիոյ նախագահ Թ. Էօզալի յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու գացած է, բաւական խիստ հակազդեցութիւն ունեցած է: Խօսելով յանուն կրօնամէտ Բարօրութեան կուսակցութեան, քննադատած է Լ. Տէր Պետրոսեանի այցին առիթ տալու իրենց կառավարութեան կեցուածքը, ըսելով թէ օրուան իշխանութիւնը

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՋՐՈՅՑԸ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՀԵՏ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Հ.- Ի՞նչ կը մտածէք վրաստանէն անջատուած Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ տրուած ռուսական նեցուկին մասին:

Պ.- Իրաւ է որ անթիւ զոհերով ողբերգական պատահարներ եղան: Անոնք անգամ մը եւս ցոյց տուին թէ սպառազինումի մրցակցութիւնը ի՛նչերու պատճառ կրնայ ըլլալ: Մենք կողմնակից ենք նման հարցերու բանակցութեան ճամբով լուծումին: Կողմնակից ենք որ նման առնուի ժողովուրդին ազատ կամքով իր ճակատագիրը որոշելու իրաւունքը: Ափսո՛ս որ այնպէս կը թուի թէ հարցը պիտի բարդանայ եւ աւելի բնաւ հաճելի բան չէ մեզի համար: Մենք կը հաւատանք որ ռուս նախագահ Մեդվեդեւի եւ յանուն Եւրոպական միութեան՝ Ֆրանսայի նախագահ Ն. Սարքոզիի մշակած ծրագրին կիրարկումով կ'ապահովուին խաղաղութիւնը եւ կայունութիւնը: Ասոնք մեզի համար չատ կարեւոր են: Ամէն բան մէկդի, մեր առեւտուրին աւելի քան 70%ը Վրաստանի ճամբով կ'ըլլայ:

Հ.- Վրաստանի երկաթուղիի կամուրջին ռուսական ռմբակոծումէն ետք Երեւանի մէջ հեղուկ վառելանիւթի ներուժին ծայր տրուաւ, չէ՞:

Պ.- Այո՛: Կը խորհիմ թէ երկու օրէն հարցը կը լուծուի: Յատակ է որ չրջանի ապակայունացումը Հայաստանի նպաստաւոր բան չէ: Սակայն ան որ ճանաչումը նախապայման չենք նկատեր Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւններուն զարգացումին: Արդէն այդ պատճառով ալ կ'ըսենք թէ պատրաստ ենք առանց որեւէ նախապայմանի Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու:

Հ.- Ի՞նչ կը խորհիք 1915ին պատահածներուն բնոյթը ճշգելու նպատակով պատմաբաններու մարմին մը կազմելու մասին: Ինչպէս հայկական կողմը կ'առաջարկէ՝ կապերու բնականոնացման յանձնախումբ մը եւ պատմաբաններու մարմին մը կարելի՞ է ունենալ զուգահեռաբար:

Պ.- Կը խորհիմ թէ այս հարցին մէջ նոր տեսանկիւնի մը պէտք ունինք: Որովհետեւ չեմ յիշեր պետութիւններու միջեւ հարցերու լուծումին համար անոնցմէ դուրս մարմինի մը կազմութիւնը մինչեւ այսօր: Լաւագոյն լուծումը դիւանագիտական կապ հաստատելն է: Ատոր չնորհիւ միջկառավարական յանձնախումբի մը ենթակայ բազմաթիւ ենթայանձնախումբեր կրնան կազմուիլ: Նախապէս ԱՄՆ-ում մէջ նման յանձնախումբ մը կազմուեցաւ. արդիւնք տուա՞ւ: Երկրորդ՝ պէտք է բնականոն պայմաններ ապահովուին մասնագէտներու, դիւանագիտական աշխատութեան: Ատոր համար դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւններ հարկաւոր են: Անոնց ներկայութեան եւ բացակայութեան պայմաններուն մէջ տարբերլիք աշխատանքները իրարմէ տարբեր կ'ըլլան:

Հ.- Կը կարծէ՞ք թէ արդիւնք կրնայ ունենալ Հայաստան-Թուրքիա դիւանագիտական դռնփակ հանդիպումները:

Պ.- Անշուշտ: Եթէ այդ կարծիքը չունենայի, անկարելի էր որ նեցուկ ըլլայի: Սակայն, այդ հանդիպումներէն անդին, կը հաւատամ թէ դէպքերու ընթացքը մեզ՝ երկու երկիրներու ղեկավարներս հաստատած է որոշում կայացնելու հանգրուանին: Դիւրին որոշումներ պիտի չըլլան անշուշտ: Հայաստանի ու Թուրքիոյ ժողովուրդներուն ամբողջութիւնը պիտի չվաւերացնէ զանոնք: Սակայն վստահ եմ թէ մեծամասնութիւնները դրական լուծումներու զօրավիգ պիտի կանգնին: Ատով չեմ ակնարկեր դիւանագէտներու ջանքերուն, այլ ընդհանուր մթնոլորտին: Նախագահ Կիւլի չնորհաւորութիւնը, էրտողանի խօսքերը, իմ հրաւէրս, նոյնիսկ այս գրոյցը այդ մթնոլորտին մասնիկներն են: Այս առումով կը հաւատամ թէ որոշումի հանգրուանին հասած ենք:

Հ.- Ա. Կիւլի Հայաստան գալու կամ չգալու պարագան ի՞նչ ազդեցութիւն կը գործէ այս կացութեան վրայ:

Պ.- Կը հաւատամ թէ կարեւոր է որ նախագահը գայ: Ան ունի ուժեղ իշխանութիւն եւ ինքնավստահութիւն: Ան կրնայ ներկայացնել որոշումը: Ան կրնայ ստանձնել պատասխանատուութիւնը: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք այս որոշումը կայացնել: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք հաշտուիլ: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք ունենալ դիւանագիտական յարաբերութիւններ: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք բանալ սահմանները: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք ունենալ ընդհանուր տնտեսական շուկայ մը: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք ունենալ ընդհանուր տնտեսական շուկայ մը: Ան կրնայ ըսել թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք ունենալ ընդհանուր տնտեսական շուկայ մը:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»ՅԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՋԱՒԷՆ ԵԿԱՒԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.- Օգոստոսի վերջին օրերուն, իր արձակուրդը Պոլիս անցուցած է Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկի հայկական բաժանմունքի վարիչ տնօրէնը փրոֆ. Ջաւէն Եկաւեան: Այս առթիւ, «Մարմարա»յի փոխխմբագրապետ Մաֆրուհի Պ. Յակոբեան շահեկան հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ, զոր կը ներկայացնենք ստորեւ.-

Մ. Պ. Յ.- Մենք գիտենք որ դուք ձեր ձեռքերուն մէջ ամբօրէն բրոնցած էք Սփիւռքահայ ազգային հաստատութիւններու բազկերակը: Ասիկա անշուշտ ձեզի կը բերէ թէ՛ ուրախ, թէ՛ տխուր տպաւորութիւններ: Ի՞նչ կը զգաք Սփիւռքահայ կեանքի այս սրտի զարկերը լսելով:

Ջ. Ե.- Կը զգամ յաճախ նահանջի առթած մորմոքը: Նահանջ ուրակով, քանակով, մակարդակով եւ ամէն ինչով: Բայց կը կարծեմ եւ կը հաւատամ նաեւ որ յուսահատելու կարիք չկայ: Մեր ժողովուրդը վերակենդանացման գարնանային կը հաւատայ: Թուրքիա, Սուրիա, Լիբանան, կրնան իրենց սեփական ուժերով վերակենդանացում ապահովել եւ պարտականութիւն ստանձնել նորահաս սերունդը հայ ապրումներով խանդավառելու եւ դանդաղ ազդային դիտակցութեամբ դաստիարակելու գործին մէջ: Կրնան մատակարարել Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մանկավարժներու պահանջը: Սմենայնդէպս, այսօրուան կացութիւնը չարգելակեր որ նոր դպրոցներ բանանք գանազան երկիրներու մէջ, մեր նորահաս սերունդը ընտելացնելու համար մեր մայրենի լեզուին եւ մշակոյթին:

Այս կարգին կրնանք յիշել Նուարդ Կիւլպէնկեան վարժարանը, որ Լը Բէնսի Դպրոցասիրացի ատենադպրին վրայ կը կառուցանէ երկրորդական վարժարան մը: Այս վարժարանը պիտի ունենայ 600-800 աշակերտ ընդունելու տարողութիւն: Ծրագիրը կը մշակուի Ալֆորվիլի արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող Ս. Մեսրոպ նախակրթարանը բարձրացնել գոլէժի մակարդակին՝ 600 աշակերտի տարողութեամբ: Ինչպէս գիտէք, Ալֆորվիլի մէջ կ'ապրին մեծաթիւ թրքահայեր: Այս դպրոցը կապուած է Առաքելական Առաջնորդարանին: Մեզի կը մնայ կազմակերպել եւ իրականացնել այս ձեռնարկը:

Պէտք է գոհունակութեամբ արձանագրել որ մէկ սերունդի, այսինքն 20 տարուան ընթացքին, Ֆրանսայի մէջ յաջողեցանք բանալ տասը ամէնօրեայ վարժարաններ: Այս կարգին են Համազգայինի վարժարանը, Նիսի Պարսամեան վարժարանը, Լիոնի Մարգարեան վարժարանը, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարան, Իսի Լէ Մուլինոյի Թարգմանչաց վարժարանը, Լը Բէնսի Դպրոցասիրացը, (որ առաջին անգամ հիմնուած է Պոլսոյ մէջ 1880 թուականին եւ ուր դասաւանդած է Դանիէլ Վարուժան), եւ Արնուվիլ Լէ Կոնէսի մէջ նորակառոյց Հրանդ Տինք վարժարանը:

Պէտք է չեշտել նաեւ որ Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Միաբը կը պահպանէ աւելի քան 15 հայերէնի դասաւանդութեան կեդրոններ, որոնք չաբաթական դասընթացքներ կը կազմակերպեն: Այս կեդրոններու կազմակերպեալ աշխատանքին չնորհիւ, աշակերտները մեծ արդիւնք կը տանան: Ֆրանսական վարժարանները յաճախող հայ աշակերտները չնորհիւ այս կեդրոններէն ստացած իրենց հայերէնի պաշարին, կրնան կրկնակի յաջողութեան կարելիութիւն ձեռք բերել, իրենց քննութիւններու ընթացքին հայերէն լեզուն ներկայացնելով որպէս քարեմասնութիւն, քանի որ Ֆրանսայի մէջ եւս հայերէնը կրթական հաստատութիւններէ ներս ընդունուած է որպէս պաշտօնական առարկայ: Յմռռնանք նշելու որ Ֆրանսայի կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններու մէջ հիմնուեցան հայերէնի դասաւանդութեան կեդրոններ: Փարիզի Երրորդ Համալսարանին մէջ հայագիտական ամպիոն հաստատուած է: Լիոնի մէջ եւս Կաթողիկէ Համալսարանը ունի հայագիտական ամպիոն մը, որ Կիւլպէնկեան ամպիոն կը կոչուի: Էքս Ան Փրովէնսի մէջ կայ Մարսէյլի Համալսարանը, որ հայերէնի կարող դասախօս մը ունի, Փաթրիք Տօնապետեանը, որ Ֆրանսահայ պիւանագէտ է: Սթրազպուրկի համալսարանին մէջ նոյնպէս հայերէն կը դասաւանդուի: Կայ Փարիզի Կաթողիկէ Կաճառը, ուր ևս կը դասաւանդուի հայերէն, նաեւ հայերէնի առընթեր, զրաբար: Այսինքն կ'ուզեմ ըսել որ Ֆրանսայի մէջ չէ կայ կարեւոր համալսարան մը, ուր հայերէն չդասաւանդուի: Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան յիսնամեակին առթիւ, տնօրէն Ժողովը որոշեց Լոնտոնի համալսարանին մէջ բանալ հայերէնի ուսուցման նոր կեդրոն մը: Ամպիոնը պիտի սկսի գործել 2009ի Սեպտեմբերէն սկսեալ: Այս համալսարանէն ներս պիտի դասաւանդուի հայերէն լեզու, գրականութիւն, քաղաքակրթութիւն եւ պատմութիւն: Այս ծրագրին ներս պիտի որդեգրուի համակարգիչի օն-լայն դասաւանդութեան եղանակը, որ դիւրութիւն պիտի ընծայէ բոլոր անոնց, որոնք կը փափաքին հայերէն սորվիլ, կամ իրենց հայերէնը զարգացնել, նաեւ համալսարանական դասաւանդութիւններու առընթեր բարենչային միկայական ատեաներ: Եթէ յաջողինք հետաքրքրական դարձնել այս ձեռնարկը, Իսի Լէ Մուլինոյի եւ Լոնտոնի համալսարանները կրնան հետեւիլ մեր օրինակին եւ ստեղծել հայերէնի ամպիոններ:

Ֆրանսահայ կաթոլիկ Միաբը ունի նաեւ Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ուսումնական Միութիւն մը, որ կը հովանաւորէ Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ուսումնական Կեդրոնը, որ կը գտնուի Իսի Լէ Մուլինոյի մէջ: Այս կեդրոնը կը հովանաւորէ Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ուսումնական Միութիւնը, որ կը գտնուի Իսի Լէ Մուլինոյի մէջ: Այս կեդրոնը կը հովանաւորէ Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Ուսումնական Միութիւնը, որ կը գտնուի Իսի Լէ Մուլինոյի մէջ:

նարկը, յառաջիկային ծրագրած ենք հայերէնի մագիստրոսի վկայականով օժտել ուսանողները:

Օքսֆորտի մէջ ունինք արդէն հայերէնի ուսուցման կեդրոն մը, որուն դասախօսը Հոլանտացի է. վան Լիթ:

Յատուկ տեղ մը ունի Լուվէնի կաթողիկէ համալսարանի հայագիտական ուսուցման կեդրոնը, որովհետեւ համալսարանի դասախօսը եւ նախագահը նոյն անձն է. Պերնար Գուլի, որ առաջնակարգ դրաբարագէտ է:

Դժբախտաբար, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ չկրցանք բանալ հայագիտական կեդրոն մը:

Մ.Յ.Պ.– Գիտենք որ դուք ո՛չ միայն կրթական, այլ նաեւ հրատարակչական սմաքչելի աշխատանք կը տանիք: Շնորհիւ ձեզի, վերջին տարիներու ընթացքին ապունեցան եւ կորուստէ փրկուեցան բազմաթիւ արժէքաւոր գիրքեր: Այս առաքելութիւնը պիտի շարունակուի՞:

Զ. Ե. – Որքան առեն որ ե՛ս եմ կիւլպէնկեանի այս բաժանմունքի պատասխանատուն, այս աշխատանքը պիտի շարունակուի մեծ թափով: Կը յուսամ որ իմ հետեւորդս ալ պիտի շարունակէ այս գործը: Որովհետեւ ասիկա արժանապատուութեան հարց է, ո՛չ թէ հերոսութեան հարց: Ինչպէս որ կեանքի մէջ մնալու համար կ'ուտենք, կը խմենք եւ մեր մարմնին սնունդ կը մատակարարենք, այնպէս ալ ստիպուած ենք մեր մտքի սնունդը ապահովելու: Ո՛չ մէկ ազգ կրնայ ապրիլ առանց մշակոյթի: Աւելի քան 1700 տարիներէ ի վեր մենք կերտեր ենք մեր մշակոյթը եւ պէտք է այդ մշակոյթը պահպաննենք եւ ծաղկեայ պահենք:

Մտքերնիս է որ մօտ ապագային, Հայաստանի պատշաճ կրթական մարմինները պիւտճէին մէկ մասը տրամադրեն հայագիտական գործերու հրատարակութեան, որպէսզի մենք կարելիութիւնն ունենանք զարգացնելու եւ բաւարարելու ամբո՛ղջ հայութիւնը: Այսօր, գրական գործերու հրատարակութիւնը նուազած է եւ մենք զրկուած ենք գրական գործերու ընթերցումը վայելելէ: Ուստի այս ուղղութեամբ ալ թափ պէտք է տրուի:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՂԱՒԹԷ ԴԱՂԱՒԱՐ

ՍԻՏՆԷԻ մէջ, Օգս. 9ին, իր մահկանացուն կնքած է Արշակ Գոլըճատրն, գլխաւոր բարերարը Աւստրալիոյ Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի ճեմարանին: Ծնած էր Իրանի Զարմահալ շրջանի Լիւսեհան գիւղը 1912ին: Ճեմարանական կեանքի աւարտէն ետք, տիրացած է համալսարանական ուսման, որուշ չրջան մըն ալ զբաղած է ուսուցչութեամբ: Բ. աշխարհամարտին մաս կազմած է կամաւորական գունդերու եւ ռմբակոծութիւններու ընթացքին վիրաւորուած է եւ գերի ինկած: Գերութենէ ազատելէն ետք, աշխատած է Անգլիա, վերադաստատուած է Սինկափուր, 1957ին ալ Կալկաթա: 1980ական թուականներուն հաստատուած է Սիտնէ: Երբ կարիքը տեսնուած է ամէնօրեայ դպրոցի մը, անմիջապէս ընդառաջ գացած է Համազգայինի անդամներուն դիմումին եւ հիմը դրուած է իր եւ կնոջը անունը կրող վարժարանին: Իր նուիրատուութիւնները Համազգայինի այդ վարժարանին հասած են աւելի քան երկու միլիոն տոլարի: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգս. 13ին, Սիտնէի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ:

* * *

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ Ս. Աստուածածին վանքին մէջ, Օգս. 14ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է երիտասարդական համագումարին, կազմակերպուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի երիտասարդական բաժանմունքին կողմէ: Համագումարը կրած է «Հայ երիտասարդը 21րդ դարու մարտահրաւէրներու դիմաց» ընդհ. խորագիրը: Կաթողիկոսը նախագահած է բացման հանդիսութեան եւ իր խօսքը ուղղած է զանազան թեմերէ ժամանած աւելի քան 100 երիտասարդ-երիտասարդուհիներու: Խօսք առած է երիտասարդական բաժանմունքի պատասխանատու Սահակ աբգյ. Եմիչեան, որ ընդգծած է համագումարին եզակի նկարագիրը ու հեռանկարները: Խօսք առնելով, Կարօ Յովհաննէսեան ներկայացուցած է «21րդ դարու մարտահրաւէրներու դիմաց ո՞ւր է հայ երիտասարդը եւ ինչպէս կը դիմագրաւէ զանոնք» նիւթը չեչտելով ազգային ինքնութիւնը եւ պատկանելութեան դիտակցութիւնը հայ երիտասարդութեան մօտ: Համագումարին նիստերէն մէկը ամբողջովին նուիրուած է զանազան չրջաններու եւ աչխարհագրական տարբեր միջավայրերու մէջ ապրող երիտասարդութեան փորձառութիւններու փոխանակման:

«ԹԷՆԹԷՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ»

«Գուարիէ էնթէրնասիոնալ» չարաթաթերթը այս խորագիրով արձադանգած է Ֆրանսայէն փիլիսոփայ Պէրնար Հանրի Լեւիի վերջին պատահարներուն առթիւ Վրաստան այցին մասին «Ինտելիկէնտրնթ»ի երգիծող անդրադարձին:

Ամերիկացիները ծածկոցներ ղըրկեցին, էստոնացիները՝ բժիչկներ. բայց Հարաւային Օսէթները փրկելու համար Ֆրանսացիները աւելին ըրին, կը գրէ յօդուածագիրը, ըսելով. անոնք տեղւոյն վրայ վիւրթացուցին նոր օրերու փիլիսոփայ Պ. Հ. Լեւին, որ թէեւ գնաց իր անձնական նախաձեռնութեամբ: Ան մեծ տպաւորութիւն գործեց Թիֆլիսի Մարիոթ պանդոկին մէջ ուր իջեւանեցաւ իր տեսագրողին, լուսանկարիչին, մամուլի կցորդին եւ թիկնապահին հետ: «Դժուար չէր գիրենք նկատել, ըսած է ուրիշ յաճախորդ մը, ամէնքն ալ վեր-վար կը չրջէին մուտքի սրահին մէջ, կը ծխէին ու անվերջ կը չարժուէին: Պ.Հ.Լեւի հոն կը պտտցնէր ճմըրթկած սպիտակ իր չապիկը, հովերէ տարուբերի տպաւորութիւն գործող մազերը եւ գործածած բուրմունքին ծորումը...»: Երբ հարց տուած են թէ ի՛նչ կ'ընէ պատերազմական այդ գօտիին մէջ, չեչտած է թէ միայն խորհրդանչական ձեւով չէ որ հոն կը գտնուի. «յանձնառու մտաւորական մըն եմ, հոս եմ որովհետեւ պահուն գրաւարկները ծանրակչիռ են» պատասխանած է:

Եւ արդէն առաջին անգամը չէ որ դիւանագէտի դեր կ'ընէ. Պոսնիոյ հարցին մէջ գլխաւոր բանակցող նկատուելէն դժգոհ, ան վերջերս Տարֆուր ալ գնաց: Թերեւս բիրտ իրականութիւններու իր փորձառութիւնն է որ պատահարներուն լաւ կողմը նկատել կուտայ իրեն: «Այս հակամարտութենէն առնըւազն լաւ բան մը պիտի ստացուի, կ'ըսէ փիլիսոփան. ներկայիս Վրաստանը գոյութիւն ունի աչխարհին համար»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ՎԱՆՔ ՄԸ ԿՌՒԱՀՈՆՉՈՐ

Մարտինի Միհաթ աւանին մէջ երեք գիւղապետեր դատախաղութեան զանգատ ներկայացուցած են ասորական ծանօթ Տէյրուլզաֆարան վանքին վարչութեան դէմ: Պնդած են թէ վանքին վարչութիւնը չարունակ կ'ընդարմիկէ իր տարածքը, գրաւելով 3 գիւղերուն հողերէն: Մուխթարները ըսած են թէ վանք մը այդքան ընդարձակ տարածքի պէտք չունի:

Վարչութեան նախագահը պատասխանած է թէ այդ բանավէճը իրենց քրիստոնեայ ըլալուն պատճառով յարուցուած է եւ գիւղապետերուն բուն նպատակը տիրանալ է վանքապատկան կալուածին: Աւելցուցած է թէ ի հարկին կը դիմեն Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու ատեանին, պաչտպանելու համար իրենց իրաւունքները:

հարցին մէջ գլխաւոր բանակցող նկատուելէն դժգոհ, ան վերջերս Տարֆուր ալ գնաց: Թերեւս բիրտ իրականութիւններու իր փորձառութիւնն է որ պատահարներուն լաւ կողմը նկատել կուտայ իրեն: «Այս հակամարտութենէն առնըւազն լաւ բան մը պիտի ստացուի, կ'ըսէ փիլիսոփան. ներկայիս Վրաստանը գոյութիւն ունի աչխարհին համար»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՅԱՆ

ԶՈՐՍ ԽՕՍՔ ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Երեւան 2007

Ահերգաններուն Մէջ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

– Հոս եկողներէն մէկ չըսա՞ւ թէ կոյր հայր մը ունէի...:

Մեզի դժուար է պատասխանել. աւելի դժուար էր իրենց տկար ու դողդոջուն յոյսը մարել. չատերը այդ յոյսով էն միայն որ կ'առաջնորդուէին կեանքի դժբաղդակ ճամբուն վրայ:

Մէկ քանի օր առաջ նոյն այդ սենեակին մէջ ցաւագին տեսարանի մը ներկայ գտնուած էի: Ութ տարեկան մանչ մը բերեր էին. դէպքին օրէն ի վեր խեղճ ղեկը կորսուած էր. գինքը մահմետական դարճուցեր էին եւ իր բնակավայրը եղող գիւղը հիմնայատակ կործանելէ ետքը՝ ղրկած Թուրքեր որդեգրեր էին գինք: Ինչ չարաչուք դէպքերու յաջորդութեամբ մը տղան եկեր էր մինչեւ իր ազգին գիրկը, չգիտեմ. իր անունը կ'ըսէր միայն ու հօրը անունը եւ ուրիչ բան չէր գիտեր: Ճանկարծ, կիներու ամբոխին մէջէն, որ խռնուած էր եկեղեցւոյ բակին մէջ, կոյր կին մը յոյսի եւ ցաւագին տարակոյսի տագնապի մը մէջ՝ հասաւ մեզի. երեսն ի վար վիրալից աչքերէն արիւն ու արցունք կը հոսէր. քունքերը թաց էին քրտինքէն ու կը հեկեկար. կ'ուզեր խօսիլ, բայց ձայնը կը խեղդուէր. վերջապէս ըսաւ...

– Այն օրը զաւակս տարին, խլամացուցին... անկէց ի վեր կորսնցուցած եմ գինքը... տղայ եկեր է կ'ըսեն Թուրքերուն քովէն, ի՞մ զաւակս է արդեօք:

Կինը կը հեւար ու կ'արտասուէր, արցունքները գինքը չնչասպառ կ'ընէին. ու բաղուկները տարածած՝ կը փնտռէր փոքրիկը:

Սահմռկած, պատերուն կոթնած, անկարող խօսելու ու չարժելու՝ կը հետեւէինք կոյր մօրը չարժումներուն ու սարսափով կը խորհէինք այն րոպէին, որ տղուն մօտ պիտի ըլլար ու պիտի ճանչնար զայն. որովհետեւ, աւա՛ղ, փոքրիկին անտարբերութիւնը չատ յատկանշական էր մեզի համար...:

– Մեսրո՛պ, եավրո՛ւմ...:

Ոչ մէկ պատասխան: Ոչ մէկ պատասխան. լռութիւնը կապարի պէս ծանր էր...:

Ու մայրը հասկցաւ որ անգամ մըն ալ խաբուած էր իր յոյսին մէջ:

Երբ կոյրերուն հաղուստները բաչխուեցան եւ ծերեր ու պառաւներ յաջորդեցին իրենց, զաստւորուած իրեղէնները սպառած էին արդէն: Անհամբեր ու զայրացած՝ ամբոխը յուսահատութեան ճիչ մը արձակեց. գիշեր մըն ալ աղտեղութեան ու ցնցոտիներու մէջ. գիշեր մըն ալ առանց օգնութեան, առանց չապիկի՛... ալ չէին կարող դիմանալ: Ու մինչ անոնք մէկ կողմ նետած ցնցոտիները կը հաւաքէին կրկին, մենք գիտէինք թէ դեռ չա՛տ այսպէս գիշերներ ունէին անըցնելիք:

Տուն դառնալու ատեն ամբոխը անխոնջ յամառութեամբ կը հետեւէր մեզի. աչքէ կորսնցուցած ըլլալով ընկերուհիս, աճապարեցի սենեակս բարձրանալ պահ մը առանձնանալու եւ հետեւեալ օրուան ստիպողականութեանց վրայ խորհելու համար. բայց հոն ալ կանխեր էին մեզի:

– Կարօտութիւնը ծովի պէս մեծ է, հոգերդ առնեմ, կ'ըսէր տանտիրուհին բացատրելով որ ոչ միայն նպաստ խընդրողներ կային վերը՝ այլ նոյնիսկ իրարու հետ կռուողներ. իրարու հետ թչնամացեր էին:

Երբ սենեակ մտայ, երկու չարքի վրայ բոկոտն ու թչուառ կիներ կեցած էին. դրեթէ անտարբեր իմ ներեւնալուս, անչարժ կը սպասէին. չէին խօսեր, չէին խնդրեր, բայց իրենց աղերսող նայուածքը գիս կը տանջէր ու անհանգիստ կ'ընէր դրեթէ:

Երկարօրէն բացատրեցի իրենց. այլեւս բան չէր մնացեր տալու. վա՛ղը... վա՛ղը թերեւս. ճամբայ ելած հակերու կը սպասէինք...

Մտիկ կ'ընէին կարծես առանց լսելու, որովհետեւ պահ մը ետքը, կամաց կամաց մօտիկնալով կ'աղերսէին դարձեալ:

Ուշ ատեն միայն յուսահատած մեկնեցան առանց բառ մը ուղղելու, առանց որեւէ կերպով նչանակելու թէ համակերպած են թէ յուսահատած բոլորովին. իրենց ետեւէն կը նայէի սիրտս բզկտուած խղճի խայթով ու դառնութեամբ խորհելով մեր կացութեան վրայ որով ստիպուած էինք ձեռնունայն ետ դարձնել, յոյսով ու հաւատքով մեզ դիմող դժբախտները:

Երկու կիներ հոն էին դեռ որոնք բոլոր ժամանակը կռուեր էին իրարու հետ. երբ միւսները մեկնեցան հաղիւ թէ հանդարտեր էին. երկու վիրաւորուած, սրտերնին արիւնած կիներ իրարու կը նայէին քէնոտած ու արցունքոտ աչքերով...: Երկուքն ալ Հայաստանցի էին. անգամ մը արդէն ենթարկուած ըլլալով կոտորածի սարսափներուն, իրենց չքաւոր ու սգաւոր գլուխները ազատեր եւ ապաստաններ էին կիլիկիոյ արեւոտ երկինքին տակ... ինչքա՛ն խորապէս ու անհունօրէն դըժբախտ էին... երկուքն ալ մայր էին եւ եկեր էին ցնցոտիներու վրայ, հեռուներէն զրկուած նպաստի գլգլեակներու վրայ կռուելու: Մէկ վերմակ միայն մնացեր էր անմիջական տրամադրութեանս տակ ու երկուքը մէկ ներկայացեր էին... ի՞նչպէս ընտրել ամէնէն կարօտեալը...:

– Վո՛ւյ... վո՛ւյ... վո՛ւյ... վայ իմ սեւաւոր գլխո՛ւս... մեռնի՛ր ու ոսկորներս հանգչին... ողորմած Թադէոս Առաքեա՛ւ... ինչո՞ւ գիս մոռցար ու մարմինս չվերցուցիր այս սեւ հողին վրայ՛ն...:

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

մաբ Մոսկուայի ճնշում բանեցնել՝ չբանեցնելու նպատակով, կ՚արժէ նշել թէ Ս. Պետերբուրգի իշխանամէտ «525րդ Թերթ»ը Սեպտեմբեր 3ին պնդած էր թէ այդ ուղղութեամբ ճնշումի ենթակայ է Հայաստանը. նաեւ թէ այդ ճնշումը դժուարին բնորոշեան մը առջեւ դրած է Երեւանի ղեկավարութիւնը, քանի որ ճանաչումի պարագային յարաբերութիւնները կը վտանգուին Վրաստանի վրայ որ կենսական դեր ունի Հայաստանի համար, իսկ մերժումը կը նշանակէ հակադրուիլ Ռուսաստանին, ինչ որ նոյնպէս ծանրակշիռ հետեւանքներ կ՚ունենայ Հայաստանի համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ Ֆրանսայի Հանրապետութեան առաջին նախագահն է, հինգ տարիէ ի վեր, որ Սուրբիա կ՚երթայ: Նպատակն է քայլ առ քայլ նոր յարաբերութիւններ ստեղծել երկու երկիրներուն միջեւ, առանց որեւէ պիջոմի սկզբունքներու զեռնին վրայ: Օրակարգի նիւթերն են Լիբանան, Իրան եւ իսրայէլեան խաղաղութեան գործընթացին հարցը: Երկու նախագահները մամուլի միացեալ ասուլիս մը տուած են: Հիմնական տարաձայնութիւն մը կայ սակայն Իրանի վերաբերեալ: Սարքոզի չէտած է թէ՝ «Իրան պէտք չէ հիւլէական զէնք ունենայ» եւ Ատատ պատասխանած է՝ «մեր դիրքը յստակ է. Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքը բնաջնջման ոչ մէկ զէնք պէտք է ունենան», բայց է բաց ակնարկելով Իսրայէլի:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի կառավարութիւնը, Սեպտեմբեր 3ին «իր երկրին դէմ յարձակում» որակած է Աֆղանիստանի միջազգային ուժերու ամրակոծութիւնը նոյն օրը եւ որու ընթացքին 15 հոգի մեռած է, զբաղաւորաբար բնակիչներ: Իսլամապատճառ համաձայն, որուան զոհերու թիւերը վերջնական չունին, բայց կան նաեւ կիներ եւ մանուկներ: Քապուլի մէջ, ՕԹԱՆ-ի ուժերը յայտարարած են որ լուր չունին նման դործողութենէ մը:

ՖՐԱՆՍԱՑի արդարութեան նախարարուհին՝ Ռաչիտա Տաթի, վերջ դնելու համար չշոշներուն, խոստովանած է որ յղի է, բայց չէ ուզած յայտնել հօր ինքնութիւնը: Որոշած է սակայն իր պաշտօնը վարել առանց ընդհատումի:

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՑի նախագահը՝ Տանիէլ Օրթեկա պետական առաջին ղեկավարն է որ Սեպտեմբեր 3ին ճանչցած է Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ անկախութիւնները:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխնախագահը Վրաստանէն եկաք, Սեպտեմբեր 5ին, կիեւ կը ժամանէ, այնպիսի չրջանի մը երբ երկիրը քաղաքական տագնապ մը կ՚ապրի, քանի Սեպտեմբեր 3ին, տիրող համախմբումը խզուած էր եւ «նարնջագոյն յեղափոխութիւնն» ալ վտանգուած: Նախագահ Իուչչենկօ, որ արեւմտամէտ է, սպառնացած է կրկին խորհրդարանը լուծել, եթէ նոր համախմբում մը ստեղծել կարելի չըլլայ գալիք 40 օրերու ընթացքին:

ՄՔԳԼՃՆի թեկնածուհիւնը Հանրապետականներու, պաշտօնական բնոյթ առած է Սեպտեմբեր 3ին Սէն-Փօլի մէջ, ուր տեղի կ՚ունենար կուսակցութեան համագումարը: Նոյն օրը խօսք առած է նաեւ Սառա Փայլին, փոխ նախագահութեան թեկնածուն: Այդ առթիւ պաշտօնապէս ներկայացուած է յղի աղջկանը ապագայ ամուսինը՝ Լեվի Ճոնսըն, 18 տարեկան, որ հոքէի ախոյեան է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. Սեպտեմբեր 8
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՍՐԲՈՒՀԻՒՈՑ
ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ՅԱՆՆԱՑԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՄԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրվնկիւլեան մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16ին: *Դասընթացքները ունին տարբեր մակարդակներ:*

– *Նախակրթարան* (6 տարեկանէն սկսեալ),
– *Միջնակարգ-երկրորդական,*
– *Պաքալորէայի նախապատրաստական եւ պաքալորէա,*
– *Զուտհայագէտներ:*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն *սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝*

45 rue de la Défense —
92130 Issy-les-Moulineaux

Արձանագրութիւն եւ տեղեկութիւն՝ տեղւոյն վրայ, կամ հեռաձայնել՝
01·46·42·45·25 *կամ* 06·82·89·16·44
թիւերուն, Շաքէ Կիւրակոսեանին:

□

ԼԻՈՆ

Լիոն Վիլէօրպանի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ, թէ մասնաճիւղիս ԱՐԱՔՍ *միօրեայ վարժարանը կը բանայ իր դուռները*

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17ին
ժամը 9·30էն *սկսեալ*

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան մէջ:

Դասերը տեղի պիտի ունենան ամէն Շաբաթ 9·30էն *մինչեւ յետ միջօրէին ժամը* 16:

Կ՚ընդունուին 5 *տարեկանէն սկսեալ բոլոր երախաները, մանկապարտէզ, նախապատրաստական, միջնակարգ եւ մինչեւ պաքալորէայի պատրաստութիւն:*

Բոլոր մակարդակներու համար կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր սովորութիւն եւ աւանդութիւնները, արուեստանոց, երգ ու պար:

Իսկ նախակրթարանէն սկսեալ՝ գրաւարժութիւն եւ ընթերցանութիւն եւ վերջապէս բոլորին հայախօսութիւն:

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան

04 78 26 28 71
04 72 37 61 57
04 78 23 75 13 *թիւերուն:*

□

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՑՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, կՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի *հայութեան ընկերա-անտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չտապ կարիք կայ:*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ՅԱՋՈՂ *կոչ կ՚ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:*

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻՋ — *Հ.Բ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ*

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ. ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի ՀԵՏ

ԱԳՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Պատմական Հայաստանի
Ճամբորդութենէն
Էրզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ...

Սահիկներու ցուցադրութիւն եւ զրոյց
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, *ժամը* 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութիւնը որ կը հովանաւորէ Կիրակնօրեայ միօրեայ Հայերէնի ուսուցման դասընթացքները, ներկայիս կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին համար արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

Ներկայիս հանդէսն ունինք նաեւ հաղորդելու թէ 8 – 13 *տարեկան փոքրասխատ երախաներուն համար Առաջնորդարանի հովանաւորութեամբ յառաջիկայ* Սեպտ. 24էն *սկսեալ բացուած են նաեւ Հայերէնի ուսուցման դասընթացքներ, որոնք տեղի պիտի ունենան Շորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը* 10էն 12, *Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ «Նուիրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:*

Դասընթացքները պիտի դասաւանդուին Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի կողմէ: Դասընթացքը ձրի է: Հայերէնախօսութեան մէջ արդիւնք ձեռք ձգելու համար աշակերտներու հետեւողական ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ծնողները կը խնդրուի իրենց զաւակները արձանագրել անյապաղ, դիմելով Առաջնորդարանիս Դիւանին, հեռաձայնելով 01·43·59·67·03 *թիւին:*

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆի

⁂

ՇԱԻԻԼ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին «Լեռան Շանթ» միօրեայ դպրոցի վերամուտը տեղի կ՚ունենայ՝

Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10ին

եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Դասերը բաց են ամէն տարիքի եւ ամէն մակարդակի աշակերտներուն առջեւ: Արձանագրութիւններուն համար ներկայանալ տեղւոյն վրայ, Սեպտեմբեր 10, *ժամը* 9·30էն *սկսեալ կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝*

– 06 66 70 74 17
– 01 47 09 23 18

Eglise arménienne
6 rue du Père Komitas 92370 Chaville

⁂

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան Սեպտեմբեր 13, *ժամը* 14էն 18:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶ

5 *տարեկանէն սկսեալ: Դասաւանդութիւնը լատեռողական միջոցներով կը կատարուի:*

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ

Հայերէնի խոսակցութեան մասնաւոր պահեր, ընթերցանութիւն, չարադրութիւն եւ քերականական վարժութիւններ եւ համակարգչային աշխատանքներ, բոլոր տարիքի եւ պահանջքի, ժամը 14էն *մինչեւ* 16·30:

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Նախապատրաստական եւ աւարտական դասարանի աշխատութիւնները հատորներու ուսումնասիրութեան եւ մեկնաբանութեան վրայ հիմնուած են: Ժամը 16·30էն *մինչեւ* 18:

ՋՈՓԱՀԱՄՆԵՐ

Արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան Սեպտեմբեր 15, *ժամը* 18էն 20:

Դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22, *ժամը* 18·30ին:

Դասերը տեղի կ՚ունենան Երկուշաբթի, Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ըստ մակարդակի՝ ժամը 18·30էն *մինչեւ* 21·30:

Ցաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել հետեւեալ թիւին՝ 01· 45· 24· 72· 75:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14

Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔՈՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Ժամերգութեան երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին կողմէ, դպրապետութեամբ՝ ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ–ի:

Իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԻՒՐԳԵԱՆ–ի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 17ին *կը կատարուի* Խաչվերացի *մեծահանդէս՝* Թափօր ԱՔԴաստառ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն Ննջեցելոց»:

⁂

Ս ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

⁂

ՄԱՐՍԷԼԻԱՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14

Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւ

Pèlerinage annuel de St. Grégoire à Tallaid

Sous l'égide de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
Primat du Diocèse
de l'Eglise Apostolique Arménienne
de France
Avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes-Alpes et la Paroisse Sts Sahak-Mesrop de St. Jérôme

Dimanche 21 Septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le
Rév. Père ARCHEN MOVSESSYAN
Curé de la Cathédrale Arménienne de Marseille
avec la participation de la Chorale

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille : Tél. 04 91 77 84 70;
— Paroisse Sts Sahak-Mesrop de Saint Jérôme : Tél. 06 77 85 07 52;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80
04 92 51 00 87.

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

Participation aux frais :
Aller-retour seul en autocar : **25 euros**
Repas seul avec des spécialités arméniennes : **25 euros.**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-7
SAMEDI-DIMANCHE
6-7 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·024 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·024

ԱՄՆ-ՈՒ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ Է ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀՈՂԱՑԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կովկասեան ներկայի պարզաբանումներուն մէջ ուշադրաւ կէտ մըն էր ԱՄՆ-ու փոխնախարար Տ. Շէյնէյի հաքու եւ Թիֆլիս այցը: Շրջանին մէջ իր ազդեցութեան դօրին յառաջացնելու եւ ընդլայնելու Ռուսաստանի քայլերուն դէմ «մենք ալ հոս ենք» ըսելու իմաստով անոր այցին չէ մոռցուած Ղարաբաղի հարցն ալ: Ամերիկայի փոխնախարարը հաքուի մէջ յայտարարած է թէ իր երկիրը վճռական կերպով կը պաշտպանէ Ադրբեջանի ղեկիչանութիւնը ու հողային ամբողջականութիւնը: Ճաղորդած է հակամարտութիւնը բանակցութեան ճամբով կարգաւորելու հարկին չեչոտմը. բանակցութիւն որ յենելու է Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքին եւ մինչազգային իրաւական միւս չափանիշերուն վրայ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ՀԱՒԱՔԸ

Սեպտեմբեր 3ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է դիւանագիտական մարմնի հաւաքը. անոր բացումը կատարած է նախագահ Ս. Սարգսեան, արտաքին քաղաքականութեան նիւթով ելոյթով մը: Ծօսելով շրջանին մէջ ստեղծուած կացութեան եւ անկէ թելադրուած աշխատանքներուն մասին, ըսած է թէ Հայաստանի առնեսութիւնը անմիջական վնաս կրեց անկէ:

Այդ կացութիւնը Հայաստանի կը ներկայացնէ առնուազն երեք հիմնական խնդիրներ. ա) սառեցուած հակամարտութիւններու կարգաւորում, բ) տարանցիկ ճամբաներ, գ) մինչազգային յարաբերութիւններուն մէջ լարուած վիճակի չեչոում:

Ելոյթ ունեցած է արտաքին գործերու նախարարն ալ, ընդգծելով «աշխոյժ, հաւասարակշռուած եւ բազմակողմանի» արտաքին քաղաքականութիւն վարելու անհրաժեշտութիւնը: «Մենք պէտք է հաւատարիմ լինենք մեր դաշինքներին, բայց եւ պէտք է ազատ գործողութիւններ հնարաւորութիւնը պահպանենք» ըսած է ան:

Ելոյթներ ունեցած են վարչապետ Տ. Սարգսեան, Ազգահովութեան խորհուրդի քարտուղար Ա. Պաղտասարեան, ԼՂՀ արտաքին գործերու նախարար Գ. Պետրոսեան, Սփիւռքի հետ կապերու կոմիտէի նախագահ Հ. Ճակոբեան:

Հաւաքի առանցքային խնդիրներէն եղած են Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթը եւ Հայաստան – Սփիւռք գործակցութիւնը:

* * *

ԲՆԱԿԱՐԱՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Կառավարութեան Սեպտեմբեր 4ի նիստին որոշուած է Ծովակալ Իսակով փողոցի թիւ 23 չէնքը եւ յարակից շինութիւնները անհատոյց սեփականութիւնը դարձնել Ռ. Քոչարեանին: Վայրը պիտի գործածուի որպէս քնակարան:

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԳՐԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ ՕՍԼՓԻՈՑ ՄԱՍԻՆ

Հաւաքական ապահովութեան պայմանագրի կազմակերպութեան անդամ երկիրներուն արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդը Սեպտեմբեր 4ին նիստ գումարած է Մոսկուայի մէջ: Ներկայ եղած է նախարար Է. Նալպանտեան: Հրապարակուած յայտարարութեամբ անդրադարձ եղած է Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ իրադարձութիւններուն:

Նախարարները դրուատած են Կովկասի մէջ խաղաղութեան եւ համագործակցութեան աջակցելու Ռուսաստանի գործօն դերը եւ կոչ ուղղած են բոլոր պետութիւններուն որ հաւասարակշիռ ու առարկայական մօտեցում ունենան կացութեան արժեւորումին մէջ. թելադրած են չձեռնարկել քայլերու որոնք յետագայ սուր վիճաբանութիւններու պատճառ կրնան ըլլալ շրջանին մէջ:

Ռուսաստանի արտաքին գործերու նախարար Ս. Լաւրով ըսած է թէ իր երկիրը դոհ է նոյն յայտարարութենէն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Նիժնի Նովգորոդ մարզին մէկ փողոցին մէջ Հայաստանի քաղաքացիի մը դիակը գտնուած է, Սեպտեմբեր 3ին: Սպաննուածին մարմնին մօտ գտնուած է թուղթի կտոր մըն ալ, «մենք պատերազմ կը յայտարարենք ձեզի» արձանագրութեամբ: Հայաստանցին առժամեայ կեցութեամբ կը գտնուէր Նիժնի Նովգորոդ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի թալիպաններու մէկ ղեկավարը՝ «հրամանատար Ֆարուքի» կը սպառնայ Ֆրանսայի: Ըստ Մաչ հրատարակութեան, յայտարարած է.– «Ուզեցինք ցոյց տալ Ֆրանսայի զինուորներուն, որ պէտք է դադրին Ամերիկացիներուն օգնելէ: Եւ հաւատացէք ըսածիս, միայն ազդարարութիւն մըն է»: Ըստ նոյն աղբիւրին, այդ ղեկավարն է պատասխանատուն Ֆրանսայի զինուորներուն դէմ լարուած ծուղակին: «Ճաղորդ անդամ, կ'ըսէ նոյն ղեկավարը, կը յարձակինք ուղղակի հո՛ն ուր որ են թակած կամ այլուր եւ կը հարուածենք Ֆրանսայի բոլոր չահերը ամբողջ աշխարհի մէջ: Բոլոր միջոցները ունինք, ոչ առանձին ենք, ոչ ալ կղզիացած՝ լեռներուն մէջ»: Լրագրողը եւ նկարահանը, ԱՖղանիստանի երկու մանուպէտներ, Սեպտ. 1ին հանդիպած են ապստամբներուն, Լազմանի գաւառին մէջ: Իրենց թղթակցութիւնը, զոր Մաչ հրատարակած է նկարներով, ցոյց կու տայ տասնեակ մը մարդիկ, համազգեստով եւ պինուած: Անոնցմէ մէկը նկարահանին յանձնած է Ֆրանսայի զինուորի մը ժամացոյցը, որպէսզի ընտանիքին տայ: Այս նկարներուն հրատարակութիւնը Մահի մէջ, բանաւէճի ալ դուռ բացած է: Ոմանք կը մեղադրեն թերթը որ դրամ չտհելու համար ամէն բանի առակ է: Ընդվզած են նաեւ զոհ գացած զինուորներու ծնողները եւ ընդդիմադիր դասակարգը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ «Էրկէնէքոն» կազմակերպութեան բացայայտումով երկու զօրավար բանտարկուած էր. Շ. Էրուլկուր եւ Հ. Թոլոն: Սեպտեմբեր 3ին անոնց այցելութիւն մը տուած է զօր. Կ. Մէնտի: Անոր այցը ցնցող տպաւորութիւն գործած է, յատկապէս յայտարարութեան պատճառով, թէ Մէնտիի այցը կատարուած է

Ա. ԿԻԼ 5-6 ԺԱՄ ԿԸ ՄՆԱՑ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՇԻՇԵՒՈՆԱԿԱԲԵՐԴ ԱՑՑԵԼԵԼՈՒ ՁՈՑԳ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔՆԵՐ...

Ըստ տեղեկութիւններու, Ա. Կիւլ Երեւան կը հասնի մրցումէն քանի մը ժամ առաջ ու օդակայանին մէջ կը դիմաւորուի արտաքին գործերու նախարար է. Նալպանտեանի կողմէ: Կառավարդուի նախագահական պալատ ուր տեսակցութիւն կ'ունենայ Ս. Սարգսեանի հետ: Իրեն կ'ընկերանայ արտաքին գործերու նախարար Ալի Պապաճան: Կը սպասուի որ օրակարգին վրայ ըլլան երկու երկիրն ու շրջանը հետաքրքրող բոլոր նիւթերը: Կիւլ մրցումին աւարտին պիտի վերադառնայ Թուրքիա: Այնքան ալմուկ յարուցած այցը, ի վերջոյ, կ'ըսւի թէ պիտի տեւէ ամէնը 5–6 ժամ:

Հայկական, նաեւ թրքական լրատուիւտները լեցուն են այցին անդրադարձներով: Երկու երկիրներուն իշխանութիւնները ալ զոհունակութեան արտայայտութիւններ կ'ունենան, իւրաքանչիւրը իրեն վերագրելով մարտավարական յաղողագոյն արարքի մը հեղինակութիւնը: Ամբողջ լրատուամիջոցներուն մէջ ամէնէն փոքր տեղը կը գրաւէ Ֆութպոլը ու ամէն մարդ մոռցած ըլլալ կը թուի թէ Սեպտեմբեր 6ը ազգային երկու հաւաքականներու մրցումի օր մըն է:

Ուշադրութեան առարկայ է Հ.Ց.Դ.–ի ցոյցի պատրաստութիւնը: Ա. Ռուսաստանեան այդ ծրագիրը ներկայացնելով ըսած է թէ օդակայանէն կը սկսին բողոքի արարքները. հոն Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու կոչեր կ'ըլլան, յետոյ մրցումին ընթացքին երիտասարդ դաշնակցականներ ջահեր կը վառեն Հրազդան մարզադաշտին հայող Ծիծեռնակաբերդի բլուրին վրայի եղեռնի յուշահամալիրին շուրջը: Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու կոչեր կը հնչեն մարզադաշտին վրայ ալ, այն չա՛տ քաղաքական նկատառումով որ, ինչպէս նշած է Ա. Ռուսաստանեան, «հարիւրից աւելի արտասահմանեան եւ թուրքական լրատուամիջոցների ներկայութեան, նման ակցիա լաւ առիթ է եւս մէկ անգամ բարձրացնելու Ցեղասպանութեան հարցը»:

Ադրբեջանը որ առաջին օրէն Հ.Ց.Դ.–էն աւելի խիստ կեցուածք արտայայտեց Ա. Կիւլի Երեւան երթի հաւանականութեան, յետագային պատճառներ գտած է չափաւորելու, նոյնիսկ բնական դարձնելու իր հակազդեցութիւնը: Արտաքին գործերու նախարար Է. Մամէդեարով ըսած է թէ նախագահին Երեւան այցի խնդիրը Թուրքիոյ ներքին գործն է եւ որոշումը ինք կու տայ: Ադրբեջան որեւէ կերպով չի կրնար միջամտել:

ԵՂԵՌՆԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՑՑԻ ԵՐԿՈՒ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔ...

Ա. Կիւլի Երեւան երթալուն մասին ԱՄՆ–ու Հայ Դատի յանձնախումբը Սեպտեմբեր 4 թուակիր հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է: Հոն ամփոփուած են ակնկալութիւնները ու վերապահութիւնները: Ցոյս կը փայփայուի որ խաղաղութեան հեռանկարով առնուած Երեւանի դիւանագիտական այս նախաձեռնութիւնը արդիւնաւոր կ'ըլլայ: «Սակայն, նըկատի առած Հայաստանի հանդէպ Անգարայի երկարամեայ կեցուածքը, իրապաշտօրէն վերապահ ենք» ըսած է յանձնախումբին նախագահը Ք. Մաչիկեան, նամակի մը մէջ զոր յղած է Գոնկրէսի անդամներուն:

Ան ցեղասպանութեան ճանաչում, Հայաստանի չրջափակումին վերջ տալ, Ղարաբաղի հարցին մէջ չէզոքութիւն թելադրելէ ետք Ա. Կիւլի, կ'առաջարկէ Հրազդան մարզադաշտէն քալելով կտրել միջոցը եւ բարձրանալ Ծիծեռնակաբերդ, ինչպէս կ'ընեն Երեւան այցելող օտար բոլոր քաղաքական դէմքերը, յարգանքի իրենց տուրքը մատուցանելու համար Ցեղասպանութեան զոհերուն:

Գրեթէ զուարճալի էր Սեպտեմբեր 5ի թրքական թերթերուն մէջ կարդալ Թուրքիոյ ընդդիմութեան գլխաւոր պարագլուխ Տ. Պայքալի նոյն թելադրանքը Ա. Կիւլին: Պայքալ պատասխանելով «ի՞նչպէս կը մեկնարանէք նախագահին Երեւան այցը» հարցումին, ըսած է. «Կիւլի 1993ին Ազգային Ժողովին մէջ ըսածները (Լ. Տէր Պետրոսեանի Անգարա այցին մասին) եւ այսօրուան մօտեցումը տրամագծօրէն հակասական են: Ի՞նչ փոխուեցաւ մինչեւ այսօր: Հայաստան Թուրքիոյ սահմանը՞ ճանչցաւ, թէ հողային պահանջէն հրաժարեցաւ: Կամ արդեօք Ցեղասպանութեան պնդումը մեկնի՞ ձգեց, թէ Ղարաբաղի գրաւման վերջ տուաւ: Այս բաներէն ոչ մէկը տեղի ունեցաւ. փոխուած ոչինչ կայ: Փոփոխութիւնը այն է որ 1993ին ըսածները այսօր մոռցած անձը ներկայի մեր նախագահն է: Գոնէ քանի որ Հայաստան կ'երթայ, թող Ցեղասպանութեան յուշարձանին ալ ծաղկեպակ մը զետեղէ: Աւելի երջանկութիւն կը պարգեւէ բոլոր անոնց որոնք զինքը ուղղեցին դէպի այս այցը, կամ համոզեցին որ երթայ»:

* * *

Թրքական հաւաքականը Երեւան կը մեկնէր Սեպտեմբեր 5ի առաւօտեան, թրքական օդային գիծերու օդանաւով: Նոյն երեկոյեան Հրազդան մարզադաշտին վրայ մարզումի աշխատանք կը կատարէր:

Թրքական խումբին մարզիչը չատ զգոյշ ըլլալ կը թելադրէ Հայաստանի հաւաքականին դէմ, զայն նմանցնելով «փակ տուփ»ի մը:

Մրցումին առընչութեամբ թրքական թերթերու մէջ տեղ գտած էր բաւական անհեթեթ պնդում մըն ալ. կ'ըսուէր թէ ԱՍԱԼԱ–յի չարքային ու Օրլիի արարքին հեղինակներէն Վարուժան Կարպիճեան մարզադաշտին Ա. Կիւլի յատկացուած բաժինէն պիտի հետեւէր մրցումին... հայկական կողմը հերքած էր պնդումը:

* * *

Ա. Կիւլի օդանաւին մէջ կ'ըլլար Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթի մօտրէն Արա Գոչունեան: Պոլիսէն կ'ակնկալուէր չուրջ 250 հայ մարզասէրի ներկայութիւնը Հրազդան մարզադաշտին մէջ:

(Շար.ը Դ· էջ)

«ԹԻՓԼԻԶ»

1849-ի «Բագմավէպի» այս յօդուածը, շատ հաւանաբար գրուած է պոլսեցի Հ. Գրիգորիս Մերճաւեանի կողմէ որ այդ տարիներուն Ս. Ղազար կը գտնուէր եւ որպէս երիտասարդ միաբան կը գործակցէր Բագմավէպին՝ զանազան գրութիւններով:

Այս օրերուս «Թիֆլիզ» անունը այնքան կը հոլովուի բայց ոչ ոք ակնարկ իսկ կ'ընէ հոն բնակող ամենամեծ փոքրամասնութեան մասին որ կազմուած է Հայերէ...

159 տարիներ առաջ գրուած ակնարկը թող գաղափար մը տայ նաեւ մեզի որ սովետական եօթանասուն մօտ տարիներու ընթացքին գրեթէ ամբողջութեամբ պարտադրաբար մոռացութեան մատնած էինք Թիֆլիզը եւ համայն վրացահայութիւնը:

ՅԻՊԼ.

* * *

Թիֆլիզ կամ Տփխիս Վրաստանու եւ հիմակուան Կովկասեան գաւառաց մայրաքաղաքը՝ երկայնութեան 42°41′-ին ու լայնութեան 41°30′-ին տակը կ'իյնայ. չինուած է Կուր գետին վրայ, որ քաղաքին մէջէն անցնելով երկու մասի կը բաժնէ. տեղացիք աս քաղքիս Թպիլիսոի քաղաքի կ'ըսեն որ տաք կամ ջերմայուր քաղաք կը նշանակէ, իր հանքային ջրերուն համար. ինչպէս որ հին աեն ան կողմերը աս անունով կը կոչուէին ուրիշ հանքային ջուր ունեցող քաղաքներ ալ:

Թիֆլիզ երեք մասի կը բաժնուի. այսինքն բուն Թիֆլիզ կամ հին քաղաք որ Կուր գետին հարաւային արեւմտեան կողմը կ'իյնայ, որուն մէջն են հանքային ջրերու բաղնիքները, եւ եկեղեցիներով, աչտարակներով զարդարուած է. Մ իջնաբերդը որ հին քաղաքին հիւսիսակողմը ու գետին արեւմտեան դին կ'իյնայ, որուն բնակիչքը մեկալ երկուքէն աւելի են. Արուարձանները որ Կուր գետին դիմացի կողմն են, եւ մեկալ երկուքին հետ փայտէ մեծ կամուրջով կը միանան:

Քրիստոսի 469 թուին Վախտանկ Գուրգասլան վրաց թագաւորը չինեց աս քաղաքիս հին մասը, որ անկէ առաջ խեղճ գեղ մըն էր. քիչ աեն էն Պազրաց յարձակմունքովը աւերեցաւ. բայց նորէն չինուելով, Մծխեթայի աւերմանէն վերջը՝ աս եղաւ Վրաստանի մայրաքաղաքը. 1795ին Պարսիկք մեծ աւերմունք բրին հոս, բայց նոր ժամանակներս Հերմոլոֆ ռուս զօրավարին ձեռքովը նորէն նորոգուեցաւ. եւ հիմակուան նոր չինուած կառքը որ Ալվապար կ'ըսուի՝ խիստ ազուր է: Հարաւային կողմէն գեղեցիկ լեռներ կը պատեն քաղաքը, որոնց քովէն Շահաբաս Պարսից թագաւորը փարատիս մը երկայնութեամբ ու 16 ոտք բարձրութեամբ պատ մը քաշել տուած էր, որ քաղաքին գէպ 'ի արեւմտեան ու հիւսիսային կողմը ձգուելով մինչեւ Կուր գետին եզերքը կ'երթայ: Հին քաղաքին փողոցները նեղ ու մթին են. տուները ապիւսով չինած ու ցած, շատ ալ գեղանափոր, շատին պատուհաններ ապակիի տեղ եղոտ թղթով պատած են: Իսկ նոր չինած կառքը, լայն փողոցներով ու քարէ չէնքերով զարդարուած է ու փառաւոր հրապարակ մը ունի. աս հրապարակին մէջ լայն ու խոր ջրանցք մը կայ, որ Կուր գետին ասատկ անձրեւներով բարձրացած ժամանակը՝ կը բանան որ ջրերը ասոր մէջ դառնալով՝ գետը պատելու վտանգէն կ'ազատի: Անուանի են չէնքերուն մէջ կուսակալին պալատը, կարաւանատուները՝ որոնց մէջ անուանի է Հիմակուան Ներսէս կաթողիկոսին չինածը բանտը, դիւանոցը. եկեղեցիներուն մէջ ալ անուանի է Սիոն մայր եկեղեցին որ ընդարձակ ու ազուր Հարաբապետութեամբ չինուած է. զարդարանքներու մէջ նշանաւոր են գինուրական գպրոցը, եւ Ներսէս կաթողիկոսին չինած վարժարանը(*) աս քաղքիս առաջնորդ եղած աեներ-

ուն տպարաններ ալ ուսկից գանազան լեզուով լրագիրներ կը հրատարակուին, որոնցմէ մէկն ալ է Կովկաս հայերէն լրագիրը որ Արծրունեաց ըսուած տպարանէն կ'ելլէ. կայ փառաւոր հիւանդանոց մ'ալ որ Ռուսները չինեցին:

Բանաին քովն է Մէթէխէի կամ Բեկման ըսուած եկեղեցին փառաւոր գմբէթով մը, որ վախտանկ Գուրգասլանը չինեց, կ'ըսեն, իր մօտակայ թագաւորի մը հետ անկրաւ պատերազմ բանալուն վրայ զղջման նշան Թողլու համար: Շահ Նաւազ-խան վրաց թագաւորը մահմէտական ըլլալով աս եկեղեցին վառօդանոց ըրաւ. Հերակլ Ա. 1688-ին Պարսից տուաւ քովի բերդովը, բայց Հերակլ Բ., անցած գարուն վերջերը նորէն ետ առաւ նորոգեց ու եկեղեցի ըրաւ:

Անուանի է Հայոց չուկան ալ փայտէ ծածկով՝ որուն մէջ 700 խանութ կայ: Թիֆլիզի ձեռագործած մէջ անուանի են գէնքերը ու մետաքսեղէնները. աւելի ծաղկած է վաճառականութիւնը որ գրեթէ բոլոր Հայոց ձեռքն է. Գերմանիոյ, Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի հետ բանուկ վաճառականութիւն ունի. Հանքային ջրերուն պատճառաւ ալ երթեւեկութիւն խիստ շատ է. ջրկիրներն ու բեռնակիրները ընդհանրապէս Իմերէթի ազգէն են: Թիֆլիզի բնակիչքը հիմայ 33,000-ի մօտ կը համրուին, որոնցմէ գրեթէ 20,000-ը Հայ է, մնացածը Վրացի, Թաթար, Պարսիկ, Ռուս, Իմերէթ, Օսէթ: Թիֆլիզու սահմանը շատ պտղաբեր է թէպէտ եւ երկրագործութիւնը երեսի վրայ ձգած. հասարակ բոյսերը ու պտուղները կը բուսնին առատութեամբ:

Վրացիք բարձրահասակ, ուժով ու վայելուչ կազմուածք ունին. աչուընին սեւագոյն ու խոր է, քթերնին երկայն ու արծուունգն, մորթերնին խիստ ճերմակ. եւ ամէնէն գեղեցիկ ժողովրդեան կարգը կը սեպուին: Ի սկզբանէ թչնամի ազգաց մէջ բնակելով՝ պատերազմի վարժ ու սրտոտ են. մասը ալ բարեկամիա, շահասէր, խորամանկ ու քիչ մը չափազանց կերուխումի եւ գուարճութեան սիրող: Իրենց զիրենք Քարթալի կամ Քարթլի կ'անուանեն, Քարթլոս նահապետին անունէն՝ որ Հայկայ եղբայրն էր. լեզունին Կովկասեան ազգաց լեզուներուն նման է, թէպէտ եւ իրենց արմատական բառերովը եւ քերականութեամբ մեկալնոնցմէ շատ տարբեր. հայերէնի պէս ալ գրաբար եւ աշխարհաբար ունին. գրերուն մեկ տեսակն ալ որ մեր տանգլուխ ըսուած երկաթագիրներուն կը նմանի՝ սուրբն Մեսրոպ հնարած է. բայց հիմա չեն գործածեր աս գիրը. իրենց սուրբ գիրքը եւ ուրիշ եկեղեցական շատ գրուածք՝ հայերէնէ թարգմանած են. այսպէս ալ ծիսից մեկ մասը մեզմէ՝ մեկ մասն ալ Յունաց եկեղեցիէն առած են:

Վրաստանի մէջ գիտութիւնները Դաւիթ Նորոգչին աեներ ծաղկեցան 1089ին, որ տասնեւերկու տղայ Աթէնք ղրկեց ուսմունք սորվելու, որոնք դառնալու աեննին շատ հարկաւոր գրքեր մէկ տեղ բերին ու իրենց լեզուովը թարգմանեցին. նոյնպէս Դաւիթի յաջորդին ժամանակն ալ շատ ծաղկեցան գիտութիւնք. բայց անոր մահուանէն վերջը ձիւնկիզխանին յարձակման ժամանակը տէրութեան հետ ուսումնարաններն ալ վեր վար եղան, անկէց վերջն ալ նոյնպէս անդադար օտարաց յարձակմանց գրաղելով՝ ժամանակ չգտան ուսմանց հետ զբաղելու եւ գրականութիւնը միայն վանքերու մէջ մնաց. որոնց մէջ անուանի էր Սիոնի գմբանքը որ Աթենի բուսած աւանին մէջն է, բարձր բլրի մը վրայ. Հայոց հարատապետութեամբ չինուած: Հերակլ թագաւորը նորէն ձեռք գարկաւ ուսմունքը ծաղկեցնելու, Թիֆլիզի մէջ տպարան մը բացաւ ու վրաց գրերով գիրք կը տպէր. ինքը հոգ տարաւ ու վանքերէն պատմական գրքերը ժողվելով՝ ընդարձակ վրաց պատմութիւն մը հաւաքեց. նոյնպէս Մոզտոքի մէջ ալ ազգային տպարան մը բացուեցաւ. բայց Հերակլի մեռնելէն վերջը նորէն խռովութեանց պատճառաւ ուսմունքը ետ մնաց. իսկ հիմա կամաց կամաց նորէն սկսած է ծաղկիլ, մանաւանդ Հայաստանի հասատատութիւնս կը համագործակցի այս երկու մտաւորականներուն հետ: Կը ջանանք լատագոյնս իրագործել: Վերջերս հրատարակեցինք գրաբարագէտ գիտնական Լեւոն Ալիշէկեանի գիրքի գ. հատորը: Ինչպէս գիտէք, ան Մաենաղարանի հոգեւոր հայրն էր:

Պէտք է ուրեմն գոհունակութեամբ նշեմ որ Հայաստանի մէջ հրատարակչական գործը բանիմաց եւ գիտակից անձերու ձեռքերուն մէջ է: Կը ջանանք գտնել նոր մեկենասներ:

Կիւլպէնկեան հասատատութիւնը տարեկան 300 հազար տոլար կը յատկացնէ հայերէն գիրքերու հրատարակութեան: Մաենաղարանի հետ գործակցաբար, պիտի չարունակենք հրատարակել Ձեռագրաց Յուցակներու հատորները, որոնցմէ երկուքը լոյս տեսած է արդէն: Կը մնայ հրատարակել մնացեալ 10 հատորները եւս, իւրաքանչիւրը 1000 էջերէ բաղկացեալ եւ իւրաքանչիւրը 20–25 հազար տոլար ծախքով: Պիտի ջանանք ստեղծել նաեւ սկաւառակի վրայ հրատարակութիւններ, որպէսզի կարենանք դանոնք տարածել աւելի լայն զանգուածներու մէջ:

Ծրագրած ենք 15 հատորներով հրատարակել Մաենաղիրք Հայոց՝ ե.–ժ. դարերու մասին, որոնցմէ իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 1500 էջի տարողութիւն: Ունինք նաեւ ծրագիր՝ տպելու մեր դասական ամբողջ գրականութիւնը մինչեւ 18րդ դար, մեծ մասամբ ձեռագիրներ, 52 հատորներով: Այսպէս՝ մեր դիմաց լեզուի մանրազնին չերտաւորումով պիտի կարենանք ունենալ ստեղծագործութիւններ՝ ոչ թէ դարով, այլ տարիով: Այս ուղղութեամբ Լիզպոն – Երեւան – Անթիլիասի հետ ունինք սերտ համագործակցութիւն:

Մ. Պ. Յ. – Ո՞ւրկէ ծնունդ առած է ձեր մէջ մեր մշակոյթին հանդէպ այս բուռն հետաքրքրութիւնն ու սէրը:

Զ. Ե. – Ես Երեւանի մէջ հետե-

«ՄԱՐՄԱՐԱ»ՅԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԶԱԻԷՆ ԵԿԱՒԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մ. Պ. Յ. – Մենք շատ խանդավառուած ենք Թէոդիկի Տարեցոյցերու վերիրատարակութեամբ, որ միջոցէ մը ի վեր առաջ կը տարուի Հալէպի մէջ, ձեր հովանաւորութեան ներքեւ: Կարդացած ըլլալու էք թէ մեր թերթը Մարմարա-ն, սրտանց կը բաջալերէ այս ձեռնարկը: Այս մասին ի՞նչ ունիք ըսելիք:

Զ. Ե. – *Այս գաղափարը յղացաղը Հալէպի Կիլիկիա Հրատարակչատան սեփականատէր Պր. Մաթիկ Խոյիպաթեանը եղաւ: Ան առաջարկեց որ վերհրատարակենք այս հատորները եւ մենք ալ շատ բանատուր գտանք այս առաջարկը, որովհետեւ գիտենք որ Պոլսոյ մշակութային ու գրական կեանքին մասին Հայաստանի մէջ պատրաստուած բոլոր համայնագիտարաններուն որպէս աղբիւր ծառայած են Թէոդիկի այդ տարեցոյցերը: Գնահատելի է Լեւոն Շահոյեանը, որ խմբագրական կարեւոր եւ բծախնդիր աշխատանք կը տանի տարեցոյցերու վերհրատարակութեան աշխատանքին մէջ: Այս տարեցոյցերը մեր ինքնութեան յիշողութիւնը կը կազմեն:*

Մ. Պ. Յ. – Հայաստանի մէջ, մօտաւոր ապագային, արժէքաւոր գիտնականներ, ամբողջ կեանքի մը ներիրումով մշակութային հրաշալի գիրքեր պատրաստեցին: Այդ սերունդը ներկայիս իր վերջալոյսը կ'ապրի: Ի՞նչպէս կը տեսնէք ապագան: Հայաստանի մէջ այսուհետեւ եւս նմանօրինակ ներիրեալ նոր սերունդներ պիտի տեսնուի՞ն հրապարակի վրայ:

Զ. Ե. – *Պիտի տեսնուին անկասկած: Մեզի համար օրհի մեծ մրխիթարանք է որ այսօր որոշ պատասխանատուներ կը տառնձնեն պատասխանատուութիւններ: Հայաստանի մէջ այսօր, Պետական Համալսարանի տեսուչ՝ Արամ Սիմոնեան եւ Մաենաղարանի տնօրէն Հրաչիկ Թամրազեան բարձրաստիճան պետնականներ են: Կիւլպէնկեան հասատատութիւնը կը համագործակցի այս երկու մտաւորականներուն հետ: Կը ջանանք լատագոյնս իրագործել: Վերջերս հրատարակեցինք գրաբարագէտ գիտնական Լեւոն Ալիշէկեանի գիրքի գ. հատորը: Ինչպէս գիտէք, ան Մաենաղարանի հոգեւոր հայրն էր:*

Պէտք է ուրեմն գոհունակութեամբ նշեմ որ Հայաստանի մէջ հրատարակչական գործը բանիմաց եւ գիտակից անձերու ձեռքերուն մէջ է: Կը ջանանք գտնել նոր մեկենասներ:

Կիւլպէնկեան հասատատութիւնը տարեկան 300 հազար տոլար կը յատկացնէ հայերէն գիրքերու հրատարակութեան: Մաենաղարանի հետ գործակցաբար, պիտի չարունակենք հրատարակել Ձեռագրաց Յուցակներու հատորները, որոնցմէ երկուքը լոյս տեսած է արդէն: Կը մնայ հրատարակել մնացեալ 10 հատորները եւս, իւրաքանչիւրը 1000 էջերէ բաղկացեալ եւ իւրաքանչիւրը 20–25 հազար տոլար ծախքով: Պիտի ջանանք ստեղծել նաեւ սկաւառակի վրայ հրատարակութիւններ, որպէսզի կարենանք դանոնք տարածել աւելի լայն զանգուածներու մէջ:

Ծրագրած ենք 15 հատորներով հրատարակել Մաենաղիրք Հայոց՝ ե.–ժ. դարերու մասին, որոնցմէ իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 1500 էջի տարողութիւն: Ունինք նաեւ ծրագիր՝ տպելու մեր դասական ամբողջ գրականութիւնը մինչեւ 18րդ դար, մեծ մասամբ ձեռագիրներ, 52 հատորներով: Այսպէս՝ մեր դիմաց լեզուի մանրազնին չերտաւորումով պիտի կարենանք ունենալ ստեղծագործութիւններ՝ ոչ թէ դարով, այլ տարիով: Այս ուղղութեամբ Լիզպոն – Երեւան – Անթիլիասի հետ ունինք սերտ համագործակցութիւն:

Մ. Պ. Յ. – Ո՞ւրկէ ծնունդ առած է ձեր մէջ մեր մշակոյթին հանդէպ այս բուռն հետաքրքրութիւնն ու սէրը:

Զ. Ե. – *Ես Երեւանի մէջ հետե-*

(*) Ակնարկը կը վերաբերի «Ներսիսեան ճեմարան»ին որ իսկական հրաշալիք մըն է բարձունքի մը վրայ՝ ընդարձակ տարածութիւն գրաւած սրբատաշ հարերով բերդանման կառոյց մը՝ լճուած եւ ոչինչ գումարով երկու վրացի եղբայրներու սեփականաշնորհուած. որ մի քանի տարի առաջ 1 միլիոն տոլարի ծախու դրած էին... Ըրկա՛ն յարմար կրնար ըլլալ որպէս Հայաստանի դեսպանատուն, փոխան ներկայի խեղճուկրակ շէնքին, եւ փրկել պատմական հարուստ անցեալով այդ բացառիկ կեդրոնը:

ւած եմ Բանասիրութեան հիւղին: Հայերէնի սիրահար եմ: Պաշտելու չափ կը սիրեմ մեր լեզուն: Նարեկը 500 անգամ կարդացած եմ, հատ-ատացէք· կրնամ կրկի՛ն կարդալ՝ մեծ հաճոյքով:

Մ. Պ. Յ.– Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան աշխատանքի շրջագծէն ներս անպայման *որոշ դժուարութիւններ* կ'ապրիմ: Թէթեւս ալ ձեր բոլոր ցանկութիւնները չէք կրնար գործադրել: Վերջերս սահմանափակումներ նախատեսուա՞ծ են յատկացումներու մէջ:

Զ. Ե.– 2003էն սկսեալ դիմեցինք *որոշ սահմանափակումներու*: Առինք *խնայողական որոշումներ*: Կիւլպէնկեան հիմնարկէ ներս ունէինք 1280 պաշտօնեաներ, որոնց թիւը կրճատեցինք 450ի: Մոխրուեցանք բազմաթիւ բաժիններ փակել: կարգ մը նախաձեռնութիւններու վերջ արուեցան: Մարդիկ չեն կրնար նախատեսել ապագան: Հիմա կը պահպանենք ներկայ կացութիւնը: Մեր հիմնական առաքելութիւնը, այսինքն առաջնահերթ նպատակն է հայ աշակերտ հասցնել, հայ ղպրոց պահել: Տարեկան 4000 աշակերտի, 600 համալսարանական ուսանողի յատկացում կը կատարուի մեր կողմէ: Այս յատկացումներու ընդհանուր գումարը կը յանգի 2·300·000 տոլարի:

Մ. Պ. Յ.– Կը հաճի՞ք տեղեկութիւն տալ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան այժմու երիտասարդ տեսկավար Մարթէն Եսայեանի մասին: Ան հետզհետէ աւելի կը հետաքրքրուի՞ հայկական հարցերով:

Զ. Ե.– *Մարթէն Եսայեան Կիւլպէնկեան հիմնարկի Տնօրէն ժողովի անդամ ընտրուեցաւ: Ճարտարապետ եւ տնտեսագէտ է: Աւարտած է Քէմպրիճի եւ Պոսթընի համալսարանները: Ան այժմ խանդավառած է իր այս պաշտօնով եւ սկսած է հայերէն սորվիլ: Հայերէն սորվելու իր կամքը նշանակալից է: Իրեն ներկայիս տակաւին ծանօթ չեն հայ կեանքի ներքին երեսակները: Ուստի ան, իր ապագայ ծրագիրներուն համար կը ջանայ զարգացնել հայերէնը: Լիայոյս եմ որ ան ժամանակի ընթացքին պիտի կարե-*

ՌՈՒԱՆՏԱՑԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոսի սկիզբը Ռուանտայի քննիչ յանձնախումբը ամբաստանեց Ֆրանսան որպէս մեղսակիցը Թութցիներու ցեղասպանութեան: Ցիշենք անցեալի դէպքերը:

1990 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ, *ռուանտական Հայրենասիրական Ճակատի մէկ յարձակման հետեւանքով երկրին հիւսիսը, Ֆրանսական բանակը կը միջամտէ զօրավիգ ըլլալու համար նախագահ Ժիւվէնալ Հապիարիմանայի:*

1993 ՕԳՈՍՏՈՍ 4ԻՆ, *Քիկալիի մէջ փոխանցման չրջանի կառավարութիւն մը ստեղծուած է, ՄԱԿ-ի նախաձեռնութեամբ, որ Ֆրանսայի տեղը կը գրաւէ Ռուանտայի մէջ:*

1994 ԱՊՐԻԼ 6ԻՆ, *Ժիւվէնալ Հապիարիմանա կը մեռնի իր օդանաւին պայթումին հետեւանքով: Կռիւները կը սկսին: Ֆրանսա կը միջամտէ պարպելու համար Քիկալիի Եւրոպացիները:*

ՅՈՒՆԻՍ 22ԻՆ, *Ֆրանսա նախաձեռնարկ է Թիւրքուազ գործողութեան, որ, ըստ այն ատենուան նախարարապետ՝ Է. Պալատիւրի, նպատակ ունի վերջ դնել սպանդին: Ռուանտական Հայրենասիրական Ճակատը կ'ամբաստանէ Ֆրանսան որ կ'ուզէ փրկել Ռուանտայի վարչակարգը եւ «ցեղասպանութեան» հեղինակները:*

ՕԳՈՍՏՈՍ 18ԻՆ, *Ֆրանսական զօրքը կը հեռանայ Ռուանտայէն:*

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8ԻՆ, *ՄԱԿ-ը կը ձեռնարկէ Պատժական Միջազգային ատեանի մը Ռուանտայի համար, որու կեդրոնավայրն է Արուշա (Թանզանիա):*

1998 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԻՆ, *Տեղեկատուական խորհրդարանական յանձնախումբ մը, զոր կը վարէ Փօլ Քիլէս կը նչէ «ռազմավարութեան ամբողջական թերացում մը» Ֆրանսայի զօրակցութեան մէջ հիւթիւ վարչակարգին ի նպաստ, բայց, կը բացառէ որեւէ մանակցութիւն ցեղասպանութեան:*

2002 ՅՈՒԼԻՍ 2ԻՆ, *նախագահ Քակամէ կը յայտարարէ «Ֆրանսա պէտք է յիշէ որ ուղղակի դեր ունեցած է»:*

2005 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ, *վերապրողներէն մէկուն բողոքին հետեւանքով դատական քննութիւն մը կը բացուի Փարիզի մէկ յ Ֆրանսայի դէմ «ցեղասպանութեան մեղսակցութեան» համար:*

2006 ԱՊՐԻԼ 17ԻՆ, *քննիչ յանձնախումբը կը գումարէ առաջին նիստ մը քննելու համար Ֆրանսայի դերը:*

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17ԻՆ, *դատաւոր Պրիւկիէռ հետապնդում կը յանձնարարէ Քակամէի դէմ դատարանին առջեւ, իր մասնակցութեան համար Ժիւվէնալ Հապիարիմանի մահափորձին մէջ (Ցունիս 22ին) եւ ձերբակալման 9 հրամանագիր կը ստորագրէ Ռուանտայի ղեկավարներուն դէմ:*

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24ԻՆ, *Ռուանտա կը խզէ դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ:*

2007 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8ԻՆ, *Սարքոզի կը հանդիպի Փ. Քակամէի եւ կ'անդրադառնայ «բնականոնացման ակիզբ»ի մը:*

* * *

Ֆրանսայի դէմ ամբաստանութիւնը չատ ծանր է.– «Ֆրանսա Ռուանտայի Թութցիներուն ցեղասպանութեան գործադրութեան մասնակցած է»: Ֆրանսայի պատերազմական տարիներու նկարագրութիւնը (1990–94) զոր ըրած են ռուանտացի եօթը տեղեկաբերներ սարսափելի է: Մեղսակցութիւն եւ գործադրութիւն ցեղասպանութեան:

Մոնտի (Օգոստոս 7) աշխատակիցը՝ Ռեմի Ուրտոն դիտել կու տայ որ եթէ ներկայացուած փաստաթուղթը ճիշդ է, ոչինչ կ'ընդդիմանայ որ Ֆրանսացի պատասխանատուներն ալ չմիանան հութու ղեկավարներուն՝ ամբաստանեալներու կարգին, բայց հարցը բարդ է:

Թ.Ա.Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՏԵԱՆ ԵՐԱԽՏԻՔԻ

ՊԱՐԳԵՒ ՇԱՀԲԱԶԵԱՆ

Երեւան 2008

* * *

ԴԻՏԱՆԿԻՒՆԷՍ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Անթիլիաս 2008

Աւերակներուն Մէջ

ՉԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Ամէնքն ալ անտէր էին ու առանձին. ու ոմանք չէին գիտեր թէ ի՛նչ են եղեր իրենց ընտանիքի անդամները. մեռա՞ծ էին թէ թափառական, թէ բանտարկուած...: Այս հարցումն է որ կը յաճախէր իրենց ժպտոյն շրթունքներուն վրայ:

Ու երիտասարդը երկու կիներէն՝ մաղերը կը փետտէր ու ցնցոտիները կը ըզկտէր կուրծքին վրայ...: Ցետոյ ինծի դարձնելով իր պաղատագին ու արցունքով լեցուն աչքերը՝ կը մնար պահ մը առանց խօսելու եւ կը յարէր.

– Զաւակս հիւանդ է ու հողին վրայ է՛... մարմինը վէրքերով ծածկուած... թարախը մինչեւ ոսկորները հասեր է՛... հողերդ առնե՛մ... զաւակ չունի՞ս, չե՞ս հասկնար ըսածս... տասը տարեկան եղաւ՝ բայց մարմինը ցաւէն հալած է... մինակ գլուխը եւ քանի մը ոսկորներ մնացեր է՛ն... գերեզման չդրա՛ծ հատնիլը տեսա՛յ...կարնան աչքե՛րս... առաւտները երբ մէկ կողմէն միւսը կը դարձնեմ... մրջիւնները լեցուած են վրա՛ն... վո՛ւյ... վո՛ւյ... վո՛ւյ:

Ականջներս գոցեցի որ այլեւս չլսեմ ու առանց իր աչքերուն նայելու, իր մօրը աչքերուն՝ որ այդպիսի զարհուրելի բաներու վրայ կը նայէր ամէն օր՝ վերմակը տուի իրեն...:

Ակնթարթի մը մէջ աներեւութացած էր:

Երկար մնացի միւս կնոջը հետ՝ որ կը յամառէր ու կ'արտասուէ՛ր· գլուխս երկու ձեռքերուս մէջ առած կը խորհէի տարտամ եւ տարսափելի բաներու վրայ ու աւելի ճիշդը մղձաւանջի մը մէջ կ'ապրէի...: Հիմա անհամբեր կը սպասէի ընկերուհիս՝ որ եւ է կերպով զոհացնելու համար միւս կինը, որ արկածեալներու յաւտուկ երկարատեւ համբերութեամբ կը սպասէր մօտս՝ թէեւ առանց որ եւ է յոյսի:

Ցաղթանդամ խոշոր կին մըն էր, համրուատ կուրծքերով, աչքերը ցաւոտ ու կոպերը արիւնոտ· տաժանելի էր իր արտասուիլը տեսնելը· երբ արցունքը կը դադրէր առատօրէն հոսելէ՝ իր յուզմունքի տեւողութեանը ամէն մէկ ճիպին արիւնի կաթիլներ կը բողբոջէին թափուած թարթիչներու արմատէն· խղճի խայթ ունէի՝ առանց զինքը լսելու վերմակը միւս կնոջը տուած ըլլալուս համար, բայց արդեօք աշխարհիս որ եւ է մէկ կողմը աւելի դժբախտ պատմութիւն կարելի՞ էր· ինքզինքիս առաջք արդարացնելու համար՝ հարցուցի իրեն·

– Դուն զաւակ ունի՞ս:

Միջոց մը լուռ մնացի· իր արիւնոտ ու արցունքոտ աչքերուն մէջ վայրագ ճաճանչ մը փայլատակեց, խստութեամբ ու արհամարհանքով նայեցաւ ինծի...

– Ութ զաւակ ծներ, սնուցեր ու մեծցուցեր եմ, ութ մանչ զաւա՛կ...:

– Հիւանդ մանկիկ ունի՞ս դուն ալ միւսին պէս:

Գլուխը ցնցեց ուժգնութեամբ:

– Առիւծի պէս առողջ էին, ըսաւ:

– Է՛հ, կը տեսնե՞ս, ըսի քաջալերուած, դուն անկէց աւելի բախտաւոր ես... տասը տարու հիւանդ տղան հողին վրայ մնացեր է...:

Խօսքս չկրցայ շարունակել:

Ցիմարական, չարագուշակ, անօրինակ քրքիջ մը խափանեց խօսքերս:

– Աւելի բախտաւո՛ր... այո՛... աւելի բախտաւոր... ինչպէ՞ս ալ ճարտար էք մեր սրտին կրակը հասկնալու... անոր զաւակը հողին վրայ մնացեր է... իմինները հողին մէջն են արդէն... ու ես աւելի բախտաւոր եմ...:

Ու յիմարացած իր վիրաւորուած մայրութեան զգացումին մէջ, ութ սպանուած ու մեռած տղաքներուն մայրը կը չարունակէր ղչաձգօրէն գալարուիլ իմ անկարողութեանս դիմաց...:

Շատ տեսակ դժբախտ մայրեր տեսեր էի... մայրեր՝ որոնք բանւորական տաժանելի աշխատութիւններէն հիւծած մարմիններով յաջորդաբար վիժած ու հրէշներ միայն ծնած էին. տեսեր էի մայրեր որոնք չկրնալով ցամքած կուրծքերով չէին կարողացած իրենց անարիւն զաւակները սնուցանել. տեսեր էի այնպիսիներ որ անդադրմանալի ախտերով վարակուած՝ թարախ եւ ժանտ մրաչ ունէին կաթի տեղ, ու տեսեր էի նաեւ մայրեր որ ընկերային ու տնտեսական քարդութիւններէ յիմարացած՝ ոճրագործ ղարձեր ու սպաններ էին իրենց նորածիններնը... բայց այդ երկու մայրերը կարելի չէր դասաւորել որ եւ է մարդկային դժբախտութեան կարգի մէջ... ասոնք Հայաստանցի Մայրեր էին...

Ընդհանրապէս նպաստ խնդրող ժողովուրդին մէջ քիչ թիւ կը կազմէին Ատանացիները· բայց չրջակայ գիւղերու այրիներուն թշուառութիւնը աննկարագրելի էր: Կը յիշեմ Ինճիրլիցիներու ողորմելի մնացորդները, Կեավուր գիւղի հազուադէպ փախստականները, Գայընլըի ահաւոր դէպքերէն սահմռկած մէկ քանի այրիները, Միսխի կիները, որոնց պարագլուխը բարձրահասակ եւ կորովի այրի մը, զայրագին չեչտերով մեր դէմ կը դնէր իրենց բազմաթիւ պահանջները:

Հետեւեալ նպաստի բաշխումին մտադիր էինք գոհացում տալ որքան կարելի է չրջակայ գիւղացիներուն, որոնց ստուար մեծամասնութիւնը կիներ էին. աւելի դժբախտ քան Ատանացի արկածեալները՝ անտէր եւ անծանօթ տեղի վրայ, իրենց յուսահատական թշուառութեան մէջ կը հիւծէին. կիներուն ցնցոտիները դրեթէ անկարող կը դառնային իրենց մերկութիւնը ծածկելու եւ անհրաժեշտ էր անմիջական կարգադրութիւն ընել:

Եկեղեցիին բակը միշտ խռնուած էր ամբոխը· օր օրի աւելի պահանջկոտ՝ զայրոյթի տագնապներ կ'ունենար, որոնք կը վերջանային միշտ ողբի եւ լացի մէջ...

(Շար. 30)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.– *Տիկին Ս. Մոմճեան* 100 *եւրօ*:

(Շար. Ա. էջէն)

յանուն Թուրքիոյ պինեալ ուժերուն: Վարչապետ էրտողան ըսած է թէ Մկնոսիի այլը գուա մարդասիրական արարք կը նկատեն:

«ԼԸ ՄՈՆՏ» եւ Ֆրանսայի Ազատքին նախարարութիւնը խոր տարակարծութիւններու մէջ են, ըստ թերթին Սեպտ. 4ի թիւին: Թերթը կը նկարագրէ վերջին շրջանի անցուդարձերը, ըստ որոնց իր դիւանագիտական հարցերու մասնագէտ աշխատակիցը՝ Նաթալի Նուկայրէտ փակ դռուն մը կը բախի ամէն առաջ որ կը ջանայ ներկայ ըլլալ մամուլի հաւաքոյթի մը կամ առուլիսի մը: Թերթը երկար նկարագրութիւնը կ'ընէ յաջորդող անհաճոյ դէպքերուն, վերջին երկու ամիսներուն, գրս աննախընթաց կը գտնէ:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ Փարիզ վերադարձաւ Սեպտեմբեր 4ին, վերջին վեհաժողով մը ունենալէ ետք Դամասկոսի մէջ, Քաթարի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ դեկավարներուն հետ: Հանդիպումին պաշտօնական խորհիրդն էր՝ «Երկխօսութիւն կայունութեան համար», ինչ որ կը ճղդէր նաեւ անոր ահմանափակ բնոյթը: Այս հանդիպումն ալ նուէրն էր Ասատի գոր կու տար Ֆրանսայի, առ ի չնորհակալութիւն, քանի Ֆրանսա կը ջանայ Սուրիան դուրս հանել իր կղզիացումէն: Օրակարգի նիւթերը եղած են Լիբանանի կայունութիւնը, Սուրիոյ եւ Իսրայէլի խաղաղութեան գործընթացը Թուրքիոյ հոգատարութեան տակ եւ մանաւանդ Իրանի հիւլէական հարցը: Հետաքրքրական է Լիպերթասիոնի (Սեպտ. 5) այն յօդը ըստ որուն թէքնիք սխալի մը հետեւանքով լրագրողները կրցած են լսել Սարքոզիի եւ յոյթին մէկ մասը, արտասանուած դրուրնիակ տեսակցութեան մը ընթացքին, երեք դեկավարներուն հետ: Ան ըսած է՝ «Իրան մեծ վտանգ մը կը սոսնձնէ չարունակելով զինուորական հիւլէականի տէր դառնալու իր գործընթացը, ինչ որ մեր համոզումն է: Որովհետեւ օր մը, ինչ որ ալ ըլլայ Իսրայէլի կառավարութիւնը, մենք մեզ պիտի գտնենք Իսրայէլի հետ որ կը հարուածէ: Հարցը հոն չէ թէ օրինաւո՞ր է, իմաստո՞ւն է կամ ոչ: Ան ատեն ի՞նչ պիտի ընենք: Ադէտ կ'ըլլայ»: Ինչ կը վերաբերի Սուրիա-Իսրայէլ անուղղակի բանակցութիւններուն, կրնան տեղի ունենալ Սեպտեմբեր 18-19ին: Սարքոզի այս հարցին կապակցութեամբ ալ խոստացած է Ֆրանսայի քաղաքական, դիւանագիտական եւ զինուրական աջակցութիւնը եթէ Իսրայէլ – Սուրիա ուղղակի խօսակցութեանց ձեռնարկեն:

ԱՄՆ-ու փոխնախագահը Թիֆլիսէն կեւ անցած է, ուր հանդիպում կ'ունենար վ. Խուչչենկոյի եւ վարչապետին հետ, փորձելով լուծում մը գտնել ծագած տագնապին եւ պահպանել արեւմտամէտ համախմբումը: Նախապէս ալ, Վրաստանի մէջ, մէկ միլիառ տոլարի օժանդակութիւնը խոստանալէ ետք ապահովութիւն տուած է Սահակաշվիլիի որ Վրաստան ՕԹԱՆ-ի կ'անդամակցի: Մամուլի առուլիսին ընթացքին ըսած է՝ «Վրաստան մեր զինակցութեան մէկ պիտի ըլլայ»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հարաւային չրջանի մէկ սրճարանին մէջ, Սեպտեմբեր 4ին ձեռնաոռումբի մը պայթումէն մէկ հոգի մեռած է եւ հինգ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Այլ վնասներ չեն եղած:

ՌՈՒԱՑԱՆի մէջ (Շարանթ-Մարիթիմ) Սեպտեմբեր 5ին կը բացուէր Իւ. Էմ. Փէ-ի «ամրան համալսարանը», որ այս տարի կը կոչուի «զամփիւս», ինչ որ բան մը չի փոխեր: Երեք օրերու ներառրու ընթացքին Փաթրիք Տէվէճեան «Հրոկոզութեան տակ է» ինչպէս կը գրէ Լիպերասիոն (Սեպտ. 5), քանի բաւական առեն է աթոռը խախուտ է եւ Սարքոզի վճռած է պինքը փոխարինել: Կը կարծուի սակայն որ մինչեւ 2009ի եւրոպական ընտրութիւնները բան չի փոխուիր եւ վերջն է միայն որ կառավարութեան մէջ ալ փոփոխութիւններ կ'ըլլան:

DIOCESE DE FRANCE
de l'Eglise apostolique arménienne
15 rue Jean Goujon — 75008 Paris

Mgr. Norvan ZAKARIAN
Archevêque de France
a le plaisir de vous convier
au cycle de formations
« COMPRENDRE L'HISTOIRE ARMENIENNE »
Qu'il anime chaque mois
6ème séance :
dimanche 14 septembre
de 17h à 18h

Salle Nourhan Fringhian
15 *rue Jean Goujon — 75008 Paris*
Métros: Champs-Elysées Clemenceau, Franklin Roosevelt ou Alma-Marceau

— Entrée libre —
Renseignements : 06 29 38 96 14

Pèlerinage annuel de St. Grégoire à Tallaid

Sous l'égide de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
Primat du Diocèse
de l'Eglise Apostolique Arménienne
de France

Avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes-Alpes
et la Paroisse Sts Sahak-Mesrop de St. Jérôme

Dimanche 21 Septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le
Rév. Père ARCHEN MOVSESSYAN
Curé de la Cathédrale Arménienne de Marseille
avec la participation de la Chorale

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille : Tél. 04 91 77 84 70;
— Paroisse Sts Sahak-Mesrop de Saint Jérôme : Tél. 06 77 85 07 52;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80
04 92 51 00 87.

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

Participation aux frais :
Aller-retour seul en autocar : **25 euros**
Repas seul avec des spécialités arméniennes : **25 euros.**

ARMENIE 2008

Demandez notre brochure ARMENIE 2008.
Vous y trouverez différentes formules de séjours à la carte, de circuits accompagnés et extension au Karabagh.

● **SABERATOURS**
Le spécialiste des voyages en Arménie
11 rue des Pyramides
75001 PARIS
☎ 01.42.61.51.13
e-mail : armenie@saberatours.fr

● **SEVAN VOYAGES**
48 Cour de la Liberté
69003 LYON
☎ 04.78.60.13.66
e-mail : sevan@selectour.com

● **WASTEELS VOYAGES**
67 La Canebière
13001 MARSEILLE
☎ 04.95.09.30.60
e-mail : marseille@wasteels.fr

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հայ տիկին մը տան աշխատանք կը փնտռէ, երախայ կամ տարեց անձ խնամելու համար:

Հեռաձայնել՝ Յասմիկ Յովսէփեանին.– 01 · 39 · 87 · 42 · 88

* * *

Նման աշխատանք մը կը փնտռէ նաեւ Կարինէ Առաքելեան:

Հեռաձայնել՝ 01 · 39 · 85 · 90 · 63 *թիւին:*

ՀԱՄԱՒԱՐ ՄԱՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT

2008 — 2009
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ
ANNEE SCOLAIRE

Tous les mercredis et samedis
De 9h30 à 16 heures

Cours de langue, d'éveil à la culture et à l'identité arménienne
De la Maternelle au Lycée (préparation au bac arménien)

Danses et chants traditionnnels —
Théâtre — Informatique —
Vaste aire de jeux

Reprise des cours : SAMEDI 13 SEPTEMBRE à 9 heures 30

Inscription-Contact : Sur place, mercredis et samedis
Tél. : 06 74 20 78 40 / 06 13 40 72 01

Direction du Collège Arménien Samuel Moorat
26 rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres — T2 : Brimborion

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Dimanche 14 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE
DE LA SAINTE CROIX
au Collège Samuel Moorat des Pères Mekhitaristes
26 rue Troyon — 92310 SEVRES

Dans ce cadre prestigieux, dépositaire des souvenirs de l'histoire des Arméniens et des Français, nous vous proposons une journée exceptionnelle :

11h : Divine liturgie dans le salon du Collège
15h : Repas sous les frondaisons.
Animation musicale par **l'Orchestre SPITAK**
Jeux pour les enfants — Tirage des tombolas enfants et adultes.
P.A.F. : Adultes 20 euros — Enfants : 12 euros
Pour éviter de mauvaises surprises, réservez dès maintenant par téléphone
01 44 59 23 50 ● 01 40 51 11 90

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2008/09

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
20 SEPTEMBRE 2008 — 17 JANVIER 2009
Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves francophones seront capables de parler, ainsi que de lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
20 SEPTEMBRE 2008 — FIN JUIN 2009
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
99 EUROS (frais d'expédition inclus).
Pour tous ces cours et le manuel : RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : : 01 47 50 97 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱԻԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhayatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթավերջի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 22.025 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.025

Ա. ԿԻՒԼ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐԶԱԿԱՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾ Է ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ

Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել թէ ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը սեւեռած էր Հայաստանի ու Թուրքիոյ Ֆութպոլի հաւաքականներուն Սեպտեմբեր 6ի մրցումին որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ։

Եղելութեան նկարագրականը նուազագոյն տեղը կը գրաւէր «պատմական» որակուած մրցումին առընչուած լրատուութեան մէջ։ Խաղը աւարտեցաւ Թուրքիոյ յաղթանակով (2 – 0)· առաջին կէսը արձանագրուեցաւ Բ. կիսախաղին 15րդ վայրկեանին Թունճայ Շանլըլի կողմէ։ Ցետոյ խաղին 78րդ վայրկեանին, Սեմիհ Շէնթիւրք իր խումբին յաղթանակը ամրապնդեց Բ. կոլով մը։ Հակառակ երկու հաւաքականներուն հաւասար որակով խաղին, Հայաստանի խաղացողները չյաջողեցան կէտ նշանակել։ Խաղին իրաւարարն էր նորվեկիացի Թոմ Հէնրիկ Օվրեպօ։ Ձեռք ճգուած արդիւնքը ապայժմ կիսով արդարացուցած է Թուրքիոյ ակնկալութիւնը զոր արտայայտած էր Թուրքիոյ Ֆութպոլի դաշնակցութեան նախագահը Մ. Էօզկէնէր, ըսելով· «Հայաստանի հետ զոյգ հանդիպումներէն 6 կէտ ունենալ է մեր նպատակը»։

Ինչ կը վերաբերի մրցումին քաղաքական դրաւարկի քննոյթին, որ սառնակոյտին ջուրին մէջ մնացած զանգուածին կը նմանի, ընդհանուր առումով դոհունակութիւն կը տիրէ։ Գոհ են Հայաստանի ու Թուրքիոյ ղեկավար դասերը, գոհ են միջազգային դէտերը, գոհ է Հ.Ց.Դ.–ն որ պաստառներով, չահերով, լոզունգներով բազոք արտայայտած է Ա. Կիւլի Երեւան ներկայութեան ժամերուն։ Երիտասարդները հսկայական թրքերէն պաստառով մը Թուրքիոյ կոչ ուղղած են Ցեղասպանութեան մեղքը խոստովանելու, «Ես վանեցի եմ», «Ես մշեցի եմ», «Ես սասունցի եմ» անգլերէն արձանագրութեամբ չափիկներով ցոյց կատարած են, ապա մրցումին ընթացքին ալ Միջեռնականքերդի բլուրին վրայ չհաւանութիւն ըրած են։ Ցոյցեր տեղի ունեցած են Զուարթնոց օդակայանին մէջ, նախագահական պալատին դէմ, Բաղրամեանի վրայ, եւլն.։ Այսուհանդերձ, վրտտահաբար Ա. Կիւլի յիշողութեան մէջ մնացածը պիտի ըլլայ խաղին աւարտին թրքական խումբին յաղթանակին համար Ս. Սարգսեանի չնորհաւորութիւնը։ Իսկ Հայաստանի նախագահին՝ Հոկտեմբեր 14ի փոխվրէժի Պոլոյ մրցումը միասին դիտելու Ա. Կիւլի փոխադարձ հրաւէրը։ Երկուքն ալ անչուշտ որպէս գրաւական յաջողած են մարզական արարքով մը երկու երկիրներուն միջեւ ծանօթ պատճառներով գոյացած սառը կոտրելու նախաձեռնութիւնը։

ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ ԱՆԴԻՒ ԷԱԿԱՆԸ

Թուրքիոյ նախագահը երեւան գացած է ոչ թէ լաւատեսներու խումբի մը ակնկալածին պէս խորհրդանշական ձեւով՝ ցամաքի ճամբով ու ամբարիշտ սահմանը կարելով, այլ նախագահական օդանաւով· իրեն ընկերացած են արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան եւ պաշտօնատարներ։ Ջիրենք Երեւանի օդակայանը դիմաւորած է արտաքին գործերու նախարար Լ. Նալպանտեան։ Ասկէ օդակայանէն մինչեւ նախագահական պալատը Լ. Նալպանտեանի պաշտօնական կառքին մէջ մօտ կէտ ժամու առաջին տեսակցութիւն մը ունեցած են երկու նախարարները։

Ա. Կիւլի այցին պատճառով նոյն օրը ժամը 16·30էն մինչեւ կէս գիշեր փակած են Երեւանի Մաշտոցի պողոտան, Հրազդանի կիրճը, Պրակիլի հրապարակը եւ մէկ-երկու ուրիշ փողոցներ։

Նախագահական պալատին մուտքին հիւրը դիմաւորած է Ս. Սարգսեան ու երկու նախագահները արտաքին գործերու նախարարներուն մասնակցութեամբ չուրջ ժամու մը տեսակցութիւն ունեցած են։ Գլխաւոր նիւթը եղած է Կովկասի ընդհանուր իրավիճակը, Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ հարցերը հարթելու յարմար մթնոլորտ ստեղծելու երկկողմ որամադրութիւնը։

Ա. Կիւլի հետ հանդիպումին յաջորդած ճեպազրոյցին Ս. Սարգսեան գոհունակութիւն արտայայտած է, «լաւ սկիզբ» համարելով Թուրք նախագահին այցը։ Ըսած է. «Ես տեսայ պատրաստակամութիւն, տեսայ ցանկութիւն՝ տարածաշրջանում կայունութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատելու, ինչի համար շատ ուրախ եմ»։ Ա. Կիւլ եւս գոհունակութեան խօսքերով հանդէս եկած է, չնորհակալութիւն յայտնած իրեն եղած հրաւէրին ու Կովկասեան կայունութեան ու զործակցութեան դաշինքին ընդառաջելու Ս. Սարգսեանի կեցուածքին։

Երկու նախագահներուն տեսակցութեան յաջորդած է անոնց նախագահած պատուիրակութիւններուն միասնական ընթրիքը, որմէ ետք գացած են Հրազդան մարզադաշտը, մրցումը դիտելու։ Աւելորդ է ըսել թէ ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են մարզադաշտին վրայ ու շրջակայքը· մինչեւ իսկ փամփուշտարգել ապակեայ վահան մը զետեղուած է երկու նախագահներուն օթեակին առջեւ։ Ա. Կիւլ մրցումին աւարտին վերադարձած է Թուրքիա։

Վերադարձի ճամբորդութեան ընթացքին իր օդանաւին մէջ գտնուած լրագրողներու հետ զրոյցի պահուն Թուրքիոյ նախագահը կրկնած է գոհունակութիւնը։ Ըսած է թէ Ս. Սարգսեանի յայտնած է թէ մօտ օրէն Բաքու կ'երթայ, դրական զարգացումներու ակնկալութեամբ։ Այլ խօսքով՝ Թուրքիա յաջողութեամբ յառաջ կը տանի Ղարաբաղի խնդրին միջնորդի դեր կատարելու իր մտադրութիւնը, որուն համաձայն գտնուած է Ս. Սարգսեան։

Կիւլ ըսած է տակաւին թէ Հայաստանի նախագահին հետ տեսակցութեան ոչ մէկ ակնարկութիւն եղած է Ցեղասպանութեան նիւթին· ատիկա իրեն հաւատած է թէ հայկական կողմը իրապէս պատրաստ է առանց նախապայմանի յարաբերութիւն մշակելու։

ԱԶՆԱԻՈՒՐ ՆԵՐԿԱՅ ՉԵՐ

Շ. Ազնաւուր մրցումին նախօրեակին նամակ մը ղրկած է նախագահ Ս. Սարգսեանի· գոհունակութիւն յայտնած է Ա. Կիւլի ուղղուած հրաւէրին, անոր ընդառաջելուն· նաեւ ըսած է թէ չատ կը փափաքէր ինք ալ ներկայ ըլլալ ազգային երկու հաւաքականներուն հանդիպումին, բայց առողջական հարցեր արգելք եղած են այդ փափաքը իրականացնելու։

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՐՄՆԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակէն Սեպտեմբեր 5ին հրապարակուած հաղորդագրութիւն մը Ա. Կիւլի Երեւան այցին նախօրեակին կը յիշեցնէր թէ ամբողջ աշխարհի Հայերը Թուրքիայէն կ'ակընկալեն·

– Ցեղասպանութեան ճանաչումն ու հատուցում,

Հայաստանի շրջափակումին վերջումն ու բնականոն յարաբերութիւններու հաստատում,

– Հայաստանի մեկուսացման քաղաքականութեան փոխարինումը շրջանային գործակցութեան քաղաքականութեամբ մը որուն Անգարա յանձնառու եղած է եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններով,

– Վերջ տալ Ղարաբաղի հարցին մէջ ադրբեջանամէտ քաղաքականութեան,

– Թուրքիոյ հայ համայնքին մշակութային եւ ընկերաքաղաքական իրաւունքներուն ճանաչումը, ներառեալ՝ բոնի խլամացած ու Թրքացած Հայերու իրաւունքներուն։

«Ամբողջ աշխարհի Հայերը տակաւին կը սպասեն Թուրք Վ. Պրանտի յայտնութեան։ Ա. Կիւլի նախաձեռնութիւնը հաստատ եւ նկատառումի արժանի պիտի ըլլայ միայն այն պարագային երբ Թուրք նախագահը հարկաւոր ուժն ու կամքը ունենայ զղջումի եւ Հայոց Ցեղասպանութեան հատուցումի ուղիին հետեւելու» կըսած է յանձնախումբին նախագահուհին Հիլտա Զոպոյեան։

ՄԱՐՄՈՒԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ «ՊԱՏՄԱԿԱՆ» ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԹԻԻ

Ֆրանսական մամուլը բաւական լայն տեղ կու տայ Թուրքիոյ նախագահին Երեւան կատարած պատմական այցելութեան։ Թուրնալ տիւ Տիմանշն իսկ անդրադարձած է (Սեպտ. 7) խորագրով ալ հաղորդած՝ «Հայաստան – Թուրքիա. սուլոցներ նախագահ Կիւլի համար»։ Դրութեան մէջ ալ չի խորհիր որ «հաւատութեան մրցումը» եղած է։

Հարցին անդրադարձած են նաեւ Սեպտեմբեր 8ի Ֆիկարոյ եւ Լիպերասիոն։ Ֆիկարոյի խորագիրն է «Թուրքիա եւ Հայաստան՝ բնականոն յարաբերութիւններ քայլ առ քայլ»։ Կ'արձագանգէ Ս. Սարգսեանի սա արտայայտութեան. – «Քաղաքական կամքն ունինք տարակարծութիւնները լուծելու, զանոնք գալիք սերունդներուն չձգելու համար»։ Թերթին թղթակիցը չի բացառեր Երեւանի ցոյցերը նախագահ Կիւլին դէմ։ Կը գրէ թէ միայն մէկ երեսփոխան ընկերացած էր Կիւլի, Ուֆուք Ուրաս, որ ըսած է.· «Թուրքիա բազմամշակութային է։ Հայեր կ'ապրին հոն։ Հայաստանի հետ խաղաղ կապեր ունենալը առաջնահերթ է»։ Բայց կան կնճռոտ հարցեր, ինչպէս Ցեղասպանութեան ճանաչումը, Լ. Ղարաբաղը։ Թուրքիա մտահոգ է վրացական տագնապին պատճառաւ եւ Ս. Սարգսեանին թրքական ծրագիրը ներկայացուցած է՝ «Կովկասի կայունութեան եւ զործակցութեան» համար, որու չուրջ համախմբուին Թուրքիա, Ռուսաստան, Վրաստան, Ադրբեջան եւ Հայաստան։ Լիպերասիոն ալ, աւելի կարճ գրութեամբ մը գրեթէ նոյն բաները կը գրէ, աւելցնելով որ Երեւանէն վերադարձին Կիւլ ըսած է.– «Կը խորհիմ որ այս այցելութիւնը քանդած է հոդերանական պատնէշ մը կովկասի մէջ»։

ՖՈՒԹՊՈԼ 2010

ՉՏՈՒԻՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ 0 – 2

Ֆութպոլի 2010ի Համաշխարհային բաժակի զոտիի մրցումները սկսան Սեպտեմբեր 6ին եւ առաջին հանդիպումները հետեւեալ պատկերը պարզեցին.–

Ա. խումբին մէջ Ալպանիա – Շուէյտ եւ Հունգարիա – Դանիա 0 – 0 արդիւնքին յանդեցան, Մալթա 0 – 4 պարտուեցաւ Փորթուկալէն։ Դասաւորման գլուխն է Փորթուկալ։ Բ. խումբին մէջ, Մոլդովա – Լաթվիա 1 – 2 արդիւնքին յանգեցան, Իսրայէլ – Զուիցերիա՝ 2 – 2, իսկ Լիւքսանպուրկ պարտուեցաւ Ցունաստանէն 0 – 3· Այս վերջինը գլուխն է դասաւորման։ Գ. խումբին մէջ, Լեհաստան – Սլովենիա 1 – 1 արդիւնքին հասան, Սլովաքիա յաղթեց Հիւսիսային Իրլանտայի 2 – 1· դասաւորման գլուխն է Սլովաքիա։ Դ. խումբին մէջ, Կալլէս յաղթեց Ադրբեջանի 1 – 0, Լիխթընշթայն 0 – 6 պարտուեցաւ Գերմանիայէն, որ անցաւ դասաւորման գլուխը։

Ե. խումբին մէջ, ուր է Հայաստան, պատկերը հետեւեալն էր.– Հայաստան իր դաշտին վրայ 0–2 պարտուեցաւ Թուրքիային։ Պելժիա յաղթեց Էսթոնիայի 3 – 2, իսկ Սպանիա ալ յաղթեց Պոսնիայի 1 – 0։ Դասաւորումը հետեւեալն է.– Թուրքիա, Պելժիա, Սպանիա (3ական կէտ), Էսթոնիա, Պոսնիա, Հայաստան (0)։ Հայաստանի յաջորդ խաղն է Սպանիոյ հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ, Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17ին։

Զ. խումբին մէջ, Ուկրանիա յաղթեց Բելառուսիոյ 1 – 0, Անտորա պարտուեցաւ Անգլիային 0 – 2 եւ Խրուաթիա յաղթեց Ղազախստանի 3 – 0։ Դասաւորման գլուխն է Խրուաթիա։

Է. խումբին մէջ է որ Ֆրանսա պարտութիւն մը կրեց Վիէննայի մէջ, Աւստրիային 1ի դէմ 3 կէտով պարտուելով։ Միւս հաւաքականներէն Ռումանիա 0ի դէմ 3 կէտով պարտուեցաւ Լիտուանիային, Սերպիա յաղթեց Ֆէրոյէ կղզիներուն 2 – 0։ Դասաւորման գլուխն է Լիտուանիա, կը հետեւին Աւստրիա, Սերպիա (3ական կէտ), Ֆրանսա, Ֆէրոյէ կղզիները եւ Ռումանիա (0 կէտ)։

Ը. խումբին մէջ, Վրաստան 1 – 2 պարտուեցաւ Իրլանտային, Մոնթենեկրօ եւ Պուլկարիա 2 – 2 հաւասար մնացին, Կիպրոս պարտուեցաւ Իտալիային 1 – 2· դասաւորումը կը գլխաւորեն Իրլանտա եւ Իտալիա։ Թ. խումբին մէջ Մակեդոնիա յաղթեց Սկովտիոյ 1 – 0, Նորվեկիա եւ Իսլանտա 2 – 2 հաւասար մնացին։ Դասաւորումը կը գլխաւորէ Մակեդոնիա։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ քաղաքական մեծամասնութիւնը դժգոհ է Ն. Սարքոզիի Դամասկոս այցելութենէն եւ անդամ մը եւս կը հաստատէ Ֆրանսայի նախագահին համոզումին սխալ բնոյթը, ինչ կը վերաբերի անոր մօտեցումին Լիբանանի գերիշխանութեան եւ անկախութեան յարգանքին Սուրիոյ կողմէ։ Այցելութեան առեն հրապարակուած զեկոյցով մը «Մարտ 14ի համախմբում»ը ամբաստանած է Սուրիան որ «քացայայտ կերպով միջամտելու կ'ըլլայ լիբանանեան ներքին գործերուն» եւ այս զեկոյցով կը հակադրէ նախագահ ալ–Ասատի այն ազդարարութեան, ըստ որուն Լիբանան որեւէ կայունութիւն չի

Լ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՒԱՏԱՐԱԿՇՌԵԼՈՒ ՋԱՆՔԸ ԵՒ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

Ի՛նչ բացատրութիւն ալ տրուի, դժուար է առաջին հերթին Հայաստանի ու անոր ժողովուրդին առընչուած մտահոգութիւններով, կամ գոնէ միայն անոնցմով պարզել Լեւոն Տէր Պետրոսեանի նախաձեռնած ընդդիմութեան չարժումին մեկնակէտը: Այդ դժուարութեան առաջին պատճառը այսօր բոլոր չարիքներուն առաջին արմատ մատնանշուած Ռ. Քոչարեանի ղեկավարութեան տարիներուն պահուած լռութիւնն է: Այդ տասնամեակին անկախ Հայաստանի առաջին նախագահը ամէն առիթով տուաւ քաղաքական կեանքին հետ կապերը խզած նախկինի մը պատկերը. գործունէութեան վերադարձած էր գիտնականը որուն յայտարարութիւնները փաստօրէն այդ վերադարձին:

Այսօր Լեւոն Տէր Պետրոսեանի քաղաքական մարզին մէջ վերայայտնութեան երեւոյթին բացատրութիւն մը կարելի է փորձել, Վրաստանի վերջին դէպքերուն լոյսին տակ: Երջանկին մէջ ռուսական ազդեցութեան գօտին գոնէ կրճատելու միտումով արեւմտեան զօրակցութենէն դրդուած այդ դէպքերուն հայաստանեան էջը չէ՞ր կազմեր Լեւոն Տէր Պետրոսեանի ընտրական անյաջողութեան հետեւած ընդդիմութեան չարժումը: Շատ ռուսամէտ նկատուած Ռ. Քոչարեանը գլխաւոր թիրախ առնելով, անոր նպատակը չէ՞ր Հայաստանի մէջ հակակչիռ մը ձեւացնել այդ բնոյթի քաղաքականութեան. մանաւանդ որ ի յառաջագունէ զայն չարունակելու տրամադիր մը կը համարուէր Ս. Սարգսեան եւս: Ճիշդ է որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու նիւթին մէջ իր նախորդին բաւական կարուկ կեցուածքէն տարբեր անոր մօտեցումը, Ցեղասպանութիւնը պատմաբաններու մարմնի մը քննարկումին ենթարկելու յօժարումը, մանաւանդ Թրքական թերթի մը հարցազրոյցին ըսածը (տե՛ս "Յառաջ", Սեպտեմբեր 5, բ. էջ) թէ «Արեւմտահայաստանը ԺԹ. դարու աչխարհագրական անուանում է» ... այդ կարծիքին տեղ չձգեց. այսուհանդերձ, չէր կրնար հիմնովին փոխել աւելի ռուսամէտ ղեկավարի անոր պատկերը: Աւելի տրամաբանական կը թուէր մտածել թէ Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն կարգաւորումը, ի գին հայկական իրաւունքներու անտեսումին, կը նպաստէր նաեւ Մոսկուայի չահերուն:

Այս չերջարկին մէջ հետաքրքրական տուեալ եղաւ Սեպտ. 5ին նախատեսուած հանրահաւաքը յետաձգելու ընդդիմութեան որոչումը: Ան բացատրուեցաւ յայորդ օրուան ֆութպոլի մրցումին հանրային խազազութեան յաւելեալ վրդովում չպատճառելու կեցուածքով: Բայց այլ տեսանկիւնէ մը, դուգադիպեցաւ նաեւ արեւմտեան զօրակցութեամբ Թիֆլիսի վտանգաւոր ու անհեռատես փորձին ձախողութեան: Ու այս նկատառումով դժուար է զուգահեռ մը չնկատել ստեղծուած իրադրութեան ու ընդդիմութեան դիրքումի կեցուածքին միջեւ:

Այդ կեցուածքով յայտնուած է Լ. Տէր Պետրոսեան եւս, «Ա1+» կայքէջին տուած իր հարցազրոյցին ընթացքին: Անոր սկիզբին իսկ նախկին նախագահը Ռուսաստանը նկատի կ'ունենայ իր վճռական մերժամտութեամբ օսէթ ժողովուրդը ցեղասպանութենէ փրկողի դերով: Եթէ, կ'ըսէ, ռուսական օժանդակութիւնը նոյնիսկ քանի մը ժամ ուշացած ըլլար, այսօր Հարաւային Օսէթիա գոյութիւն չէր ունենար այլեւս: Կը հետեւի կատարուածին մէջ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները չգմեղելու կեցուածքը. նման «լուրջ պետութիւն» որեւէ երկիր չէր կրնար նման արկածախնդրութեան մղած ըլլալ, ըստ իր յայտնած համոզումին: Քիչ մը տարբեր է Արեւմուտքին պարագան. անոր բարեկամական որոշ ժեսթերը կըրնան սխալ մեկնաբանուած ըլլալ Վրաստանի նախագահին կողմէ: Հիմնուած այդ ենթակայական ու սխալ ընկալումին, Վրաստանի հաշուարկը կ'ենթադրէ թէ հիմնըւած էր յանկարծական չարժումի մը գործօնին եւ կատարուած իրողութեան մը միջազգային նեցուկ ունենալու ակնկալութեան վրայ. ակնկալութիւն որ երաչխաւորուած բան մը չէր: Ու Թիֆլիսի այդ մօտեցումը «ցանկալին որպէս իրականութիւն ընկալելու» ուսանելի օրինակ մը կը նկատէ Լ. Տէր Պետրոսեան:

Զրոյցին չարունակութիւնը վրաստանի նպատակին առաջին ենթադրութենէն յառակ չեղում մը կը մատնէ. Լեւոն Տէր Պետրոսեան կ'ըսէ թէ մտադրութիւնը Հարաւային Օսէթիոյ ժողովուրդին բնաջնջումը չէր, այլ միայն տեղահանումը: Սահակաշվիլի չէր կրնար անդիտանալ թէ միջազգային հանրութիւնը չի հանդուրժեր առաջինին. իսկ տեղահանութիւն մը այս կամ այն ձեւով հանդուրժելի կրնայ ըլլալ: Կը յիչեցնէ 1995ին Քրաինայի Սերպերուն պարագան:

Այս չեղումը չի խանգարեր զրոյցին ընթացքը. Լեւոն Տէր Պետրոսեան կը չարունակէ, արձանագրելով թէ Վրաստան գոհերէ, իր երկու տարածքներուն կորուստէն դատ, ունեցաւ հազարաւոր գաղթականներ. վստահ է որ Վրացիները այս բոլորին հաչիւը պիտի պահանջեն իրենց դեկավարութենէն: Կը մաղթէ որ այդ ժողովուրդը անյապաղ վերագտնէ իր արժանապատուութիւնն ու ինքնավստահութիւնը. մաղթանքը անկեղծ է, մանաւանդ երբ Վրաստանի կայունութիւնը, հզօրութիւնը, բարգաւաճումը յարիր են Հայաստանի չահերուն:

Ժամանակին նախաձեռնուած եւ արդիւնաւոր առաքելութիւն համարելէ ետք Ֆրանսայի նախագահին միջնորդութիւնը որով կը ներկայացուէր նաեւ Եւրոպական միութեան դիրքորոշումը, Լ. Տէր Պետրոսեան կը պատասխանէ ռուս-վրացական հակամարտութեան հետեւանքներուն մասին հարցումին: Իր տեսակէտով՝ ան միայն տեղական, կամ տարածաշրջանային նշանակութիւն կ'ունենայ, առանց ազդելու մեծ պետութիւններու ռազմավարական ներկայ յարաբերութիւններուն վրայ: Հարաւային Օսէթիան չլամարի նոր շրջան մը բանալու ազդակի յատկանիշ չունի:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի վրայի ազդեցութեան, յատկապէս վառելանիւթի մատակարարման արընչուած խուճապը ցոյց կու տայ թէ որքա՛ն փափուկ ու խոցելի է հայկական անտեսութիւնը: Լեւոն Տէր Պետրոսեան կը թելադրէ որ իշխանութիւնները լրջութեամբ արժեւորեն այս դառն իրողութիւնը եւ համապատասխան եզրակացութիւններ ընեն:

Հետաքրքրական մաս մըն է Հայաստանի կառավարութեան տրուած անոր բարենիչը: Երկու բարեկամ պետութեան — Ռուսաստանի ու Վրաստանի — միջեւ ծագած ռազմական հակամարտութեան մը դէմ դրական չէզոքութիւնը առաւելագոյնն էր եւ այս առումով պատճառ չկայ Հայաստանի իշխանութիւններուն կեցուածքէն զըժգոհ ըլլալու: Այսուհանդերձ, կայ ռուսեւրացական պատերազմէն դաս քաղելու հարկը: Հոս կը միջամտեն հայեւթուրք յարաբերութիւններու եւ Ղարաբաղի նիւթերը: Վրաստանի անկայունացումը փաստ է թէ միակ մէկ դրացիէ կախում ունենալ ինչպիսի չարիք է. այդ փաստը պէտք է մղէ գործնական, իրական քայլերու ձեռնարկելու հայեւթուրք յարաբերութիւնները կարգաւորելու եւ Ղարաբաղի հարցը լուծելու ուղղութեամբ: Լ. Տէր Պետրոսեան չի խօսիր Իրանի մասին որ Վրաստանի հետ բ. դուռ մըն է Հայաստանի համար:

Երկրորդ դաս մըն է փոքր պետութիւններու արկածախնդրական քայլերէ խուսափելու ազդարարութիւնը: Ատիկա միայն ազգային աղէտ կը բերէ:

Երրորդ կէտն ալ այն է որ փոքր պետութիւնները պէտք է հրաժարին գ. ուժի մը ապաւինելու կործանարար քաղաքականութենէն: Փորձեն իրենց հարցերը լուծել սեփական միջոցներով ու կարողութիւններով, առանց խանգարելու միջազգային իրաւունքի կանոնները եւ ժողովուրդներու համակեցութեան հոլովոյթը:

Հետաքրքրական է սպասել ու տեսնել թէ մրցումի թուականէն ետքի հանրահաւաքներով ալ ընդդիմութիւնը պիտի չարունակէ՞ Ս. Սարգսեանի հրաժարականի ու նոր ընտրութիւններու պահանջները, իր ղեկավարին կոդմէ այս վերջինին քաղաքականութեան ներկայի փուճոյ հետ յարաբերութիւններու առումով չատ նման կեցուածքի մը արտայայտութենէն ետք:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՆՈՐ ԵՒ ՀԻՆ ՀԱՅԵՐԸ

ԷԴԻԿ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Թուրքական ինքնաչարժը երեւանի կենտրոնից՝ Օփերայի հրապարակից մօտ 20 վայրկեան հեռաւորութեամբ գտնուող թուրքիատական գրասենեակի մօտից կէսօրին չարժուեց դէպի Իսթանպուլ: Ճարաթը երկու անգամ այցելեց: Ինքնաչարժը:

Երեք այլ ընկերութիւններէ ինքնաչարժերը չաբաթը երկու անգամ Երեւանի կենտրոնական կայանից են գնում դէպի մի երկիր, որի հետ Հայաստանը դիւանագիտական յարաբերութիւններ չունի: Ճարաթայ ընթացքում մի ինքնաչարժ էլ Վանաձորից է գնում: Ճարաթը երկու անգամ Երեւան-Իսթանպուլ-Երեւան օդանաւի թռիչք կայ: Ամառնային հանգստի եղանակին չարաթը մէկ թռիչք կայ նաեւ դէպի Անթալիա: Ամառայ ընթացքում Հայաստանից Թուրքիա մեկնողների թիւը հասնում է մօտ 2500ի, ամառայ մէջ՝ 30 հազարի:

Թուրքիայի եւ Հայաստանի միջեւ գործող անցագրային օրէնքի համաձայն՝ ՀՀ քաղաքացիների մուտքը Թուրքիա 30օրեայ վիզա: Վիզա ստանալը որեւէ դժուարութիւն չի առաջացնում. ինքնաչարժով մեկնողներն վիզա ստանում են սահմանին, օդանաւով գնացողները՝ Իսթանպուլի կամ Անթալիայի օդակայանում՝ վճարելով 15 տոլար:

Թուրքիայի ժողովրդա-հանրապետական կուսակցութեան փոխնախագահ՝ Շիւքրի Էլեքթաղը խորհրդարանում յայտարարեց, որ «Հայաստանի 70 հազար քաղաքացիներ ապօրինի աչխատում են Թուրքիայում»:

Ինքնաչարժում գտնուողներից չատերը չեն էլ գիտեր, որ Հայաստանը Թուրքիայի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ չունի: Նրանք Թուրքիա մտնելիս որեւէ խնդիր չեն ունենում: Սահմանին վճարում են 15 տոլարը, եւ Թուրքիան բացում է իր դռները հայաստանցիների առաջ: Վրացի սահմանապահների հետ աւելի դժուար է: Բագրատաչէնի մաքսակէտ հասնելուց առաջ վարորդներից մէկը՝ Ալին, ասաց. «Ում անձնագիրը նոր մալ չի, թող 10 տոլար տայ»: Զրգիտեմ՝ քանի՞ մարդ այդպէս վարուեց, բայց Ալին բաւականին գումար հաւաքեց վրացի սահմանապահներին տալու համար: «Իսկ ի՞նչ խնդիր կարող է լինել անձնագրի հետ կապուած»,— հարցնում եմ եւեւի նստարանին նստած վանաձորցի տղամարդուն: «Նկարը լաւ չի կպած կամ ճմրթուած է»,— պատասխանեց նա: Ես ստուգեցի անձնագրիս թերթերը, ամէն ինչ նորմալ էր: Ալին անձնագրերը հաւաքեց եւ փողի հետ տարաւ անցակէտ: Իհարկէ, փողը նաեւ արագացնելու, երկար չսպասելու հնարաւորութիւն է տալիս: Մէկ ժամ սպասելուց յետոյ անցանք վրացական սահմանը: Կէս գիչերին նորից վրացական սահմանում էինք, բայց միւս կողմում արդէն Թուրքական սահմանն էր: Վրացիների մօտ դարձեալ սպասում ենք: Վրացական մաքսատան աչխատակցուհին ուղղակի քրքրում է անձնագիրը: Իմ անձնագիրն էլ չուաս ու մուտս տուեց ձեռքում, եղունգով ինչ-որ չարժումներ արեց, կնքեց ու ետ տուեց:

Գիմբրեցի կինը եւեւի չարքում նստած վանաձորցի զոյգին, որն առաջին անգամ էր գնում Իսթանպուլ, «պատգամներ» էր տալիս, որ առեւտուր անելիս յանկարծ չվաքուեն. «Իրենք քեզ էնպէս կը չահեն, դու բան մը չես զգայ», քմծիծաղեց կինը:

«16 տարի գնում գալիս եմ, տղայ ջան», ասում էր նա ուչիմ վանաձորցուն: Ես մտքումս հաչուեցի՝ 1992 թուականից սկսած: Էհնց այդ ժամանակուանից Հայերը սկսեցին մեկնել Թուրքիա ապրանք բերելու: «Հիմա ով ասես չի գալիս, է՛, ի՞նչ ժամանակներ էին: Հիմա էդ մեծ խանութները մեզ խեղդեցին: Իրանք փող չաս ունեն ու մեծ թուով են բերում: Դրա համար էլ մեզ ձեռք չի տալիս»,— մի տեսակ ափսոսանքով ասում էր կինը:

«Համլետը, որին ես եմ առաջին անգամ հետս բերել Իսթանպուլ, հիմա դառել է եսիմ ինչ, այնպէ՞ս է խօսում: Դրան յետոյ մի կողմ քաչեցի, ըսեցի՝ էլ մոռցի՛ր ես, չես յիչո՞ւմ, ամօթ չի՞ս ըներ»: Ես այսպիսի զրոյցներ 36 ժամ չարունակ, ինքնաչարժի տարբեր հատուածներում: Մարդիկ հանգիստ էին եւ չէին զգում ճանապարհի երկարութիւնը, սա իրենց առօրեան է:

Համլետը կնոջ հետ արդէն 8 տարի ապրում է Իսթանպուլում: «Կոշիկի գործարանում աչխատում եմ,— ասում է նա: Բեռնատարով Հայաստան հարազատներին ապրանք են ուղարկում, նրանք էլ այդ ապրանքը վաճառում են: Համլետն ասում է, որ որոչել է վերադառնալ

Հայաստան: Եւ հաւատացի նրան, բայց յաջորդ օրերին հայաստանցիների հետ հանդիպումներից յետոյ հասկացայ, որ բոլորն են խօսում վերադառնալու մասին, բայց շատ քիչ են մնում:

«Պոլիսը գիտի ամէն մէկիս, որտեղ ենք ապրում, եթէ ուզենան, մի գիշերում բոլորիս կը հանեն էստեղից»,— պատասխանում է Համլետը, երբ հարցնում եմ, թէ ինչ վտանգներ կան այս երկրում ապօրինի գոնուողների համար: Ես չհասկացայ, թէ ինչո՞ւ հէնց «գիշեր» բառը չէշտեց Համլետը, վախն ուժեղացնելո՞ւ համար, թէ՞ ոստիկաններ էին այցելել նրան գիշերը: Բայց մի քանի օր յետոյ, հանդիպելով 21 տարեկան մի երեւանցի տղայի, հասկացայ, որ նրանց օրերն իսկապէս լի են տագնապով: Տղան աշխատանքից գալիս է եւ մինչեւ առաւօտ սենեակից դուրս չի գալիս: Ութ քառակուսի մեթրանոց սենեակում ոչ մի հրապուրիչ բան չկայ, մեր այնտեղ լինելու ժամանակ նոյնիսկ հոսանք չկար: Միակ արօսանքը հարեւան Հայերն են՝ մայր ու որդի, երեւանցիներ: Հայաստանցիների հիմնական մասն ապրում է Պայազիտ թաղամասի թիատրոյ եւ կեռիկլիքայա փողոցներում, Գումգափուի թաղամասում: Այստեղ է գտնւում կօշիկի, հագուստի, կաշուի գործարանների ղգալի մասը, նաեւ՝ Պատրիարքարանն ու Աւետարանչական եկեղեցին: Հայերի ներկայութիւնն այս թաղամասում զգացւում է ամէնուր, երբեմն կարելի է տեսնել հայատառ ցուցակներ Երեւան գնելու համար: Գուցէ նրանք բնազդո՞վ են հաւաքուել Պատրիարքարանի չուրջը, չգիտեմ, կամ նրանց այստեղ է բերել ներքին վախը, կամ՝ այն, որ այստեղ կան գործարաններ ,առեւտուրի մեծածախ կենտրոններ, եւ ամէնաէժան բնակարաններն այստեղ կարելի է վարձել:

Այս փողոցներով անընդհատ պըտրտում են ոստիկանական մեքենաները: Այստեղ է գտնւում նաեւ փախստականներով զբաղող ոստիկանական բաժանմունք, որի պատուհանների երկաթեայ ճաղերին փռուած են չորեր՝ չապիկներ եւ վարտիքներ, իսկ որոշներից նայում են մարդիկ:

Փաստօրէն, Հայերն այստեղ մենակ չեն, առեւտուրի մեծածախ կենտրոններ, եւ ամէնաէժան բնակարանները գտնւում են հէնց այս թաղամասում: Ես հաւատացի նրան, բայց յաջորդ օրերին հայաստանցիների հետ հանդիպումներից յետոյ հասկացայ, որ բոլորն են խօսում վերադառնալու մասին, բայց շատ քիչ են մնում:

«Պոլիսը գիտի ամէն մէկիս, որտեղ ենք ապրում, եթէ ուզենան, մի գիշերում բոլորիս կը հանեն էստեղից»,— պատասխանում է Համլետը, երբ հարցնում եմ, թէ ինչ վտանգներ կան այս երկրում ապօրինի գոնուողների համար: Ես չհասկացայ, թէ ինչո՞ւ հէնց «գիշեր» բառը չէշտեց Համլետը, վախն ուժեղացնելո՞ւ համար, թէ՞ ոստիկաններ էին այցելել նրան գիշերը: Բայց մի քանի օր յետոյ, հանդիպելով 21 տարեկան մի երեւանցի տղայի, հասկացայ, որ նրանց օրերն իսկապէս լի են տագնապով: Տղան աշխատանքից գալիս է եւ մինչեւ առաւօտ սենեակից դուրս չի գալիս: Ութ քառակուսի մեթրանոց սենեակում ոչ մի հրապուրիչ բան չկայ, մեր այնտեղ լինելու ժամանակ նոյնիսկ հոսանք չկար: Միակ արօսանքը հարեւան Հայերն են՝ մայր ու որդի, երեւանցիներ: Հայաստանցիների հիմնական մասն ապրում է Պայազիտ թաղամասի թիատրոյ եւ կեռիկլիքայա փողոցներում, Գումգափուի թաղամասում: Այստեղ է գտնւում կօշիկի, հագուստի, կաշուի գործարանների ղգալի մասը, նաեւ՝ Պատրիարքարանն ու Աւետարանչական եկեղեցին: Հայերի ներկայութիւնն այս թաղամասում զգացւում է ամէնուր, երբեմն կարելի է տեսնել հայատառ ցուցակներ Երեւան գնելու համար: Գուցէ նրանք բնազդո՞վ են հաւաքուել Պատրիարքարանի չուրջը, չգիտեմ, կամ նրանց այստեղ է բերել ներքին վախը, կամ՝ այն, որ այստեղ կան գործարաններ ,առեւտուրի մեծածախ կենտրոններ, եւ ամէնաէժան բնակարաններն այստեղ կարելի է վարձել:

Այս փողոցներով անընդհատ պըտրտում են ոստիկանական մեքենաները: Այստեղ է գտնւում նաեւ փախստականներով զբաղող ոստիկանական բաժանմունք, որի պատուհանների երկաթեայ ճաղերին փռուած են չորեր՝ չապիկներ եւ վարտիքներ, իսկ որոշներից նայում են մարդիկ:

Փաստօրէն, Հայերն այստեղ մենակ չեն, առեւտուրի մեծածախ կենտրոններ, եւ ամէնաէժան բնակարանները գտնւում են հէնց այս թաղամասում: Ես հաւատացի նրան, բայց յաջորդ օրերին հայաստանցիների հետ հանդիպումներից յետոյ հասկացայ, որ բոլորն են խօսում վերադառնալու մասին, բայց շատ քիչ են մնում:

«Պոլիսը գիտի ամէն մէկիս, որտեղ ենք ապրում, եթէ ուզենան, մի գիշերում բոլորիս կը հանեն էստեղից»,— պատասխանում է Համլետը, երբ հարցնում եմ, թէ ինչ վտանգներ կան այս երկրում ապօրինի գոնուողների համար: Ես չհասկացայ, թէ ինչո՞ւ հէնց «գիշեր» բառը չէշտեց Համլետը, վախն ուժեղացնելո՞ւ համար, թէ՞ ոստիկաններ էին այցելել նրան գիշերը: Բայց մի քանի օր յետոյ, հանդիպելով 21 տարեկան մի երեւանցի տղայի, հասկացայ, որ նրանց օրերն իսկապէս լի են տագնապով: Տղան աշխատանքից գալիս է եւ մինչեւ առաւօտ սենեակից դուրս չի գալիս: Ութ քառակուսի մեթրանոց սենեակում ոչ մի հրապուրիչ բան չկայ, մեր այնտեղ լինելու ժամանակ նոյնիսկ հոսանք չկար: Միակ արօսանքը հարեւան Հայերն են՝ մայր ու որդի, երեւանցիներ: Հայաստանցիների հիմնական մասն ապրում է Պայազիտ թաղամասի թիատրոյ եւ կեռիկլիքայա փողոցներում, Գումգափուի թաղամասում: Այստեղ է գտնւում կօշիկի, հագուստի, կաշուի գործարանների ղգալի մասը, նաեւ՝ Պատրիարքարանն ու Աւետարանչական եկեղեցին: Հայերի ներկայութիւնն այս թաղամասում զգացւում է ամէնուր, երբեմն կարելի է տեսնել հայատառ ցուցակներ Երեւան գնելու համար: Գուցէ նրանք բնազդո՞վ են հաւաքուել Պատրիարքարանի չուրջը, չգիտեմ, կամ նրանց այստեղ է բերել ներքին վախը, կամ՝ այն, որ այստեղ կան գործարաններ ,առեւտուրի մեծածախ կենտրոններ, եւ ամէնաէժան բնակարաններն այստեղ կարելի է վարձել:

Այս փողոցներով անընդհատ պըտրտում են ոստիկանական մեքենաները: Այստեղ է գտնւում նաեւ փախստականներով զբաղող ոստիկանական բաժանմունք, որի պատուհանների երկաթեայ ճաղերին փռուած են չորեր՝ չապիկներ եւ վարտիքներ, իսկ որոշներից նայում են մարդիկ:

Փաստօրէն, Հայերն այստեղ մենակ չեն,

ՀԱՅ ԲԱՐԵՊԱՇՏԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԱՆՁԱՆԱԿ

Գանձանակը հաւատացեալ կամաւոր նուէրներուն հաւաքածոն է, պարզ օրերուն ուխտաւոր կամ այցելու անհատներուն ձգած դրամներով եկեղեցւոյ մուտքին կամ յատուկ վայրի մը մէջ զետեղուած: Պատարագին սոյն գանձանակը կը փոխարինուի չարժուն պնակով մը, բանկալներու կողմէ հաւաքելու համար հաւատացեալներուն սըրտաբուխ լումանները:

ՊՆԱԿ

Կարգ մը բարեկարգեալ եկեղեցիներ սոյն սովորութիւնը դարերու ընթացքին իր անպատշաճ ձեւին համար եւ զայն փոխարինած են եկեղեցւոյ մուտքին զետեղուած մնայուն պնակով՝ բանկալի սեղանին վրայ: Մեր կարգ մը եկեղեցիներուն մէջ կը գտնենք նաեւ ուրիշ պնակ մը, որ կը դրուի Աղքատախնամ խորհուրդին կողմէ, չքջանի աղքատները հոգալու եւ խնամելու նուիրական աշխատանքը տանելու համար:

ԺԱՄՈՒՑ

Ժամուցը նոյնպէս կամաւոր նըւէր հաւաքելու սովորութիւն մըն է բանկալներուն կողմէ, ժողովուրդին ընծայած սրտաբուխ նուիրատու նըւէրները հաւաքել պատարագիչ, պաշտօնակատար կամ ժամարար եկեղեցականին համար, մասնաւորաբար՝ յիշելու համար խնդրող հաւատացեալին, ննջեալներն ու կենդանի հարազատները իր ծածուկ աղօթքներուն մէջ արարողութեանց ընթացքին:

ԿԱՐԱԳ

Ոտնլուայի արարողութեան ատարին, եկեղեցասէր տիկնանց յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած յատուկ տոպրակներուն մէջ զետեղուած կարագները կը բաժնուին հաւատացեալներուն, ի յիշատակ պոռնիկ կնոջ իւղին, որով օծեց Յիսուսի ոտքերը Սիմոն բորոտի տան մէջ:

Հաւատացեալները իրենց հետ տուն կը տանին օրհնուած կարագը եւ զայն կը քսեն իրենց հարազատներուն ու տնեցիներուն ճակատները, որպէս բժշկութեան և մաքրութեան գեղ եւ զարմանիչ նիւթ ու զօրութիւն՝ եկած Փրկչին կողմէ:

ՁԻԹԵՆԻ ԵՒ ԱՐՄԱԻԻ ՏԵՐԵՒ

Ծաղկազարդին՝ ի յիշատակ Քրիստոսի յաղթական մուտքին Երուսաղէմ եւ ժողովուրդին դիմաւորումը ձիթենիի ոստերով եւ արմաւի տերեւներով: Պատարագի ատարին եկեղեցւոյ մուտքին ժողովուրդին կը բաժնուին ձիթենիի ոստեր եւ արմաւի տերեւ: Սովորութիւն է նաեւ, որ հաւատացեալները ստացած տերեւները խաչաձեւ միացնելէ ետք գետեղեն իրենց կուրծքին վրայ եւ այսպէս գոհունակ սըրտով վերադառնան իրենց տուները փոքրիկներուն լուսաճաճանչ հագուստներով եւ սպիտակ մոմերով:

ՌԵՀԱՆ

Ռեհան գործածելու սովորութիւնը կը գտնենք Ս. Խաչվերացի տօնին խաչափայտը զարդարելու համար: Ռեհանը, որպէս բոյս՝ ունի անուշահոտ բուրմունք եւ մշտադալարութիւն. ան հաւատացեալներուն սրտին խօսող բոյս է, որովհետեւ անոր մէջ տեսած են յատուկ խորհրդանիշ քրիստոնէութեան յաւերժականութեան և բուրմնաւէտութիւնը յաւիտենական կեանքին հաւատացեալ քրիստոնեային ամբողջ օրերուն:

Հաւատացեալները Խաչվերացի տօնին, եկեղեցիէն ստացած ռեհանը տուն կը տանին եւ կը փորձեն տնկել զայն իրենց տան պարտէզին մէջ, որպէս եկեղեցւոյ օրհնութիւն իրենց տան եւ պարտէզին մշտադալարութեան համար:

ՋՈՒՐ ՍՐՍԿԵԼ

Ջուրը բարեպաշտական կիրառութիւն մըն է մեր եւ բոլոր քրիստոնեայ հաւատացեալներուն մօտ: Վարդավառի տօնին, հաւատացեալներ իրարու վրայ կը սրսկեն ջուրը, որպէս սթափեցնող եւ վերըստին կենդանացնող նիւթ եւ մի ջոց Քրիստոսի իրաւ այլակերպման եւ Աստուած ըլլալուն: Ոմանք կը նկատեն զայն Յրհեղեղի ջուրերուն խորհրդանիշ:

Ս.Փ.

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԼ ԵՍԱՑԵԱՆ

ՆԳԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

– Ցաւե՛րդ առնեմ, զարկի՛, զարկի՛, լաւ է, բայց ինչով պիտի պատժէք ինծի. Աստուած իր հարուածը տուեր է արդէն իմ վրաս...

Ուրիշ անգամ կին մը, խելայեղ, բարկութենէն փրփրած կը պատասխաներ.

– Երեք զաւակներովս հուրի եւ սուրի մէջէն ազատեցայ, ու այս սեւ հողին վրայ երեքն ալ մէկիկ մէկիկ կորնցուցի: Աչքերուս մէջ արցունք չէ մնացեր, ձայնիս մէջ ողբ չէ մնացեր. սիրտս քարի պէս կարծր է, Թող աշխարհ աւեր աւերակ դառնայ, իմ ի՞նչուս է պէտք...

Երբեմն, զիրենք հանդարտեցնելու համար, մեր ըրած բոլոր ջանքերը ապարդիւն կը դառնային. իւրաքանչիւրին ցաւը այնքա՜ն մեծ էր որ անողոք եւ անսիրտ դարձած էին. իրենց սեւ աչքերուն մէջ արցունքին ընդմէջէն կը տեսնէինք անողորմ կարծրութիւնը իրենց զայրոյթներուն...:

Այդ օրը այլ եւ այլ գիւղերու պատկանող այրեներն էին որ խեղ աչքով կը նայէին իրարու: Երբեմն՝ արկածեալ քահանայի մը թշուառական եւ սեւ սիլուէթը կը ցցուէր իրենց չարքերուն մէջ. պատառոտուն վեղարներով, ճերմկոտած դղակներով, թնճուկուած մօրուքներով, անոնք աւելի դժբախտ կը թուէին մեզի. մխիթարութեան եւ հաչտութեան խօսքերը սպառած էին իրենց չորցած շրթունքներուն վրայ: Ատենցմէ ոմանք կոտրած էին թշնամիին դէմ, եւ ոմանք վիրաւորուած կամ անդամահատուած էին. իրենց մէջին, դաժան եւ մոռայլ դէմքերուն վրայէն անհետացած էր քրիստոնէական անդորրութիւնը: Ոմանք, անյագ, ամէն բան յափշտակելու ձգտումներով զօրացած կու գային մեր դէմ ու կը պահանջէին: Իսկ ուրիշներ համբերութեամբ եւ կրօնական երկիւղածութեամբ կը կըրէին այն խաչը որ դրուած էր իրենց ուսերուն վրայ: Ուղղակի ենթարկուած ըլլալով խուժանին մոլեռանդութեան, իրենցմէ չատերը սարսափելի մահերով մեռած էին. ընդհանրապէս ոճրագործները ոչ սուր գործածեր էին եւ ոչ հրացան իրենց համար, այլ տապար: Մեր ճամբորդութեան միջոցին յաճախ տեսանք խտացած եւ սեւցած արիւնը մեր եկեղեցիի նահատակներուն:

Կորովի, բայց ցաւով եւ վշտով մթագնած՝ այդ օրը մեր դէմ եկաւ առաջին անգամ Ապտօղլու գիւղին քահանան: Անոր դիմումը՝ իր ցրուած հօտին համար էր. քիչ հոգի մնացեր էին, անոնք ալ անպատմելի խեղճութեան մէջ:

– Ապտօղլու 66 տուն ունէր եւ 265 բնակիչ, կ'ըսէ անիկա յոգնած ձայնով մը, կային նաեւ 242 դրսեցի, այս վերջիններս ամէնքն ալ մեռան...

– Ամէնքն ալ մեռա՞ն...

– Այո՛, ամէնքն ալ:

Դառն եւ ցաւագին լռութիւն կը յաջորդէ, ու քահանան աչքովը կը հետեւի մեզի համար աննշմարելի պատկերի մը: Ցետոյ անսալով ներքին զգացումի մը, յամրօրէն կը խաչակնքէ ու, անմիջապէս արտայայտուելու պահանջէն մղուած, յուզմունքէն ու զայրոյթէն դողդոջուն ձայնով մը կը պատմէ:

– Խուժանը պաշարեց մեզ ուրբաթ օրը: Երիտասարդներ տրամադիր էին կռուելու, մէջտեղ բերինք զէնքեր, հինգ մալզէրը, վաթսուն րէվոլվէր, ինչպէս նաեւ չիֆթէներ եւ թիւֆէնկներ: Բայց դիւղին ջրոջը, Պաղտատօղլու կարապետ, չհամաձայնեցաւ... հէ՛ վա՛խ... սարսափէն խելքը կորնցուցած երեսներուս կը պոռար.– «Մեզի՞ է մնացեր իսլամի դէմ դըներ... չիֆթէներով խուղ կը գարնուի, մարդ չի գարնուիր. մէկ թիւֆէնկի դէմ քանի մարթին կայ մեր դիմացը... ճիտերնիս ծռենք, զէնքերնիս յանձնենք ու իրենց ողորմութեանը վրայ յուսանք»: Ձուր տեղը վիճեցինք, օրինակներ տըւինք... «Մեռնիլը մէկ անգամ է, այսօր Թող մեր վերջին օրը ըլլայ, բայց սիլահները չձգենք. ո՞ր օրուան պահեր ենք մեր կորիճութիւնը, ո՞ր օրին համար բերնէրնուս կտրելով զներ ենք այս զէնքերը...: Մեր կիները, մեր զաւակները, մեր բազուկներուն են ապաւիներ, ի՞նչ երեսով ձեռքերնիս պարապ պիտի երեւնանք իրենց»: Ի զո՛ւր... ի զո՛ւր... Պաղտատօղլու կարապետ ճերմակ դըբօչակը պարզեց եւ գիւղը անձնատուր հռչակեց...: Տիւշմանը եկաւ մեր զէնքերը հաւաքեց ու անմիջապէս մեզ ջարդեց:

Պահ մը կը լռէ, արցունքը կը քարանայ թարթիչներուն վրայ եւ անօրինակ արտայայտութիւն մը կու տայ իր նայուածքին:

– Մինակ մէկը, երիտասարդ մը, որ զէնքը պահած էր, եօթը թշնամի սպանեց եւ կրցաւ փախչիլ. մնացածները բոպանտուեցան, եւ գիւղը կրակի տրուեցաւ: 265 Ապտօղլը գիւղացիէն քանի մը հոգի մնաց, անոնք ալ մեծ մասով կին:

– Պաղտատօղլո՞ւն, կը հարցնենք անմիջապէս:

– Պաղտատօղլուն իր տանը մէջ սպանուեցաւ անլուր չարչարանքներով, իր աչքերուն առաջը իր կնոջը, զաւակներուն, հարսերուն եւ թոռներուն մեռնիլը տեսնալէ ետքը:

Մինչ քահանան Ապտօղլուի եղերական պատմութիւնը կ'ըսէր, ուրիշ չորկայ գիւղերէն այրիներ ու մարդիկ խռնուած էին Առաջնորդարանին դրան առաջը: Ոմանք կու լային ու ոմանք բարկութեամբ կը բացագանչէին. երբեմն արտասուագին աչքերով ու հեծկլտանքներէն խռպոտ ձայնով այրի մը կը կըրկնէր...

– Ա՛խ, ա՛խ, այդպէս է, այդպէ՛ս է...

Ցաճախ տարբեր գիւղերէ էին այդ հաստատութիւնը ընողները, բայց դէպքը իր ընդհանուր գիծերուն մէջ այնպիսի նմանութիւններ ունէր որ լսողները կը կարծէին թէ իրենց գիւղին պատահածն էր պատմուածը:

(Շար. 31)

(Շար. Ա. էջէն)

կրնաք գտնել, ցօրչափ խռովութիւնները կը չարունակուին Թրիփոլի եւ որոնց պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ «սալաֆիթ եւ ծայրայեղ ուժերու վրայ», որոնց զօրավիզ են արտաքին երկիրներ (ահաբեկութիւնը կը վերաբերի Սաուտի Արաբիոյ)։

ՌՈՒԱՑԱՆի մէջ է որ Իւ. Մի. Փէ.ն կազմակերպած էր ամբան իր համալսարանը, զոր մկրտած էր գամփիոս։ Բոլոր պարապմունքները ձեռք ձեռքի, սէրտ սիրտի նկարահանուած են, որպէսզի գոնէ երեւութապէս միասնական ճակատի մը պատկերը պարզեն։ Այսպէս, կողք կողքի էին Ֆիյոն, Տէվէճեան, Ռաֆարէն, Խաթրոզի, եւլն., եւլն.։ Միասնականութեան այս պատկերը պատասխան մըն էր ընկերվարականներու Լա Ռոշէլի ձախտերը համագումարին։

Ակէի մէջ (վառի նահանգ), Պայրուի Մոսէմ-ը դումարած էր ամբան իր համալսարանը։ Ճաշակ է, որ Պայրու դիմաւոր ընդդիմադիրը դարձած է Սարքոզիի, նոյն հոսանքին պատկանելով։ Իր բուն մտահոգութիւնն է կենակցութիւն մը ստեղծել, կոչ ընելով նաեւ ընկերվարականներուն, անուղղակի կերպով։ Կ'ուզէ համոզել որ ամէնն եւ ձախին միջեւ երրորդ ճամբայ մը կայ։ Շարժումին անդամակցած է Մարիաճ չաթթաթերթի նախկին տնօրէնը՝ Ժան-Ֆրանսուա Քահն։

ԱՄԻՆ Ա.Լի ՋԱՐՏԱՐԻ, Սեպտեմբեր 6ին Փաքիստանի իսլամական հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ։ Ողբացեալ Պէնազիր Պութթոյի ամուսինը ձայներու 70%ը ստացած է, հակառակ իր անցեալին։ Բանտ իսկ մտած էր կաշառակերութեան եւ այլ յանցանքներու պատճառաւ եւ բնաւ սիրուած չէ երկրին մէջ։ Բնակչութեան համար «այն օտարն է որ գողցած է իրենց իշխանուհին»։

ՍԱՐՔՈՋի Մոսկուա եւ Թիֆլիս գնաց Սեպտ. 8ին, միջնորդի իր դերը չարունակելու համար վրացական տագնապին մէջ։ Նպատակն է համոզել Ռուսերը որ քաշեն իրենց զօրքերը վրաստանէն։ Այս անգամ ալ իրեն կ'ընկերանան Ժոսէ Մանուէլ Պարոզօ եւ Ժաւիէ Սոլանա։ Երրորդները կը պահանջեն որ լրիւ դարձադրուի Օգոստոս 12ի վեց կէտերէ բաղկացած համաձայնագիրը, բայց այդ կէտերուն մեկնաբանութիւնը նոյնը չէ երեսփոխաններուն եւ Մեդվեդեւի համար։

ՓԱՐԻԶի 19րդ թաղամասին մէջ, անդամ մը եւս երեք հրեայ երիտասարդներու վրայ յարձակում գործուած է եւ բատ ենթականերուն հակահրեայ արարք մըն է։ Երեքն ալ բիւխա կը կրէին, ինչ որ կը յայտնաբերէր իրենց ինքնութիւնը։ Հինգ պատանիներ են որոնք յարձակած են եւ կռիւ մը ծայր տուած է։ Հրեայ տղաքը դէմքէն վիրաւորուած են։ Ներքին նախարարուհին դատապարտած է արարքը։

ԳԱՀԻՐԷի մէկ ժողովրդական եւ ազգային արուարձանին մէջ, բլուրէ մը ժայռեր պլորած են բնակարաններու վրայ, որոնց տակ մնացած են հարիւրաւոր անձեր։ Կարելի եղած է 33 դիակներ յայտնաբերել, բայց վախ կայ որ 500 անձեր թաղուած ըլլան։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՑԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12–ԻՆ

«Հայ ազգային գոնկրէս»ի համակարգող Լ. Զուրաբեան, Սեպտեմբեր 5ին յայտարարած է թէ ընդդիմութեան յաջորդ հանրահաւաքը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 12ին։ Ան կ'ըլլայ «Բռնապետութեան դէմ համաժողովրդական պայքարի վճռական փուլը»։

Ա. Զուրաբեան, ծանրացած է քաղաքական բանտարկեալ նկատուածներուն ազատման վիճակին վրայ, ըսելով թէ իշխանութիւնը թոյլ չի տար բժշկական անհրաժեշտ օգնութիւն ցոյց տալու անոնցմէ լուրջ հարցեր ունեցողներուն։ Ներկայացուցած է 75 հոգինոց յուշակ մը որպէս քաղաքական բանտարկեալ։ Շեշտած է թէ իշխանութիւնը փորոց իջնելէ ուրիշ այլընտրանք չէ ձգած իրենց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ.– Ռոզի Ալեքսեան 50 եւրօ։

PHONETHON 2008
DU 13 AU 16 NOVEMBRE

Communiqué de Presse

5 heures pour 5 cœurs

Consacrez 5 heures de votre temps pour faire battre les 5 cœurs qui font l'avenir de l'Arménie et du Karabagh : villages, écoles, routes, hôpitaux, énergie

Comme chaque année, le Fonds Arménien de France qui organise le Phonéthon consacré à la construction de l'Arménie et du Karabagh, a besoin de bénévoles pour réussir cette grande opération de solidarité.

Mission : Téléphoner à environ 120 contacts et enregistrer leurs promesses de dons. Les seules qualités requises sont la disponibilité et la motivation.

Date : Du jeudi 13 au dimanche 16 novembre 2008.

Durée : Les bénévoles déterminent, à leur convenance, le jour et la plage horaire de leur participation (5 heures minimum).

Où : Dans les locaux de l'un des 5 centres d'appels de votre région, équipés de matériel performant et simple d'utilisation à Lyon, Marseille, Nice, Paris et Toulouse.

Objectif : L'an dernier, 600 bénévoles ont permis de récolter plus d'1 million d'euros en France.
Nous comptons faire encore mieux cette année.

Renseignements et inscriptions :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Tél. : 01.48.83.51.06
Fax: 01.48.83.53.86

info@fondsarmenien.net
www.fondsarmenien.net

DIOCESE DE FRANCE
de l'Eglise apostolique arménienne
15 rue Jean Goujon — 75008 Paris

Mgr. Norvan ZAKARIAN
Archevêque de France
a le plaisir de vous convier
au cycle de formations
« COMPRENDRE L'HISTOIRE ARMENIENNE »
Qu'il anime chaque mois
6ème séance :
dimanche 14 septembre
de 17h à 18h

Salle Nourhan Fringhian
15 *rue Jean Goujon* — 75008 *Paris*
Métros: Champs-Elysées Clemenceau, Franklin Roosevelt ou Alma-Marceau

— Entrée libre —
Renseignements : 06 29 38 96 14

Pèlerinage annuel de St. Grégoire à Tallaid

Sous l'égide de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
Primat du Diocèse
de l'Eglise Apostolique Arménienne de France
Avec le concours de
l'**Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes-Alpes**
et la Paroisse Sts Sahak-Mesrop de St. Jérôme

Dimanche 21 Septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le
Rév. Père ARCHEN MOVSESSYAN
Curé de la Cathédrale Arménienne de Marseille
avec la participation
de la Chorale

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille : Tél. 04 91 77 84 70;
— Paroisse Sts Sahak-Mesrop de Saint Jérôme : Tél. 06 77 85 07 52;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80
04 92 51 00 87.

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre
Participation aux frais :
Aller-retour seul en autocar : **25 euros**
Repas seul avec des spécialités arméniennes : **25 euros.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT

2008 — 2009

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ — ANNEE SCOLAIRE

Tous les mercredis et samedis
De 9h30 à 16 heures

Cours de langue,
d'éveil à la culture
et à l'identité arménienne
De la Maternelle au Lycée (préparation au bac arménien)

Danses et chants traditionnnels —
Théâtre — Informatique —
Vaste aire de jeux

Reprise des cours : SAMEDI 13 SEPTEMBRE à 9 heures 30

Inscription-Contact : Sur place, mercredis et samedis
Tél. : 06 74 20 78 40 / 06 13 40 72 01

Direction du Collège Arménien Samuel Moorat
26 rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres — T2 : Brimborion

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՕՏՍ

ՎԻԵՆԻ «ՍԵՒԱՆ» ՄԱՆԱՆԱՁԻՒՂ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵՒԱԾ ԴՊՐՈՑ

Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 16։
Դասընթացքները եւ արձանագրութիւնները կը սկսին Շաբաթ 20ին։
Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
9 rue du Cirque

● 5 – 12 տարեկան երախաներուն համար սկզբնական շրջան. հայերէն լեզու – հայերէն համակարգչային դասընթացք։
Պար – երգ։

● 13–18 տարեկան պատանիներուն համար՝ Միջնակարգ նախապատրաստական դասընթացք. Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան պատրաստութիւն։

Տեղեկութիւն՝ 04·74·53·43·80
04·74·53·25·91

ՎԵՐԱՄՕՏՍ

ԵԱՒԻԼ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին «Լեւան Շանթ» միօրեայ դպրոցի վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Դասերը բաց են ամէն տարիքի եւ ամէն մակարդակի աշակերտներուն առջեւ։ Արձանագրութիւններուն համար ներկայանալ տեղւոյն վրայ, Սեպտեմբեր 10. ժամը 9·30էն սկսեալ կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

– 06 66 70 74 17
– 01 47 09 23 18

Eglise arménienne
6 rue du Père Komitas 92370 Chaville

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 13, ժամը 14էն 18։

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

5 տարեկանէն սկսեալ։ Դասաւանդութիւնը լատեսողական միջոցներով կը կատարուի։

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ

Հայերէնի խօսակցութեան մասնաւոր պահեր, ընթերցանութիւն, չարադրութիւն եւ քերականական վարժութիւններ եւ համակարգչային աշխատանքներ, ըստ տարիքի եւ պահանջքի, ժամը 14էն մինչեւ 16·30։

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Նախապատրաստական եւ աւարտական դասարանի աշխատութիւնները հատորներու ուսումնասիրութեան եւ մեկնաբանութեան վրայ հիմնուած են։ Ժամը 16·30էն մինչեւ 18։

ՋԱՓԱՀԱՅՆԵՐ

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 15, ժամը 18էն 20։

Դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 22, ժամը 18·30էն։

Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ըստ մակարդակի՝ ժամը 18·30էն մինչեւ 21·30։

Ճաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել հետեւեալ թիւին՝ 01·45·24·72·75։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ — Հ.Բ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ. ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱԳՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Պատմական Հայաստանի
ճամբորդութենէն
Էրզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ...

Սահիկներու ցուցադրութիւն եւ զրոյց
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
MERCREDI
10 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 ֆրօ — Վեցամսեայ : 135 ֆրօ
Արտասահման : Տար· 300 ֆրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 ֆրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 ֆրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 22·026
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
84e ANNEE — N° 22·026

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՍԱՐՔՈԶԻ ՄՈՍԿՈՒԱՑԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ ԹՈՍՏՈՒՄՆԵՐՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻՆ ԱՄԻՍԷ ՄԸ

Նիքոլա Սարքոզի որու Մոսկուա կ'ընկերանային Պարոզօ եւ Սոլանա, աւելի քան չորս ժամ տեւող խօսակցութիւններէ ետք կրցած է խոստում մը ձեռք ձգել Ռուսաստանէն, որ իր զօրքերը պիտի քաշէ վրացական հողամասերէն Հոկտեմբեր 15ին: Վիճաբանութիւնները չատ բուռն եղած են եւ կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Ն. Սարքոզի բարկութենէն պահ մը վըճռած էր դուռը քաշել եւ մեկնիլ: Այդ չորս ժամուան խօսակցութիւններէն ետք է, որ Սարքոզի մամուլին ներկայացած է հաղորդելու համար արդիւնքը: Ցայտնած է որ Ռուսաստան պատրաստ է դործադրելու Օգոստոս 12ի համաձայնագրին կէտերը: Իր ձեռքը ունեցած այդ նոր համաձայնագրին համաձայն Ռուսերը յանձնառու են բոլորովին քաշուելու մինչեւ մէկ ամիս (Հոկտ· 15) այն չրջաններէն, որոնք կը չրջապատեն Հարաւային Օսէթիան եւ Աբխազիան: Ապա, միջազգային դէտեր, որոնց առնուազն 200ը Եւրոպական Միութենէն, իրենց պաշտօնը պիտի կիրարկեն այն վայրերուն մէջ, որոնք իրենց պատասխանատուութեան տակ են: Հոսկ, միջազգային մակարդակով խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան ժընեւի «չրջանի ապահովութեան եւ կայունութեան» համար, դաղթականներու մասին եւ որեւէ «այլ հարցի մասին», կողմերու հաւանութեամբ:

Դէպի Թիֆլիս գացած առեն, օդանաւին մէջ Սարքոզի պատմած է խօսակցութիւններու անցուդարձը Մեդվեդեւի հետ, երբ մինչեւ իսկ խզումի վտանգ մը եղած է: Սարքոզի կը պատմէ որ, Մեդվեդեւ պահ մը բացակայած է, արտաքին իր նախարարը ձգելով բանակցութիւններու սեղանին չուրջ: Սարքոզի, այն առեն նշմարած է որ պատրաստուած բնագրէն հանուած է այն նշումը որ կը վերաբերէր Ռուսերու զօրքին Օգոստոս 7էն առաջուան դիծերուն վրայ, ինչ որ վերջնապէս կը վաւերացնէր վրացական հողերու դրաւումը: Ու, հոս է որ Սարքոզի բարկացեր է, ու ինչպէս պատմեր է՝ «Մեզի համար կարմիր գիծ մըն էր, բանկոնս հագայ եւ ըսի՝ կը մեկնինք»: Մեդվեդեւ կը վերադառնայ եւ առանց դժուարութեան համաձայնութեան կու գայ: Ու եզրակացութիւնն այն է որ Եւրոպացիները զոհ են: Պարոզօ ըսած է նոյնիսկ՝ «աւելին ձեռք ձգեցինք քան ինչ որ կ'ակնկալէինք»: Համաձայնագրին մէջ խօսք չկայ Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ անկախութեան մասին, բայց Ռուսերը հաստատած են այդ իրողութիւնը, մինչ Սարքոզի առարկած է· «Այդ երկու չրջանները Վրաստանի մաս կը կազմեն, Ռուսաստանին չի՛նայր ճղել սահմանները»: Աւելցուցած է որ այդ մասին կրնան խօսիլ ժընեւի մէջ, բայց Մեդվեդեւ ճղած է թէ «ռուսական որոշումը անդառնալի է», ինչ որ Եւրոպացիք «անընդունելի» կը դտնեն:

Եւրոպացիները ապա մեկնած են Թիֆլիս, համաձայնագիրը ներկայացնելու համար Սահակաշվիլիի: Այս վերջինն ալ կը չարունակէ պնդել որ վրացական թիզ մը հող չի հրաժարիր: Տրամադրութիւն չունի տեղի տալու եւ անդրդուելի կը մնայ այդ կէտին վրայ: Ռուսաստան, կ'ըսէ, պէտք է յարգէ Վրաստանի հողային ամբողջականութիւնը: Մնայ որ Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ բնակիչները առաւելաբար ռուսամէտ են:

Առայժմ, Սարքոզի, Պարոզօ եւ Սոլանա զոհ են: Ամիսէ մը հարցերը պէտք է լուծուած ըլլան, եթէ անչուչտ Ռուսաստան տէրը մնայ իր յանձնառութեանց:

* * *

Մոսկուա եւ Թիֆլիս այլ հարցեր ալ ունին լուծելիք: Աբդարեւ Թիֆլիս դիմած է Լա Հէյի միջազգային դատարանին որպէսզի հրահանգէ Ռուսաստանի որ վերջ տայ «ցեղային մաքրագործումին» Հարաւային Օսէթիոյ, Աբխազիոյ եւ վրացական դրաւուած հողամասերուն մէջ: Դատարանը կոզմերը պիտի լսէ, ապա որոշումը հաղորդէ: Ըստ Վրաստանի, 150 հազար է թիւը այն Վրացիներուն որոնք տեղահանուած են Օգոստոս 8էն ի վեր: Այս թիւը կը նշանակէ որ հարցը կը վերաբերի գլխաւորաբար Հարաւային Օսէթիա չապրող Վրացիներուն, քանի որ Օսէթիոյ ամբողջ բնակչութեան թիւը 70 հազար է, որոնց միայն 15 հազարը Վրացի են: Ռուսաստան ալ հակադրած է ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւանց առջեւ, դատապարտելով «ցեղային մաքրագործումը» զոր գործած է Վրաստան Հարաւային Օսէթիա, դիտել տալով որ իր միջամտութիւնը թոյլ տուած է որ «մարդկային ազէտի մը» առաջքն առնուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՒԼ ՊՕԾԱՃԵԱՆ (Նոր Սերունդի ներկայացուցիչ), յօդուած մը ստորագրած է Լիպերասիոնի (Սեպտ· 9) կարծիքներու էջին մէջ, որու նիւթն է նախագահ Կիւլի Երեւան այցելութիւնը եւ Թուրքիոյ կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս չրջափակման ջնջումը:

ՍԻԱՆԹՈԼՈԺԻ ազանդը ի վերջոյ դատի պիտի քաշուի կազմակերպուած առուծախաւութեան համար, ինչ որ կըրնայ յանդիլ իր լուծարքին, Ֆրանսայի մէջ: Ցարդ, հակառակ բազմաթիւ բողոքներու Սիանթոլոժիին դէմ բացուած քննութիւնները դատի չէին յանդած: Այս անգամ հարցաքննիչ դատաւորի մը դիմումին հետեւանքով հարցը կը փոխուի: Սիանթոլոժին հիմնուած է 1954ին Լ. Ռոն Հըպարտի կողմէ, ԱՄՆ-ու մէջ եւ կրօնք կը նկատուի: Իր գործունէութիւնը հիմնուած է «մտային առողջութեան գիտութեան վրայ», ըստ 1986ին մեռած կուռուին: 164 երկիրներու մէջ 10 միլիոն անդամ ունի, քանի մը տասնեակ հազարը Ֆրանսայի մէջ:

ՓԵՇԱՎԱՐԻ մօտ (Փաքիստան) Սեպտեմբեր 6ին քամիքազ մը իր կառքով նետուած է ոստիկանական հակակշռի կայանի մը վրայ: Առնուազն 33 մեռեալ կար: Պայթումը այնքան բուռն եղած է որ չուրջի չէնքերն ալ քանդուած են, չուկայի մը կեդրոնը: Արարքը պատահած է նախագահին ընտրութենէն քանի մը ժամ առաջ:

ԱՃԳ մրրիկը կը չարունակէ աւեր գործել Գուպա, գլխաւորաբար Սիէկօ տէ Ավիլա (Հաւանայէն 420 քմ. հարաւ-արեւելք), ուրկէ երկու միլիոն բնակիչ տեղահանուած է եւ ահաւոր խուճապ մը կը տիրէ: Նախապէս ալ, նոյն մրրիկը 61 հոգիի մահուան պատճառ եղած էր Հայիթի:

ՄԻԻՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-Ը...

Հայաստան-Թուրքիա Ֆութպոլի մըցումին արձագանգած քաղաքական բնոյթի հետաքրքրութեան մէջ աննչմար մնաց 53ամեակը այն դէպքերուն որոնք Պոլսոյ հայ, յոյն եւ հրեայ համայնքներուն սարսափի դիչեր մը ապրեցուցած էին, վայրագ ցոյցերով, թալանով ու հրկիզումներով: Գլխաւորաբար Ցոյներու խանութներ, եկեղեցիներ, դպրոցներ, խմբագրատուներ, հիւանդանոցներ, բնակարաններ իշխանութիւններու կողմէ դրդուած խուժանի մը յարձակումին ու խժդժութեան թիրախ եղած էին, պատերազմական դաշի մը տեսարանը պարզելով Պոլսոյ փողոցներուն մէջ: Հրկիզուած էր Իզմիրի յունական հիւպատոսարանն ու եկեղեցին, նաեւ տօնավաճառի տաղաւարը:

Բաւական երկար ու դէպքերու մանրամասն թուումով հաղորդագրութեամբ մը այս տարելիցին անդրադարձած է «Ընդդէմ ցեղասպանութեան» Թրքական միութիւնը (Ֆրանքֆուրթ): Հոն կ'ըսուի թէ 1955 Սեպտ· 6ին տեղի ունեցածը հերթական օղակն էր 1915ի ծայրագոյն կէտին հասած քաղաքականութեան որուն նպատակն էր Թուրքիան Թրքացնել ու միակ ազգով միատարր ազգ-պետութիւն ունենալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԳԱՆՔ

Է· ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ – Ա· ՊԱՊԱՃԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 6ի ֆութպոլի մրցումէն ետք երկու երկիրներուն արտաքին գործերու նախարարները մօտ երկուուկէս ժամուան հանդիպում մը ունեցած են:

Է· Նալպանտեան մեծ կարեւորութեամբ չեչտած է Թուրքիոյ նախագահին գլխաւորութեամբ պատուիրակութեան մը այցը Հայաստան, երեւոյթը նկատելով երկու երկիրներու երկխօսութեան լայն կարելիութիւն բացող ազդակ: Լաւ սկիզբ մը արձանագրուած է, որ դրական չարունակութիւն կ'ունենայ: Ան կրկնած է առանց նախապայմանի յարաբերութիւն հաստատելու Հայաստանի պատրաստակամութիւնը որուն խթան համարած է Ա. Կիւլի այցը:

Երկու նախարարներն ալ վճռականութիւն արտայայտած են փոխադարձ յարաբերութիւնները ամբողջովին կարգաւորելու եւ այդ ուղղութեամբ հետեւողական քայլերու ձեռնարկելու:

Նալպանտեան ու Պապաճան քննած են Կովկասեան կայունութեան եւ ապահովութեան դաշինքի մը թրքական նախաձեռնութիւնը: Անդրադարձած են Լեռնային Ղարաբաղի հարցին բանակցութիւններուն վերջին զարգացումներուն: Արծարծած են նաեւ չարք մը միջազգային ու չրջանային խնդիրներ:

Երկու նախարարները պայմանաւորուած են նոր հանդիպում ունենալու Սեպտեմբերի վերջ, Նիւ Եորքի մէջ, ՄԱԿ-ի համաժողովին ընթացքին:

* * *

ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

«Հանրապետական» կուսակցութեան գործադիր մարմինը Սեպտեմբեր 6ի ժողովին, կուսակցութեան նախագահ Ս. Սարգսեանի առաջարկով օրակարգի բերած է Ազգային ժողովի նախագահի փոփոխութեան հարցը: Մարմինը նպատակայարմար չի գտներ որ այդ պաշտօնը չունակէ Տիգրան Թորոսեան: Նոյն առեն նկատի առնելով նոյն մարմնի անդամ, երեսփոխան Հովիկ Աբրահամեանի նոյն պաշտօնին թեկնածութիւնը, որոշուած է հաւանութիւն տալ այդ թեկնածութեան:

Գործադիր մարմնի որոշումը պէտք է հաստատուի «Հանրապետական» կուսակութեան խորհուրդին կողմէ, Սեպտեմբեր 16ին որոշուած ժողովին ընթացքին:

Տ· Թորոսեանի պաշտօնը չչարունակելու հարցը միտք կը բերէ այն չչուկները որոնք յաջորդեցին Փարիզի դեսպան է· Նալպանտեանի արտաքին գործերու նախարար նչանակումով ծագած յաջորդութեան խնդրին: Տ· Թորոսեանի անունը այդ օրերուն մէկն էր նոյն յաջորդութեան թեկնածու նկատուածներէն: Բայց կուսակցութեան գործադիր մարմնի ժողովին այս մասին որեւէ նչում չէ արձանագրած:

* * *

«ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ» ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

« Ժառանգութիւն » կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը Սեպ-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ա. ԿԻՒԼԻ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԻՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ նախագահին Երեւան երթալը արձագանգ գտած է ռուսական եւ Օ· ԷՍ· Սի· Ը·-ի չրջանակներէն ալ: Կ· Լեռնմարգըր որ այս վերջինին Լեռնային Ղարաբաղի գծով Խորհրդարանական վեհաժողովին յատուկ ներկայացուցիչն է, ըսած է թէ Ս· Սարգսեանի հրաւէրով Հայաստան Թուրքիոյ օժանդակութեան պատմական արարք մը իրագործած է: Թուրքիան ուր հզօր ուժեր եւրոպամէտ են, ունի երկու գլխաւոր դժուարութիւն. մէկը կրօնքին եւ պետութեան անխզելի կապն է, միւսը Հայաստանի հետ անելի մատնուած յարաբերութիւններու մարզը: Եթէ կարելի ըլլայ հայեւթուրք յարաբերութիւններ հաստատել, անոնց առաջին քայլը կ'ըլլայ սահմանին բացումը Թուրքիոյ կողմէ· յարաբերութիւններու բնականոնացումը հոգեբանական ազդեցութիւն կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ, արգիլելով ազդայնամոլ ուժերու բացարձակ գերիչխանութիւնը եւ առիթ ստեղծելով եւրոպական երկիր գառնալուն:

«Թուրքիա պէտք է գտնէ իր անցեալը յաղթահարելու ուժը, ընդունելով Ցեղասպանութեան փաստը եւ իր ցանկութեամբ գառնայ Եւրոպական Միութեան անդամ, երբ երկրին մէջ հաստատուին մարդկային իրաւունքներու, ժողովրդավարութեան, անկաչառ հանրութեան չափանիշները, որոնք ընդհանուր են Եւրոպական Միութեան անդամ երկիրներուն համար» ըսած է դիւանագէտը:

Իսկ Ռուսաստանի արտաքին եւ պաշտպանական խորհուրդի նախագահութեան նախագահ Ս· Կարագանով յոյս յայտնած է որ հայեւթուրք գործակցութիւնը կայունացնող կարեւոր ազդակ մը կ'ըլլայ չրջանին համար· «Ասիկա պատմական իրագործութիւն է: Ցեղասպանութեան առընչուած թշնամանքը Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ այն գլխաւոր գործօններէն էր որ որոշիչ կ'ըլլար նոյնիսկ համաչխարհային· քաղաքականութեան համար, որոշելով չատ երկիրներու վերաբերումը հանդիպ այդ չրջանին» ըսած է ան:

Կարագանով չեչտած է թէ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւններու կարգաւորումը չահաւէտ զարգացում է Ռուսաստանի համար:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ»

1978ին Երեւանի մէջ կազմակերպուած հայ արուեստի նուիրուած միջազգային բ. համագումարին առիթով սոյն վերնագրով ելոյթ ունեցաւ Հայկական դիւանագիտութեան ակադեմիայի արուեստի Հիմնարկի անուանի փորձ. Մուրատ Հասրաթեան։

Ճիշդ երեսուն տարիներ յետոյ, Վրաստանի փոքրամասնութիւններու հարցը դարձած է միջազգային քաղաքական աշխարհի եւ լրատուամիջոցներու գլխաւոր նիւթերէն մին, յաճախ դիտումնաւոր կամ տգիտութեամբ չփոթելով զոհի եւ բռնաւորի դերերը։

Մենք Հայերս ալ սահմանափակ ծանօթութիւն ունինք այդ մասին եւ յաճախ մեր ծանօթութիւնը չանցնիր Ջաւախքի ներկայ դժուարին կացութենէն անդին։

Վրաստան վերջին դարերու ընթացքին մեծ եւ յարատեւ բռնութիւններ գործադրած է հայութեան հանդէպ, Կախէթի եւ այլ տարածքներու վրայ բռնի վրացացնելով մէկ միլիոն Հայեր, պարտադրելով ընտանեկան անուններու վրացացում եւ այլասերած եւ փճացուցած է իր սահմաններուն մէջ գտնուող հայկական յուշարձանները եւ քայլ մըն ալ անդին երթալով, եւ մեղսակցութեամբ «իր բարեկամ» Թուրքիոյ, իրագուցած է Տայքի եւ Բարձր Հայքի Ժ.–ԺԱ. դարերու հայ Բագրատունիներու կառուցած ճարտարապետական անզուգական կոթողները՝ վանքեր, եկեղեցիներ եւ բերդեր (1)։

Փորձ. Մուրատ Հասրաթեան վերոյիշեալ ելոյթը աւարտին տգրած ըլլալով, չատ այժմէական կը նկատեմ ամփոփ մը զայն ներկայացնել, մանաւանդ որ վերջերս առիթ ունեցայ այցելութիւն կատարելու Թիֆլիս եւ ականատես ըլլալու այն խուլ պայքարին որ կը մղուի Նորաչէն Ս. Աստուածածինի փառաւոր տաճարին չուրջ, եւ աւերելու այլ եկեղեցիներու գրաւուած եւ փլատակ վիճակը։

Մովսէս Կաղանկատուացի պատմիչը կը գրէ որ հին ժամանակներէ Հայեր կ'ապրէին Թիֆլիսի մէջ եւ Առաքել Սիւնեցի կը խօսի Զ. դարու Թիֆլիսեցի հայ փելխոփայի մը մասին։

Թումանեան իշխանական ընտանիքը Ը.–ԺԹ. դարերուն ժառանգաբար բարձր պաշտօններ կը գրաւէ վրացական արքունիքին մէջ։

Սելճուքներու արշաւանքով երբ հայ Բագրատունիներու անկումը ծայր կ'առնէր, Վրաստանի մէջ կը թագաւորէր Բագրատունեաց տոհմէն հոն հաստատուած ճիւղ մը եւ Վրաստան կը նկատուէր բնական ապաստանարան իրենց համար, ուրուն ամբացումին եւ կերտումին գործօն մասնակցութիւն կը բերէին։

Դաւիթ Չինարարի օրերուն (1083–1125) մեծ թիւով Հայեր կը հաստատուին Թիֆլիսի չուրջ, Գորի եւ չրջակայ գաւառներ։

Թամար Թագուհիի տարիներուն (1184–1213) վրացական բանակի հրամանատարն է հայազգի իշխան՝ Զաքարէ Երկայնաբազուկ (Տոլկորուքի) որ յախջախիչ յաղթանակներ տարաւ Սելճուք Թուրքերու եւ պարսիկներու դէմ եւ որուն եղբայրը՝ Իւանէ, երկրին քաղաքական վարչութիւնը կը վարէր։

Յաջորդ դարերուն Հայերը կը չարունակեն կարեւոր դեր խաղալ Վրաստանի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական մարզերէն ներս։

ԺԳ. դարուն հայ աղնուական մը՝ Պարոն Ումեք կարնեցին Թիֆլիս հաստատուելով անտեսական մեծ գործունէութիւն մը կը սկսի, կը գրէ Կիրակոս Գանձակեցի։

Ումեք Թիֆլիսի մէջ չինել կուտայ մայր եկեղեցին՝ 1284ին։

Ումեքի որդին՝ իշխան Գարիմաթին Հայաստանէն կը հրաւիրէ Յովհաննէս Երզնկացի ծանօթ գիտնականը երկնային մարմիններու մասին դասախօսութիւն կատարելու։

ԺԴ. դարու սկիզբը Ումեքի թոռները՝ Սուտճահատ, Աբինթ եւ Ճալապ Հարանց վանքի մայր եկեղեցին չինել կուտան։ Նոյն դարու քրոնիկներու մէջ կը յիշուին բազմաթիւ այլ հայկական եկեղեցիներ Թիֆլիսի մէջ («Պատմաբանական հանդէս», 1958, Թիւ 3)։ Ս. Բեթղեհեմ, Հրեշտակապետաց, Քառասնից մանկանց եւ այլն, որոնք կը ծառայէին որպէս մշակոյթի կեդրոններ ուր բազմաթիւ ձեռագիրներ ընդօրինակուած են։

Հին Թիֆլիսի բոլոր թաղերուն մէջ գոյութիւն ունէին հայկական եկեղեցիներ (Կարապի թաղ – Գուդիա – Զուղուրէթ – Խարբութ)։

ԺԹ. դարու յատակագիծին ուշադրութեամբ Թիֆլիսի 24 հայկական եկեղեցիները մեծ մասով հին քաղաքին մէջ գետեղուած են։

Այսօր անոնցմէ միայն 14ը գոյութիւն ունին։ Մնացեալ 10 հայկական եկեղեցիները անցեալ դարու երեսունական թուականներուն հիմնայատակ կործանեցին նոր Թիֆլիսի յատակագիծը իրականացնելու պատրուակով՝ յատկապէս Հարանց վանքի մայր եկեղեցին, Խոջավանքը, Ս. Յովհ. Մկրտիչը, Ս. Սարգիս, Ճիկրանէն, Հրեշտակապետաց, Կամոյեանց եւն...

Մինչեւ դարու վերջաւորութեան հայ ճարտարապետներ Թիֆլիսի մէջ կը բարձրացնեն վերոյիշեալներէն զատ՝ 20 այլ եկեղեցիներ։

Դիւանագէտ, պետական անձեր, բարձրաստիճան զինուորական Հայեր՝ Բակատաբէկով, Գորկանով, Ազուլեթեան, Թումանով, Բէյբուտով եւ այլք Թիֆլիսի բնակիչներ էին։

Աւանդութիւն էր որ Վրաստանի թագաւորութեան տարիներու Թիֆլիսի քաղաքապետը Հայ ըլլար, քանի անոնք կը կազմէին մայրաքաղաքին մեծամասնութիւնը։

ԺԸ. դարու սկիզբը Տուրնըֆօր Ծրանասցի ճամբորդը կը գրէ որ Թիֆլիս ունէր 20·000 բնակիչ, կազմուած՝ 14·500 Հայերէ, 3·000 մահմետականներէ, եւ 2·000 Վրացիներէ։

Երկար դարերու ընթացքին Հայերը Թիֆլիսի մէջ կը կառուցանեն եկեղեցիներէ բացի բազմաթիւ աշխարհիկ չէնքեր։

Ազեքսանդր Նեկրիի վկայութեան համաձայն, ԺԹ. դարու սկիզբը Թիֆլիսի 2000 բնակելի չէնքերուն 1800 հատը կը պատկանէր Հայերուն։

Թիֆլիսի հնագոյն հայ եկեղեցին՝ Ս. Կաթողիկէն որ կը կոչուի նաեւ Ս. Գէորգ, Ս. Աստուածածինի կամ Բերդի Մեծ եկեղեցի, կառուցուած է իշխան Ումեքի կողմէ 1251ին, կը գործէ ներկայիս եւ ունի խաչքար մը 1291 թուականը կրող։ Հոն թաղուած են Սայաթ Նովան եւ Գէորգ Բաչինջաղեան հայ մեծ նկարիչը։

Ներքնապէս զարդարուած է ԺԷ.–ԺԸ. դարերու որմնանկարներով, գործ՝ Յովնաթան Յովնաթանեանի։

Հարանց վանքը կառուցուած ԺԴ. դարուն քաղաքին կեդրոնը, Պոլիս՝ Օսմանեան ընդարձակաժաւալ կայսրութեան մայրաքաղաքը, գարեր շարունակ արեւմտահայ կեանքին եւ մշակոյթին կեդրոնը եղած է եւ անփոխարինելի դեր կատարած է հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ։ Պոլիս հայ գրչագրութեան եւ նաեւ հայկական տպագրութեան ամէնէն հին եւ մեծ կեդրոններէն մէկն է, ուր ԺԶ. դարէն սկսեալ հայերէն գիրքեր հրատարակուած են, եւ ուր բազմաթեւակ ապարանքներ գործած են։

ՊՈԼԻՍ՝ ՀԱՅ ԳՐՉԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Պոլսոյ մէջ հայ համայնքի կազմաւորման ժամանակներէն սկսած է գրչագրութեան արուեստը, որ զարգացաւ յատկապէս ԺԵ. դարուն։ Գրչագրութեան կեդրոնները մայրաքաղաքին հայկական սկզբնական 6 եկեղեցիները եղած են։ Իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ կողքին կար խուց մը, ուր գրիչները ինքնամոռաց նուիրումով ընդօրինակութիւններ եւ գրչագրութիւն կը կատարէին։ Ամէնէն անուանի գրիչներէն էին՝ Երեմիա Չելեպի Քէօմիւրճեան, Յակոբ գպիր Ակնեցի եւ Արիստակէս քահանայ Պալաթցի։

ՍԻՄԷՈՆ ԴՊԻՐ ԼԵՀԱՑԻ

Սիմէոն գպիր Լեհացի ծնած է 1584ին, լեհական Զամոյծ քաղաքը, Թէոդոսիայէն Լեհաստան փոխադրուած Մարտիրոսի եւ Դավիթ Խաթունի ընտանիքին մէջ։ Ծննդավայրին հայկական վարժարանին մէջ աշակերտեց բանաստեղծ եւ գրիչ Յակոբ Թոխաթեցիին եւ ստացաւ գպիրի աստիճան։

Երուսաղէմ ուխտի երթալու համար Սիմէոն գպիր 1608ին Լվովէն ճամբայ ելաւ դէպի Պոլիս, սակայն Պոլիս հասնելէն եառք բաւական երկար սպասեց դէպի Երուսաղէմ ճամբան չարունակելու համար։ Այդ ժամանակ, Ազարիա Սասնեցիի հնդրանքով, 1609ին ընդօրինակեց Մխիթար Գօշի «Դատաստանագիրք»ը եւ կանոնագիրքը։ Յիշատակարանին մէջ կը խնդրէ ներել գիրի անյարմարութեան եւ սխալներուն համար։

Աչխատանքը աւարտելէն եառ, Մկրտիչ վարդապետ Խարբերդցիին ընկերակցութեամբ, 1610ին մեկնեցաւ Զմիւռնիա եւ ծովեզերեայ քաղաքները չրջագայելով՝ վերադարձաւ Պոլիս։ Զաքարիա վարդապետ Վանեցիին հետ 1611ին գնաց Վենետիկ եւ Հռոմ, ուր մնաց բաւական երկար ժամանակ։ Վենետիկէն եառ վերադարձաւ Զմիւռնիա, ուրկէ յետոյ անցաւ Պրուսա, Պրուսայէն՝ Խարբերդ եւ յետոյ ալ Մուչ։ Մուչէն 1614ին վերադարձաւ Պոլիս։

Երուսաղէմ երթալու համար ճանապարհածախք հայթայթելու դիտաւորութեամբ, Սիմէոն դպիր ըստիպուած ժամանակ մը մնաց Պոլիս եւ գրչագրական աչխատանքով զբաղեցաւ։ Այս առիթով ան իր «Ուղեգրութեան» մէջ կը գրէ. «կացի անդ (ի Կ. Պոլիս) ամ մի, աշխատելով եւ վաստակելով գրագրութեամբ, զի ժողովեցից պաշար ուրք յերուսաղէմ գնալ, զի եւ անդ էի ուխտ արել։ Եւ Ստամպոլ գրագիրի խիստ խիչմաք ուներ. եւ թէպէտ կարգաւորբ շատ եմ, գրող չըլլալուս համար, ինձ ոչ ոք կ'ուզէր։ Ես ալ ամէն օր կ'երթայի եւ կը նստէի անոր առջեւ, ինչպէս որ աշակերտ մը կ'ընէ վարդապետին առջեւ։ Ինծի ալ ամէն օր կ'ըսէր. «Ելիր գնա, ես քեզի չեմ կրնար գրել տալ»։ Ես ալ կ'ըսէի. «Ես ալ ուզեցի որ գրել սորվիմ, ինչպէս որ դուն գրել գիտես»։ Ան ալ կ'ըսէր. «Ես ինչպէս գրել գիտեմ, ես ալ չեմ գիտեր»։ Ես ալ կ'ըսէի. «Ես ալ ինչպէս գրել գիտեմ, ես ալ չեմ գիտեր»։ Ան ալ

կայ· զի կարդալն այլ արուեստ է եւ գրելն ա՛յլ: Եւ տվին ինձ յոլով գիրք գրել աշխարհականաւ եւ կարգաւորք եւ հահանայք: Իսկ ես չանայի եւ խայրաք առնէի, եւ տգնէի ցայգ եւ ցերեկ· փութայի ետպէս հանապազ, զի վաստակիցեմ ճանապարհի խարճ· զի ձեռս զատ չէր մնացել· եւ օրն 50–60 դրամ վաստակէի: Աստուած շէն պահէ ըստամպոլ ժողովուրդն և զհահանայս զի այն ամն ժողովեցի ութսուն դուրուշ»:

Այդ ժամանակ ընդօրինակեց նաև Շարակնոցը, զոր աւարտեց 1615 *Յունիսին* «ի դուռն սրբոյն Նիկողայոսի սմանչելագործ հայրապետին, ի թաղն Վլանկու»:

Այս աշխատանքները աւարտելէն ետք Պոլիսէն նաւեց դէպի Ալեքսանդրիա եւ հոնկէ՝ Գահիրէ: Գահիրէէն մեկնեցաւ Երուսաղէմ, ուր մնաց որոշ ժամանակ մը: Երուսադէմէն ճամբայ ելլելով՝ գնաց Հաւկպ. հոնկէ անցաւ կեսարիա, այնուհետեւ՝ Անկիւրիա եւ հոնկէ ալ վերադարձաւ Պոլիս, ուր հասաւ 1618*ին:*

Սիմէոն դպիր այս անգամ հագիւ երկու ամիս մնաց Պոլիս, եւ այդ ժամանակ Մխիթար Թոխաթեցիի հետ միասին ընդօրինակեց Սողոմոնի գիրքերը եւ մարգարէները, «ի դուռն սուրբ Նիկողայոս Սմանչելագործի, որ կայ յԱտրանայ դուռն»: Պոլիսէն եւս Սիմէոն դպիր 1619*ին վերադարձաւ Լվով: Իր այս ամբողջ ճանապարհորդութիւնը եւ ճանապարհին տեսածներն ու լսածները Սիմէոն դպիր գրի առած է «Ուղեգրութիւն» խորագիրով:*

ԱԶԱՐԻԱ ՍԱՍՆԵՑԻ

Պոլիս այցելած, ժամանակ մը հոն ապրած եւ ստեղծագործած անունի դէմքերէն էր տաղասաց, աստղագէտ եւ տոմարագէտ Ազարիա Սասնեցի: Զալալիներու արշաւանքներուն ժամանակ ան գերեվարուեցաւ եւ ազատ արձակուելէն ետք չվերադարձաւ Անատոլուի տարբեր բնակավայրերը· յետոյ ճամբորդեց Իտալիա եւ ժամանակ մըն ալ եղաւ Պոլիս: Ան առաւելաբար յայտնի է աստղագիտական եւ տոմարագիտական աշխատութիւնների միջոցով՝ «Յաղագս գիտութեան երկնից բարձրութեան եւ հօրն պարունակացն» *եւ* «Յաղագս գիտութեան տրեգական թաւալմանց»: *Անոր նաեւ պատմագիտական աշխատութիւններ եւ իտալերէնէ թարգմանութիւններ: «Ողբ ի վերայ հարուածոց արեւելեան գաւառացն եւ աշխարհին հայոց ի ձեռաց Ձելալեանց»* աշխատութեան մէջ մանրամասն կերպով կը նկարագրէ ջալալիներուն արշաւանքները: *Իսկ Պոլսոյ մէջ անոր ստեղծագործած գլխաւոր աշխատութիւնն է «Կարգ եւ թիւ կաթողիկոսաց հայոց»ը:*

Ագարիա Սասնեցի, որ աղբիւրներ կը հաւաքէր իր աշխատութիւններուն համար, կը յիշէ, որ առատ աղբիւրներ կային Պոլսոյ մէջ:

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

Այս ժամանակ Պոլսոյ մէջ վայլած մտաւորական կարկառուն դէմքերէն էր նաեւ Գրիգոր Վարդապետ Կեսարացի, որ ընդմիջումներով դրաւեց պատրիարքական աթոռը: Ան համուտ էր յատկապէս Թուրքական գիտութեանց մէջ եւ ժամանակակիցներէն հռչակուած է իբրեւ «քաջ հռետոր», «քաջ եւ անյաղթ փիլիսոփայ»: Գրած է թուականք եւ պատմութիւնք, գանձեր եւ տաղեր, քարոզագիրք, դատաստանագիրք եւ կանոնագիրք, արաբերէնէ հայերէնի թարգմանեց գիտական երկեր եւ հայերէն տաւերով երկրագունդ մը չինեց:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿ
ԲԱՑԱՌԻԿ
(Յունիս 2008)
Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Անթիլիաս (Լիբանան)

— ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀՄՄԱՒԻ (Լիբանան) Փոխման Ս. Կուսին վանքին մէջ, Օգոստոս 17ին տեղի ունեցած է պատարագ եւ Խաղողօրհնէք Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ: Պատարագը մատուցանած է եւ քարոզած է հայ կաթողիկէ կաթողիկոսապարիրաքը Ներսէս-Պետրոս ԺԹ.: Աւարտողութեան ատարին, Թափօրը ՀՄԸՄի չեփորախումբին առաջնորդութեամբ ուղղուած է վանքին վերանորոգուած գինեմատունը, ուր կաթողիկոսը օրհնած է անոր վերաբացումը: Հմմատու վանքին գինեմատունը կառուցուած է 1810ին, հոն կը գտնուի դինիներու (նոյնիսկ 1850 թուականէն) եւ ոգելից ըմպելիներու տեսականի մը:

* * *

ԳՆԱԼՂԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Օգոստոս 22ին, դերասան եւ բեմադիր Արամ Կոստանեանի մականին տակ կղզիաբնակ ընտանիքներու մանուկները ներկայացուցած են ամառնային իրենց աշխատանքին պտուղը: Հանդիսութեան նախագահած է կղզեցոց հոգեւոր հովիւը՝ Թաթուլ Ծ. Վրդ. Անուչեան: Ներկայացուած է ճաշակաւոր յայտագիր մը արտասանութիւններով, թատերախաղով, երգով եւ պարով: Հանդիսավարը եղած է ուսուցչուհի Թամար Ներկիս, որ կարդացած է ուղերձ մը, պարզելով իրենց նպատակը եւ այդ ուղղութեամբ իրենց թափած ջանքերը: Ապա, գործադրուած է յայտագիրը:

* * *

ԳՆԱԼՂԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, Օգոստոս 29ին շնորհահանդէս մը տեղի ունեցած է, անցեալ տարի Ներսէսեան Դպրաց Դասի հիմնադրութեան 150ամեակին ձօնուած յուշամատեանին առթիւ: Հանդիսութիւնը սկսած է Դպրաց Դասին անդամներուն կողմէ կատարուած չարականի մը երգեցողութեամբ: Վաղարշակ Սրկ. Սերովբեան կարդացած է Պատրիարքին կողմէ չնորհուած 2007 Օգոստոս 5 թուակիր կոնդակը: Ապա, ուսուցչուհի Սրմինէ Եազտանեան կարդացած է 1985ին Շնորհք պատրիարքին կողմէ Դպրաց Դասուն պատուոյ տոմարին մէջ արձանագրուած դրութիւնը, ուր կըզրկին եւ եկեղեցիին պատմականը նկարագրուած էր: Պատրիարքը կը պատմէր թէ հայ բնակչութեան տակակէտէն ի՞նչ պատկեր կը պարզէր Գնալըն անցեալին եւ թէ ի՞նչպէս յետագային հայկական դարձած էր: 1966ին է, որ պատրիարքարանի ատմարանոցը կառուցուած էր Գնալըի մէջ եւ կատարուած էր առաջին բացօթեայ պատարագը: Անկէ առաջ, պատրիարքները կարելիութիւնը չունէին Գնալըի մէջ բնակելու: Ելոյթ ունեցած է Գրիգոր Ս. Տամատեան, որ պատմած է թէ եկեղեցիին հիմնարկէքը կատարուած է 1855ին եւ 1857ին ալ բացուած է պաշտամունքի: Ընդգծութեամբ հաստատած է որ Դպրաց Դասը հասած է իր հիմնադրութեան 150ամեակին: Շարականներու երգեցողութենէն ետք, Արամ Կոստանեան կարդացած է Անդան Խոզէրի «Զբօյց Մնձուրիի հետ» գրութիւնը, ուր կը նկարագրուէր թէ ինչպէս գիւղացիները Մարմարայի ջուրերուն նայելով կը յիշէր Եփասի ջուրերը այն դաժան տարիներուն եւ իր կնոջ ու զաւկին այդ ջուրերուն պոհ երթալը: Երիտասարդ մըն ալ կարդացած է Արմէնուհի Թէրզեանի «Կղզիին առաւօտը» գրութիւնը:

Livres reçus

LA SAGA
DES HEROS
DE SASSOUN
d'après la légende
de David de Sassoun
(Tome II)

ALICE VARVARIAN-SABOUNDJIAN

Sigest (Alfortville)

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆՈԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

*Ա*ւ հասարակ կոտորուղ գիւղացիներուն մեծ ցաւը սա էր որ չէին դիմադրած· անճնաւորը ըլլալով կարծեր էին կեանքերնին ազատել, բայց դառն փորձառութիւնը ցոյց էր տուեր թէ ազատուղները անոնք էին որոնք ղէնքերնին ձեռքերնին մնացած էին:

– Շուարեցանք, չգիտցանք, յանկարծակիի եկանք· կեանքը անոյշ է, ամէնէն դժբախտին համար ալ կեանքը անոյշ է... կարծեցինք որ պիտի խնայեն...:

Այս ահօթալի խոստովանութիւններու միջոցին յանկարծ մեր դէմ սլացաւ հասուն տարիքով մեծդի եւ յաղթանդամ մարդ մը· աչքերէն կրակ կը ցայտէր եւ ազնուական զայրոյթով մը դղրդահար կը թուէր...

– Սորուկի զաւակներ, սորուկի թոռնե՛ր... Թո՛ւ ձեզի...

Եւ արհամարհանքով թքաւ սահմռկած ամբոխին երեսին...

– Թո՛ւ... ձեզի... կեանքը անոյշ է... իրաւ է, բայց դուք ի՞նչ երես ունիք ապրելու· նայեցէ՛ք սա խեղճերուն վրայ եւ ձեռքովը կը ցուցնէր այրիները, եւ ըսէք *բաց սրտով թէ կեանքը ի՞նչ անուշութիւն պահած է ձեզի համար...*

Երկու խոշոր եւ կոշկոռացած ձեռքերը կը զալարուին կուրծքին վրայ եւ կարծես չէս գիտեր զանոնք ո՞ւր տեղաւորեցընել:

– Փճայա՞նք, մաֆ եղա՞նք... ունեցածնիս թալեցին, մնացածը այրեցին, մեզ՝ պառաւները եւ կոյրերը ձգեցին... տղու պէս խաբուեցանք, ունեցած սիլահներնիս իրենց տուինք ու մեր թափած գնդակներովը զարնուեցա՞նք...

Գլուխը կը չարժէր եւ ամբողջ մարմնով կը դողդողար ու բառերը հետզհետէ դժուարաւ կու գային իր շրթունքներուն վրա՛յ...

– Աս մէկ չէ՛, երկուք չէ՛· միլլէթին արիւնը նոր չպիտի թափի... չատ լաւ գիտէինք, բայց չդիմանալու զարկինք, կոյր եւ խուլ ձեւացանք... Թո՛ւ մեղի... ի՞նչի համար, որի՞ համար կ'ապրինք այս աշխարհիս վրայ...: Մեռնիլ չգիտցող մարդը, ապրելու արժանի չէ՛... սորուկի զաւակնե՛ր...

Հիացած այս նորօրինակ արկածեալի երեւումէն ու տարուած իր խօսքերէն՝ մտիկ կ'ընենք զինքը, որ յանկարծ մեզի դառնալով ըսաւ:

– Ես Շէյխ Մուրադցի եմ... մեր գիւղն ալ պաշարուեցաւ· մեր հոգիներն ալ հոգի էին, մենք ալ ապրելու հավէս ունէինք, բայց գիտցանք որ մեռնելու օրը հասած է՛...

Րոպէ մը լռեց, յիշողութեանը մէջ ամփոփելով ամբողջ պատահածը:

Նոյն միջոցին մէկը իրեն աթոռ մը տուած ըլլալով, իր սեւ եւ կոշկոռացած ձեռքերովը առաւ, դէպի առաջ քշեց ու մեր մօտ նստեցաւ: Ցետոյ զրպանէն հանելով ծխախոտի տուփը, սիկառէթ մը ոլորեց դանդաղութեամբ:

Ատով ժամանակ ունեցանք իր դէմքը դիտելու: Ցեղին ո՞ր մաքուր մնացած եբրակէն կազմուած էին այդ խումբ մը գիւղացիները, որոնք վարժուած հողին երեսը աշխատելու եւ ըստ երեւոյթին այնքան նման միւս գիւղացիներուն յանկարծ ուրիշ ձեւով երեսան եկած էին աղէտի օրերուն մէջ: Ինքը չափազանց թուխ էր եւ արեւի տակ աշխատող մարդոց յատուկ կնճիռներ կ'երկարէին ճակտին վրայ· աչքերը ապաստանած երկայն եւ թաւ թարթիչներու ներքեւ, անսահմանելի բոց մը ունէին, որոնց մէջ տեւականօրէն կը վառէր զայրոյթը, ըմբոստութիւնը· քիթը հայկական եւ թեթեւ մը արծուային՝ կ'աղնուացնէր իր գեղջուկի կնճռոտ դէմքը եւ թանձր շրթունքը միայն իր վրայ կը նշանակէին բարի եւ խաղաղ ընդունակութիւնները հայ գիւղացիին:

– Ես ըսեմ ու դուք զրեցէ՛ք եւ թող ալէմ աշխարհ իմանայ որ Շէյխ Մուրադցիին արիւնը զուր տեղը չի թափի՛ր:

Մնած ու ապրած ըլլալով իր գիւղի նեղ շրջանակին մէջ՝ կը կարծէր որ ամբողջ աշխարհի համար նշանակութիւն ունէր իրենց վարուելու կերպը աղէտի դժխեմ օրերու մէջ: Ու մենք ալ այդ րոպէին, ճիշդը ըսելով, կը բաժնէինք իր հոգեբանութիւնը, ու թերեւս իր գիւղացիի ընազդը չէր սխալեր ու Շէյխ Մուրադի ինքնապաշտպանութիւնը իր մեծ կարեւորութիւնը ունի մեր յարատեւ վտանգի ենթարկուած ցեղին համար:

Անիկա այսպէս պատմեց·

– Երկու օր էր որ տիւմանը Զէրքէզ գիւղի մէջ հաւաքուած էր եւ, այդ երկու օրուան մէջ, մեր գիւղացիները տուներէն դուրս չելան: Բայց քանի մը հոգի պարագլուխ ըլլալով որոշեցին ընելիքին: Հաւաքեցին զէնքեր,, թէեւ եղածը մեծ բան չէր· խրմա, չիֆթէ, տոլմա չիֆթէ, թէք թիւֆէնկ, խըրմա թէկ թիւֆէնկ, վեցհարուածեան եւլն.: Ցետոյ հաչուեցինք որ ցրուած մնալը լաւագոյն չէ, մէկ տան մէջ հաւաքուեցանք:

Հինդշաբթի օրը եկան եւ մեզ պաշարեցին ու յետոյ, կանանչ դրօշակներ պարզած եւ ոռնալով, մտան Շէյխ Մուրադ: Գիւղը լուռ էր ինչպէս եթէ պարապ ըլլար· մարթինիի գնդակներ օդին մէջ սուլելով կ'անցնէին... նախ վառեցին պարապ մնացած տուները, եկեղեցին ու յետոյ յարձակեցան մեր վրայ: Հինգ օր չարունակ կռուեցանք· թշնամին զարմացած ու բարկութենէն փրփրած կը դառնար·

– Կեավուրներ, անճնաւոր եղէ՛ք:

Չէ՛, անճնաւոր չպիտի ըլլայինք... մեր ղէնքերը անբաւական էին... մէկ քանի քալֆեր գետնին վրայէն սողալով փորձեցին երթալ եւ մեռած խալամներուն գէնքերը առնել· բայց անոնցմէ ոչ մէկը ջողդարձաւ: Գետնին երեսին, փորերնուս վրայ պառկած, հինգ օր կռուեցանք... իրարու հետ չէինք խօսեր, որովհետեւ ականջնիս հոգին դնելով կը լսէինք թշնամիներուն չարժումները եւ անոնցմէ չատ բան կը հասկնայինք: Անոնք կը տրակուտէին մեր ուժին վրայ, կը վարանէին, եւ դառնալու որոշումներ կ'ընէին...: Միւս կողմէ մեր գնդակները կը սպառէին· կապար չունենալով, պղնձէ ամաններդ կոտրեցինք եւ ուզեցինք իրենք զէնք դործածել:

(Շար· 32)

(Շար. Ա. Էջէն)

տեմբեր 8ի նախօրին իր ղեկավարութեան կոչած է Ամէն Մարտիրոսեանը: Փոխխուրհեան պատճառ որուած է Ր. Յովհաննէսեանի բազմազբաղ վիճակը որ ներեն առիթ չի տար միշտ ներկայ ըլլալու Ազգային Ժողովին մէջ:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Reprise des activités 2008 – 2009

Le Lundi 22 septembre 2008
4 jours d'inscriptions en septembre :
Vendredi 12 et Mardi 16 de 17h à 19h
Samedi 13 et Mercredi 17
de 14h30 à 17h30

En 2007-2008, la MCA a inscrit 342 enfants, adolescents et adultes.
N'attendez pas, inscrivez-vous aussi !
Attention futurs bacheliers, l'arménien s'étudie tout au long de la scolarité.

LANGUE ARMENIENNE (16 niveaux) de l'Eveil au langage au BAC 2010 et pour adultes.
CIVILISATION ARMENIENNE (3 niveaux) de l'Heure du conte àl'Eveil à l'identité et à la culture.
Nouveauté : Cours pour lycéens (BAC).
MUSIQUE
Piano — Violon — Guitare — Solfège
Nouveauté : Musique d'ensemble.
DANSE ARMENIENNE (10 disciplines) de l'initiation aux classes mixtes. Du Classique (sur audition) de la danse de scène au folklore et pour jeunes gens.
ARTS (4 niveaux)
Du dessin à la peinture autour des arts plastiques.
Nouveauté : Cours pour adultes.
ECHECS (2 niveaux)
Cours et tournois.
Egalement :
MEDIAS RADIO sur AYP FM
tous les mercredis de 10h20 à 11h30.
BIBLIOTHEQUE DE PRET pour adultes
DIFFUSION LIVRES en langues arménienne et française.

Renseignements :
Tél. : 01 43 76 55 89
contact@mca-alfortville.com

DIOCESE DE FRANCE
de l'Eglise apostolique arménienne
15 rue Jean Goujon — 75008 Paris
Mgr. Norvan ZAKARIAN
Archevêque de France
a le plaisir de vous convier
'au cycle de formations
« COMPRENDRE L'HISTOIRE ARMENIENNE »
Qu'il anime chaque mois
6ème séance :
dimanche 14 septembre
de 17h à 18h
Salle Nourhan Fringhian
15 *rue Jean Goujon* — 75008 *Paris*
Métros: Champs-Elysées Clemenceau, Franklin Roosevelt ou Alma-Marceau
— Entrée libre —
Renseignements : 06 29 38 96 14

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը (Աղքատախնամ) չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, մինչեւ Օգոստոսի վերջ.-

Պ. Սերժ Սամուէլեան 68 եւրօ, Պ. Ժան Փէրթիէ 1524, Տօքթ. Ժանին Պետրոսեան 634, Տիկին Մարի Պօյաճեան 180, Պ. Հանրի Սէտէֆ 84, Տէր եւ Տիկին Ժակ Գալճեան 18, Տիկին Ժիլպէրթ Մխըիթ 34, Տիկին Լուիզ Թրէսոլ 18, Պ. Ալպէր Հարոյեան 200, Օր. Արսինէ Հանէսեան 100, Պ. Կարապետ Մանուսեան 34, Տիկին Լիւսի Շերոյեան 34, Տիկին Ալիս Փաչայեան 60, Պ. Անթռանան Պաղտիկեան 350, Պ. Խոսրով Հէլվաճեան 34, Տէր եւ Տիկին Ժան-Ժակ Տամլամեան 268, Օր. Յասմիկ Հալվաճեան 34, Տօքթ. Ժակ Պալեան 34, Պ. Լեւոն Մասեհքեան 18, Տիկին Ժընեվիէւ Մուսէօ 8, Պ. Շառլ Մովսէսեան 90, Պ. Վահրամ Սէրայտարեան 34:

(Շար.)

U.G.A.B.

ECOLE DU SAMEDI DE L'UGAB

Rentrée scolaire 2008 — 2009

DATES D'INSCRIPTION ET DE RENTREE SCOLAIRE :

ENFANTS :
Samedi 13 septembre de 14h à 18h
Rentrée samedi 20 septembre à 14h
Classe maternelle (à partir de 5 ans) à 14h30.
Les cours permettent aux enfants de découvrir et d'approfondir leurs connaissances de l'Arménien. Différents programmes proposés sont adaptés à l'âge et à l'aptitude de chaque enfant. L'histoire arménienne, le chant. le théâtre, la danse, l'informatique ainsi que les cours de conversation sont enseignés.

PREPARATION AU BAC :
Samedi 13 septembre de 14h à 18h
Rentrée samedi 20 septembre à 14h
Les cours intensifs à partir d'étude et de commentaire de textes. Formation minimale de 3 ans exigée pour la présentation aux épreuves écrites et orales.

ADULTES :
Lundi 15 septembre de 18h à 20h00
Rentrée le 22 septembre à 18h30
Cours les Lundis, Mardis ou Mercredis entre 18h30 et 21h30 selon les niveaux

UGAB
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
ecoleparis@agbueurope.org

Pour tous renseignements complémentaires, prière de contacter l'UGAB au 01 45 24 72 75.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ — *Հ.Բ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ*

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ. ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Պատմական Հայաստանի ճամբորդութենէն
Երզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ...
Սահիկներու ցուցադրութիւն եւ զրոյց
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ՍԱՐԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Փրանսայի Հայոց Թեմի
Ժամերգութեան երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին կողմէ, դպրապետութեամբ՝ ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ–ի:
Իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ–ի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ հետք, ժամը 17ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս՝ Թափօր Աւետաստան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

***

Ս ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին, Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

***

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎԻԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւ

Pèlerinage annuel de St. Grégoire à Tallaid

Sous l'égide de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
Primat du Diocèse de l'Eglise Apostolique Arménienne de France
Avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes-Alpes et la Paroisse Sts Sahak-Mesrop de St. Jérôme

Dimanche 21 Septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le
Rév. Père ARCHEN MOVSESSYAN
Curé de la Cathédrale Arménienne de Marseille
avec la participation de la Chorale

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille : Tél. 04 91 77 84 70;
— Paroisse Sts Sahak-Mesrop de Saint Jérôme : Tél. 06 77 85 07 52;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80
04 92 51 00 87.

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre
Participation aux frais :
Aller-retour seul en autocar : **25 euros**
Repas seul avec des spécialités arméniennes : **25 euros.**

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն–Վիլէօրպանի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Կրընոպլի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիներուն, ի մասնաւորի ընկերուհի Նիքոլ Սապունճեանին, իր մօր՝ Լուսաթեր Ճերեճեանի եւ իր մօրաքրոջ մահերուն առթիւ:

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները Արամ Կարապետեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նէտէլեան 150 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Նէտէլեան 100ական, Տիկին Լիւսի Զապունեան 30:

□

ՎԵՐԱՄՕՒՏ

ՎԻԵՆԻ «ՍԵՒԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 16:
Դասընթացքները եւ արձանագրութիւնները կը սկսին Շաբաթ 20ին:
Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
9 rue du Cirque

- 5 – 12 տարեկան երախաներուն համար սկզբնական չրջան. Հայերէն լեզու – հայերէն համակարգչային դասընթացք: Պար – երգ:
- 13–18 տարեկան պատանիներուն համար՝ Մէջնակարգ նախապատրաստական դասընթացք. Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան պատրաստութիւն:

Տեղեկութիւն՝ 04·74·53·43·80
04·74·53·25·91

□

ԻՄԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէբէնկիւեան մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16ին: Դասընթացքները ունին տարբեր մակարդակներ:

– Նախակրթարան (6 տարեկանէն սկսեալ),
– Մէջնակարգ–երկրորդական,
– Պաքալօրէայի նախապատրաստական եւ պաքալօրէա,
– Չափահասներ:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
45 rue de la Défense —
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութիւն եւ տեղեկութիւն՝ տեղւոյն վրայ, կամ հեռաձայնել՝
01·46·42·45·25 կամ 06·82·89·16·44 թիւերուն, Շաքէ Կիւրակոսեանին:

□

ԼԻՈՆ

Լիոն Վիլէօրպանի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ, թէ մասնաճիւղիս ԱՐԱՒՕՏ միօրեայ վարժարանը կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17ին
ժամը 9·30էն սկսեալ
Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան մէջ:

Դասերը տեղի պիտի ունենան ամէն Շաբաթ 9·30էն մինչեւ յետ միջօրէին ժամը 16:

Կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ բոլոր երախաները, մանկապարտէզ, նախապատրաստական, մէջնակարգ եւ մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Բոլոր մակարդակներու համար կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր սովորութիւն եւ աւանդութիւնները, արուեստներ, երգ ու պար:

Իսկ նախակրթարանէն սկսեալ՝ պարզ վարժութիւն եւ ընթերցանութիւն եւ վերջապէս բոլորին հայախօսութիւն:

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան
04 78 26 28 71
04 72 37 61 57
04 78 23 75 13 թիւերուն:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 270 եւրօ (Շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22·027

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·027

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ յայտարարած է Սեպտ. 9ին, որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը հաստատէ Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ հետ եւ այդ երկու հանրապետութիւններուն մէկ պիտի մընան 7·600 ռուս զինուորներ, երկար ժամանակի համար: Այս յայտարարութիւնը եղած է, Սարքոզիի Մոսկուայէն մեկնումէն քիչ յետոյ: Արտաքին նախարարը՝ Լաւրով կը պահանջէ նաեւ որ այդ երկու հանրապետութիւնները մասնակցին ծրագնեւի խօսակցութիւններուն, որոնք պիտի սկսին Հոկտ. 15ին: Նոյն արտաքին նախարարը չէ ծածկած իր վրդովմունքը, երբ Սարքոզիի հետ խօսակցութիւններուն ընթացքին, Եւրոպացիները մերժած են որեւէ քննութիւն՝ ճշդելու համար Օգոստոս 8ին ծագած պատերազմին պատասխանատուութիւնները:

ՄՈՍԿՈՒԱ ժամանակաւորապէս օդանաւեր պիտի զետեղէ Վենեցուէլա, որոնք կրնան ընդհուպ հարուածել: Գարագաս հաղորդած է, որ Նոյեմբեր 10էն 14 ռուսական նաւատորմէն 4 նաւեր պիտի մասնակցին մէթացեալ ռազմափորձերու: Ուաշինկթընի համար զրգռութիւն մըն է:

ՏՎԻԹ (փաստաղրական չհաղորդում եւ ընդհանուր տեղեկատուութեան արժէւորում) քարտարանը այնքան վէճի դուռ բացաւ ոչ միայն ձախի այլեւ մեծամասնութեան պատկանող քաղաքական կարդ մը անձերու մօտ, որ Սարքոզի այս հարցով ալ ստիպուեցաւ զբաղիլ Սեպտ. 9ին: Հրաւիրեց ներքին նախարարուհին որ խորհրդակցութեան դիմէ որպէսզի այնպիսի որոշումներ տրուին որոնք «կը պաշտպանեն ազատութիւնները»: Ծանօթ է որ այդ քարտարանը կը վերաբերէր նոյնիսկ 13 տարեկան տղոց, որոնք կը վտանգեն հանրային ապահովութիւնը ու նաեւ բոլոր անձերուն (քաղաքական, պետական, կրօնական, եւլն., եւլն.) որոնց մասին պիտի արձանագրուին ամէն տեսակի մանրամասնութիւններ (առողջապահական, սեռային նախընտրութիւններու, քաղաքական հակումներու, եւլն., եւլն.): Յարդ արդարացումներ տրուեցան, ասարկելով որ նման քարտարաններ կան արդէն, բայց ոչ ոք համոզուեցաւ, քանի նախկինները կապ չունին այս նորին հետ, որ չէր կրնար աղմուկ չհանել:

ԷլԻԶԷի մէջ, Սեպտ. 9ին վերահժողով մը տեղի ունեցած է Ուկրանիոյ նախագահ Վ. Իուշչենկոյի հետ, որու ընթացքին Եւրոպական Միութիւնը եւ Ուկրանիա յանձնառու եղած են «ընկերակցութեան համաձայնագրի մը» յանգիլ 2009ին: Այդ համաձայնագիրը պարտի խթանել յարաբերութիւնները եւ «բաց դուռ մը ձգել յայորդական զարգացումներու այդ յարաբերութիւններուն մէջ»: Հանդիպումին նիւթ եղած է նաեւ վրացական տագնապը եւ Սարքոզի որ չատ գոհ է Մոսկուա տարած իր յաջող առաքելութենէն, չէ վարանած պարծենալու՝ «Ասպարէզ կը կարդամ ոեւէ մէկուն որ կրնար աւելի լաւը ձեռք ձգել»:

Սկ.Ժէ.Թէ.ն ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տուած է Սեպտեմբեր 11ի հա-

ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ՍՈՐՎԻՆ

Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները կանոնաւորելու, զարգացնելու ծրագիրը Թուրքիոյ արտաքին գործերու ոլորտին մէջ զգալի ըրած է հայերէն գիտցող տարրերու անհրաժեշտութիւնը: Կ'ըսուի թէ ներկայիս Թուրք մէկ դիւանագէտ մը կայ հայերէն գիտցող. ան հիւպատոս Ա. Է. Թորոնն է որ տարի մը առաջ Երուսաղէմ ղրկուած է, Եբրայական համալսարանին մէջ հայագիտութեան ուսում առնելու: Ա. Կիւլի Երեւան այցին կանչուած է գործի ու ընկերացած նախագահին:

Թուրքիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը հայագիտական այլ կեդրոններու ցանկը քննած է, դանելու համար բաժին մը ուր մէկայն հայերէն եւ հայկական մշակոյթ ուսուցուի եւ ոչ «ցեղասպանութեան պնդումներուն նման վիճելի հարցեր ուսնենայ ծրագրին մէջ»:

Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու նոր քաղաքականութիւնը պատճառ է նաեւ որ Թուրք գինեալ ուժերու լեզուի բաժնին մէջ վերջին տարիներուն հայերէնի ճիւղ մը բացուի: Հոն չրջանային լեզուներու կարգին սպաներն ու ենթասպաները հայերէն կը սորվին:

ԱՐԱՄ Ա.-Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԱՇԱՐ ԱՍԱՏԻ ՀԵՏ

Մեծի Տանդ Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Սեպտեմբեր 9ին Դամասկոսի նախագահական պալատին մէջ մէկ ժամուան հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Պ. Ասատի հետ: Արծարծուած են Սուրիոյ հայութեան, Լիբանան – Սուրիա յարաբերութիւններուն, Միջին Արեւելքի խաղաղութեան, հոլովոյթին, միջկրօնական երկխօսութեան առընչուած հարցեր: Նախագահը մեծապէս գնահատած է Արամ Ա.-ի դերը միջեկեղեցական եւ միջկրօնական մարզին մէջ: Նաեւ խոստացած է այց մը տալ Հալէպի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցին, Արամ Ա.-ի ներկայութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԶՔՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐ ԱՐԿԱԾԻ ԶՕՀ

Թուրքիոյ արեւելեան, Իրանի սահմանին մօտ, Սեպտեմբեր 9ի առաջին ժամերուն հանրակառքի արկած մը պատճառեղած է 16 Իրանահայերու մահուան: Անոնք մաս կազմած էին զբօսաշրջութեան խումբի մը որ կը վերադառնար Արեւմտահայաստանէն: Արկածը պատահած է Տօղուպէյազիտէն 23 քմ. հեռաւորութեամբ կառուղիին վրայ: Կային աւելի քան երկու տասնեակ վիրաւորներ ալ, որոնց մէկ մասին վիճակը չատ ծանր էր:

Ատրպատականի թեմական խորհուրդէն պատուիրակութիւն մը դէպքին վայրը մեկնած է ու Մակուի եւ Զալտրանի զաւառապետերուն գործակցութեամբ փորձած օժանդակել արկածեալներուն:

Արեւմտահայաստան մեկնած Իրանահայերը կը ճամբորդէին երեք հանրակառքով: Անոնք Թեհրանէն, Նոր Ջուղայէն, Թաւրիզէն եւ Ուրմիայէն էին: Վիրաւորները փոխադրուած են Աղրբի հիւանդանոցը:

Մահացածներէն են Անոյշ Բունիաթեան (Նոր Ջուղայի «Արմէն» նախակըրթարանի նախկին տնօրէն), Հիլտա Ալեքսանեան (նախկին ուսուցչուհի), Հիլտա Շերվանեան (ուսուցչուհի), Սերա Ակոն, Սանամ Ղարիպեան:

ՄԱՐԶՍԿԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ 4 – 0 ՊԱՐՏՈՒԱՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Հայաստանի ու Թուրքիոյ Ֆութպոլի երիտասարդ հաւաքականներուն հանդիպումը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 9ին Պոլսոյ մէջ: Հայկական խումբը 4-0 պարտուած է: Երթի մրցումին Հայաստան 2-1 արդիւնքով յաղթած էր մրցակիցին:

Ա. ԿԻՒԼ ԲԱՔՈՒ Կ'ԵՐԹԱՑ

Ինչպէս յայտնած էր Երեւանի մէջ Ս. Սարգսեանի ալ, Թուրքիոյ նախագահը Բաքու կ'երթայ Սեպտեմբեր 10ին: Նախօրեակին հարցազրոյց մը տուած էր ադրբեջանական լրատու գործակալութեան (ԱՓԱ):

Իրեն ուղղուած առաջին հարցումը կը վերաբերէր Հայաստան այցին: Կը պատասխանէր թէ իրապէս յանդուգն քայլ էր գինք հրաւիրելով Ս. Սարգսեանի առածը: Ինք ընդառաջած էր, հաւատացած ըլլալով թէ չրջանի հարցերը –Ղարաբաղ, Հայաստան–Թուրքիա– կարգաւորելու համար բանակցութեան առիթ կու տար ան: Կ'աւելցնէր թէ գոհ մնացած է իր որոշումէն, քանի որ խնդիրները յաւերժացնել աւելի բարդ վիճակ կը ստեղծէր: Թուրք նախագահը կ'ընդգծէր թէ չրջանի ժողովուրդները պատմութենէն ու աչխարհագրութենէն թելադրուած հասարակաց կողմեր ունին: Այդ կարողականութիւնը հարկ է գործի լծուի: Ինք ըսած էր ու չեչտած Ս. Սարգսեանին թէ Հայաստան – Ադրբեջան հակամարտութեան կարգաւորումը որքա՛ն կարեւոր էր:

Կիւլ կ'ըսէր. «Այդ այցին քննարկած երկու հարցերէս մէկը Ղարաբաղինն էր. Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացումին մասին քառ մը իսկ չարտասանեցաւ: Ես Ադրբեջանի ժողովուրդին վիշտ չպատճառելու համար, անճնական կառքերս ու թիկնապահներս 600 քմ. աւելի ճամբայ կտրել տալով Վրաստանի վրայով Երեւան ղրկեցի եւ ոչ թէ կարսէն»:

Ա. Կիւլ Երեւանէն մեծ գոհունակութեամբ բաժնուած է, որովհետեւ տեսած է թէ Ս. Սարգսեան, անկեղծ է բանակցելու պատրաստակամութեան մէջ: Գիտէ թէ Թուրքիոյ ու Ադրբեջանի մէջ ընդդիմադիրներ ունի, բայց վստահ է որ իր այցը դրական արդիւնք պիտի տայ: Կըսէ. «Բ. Աչխարհամարտին Եւրոպայի մէջ 50 միլիոն հոգի մեռաւ. սակայն այսօր Ֆրանսա ու Գերմանիա ամենամօտիկ պաշնակիցներ են: Այդ օրինակով մենք եւս պէտք է ոչ թէ միայն անցեալին, այլեւ ապագային նայինք եւ ապագային ճամբան հարթենք»:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Ցեղասպանութեան պնդումներուն որոնց բուն հեղինակը Արեւմուտքի հայ Սփիւռքն է: Կիւլ վստա՞հ է որ պիտի յաջողի այդ ճնչումը չեզոքացնել: Պատասխանը հետեւեալն է. «Սփիւռքն ալ պէտք է աչխատի Հայաստանի բարօրութեան համար եւ ատով հրճուի: Պէտք է ուրախ ըլլայ որ Հայաստան իր դրացիներուն հետ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէ: Ձեր միջոցով սիրով ու յարգանքով կ'ողջունեմ Ադրբեջանի ժողովուրդը: Թող վըստահութիւն ունենան մեզի: Մենք միշտ թիկունք ենք Ադրբեջանի: Անոր հարցերը իմ անճնական հարցերս են: Այդ պատճառով է որ Բաքու կու գամ»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՐԴԵՀԻ ՁՈՀԵՐ

Սեպտեմբեր 8, երկուչաբթի երեկոյեան Ֆուչիկի փողոցը դեղօրայքի արտադրամասէ մը հրդեհ ծագած է: Այրած է 250 քառ. մեթր տարածք: Երկու երկտասարդուհիներ մահացած են. Սոնիա Մարգարեան եւ Աննա Կիրակոսեան: Երկու հոգի ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ՁՕՆ «ԶՐՈՅԱԿԱՆ» ԼԵԶՈՒԻՆ

«Ամէն մարդ իր չունեցածին բաժակ կը բարձրացնէ, ինչպէս Հայը՝ կեանքին, Թուրքը պատուին». այս կէս կատակ – կէս լուրջ ասացուածքը կը յիշեմ, ամէն անգամ որ հանդիպիմ Հայաստանի փողոցներուն մէջ լեզուն, լեզուի սէրը չատագովող լոզունգներու, կամ գիրքերու, թերթերու մէջ լեզուին նուիրուած սրտառուչ ձօներու, փառաբանութիւններ: Բնական է որ յատկապէս երկրորդներուն մէջ կան անկեղծ արտայայտութիւններ, բայց ընդհանուրը ասացուածքին բնորոշումը միտք կը բերէ, երբ հայաստանեան ներկայի իրականութիւնը, հաղիւ թէ չափազանցելով, ամէնէն արհամարհելի տեղը յատկացուցած է լեզուին:

Կրնայ հասկնալի ըլլալ որ ղեկավար դասը, իմիջի այլոց գիտութեան ու կրթութեան, մշակոյթի նախարարները, գիտակցութիւնը չունին լեզու-ինքնութիւն կապի մը գոյութեան, լեզուին ազգային յատկանիշներու գլխաւոր կրող ըլլալու բնոյթին, եւլն.: Բայց գիտական մարդն ալ,– ակադեմիա, համալսարան, ու մնացեալը –, քիչ բացառութիւնները յարգելով, ոչ մէկ վրդովում կ'արտայայտէ անկախ երկրին մէջ ալ, առանց Մոսկուայի մը ամէն մեղքի կափարիչ պատճառաբանութիւնը ունենալու:

Այս կացութեան մէջ, իսկապէս դրեթէ անհեթեթ է ուղղագրութեան վերադարձի սպասումը, պահանջը որ արդար անհամբերութեամբ արտայայտուեցաւ ու տակաւին կ'արտայայտուի չուտ չյուսահատողներու կողմէ:

Լեզուն լոզունգներով փառաբանողներու արարքը կը նմանի հայկական ամէնէն առանցքային գոյութիւնները – ժողովուրդ, եկեղեցի, մշակոյթ – մէկութեան տոպրակի մը մէջ թխմելու այնքան ազգանուէր, այնքան նուիրական փութկոտութեան: Կ'երեւի իրականութիւնը անտեսելու, աւով հարցերն ալ անգոյ համարելու իմաստութիւնը սացած է պետական քաղաքականութեան մակարդակ: Հակառակ պարագային քիչ մը դժուար էր երեւակայել թէ համալսարան ան ալ լրագրութեան բաժնին, դիմող երիտասարդները հայերէնի իմացութեան մակարդակը «ողբերգական զաւեշտի» աստիճանին հասցուցած ըլլան:

Ձակերտուած պիտակը կը պատկանի «Ազգ»ի (Օգ. 21) խմբագրի Թուման Պօղոսեանի: Իր յօդուածը առընչուած է այդ երիտասարդներուն, «սահեցագործական մրցոյթ» նիւթով գրաւոր քննութեան տուած չարաղրութիւններուն մէջ նշմարուած փուչերուն: Ռ. Պօղոսեան որպէս ապացոյց մէջբերած է հատուածներ ալ, ինչպէս հետեւեալները.

«Շարունակում էր հարցադրումներով լի մեր զրոյցը, երբ մի հարց յղիացաւ գլխումս եւ պարուրեց ինձ իր հետաքրքրութեամբ»:

«Տեսայ թէ ինչպէս են շրթունքները բարձրանում վեր՝ դէպի այտերը ու դուրս են յորդում մի բանի լացակումած բառեր»:

«Այդ ահաւասիկ օրերին ինչ՞ն մայրեր զրկուեցին իրենց որդիներից»:

«Տեսնելով Թուրքի անմարդկային վերաբերմունքը պարսկացնելու, զրադաշտութիւնը տարածելու եւ ատրուշաններ կառուցելու անյագ ձգտումը, միեւնոյն է, հայ ժողովուրդը կարողացաւ անվեհեր պահել կամքը եւ հաւատը գալիքի նկատմամբ»:

«Մարմնով սարսուռ է անցնում եւ ինձ դրդում եմ մայթեզրի նստարանին»:

«Ես խոչընդոտ չդարձայ սրտիս առաջ, այլ ընդհակառակը, սատար կանգնեցի նրան»:

«Ես թերեւս 17 տարեկան եմ»:

Քննութեան յանձնաժողովի նախագահ Գուրգէն Գասպարեան երեւոյթը բացատրած է «հանրակրթական դպրոցներում Հայոց լեզուի եւ գրականութեան նկատմամբ վերջին տարիներին դրսեւորուող համահրական վերաբերմունքով»: Ատիկա կը նշանակէ թէ հայերէնը որպէս «պետական լեզու» իր Սահմանադրութեան մէջ նշած պետութիւնը իր այդ «ստացուածք»ին անհրաժեշտ հոգատարութիւնը անտարբերութեան մատնած, նոյնիսկ արհամարհանքի արժանի դարձուցած է զայն:

Թերեւս, դիտելով հայաստանեան ներկայ իրականութիւնը, ուր «հայերէն»ին ընդմէջէն իրարու դէմ անհնայ մրցակցութիւն կը տանին ռուսերէնն ու անգլերէնը, զարմանալի բան չկայ: Նոյնիսկ առանց դիմելու համալսարանական ըլլալու թեկնածուներէն վերոնշեալ պատասիկներուն, կարելի է ստուգել ըսուածը հայկական հեռատեսիլի հաղորդումներէն, գրաւոր մամուլի չատ մը էջերէն ուր հայերէն բառերով ռուսերէն կը խօսուի ու կը գրուի: Բայց, կրկին, զարմանալու չատ բան չկայ, երբ սկսած նախարարէն, մինչեւ գռնապանը, ոչ ոք անհանգիստ եղաւ երբ «Ոսկէ ծիրան»ի չրջանակին մէջ աչխատանոց յայտարարուեցաւ «միայն անգլերէնով, առանց Թարգմանութեան»:

Կայ, անշուշտ, լեզուէն անդին գիտութեան մարզին բոպիկութիւնն ալ նոյն երիտասարդներուն մօտ. ինչո՞վ կ'արդարացուի համալսարանի չեմին հասածներու (կամ հասցուածներու) անայլայլ չփոթը Թուրքին ու Պարսիկին, Թերեւս-ին ու դեռեւս-ին, եւ բոլոր միւս այլանդակութիւններուն առընչութեամբ: Այս մէ՞կն ալ պէտք է ընկալել «իմանում էք հանրապետութեան իրավիճակը» ծամօնին չրջանակին մէջ որ ամէն ժխտական արդարացնելու նողկալի պիտակն է:

Ռ. Պօղոսեան կը տեղեկացնէ տակաւին թէ լրագրող ըլլալու թեկնածուներու 140 հոգիներց այդ խումբէն 33 հոգի դերօ ստացած են. «իսկ դա նշանակում է որ դիմորդը 40–50 քերականական սխալ է ունեցել»: Մէկ հոգի միայն 18, քանի մը հոգի 16-17 ստացած են, հիմնական մասին արտադրութիւնը գնահատելով 8-12 կէտի միջեւ:

Հետաքրքրական է կարդալ որ դէշ գրուած չարադրութիւններուն մէջ 3-4 «լաւ աչխատանք» գտնուած է... անոնցմէ է «Ի՞նչպէս հանդուրժել տխմարներին» վերնագրով դրութիւնը որուն հեղինակը քաչչերական վերաբերումի արժանի նկատուած է այն լաւատեսութեամբ թէ քերականական սխալները ժամանակով կ'ուղղէ: Սակայն յուսահատեցնող գտնուած է այն երեւոյթը որ նման էջեր հազիւ 3-4 հատ եղած են:

Եզրակացութիւնը ամէնէն բնական է. «Հայոց լեզուն մեզանում դարձել է զրոյական մի բան, ինչում համոզւում ենք ամէն օր»:

Եւ ըսել որ Հայաստանի այս կամ այն դիրքէն պարբերաբար «մատնոցութիւն» կ'արտայայտուի Սփիւռքի մէջ լեզուին պահպանութեան ընթացքին մասին, ակնկալելու, օրակարգելու տրամադրութիւններ կը յայտնուին, եւլն.: Կարգալով լեզուին հոն մատնուած «զրոյական մի բան»ի վիճակին մասին նման էջեր, մարդ կ'ուզէ ըսել. «եղբայրներ, քոյրեր, նախ ձեր դրան առաջքը...»:

Լրագրութեան բաժինը դիմողներու հայերէնի մակարդակին նկատմամբ միտք բերաւ «Ոսկէ ծիրան»ին կատարած դատաճանութիւնը. բայց նոյն թերթին քանի մը օր եաքն (Օգ. 27) թիւր աւելի «մնայուն» օրինակ մը կուտայ: Մարիէտա Մակարեան հասկնալի ընդվզումով կ'անդրադառնայ «Արմէնթէլ»ի գրասենեակներուն մէջ բաժանորդներուն տրուած փաստաթուղթերուն անգլերէն ըլլալուն: Ինք պաշտօնէութեան յիչեցուցած է թէ երկրին պետական լեզուն հայերէնն է· «առհասրտօրէն» պատասխանած են. «Մենք ծառայութեան բոլոր ծրագրերը անգլերէն են»:

Այս իրադրութեան մէջ թերեւս ամէնէն իրապաչտական արարքը կ'ըլլայ նորօրեայ դաւերգ մը ձօնել լեզուին ու ասկէ եաք երգել օրինակ.

Զրոյակա՛ն մեր լեզու,
ծռած բարբառ պետական·
փշահնչիւն բառերուդ
նման այլ տեղ, չէ՛, չկան:

Ըմբռնումով մօտեցիր,
ա՛լ մեր դարը հինը չէ·
բայց դու լեզու ծաղրագիր
հնչէ՛, յաւիտեան հնչէ···

Ա. ԹՕՓՈՒՃԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐՉԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԸՆԴՕՐԻՆԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Ամէնէն աւելի չատ ձեռագիրները ընդօրինակուած են Պալաթի Ս. Հրեչտակապետ եկեղեցւոյ մէջ, որոնցմէ են սաղմոս մը, գրուած՝ 1631ին, ճաշոց մը, ընդօրինակուած՝ 1634ին, Ցայսմաւուրք մը եւ Նարեկ մը՝ 1636ին, Հարանց վարք մը՝ 1640ին, Նարեկ մը՝ 1649ին, Մաշտոց մը՝ 1653ին, ուրիչ Հարանց վարք մը՝ 1669ին, եւ ուրիչ երկու ճաշոցները ալ 1672ին եւ 1680ին: Հոն ամէնէն աւելի բեզուն դրծունէութիւն ունեցաւ Աբիստակէս քահանայ:

Զինելի Համամի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակուած են եօթը Ցայսմաւուրքներ՝ 1641ին, 1645ին եւ 1651ին, Աստուածաչունչ մը 1651ին մինչեւ 1666, երկու սաղմոսներ՝ 1648ին եւ 1668ին, քարտոզագիրք մը 1648ին, Մխիթար Աստրին՝ 1649ին եւ Աւետարան մը 1654ին:

Հիսար Տիպլի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակուած են Շարական մը 1615ին, Ցայսմաւուրք մը՝ 1645ին, Աստուածաչունչ մը՝ 1647ին, այլ Աստուածաչունչ մը՝ 1674ին եւ կանոնագիրք մը:

Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակուած են սաղմոս մը 1650ին, Մաշտոց մը 1668ին, Սուա Կալլիոթիվոը եւ Սիրաքը պարունակող հատորածոն՝ 1694ին եւ Պղնձէ քաղաքը՝ 1696ին:

Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակուած են երկու խորհրդատետրեր՝ 1636-ին եւ 1663ին, Աւետարան մը՝ 1664ին եւ ճաշոց մը 1672ին:

Գումգափուի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակուած են Աստուածաչունչ մը եւ Մաշտոց մը՝ 1671ին եւ երկու Ցայսմաւուրքներ, մէկը՝ 1675ին եւ միւսը՝ Փիլիպպոս Ս. Աղբակեցի կաթողիկոսին օրով (1632–1655):

Ուրիչ քանի մը ձեռագիրներ ալ հասած են նոյն ժամանակաչրջանին, բայց չեն յիչատակուած, թէ ո՛ր թաղին եւ եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակուած են:

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ· ԱՐԳԱՐ ԴՊԻՐ

Պոլսոյ մէջ հայկական տպագրութեան նախակարապետը եղաւ Արգար դպիր Թոխաթեցի: Ան ծնած էր Թոխաթ (Եվդոկիա), եւ Ամիրբէկի ու Եւայի զաւակն էր:

Միքայէլ Սեբաստացի կաթողիկոս, որ իր հայրենի Սեբաստիա քաղաքին մէջ ապաստան գտած էր, 1562ին Արգար դպիրի գլխաւորութեամբ պատգամաւորութիւն մը ուղարկեց Հռոմ, Պիոս Դ. պապին հետ բանակցելու համար Հայաստանի ազատագրութեան եւ եկեղեցական ու դաւանաբանական հարցերով եւ միեւնոյն ժամանակ արտագրութեան գործին հետեւելու համար: Պապին հետ բանակցութիւնները չօչափելի արդիւնք չունեցան, բայց Արգարի Իտալիա գտնուիլը կարեւոր նչանակութիւն ունեցաւ հայկական տպագրութեան զարգացման համար: Պիոս Դ. պապ եւ Վենետիկի Հերոնիմոս առաջը արտօնութիւն տուին անոր տպարան բանալու, որմէ եաք Արգար Վենետիկի մէջ 1565ին տպագրեց «Խաւնայ փիթուր տումարի» օրացոյցը եւ սաղմոսարանը:

Մինչ այդ օսմանեան կառավարութիւնը լուր առաւ, որ Արգար եւրոպա մեկնած է քաղաքական նպատակով եւ պապին հետ բանակցութեան մէջ մտած է Հայաստանի ազատագրութեան հարցով: Ցամուռ լուրեր չրջան ըրին, որ ան հայ թագաւորներու սերունդէն է եւ յատկութիւն ունի Հայաստանի թագաւոր ըլլալու: Արգար վախնալով վերադառնալ երկիր՝ ժամանակ մը մնաց Վենետիկ: Բայց յետոյ տեսնելով, որ պապը իր տպագրելիք գիրքերուն մէջ դաւանաբանական փոփոխութիւններ կ'ուզէ մտցնել, ձգեց տպարանը եւ փոխադրուեցաւ Պոլիս:

Պոլիս հաստատուելէն եաք Արգար դպիր հոն տպարան բացաւ, ուր 1567ին տպագրեց «Փոքր Քերականութիւն»ը, 1568ին՝ «Պարզատումար», «Ժամագիրք» եւ «Պատարագամատոյց» (միասին), «Ցօնաւացոյց» եւ «Տաղարան», իսկ 1569ին՝ «Մաշտոց»ը:

Նչենք, որ այս ժամանակաչրջանին յիչուած է անունը համեստ անձի մը՝ Յորդոր դպիրի, եւ կարծիք մը համաձայն, Արգար դպիր անոր հետ գործակցաբար ձեռնարկած է հրատարակչութեան գործին:

Արգար դպիր 1569ին մեկնեցաւ

էջմիածին: Ան մահացաւ 1572ին:

Արդար զպիրի տպարանի փակումէն առանմամեակները եաք Երեմիա Չելեպի Քէօմիւրճեանի չանքերով 1677ին լոյս տեսաւ «Գիրք որ ի մըննացորդացին Յիսուս որդւոյ գրոցն Տիրոջ Ներսէսի կայեցւոյ» աշխատութիւնը, իսկ 1688ին՝ «Տնօրինական տեղիք»ը:

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻ

Պոլսոյ մէջ այնուհետեւ տպագրական գործը չարունակեց Գրիգոր Մարզուանցի: Ան իր ուսումը առած էր Ամբդոլու վանքին մէջ: Վարպետ գրաճուլիչ՝ ան հայերէն տպագիր գիրքի փորագրական արուեստի հիմնադիրը դարձաւ:

Գրիգոր Մարզուանցի 1694ին տպարան բացաւ Պոլսոյ մէջ, ուրկէ լոյս տեսաւ մօտաւորապէս տասնըչորս անուն գիրք: Անոնցմէ յիշենք «Ճապարան»ը (1698ին), «Յայսմաւուրք» (1706), «Ագաթանգեղոս» (1709), Զենոբ Գլակին վերապըրող «Գիրք պատմութեանց երկրին Տարօնոյ» (1719) եւ Յովհաննէս Ոսկերբերանի «Ներբողեանք»ը (1734): Բոլոր հրատարակութիւնները ալ ձեւաւորուած եւ խորաններով, զարդերով ու զարդագիրերով ճոխացուած եւ դեղեցկացուած են:

Գրիգոր Մարզուանցիի գլխաւոր գործակիցներն ու աշակիցները իր ներսէս եւ Թադեոս զաւակները եւ Աստուածատուր Կոստանդնուպոլսեցին եղան: Տպարանը փակուեցաւ 1734ին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ

Աստուածատուր զպիր Կոստանդնուպոլսեցի տպագրական գործունէութեան սկսաւ 1699ին՝ հրատարակելով կրօնական եւ աշխարհիկ գիրքեր: Անոր տպարանէն լոյս տեսան մօտաւորապէս վաթսուն անուն գիրքեր, որոնցմէ յիշենք՝ Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան»ը (1701–1702), Սիմէոն Ջուղայեցիի «Տրամաբանութիւն»ը (1728), Գրիգոր Տաթեւացիի «Գիրք հարցմանց»ը (1729), Դաւիթ Անյաղթի «Գիրք սահմանաց»ը (1731), ինչպէս նաեւ՝ այբբենարաններ, չարակնոցներ, տաղարաններ, օրացոյցներ, ճաշոց եւ այլն:

Աստուածատուր զպիր Կոստանդնուպոլսեցիի հրատարակութիւնները կը յատկանշուին իրենց տպագրական բարձր որակով, արուեստով եւ գեղարուեստական գեղեցիկ ձեւաւորումով: Տպարանին մէջ աշխատած են բանաստեղծ Պաղտասար զպիր՝ իբրեւ սրբագրիչ եւ Աստուածատուրին զաւակը՝ Յովհաննէս, որ հօրը մահէն եաք (1748ին) դարձաւ տպարանապետ: Տպարանը չարունակեց գործել մինչեւ 1776, որմէ եաք անցաւ Ս. Էջմիածնի տպագրիչներու ընտանիքին:

Ա. Մ.

«Ազդակ»

ԳՂՋՈՒԿ ԳՂՋՈՒԿ

ԳՆԱԼԸի Ներսէսեան սրահին մէջ, Օգոստոս 27ին, կղզեցի բարեսէր խումբ մը կիներու նախաձեռնութեամբ եւ գործակցութեամբ Մխիթարեան Սանուց միութեան վարչութեան, բեմադիր եւ դերասան Արամ Կոստանեանի կողմէ զրի առնուած թատերախաղը՝ «Հայր եւ որդի» ներկայացուած է կրկին: Մէկ արարնոց թատերախաղին դերակատարները հանդիսացած են նոյնինքն թատերախաղին հեղինակը Արամ Կոստանեան եւ Մխիթարեան Սանուց միութեան բեմի ծանօթ դէմքերն Գրիգոր Տինչքաչքճը: Ներկայացումին սկիզբը, բացման խօսքը արտասանած է Սանուց միութեան առենապետը՝ Արթիւր Գաղար, որ յիշեցուցած է թէ թատերախաղին առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած է իրենց միութեան մէջ եւ ծանօթացուցած է դերասանները, որոնք մեծ տպաւորութիւն գործած են հանդիսականներուն վրայ իրենց վարպետ խաղարկութեամբ: Թատերախաղը կը վերլուծէ արեան կապով իրարմէ անանջատելի, բայց, ճակատագրականօրէն իրարմէ հեռացած, ապա միանալու կոչուած հօր եւ զաւկի մը հոգեբանական զգացողութիւնները, մէկզմէկու դէմ զայրոյթներն ու պոռթկումները, երկուքին համար ալ պատճառաբանութիւններու արտացոլումը, հուսկ փոխադարձ սիրոյ յաղթանակը: Ներկայացման աւարտին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

ԿՈՃԱՊՂՊԵՂ

Հայերէն հոմանիշ ունինք՝ տաք կոճ, հնդիկ պղպեղ, սնգրուեղ (ն. Բիւզանդացի): Ֆրանսերէն ժէնժամպր, պարսկերէն զէնճէպիյլ, Թուրքերէն զէնճէֆիլ:

Կոճապղպեղը համանուն տոհմին կը պատկանի: Եղէգանման բոյս մը, ծղօտները միամեայ: Մննդավայրն է Ասիոյ հասարակածային շրջանները, ի մասնաւորի՝ արեւելեան Հնդկաստանի մէջ, Ջինկ գաւառը, գինկիպէր անունն ալ թերեւս առած իր ծննդավայրէն: Կը բուսնի նաեւ Մալապար, Սէյլան, Ջինաստան: Կը մշակուի Անթիլեան կղզիներուն մէջ եւ Մեքսիկա, Ասարտիա, մանաւանդ Ճամայիքա, որ արտածման գլխաւոր կեդրոնն է, (երկրորդ աշխարհամարտէն առաջ կ'արտածէր 800·000 թոն):

Բոյսին վաճառուած ձեւը արմատ կը կոչուի, բայց արմատ չէ, բազմայօդ, բթամատի հաստութեամբ ցօղուններ են ստորերկրեայ (ռիզոմ): Արտաքնապէս դեղնորակ, ներքնապէս սպիտակ կամ կարմրորակ:

Տարին 3–4 ծղօտներ կը ծլին ստորերկրեայ ցօղուններէն՝ մօտաւորապէս մէկ մեթր բարձրութեամբ: Ընդհանրապէս ամուլ: Գլանաձեւ եղեգնման: Առնցմէ մէկ ցօղունն է միայն, որ ծաղկաբեր է, գագաթը կուտայ երկու ծաղիկ միայն:

Պտուղը ձուաձեւ, եռանկիւն: Սերմերը սեւորակ, հոտը հաճելի, դառնահամ:

ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Կոճապղպեղին արմատները երկու տեսակ են. 1) Մոխրագոյն, կամ սեւ, չկեղեւազերծուած (ամէնէն չատ գործածուածը): 2) Սպիտակ, կամ կեղեւազերծուած (արտածման կեդրոնը՝ Ճամայիքա): Կը գործածուի արմատներուն փոշին, թուրջը, երփնաջուրը նաեւ թիրեաքի եւ զաուօշաղեղի, ինչպէս եւ գարեջուրի պատրաստութեան մէջ:

ԲՆԱԽՕՍԱԿԱՆ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Կոճապղպեղին արմատը խիստ ազդու դեղ մըն է, կը խթանէ ներծոր գեղձերը, մանաւանդ մարսողական գեղձերը, կը դիւրացնէ մարսողութիւնը եւ խուխին արտաքսումը: Ըստ ոմանց՝ ցանկայրոյց է, կ'արթնցնէ սեռային ախորժակը: Նաեւ կը պայծառացնէ իմացականութիւնը:

Բժշկութեան մէջ գործածուած է ոչ միայն իբրեւ մարսողական համեմ, այլեւ իբրեւ լորձնաբեր, զարման լեզուակին թուլացման, որովայնի խիթերու, ինչպէս եւ փքահալած: Գործածուած է ատամնաբուժութեան մէջ եւս: Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ՝ գարեջուրի պատրաստութեան մէջ:

Ժողովրդային բժշկութեան մէջ ծանօթ է իբրեւ կուրծք կակուղցնող, զժուարաշնչութիւնը փարատող:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Հայաստանի Ազգային Գրադարանը հանդիսում մը կազմակերպած էր ամերիկահայ թատերագիրը, գրողը, բանաստեղծ եւ հանրային գործիչ Հրանդ Մարգարեանի հետ, որու ընթացքին Հ. Մարգարեան ներկայացուցած է Համազգայինի Նիւ Եորքի ճիւղին 40ամեակին նուիրուած (1967 – 2007) յուշամատեանը:

Մարգարեան գրած եւ բեմադրած է 25 թատերախաղեր, նաեւ անգլերէն: Այս հանդիսման ընթացքին, Մարգարեանի մասին արտայայտուած են Ց. Պարոնեան թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար Երուանդ Ղազանչեան, գրողներ Գրիգոր Ջանիկեան եւ Ռուբէն Յովսէփեան, թատերագէտ Բախտիար Յովակիմեան, գրականագէտ Մարգրիտ Ալաջաջեան, արտասանող Սիլվա Եուզպաչեան, որոնք ներկայացուցած են Հ. Մարգարեան մարդը, թատերագիրը նաեւ անոր աղգանուէր գործունէութիւնը:

Գրադարանի տնօրէն Դաւիթ Սարգսեան, հայ մշակոյթի եւ գրականութեան մատուցած ծառայութեան եւ Սփիւռքի մէջ հայապահպանման ի նպաստ տարած իր գործունէութեան համար, Մարգարեանը պարգեւատրած է Յակոբ Մեղապարտ չքանչանով:

Աւերակներուն Մէջ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Այն աեն էր որ տեսնելով մեր թիւֆէնկներուն խեղճ վիճակը՝ նոր հնարքի խորհեցանք. ծառի կոճղեր փորեցինք ու մէկը ջուրի խողովակներ դնելով պայթեցուցինք: Երեք անգամ վառօդը վառեցինք ու թշնամին չուարեցաւ: Այդ միջոցին արդէն ճարահատ, հաւաքեցինք կիներն ու տղաքը, եւ, զանոնք մեր մէջտեղը առնելով բոկոտն ու լուին, գիւղերուան մէջ փախանք տիւմանին քիթին տակէն...: Կէս ժամ յետոյ տասը, տասնըհինգ չէրքէզ դիմաւորեցին մեզ. ճամբուն վրայ կուռիլ դիւրին չէր. կիներն ու տըղաքը զոհ կրնային երթալ. կապար չուզաքը. ձեռքերնիս պարապ էր, խորհրդանիշ: Փոխանակ սպառելու որ անոնք դէպի մեզ քան, մեզմէ մէկը դիմաւորեց զիրենք եւ հրացանը ուսին, հարցուց.

- Դուք ո՞վ էք:

- Մենք Չէրքէզ ենք:

- Հընդրնե՞ր, դուք կեավուր էք, կը փախիք կոր:

- Ճշմարիտը, մենք Չէրքէզ ենք, ու գղակը ցոյց տուաւ հաստատելու համար:

- Ի՞նչ կը փնտռէք հոս:

- Շէյխ Մուրադը չէ առնուեր, կեավուրները կը դիմադրեն, հոն պիտի երթանք:

- Մենք յաղթեցինք, գիւղը առինք. բայց կովեր ու եզեր կար. գացէ՛ք առէք:

Աւելի արագութեամբ Չէրքէզները ճամբայ առին դէպի Շէյխ Մուրադ, ու մենք միւս կողմէն ուղղուեցանք Աստանա:

Շէյխ Մուրադին չվառած սիկառէթը զարմուց մատներուն մէջ եւ սպասեց որ մեր նօթերը վերջացնենք, ու յետոյ ճակտին կնճիռները աւելի փոթռելով, խորհրդաւոր ձայնով մը ըսաւ.

- Ո՛չ սիրտ պակսեցաւ մեր մէջ, ո՛չ բազուկ. բայց զէնք չունէինք:

Մինչեւ իրիկուն ուշ աեն, կը չարունակենք հադուստներու բաչխումը, ու բոլոր ժամանակը միտքերնիս կը տատանի Ապտօղլուի ջարդէն Շէյխ Մուրադի ինքնապաչտպանութեանը վրայ: Մեքենաբար մեր ձեռքերը կը գործեն, ծրարներ կը կազմենք, թիւեր կը գրենք եւ պակսած նիւթեղէններուն փոխարէն փուսուլաներ կու տանք, որոնք թանկագին առարկաներու պէս այրիները կը կապեն իրենց քօղերուն ծայրը. ու ամէնքն ալ, մեր մէկ քաչալերութեան վրայ, խօսքի կը բռնուին ու կը պատմեն իրենց ողբերգի պատմութիւնները...: Շատ անգամ հեռու տեղերէ եկած են միմիայն այդ նպատակաւ եւ չենք կրնար զիրենք մերժել մտիկ ընելէ՝ հակառակ որ ժամանակը կ'անցնի եւ դորսը դեռ անհամար կաթսաներ կան որ իրենց կարգին կը սպասեն: Երբեմն երեք չորս հոգի մէկէն կը խօսին՝ իւրաքանչիւրը մեզմէ մէկուն կառչած, ու հաւատարմութեամբ եւ մանրամասնութիւններով կը պատմեն ինչ որ տեսան ու ինչ որ կրեցին. ու կարծես այսպէս ընելով համոզուած են որ պարտք մըն է որ կը հատուցանեն մեզի: Այսպէս՝ մինչ այրի մը ինծի կը խօսէր իր ողբերմելի կեանքին վրայ, միեւնոյն աեն անդին կը լսէի գիւղացի մը Աղգը Պէօյիւքէն որ կ'ըսէր:

- Շէյխ Մուրադէն չորս ժամ հեռու ըլլալով, տուներուն վրայէն կը տեսնէինք ամէն բան. նախապէս անոնք մեզի համոզած էին որ երթանք միանանք իրենց հետ միասին դիմադրենք. վախցանք ու մտիկ ըրինք. վերջապէս Արապքէօյէն եկան, սպաննեցին ու թալանեցին:

Օրը կը տարաժամի եւ մեր գործը չի վերջանար եւ մեր լսած բոլոր ահռելի եղելութիւններուն մէջ, աւա՛ղ, Շէյխ Մուրադի նման պատմութիւն չի կրկնուեր այդ օրը:

Ուշ աեն յայտնաբերեցինք որ այդ օրուան բաչխումը վերջացած էր: Եկեղեցիին բակը խռնուած ամբոխին վրայէն դժգոհութեան ղող մը անցաւ. երկարօրէն պանդատելով եւ տրտնջալով ողբացին իրենց թշուառութեան վրայ եւ խումբեր կազմելով իւրաքանչիւր գիւղացիները՝ հեռացան կամաց կամաց:

Վերջալոյսը զովութիւն եւ խաղաղութիւն կը բերէր մեզի դռնէ քանի մը ժամուան համար: Մենք, վերջացնելով ծրարելէ մնացած իրեղէնները, լուին կ'արտոարայինք, երբ սուր եւ պատռող ձայն մը մեզի ցնցեց ու հարկադրեց որ թողլով ամէն բան դուրս ելլէինք: Սեւաւոր կիներ մը յորդառատ արցունք կը թափէր եւ կուրծքը կը բզկտէր. իր քովը մէկ քանի այրիներ կեցած գրեթէ անտարբերութեամբ կը դիտէին անոր տագնապը: Այդին, կոյր կին մը պատին կռթնած, միօրինակ ճայնով օրօր կ'երգէր, ո՛վ գիտէ որ անհետացող սիրելիին համար. եւ որովհետեւ բան մը չէր տեսներ, երգը միայն այն աեն կը դադրէր երբ սեւաւոր կնոջ ճիչերը կը բարձրանային:

- Ձայնը դեռ ականջիս մէջ է՛...ամա՛ն...: Լայդող կինը սպառած իր դժնդակ վերյիշումներէն դեռին նստեցաւ եւ միջոց մը չկրցաւ ոչ խօսիլ, ոչ լալ. երկու ձեռքերը ծունկերուն կը զարնէր ու ինչպէս եթէ չնչասպառ ըլլար, գլուխը դէպի եաեւ կ'իյնար, վիզը կը ձգտէր ու խռպոտ ճայնով կ'աղաղակէր.

- Ամա՛ն... ամա՛ն...

(Շար. 33)

Շանթալ Խաչիկեան, աղջիկը
Ժան եւ Իրէն Յակոբեան, եղբայրը եւ հարսը
Րաֆֆի եւ Վալերի Յակոբեան, եղբօր զաւակները
յաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՇԱՄԻՐԱՄ ԽԱՉԻԿԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ ՅԱԿՈԲԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 15ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին՝

4 rue Komitas — 94140 Alfortville

Chantal Hatchiguian,
sa fille
Jean et Irène Agopian,
son frère et sa belle sœur
Raphi et Valérie Agopian,
ses neveu et nièce
ont la douleur de vous faire part du décès de

Mme Chamirane HATCHIGUIAN
(*née AGOPIAN*)

survenu dans sa 88ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 11 septembre, à 15 heures, en l'église apostolique arménienne Sts Paul et Pierre; 4 rue Komitas — 94140 Alfortville.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԻԼ.- Լիւսի Գուլումեան 100 *եւրօ:*

* * *

ՓԱՐԻԶ.- Ասողիկ Շինկիթեան 100 *եւրօ:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Շրջ. Վարչութեան անդամ Ընկերուհի Նիքոլ Սապունճեանի, ինչպէս նաեւ իր ամուսնոյն, զաւակներուն եւ ընտանիքին, իրենց մօր, զոքանչին, մեծ մօր, ընկերուհի՝ Լուսաբեր Ճերեճեանի մահուան առթիւ:

□

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԻՆԻ «ՍԵՒԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Շաբաթ օրերը ժամը 14էն 16:

Դասընթացքները եւ արձանագրութիւնները կը սկսին Շաբաթ 20էն:

ՎԻՆԻ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
9 rue du Cirque

- *5 – 12 տարեկան երախաներուն համար սկզբնական շրջան. հայերէն լեզու – հայերէն համակարգչային դասընթացք:*
  Պար – երգ:
- *13–18 տարեկան պատանիներուն համար՝ Միջնակարգ նախապատրաստական դասընթացք. Պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան պատրաստութիւն:*

Տեղեկութիւն՝ 04·74·53·43·80
04·74·53·25·91

□

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրբէնկիւլեան մանուճիւղի հայերէնի պատրաստութիւնները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16ին: Դասընթացքները կ'ունենան տարբեր ժամադրութիւններ:

– Նախակրթարան (6 տարեկանէն սկսեալ),
– Միջնակարգ-երկրորդական,
– Պաքալօրէայի նախապատրաստական եւ պաքալօրէա,
– Զուգահեռներ:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

45 rue de la Défense —
92130 Issy-les-Moulineaux

Արձանագրութիւն եւ տեղեկութիւն՝ տեղւոյն վրայ, կամ հեռաձայնել՝
01·46·42·45·25 *կամ* 06·82·89·16·44
Քլիւրան, Շաքէ Կիւրակոսեանին:

□

ԼԻՈՆ

Լիոն Վիլէօրպանի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ, թէ մասնաճիւղիս ԱՐԱՔՍ միօրեայ վարժարանը կը բանայ իր դռները

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17ին
ժամը 9·30էն սկսեալ

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան մէջ:

Դասերը տեղի պիտի ունենան ամէն Շորեքշաբթի 9·30էն մինչեւ յետ միջօրէին ժամը 16:

Կ'ընդունուին 5 տարեկանէն սկսեալ բոլոր երախաները, մանկապարտէզ, նախապատրաստական, միջնակարգ եւ մինչեւ պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Բոլոր մակարդակներու համար կը պահանջուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր սովորութիւն եւ աւանդութիւնները, արուեստանոցներ, երգ ու պար:

Իսկ նախակրթարանէն սկսեալ՝ դրամարժութիւն եւ ընթերցանութիւն եւ վերջապէս բոլորին հայախօսութիւն:

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան
04 78 26 28 71
04 72 37 61 57
04 78 23 75 13 *Թիւերուն:*

D.OCESE DE FRANCE
de l'Eglise apostolique arménienne
15 rue Jean Goujon — 75008 Paris
Mgr. Norvan ZAKARIAN
Archevêque de France
a le plaisir de vous convier
au cycle de formations
« COMPRENDRE L'HISTOIRE ARMENIENNE »
Qu'il anime chaque mois
6ème séance :
dimanche 14 septembre
de 17h à 18h
Salle Nourhan Fringhian
15 *rue Jean Goujon* — 75008 *Paris*
Métros: Champs-Elysées Clemenceau, Franklin Roosevelt ou Alma-Marceau
— Entrée libre —
Renseignements : 06 29 38 96 14

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14

Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի

Ժամերգութեան երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին կողմէ, դպրապետութեամբ՝ ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ-ի:

Իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 17ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս՝ Թափօր Աւետարանաւ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15

ՏՕՆ ԽԱՉԻ. ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն հանգուցելոց»:

**

Ս ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ
Ժամերգութիւն՝ *ժամը 8·45ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10ին:*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Հոգեհանգիստ՝ *ժամը 11ին:*

ՄԱՐՍԷՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14

Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւ

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Reprise des activités 2008 – 2009

Le Lundi 22 septembre 2008
4 jours d'inscriptions en septembre :
Vendredi 12 et Mardi 16 de 17h à 19h
Samedi 13 et Mercredi 17
de 14h30 à 17h30

En 2007-2008, la MCA a inscrit 342 enfants, adolescents et adultes.
N'attendez pas, inscrivez-vous aussi !
Attention futurs bacheliers, l'arménien s'étudie tout au long de la scolarité.

LANGUE ARMENIENNE (16 niveaux)
de l'Eveil au langage au BAC 2010 et pour adultes.
CIVILISATION ARMENIENNE (3 niveaux)
de l'Heure du conte àl'Eveil à l'identité et à la culture.
Nouveauté : Cours pour lycéens (BAC).

MUSIQUE
Piano — Violon — Guitare — Solfège
Nouveauté : Musique d'ensemble.
DANSE ARMENIENNE (10 disciplines)
de l'initiation aux classes mixtes. Du Classique (sur audition) de la danse de scène au folklore et pour jeunes gens.
ARTS (4 niveaux)
Du dessin à la peinture autour des arts plastiques.
Nouveauté : Cours pour adultes.
ECHECS (2 niveaux)
Cours et tournois.

Egalement :
MEDIAS RADIO sur AYP FM
tous les mercredis de 10h20 à 11h30.
BIBLIOTHEQUE DE PRET pour adultes
DIFFUSION LIVRES en langues arménienne et française.

Renseignements :
Tél. : 01 43 76 55 89
contact@mca-alfortville.com

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը (Ազգատախտամ) չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները, մինչեւ Օգոստոսի վերջ.-

Պ. Ֆիլիփ Սեմերճեան-Ֆեսպիւս 68 եւրօ, Տիկին Սոնիա Մելոռնեան 100, Պ. Ալէն Քիլիմլի 36, Տէր եւ Տիկին Միշել Ժոսբրան 34, Պ. Փիէր Քէօսէեան 34, Պ. Փիէր Կարապետեան 100, Պ. Ռաուլ Գազանճեան 100, Տիկին Նիքոլ Գասպարեան-Թոչ 40, Պ. Ռոժէ Պալեան 34, Տէր եւ Տիկին Ժագ Փոսթոյեան 200, Պ. Գլօտ Գափամաճեան 50, Պ. Ալպէր Մակարեան 84, Պ. Ժան Մեկինկէր 16, Պ. Պերճ Պետրոսեան 84, Տիկին Սոնա Պետրոսեան 84, Պ. Ժան Թէրզիպաչեան 30, Պ. Գլօտ Փըթի 100, Տոքթ. Սերժ Գազանճեան 400, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք եւ Պէաթրիս Շանտէպ-Աւազեան 100, Օր. Եոլանտ Մելիա 200, Պ. Խոկար Համալեան 100:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱՀԱՐԴ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած են, Ընդհանուր Արտահարդ Ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ 9 Նոյեմբեր 2008, ժամը 15ին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ՝ 15 ռիւ ժան Կուժոն, փարիզ 8րդ:

Նիւթ – Բարեփոխութիւն Ընկերակցութեան կանոնագրութեան:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

★ ☆ ★

COMMUNIQUE

Les membres de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne sont convoqués à l'Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra le dimanche 9 novembre 2008, au siège, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème.

Ordre du jour : Modification des statuts de l'association.

BUREAU
DU CONSEIL D'ADMINISTRATION

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ
Հ.Ը.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ. ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Պատմական Հայաստանի
Համբորդութենէն
Էրզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ...
Սահիկներու ցուցադրութիւն եւ զրոյց
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE
Les 6 & 7 décembre :
GRANDE BRADERIE A SEVRES
Les 29 & 30 novembre :
avec la CBAF A MARSEILLE

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
VENDREDI
12 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 22·028

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·028

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԵՂԵՌՆԻ ԹԱՆԴԱՐԱՆԻ ԹՈՒՐՔ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Սեպտեմբերի քանի մը օրերու ընթացքին Թուրքիայէն աւելի քան 300 այցելու ունեցած է Ցեղասպանութեան Թանգարանը: Անոնց մէջ եղած են տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մարզասէրներ որոնք Երեւան գացած են Սեպտ· 6ի Ֆութպոլի մրցումը դիտելու: Թուրք այցելուները ցաւի, զղջումի զգացումէն մինչեւ ներկայացած փաստերը կասկածի ենթարկելու կեցուածքներ ցուցաբերած են. եղած են ցուցադրութիւնը կիսով դիտելով մեկնողներ:

Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Թանգարանին մէջ բացուած «Հայկական մարմնամարզը Օսմանեան կայսրութեան մէջ» ցուցադրութիւնը: Թուրքերը զարմացած են որ տեղեակ չեն կայսրութեան մարզական կեանքին Հայերու կարեւոր ներդրումին: Լրատուիւներու ներկայացուցիչներ հաղորդումներ պատրաստած են Թանգարանին մասին, հարցազրոյցներ ըրած ամօրէնին հետ:

Թանգարան այցելող Թուրքերու մէջ գտնուած է Ցեղասպանութեան կազմակերպիչներէն ձէմալ փաշայի թոռը Հասան ձէմալ որ խմբագիր է «Միլլիյէթ» օրաթերթին: Ան ծաղիկներ զետեղած է եղեռնի յուշարձանի առջեւ: Ցետոյ իր այցին մասին գրելով նոյն թերթին մէջ, ըսած է· «Ազգի մը ներկայացուցիչները, առանց այր· կին, ծեր, կամ երախայի զանազանութեան, ազորելն ու անոնց մեծամասնութեան ատոր հետեւանք կորուստը, "ցեղասպանութիւն" կոչուի թէ "տեղահանութիւն", ոչինչ կը փոխուի»:

* * *

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Ուժանիւթի նախարար Արմէն Մովսիսեան ըսած է թէ 2009էն սկսեալ Հայաստան ելեկտրականութիւն կը վաճառէ Թուրքիոյ: Ա· կիւլի այցին այդ մասին պայմանագիրը ստորագրուած էր: 4-5 ամսուան ընթացքին Թրքական կողմը պիտի պատրաստէ անհրաժեշտ ենթակառոյցները որպէսզի հայկական ելեկտրականութիւնը հասնի կարս:

* * *

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար է· Նալպանտեան Սեպտեմբեր 10ի նիստին Ազգ· ծողովի երեսփոխաններու հարցումներուն պատասխանելով անդրադարձած է Վրաստանի զարգացումներուն եւ անոնց Հայաստանի վրայ ունեցած ազդեցութեան: Ըսած է թէ Հայաստանի ապրանքներուն 70%ը Վրաստանի ճամբով կը հասնի ու այդ երկրին մէջ պատերազմական վիճակը բնական է որ լուրջ դժուարութիւններ պատճառէր: Բայց Հայաստանի իշխանութիւնները ամէն բան ըրին, որպէսզի ցնցումներ զգալի չըլլան:

Անկէ դուրս, նախարարին կարծիքով Վրաստանի հետ չկայ խնդիր որ լուծելի չըլլայ: է· Նալպանտեան յառաջիկայ օրերուն Վրաստան կ'այցելէ, քննարկելու համար երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Չի բացառեր որ չկանին մէջ արձանագրուած փոփոխութիւնները Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ ալ փոփոխութիւններու պատճառ ըլլան: Աւելցուցած է թէ Երեւան մշտական կերպով ուշադրութեան ներքեւ կը պահէ Ջաւախքի ծանօթ հարցերը որոնք եւս կը քննարկուին Վրաստանի իշխանութիւններուն հետ:

Ա. ԿԻՒԼԻ ԲԱԽՈՒԻ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐԸ «ԱՂՋԿԱՆ» ՈՒ «ՀԱՐՍԻՆ»

Ինչպէս յայտարարուած էր, Ա· Կիւլ Սեպտեմբեր 10ին քանի մը ժամուան այց մը կատարեց Բաքու: Ան ծանուցուեցաւ Երեւան այցէն եռք որպէս Աղրբեջանի առջեւ չքմեղանալու արարք: Բայց աւելի հաւաստի կը թուի այդ տպաւորութիւնը ստեղծելու նպատակը: Այսինքն, Հայաստանի հասկցնել որ պէտք է արժանի ձեւով դնահատուի Թուրքիոյ առաջին դէմքին Երեւան երթալու արարքը որ վտանգած է մինչեւ իսկ եղբայր Աղրբեջանի հետ աւելի քան սերտ կապերը...

Այդ եղբայրութեան գրաւականը տալէ, նորոգելէ եռք Ա· Կիւլ յայտարարած է բուն հարցին մասին· «Կը յուսամ որ Հայաստանի ու Աղրբեջանի միջեւ Ղարաբաղի հարցը երկխօսութեան ճամբով, փոխադարձ ըմբռնումով ու տեսակցութիւններով լուծումի կը յանգի: Կը խորհինք թէ 17 տարուան անցեալի տէր այս խնդիրին կարգաւորման ուղղութեամբ նոր առիթներ յայտնուած են: Այս առումով Հայաստան կատարած այցէս ալ յուսալի վերադարձայ: Կը հաւատամ թէ տեսակցութիւններով ամէն բան կը կարգադրուի»:

Ա· Կիւլ ճաշակ մը տուած է «կարգադրութեան» միջուկէն ալ· «Գրաւեալ հողերու անյապաղ պարպումը...»: Ցաջորդած է մխիթարանք – քաջալերանքի բաժինը· «Երբ հաշտութեան, կայունութեան մթնոլորտ ստեղծուի, այս չրջանին մէջ չատ ծաւալուն տնտեսական գործակցութիւն կարելի կ'ըլլայ: Ուղտվակաշարեր, երկաթուղիներ ամբողջ կովկասը պիտի պատեն իրենց ցանցերով»:

Պատգամները աւարտած է այն չեշտումով որ Թուրք եւ աղրբեջանցի ժողովուրդները նոյն ազգին հատուածներն են, երկու անջատ պետութիւններով:

«Աղջի՛կ քեզի կ'ըսեմ, հարս դուն իմայիր»ի քաղաքական իսկապէս յայտնի նմոյշ մը...

ՓՈՒԹՊՈԼ 2010
ԶՏՈՒԻՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՍՊԱՆԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4 – 0

2010ի համաշխարհային բաժակի զբոսման մրցումներու չարքին, Սեպտեմբեր 10ին, Ե· խումբին մէջ Սպանիա իր դաշտին վրայ 4 – 0 յաղթեց Հայաստանի: Սպանիոյ կէտերը նշանակեցին Գափտվիլա (7րդ վայրկեանին), Տաւիտ Վիլլա (15րդ եւ 79րդ) եւ Սենա (82):

Նոյն խումբին մէջ, Թուրքիա – Պելժիա 1 - 1 արդիւնք մը արձանագրեցին, Պոսնիա 7 – 0 յաղթեց Էսթոնիայի: Դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ·– Սպանիա (6 կէտ), Թուրքիա (4), Պելժիա (4), Պոսնիա (3), Հայաստան եւ Էսթոնիա (0): Ցաջորդ խաղը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 11ին: Պելժիա կը մրցի Հայաստանի հետ, Էսթոնիա՝ Սպանիոյ, Թուրքիա՝ Պոսնիոյ:

Է· խումբին մէջ, Ֆրանսա պատիւը փրկեց իր դաշտին վրայ 2 – 1 յաղթելով Սերպիոյ: Դասաւորումը կը գլխաւորէ Լիխտենշթայն 6 կէտով, կը յաջորդեն Սերպիա, Աւստրիա, Ֆրանսա, Ռումանիա (3ական), Ֆէրոյէ կղզիները (0): Հոկտեմբեր 11ին, Ռումանիա կը մրցի Ֆրանսայի հետ, Ֆէրոյէ կղզիները Աւստրիոյ հետ եւ Սերպիա Լիխտենշթայնի հետ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ ԼՌԵԼՈՒ ՀՐԱՒԱՆԳԸ «ԵՐՐՈՐԴ»ՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻՆ

Թուրքիոյ նախագահին հաչտարար կեցուածքի քօղին տակ չատ հարցականներ արթնցուցած երեւանեան այցը, այնպէս կը թուի թէ սկսած է բանալ իր պաղտնիքները: Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա· Պապաճանի Սեպտեմբեր 10ի արտայայտութիւնները նոյնիսկ քանի մը խօսքով, բաւարար լուսաբանութիւն են այդ մասին: Նորութիւն չկայ· Թուրքիա չատ ճամբաներ փորձելէ եռք, այս տարբերակին դիմած է, միշտ նոյն նպատակը հետապնդելով· երկու երկիրները –Հայաստան ու Թուրքիա– իրենք կը լուծեն իրենց հարցերը, բոլորովին աւելորդ դարձնելով երրորդ երկիրներու սա կամ նա ձեւի միջամտութիւնները:

«Եթէ Հայաստան եւ Թուրքիա դիւանագիտական կապեր ու լաւ յարաբերութիւններ հաստատեն, միւս երկիրը կըրնան վերջ տալ օսմանեան Թուրքերը Ա· աշխարհամարտին ընթացքին Հայերու դէմ ցեղասպանութեամբ ամբաստանող օրինագիծեր քուէարկելու արարքին: Եթէ մենք յաջողինք յառաջդիմութիւն արձանագրել հարցերը լուծելու մեր նախաձեռնութեան մէջ, կրնանք երրորդ երկիրներու խորհրդարաններուն ըսել· "դուք ձեր գործերով զբաղեցէք: Հայաստան եւ Թուրքիա իրար լաւ կը հասկըննան"» ըսած է Պապաճան:

Մեծ երեւակայութեան պէտք չկայ յայնորդ քայլը կռահելու համար: «Երրորդ երկիրներէ» եռք վստահաբար կարգը պիտի գայ Սփիւռքին որ ցեղասպանութեան հարցով Հայաստանէն աւելի լուրջ խոչընդոտ կը նկատուի Անգարայի կողմէ: Հակառակ այդ մարզին առընչուած անկաղմակերպ, ցրուած, յաճախ չատ սիրողական մակարդակի ջանքերու, անոր ցրտումը առաւելութիւն կը դառնայ, նոյն այդ «երրորդ երկիրներ»ու վրայ ազդելու նոյնիսկ փոքր կարելիութեամբ: Եւ հասկնալի է որ Անգարա որպէս չէզոքացնելիք առաջին թիրախ նկատի ունենայ այդ ոլորտը:

Հայաստանի հետ թոյլ կամ սերտ յարաբերութիւններու պատկերը, պէտք է ըսել որ կը դիւրացնէ այդ «երրորդ»ներուն ալ դարձը· Թուրքիա 70 միլիոնոց կարեւոր երկիր է այսօր: Ո՛ր «երրորդ»ը, նոյնիսկ իր կարեւոր հայ զաղութին սիրոյն, նեղ կացութեան չի մատնուիր, հեռուէն կամ մօտէն ցեղասպանութեան առընչուելով Թուրքիոյ հետ հակադրութեան վիճակէն: Մինչդեռ եթէ Հայաստան եւ Թուրքիա «իրար հասկնան», իրենք ձեռնարկեն հարցերը լուծելու, միւսները կրնան երթալ իրենց գործին: Միւսները՝ բոլո՛ր «երրորդ»ները եւ Սփիւռքը:

Ա· Թ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Փարիզ ապա Լուբա պիտ այցելէ Սեպտեմբեր 12էն 16, ինչ որ բաւական մտահոգութեան եւ քննադատութեան առիթ տուած է աշխարհական դասուն մօտ: «Ազատ մտածումի ազգային դաշնակցութիւնը» որու կը նախագահէ Բանուորական ուժ սենտիքալին ընդհ· քարտուղարը՝ Մարք Պլոնտէլ, կը բողոքէ Պապին այցելութեան հանրային ֆինանսաւորման դէմ: Արդարեւ այցելութեան բոլոր ծախքերը Ֆրանսան կը հոգայ: Պիտի արժէ չուրջ 3 միլիոն եւրօ, բայց հաշուեցոյց մըն ալ պիտի ներկայացուի Կաթոլիկէ եկեղեցւոյ, Զինուրական վարժարանին եւ Ինվալիտի հիւրանոցներուն եւ պարտէզներուն օգտագործման համար: Դեռ կայ կիներու իրաւունքներու պաշտպան լաիք ընկերակցութիւնը որ «Ռանպալ Թոն փափ» լոզունգով հրաւէր կը կարդայ բողոքելու Ուրբաթ օր, Եկեղեցւոյ միջամտութեան դէմ հանրային գործերու մէջ, Պապին դիրքին վիժումի արտօնութեան, եւլն·, եւլն·:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի հիւսիսը աֆղանական սահմանին մօտ ռճրափորձ մը գործուած է Սեպտեմբեր 10ին, որու հետեւանքով 20 մեռեալ կար եւ 30 վիրաւոր:

ԼԻԲԱՆԱՆի ընդդիմադիր ճակատին պատկանող քաղաքական դէմք մը՝ Սալեհ Արիւի սպանուած է Սեպտեմբեր 10ին, Ալէի չրջանը, իր կառքին պայթումէն: Անդամ էր Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ կարեւոր մէկ խորհրդականն էր Թալալ Արսլանի, որ տիւրզի պարագլուխ մըն է չարժումին ընդդիմադիր թեւին, այսինքն սուրիամէտ եւ Վալիտ Ճումպլաթի հակառակորդ: Այս ռճրափորձը կը հետեւի նախագահ Սլէյմանի ազգային երկխօսութեան մը կոչին՝ Սեպտ· 16ին, որպէսզի մեծամասնութիւն եւ ընդդիմութիւն հարթեն իրենց տարակարծութիւնները ըստ Տոհայի Մայիս 21ի միջլիբանանեան համաձայնագրին:

ԹԱՓի պայքարի ոգիով պատասխանեց

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(11 septembre)

BIEN QU'AFFAIBLIE, AL-QUAIDA ESSAIME...

Gérard CHALIAND

Այս խորագրին տակ, Ժերար Շալեան յօդուած մը ստորագրած է Մոնտի վիճարկումներու էջին մէջ, Սեպտեմբեր 11-ին: Հոն, գրագէտը եւ աշխարհառազմավիտական մասնագէտը, ինչպէս զինք կը ներկայացնէ թերթը, կը վերլուծէ ալ-Քաիտայի ահաբեկչական գործունէութեան յեղաշրջումը եւ անոր բուն դերը ներկայիս այն երկիրներուն մէջ (Աֆղանիստան, Իրաք, Մաղրէպ), ուր արմատներ ունի:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ՍԳՍԻՈՐ Է

Թուրքիոյ արեւելեան գօտիին մէջ 16 իրանահայու մահուան պատճառ հանրակառքի արկածէն եռք, իրանահայ երեք թեմերու առաջնորդները հաղորդագրութեամբ մը տեղեկացուցած են թէ երկօրեայ սուգ կը յայտարարեն: Եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւններ տեղի կ'ունենան գոհերուն հոգիներուն խաղաղութեան համար:

Թեհրանի մէջ կայանալիք Համահայկական 40րդ խաղերուն բացումի արարողութիւնն ալ չեղարձուած է նոյն պատճառով: Ան տեղի կ'ունենայ Սեպտ· 12 Ուրբաթ օր:

Սեպտեմբեր 10ին երեսփոխաններուն, որոնք զինք կը հարցաքննէին այն 395 միլիոն եւրոյին մասին զոր պիտի դանձէ առանց դատավարութեան: Զորս ժամ տեւող այս ճակատին վերջաւորութեան կը պարզուէր որ յաղթողը Թափին էր եւ երեսփոխաններն ալ (Պայրու, Հոլանտ,

(Շար·ը Գ· էջ)

ԱՆՇՈՒՔ ՈՒ ԱՐԱՏԱՒՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Շաբաթ, 2008 Սեպտեմբեր 6, յեսմիչ̈օրէ:

Երեւանի մէջ կէս գիշեր է գրեթէ:

Հայաստան-Թուրքիա ոտնագնդակի խաղը նոր աւարտած է Թուրքիոյ 2-0 յաղթանակով: Այս անգամ հրաշք մը չպատահեցաւ՝ նման ըրիտասարդական հաւաքականներու հանդիպումին: Աչխարհի մէջ 94րդ տեղը գրաւող Հայաստանի հաւաքականը, անշուշտ, կրնար անակնկալ մը մատուցանել 13րդ դասաւորուած Թուրքիոյ: Չեղաւ:

Ինչպէ՞ս աւարտած է «դիւանագիտական» խաղը: Զենք գիտեր: Մի՛այն տեսանք Հայաստանի եւ Թուրքիոյ նախագահներուն նկարը՝ խաղին նախորդող առանձնազրոյցին ժամանակ:

Նախագահ Սերժ Սարգսեան հասաւ իր նպատակին: Թուրքիոյ նախագահ Ապտուլլահ Կիւլ ընդառաջեց իր հրաւէրին ու Երեւան այցելեց չորս ժամով: (Քանի մը օր առաջ, ԱՄՆ-ի փոխնախագահ Տիք Չէյնի նոյնպէս այցելած էր Բաքու... չորս ժամով): Սարգսեան կոլ մը արձանագրեց իբրեւ «հաչտարար» դիրք ունեցող:

Յետո՞յ:

«Ռաութըլ» թերթին տրուած հարցազրոյցին Սերժ Սարգսեան յայտնած է, պատասխանելով պատմաբաններու յանձնաժողով կազմելու հարցումի մը, թէ «մեր ասած մասնագէտների եւ փորձագէտների համար քնական աշխատանքային պայմանների ստեղծումն անհրաժեշտ է: Դրա համար էլ քնականոն դիւանագիտական յարաբերութիւնների առկայութիւնը անհրաժեշտութիւն է»:

Իսկ Ապտուլլահ Կիւլ պատասխանած է իրեն նոյն թերթին մէջ, յայտրդ օրը, թէ «հաւատացած եմ, որ սառեցուած հակամարտութիւնների, առաջին հերթին Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը երկխօսութեան միջոցով եւ համարձակութեամբ մեծապէս կը հանգստացնի եւ բարեկեցութիւն կը պարգեւի տարածաշրջանի մարդկանց»:

Հայաստանը «նախապայման» չունի, Թուրքիան՝ ունի:

Անհրաժե՞շտ էր Թուրքիոյ նախագահը հրաւիրել: Յանուն ինչի՞:

Որպէսզի Հոկտեմբերին Հայաստանի նախագահը հրաւիրուի դարձի մրցումի՞ն:

Թէ ի՞նչ փոխուած է կամ պիտի փոխուի գաղտնի եւ ոչգաղտնի բոլոր խօսակցութիւններուն չնորհիւ, կ'ապրինք ու կը տեսնենք:

☆ ★ ☆

Քաղաքական հարցերու մասին բոլոր դատումներն ու վերլուծումները կը ձգենք մեկնաբաններուն: Աւելի շահեկան կը գտնենք, տակաւին, քանի մը երեւոյթներու անդրադառնալ, որոնք չեշտակիօրէն աւելի վրդովեցուցիչ են, քան Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտող երկրին Թիւ 1 մարդը հրաւիրել՝ Մխիթարեանների յուշահամալիրին չուքին տակ Ֆութպոլի խաղ դիտելու, երբ գիտենք, թէ այդ պաշտօնական ներկայացուցիչը իրեւ Վիլլի Պրանտ չէ գացած երեւան՝ զոհերուն յուշարձանին առջեւ ծնրադրելու:

Բոլոր անոնք, որոնք Հայաստան այցելած են, գիտեն, որ «օտարերկրացի» Հայերը եւ «օտարները» իրարմէ տարբերութիւն չունին: Բոլորն ալ պէտք է այցագիր (վիզա) առնելու ծիսակատարութեան ենթարկուին՝ ըլլայ տուեալ դեսպանատան մօտ, համացանցային ճամբով, կամ «Զուարթնոց» օդակայանին մէջ: Թերեւս բացառութիւններ ըլլան՝ դիւանագիտական կամ ինչ-ինչ պարագաներու:

Սակայն, որքա՞ն կարելի է բացառութիւն նկատել, որ Սեպտեմբեր 1-6ին վիզայի անհրաժեշտութիւնը վերցուած ըլլայ Թուրքիէն եկող անձերուն համար: Վասն ինչի՞: «Ժողովուրդների բարեկամութիւնը» քաջալերելո՞ւ, կամ Թրքական սահմանային պրօսաչքութիւնը խրախուսելո՞ւ:

Այլ հարց, թէ քանի՞ հազար Թուրք մարզասէրներ — կամ Թրքահայեր — պիտի փութային տեղ գրաւելու «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ կամ... Մխիթեռնակաբերդի անմար բոցին առջեւ ծաղիկ դնելու: Արդէն Ֆութպոլի Թրքական Դաշնակցութիւնը յայտարարած էր, թէ իրեն բաժին տոմսակներէն հրաժարած էր, քանի որ Թուրք մարզասէրները պիտի չերթային խաղին:

Բայց եթէ երթային, հրաչիւք իմն, կրնար պատահիլ, որ անոնց չարքին «գորշ գայլ»եր, ՄԻԹ-ի գործակալներ, կամ նման անցանկալի տարրեր սպրդէին՝ պարզապէս անմեղ սադրանք մը գործադրելու նպատակով: Կամ աւտր հնարաւորութեան մասին մտածելը հալածախտի արդի՞նք է միայն:

Մամուլին մէջ գրուեցաւ, թէ վիզայի ժամանակաւոր վերացումը սովորական երեւոյթ մըն է նման խաղերու պարագային: Արդեօք համաչխարհային Ֆութպոլի Լինքնուրոյն մասնիկ դառնալէն ի վեր, Հայաստանը միջազգային պաշտօնական ամէն խաղի առիթով վիզայի գրութիւնը վերցուցա՞ծ է Սպանիայէն մինչեւ... Ադրբեջան (թէեւ Ազերիներու հետ 2007ի խաղերը չկայացան) օտար մարզասէրներուն մուտքը դիւրացնելու համար:

Մենք չենք լսած մինչեւ հիմա, որ որեւէ հայկական մեծազանգուած երեւոյթի առիթով (Համահայկական Խաղեր, Միւռոնօրհնէք, եւայլն, եւայլն) վիզայի պահանջը հանուած ըլլայ արտասահմանէն Հայաստան մեկնողներուն: «Օտարերկրացի» Հայերը Թուրքիոյ քաղաքացիներէն նուա՞զ կ'արժեն: Վերջիններուն առանձնաչնորհում ընելու ժամանա՞կն է: Կա՞մ աչխարհին ցոյց տալու, որ մենք պատկէն աւելի պապական ենք...:

Եթէ ասիկա «առանց նախապայմաններու» յարաբերութեան մէկ նմոյշն է, լա՛ւ է: Ինչպէս կ'ըսէ խօսքը, «լաւագոյնը թշնամին է լաւին»: Վախնա՞նք» «լաւագոյն»էն:

☆ ★ ☆

Այո՛, վախնանք, երբ մարզահաղուստ կ'ապսպրուի, «յատուկ դիզայն»ով, եւ յոյս կը յայտնուի, «որ նոր մարզահագուստը նուր ենթանգ կը հաղորդի մեր հաւաքականի խաղին եւ յաջողութիւն կը բերի փուտպոլիստներին»:

Այս տողերը կարդացինք «Ազգ»ի Սեպտեմբեր 3ի թիւին մէջ, որ անդրադարձած էր Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան (ՀՖՖ՝ Հայաստանի Ֆուտպոլի Ֆեդերացիա) մամլոյ ասուլիսին: Նոր մարզահագուստը յայտնութիւն չբերաւ առաջին խաղին իսկ:

Որովհետեւ ով որ իր խելապատկէն հաներ է այդ «յատուկ դիզայն»ին նոր տարբերանչանը, վերարտադրելով Վազգէն Շուչանեանի խօսքը, մարդ մըն է, որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը:

Արարատի չուքին տակ՝ անչուք ու արատաւոր:

Քանի որ Արարատը ջնջուած է տարբերանչանէն:

Բացատրենք: Նոյն թղթակցութիւնը՝ Աչոտ Հայրապետեանի բատրագրութեամբ, կը յայտնէ.-

«Ասուլիսի ժամանակ լրագրողներին ներկայացուեց նաեւ ՀՖՖ-ի նոր տարբերանչանը եւ Հայաստանի հաւաբականների նոր մարզահագուստը: ՀՖՖ գործադիր տնօրէն Արմէն Մինասեանը տեղեկացրեց, որ տարբերանչանի փոփոխումը ժամանակի պահանջն էր: Այն իր մէջ ներառում է մեր պետութեան խորհրդանիշը՝ զինանշանը, ինչպէս նաև շարժման մէջ գտնուող գնդակ: Այս ամէնը խորհրդանշում է պետութեան կողմից փուտպոլի սատարման փաստը: Ինչպէս յայտնի է, նախորդ տարբերանշանում պատկերուած էր Մասիսը: [ՀՖՖ-ի նախագահ] Ռուբէն Հայրապետեանը նկատեց, որ Մասիսի վերացումը բնաւ էլ պայմանաւորուած չէ թուրբերի կողմից հնարաւոր բողոքներով: Պարզապէս անհրաժեշտ էր նոր տարբերանշան ժամանակի ոգուն համապատասխան՝ հաշուի առնելով նաեւ փութպոլասէրների կարծիքը»:

«Ժամանակի ոգի», «Փութպոլասէրների կարծիքը»...:

Որքա՛ն դիւրին է ամէն մակարդակի, տեսակի ու գոյնի իշխանաւորներու համար, ուր որ գտնուին, խօսքեր գլորել եւ կլորցնել, ու չբան-չարան անհեթեթութիւններ ստեղծել: Արդեօք յատուկ հարցախոյզ կատարուա՞ծ է՝ «Փութպոլասէրների կարծիքը» իմանալու համար: Յանկարծ Մասիսը անհետացե՞ր է երկիր մոլորակի երեսէն, կամ մնացեր է յաւերժական մահախուղի մը տա՞կ, որ «ժամանակի ոգի»ն փոխուած ըլլայ:

(Ամէն պարագայի՝ ինչո՞ւ գարմանալ: 2005-2006-ին աչխարհասատն ադմուկ մը չէ՞ր ստեղծուած ի խնդիր ազգային օրհներգի փոփոխութեան, վկայակոչելով ժամանակի ոգիին եւ մասնագէտներու կարծիքին պէս բաներ: Նոյնիսկ գտնուած լուծումը առժամեայ էր՝ մէկ տարիով յետաձգել վերջնական որոչումը, բայց 2007ի վերջնաւորութիւնը հասաւ եւ այդ պայմանաժամն ալ կորսուեցաւ նախընտրական թոհուբոհին մէջ):

Այսօրուան՝ Սեպտեմբեր 6ի «Ազդակ»ի մէջ հրապարակուեցան նախկին ու ներկայ տարբերանչաններուն նկարները: Անոնց կից յօդուածի մը մէջ, Աբօ Պողիկեան կը գրէր, թէ Թրքական ժամուլը այս քայլը կը մեկնաբանէ իբրեւ «բարի կամքի դրսեւորում»: Նման նախաձեռնութիւն, կիւլի այցով ան համեմատելիօրէն քաղաքականացած խաղի մը նախօրեակին, մինչ այն կրնար Թրքական չաղացքին ջուր լեցնել, նոյնիսկ եթէ պահ մը հաւատանք գաղափարին ու անոր հեղինակներուն անմեղութեան:

Մասիսը առաջին անկախ Հանրապետութեան (1918-1920) զինանշանն էին եաք եղաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան զինանշանը (1918 - 1936), ապա չարունակուեցաւ Խորհրդային Հայաստանի զինանշանին մէջ (1937 - 1991) ու վերադարձաւ վերանկախացած Հայաստան (1992էն), ամրագրուելով 2006ի օրէնքով: Կ'արժէ՛ յիշեցնել մեզօրեայ խմաստակներուն, թէ երբ առենին Թուրքիա զանգատած էր Խորհրդային Միութեան, պատճառաբանելով որ Մասիսը իր հողամասին վրայ էր, պատասխանը եղած էր, թէ մահիկին գոյութիւնը Թրքական դրօչակին վրայ իրաւունք չէր տար Լուսնի պահանջատէր ըլլալու:

Բարեբախտաբար, պարզ ժողովուրդի դժգոհ հեռաձայններու կոչքին, գոնէ պաչտօնական ձայն մը բարձրացած է այս անհեթեթութեան դէմ: Մչակոյթի նախարար Յասմիկ Պօղոսեան, պատասխանելով «Ազգ»ի լրագրողներէն Մարիետա Մակարեանի հարցումին, յայտնած է.-

«Ես համաձայնում եմ որ խորհրդանիշն անձեռնմխելի է: Նախարարութեան իրաւաբանները այժմ մանրամասն ուսումնասիրում են խորհրդանիշների մասին օրէնքը, որպէսզի տեսնենք կա՞յ արդեօք նման բացթողում կամ թոյլ տեղ, որ հնարաւորութիւն է տալիս փոփոխութիւն մտցնելու անհատի կամ կազմակերպութեան կողմից: Եթէ կայ, ապա մենք շտապ պէտք է լրացում անենք այդ օրէնքի տուեալ կէտերում եւ յստակ ամրագրենք, որ խորհրդանիշները անձեռնմխելի են:

(...) Ես կրկնում եմ, որ կատարուածը ամբողջութեամբ անընդունելի է, կտրականապէս պրգելք պէտք է դրուի ու թոյլ չտրուի, որ ազգային խորհրդանիշների մէջ միջամտութիւն կատարուի եւ ես սա սկզբունքօրէն յայտարարում եմ ու իմ զայրոյթն եմ յայտնում կատարուածի դէմ»:

Բայց գուցէ բացթողում կամ թոյլ տեղ չկայ, եւ եղածը պարզապէս մէկ կամ քանի մը անձերու կամայականութեան վերանորոգ օրինակ մըն է, կրկին խրախուսուած՝ անպատժելիութեան կամ «ես ուզածս կրնամ ընել» մթնոլորտի պտյութենէն: Ո՞վ գիտէ:

Թերեւս պէտք է պիտնայ Հայաստանի Մարզանքի եւ Երիտասարդութեան Հարցերու նախարարութիւնը, որուն իրաւասութեան կամ հովանաւորութեան տակ ըլլալու է, կ'ենթադրենք, Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը: Եթէ այդպէս է, ուրեմն այդ նախարարութեան պարտականութիւնն է վերահսկել նման հարցերու, եւ թոյլ չտալ, որ անխորհուրդ մարդիկ ձեռք տան ազգային խորհուրդներու:

Բայց Մչակոյթի նախարարութիւնն ալ ուղղակի հակազդելու անմիջական պարտականութեան տակ կը գտնուի, կը կարծենք, քանի որ լեզուական խնդիր մըն ալ կայ:

Նախկին տարբերանչանը ըղձակ մըն էր, որուն կարմիր մասին վրայ գրուած էր լատինատառ՝ «Ֆութպոլ Ֆէտէրէյշըն ափ Արմինիա», մէջը՝ գնդակ մը (կապոյտ), տակը՝ Մասիսներու դիմաստուերը, իսկ ներքեւի մասը հայերէն տառերով՝ «ՀՖՖ» (նարնջագոյն):

Նորաթուխ տարբերանչանը զեղագիտական առումով ալ կը վիճի նախորդին: Հանճարամիտ գծանկարիչը ազգային զինանշանէն հանած է արքայական նշաններու բաժինը (ներառեալ՝ Մասիսն ու Նոյեան Տապանը) եւ տեղը թխմած է եռաչերտ բաժին մը՝ թեթեւ եռադոյն խորքով, որուն վրայ գրուած է լատինատառ՝ «ՖՖԱ», իսկ տակը՝ գնդակ մը աւելցուցած: Արդեօք ո՞ւր մնաց «ՀՖՖ»ն:

Արդեօք այլեւս պէտք է ժամանակավրէ՞պ համարիլ Սահմանադրութեան 12րդ յօդուածը՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է»:

Մէկ խօսքով. ո՛չ միայն ջնջած են Արարատը, այլ նաեւ՝ հայերէնը:

Մինչեւ ե՞րբ: Մինչեւ ո՞ւր: Ինչ պէս ըսած է Մչակոյթի նախարարուհին, «այս պարագայում ամենամեծ դերը հասարակութեանն է եւ նրա կարծիքը պէտք է հաշուի առնել»:

Դառն խորհրդածութիւններ ընելու փոխարէն, քանի որ աւելի վերը յիշեցինք Վ. Շուչանեանը, կ'արժէ հիմա յարմարցնել իր արտայայտութեան թիրախին՝ Շահան Շահնուրի խօսքը՝

«Կը ննանջէ լեզուն, կը ննանջէ լեզուն: (...) Մեղա՛յ մեղա՛յ Արարատին»:

Ու ակնկալել, որ այս հերթական զաւեշտը իր արդար աւարտը ունենայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՈՒԹԻՒՆ, ՈՒԹԻՒՆ, ՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութեան հանրապետական թեկնածուին անունէն անբաժան է պահպանողականի, աջակողմեանի համբաւը: ՄՔԳէյն ատոնց հետ, աւելի ճիշդը անոնց պատճառով, ջերմ չատապով է իրաքի պատերազմին. հաւանօրէն նաեւ բաւական դժուար յուսահատող տիպար է, քանի որ տակաւին իր երկրին ամենազօրութեան նոր փաստ կ'ակնկալէ այդ պարտութենէն:

Ան վերջերս յայտարարեց թէ ընտրած է իր փոխանորդը. ներկայացուց զոյգն որ քառասունոց տիկին մըն է, մայր հինգ զաւակի: Իր անունին հետ ամերիկացի ժողովուրդին ու ամբողջ աշխարհին յղուեցան անոր չափք մը բարենիշերը. Սառա Փալին հաւատացող ու ջերմաջերմ պաշտպան մըն էր ընտանեկան արժէքներու, բուռն հակաւորդ մը արտամուսնական սեռային կեանքին, վիժումին, խորապէս հաւատացեալ, եւլն.: Ատոնք արդէք չէին սակայն որ նոյն ատեն ըլլար զէնքի լոպիին ամուր զօրավիղ մը, պատերազմի անդիմդող կողմնակից մը. յայտարարեր էր, ձուլելով հաւատացեալն ու ուղղամիտը, թէ Իրաքի պատերազմը Աստուծոյ ծրագրածն էր... իսկ թէկնածուին կողմէ իր ընտրութիւնը կը բացատրուէր յատկապէս արժէքներու իր բծախնդրութեամբ, պահպանողականութեամբ որոնք ներկայի համատարած այլասերումին մէջ ապաստան պէտք է նկատուէին խոոված հոգիներու: Հասկնալի է որ այդ խոովեալներէն կ'ակնկալէր իր դէմ պէս կլլել այն հակասութիւնը որ կար սաղմի մը ու քանի տարեկան զինուորներու կեանքին նկատմամբ արտայայտուած չզգալի խարականութեան մէջէն: Կարելի էր, նոյնիսկ խրախուսելի, որ կատին բերանը նետուին երիտասարդները, նեցուկ տրուի անոնք որ պահպանելու կոչուած գործիքներու արտադրութեան, վաճառքին, բայց արար աշխարհ իրար անցուի սաղմ մը միացնելու ընտրանքին դէմ: Ու յայտնապէս խոովեալները, իւղի պէս կամ ոչ, կլլեցին Ս. Փալինի չինովի տուրքի թեկնածութիւնը:

Այս պիծով ալ անչեղ ու թերեւս յաղթական պիտի ընթանար ծերուկ թեկնածուին ընտրարշաւը, եթէ հաւատացեալ, աստուածավախ, պահպանողական ու զէնքի, ռազմի կողմնակից տիկնոջ զաւակը տաք ապուրին պաղ լուր չխառնէր: Այդ զաւակը, 17 տարեկան պարմանուհի մը, յայտարարուեցաւ թէ հինգ ամսու յղի է, առանց ամուսնացած ըլլալու... ներկայի աշխարհին համար գրեթէ սովորական այս պարագան, բնական է որ ցնցող ազդեցութիւն պիտի գործէր, հանրապետական թեկնածուին ընտրական ամպհոնէն գծուած կեղծ սուրբային պատկերին չբջանակէն դուրս իյնալով:

Եւ գոնէ պարակելի միակ տուեալը ըլլար ատիկա... տիկին Փալինի քարոզաճառերուն եւ իրականութեան խոտոր համեմատականէն դրդուած չարամիտներ սկսան խառնըշխկել այդ իրականութիւնը. եւ ըստ միջազգային մամուլին, գտան բաներ որոնց ամէնէն ծանրակչիռը աղջկանը արտամուսնական յղութիւնը չէր:

Եղան միամիտներ որոնք պահ մը կարծեցին թէ ՄՔԳէյնի պայքարը լուրջ հարուած ստացած էր, թերեւս նոր փոխանորդ մը փնտուելու հարկին տակ պիտի ըլլար, չկրելու համար կեղծիքի տոպրակէ մը իր վրան ալ ցայտող արատներէն:

Բայց այդ խումբը կը մոռնար որ ընտրարշաւի մը բուն դրամագլուխը ո՛չ անկեղծութիւնն էր, ոչ ալ խոստումներու, ճառերու հաւաստի ըլլալու պարագան. այլ՝ կեղծիքը, սուտը, իրենց առաւելագոյն խտութեամբ, մէկ մըն ալ ամբարտաւանութիւնն ու անով ամէնէն զըժսարին պարագաներէ ալ անվնաս դուրս գալու ճարպիկութիւնը:

Տիկին Փալին ի սկզբանէ օժտուած ըլլալով այդ յատկանիշերով, առանց այլեւայլի կը չարունակէ ընտրարշաւը, նոյնիսկ նպաստաւորելով յայտնուած հակասութենէն. աղջիկը պիտի ամուսնանայ, ի վերջոյ իրենցն ալ ամերիկացի ամէն հանդարտեցնելու համար, պահ մը հեռացանք իր զովէն: Քիչ յետոյ ընդարմացած իր վիշտէն, զլուխը կռթնցուցած թեւին կը քնանար: Իր արտակարգ կերպով ժպտոյն դէմքին վրայ, արտեւանունքը կապտացած կ'իջնային կիսովին եւ բացուածքին մէջէն կ'երեւէր աչքերուն ճերմակը, որուն վրայ երբեմն կ'իյնար բիբը, մեռած, տմոյն, կոյրի բիբի պէս:

Գիշեր էր եւ մոմի դողդոջուն լոյսը անկատար կերպով կը լուսաւորէր առաջնորդարանի սենեակը: Կինը արթնցած էր իր ցաւին մէջ, բայց որովհետեւ իր տագնապը մեղմացած էր, կրցանք գիտնալ իր մղձաւանջային պատմութիւնը:

«Զատկին երրորդ օրը ամուսինս մեկնեցաւ Զիամէթ գիւղէն, քաղաքէն վայտբերելու համար հետը ունենալով Քէլ Մուսրուխը, նոյն գիւղացի երկրագործ մը. իրիկուան դէմ գիւղացիներու միջոցաւ լսեցինք որ ամուսինս սպանուած էր իր ճամբու ընկերոջը ձեռքով: Զըգիտնալով թէ դեռ ինչե՞ր կան գրուած մեր սեւ ճակտին վրայ, մեր բոլոր արցունքներովը լացինք մարդս: Հետեւեալ առաւու խոովութիւններու լուրը հասաւ մեզի, բայց մեր բարեկամներէն Թուրք մը եկաւ մեր տունը, պաշտպանեց եւ մինչեւ իրիկուն Թոյլ չտուաւ ոչ ոքի մօտենալ: Աղջիկներս ու տղաս –18 տարեկան- ա՛խ... եավրում... չուրջս նստած էին ու մէկիկ մէկիկ մաքերնին կը բերէին իրենց հօրը խօսքերը, փափաքները. «Այս ձմեռ այնպէս պիտի ընէր, այս օրերս այնպէս պիտի ընէ՛ր: Վա՛յ, վա՛յ... ի՞նչպէս մեռաւ, ի՞նչ զէնքով զարկին» բան չէինք գիտեր: Ամէնքս ալ պատի պէս ճերմկած էինք, ու երբ աղջիկներէս մէկը ոտքի կ'ելլար, բերնի պէս բարակ կ'երեւէր աչքիս...:

«Հեռուէն հրացանի ձայներ կու գային, դուրսը շուները կու լային ու մեր դրանը մօտիկցած առենին բերաննին բաց կը մնար ու կ'ոռնային ժամերով...: Մեզ պաշտպանող Թուրքը իրարանցումի մէջ էր. դուրսէն մարդիկ կու գային կը խօսէին, կը փսփսային ու կ'երթային չուտով. ձեռքերնին սեւցած, աչքերնին դարձած, բերաններնին փրփրած...: Առտուան դէմ վախնալո՛վ թէ նոր հրամանի մը մտիկ ընելով, չեմ գիտեր, մեր բարեկամ Թուրքը մեզ առանձինն ձգեց ու մեկնեցաւ: Քիչ ետքը եկան... ամո՛ն... ու ամէն բան թալանի տուին: Երբ խանութը եւ տունը պարպուած էին, խանութին սեփականատէրը եկաւ, դուռները գոցեց, կնքեց եւ բոլոր տեսրակները տարաւ հետը:

«Մինակ մնացած ու անմխիթար, հետզհետէ զգացինք որ մեր ցաւին վերջը չէ եկած, մալս հոգս չէր... աչքիս չերեւցաւ, բայց զաւակներուս վրայ կը նայէի ու սիրտս կը փլէր...: Անկէց ետքը չեմ գիտեր թէ արցունքս որի՞ համար թափէի...:

«Իրիկուան դէմ Աղը Գանը Մէհմէտ աղա, գիւղին մխթարը, եկաւ եւ համոզեց մեզ որ իր տունը ապաստանինք:

«Ծունս վէրան ըրի՛ն, սիրտս մոմի պէս կը վառի, կը հանի կոր... մարդս ըսպանուած է, աչխարհիս վրայ անտէր անտիրական մնացի... հոս ապրեր, հոս ուրախացեր եմ, տանս սեմէն չելած՝ Թո՛ղ հոգիս տամ... մեղի հոս ձգէ՛:

Առեն մը լուռ կեցաւ, տատամսեցաւ, աչքը կը պտըտցնէր մէյ մը տղուս, մէյ մը աղջիկներուս վրայ. իր ձեռքը մեծցեր էին, իր տղաքներուն, իր թոռներուն հետ խաղացեր էին: Հասկցայ որ ներսիդին կռիւ կար. հեւալով չունչ կ'առնէր եւ քրտինքը անձրեւի պէս կը վազէր ճակտէն.

– Օ՛ֆ... օ՛ֆ, ըսաւ վերջապէս, ծնած օրերնիս անիծուած օր է եղեր, ճակատներնուս դիրը սեւ է, պուք մէկ ցաւով, մենք ուրիշ ցաւով կ'այրինք կոր...

Ցետոյ դէպի ականջիս ծռելով գլուխը, ըսաւ դողդղալով.

– Դուրսի ժողովները գիտեմ, ամէնքդ ալ պիտի ջարդեն, ես քեզի տունս տանիլ կ'ուզեմ կոր, կ'ուզէք եկէ՛ք, կ'ուզէք մի՛ գաք, մեղքը ձեր վիզը...:

Ոտքին ինկայ ու աղաղակեցի.

– Ես իմ կեանքս ապրեր եմ, մազերս ճերմկեր են, ինծի համար չէ, զաւակներուս համար քեզի կ'աղաչեմ, իմ հայրս, եղբայրս, պաշտպանս դուն ես, քանի որ ուրիշ ճար չկայ, Թող ուզածիդ պէս ըլլայ:

Ու տղաքներովս առաջքը ինկայ ու գացի մխթարին տունը:

(Շար. 34)

ԿԻՊՐՈՍ

ՎԵՐԱՄԻԱՑՄԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԱ՞Ց

Կիպրոսի համար, խաղաղութեան բանակցութիւններու սկիզբը պատմական բնոյթ ունի, թէեւ մթնոլորտը ոչ մէկ ապահովութիւն կու տայ: Մասնագէտներու եւ քաղաքական դէմքերու համաձայն քաղաքական չբջանակը նպաստաւոր է: Կիպրոսի նոր նախագահը Տեմետրիոս Քրիստոֆիասի իշխանութեան ղլուխ գալէն ի վեր (Փետրուարին) հնարաւոր լուծումի մը յոյսը կըրկին ծնած է:

Նոր նախագահը քանիցս խօսքը ուղղած է յոյն թէ թուրք կիպրացիներուն, բացատրելով որ «բանակցութիւն» տարազը կը նշանակէ «համաձայնութիւն»: Կրկնած է սակայն, որ համաձայնութիւն չի նշանակեր ենթարկուիլ թուրք բանակին, որու 40·000 զինուորները մինչ կը գրաւեն կղզիին հիւսիսը (1974էն ի վեր): Լաւ յարաբերութիւններ ունի Թրքական բաժնի պարագլուխին՝ Մեհմէտ Ալի Թալաթի հետ, բայց յոյն եւ թուրք չբջանակներու համար դժուար է էջը դարձնել: Առեւտուրը կրնա՞յ օգնել:

Կը թուի թէ պատասխանը կրնայ դրական ըլլալ, Լեւտրա փողոցի անցքի կէտի բացուելէն ի վեր, վեց ամիս առաջ: Գաֆէթէրիաներ, ճաշարաններ, վաճառատուներ ծաղկած են եւ գրօսաչրջութիւնը թափ առացած է: Զրօսաչրջիկներուն համար սահմանը անցնիլը գուարճութեան վերածուած է: Երկու քաղաքապետները (յոյն եւ թուրք) համաձայնած են, որպէսզի անցքի կէտը չրջապատող գօտին հաճելի վայր մը դառնայ: Ի վերջոյ, վաճառական եւ զբօսաչրջիկ գոհ են, ինչպէս բոլոր Կիպրացիները, որոնք կրկին կը տեսնեն որ Լեւտրա փողոցը, ինչպէս անցեալին, կը փայլի: Եթէ քաղաքական մթնոլորտը թոյլ տայ, անցքի նոր կէտ մըն ալ կը բացուի, այս անգամ աւելի ռազմագիտական, Լիմնիթիսի վայրը, գրաւեալ Մորֆու գիւղի մօտ (Նիկոսիոյ արեւմտեան կողմը): Այսօր, անոնք որոնք կ'ուզեն Մորֆու երթալ, պէտք է վտանգաւոր ճամբաներէ անցնին, լեռներու մէջէն: Եթէ այդ կէտը բացուի, երթեւեկը աւելի կարճ կ'ըլլայ եւ թոյլ կու տայ որ բազմաթիւ առեւտուրներ բազմանան: Նոր ճամբաներու չինութեան խօսք կայ, գործատուներով եւ զանազան տեսակի խանութներով: Նման անցքի մը բացումը կը դիւրացնէ երկու կողմերու Կիպրացիներու երթեւեկը եւ հատուկ, մեծ ձեռնարկներու տէրեր կրնան իրենց խօսքը ըսել բանակցութիւններուն ընթացքին մասին: Նման յոյսեր ունին ոչկառավարական կազմակերպութիւններ, որոնք երեւան եկած են գործելու համար հոն, ուր քաղաքականութիւնը կը դանդաղի: Պարախումբեր, երգչախումբեր, նուագախումբեր ամած են երկու համայնքներու միջեւ: Ոչկառավարական «Տուն մը գործակցութեան համար» կազմակերպութիւնը, որ իր մէջ ունի երկու համայնքներէն ալ Պատմութեան դասախօսներ, տեւականօրէն կ'արտայայտուի երկու ժողովուրդներուն եւ ՄԱԿ-ի հովանիին ներքեւ: Նոր չարժումներ կը ստեղծուին, նոյնիսկ եթէ բոլորն ալ գիտեն որ վերամիացումը ամբողջովին իրենց գործը չէ: Թուրքիոյ տիրապետութիւնը Կիպրոսի ապագային վրայ չատ ուժեղ է: Բայց ոչկառավարական կազմակերպութիւնները չեն յուսահատիր, ինչ որ կը յիշեցնէ թէ նախքան Թուրք գաղթականերու եւ Թուրք բանակին ժամանումը, յոյն եւ Թուրք Կիպրացիները ներդաշնակ կեանք մը կը վարէին:

Թ Ա. Թ.

Ա. Թ.

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԳԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Անկարելի է երեւակայել թէ մարդկային դժբախտութիւնը ի՞նչ սահմաններու կրնայ հասնիլ: Երբ իր սեւ, արցունքով լեցուն, ցաւագին աչքերը դէպի մեզ դարձան, գլխու պտոյտ պատճառող յուզմունքով մը խոովուած զգացինք ինքզինքնիս: Մեր ընկերներէն մէկը գնաց զինքը առաջնորդարանի սենեակը բերելու. ու մինչ անիկա ձեռքէն բռնած կը քալեցնէր, սգաւոր կինը տղու պէս կը դիմեւէր ամէն մէկ քայլին:

– Ամա՛ն... ամա՛ն...

Երկար ատեն ուրիշ բան չլսեցինք. ամէն անգամ որ կը փորձէր խօսիլ, ձայնը կը մարէր, հեծկլտանքներէն չնչահեղձ կ'ըլլար ու երբեմն ալ աչքերը խենթի մոլորուն նայուածք կը ստանային: Զինքը տեղաւորեցինք, որքան կարելի էր, հանգիստ դիրքի մէջ եւ չնացինք ամոքել իր ցաւի տագնապը, ու իր խօսելու փափաքն յառաջ եկած ջղային ցնցումները հանդարտեցնելու համար, պահ մը հեռացանք իր զովէն: Քիչ յետոյ ընդարմացած իր վիշտէն, գլուխը կռթնցուցած թեւին կը քնանար: Իր արտակարգ կերպով ժպտոյն դէմքին վրայ, արտեւանունքը կապտացած կ'իջնային կիսովին եւ բացուածքին մէջէն կ'երեւէր աչքերուն ճերմակը, որուն վրայ երբեմն կ'իյնար բիբը, մեռած, տմոյն, կոյրի բիբի պէս:

Գիշեր էր եւ մոմի դողդոջուն լոյսը անկատար կերպով կը լուսաւորէր առաջնորդարանի սենեակը: Կինը արթնցած էր իր ցաւին մէջ, բայց որովհետեւ իր տագնապը մեղմացած էր, կրցանք գիտնալ իր մղձաւանջային պատմութիւնը:

«Զատկին երրորդ օրը ամուսինս մեկնեցաւ Զիամէթ գիւղէն, քաղաքէն վայտ բերելու համար հետը ունենալով Քէլ Մուսրուխը, նոյն գիւղացի երկրագործ մը. իրիկուան դէմ գիւղացիներու միջոցաւ լսեցինք որ ամուսինս սպանուած էր իր ճամբու ընկերոջը ձեռքով: Զըգիտնալով թէ դեռ ինչե՞ր կան գրուած մեր սեւ ճակտին վրայ, մեր բոլոր արցունքներովը լացինք մարդս: Հետեւեալ առաւու խոովութիւններու լուրը հասաւ մեզի, բայց մեր բարեկամներէն Թուրք մը եկաւ մեր տունը, պաշտպանեց եւ մինչեւ իրիկուն Թոյլ չտուաւ ոչ ոքի մօտենալ: Աղջիկներս ու տղաս –18 տարեկան- ա՛խ... եավրում... չուրջս նստած էին ու մէկիկ մէկիկ մաքերնին կը բերէին իրենց հօրը խօսքերը, փափաքները. «Այս ձմեռ այնպէս պիտի ընէր, այս օրերս այնպէս պիտի ընէ՛ր: Վա՛յ, վա՛յ... ի՞նչպէս մեռաւ, ի՞նչ զէնքով զարկին» բան չէինք գիտեր: Ամէնքս ալ պատի պէս ճերմկած էինք, ու երբ աղջիկներէս մէկը ոտքի կ'ելլար, բերնի պէս բարակ կ'երեւէր աչքիս...:

«Հեռուէն հրացանի ձայներ կու գային, դուրսը շուները կու լային ու մեր դրանը մօտիկցած առենին բերաննին բաց կը մնար ու կ'ոռնային ժամերով...: Մեզ պաշտպանող Թուրքը իրարանցումի մէջ էր. դուրսէն մարդիկ կու գային կը խօսէին, կը փսփսային ու կ'երթային չուտով. ձեռքերնին սեւցած, աչքերնին դարձած, բերաններնին փրփրած...: Առտուան դէմ վախնալո՛վ թէ նոր հրամանի մը մտիկ ընելով, չեմ գիտեր, մեր բարեկամ Թուրքը մեզ առանձինն ձգեց ու մեկնեցաւ: Քիչ ետքը եկան... ամո՛ն... ու ամէն բան թալանի տուին: Երբ խանութը եւ տունը պարպուած էին, խանութին սեփականատէրը եկաւ, դուռները գոցեց, կնքեց եւ բոլոր տեսրակները տարաւ հետը:

«Մինակ մնացած ու անմխիթար, հետզհետէ զգացինք որ մեր ցաւին վերջը չէ եկած, մալս հոգս չէր... աչքիս չերեւցաւ, բայց զաւակներուս վրայ կը նայէի ու սիրտս կը փլէր...: Անկէց ետքը չեմ գիտեր թէ արցունքս որի՞ համար թափէի...:

«Իրիկուան դէմ Աղը Գանը Մէհմէտ աղա, գիւղին մխթարը, եկաւ եւ համոզեց մեզ որ իր տունը ապաստանինք:

«Ծունս վէրան ըրի՛ն, սիրտս մոմի պէս կը վառի, կը հանի կոր... մարդս ըսպանուած է, աչխարհիս վրայ անտէր անտիրական մնացի... հոս ապրեր, հոս ուրախացեր եմ, տանս սեմէն չելած՝ Թո՛ղ հոգիս տամ... մեղի հոս ձգէ՛:

Առեն մը լուռ կեցաւ, տատամսեցաւ, աչքը կը պտըտցնէր մէյ մը տղուս, մէյ մը աղջիկներուս վրայ. իր ձեռքը մեծցեր էին, իր տղաքներուն, իր թոռներուն հետ խաղացեր էին: Հասկցայ որ ներսիդին կռիւ կար. հեւալով չունչ կ'առնէր եւ քրտինքը անձրեւի պէս կը վազէր ճակտէն.

– Օ՛ֆ... օ՛ֆ, ըսաւ վերջապէս, ծնած օրերնիս անիծուած օր է եղեր, ճակատներնուս դիրը սեւ է, պուք մէկ ցաւով, մենք ուրիշ ցաւով կ'այրինք կոր...

Ցետոյ դէպի ականջիս ծռելով գլուխը, ըսաւ դողդղալով.

– Դուրսի ժողովները գիտեմ, ամէնքդ ալ պիտի ջարդեն, ես քեզի տունս տանիլ կ'ուզեմ կոր, կ'ուզէք եկէ՛ք, կ'ուզէք մի՛ գաք, մեղքը ձեր վիզը...:

Ոտքին ինկայ ու աղաղակեցի.

– Ես իմ կեանքս ապրեր եմ, մազերս ճերմկեր են, ինծի համար չէ, զաւակներուս համար քեզի կ'աղաչեմ, իմ հայրս, եղբայրս, պաշտպանս դուն ես, քանի որ ուրիշ ճար չկայ, Թող ուզածիդ պէս ըլլայ:

Ու տղաքներովս առաջքը ինկայ ու գացի մխթարին տունը:

(Շար. 34)

(Շար. Ա. էջէ)

եւ ուրիշներ) չյաջողեցան նեղ կացութեան մատնել Աւիտասի նախկին սեփականատէրը, որ անապասելի կարգադրութիւններով (ուր Սարքոզիի մասը կը տեսնուի) յաջողեցաւ տիրանալ հսկայ գումարի մը, քանի պարտքերը վճարելէն ետք ալ չուրջ 40 միլիոն կը մնայ իրեն: Թափի Աւիտասը կը ծախէր երբ Միքելեան պինք Քազաքի նախարար կը նշանակէր:

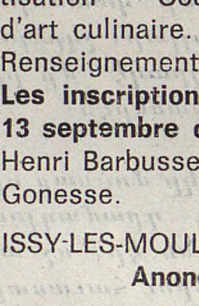
ՎՐԱՍՏԱՆի առջնապին չուրջ արձանգանգները կը տարբերին ըստ կոմիերուն: Ռուսաստանի արտաքին նախարարը Սերկէյ Լաւրով ամբաստանած է Ն. Սարքոզին եւ եւրոպացի դեկավարները, որ Թիֆլիս ընդդիր մը ստորագրած են, որ հիմնովին կը հակասէ քանի մը ժամ առաջ Մոսկուա ստորագրուած համաձայնագրին, այլ խօսքով անհամաձայնութիւն կայ համաձայնութեան չուրջ: Տարակարծութիւնը կը վերաբերի այն 200 դէտերուն որոնք պիտի երթան չրջան: Բայց, Թիֆլիսի մէջ Սարքոզի ըսած է որ անոնք կրնան Հարաւային Օսէթիա եւ Աբխազիա ալ մտնել, մինչ Լաւրով յայտարարած է որ այդ դէտերը պիտի դրուին այդ երկու հանրապետութիւններուն չուրջը, ինչ որ նախատեսուած է Մոսկուայի Սեպտեմբեր 8ի համաձայնագրով: Սարքոզիի համար այդ համաձայնագրին «ոգին» այն է որ դէտերը Օսէթիա եւ Աբխազիա ալ կարենան երթալ...:

ԿԻՊՐՈՍԻ վերամիացման մասին թըրքական բաժնի պարագլուխը Ալի Թալթ յառարարած է Պրիւսէլ կառարած իր այցելութեան առթիւ Սեպտեմբեր 10ին, որ կզղիէն վերամիացման մասին համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ խօսակցութիւններու աւարտին: Կոմմերու այդ խօսակցութիւնները վերսկսած են Սեպտ. 11ին:

ԺԱՆ ՍԱՐՔՈԶԻ, նախագահին զաւակը, ամուսնացած է Նէօյիի քաղաքապետարանը Սեպտեմբեր 10ին Սեպաուն Տարթիի հետ, իր հօրը ներկայութեան: Մանօթ է որ այս ամուսնութեան ծրագրին պատճառաւ է որ ծաղրանկարիչ Սինէ ճամբու դրուեցաւ Շառլի Հեպտոյէն, որովհետեւ համարձակած էր գրել որ Ժան Սարքոզի գաւանափոխ պիտի ըլլայ եւ հրէութիւն ընտրէ կարենալ Տարթիի ազգականի հետ ամուսնանալու համար: Այս տողերը հակահրէութիւն նկատուած էին: Ի դէպ, Սինէի հիմնած թերթին, առաջին թիւը լոյս տեսաւ Սեպտեմբեր 10ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԿՆ-ԿՐԱՍԻԼԻՆ.- Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գալէզեան 150 եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի «Արթաք» մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իրենց ընկերուհի Տնիզ Աղայէկեանին, հօր՝ վարդան Ագապեանի մահուան առիթով, ցաւակցութիւն կը յայտնեն նաեւ Ագարեան եւ Աղայէկեան ընտանիքներու բոլոր անդամներուն:

□

REPRISE DES COURS D'ARMENIEN
ANNEE SCOLAIRE 2008 - 2009

— REGION PARISIENNE —

ARNOUVILLE

Reprise des cours
le mercredi 17 septembre à 14h

Cours dispenses : Cours de langue arménienne de la maternelle au Bac — Cours pour adultes — Cours d'alphabétisation — Cours de chant, de danses, d'art culinaire.
Renseignements : Maral 01.39.85.26.32.
Les inscriptions se feront le Samedi 13 septembre de 14h à 17h au 71 ave. Henri Barbusse — 95400 Arnouville-lès-Gonesse.

ISSY-LES-MOULINEAUX

Anonce déjà publiée.

PARIS

Reprise des cours
le samedi 13 septembre à 14h30

Cours de langue arménienne de la maternelle au Bac et Cours d'adultes, à la M.C.A. Paris : 17 rue Bleue — 75009 Paris.
Renseignements : Alice 06.03.33.06.70.

SEVRAN

Reprise des cours
le samedi 20 septembre à 14h

Tous niveaux enfants — Cours d'adultes

les lundis soirs à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue : 17 rue Charles Péguy - 93190 Livry-Gargan.
Renseignements :
Madeleine 01.43.83.87.68.

— REGION RHONE-ALPES —

DECINES

le mercredi 10 septembre à 14h

à la M.C.A. de Décines : 15 rue du 24 avril 1915.
Renseignements : 04.78.49.42.97.

GRENOBLE

Les cours ont lieu au local de la CBAF: 40 ave. Ambroise Croizat — 38400 St. Martin d'Héres.
Inscriptions et renseignements :
Nicole Saboundjian 06.37.32.57.97.
Reprise des cours : à communiquer ultérieurement.

LYON

Annonce déjà publiée.

SAINT MAURICE DE BAYNOST

le samedi 27 septembre à 10 heures

au Centre Jacques Brel : Place d'Arménie — 01700 St. Maurice de Baynost
Renseignements : 04.78.55.42.60
ou 04.78.55.34.79.

VALENCE

Inscriptions le mercredi 17 septembre à 9 heures 30

Les cours ont lieu les mercredis de 9h à 11h30 et de 14h à 16h selon le niveau, à la M.C.A. de Valence : 32 rue Pompery 26500 Bourg-les-Valence.
Renseignements : 04.75.44.52.49.

VIENNE

Annonce déjà publiée.

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club «Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN,** réalisateur

Jeudi 18 septembre à 20 heures

LE NOYER SOLITAIRE

Un film de Frounzé DOVLATIAN, 1986
ArmenFilm, VO, sous-titré

Avec **Armen Djigarkhanian, Frounzé Dovlatian, Anette Haroutiounian**

Musique de **Martin Vartazarian**

Directeur des programmes : **ARTO PEHLIVANIAN**

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց Թեմի
Ժամերգութեան երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին կողմէ, դպրապետութեամբ՝ ԱՐԱՄ ՓԵՐՈՎԲԵԱՆ-ի:
Իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 17ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս՝ Թափօր Ա. Գաստաւն:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն հանգուցելոց»:

***

Ս ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 15
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 14
Ժամերգութիւն եւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎԱՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2008/09

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

20 SEPTEMBRE 2008 — 17 JANVIER 2009
Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves francophones seront capables de parler, ainsi que de lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian avec sa METHODE AUDIOVISUELLE

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

20 SEPTEMBRE 2008 — FIN JUIN 2009
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
99 EUROS (frais d'expédition inclus).
Pour tous ces cours et le manuel : RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : : 01 47 50 97 51.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT

2008 — 2009

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

ANNEE SCOLAIRE

Tous les mercredis et samedis
De 9h30 à 16 heures

Cours de langue, d'éveil à la culture et à l'identité arménienne
De la Maternelle au Lycée (préparation au bac arménien)

Danses et chants traditionnnels — Théâtre — Informatique — Vaste aire de jeux

Reprise des cours : SAMEDI 13 SEPTEMBRE à 9 heures 30

Inscription-Contact : Sur place, mercredis et samedis
Tél. : 06 74 20 78 40 / 06 13 40 72 01

Direction du Collège Arménien Samuel Moorat
26 rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro : Pont de Sèvres — T2 : Brimborion

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւիպի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 22.029

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22.029

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՑՍՈՒՀԱՆԴԷՐՁ...

Սեպտեմբերի սկիզբի օրերուն (3-8) թրքական «Թարաֆ» օրաթերթին մէջ Հայկական հարցին առընչուած ուշագրաւ գրութիւններ լոյս տեսան. անոնց առիթ տուած էր Ա. Կիւլի Երեւան այցը: Անոնք ուշադրաւ էին անով որ հարցին մէջ ճշմարտութիւններ մատնանշելու, մինչեւ իսկ ներողութիւն խնդրելու, հատուցումի խնդիրն իսկ ձեւով մը օրակարգի բերելու տրամադրութիւններ կը յայտնէին: Այդ էջերէն քաղուածքի մը առաջին մասը լոյս տեսած է այսօրուան Բ. էջին մէջ:

Հոն առաջին տեղը գրաւած են նախկին Թուրք դեսպան Վ. Վուրալի արտայայտութիւնները. իսկ ամէնէն անայլեայլ էջին հեղինակն է «Թարաֆ»ի գլխաւոր խմբագիր Ահմէտ Ալթան (իր գրութիւնը յաջորդ թիւով):

Թուրքիոյ ամէնէն առաջնային խընդրին մասին այսքան մերկապարանոց արտայայտուելու յանդգնութիւնը արդէն ազդանշանող տարրերուն նշաւակ դարձուցած է վերանչելու երկու անճնաւորութիւնները: Այդ տարրերուն ամէնէն յայտնի հասցէներէն «Մեծ միութեան կուսակցութեան» Անգարայի կեդրոնը դատի դիմում կատարած է Ա. Ալթանի դէմ, զինք ամբաստանելով որպէս «Թուրք ազգը վարկաբեկող քնոյթով արտայայտութիւններու» հեղինակ: Ատով «Պատմութեան տուեալները խեղաթիւրելու եւ թուրք ազգն ու անոր անցեալը վարկաբեկելու» արարքին տէր կը նկատուի ան: Հասկնալի է որ թուրք լրագրողին դէմ կը պահանջուի 301րդ յօդուածին կիրարկումը. կուսակցութեան Անգարայի ճիւղին նախագահը պահանջած է նաեւ որ Ա. Ալթան ներողութիւն խնդրէ թուրք ազգէն:

Ազգայնամոլներու թիրախ դարձած է նախկին դեսպանն ալ: Այդ ճակատին մէկ ուրիշ հասցէն՝ «Նոր դար» թերթը (Սեպտեմբեր 10) զինք կ'որակէ «Ներսի հայկական լոպին»: Կը յիշուին անոր պաշտօնավարութեան տարիներու մեղքերը. օրինակ, ան Եւրոպական Միութիւն - Թուրքիա յարաբերութիւններու նիւթով ժողովի մը յայտարարած է թէ այդ խընդիրը չի լուծուիր այնքան առեն որ «Լօզանով վտարուած փոքրամասնութիւնները Թուրքիա չեն վերադառնար»:

Այսուհանդերձ...

1915ի նիւթով Թրքական պաշտօնական թեզէն խոտորող էջեր կը չարունակեն լոյս տեսնել Թուրք մամուլին մէջ: Սեպտեմբեր 10ի «Թարաֆ»ին մէջ Ռասիմ Օզան Գիւթահեալը կը պատմէ 1915ին հետ իր առաջին «հանդիպում»ը ու ներկայի հոգեվիճակը: Լիսէի աշակերտութեան շրջանին պաշտօնական արտադրութեան վաւերագրական մը ցոյց տըւած են իրենց, «Հայերու կողմէ Թուրքերու դէմ գործուած ցեղասպանութեան» մասին: Բնաւ հաւատք չէ գտած զայն: Միւս կողմէն, որպէս Թուրք ընտանիքի զաւակ, դժուարութիւն ունեցած է հաւատալու թէ իրենք Հայերը կոտրած են: Ի վերջոյ ընտրած է փոխադարձութեան տեսակէտը: Սակայն սկսած է նաեւ կարդալ նիւթին մասին հրատարակութիւններ: Հասած է կէտի մը ուր ուղեղն ու սիրտը սկսած են դիրք փոխել. կ'ըսէ. «Որպէս Թուրք, կրնայի ինքնախբէութեան դիմել. սակայն ուղղակի տարբերութիւն եւ անբարոյականութիւն կ'ըլլար վաւերացնել տեսակէտ մը որ կրնար հետեւեալ ձեւով ամփոփուիլ. "այո", ըրինք սակայն իրաւունք ունէինք"...»:

...«կատարուածը ուրանալ, մերժել հաւատալ, ինչպէս կ'ըսէր Հ. Տինք, կէտով մը աղնուական կեցուածք է: Թերեւս

ՀՑԴ-Ի «ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՑԻՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ»

Հ.Յ.Դ. Բիւրօն Սեպտ. 9-10ին արտակարգ լիագումար նիստ գումարած է Երեւանի մէջ, օրակարգի նիւթ ունենալով ընթացիկ ռազմաքաղաքական բարդ կացութիւնը եւ հայեցակարգ յարաբերութիւնները: Նիստին ասարտին հանրութեան ուշադրութեան յանձնուած են քանի մը սկզբունքային կեցուածքներ.

– Հայաստան եւ Թուրքիա դրացի են եւ յարաբերութիւններու բնականոնացման ջանք պէտք է տանին: Սակայն ատիկա հայկական կողմին համար պայմանաւորուած պէտք է ըլլայ ցեղասպանութեան ճանաչումով եւ հայ ժողովուրդին իրաւունքներուն վերականգնումով:

– Երկու երկիրներուն նախագահներու եւ արտաքին գործերու նախարարներու հանդիպումներուն պէտք է Թուրքիոյ կողմէ դրական քայլեր յաջորդեն, որպէսզի այդ հանդիպումները չմնան որպէս միայն Թուրքիոյ համար քարոզչական կարելիութիւն:

– Անընդունելի է հայեցակարգ յարաբերութիւններու բնականոնացումը ի գին՝ հայկական պետութեան գերիշխանութեան ու սերունդներու ազգային-պետական իրաւունքներուն:

– Թուրքիա միայն իր «հայկական քաղաքականութիւնը» փոփոխութեան ենթարկելէ ետք կրնայ շրջանային նախաձեռնութիւններու նկրտիլ: Ան պէտք չէ կողմ ըլլայ Արցախին հարցին մէջ ու Հայաստանի հետ չխօսի նախապայմաններով:

– 1988էն ի վեր Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է ազգային-պետական գաղափարախօսութեան, որուն առաջնային կէտերէն է ցեղասպանութեան յատկապէս Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումն ու դատապարտումը: Հ.Յ.Դ. իր գործունէութեան հիմնական առաջադրանքը կը նկատէ ապահովել նոյն ուղեղիծին չարունակականութիւնը:

ԱՄՆ ԳՈՀ ԵՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ - ԿԻԻԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութիւնը գոհունակութիւն յայտնած է Փութպոլի մրցումին պատրուակով կայացած Ս. Սարգսեան - Ա. Կիւլ հանդիպումին: Փոխ նախարար Տ. Ֆրիտ չեշտած է թէ Հայաստանը ԱՄՆ-էն առաւելագոյն օժանդակութիւնը ստացող երկիրներու չարքին է եւ իրենք որոշած են չարունակել այդ օժանդակութիւնը:

«Կը քաջալերենք Հայաստանը, բայց նաեւ իր Թուրք եւ ադրբեջանցի դրացիները ,որպէսզի բարելաւեն իրենց յարաբերութիւնները» ըսած է Տ. Ֆրիտ, աւելցնելով որ կը փափաքին տահմանին բացումը, Հայաստանի մեկուսացման աարտը. հաւաստած է որ կ'աչխատին այդ ուղղութեամբ:

տակաւին Թուրքերու մեծամասնութիւնը այդ դիրքին վրայ է: Սակայն դէպի միւս թէզը հակող չատ լուրջ թիւով մարդ կայ այլեւս մեր երկրին մէջ» կ'ըսէ Գիւթահեալը:

Ու գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Ես իմ պատմութիւնս ըրի... այլեւս չեմ յաջողիր ես զիս խաբել... 1915ին այս հողերուն վրայ մեծ ոճրագործութիւն մը ապրուեցաւ: Մարդկութեան դէմ յանցանք մը գործուեցաւ... անոր դէմ արտասանուելիք իւրաքանչիւր "ապա՛կայն..." այլեւս սիրտխառնուք կը պատճառէ ինծի»:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵԼԹՈՒՐՔ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՈՒ ՓՈՐԸ ԿՈՒՇՏ, ԿՌՆԱԿԸ ՏԱՔ ՍՓԻՒՌՔԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան Սեպտեմբեր 10ին հեռատեսիլի կայանէ մը խօսած է Երեւան այցին արդիւնքներուն մասին: Ըսած է թէ Ղարաբաղն ու 1915ի դէպքերը կարեւոր հարցեր են իրենց համար: Իրենք կը մերժեն ցեղասպանութեան թէզը եւ կ'ուզեն մարմին մը կազմել: «Եւ քանի որ Ս. Սարգսեան համամտութիւն յայտնած է, այդ խնդիրը հարթուած կը նկատուի»:

Պապաճան ըսած է տակաւին թէ Ս. Սարգսեանի հետ հանդիպումէն այն տպաւորութիւնը ստացած է որ «Հայերը տրամադիր են իրենց գրաւած Ադրբեջանի հողերէն նահանջելու»: Ա. Կիւլ ալ Բաքուի մէջ ապահովութիւն տուած է նախագահ Ալիեւի թէ հայեւադրբեջանական հարցերուն լուծումին տեսակէտէն դրական մօտեցում ունին: Հարկ է անշուշտ որ Հայերը նահանջեն գրաւեալ գօտիներէն եւ գաղթականները վերադառնան:

Հայաստան – Թուրքիա հարցերը կարելի չէ երկու տեսանկիւնով լուծել: Կարեւոր է Հայաստան – Ադրբեջան յարաբերութիւններու մարզն ալ: Երեք երկիրներու արտաքին գործերու նախարարները ՄԱԿ-ի ժողովին Նիւ Եորքի մէջ հանդիպում պիտի ունենան: «Հայ նախարարը համաձայն է, Ա. Կիւլ Բաքուի մէջ ադրբեջանցի մեր պաշտօնակիցին ալ հաւատնութիւնը պիտի առնէր» կ'ըսէ Պապաճան:

Ա. Պապաճան Հայաստանի նեղութիւններու տէր ժողովուրդին նկատմամբ հոգածութեան դիրքէն խօսած է Սփիւռքի մասին ալ. «Մէկ կողմը նեղութիւններ կրող ժողովուրդ մը կայ, միւս կողմը՝ կռնակը տաք, փորը կուշտ Սփիւռքը որ Եւրոպայի, ԱՄՆ-ու մէջ ամուր դիրքի տէր է: Այս երկուքին օրակարգերը տարբեր են. հետեւաբար Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է կեդրոնանայ դրացիներուն հետ յարաբերութիւնները բարելաւելու, ժողովուրդին վտահութիւնը չհեղլու, բարօրութիւնը ապահովելու խնդրին վրայ: Հայաստանի կառավարութիւնը ներկայիս այս կեցուածքը կը ցոլացնէ»:

Ցստակ է, չէ՞

Թուրքիա խղճահարութիւն կը զգայ Հայաստանի ժողովուրդին նեղ կացութեան դէմ, մինչ Սփիւռքը իր հանգիստին մէջ այլ առաջնահերթութիւններ ունի: Հայաստանի կառավարութիւնն ալ, ըստ Պապաճանի, տրամադիր է, նոյն թմբուկը զարնելու:

Եւ տակաւին տրտնջացող կայ որ Սեպտեմբեր 6ի մրցումը Հայաստանի պարտութեամբ աւարտած է...

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ «ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ»

Թուրքիոյ ուժանիւթի նախարարը Հ. Կիւլէր հերքած է հայկական եւ օտար լրատուիւններու այն լուրերը, ըստ որոնց Ա. Կիւլի Երեւան այցին համաձայնութիւն գոյացած էր Հայաստանէն ելեկտրականութիւն գնելու: «Նման համաձայնագիր չկայ», ըսած է նախարարը, աւելցընելով որ մասնաւոր նախաձեռնութիւններ Հայաստանի հետ տեսակցութիւններ ունեցած են, բայց վերջնական համաձայնագիր ստորագրուած չէ:

ԹՈՒՐՔ

ՅՈՒՑԱՓԵՂԿ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թուրք մտաւորական Թ. Տէմիրէր ալ ամբաստանուած է պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածով: Պատճառը այն է որ Հ. Տինքի յիշատակին կազմակերպուած արարողութեան մը յայտարարած է թէ «ան ոչ միայն Հայ ըլլալուն համար ըսպաննուեցաւ, այլ նաեւ այն պատճառով որ արտայայտուեցաւ այս երկրին մէջ ցեղասպանութեան ճամարտութեան մասին: Եթէ Թուրք մտաւորականները 301 ամդամ չմեղանչեն 301րդ յօդուածին դէմ, այդ սպանութեան մեղսակից կ'ըլլան: Ցեղասպանութիւն մը կայ մեր պատմութեան մէջ: Ան կը կոչուի Հայկական Ցեղասպանութիւն»:

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Սեպտեմբեր 11 Թուականիր հաղորդագրութեամբ մը կը մատնանշէր Թուրքիոյ մէջ Մարդկային իրաւունքներու յարգանքին, ժողովրդավարութեան ձգտումի երեւոյթին զուլ ճնշումներու չարունակուող իրականութիւնը:

ԱՄՆ-ԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՆԵՑՈՒԿ ՀԱՑ ԱԶԳԱՑԻՆ ԳՈՆԿՐԷՍԻՆ

Լ. Տէր Պետրոսեանի գլխաւորած ընդդիմութեան առաջին օրէն աջակցեցաւ չարժումին զօրակից Ամերիկահայերու կեդրոնը: Անոնք ալ ցոյցեր ըրին, պահանջեցին, սպառնացին: Սեպտեմբեր 15ին Երեւանի մէջ ծրագրուած ցոյցին նախօրեակին նոյն կեդրոնը հռչակագրով մը յայտարարած է թէ կը միանայ Գոնկրէսին եւ յետ այսու հանդէս կու գայ որպէս «Ժողովրդավարական Հայաստան» քաղաքացիական նախաձեռնութիւն:

Ան հիմնական խնդիր կը նկատէ քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը, անոնց կարօտեալներուն եւ ընտանիքներուն օգնութիւնը, Հայաստանի մէջ ազատ արտայայտութեան ջատագովումը, Մարտ 1ի ոճրագործութեան անկախ ու թափանցիկ հետաքննութիւնը, նաեւ ուշադրութիւնը որ յատկապէս Եւրոպական խորհուրդը վճռակամութեամբ ու հետեւողականութեամբ պահանջէ Հայաստանի իշխանութիւններէն կատարել իր պարտաւորութիւններն ու յանձնառութիւնները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Օրվիի օդակայանը ժամանեց Սեպտեմբեր 12ի առաւօտուն և դիմաւորուեցաւ Սարքոզի ամռոլին կողմէ, որու հետ կ'առաջնորդուի Էլիզէ: Հոն, Բենեդիկտոս ԺԶ. իր առաջին ելոյթը պիտի ունենայ: Կը թուի որ Պապը կը նախընտրէ անտեսել Սարքոզիի ամուսնալուծումները եւ գոհանալ անոր հոգեչահ խօսքերով, որոնցմէ ոմանք չատ բան չեն նշանակեր, ինչպէս «դրական աշխարհակառնութիւնը»: Պապը, որ պահպանողականի համբաւ ունի, խորապէս զարգացած անձ մըն է եւ իր ունենալիք արտայայտութիւնները Ֆրանսայի մէջ, այլապէս հետաքրքրական կրնան ըլլալ: Փարիզ եւ Լուրտ 11 ելոյթ պիտի ունենայ չորս օր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԷՆ ԵՏՔ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵԼՈՒ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստան–Թուրքիա պաշտօնական մէջ անգոյ յարաբերութիւններուն մէջ նախընթաց մը արձանագրուեցաւ Ա. Կիւլի մրցում դիտելու պատրուակով Երեւան կատարած այցով։ Ս. Սարգսեանի հրաւէրը բուական մեծ անակնկալի մը տպաւորութիւնը գործած էր, ակնարկները անմիջապէս ուղղելով դէպի Անգարա։ Թուրք նախագահին պատասխանին հետաքրքրութիւնը սպասումի երկար չրջան մը պարտադրեց. չրջան որուն ընթացքին նոյն հետաքրքրութիւնը զրեթէ չմղեց Հայաստանի նախագահին հրաւէրին վերլուծումը կատարելու։ Ի՞նչ ազդակներ, կամ թելադրանք զրդած էր այդ քայլին, ի՞նչ էր անով հետապնդուած նպատակը, հրաւէրին առաջնորդող պարագաները ճիշդ արժեւորուա՞ծ էին. մարտավարական յաջողութեան մը ճգտումը նոր յուսախաբութեան պիտի չտանի՞ը, Ցեղասպանութեան ու Արեւմտահայաստանի հարցերով ձրի զիջումի մը նոր վտանգին ենթակայ չէի՞նք։

Այս ու նման բնոյթի հարցումներ ա՛վ զիտէ քանի տարբերակներով ծագում առին մտքերու մէջ։ Մանաւանդ երբ այցին մանրամասնութիւնները «Հայաստանի իշխանութիւններուն առանց նախապայմանի» երկխօսութեան, յարաբերութեան պատրաստակամութեան հակադրեցին Թուրք նախագահին նախապայմանները։ Ազգային հարց ունեցողը, անիրաւուածը, կեղեքուած, սպանուած, հայրենիքէն վտարուածը մենք էինք, պատասխանատուին ժառանգորդը կը դնէր նախապայմանը, ան ալ այցի մը չբնորհր րնելու համար։

Այսօր այցը կատարուած է եւ կը մնայ սպասել անոր արդիւնքներուն։ Կաթէն բերանը այրածի՞ն վախը կ'արդարացնեն անոնք, թէ «փոխուած ժամանակներ»ու հատաքով լաւատես մնացածներու։ Ժամանակ պէտք է սառյգ պատասխան ունենալու համար։ Մանաւանդ պիտնալու համար թէ հայկական կողմին հաչտարարութեան սիրով րրած զիջումները Թրքական անդրադարձ մը կ'ունենա՞ն։

Մինչ այդ, ուշադրաւ առաջին եզրյթ մը յայտնուած է Թուրք մամուլին մէջ, Ա. Կիւլի այցին նախօրեակին եւ վաղորդայնին լոյս տեսած քանի մը էջերով։ Անոնք Սեպտ. 3–8 «Թարաֆ» թերթին մէջ հրատարակուած են, հայ–Թուրք անցեալին, յարաբերութիւններու նիւթով։ Կը տարբերին «մենք չենք, մենք չըրինք»ի Թրքական աւանդական կեցուածքէն ու նիւթ կ'ընեն խոստովանելու, ներողութիւն խնդրելու, նաեւ հատուցումի խնդրին համար լուծումի ձեւ մը դտնելու կարելի համարուած հեռանկարներ։

Հետեւեալ հատուածները Թարգմանաբար առնուած են այդ էջերէն.

...«Բարդ թղթածրար է հայաստանեանը։ Սակայն իրականութիւն է նաեւ այն որ Հայաստանի ու մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցը միմիայն պատմաբաններով լուծելի բան չէ։ Որովհետեւ ան պատմականէն աւելի հոգեբանական եւ բարոյական բնոյթ ունի։ Խնդրոյ առարկայ է անցեալի ապրումներով մարդոց մօտ ստեղծուած անապահովութեան, վախի ու սարսափի հոգեբանական վիճակ մը։

... Հայկական հարցը ոչ թէ պատմաբաններուն, այլ քաղաքականութեան մարդոց կողմէ լուծելի է։ Պատմութիւնը միայն կրնայ որոշ դէպքեր լուսաբանել ու լուծումը դիւրացնող դեր կատարել. այդ–քան»։

Այս մէջբերումը առնուած է հանդրսեան կոչուած Թուրք դեսպան Վոլքան Վուրալի հետ «Թարաֆ» Թերթին (Սեպտ. 8) մէջ Նէշէ Տիզէլի կատարած հարցազրոյցէն։ Նախկին դեսպանը կը պատմէ Մոսկուայի մէջ պաշտօնավարած չրջանին որ զուգադիպած է Լ. Տէր Պետրոսեանի նախագահութեան տարիներուն, անոր հետ ունեցած հանդիպումը։ Կ'ըսէ թէ Հայաստանի նախագահը առանց անցեալի ցաւերը մոռնալու, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու անկեղծ տրամադրութիւն յայտնած է։ Կ'աւելցնէ որ Թուրքիա այդ չրջանին հարկաւոր հետաքրքրութիւնը ղացաւ Երեւանի. մինչդեռ Հ.Թ.Ք օդնական ըլլար Հայաստանի առջեւ ծառացած դժուարութիւնները Թեթեւցնելու, «Հայաստանի մէջ նոյնքան անսանձ չէր ըլլար ազգայնամոլութիւնը»։

Անդրադառնալով ներկայի զարգացումներուն ու պատմութեան բեռան անոնց մէջ գրաւելիք տեղին, Վ. Վուրալ կ'ըսէ թէ անխուսափելի է անոր օրակարգի գալը։ Սակայն առիկա խոչընդոտ չի նկատեր յարաբերութիւններու բնականոնացման։ Կը կրկնէ թէ հարցը պատմական չէ. կ'ըսէ. «Ես համաձայն չեմ այն տեսակէտին թէ մարդիկ տեղեակ չեն անցեալի իրականութիւններուն։ Անոնք յայտնի են։ Շատ բան ծանօթ է։ Հարցը այն է թէ անոնք ինչ րնկալում կը գտնեն. անոնց հետքերը ինչպէս կ'ազդեն ապագային վրայ»։

Զրոյցին վերջին մասը առնչուած է իթթիհատականներու կատարած Հայերու կոտորածը ճանչնալու Թուրքիոյ հաւանականութեան։ Կարելի կ'ըլլա՞յ նման բան։

«Դժուար է։ Ըստ իս մենք մեզ նեղ կացութեան մատնեցինք։ Նախ վարուեցանք այնպէս, որպէս թէ ոչինչ տեղի ունեցած էր։ Հիմա կ'ըսենք թէ բաներ մը պատահած են, բայց երկկողմանի կերպով։ Ջեմ գիտեր թէ վաղը ո՛ւր կը յանգին այս վիճարկումները։

... Այսուհանդերձ կան ըլլալիքներ. եթէ ես ըլլայի, կը յայտարարէի թէ իրենց ցանկութեան պարագային հիմնաթերթաթար Թուրքիոյ հաղաթացի կը նկատուին Օսմանեան կայսրութեան օրով ներկայի Թուրքիոյ տարածքին բնակիչ ու տեղահանուած բոլոր Հայերը, նոյնիսկ նաեւ այլ փոխրամասնութիւններ։ Ջեմ գիտեր քանի՛ն կը վերադառնար. բայց առնուազն, իրենց գիտէին, գաւառէն, հաղաթէն վըտարուած մարդոց որպէս հանրապետութիւն կ'ըսուէր թէ իրենց եւ իրենց շառաւիղներուն կը վերադարձուի այս երկրին հաղաթացին ըլլալու իրաւունքը»։

Այսքանէն ետք բնական է որ լրագրողուհին նիւթ ընէ տեղահանութեան ընթացքին Հայերու ձգած կալուածները, ստացուածքը, հարըստութիւնը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց ճակատագիրը։ Վ. Վուրալի պատասխանը թէեւ նախկին, բայց պետութեան բարձրաստիճան ներկայացուցիչի մը կողմէ, զրեթէ աննախընթաց է. ան կ'ըսէ.

«Ասոնց մասին կարելի է խօսիլ։ կարելի է հիմնադրամ մը հաստատել։ Թէեւ ստացուածքին վերադարձը, ատոր հաշուեկշիռը այլեւս շատ դժուար է, սակայն կարելի է խորհրդանշական հատուցում մը վճարել։ Կարեւորը այն կեցուածքն է որ ցոյց տայ թէ անցգայ չենք կարեւոր ցաւի մը հանդէպ, որպէս մարդկութեան պարտականութիւն կը մտածենք հատուցումի որոշ գործօններու մասին։ Իրականութեան մէջ ես ներողութիւն ալ կը խնդրեմ։ ... Ասիկա միայն Հայերուն համար չեմ ըսեր, այլեւ Սեպտ. 6–7ի պատահարներէն ետք Թուրքիայէն մեկնողներուն, յոյն հաղաթացիներուն համար ալ կ'ըսեմ։

... Ասոնք Թուրքիոյ անվայել դէպքեր են։ Ջենք վաւերացներ զանոնք։ Մեկնողներուն նկատմամբ համակրանք ունինք. զանոնք մեր եղբայրները կը նկատենք։ Եւ եթէ փափաքին, անոնց հաղաթացիութիւնը վերադարձնել կ'ուզենք։

Ու իրենց պատճառած մեր ցաւերուն համար ներողութիւն ալ կը խնդրենք։ Այո՛, ըստ իս ամէնէն հիշդ բայլերն են ասոնք։ Քայլեր որոնց պէտք է դիմէ մերինին նման պետութիւն մը»։

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՒԱՆ

«ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԵԾ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՂԾԱԾ Է

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ.– Սեպտեմբեր 2ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի «Հայոց ցեղասպանութեան Թանգարան–Էնթիթիւթ»ի մէջ բացուեցաւ «Հայ մարզիկները՝ Օսմանեան կայսրութեան չրջանին» խորագրեալ ցուցահանդէսը, ուր ցուցադրուած են մօտաւորապէս 70 լուսանկար, փաստաթուղթեր, պարբերականներ, որոնք կը ներկայացնեն Օսմանեան կայսրութեան մէջ, մինչեւ 1915 հայկական մարզական ակումբներու եւ Ֆութպոլի խումբերու կազմաւորման պատմութիւնը։ Լուսանկարներու մեծամասնութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ լոյս տեսած առաջին մարզական պարբերականէն՝ «Մարմնամարզ»էն առնուած են, ինչպէս նաեւ նկարներ կան՝ անձնական արխիւներէն, զորս քաղաքացիներ նուիրած են Թանգարան–Էնթիթիւթին։ Լուսանկարներու մէջ պատկերուած են հայկական «Տորք», «Շանթ», «Արտաւազդ», «Հայ», ՀԲԸՄ Մեսինի մասնաճիւղի, Ատանայի «Կիլիկիա», Պոլսոյ «Արաքս», Տարսոնի Ս. Պողոս վարժարանի Ֆութպոլի խումբերը, Հաճնի «Համազասպ» մարմնամարզական ակումբի ինքնապաշտպանութեան խումբը, ինչպէս նաեւ հայ եւ Թուրք մարզիկներու, չուէտացի մարզիչներու խմբանկարը, Թրքական ոդիմպիական կոմիտէի հիմնադիր՝ Սէլիմ Սըթքը Թարանճը, հայ մարզիկներ՝ Սերովբէ Արեւեանի, Սարգիս Թառիկեանի, Մարտիրոս Գուլումճեանի լուսանկարները եւ այլ նմոյշներ։

Թանգարանի տնօրէն Հայկ Դեմոյեան նչեց թէ մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ 1912 Ապրիլ 1ի «Մարմնամարզ» պատկերազարդ հանդէսին մէջ «Հայ կնոջ զարթնումը» խորագրեալ յօդուածը, ուր կը խօսուի հայ կիները մարզանքի կեանքին մէջ ներգրաւելու մասին, քանի որ ֆիզիքական դաստիարակութիւնը կարեւոր է առողջ սերունդ ունենալու համար։

Հայկ Դեմոյեանի խօսքով Օսմանեան կայսրութեան մէջ մարզանքի զարգացման ու հայկական, յունական եւ Թրքական ֆութպոլի խումբերու սկզբնաւորման ժամանակաչրջան կարելի է նկատել 1908 Թուականը, քանի որ Սուլթան Ապտիւլհամիտի օրով մարզանքով կամ ֆութպոլով զբաղիլը խստիւ արգիլուած էր օրէնքով եւ ենթական կը պատժուէր։

Այդ արգելքներու չնչումէն ետք, Պոլսոյ, Զմիւռնիոյ եւ կայսրութեան այլ քաղաքներու մէջ ձեւաւորուեցան հայկական ֆութպոլի առաջին խումբերը։ Այդ ժամանակամիջոցին յայտնուեցան նաեւ արհեստավարժ մարզական կըրթութիւն ստացած մարզիկներ՝ Շաւարչ Քրխեան, Մկրտիչ Մկըրեան, Վահան Զերազ, Ճօլօլեան եղբայրները եւ ուրիչներ, որոնք նչանակալից դերակատարութիւն ունեցան օսմանահպատակ Հայերու մօտ մարզանքը ծաւալելու եւ անոր հանդէպ հետաքրքրութիւնը աւելցընելու գործին մէջ։ Դեմոյեան չեչտեց որ հայկական մարզական ակումբներու թիւը ամբողջ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հասած է 100ի։

Հայկ Դեմոյեան կարեւոր նկատեց այն որ 1910–1914ին հայկական ու մարմնամարզական ակումբներու եւ խմբակներու մասնակցութեամբ կազմակերպուեցան հայկական ոդիմպիական խաղեր, մասնաւորաբար 1913ին Ատանայի մէջ կայացած «Կիլիկեան ոդիմպիական խաղերը»։

Գալով հայկական խումբերու Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն դուրս գալուն, Թանգարանի տնօրէնը ըսաւ որ արգելք մը չէ եղած։ Հանդպումներ տեղի ունեցած են նաեւ հայ եւ Թուրք մարզական խումբերու միջեւ։

Դեմոյեանի համաձայն կայսրութեան մարզական տարեգրութեան մէջ իւրայատուկ տեղ կը գրաւեն Սթոքհոլմի 5րդ միջազգային խաղերը, որուն օսմանեան դրօշի ներքեւ մասնակցած են երկու հայ մարզիկներ՝ Վահրամ Փափազեան եւ Մկրտիչ Մկըրեան։

Հայկ Դեմոյեան դիտել տուաւ նաեւ որ 1915ի ողբերգական դէպքերուն բազմաթիւ հայ մարզիկներ ալ զոհ գացին եւ անոնց կարգին է նաեւ «Մարմնամարզ»ի խմբագիր Շաւարչ Քրխեան, որու մահէն ետք պարբերականը դադրեցաւ լոյս տեսնելէ։

* * *

ՅԱՒԱՋ.– Աւելցնենք որ այս ցուցահանդէսը կազմակերպուած է այն օրերուն, երբ Հրազդան մարզադաշտին մէջ, տեղի կ'ունենար Հայաստան–Թուրքիա ֆութպոլի մրցումը։ Նկարներու ճոխ հաւաքածոյ մը տրամադրած է Փաթրիս Ճօլօլեան, որոնք ներկայացուած են առանձին ցուցափեղկի մը մէջ։ Ներկայացուած են նաեւ 1920 Ապրիլ 24ի առթիւ լոյս տեսած նկարները այն մարդիկներուն որոնք զոհ գացած են Մեծ եղեռնին։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Լոս Անճելըսի մէջ, Օգս. 11ին, իր մահկանացուն կնքած է Նուպար Զարխուտեան:

Ծնած է 1920ին՝ Մարաշ: Մանկութիւնը անցուցած է Հալէպ, ուր ստացած է նախակրթութիւնը: 1929ին, իր ընտանիքին հետ փոխադրուած է Դամասկոս, ուր յաճախած է Ֆրէր Մարիաններու գոլէժը եւ 1936ին ստացած ֆրանսական պաքալորէան: Նոյն տարին կորսընցնելով իր հայրը, ստիպուած է ընդհատել ուսումը: Երկու տարի ետք, ֆրանսական բանակի հաւակալի պաշտօնով մեկնած է Սուէյտա (Ձէպէլ Տրուզ):

1941ին Պէյրութի մէջ լոյս տեսած է Զարխուտեանի ֆրանսերէն քերթուածներու առաջին հատորը: 1943ին չրջուն քննիչի պաշտօն ըստանձնելով Դաշնակից բանակներու պարենաւորման սպասարկութեան մէջ, առիթ ունեցած է այցելելու Սուրիոյ եւ Լիբանանի զանազան անկիւնները: 1949ին Դամասկոսի մէջ լոյս տեսած է Զարխուտեանի ֆրանսերէն երկրորդ հատորը: Նոյն տարին մեկնելով Պէյրութ, ան հետեւած է ֆրանսկայ համալսարանի լեզուի եւ գրականութեան դասընթացքներուն եւ չորս տարի ետք ստացած է լիսանսի վկայականը, նոյն ատեն ֆրանսերէն լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդելով հայ եւ օտար երկրորդական վարժարաններու մէջ:

1953ին Պէյրութի մէջ լոյս տեսած է Զարխուտեանի ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններու երրորդ հատորը, նուիրուած Մեծ եղեռնին: 1969ին հաստատուած է Փարիզ, ուր երկու տարի հետեւած է Սորպոնի եւ Գոլէժ տը Ֆրանսի դասախօսութիւններուն, նոյն ատեն աշխատակցելով «Յառաջ» օրաթերթին: 1970ին հրաւէր ստացած է մաս կազմելու Պէյրութի «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրութեան:

1986ին փոխադրուած է Լոս Անճըլըս, ուր հրատարակած է չորս վէպերը՝ «Մահապարտը», «Քաղաքը՝ ուր Նարեկ չկար», «Կամուրջը» եւ «Մահուան վերջին ժպիտը»:

* * *

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՇԸ

Կլէնտէյլի «Սթարզ փալաս» սըրահին մէջ, Օգս. 23ին, տեղի ունեցած է Հայկական թատերական արուեստներու միութեան ճաշը: Ներկայ եղած են 200 հայ եւ օտար անձնաւորութիւնները, չարժանկարի եւ թատրոնի մարզերէն: Յայտագիրը վարած է դերասան Ռիչըրտ Հորվիից: Խօսք առած են Ճիլ Սիմոնեան, Անիթա Վոկըլ, «Սարոյեան» հիմնարկի նախագահ Հայկ Մարտիկեան եւ Ուիլիըմ Սարոյեանի զարմիկը՝ Հէնք Սարոյեան: Ճաշի ընթացքին ներկայացուած են հատուածները՝ «Ուիլիըմ Սարոյեան» թատերական գործերու մըցոյմի աւարտական հանդրուան հասած երեք թատերգութիւններէն, որոնցմէ ետք յայտարարուած է թէ 10 հազար տոլարի մրցանակին արժանացած է Լիլի Թոմասեան՝ «Նատիա» թատերախաղին համար: Հայկական թատերական արուեստներու միութեան նպատակն է հայութեան ձայնը աչխարհին հասցնել թատրոնի եւ չարժանկարի միջոցով: Միութեան կեդրոնը կը գտնուի Քէմփրիճ եւ մասնաճիւղեր ունի Փարիզ, Երեւան, Լոս Անճըլըս, Պոսթըն եւ Նիւ Եորք:

* * *

«ԼՈՅՈԼԱ» ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

«Լոյոլա» իրաւաբանական համալսարանի արդարադատութեան եւ ցեղասպանութեան ուսմանց կեդրոնը 350 հազար տոլարի նուէր մը ստացած է Հ.Բ.Ը.Մ.ի միութենէն: Գումարը տրամադրուած է ամերիկեան եւ ֆրանսական ապահովագրութեան ընկերութիւններուն կողմէ՝ Հայկական ցեղասպանութեան դոհ գացած Հայերու գնած ապահովագրութեանց փոխարէն կատարուած վնասուց հատուցումի այն գումարէն, որ բաժին ինկած էր Հ.Բ.Ը.Մ.ին: Դատին իրաւաբանները Մարք Կիրակոս, Պրայըն Քափաթէք եւ Վարդգէս Եղիայեան, արդէն իսկ 100 հազար տոլար տրամադրած էին Ցեղասպանագիտութեան այս կեդրոնը բանալու համար համալսարանին մէջ: Ասոնց կողքին, Պերճ Պոյաճեան եւ Պրայըն Քափաթէք կրցած են 350 հազար տոլար եւս գոյացնել նոյն նպատակին համար, կեդրոնին ի նպաստ հաւաքուած ընդհանուր գումարը հասցնելով 800 հազար տոլարի: Համալսարանի այս կեդրոնը ցեղասպանութեան առընչուող իրաւագիտութեան իր առաջին դասընթացքը պիտի սկսի աւանդել 2009ի սկիզբը, աստիճանաբար այդ ճիւղին մէջ ամպիոն մը հիմնելու նպատակով: Կեդրոնը նաեւ կը ծրագրէ այս նիւթով գիտաժողովներու չարք մը կազմակերպել:

* * *

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Պէվըրլի Հիլզի «Ուիլշըր» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է հայ մշակութային հիմնարկութեան տարեկան ճաշը, որուն մասնակցած են 350 հոգի: Յայտագիրը վարած է Լենա Պոզոյեան: Խօսք առած են Հ.Յ.Դ. կեդր. կոմիտէի անդամ Արամ Գալուստեան, ներկայացուցիչ Աւետիք Իզմիրլեան եւ Բիւրոյի անդամ Վիգէն Յովսէփեան, անդրադառնալով Դաշնակցութեան ծառայութիւններուն հայ ժողովուրդին՝ Հայաստան եւ Սփիւռքի տարածքին: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են «Կիլիկիոս» սեներկային նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Միքայէլ Աւետիսեանի եւ հոյլ մը երգիչ-երգչուհիներ: Ձեռնարկէն գոյացած է 400 հազար տոլարի գումար մը:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵԼՈՅԹԸ ԻՐԱՒԱԲԱՆ ՄԱՐՔ ԿԻՐԱԿՈՍԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի սենեկային նուագախումբը, Ուիլեըմ Սարոյեանի

ԿԱԼԿԱԹԱ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԻ ՕՐԸ

Սեպտեմբեր 5ին Կալկաթայի Հայոց Մարզասիրական ճեմարանին մէջ յատուկ հանդիսով նշուած է Ուսուցիչի օրը: Հնդկաստանի մէջ այդ թուականին այդ օրուան նշումը սկիզբ առած է 1962ին:

Ճեմարանի սաները ուսուցչական կազմի բոլոր անդամներուն իրենց պատրաստած յուշանուէրները տըւած են, ապա տեղի ունեցած է գեղարուեստական բաժին մը, երգով ու պարով, թատերական փոքր ներկայացումով: Աւարտին օրհնութեան ու գնահատանքի խօսք արտասանած է ճեմարանին կառավարիչը Օչական Վրդ. Գիւլգիւլեան:

Հանդիսութենէն ետք ուսուցիչները մասնակցած են նաեւ աչակերտներուն պատրաստած զուարճալի անակնկալ ծրագրին:

ծննդեան հարիւրամեակին առիթի Փրեզնոյի մէջ ելոյթ ունենալէն ետք, այցելելով Լոս Անճըլըս, Սեպտ. 1ին մասնակցած է իրաւաբան Մարք Կիրակոսի բնակարանին մէջ կազմակերպուած ձեռնարկին, իր երախտագիտութիւնը յայտնելու այն բարերարներուն, որոնք մասնակցած էին խումբին համար հին նուագարանները փոխարինող նոր գործիքներ ապահովելու հանգանակութեան: Ցանճնախումբի անդամներէն Ալինա Քուրթնուլեան, չնորհակալութիւն յայտնած է ներկայ թէ բացակայ նուիրատուներուն, որոնք գոյացուցած էին աւելի քան 60 հազար տոլար: Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արամ Ղարաբէկեանի, մեկնաբանած է երաժշտական քանի մը հատուածներ:

ԼՐԱՏՈՒ

Աւերակներուն Մէջ

ՉԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Մեղի սենեակ մը դրին ու մթթարին ընտանիքը քաշուեցաւ մէկ կողմ: Կիները սարսափած էին ու մեղի տեսնալնուն պոռալով կը փախչէին ինչպէս եթէ ոսքի վրայ կեցած մեռելներ ըլլայինք... Ա՛խ, ա՛խ, հոն քով քովի սեղմուած նըստեցանք դեհինը եւ սկսանք լալ: Ձեռքերս աղոցս գլխուն վրայ կը դնէի, աչքին մէկը առանձինն կը չոյէի. տղաս կարապետս դիմացս առած երեսն ի վեր կը նայէի... ու ալ արցունքներէ՞ս էր չեմ դիտեր, աղէկ մը չէի տեսներ զինքը... կարօտս ծարաւի պէս կը չորցնէր կոկորդս, բերանս, եավրում...: Էրիկս մոռցեր էի այդ մէյոցիս: բայց երբ ինծի կ'ըսէին. «մայրիկ, հոս ապահովութեան մէջ ենք, ինչո՞ւ կու լաս», «հոգենուղ համար է» կը պատասխանէի: Այն ատեն տղաքս ալ ձայներնին կը բարձրացընէին, ու ամէնքս մէկ կարապետիս կը նայէինք:

Մեռելի պէս ճերմկած, ձեռքերը ոտքերը դողալէն անիկա կը պտըտէր սենեակին մէջ ու նորէն կու գար մեր դիմացը կը նստէր...

«Մուխթարին տունը մտնալուս քիչ ետքը դրացի Թուրք մը եկաւ եւ ըսաւ.

– Գէ՛չ... գէ՛չ, լուրեր չատ գէչ են... ամէն կողմ կրակի տուին, մաֆ ըրին, ալ հայ չմնաց, եկեղեցի չմնաց... մըլլէթը կործանեցաւ, արմատէն չորցուցին:

Քիչ մը կեցաւ գլուխը չարժեց ու ըսաւ.

– Եթէ մահմետական ըլլաք, կ'աղատիք, եթէ ո՛չ, յայտնի է որ պիտի ըսպանուիք:

Ես ու մեծ աղջիկս դիմադրեցինք:

– Թո՛ղ այդպէս ըլլայ... քանի որ ամէնքը մեռեր են, մենք ալ կը մեռնինք. մեր արեւը այսքան է եղեր. աւելին հաքամ պիտի ըլլայ մեզի համար:

Թուրքը գլուխը կը չարժէր ու կը կրկնէր.

– Յայտնի է որ պիտի չարդուիք:

Այդ պահուն կարապետս պատին կռթնած, ինծի կը նայէր. անանկ մը դեղներ էր որ երեսին միսերը անգամ կը դողդողային... կամաց կամաց մեզի եկաւ եւ ամէն մէկ քայլ առնելուն՝ բոլոր մարմինը կը ցնցուէր: Գիտես որ քալելը մոռցեր էր, խօսիլը մոռցե՞ր էր... քանի մը անգամ բերանը բացաւ ու գոցեց, բայց ձայն չհլաւ իրմէն:

Երբ մեր քովը եկաւ, ծունկերնուս փռթեցաւ ու լեզուն բացուեցաւ. մէյ մը ինծի մէյ մ մեծ քրոջը կ'աղաչէր:

– Դէհ տասնըւթ տարեկան եմ կեանքը չեմ ապրած, մեղքցէ՛ք ինծի... ապրիլ կ'ուզեմ, ապրիլ, ապրի՛լ... իսլամ ըլլանք, ի՛նչ կ'ըլլայ ըլլանք, բայց ապրի՛նք... մայրի՛կ, ես մեռնիլ չեմ ուզեր:

Նախ, ես ու աղջիկս մերժեցինք, յանդիմանեցինք զինքը:

– Ատանկ ապրիլը մեռնելէ գէշ է՛. ամօթ քեզի՛... հայրդ ի՞նչ ճամբէն որ գընաց, մենք ալ կ'երթանք, մեր արիւնը աւելի կարմիր չէ՛...

– Մայրի՛կ, ապրիլ կ'ուզեմ... ապրիլ, ապրիլ...

Թուրքը մեր քովը կեցած էր, գլուխը կը չարժէր ու ատեն մէյ մը կը կրկնէր.

– Յայտնի է, յայտնի է որ պիտի չարդուիք:

Վերջապէս չդիմանալով տղուս աղաչանքներուն ու իր արեւին խնայել ուզելով, մահմետականութիւնը ընդունեցանք:

Քիչ յետոյ մուխթարը եկաւ. դեռ տատմսոս էր. աչքերը կը պտըտցնէր աղջիկներէս տղուս վրայ եւ մեղքնալու եռեւոյթ ունէր, թէեւ կը չանար ուրախ ցուցնել ինզինքը...

– Իմացայ ու սիրտս ուրախութիւնով լեցուեցաւ, ըսաւ աչքերը անդին դարձընելով. մէկ կրօնքի մէջ եղբայրացած ենք. ա՛լ մեզի համար նուիրական էք... երանի՛ թէ ցաւի եւ վիշտի ամպը ձեր գլուխներուն վրայէն փարատած ըլլար...

Աեռնը մէյ մը կարապետին կը նայէր սեւեռած եւ ցաւոտ նայուածքով մը եւ, կարծես, յանկարծ սթափելով՝ աչքերը կը դարձնէր դեհին...

Միջոց մը ամէնքս ալ լուռ մնացինք...

– Գէ՛չ... գէ՛չ... ըսաւ վերջապէս միւս Թուրքին պէս. դուք իսլամացաք եւ գլուխնիդ ազատեցիք... բայց կրնայ ըլլալ որ չհաւատան ձեր հաւատքին վրայ... ժամերը որ հնչելու են՝ սուգով եւ ցաւով յղի են... փոթորկէ մոլեգնած ծովու պէս տեսայ գիրե՛նք... հրդեհի եւ արիւնի մէջէն քալեր էին ու մինչեւ մոթթերնուն վրայի չապիկը արիւնոտած է՛ր:

– Որո՞նք, ի՞նչ բան, ըսի սահմռկած:

Մուխթարը աչքերուս մէջ նայեցաւ ու խորհրդաւոր ձայնով պատասխանեց:

– Խուժա՛նը...

Ցետոյ առաջարկեց, վստահութիւն ներչնչելու համար մեր թշնամիներուն, երկու աղջիկներս նիքեահ ընել Թուրքերուս:

Եարալը գայլի պէս ոռքի ելայ ու գոչեցի.

– Ադ բանը չպիտի ըլլայ, չի կրնար ըլլալ. դուք սիրտ չունի՞ք, մարդ չէ՞ք, կեանքերնուդ մէջ ցաւ, վիշտ չէ՞ք ունեցեր, ձեր սիրտը բնաւ չէ՞ կակղած ձեր զաւակներուն սիրովը. ի՞նչպէս սանկ սեւ օրիս մէջ ինծի այդպէս բան կ'առաջարկէք...:

Մուխթարը զիս հանդարտեցուց ու ըսաւ որ նիքեահը պարզ ձեւակերպութիւն մըն է ու աղջիկներս –պզտիկս 12 տարեկան– երկու երեք ամիս քովս կրնան մընալ եւ յետոյ ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՞նչ չըլլար:

Ու այդ պնդումին վրայ աղջիկներս նիքեահ ըրին:

Այդ գիշերը, սեւ գիշեր... անցուցինք լացով ու սուգով եւ սրտերնիս տարուբեր տարակոյսով եւ սարսափով: Հետեւեալ օրը պէրպէր Մուսթաֆա, որ Կարապետիս հետ գործի մէջ մրցակից էր, գացեր լուր տուեր է Գաւոր էֆէնտիի ըրդստներուն որ Աղդը Գանըզն իր տանը մէջ Հայեր պահած է: Քիչ ետք իրարանցում եղաւ գիւղին մէջ: Մենք բան մը չէինք գիտեր ու միայն մութ կ'ըսէինք դուրսի ձայներուն. հովի՞ ձայն էր, չունի ոռնո՞ց, թէ մարդերու ձայն... ամէնն ալ միասին... յանկարծ լսեցինք հրացանի հարուածներ, յետոյ լռութիւն. նորէն փոթորիկը փրթաւ. մարդիկ գազաններու պէս կը գոռային. նորէն հրացանի հարուածներ, քիչ մը լռութիւն:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. Էջէն)

ան ընթացքին: Ի դէպ, Պապին էլփոյ ընդունուիլը բաւական քննադատութիւններու դուռ բացած է, քանի պետութեան ղեկավար չի նկատուիր այլ՝ կրօնական:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը Վ. Իուշչէնկօ հարցազրոյցով մը Մոնտէ (Սեպտ. 12) իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ Փարիզ դումարուած ժողովին առթիւ եւ «ՕԹԱՆԷն լուրի մը կը սպասէ», քանի համոզուած է որ իր երկրին մուտքը Ատլանտեան Ուխտին մէջ անհրաժեշտ երաշխաւորութիւնները կը բերէ Ռուսաստան – Վրաստան հակամարտութենէն ետք: Կը խոստովանի որ Ուկրանիոյ անկախութիւնը, հոգային ամբողջականութիւնը և դեմոկրատիան միշտ վտանգուած են եւ չի բացառեր որ ամէնէն զգայուն կէտը Ղրիմն է: Հակառակ իր մտահոգութիւններուն, կը գտնէ որ Փարիզի ժողովը դրական կողմեր ունի, որոնք դրացնութենէն անդին կ'երթան, քանի ընկերակցութեան համաձայնագիր մը կայ:

ՊՈԼԻՎԻՈՅ նախագահը՝ Էվօ Մորալէս «անպաշտպան անձնաւորութիւն» (փերսոնա նոն կրաթա) հռչակեց Միացեալ Նահանգներու դեսպանը Ֆիլիփ Կոյտերկր եւ երկրէն արտաքսեց: Դեսպանը մեղադրուած է որ քանիցս հանդիպումներ ունեցած է Ռուպէն Գոռքիսի հետ, Սանթա Գրուզ գաւառի կառավարիչ եւ ընդդիմութեան պարագլուխ: Պոլիվիոյ նախագահին համար դեսպանին, այսինքն ԱՄՆ-ու նախատակն է երկրին պառակտումը, ինչ որ Ուաշինկթըն անհիմն կը գտնէ:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Jeudi 18 septembre à 20 heures

LE NOYER SOLITAIRE

Un film de Frounzé DOVLATIAN, 1986
ArmenFilm, VO, sous-titré

Avec **Armen Djigarkhanian,**
Frounzé Dovlatian,
Anette Haroutiounian

Musique de **Martin Vartazarian**

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

ARMAVIA

Cet Eté

ARMAVIA opérera chaque samedi un **vol direct de Marseille à Erevan**

Renseignements et réservations

● **SABERATOURS**
11 rue des Pyramides
75001 Paris
☎ 01.42.61.51.13
e-mail : armenie@saberatours

● **SEVAN VOYAGES**
48 Cours de la Liberté
69003 Lyon
☎ 04.78.60.13.66
e-mail : sevan@selectour.com

● **WASTEELS VOYAGES**
67 la Canebière
13001 Marseille
☎ 04.95.09.30.60
e-mail : marseille@wasteels.fr

Communiqué de Presse

MEETING POUR LA PAIX AU SUD CAUCASE

(Extraits)

POUR LA SECURITE DU PEUPLE ARMENIEN DU KARABAGH ET DU DJAVAKHK

La FRA Dachnaksoutioun appelle à la mobilisation génrale pour contraindre l'Azerbaïdjan à accepter de signer un plan de paix.

MEETING POUR LA PAIX AU SUD CAUCASE
Vendredi 19 septembre à 20h30
Mairie du 9ème
6 rue Drouot — 75009 Paris
(Métro Richelieu-Drouot)

Intervenants : **Hrant MARKARIAN,** Président mondial de la FRA Dachnakstoutioun, **Mourad PAPAZIAN,** Co-président de la FRA Dachnakstoutioun / Europe occidentale, **Alexis GOVCIYAN,** Président du CCAF, **Hovhannès GUEVORGUIAN,** Représentant de la République du Haut-Karabagh en France. Le représentant de Monseigneur **Norvan ZAKARIAN,** Archevêque des Arméniens de France.

DIOCESE DE FRANCE
de l'Eglise apostolique arménienne
15 rue Jean Goujon — 75008 Paris

Mgr. Norvan ZAKARIAN
Archevêque de France
a le plaisir de vous convier
au cycle de formations
« COMPRENDRE L'HISTOIRE ARMENIENNE »
Qu'il anime chaque mois
6ème séance :
dimanche 14 septembre
de 17h à 18h

Salle Nourhan Fringhian
15 *rue Jean Goujon* — 75008 *Paris*
Métros: Champs-Elysées Clemenceau, Franklin Roosevelt ou Alma-Marceau

— Entrée libre —
Renseignements : 06 29 38 96 14

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցական Ազեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e

ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղերը.

– *Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝* 01 · 43 · 59 · 67 · 03,
– *Տիկնանց Յանձնախումբին՝* 01 · 47 · 43 · 12 · 66,
– *Տէր Աւետիսին՝* 01 · 46 · 62 · 01 · 29:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ — *Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ*

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՓՐՈՖ. ՌԻՇԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

Պատմական Հայաստանի
Համբորդութենէն
Էրզրում – Տրապիզոն – Պիթլիս
Մուշ – Խարբերդ···

Տահիկներու ցուցադրութիւն եւ գրոյց

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue — 75009 Paris

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2008/09

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
20 SEPTEMBRE 2008 — 17 JANVIER 2009
Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves francophones seront capables de parler, ainsi que de lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian** avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
20 SEPTEMBRE 2008 — FIN JUIN 2009
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
99 EUROS (frais d'expédition inclus).
Pour tous ces cours et le manuel : RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPRISE DES COURS D'ARMENIEN
ANNEE SCOLAIRE 2008 - 2009

— REGION PARISIENNE —

ARNOUVILLE
Reprise des cours
le mercredi 17 septembre à 14h
Cours dispenses : Cours de langue arménienne de la maternelle au Bac — Cours pour adultes — Cours d'alphabétisation — Cours de chant, de danses, d'art culinaire.
Renseignements : Maral 01.39.85.26.32.
Les inscriptions se feront le Samedi 13 septembre de 14h à 17h au 71 ave. Henri Barbusse — 95400 Arnouville-lès-Gonesse.

ISSY-LES-MOULINEAUX
Anonce déjà publiée.

PARIS
Reprise des cours
le samedi 13 septembre à 14h30
Cours de langue arménienne de la maternelle au Bac et Cours d'adultes, à la M.C.A. Paris : 17 rue Bleue — 75009 Paris.
Renseignements : Alice 06.03.33.06.70.

SEVRAN
Reprise des cours
le samedi 20 septembre à 14h
Tous niveaux enfants — Cours d'adultes
les lundis soirs à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue : 17 rue Charles Péguy - 93190 Livry-Gargan.
Renseignements :
Madeleine 01.43.83.87.68.

— REGION RHONE-ALPES —

DECINES
le mercredi 10 septembre à 14h
à la M.C.A. de Décines : 15 rue du 24 avril 1915.
Renseignements : 04.78.49.42.97.

GRENOBLE
Les cours ont lieu au local de la CBAF: 40 ave. Ambroise Croizat — 38400 St. Martin d'Héres.
Inscriptions et renseignements :
Nicole Saboundjian 06.37.32.57.97.
Reprise des cours : à communiquer ultérieurement.

LYON
Annonce déjà publiée.

SAINT MAURICE DE BAYNOST
le samedi 27 septembre à 10 heures
au Centre Jacques Brel : Place d'Arménie — 01700 St. Maurice de Baynost
Renseignements : 04.78.55.42.60
ou 04.78.55.34.79.

VALENCE
Inscriptions le mercredi 17 septembre à 9 heures 30
Les cours ont lieu les mercredis de 9h à 11h30 et de 14h à 16h selon le niveau, à la M.C.A. de Valence : 32 rue Pompery 26500 Bourg-les-Valence.
Renseignements : 04.75.44.52.49.

VIENNE
Annonce déjà publiée.

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Մինչեւ Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը տօնեն մխիթեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպուկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԱՄԱՁԱԳԻԵԼ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
MARDI
16 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԵԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 22·030

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·030

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար է. Նալպանտեան Սեպտ. 12ին Թիֆլիսի մէջ տեսակցած է վրացի իր պաշտօնակիցին հետ: Քննարկուած են ՀՊնարկուածքի վերջին զարգացումները: է. Նալպանտեան ընդհանրական յայտնած է դէպքերու օրերուն Ամերիկա գտնուող հայ գործօնեաներուն անվտանգ Հայաստան վերադարձին ապահովումին համար, յետոյ ներկայացուցած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն վերջին զարգացումները:

Հայաստանի նախարարը յետոյ հանդիպում ունեցած է վարչապետ Գուրգէնիձէի հետ, այլ հարցերու չարքին քննարկելով վիրահայութիւնը մտահոգող պարագաները:

Իսկ նախագահ Մ. Սահակաշվիլիի հետ տեսակցութեան ընթացիկ հարցերէ զատ քննարկուած են Ս. Սարգսեանի Թիֆլիս կատարելիք այցին առընչուած խնդիրները:

է. Նալպանտեան Հայաստանի դեսպանատան մէջ հանդիպում ունեցած է նաեւ վիրահայութեան ներկայացուցիչներուն հետ:

* * *

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀ Բ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է Մ. ՊՐԱՅԶԱՆ

ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեան Սեպտ. 12ին ընդունած է Մինսկի ղումբին ամերիկացի նախագահ Մ. Պրայզան: Անոնց տեսակցութիւնը նկատի ունեցած է Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումի հոլովոյթին ներկայի փուլը եւ հեռանկարները, շրջանի վերջին զարգացումները, որոնք ուշադրութեան առընչուած լայնաշրջանակ հարցեր:

Բ. Սահակեան կրկնած է խաղաղ յուծումի իրենց նախընտրութիւնը, ըսած է թէ Մինսկի խումբը որպէս բանակցութիւններու միջնորդ տակաւին իր կարեւորութիւնները սպառած չէ, կանուխ! այդ ուղղութեամբ փոփոխութեան մասին խօսելու համար:

ԼՂՀ նախագահը կարեւոր համարած է Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները հաստատելու ուղղուած վերջին քայլերը, ամենաբարդ հարցերուն համար իսկ երկխօսութեան ճամբան անփոխարինելի նկատելով:

ՓԱՐԻԶ

2008 ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌԶԵԻ

Ֆրանսահայ խորհուրդը որոշած է Հոկտեմբեր 1ին ցոյցի դիմել Ծերակոյտին առջեւ, յիշեցնելու համար թէ կէս ճամբան պէտք չէ մնայ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք նկատող օրէնքին վաւերացումը: Ծանօթ է որ օրինագիծը 2006 Հոկտեմբեր 12ին քուէարկուելէ ետք Ազգային Ժողովին կողմէ, տակաւին քննարկումի նիւթ չէ եղած Ծերակոյտին մէջ:

Այսօր անյետաձգելի են այդ քննարկումը եւ վաւերացումը, երբ Ցեղասպանութիւնը ժխտողական արտայայտութիւններու եւ արարքներու թիրախ կ'ըլլայ· այդ առումով կազմակերպուած ցոյցը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 1, Քորեքշաբթի, ժամը 18ին Ծերակոյտին առջեւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԸ

Ամէն անոնք որոնք չեն հաւատար քաղաքականութեան մէջ հրաշքներու կարելիութեան, բաւական զժուարութիւն պիտի ունենան բացատրելու համար այն «դրական» հովը որ Անգարայի կողմէ սկսած է փչել Սեպտ. 6էն ի վեր, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու ոլորտին վրայ: Հայաստանը շրջանային քաղաքական, տնտեսական ու այլ բնոյթի ծրագիրներու մէջ ընդգրկելու տրամադրութիւնները, խոստումները իրարու կը յաջորդեն, այն տպաւորութիւնը գործելով որ Թուրքիա Սեպտ. 6ին անդրադարձաւ թէ Հայաստան անունով դրացի մը ունի... Անշուշտ կայ մետալին միւս երեսը, յատկապէս Արցախի շուրջի դրաւեալ հողերը պարպելու հայկ. կողմի պատրաստակամութեամբ որուն մասին յայտարարեց Թուրքիոյ նախագահը: Սակայն, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի, Ցեղասպանութեան անլուծելի կարծուած կնճիռին մասին լեզու գտնելու հեռանկարներ ընդհանուր առմամբ անուշադրութեան կը մատնեն սուր անկիւնները:

Թուրքիա կը վարէ քաղաքականութիւն մը որպէս թէ հրաշքով բոլոր խնդիրները առջեւ յանկարծ կարգադրութեան վարդապետի հորիզոններ բացուած են: Երեւանի պաշտօնական դիրքն ալ զոհունակութենէ ու ծափերէ կազմուած է:

Թուրքիոյ, ինչպէս միշտ, հետեւողական կերպով վարած այդ քաղաքականութեան նոր էջն է Ս. Կիւլի նամակը, ուղղուած Ս. Սարգսեանին, Սեպտ. 11ին: Նամակը նոր է, սակայն ըսուածը քանի՛ անգամ ծամուած. «Թուրքիա անհրաժեշտ պարագային պատրաստ է օժանդակելու հայեւաղբեջանական յարաբերութիւններու կարգաւորումին, որպէս մթնոլորտը բարելաւելու քայլ»: Կ'արժէ աւելցնել որ Կիւլ չնորհակալութեան նամակ մըն ալ ղրկած է Ի. Ալիեւին:

Ս. Սարգսեան յայտարարած է թէ կ'ողջունէ Թրքական օժանդակութեան տրամադրութիւնը, չեշտելով թէ «օժանդակութիւնը պէտք է տարբերել միջնորդութիւնից»: Ցետոյ իր կեցուածքը տարածած է ո՛չ միայն հայ, այլեւ Թուրք հանրութեան վրայ, ըսելով թէ բոլոր ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են թէ «հասարակութիւնը դրական է զնահատել է՛ւ հրաւէրի նախաձեռնութիւնը, եւ Ա. Կիւլի այցը Հայաստան»:

Մարզականին լծակով զարգացող քաղաքական ներկային մէջ, դրացիներու հետ լաւ յարաբերութիւններու յանկերգէն եաք, Ս. Սարգսեան քաղաքական արարքի բնոյթով ծանրացած է Սեպտեմբեր 6ի մրցումին աւարտին Ա. Կիւլի ուղղուած իր չնորհաւորութեան վրայ· ըսած է թէ անով ըսել ուզած է· «մեզանից իւրաքանչիւրը պարտաւոր է արժանապատուօրէն տանել իր ցաւն ու պարտութիւնը»: Աւելցուցած է թէ նոյն ընթացքը ունեցած է Փեքինի մէջ ալ չնորհաւորելով Ի. Ալիեւը, երբ ազրպէյճանցի ըմբիշը պարտութեան մատնած է իր հայ մրցակիցը:

Բարի տրամադրութիւններու, վեհանձն կեցուածքի ոչ ոք հակառակ է բնականաբար: Բայց առայժմ միայն որպէս պարտուած կողմ այդ կեցուածքները արտայայտել, մեզի չատ դրական բան չի խոստանար յետագային համար:

* * *

Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններուն Սեպտեմբեր 6ին սկսած դրական ուղղութիւնը ներդրուած է արտաքին գործերու նախարարներուն աշխատանքն ալ: Թրքական աղբիւրներ Սեպտ. 12ին կը տեղեկացնէին թէ է. Նալպանտեան եւ Ա. Պապաճան հասարակաց յայտարարութիւն մը կը մշակեն. ան կը հրապարակուի Պոլսոյ կամ Նիւ Եորքի մէջ ու գրաւոր մէկ արտայայտութիւնը կ'ըլլայ երկխօսութեան եւ դրական մօտեցումի տրամադրութիւններուն: Երկու նախարարները Սեպտ. 18ին իրար կը գտնեն Նիւ Եորքի մէջ, աշխատելու համար այդ փաստաթուղթին վրայ: Եթէ կարճատեւ չնէն համաձայնութիւն գոյանայ, ան կը հրապարակուի հոն, եթէ ոչ՝ Հոկտեմբերին Հայաստան – Թուրքիա փոխվրէժի Պոլսոյ մրցումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՐԱՏԸ ՆՈՐ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստան – Թուրքիա մրցումէն պահ մը առաջ Հայաստանի Ֆութպոլի դաշնակցութեան կողմէ մարզիկներուն հանդիպած տարբերանշանին փոփոխութիւնը անընդունելի արարք մըն էր: Գլխաւորաբար այն պատճառով որ այդ դաշնակցութիւնը մարզականն ու քաղաքականը չէփոթելու Թուրք մարզիչին յատկանշական նկոյղն իսկ չունէր. ցաւ· ու զործեց ճիշդ հակառակին փաստը առաջ: Ի վերջոյ, նոյնիսկ եթէ անմերժելի բարձրերէն թելադրուած էր տարբերանշանին Արարատը հանել, ամէն բանի հետ այդ մէկն ալ իւղի պէս կլլելու փոխարէն, ընդդիմանալու տարբերակն ալ կար: Այդքան չափուած-ձեւուած տարբերով լեփ-լեցուն հանդրուանի մը, Թրքական ազգային խումբը պիտի չդիմէր հարկաւ ամէն քան չուրը ձգելու քայլին, հրաժարելով Արարատով տարբերանշան կրող համազգեստով խաղացողներու հետ մրցելէ: Այդ տարբերանշանը երկու օր առաջ որոշուած չէր...

Ու Հայաստանի Ֆութպոլի դաշնակցութեան վերագրուած ամօթալի որոշումով հայկական կողմը Թրքանպատ մէկէ աւելի տուեալ հրամցուց· մարզական-քաղաքականի իր կամակոր չփոթով փաստը տուաւ սկզբունքի անանկութեան. երաշխաւորեց հանդստութիւն մը թէ կարելի էր ամէն բան պահանջել իրմէ եւ ստանալ, առանց ազգային-մազգային աւելորդ բծախնդրութիւններէ վախնալու մանաւանդ որ ազգային հաւաքական մը միջոցը կ'ըլլար այդ երաշխաւորութեան: Մարզական-քաղաքականի այդ չփոթով ապահովութիւնը տուաւ նաեւ թէ ղիջումը չէր տահմանափակուեր միայն մէկ մարզով:

Այսքան ծանրակչիռ բնոյթ ունենալով հանդերձ, կատարուածը դրեթէ աննշմար մնաց հայաստանեան իրականութեան մէջ· է՛հ, կային Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները մէկդիէն տասնամեակի անելքէն հանելու աշխարհատասան առաքելութիւնը, շրջանային աշխարհաքաղաքականութեան մէջ նկատի առնուելու առիթը, Ղարաբաղի հարց լուծելու պատմական պահը... հոգ չէ թէ լոլոյն ալ ընթանային ո՛չ մեր կողմէ որոշուած, կամ մեր փափաքած տարբերակներով (աշխարհը լսեց ու ծափահարեց Անգարայի յայտարարութիւնը թէ Երեւան տրամադիր է Ցեղասպանութեան հարցը քննարկելիք մարմնին, «աղբրբէնականան» դըրաւեալ գօտիէն նահանջելու, գաղթականներու վերադարձին, մինչ հայկական կողմէն ո՛չ հերքում հնչեց, ոչ ալ դոնէ ձեւական սրբագրութիւն մը):

Ինչ կը վերաբերի զիջումի պատրաստակամութեան տարբերանշանի փոփոխութեամբ տրուած խորհրդանիշին, Ազգային Ժողովին մէջ Հ.Ց.Դ. խմբակցութենէն Լիլիթ Գալստեան արծարծած է նիւթը. հարց տուած է թէ ո՞րքանով նպատակայարմար էր Արարատին ընկերութիւնը Թուրքիոյ հետ խաղին նախօրեակին. ինչո՛վ պայմանաւորուած էր ան եւ ի՛նչ էր կառավարութեան վերաբերումը:

Իրեն պատասխանած է մշակոյթի նախարարուհին Ց. Պօղոսեան. չեշտելէ ետք թէ Ֆութպոլի դաշնակցութիւնն է պատասխանատուն, զոհացած է տարբերանշանին մասին 2006ի օրէնքը «չատ խիստ եւ յստակ» չգտնելով. աւելցուցած է թէ նոյն օրէնքը վերատեսութեան կ'ենթարկուի եւ «խիստ պահանջով կ'ամրագրուի» քանի որ «հանրութեան բոլոր շերտերը պէտք է յստակ դրսեւորում ունենան զինանշանի նկատմամբ»:

Հետաքրքրական է· ո՞չ ոք մտածած է հարցնել Ֆութպոլի դաշնակցութեան թէ ի՛նչ էր բուն դրդապատճառը կատարուած փոփոխութեան: Մանաւանդ որ հոնկէ ըսած էին թէ մարզիկներու եւ հանրութեան ընդհանուր փափաքով Արարատը վտարուած էր տարբերանշանէն:

Խնդրին Ազգային Ժողովի արձագանգն ու օրէնքը վերատեսութեան ենթարկելու, ամրագրել-մամրագրելու տրամադրութիւնը այնքան մակերեսային կը մնայ կատարուածին քով, որ կը թուի թէ հայկական ամէնէն սրբազանները խորհրդանիշին այլեւս նոր առաքելութիւն տրուած է· մարմնաւորել հայաստանեան զիջումներու նոր չրթան...

Ա. Թ.

ԱԶԳԱՅՆԱՄՈԼ ԹՈՒՐՔԸ ՄԱՍՈՆ Է ԵՂԵՐ...

Թուրքիոյ մէջ յայտնաբերուած ուրուային պետութեան «էրկէնէքոն» կազմակերպութեան կառավարուն անդամներէն յայտնուած էր ծանօթ ուրացող ազգայնամոլ գործիչը Տ. Փէրինչէք: Ան ներկայիս մաս կը կազմէ բանտարկուածներու խումբին: Թրքական թերթեր (Սեպտեմբեր 13) կը տեղեկացնէին թէ կազմակերպութեան մասին տարուած քննարկումներէն յայտնուած է թէ Փերինչէք որ պարագլուխն է Բանուորական կուսակցութեան, անդամ էր Ազատ որմնադիրներու ներքին կորիզային խմբակին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ ԵՒ ՍԱՐԿՈԶԻ, առաջինին ժամանումէն անմիջապէս ետք Էլիզէի մէջ (Սեպտ. 12) ճառեր փոխանակեցին, երկուքն ալ չատագովելով Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին, գտած տարբերը՝ «դրական աշխարհականութիւն», որու իմաստը կը թուի որ երկուքն ալ հասկցած են: Նոյն օրը, Պերնարտէնների գոլֆ-ժողովին մէջ, Բենեդիկտոս ԺԶ. երկրորդ ելոյթ մը կ'ունենար մշակութասէր հանդիսականներու առջեւ եւ այս առթիւ Փարիզի լատինական թաղը տակն ու վրայ եղած էր, քանի մեթրոյի կայարաններ եւ փողոցներ փակուած էին: Ցաջորդ առաւօտ ալ, չուրջ 260 հազար հոգի հետեւած են Պապին մատուցանած բացօթեայ պատարագին, որու ներկայ ըլլալու համար ոմանք նոյնիսկ գիշերած էին Էնվալիտի հարթավայրը: Կէսօրէ ետք, Պապը Լուրտ կը մեկնէր: Ժողովուրդը հաւաքուած էր, հասած տարբեր երկիրներէ, նաեւ քանի Լուրտ աշխարհի երկրորդ ուխտավայրն է: Հոն ալ պիտա-

(Շար.ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԷՆ ԵՏՔ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԵԼՈՒ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոյն «Թարաֆ» թերթին մէջ նոյն բնոյթով միւս էջերէն առաջինը գլխաւոր խմբագիր Ահմէտ Ալթանի Սեպտ. 6ի թիւին մէջ տարբերագրածն է. ունի «Ա՛խ, աղբարիկ» խորագիրը: Ան ալ նիւթ կ'ընէ ցեղասպանութեան իրողութեան դէմ Թուրքերու աւանդական կեցուածքը – ուրացումի ջանքը –, ընդվզում կ'արտայայտէ ու կը թելադրէ նեղոզութիւն խնդրել: Կ'ըսէ թէ ամէն անգամ որ Հայերու առընչուած դրութեան մը ձեռնարկէ, կ'ուզէ անպայման ջուրթակի սուր ձայն մը կամ դուդուկի մը թախծոտ մեղեդին ունկնդրել: Ցետոյ կը չարունակէ. «Այս երկրին մէջ, գիտեմ, հաճելի չէ այս բաներուն ըսուիլը, սակայն աւոնիճ աշխարհի մեծագոյն վիշտերէն մէկը ապրեցան: Զըլլա՛յ որ ըսէի. "աւոնիճ ալ մեզ սպաննեցին": Ատիկա ըսել իսկապէս ամօթ է»:

Ու կը թելադրէ մտածել.

«Գիշեր մը նստած էի ձեր տան մէջ. դուռը կը զարնեն ու բռնի ուժով կ'առնեն կը տանին ձեզ: Տան դուռը բաց կը մնայ: Կը էշուիմ ճամբաներու վրայ: Կէս գիշերները ցրուած ու յոգնած ձեր բազմութիւնները կ'աւոնիճ լեռնային ճամբաներէ: Ճիշդ ձեր բովը ծերուկ մամիկ մը կը կէի: Հրացանի մը բունով կը զարնեն գլխուն: Այդպէս կծկուած կը մնայ: Աւոր լացող թոռնիկը կը զարնեն ժայռերուն:

Հէյեա՞ծ կը կարծէի այս բաները: Գիտէ՞ի թէշխիլաթը մահսուսան (յատուկ կազմակերպութիւն). իթթիհատականներու այն սարսափազդու կազմակերպութիւնը: Բնաւ պատահա՞ծ է որ ձեր ներկայութեան ձեր կիները բունաբարեն: Պատահա՞ծ է որ ձեր աչքին առջեւ ձեր ամուսինը կուրծքին կրակելով սպաննեն: Պատահա՞ծ է որ գիշեր մը մինչ ընտանեօք կ'ընթրէիք ձեր տան մէջ, պարզապէս ձեր Թուրք ըլլալուն պատճառով գետինները հաշկոտելով առնեն տանին ձեզ:

Միմիայն Հայ ըլլալուն պատճառով հարիւր հազարաւորներու այդպէս վարուեցան: Հայ ըլլալէն զատ ոչ մէկ պատճառ կար աւոնիճ սպանութեան:

Մենիճ խիղճի մը տէր եմ:

Մեր արիւնակցութեան պատճառով որբագործներուն, իթթիհատականներուն, թէշխիլաթը մահսուսայի՞ն թիկունիճ պիտի կանգնիճ, թէ այլ ցեղի մը մէկ երախային մահուան պիտի լանիճ: Գիտէ՞ի թէ որքա՛ն շատ Հայեր ժայռերու յենելով գնդակահար ըրին: ... Իրենց սպանուած Հայերուն ստացուածքը թալանեցին...»:

Ա. Ալթան չարունակելէ եաք հակահայ խժդժութիւններու թուումը, կը հրահանգէ. «Պահ մը, փոքր պահ մը դուիճ ձեզ աւոնիճ տեղը դրէի»: *Կը կրկնէ թէ իթթիհատականները չատ մեղքեր գործեցին, չատ մարդ սպաննեցին.* «ամբողջ ցեղ մը կոտորեցին»:

Կ'ընդունի թէ ռուսական սահմանին չրջանին մէջ հայ հրոսակախումբեր ալ մահմետական թուրքեր սպաննեցին: Սակայն, հարց կուտայ. «Մալաթիայի, Պուրսայի, Սվասի, Մարաշի, Ատանայի կիները. երախաները, այրերը, ծերուները իրենք ի՞նչ կապ ունէին ռուսական սահմանի հոսակախումբերուն հետ»:

Գրութիւնը գրած է Երեւանի մրցումին նախօրեակին: Յայտնապէս ինք ալ մեկնողներուն մաս կը կազմէ: Այդ այցը գրել կուտայ իրեն.

«Հիմա "աւոնից" երկիրը կ'երթաւնիճ: Չեմ գիտեր թէ պիտի կարեւո՞ւիճ, սակայն... այն հին օրերուն յիշատակին եթէ իիչ մըն ալ մեր աչքերը արցունքոտէին ու "ներեցէ՛ք" մը մռմտայինք...»:

☆ ★ ☆

Նոյն թերթին նոյնիմաստ մէկ ուրիչ էջը սառրագրած է կէօքհան Իօզկիւն. խորագիրով իսկ կ'ըսէ. «Հայկական ցեղասպանութիւնը չատ դառն ու չատ մեծ ճշմարտութիւն մը կը հանդիսանայ»: *Կը բաւէ մէջբերել վերջին մասը.*

... «Հայկական ցեղասպանութիւնը չատ դառն ու չատ մեծ ճշմարտութիւն մը կը հանդիսանայ: Ան որ ճշմարտութիւնները չի յարգեր, այս աշխարհին մէջ ապրելու, գոյութիւն պահելու, տեղ գաւելու կարելիութիւն չունի այլեւս:

Թուրք ժողովուրդը երկար ատենէ ի վեր ընդունած է ցեղասպանութեան "ճշմարտութիւնը": Որովհետեւ ճշմարտութիւնները գաղտնի չեն: կարելի չէ թաքցնել աւոնիճ: Իսկ "իրողութիւն"ը ո՛վ գիտէ ինչու, միշտ կը նկարագրուի ու կը մատուցուի որպէս "գաղտնի" հասկացութիւն մը:

Թուրք պետութիւնը շարունակելով հարցադրումը թէ ասիկա ցեղասպանութեան "իրողութիւն" մըն է, թէ ոչ, ի զուր կը պայքարի թուրք ժողովուրդին մտքին մէջ երկար ատենէ ի վեր "քաւորուած" այս ճշմարտութեան դէմ:

Օր մը անպայման Թուրքիոյ ժողովուրդն ու այս ժողովուրդին ճշմարտութիւնը ներկայացնող մը յարգանքի տուրք պիտի մատուցանէ Հայկական ցեղասպանութեան ճշմարտութեան, առանց "պատմաբաններ"ու ընկերակցութեան:

Անպարկեշտ հաշուապահներու նոթ մը. այդ պահը յապաղեցնել, արդէն մեծագոյնն է վճարելի նիւթական ու բարոյական հատուցումներուն:

Հայկական ցեղասպանութիւնը ճշմարտութիւն մըն է: Ես այդ ճշմարտութիւնը շատ փոքր տարիքիս "հասարակ թուրքերէ" ունկնդրեցի: Ինծի պատմուածները ճկարագրելու կարող բառ մը իսկապէս չեմ կրնար գտնել: Ատիկա հետեւեալը կը ճշանակէ. չեմ ալ կրնար "ոչ" բսել գտնուած որեւէ բառի: Չեմ բսեր:

Անշուշտ եթէ ես գիս հասարակ մարդ մը կը ճկատեմ: Այսինքն, եթէ ճշմարիտ եմ: Ու կապ ունիմ ճշմարտութեան հետ: Չեմ գիտեր թէ "իսկական թուրք"ը ի՛նչ կը մտածէ: Արդէն ինծի ալ չի գիտեր: Խենթի պէս "իսկական թուրք" պատմաբան մը կը փնտռէ: Ու սակայն այդ միջոցին յանկարծ դէմը կը յայտնուի "փութպոլի ճշմարտութիւն"ը»:

*Այս քաղուածքին վերջին հատուածը կուգայ «Մեր խիղճերը պատմութեան բեռէն ազատագրելու միակ ճամբան» խորագրուած գրութենէն: Ան ալ լոյս տեսած է «Թարաֆ»ի մէջ (Սեպտ. 3). հեղինակն է լրագրողուհի մը. Եասէմին Զոնկար: «Պատմութեան բեռան» անդրադառնալու մղած է Թուրքիոյ հարաքականին մարզիչ Ֆ. Թէրիմի Երեւանի մրցումին նախօրեակին ըսածը թէ «փութպոլ խաղացողը արագ մտածող ու արագօրէն կիրարկող մէկն է, սակայն երբ կը փորձէ պատմութեան բեռը առնել իր ուսերուն վրայ, ատիկա զիճէ կը դանդաղեցնէ»: Ցետոյ անմիջապէս կը թելադրէ. «Ինչպէս որ կ'ուզէէ. "կոտրած" կոչեցէէ, կամ "ընպանդ". կամ ինծի պէս ընդունեցէէ թէ 1915ին Հայերու դէմ գործուածը յարիր է "ցեղասպանութիւն" սահմանումին»: Կարեւորը պատմութեան հետ առճակատումի միակ ճամբան է, բոլոր այն հաւաքականութիւններուն համար որոնք չեն ուզեր ճզմուիլ իրենց պատմութեան բեռան տակ ու կը փափաքին իրենց գլուխը բարձր ու խիղճը հանգիստ պահել: Երբ մարդ ու հաւաքականութիւններ սկսին միասնաբար տեղեկանալ, հարցադրել, անուանակոչել, պատմութեան բեռը իր տեղը կը թողու ըմբռնումին: Այն պահուն երբ ներուելու կամ ներելու մաղթանքը կը բանաձեւուի, յանցաւորութեան զգացումը կը փոխարինուի պատասխանատուութեան զգացումով: «Կը սկսինիճ բուժուիլ, երբ կը յայտնիճ ըսել. Այլեւս երբէ՛ք» կը գրէ Ե. Զոնկար: Ցետոյ կ'ըսէ. «Ամբողջական բուժումը կարելի կ'ըլլայ միայն այն պարագային երբ "Այլեւս երբէ՛ք" ըսելով ոչ միայն մեր անձին, այլեւ որպէս ամբողջութիւն մեր մաս կազմած հաւաքականութեան եւ իրականութեան մէջ աւոր խիղճը հանդիսացող պետութեան կարեւնիճ վստահիլ: Իսկ այդ վստահութեան համար պայման է որ պետութիւնը առնականի իր իսկական պատմութեան հետ»:

Ան այդ առճակատումէն օրինակներ կը յիշէ. Վ. Պրանտի Լեհաստան այցը, ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին կարմրամորթներէ ներողութիւն խնդրելը, նոյն ժողովին նախագահուհի Ն. Փելոզիի Հիրոշիմայի մէջ կատարած ատ-

ՀԱԼԷՊ

ԳԻՆԵՋՕՆՈՎ ԵԻ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍՈՎ՝ ԹԷՈԴԻԿ ՈՒ ԻՐ «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ» ԾԱՆՕԹԱՑՈՒԵՑԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ

ծուքեամբ եւ հալէպահայ բանաստէր ու գրական հետազօտիչ Լեւոն Շառոյեանի խմբագրութեամբ:

Ցարդ հրապարակ հանուած էին Տարեցոյցերու առաջին 6 հատորները (1907–1912): Ընթացքի մէջ են յաջորդները, ու չարքը պիտի ւարաի 19րդ հատորով, որ կը կրէ 1929 թուականը:

Բոլոր անոնք, որոնք չէին ճանչնար Թէոդիկը, կամ տարտամ գաղափար մը ունէին անոր ինքնութեան ու գրական վաստակին մասին, Կիրակի Սեպտեմբեր 7ի երեկոյեան, բացառիկ պատեհութիւն մը որսացին ծանօթանալու այս անխոնջ բանասէրին եզակի տիպարին, թերեւս մղուելով նաեւ մտածելու թէ մեր գրական ու մշակութային արժէքները ի՞նչպիսի զոհո-

ղութիւն կը պահանջեն անոնց ստեղծողներէն:

*Ցետոյ կ'անդրադառնայ Ա. Կիւլի Երեւան այցին: Գիտնալով հանդերձ թէ ան այցը «պատմութեան հետ առճակատումի» առիթ չի նկատեր, եւ թէ թուրք պետութիւնը տակաւին չունի անհատներու եւ հաւաքականութեան մտաստիճանաբար յայտնուող նոյն յանդգնութիւնը, կը մտածէ թէ թուրք նախագահը կրնայ պատմութեան բեռը թեթեւցնող քայլ մը առնել... «Այցին ընթացքին երկու խօսքով կրնայ հասկցնել թէ ապրուած ցաւերը եւ աւոնիճ որոնիճ սլատուիաուած են, բեռ են մեր խղճին: Ո՛վ գիտէ, թերեւս կրնայ լուռ պօօք մը ընել Երեւանի մէջ» *առղերով կ'աւարտի Ե. Զոնկարի գրութիւնը:*

* * *

Թուրք մամուլի նման էջերու չափերու են բազմաթիւ առումներով: Ամէն բանէ առաջ կը մատնանշեն սուտէն, կեղծիքէն յոգնած խումբի մը գոյութիւնը: Տակաւին մեծ չէ ան, բայց գոյութիւնն իսկ լրջօրէն մտածելու մղող ապրակ է: Հետաքրքրական կէտ մըն է նշմարել թէ այդ խումբը նոյնիսկ քանի մը քայլ առաջ է հայեւթուրք «երկխօսութեան» կառքին լծուած մեղոնց դիրքէն. դիրք որ գերազոյն իմաստութեան, հեռատեսութեան յատկնութեամբ կը յայտնուի ամէն անգամ որ իրեն հիացող միամիտ կամ մեղաակից մը գտնէ:

Սակայն, նման էջերու լուրջ թերլաղրանքը այն է որ հարկ է պատասխանել այն հանգրուանին որ հարիւր տարի ուչացած է արդէն, բայց նոյնիսկ տակաւին չատ հեռուէն, չատ թեթեւակի, ոտքի ձայներ լսելի կ'ընէ: Ճշմարտութիւնը փնտռելու, լսելու կամ գրելու յանդգնութեան տէր թուրքեր որոշած են հետեւելի ուղին, իրենց խիղճը, ապագան ձերբազատելու համար պատմութեան բեռան ծանրութենէն:

Մե՞նք:

Կը կարծե՞նք որ հասած է «ճառլուղունգ – պատգամ» եռապետութեան գերիչխանութեան վերջ տալու ժամանակը:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ղութիւններով պահպանուեր են ո-մանց կողմէ ու գրականութեան այդ պահապաններն ալ լ՛ինչ անբեկանելի հաւատքով լծուեր են իրենց առաքելութեան...:

Թէոդիկ, իր մահէն ճիշդ 80 տարի յետոյ «վերակենդանացաւ» Հալէպի մէջ, ոգեկոչուեցաւ բացառիկ պատիւներով ու արժանաւոր չուքով: Շուք մը, որ կը թեւածէր Հալէպի «Գէորգ Եսայեան» չքեղ հանդիսասրահին մէջ, ներկայութեամբը սփիւռքահայ ճակատին մէջ երկու պատկառելի ու սիրուած դէմքերու,– Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական բաժանմունքի տնօրէն փրոֆ. Զաւէն Եկաւեանի եւ պոլսահայ երկարամեայ խմբագիր ու գրագէտ Ռոպէր Հատտէճեանի:

Երկու հիւրերը Հալէպ կը գտնուէին մասնաւորաբար այս ձեռնարկին համար, որ սարքուեցաւ Համազգայինի Սուրիոյ Շրջ. վարչութեան ու «Կիլիկիա» հրատարակչատան սերտ համագործակցութեամբ: Ձեռնարկը լայն արձագանգ գտած էր քաղաքին մէջ եւ կ՛ակնկալուէր որ անիկա վերածուէր գրական որակեալ խնջոյքի մը:

Ակնկալութիւնները իրականացան, ու կարելի է անվարան յայտարարել՝ որ Հալէպահայութիւնը այդ օր չնչեց ո՛չ միայն Պոլսէն փչող գրական զեփիւռ մը, այլեւ վայելեց բեմբասացութիւններու չարք մը՝ ուր հայերէն լեզուն կը գտնուէը իր ամէնէն բարձր կատարելութեան վրայ: Եւ ասիկա ինքնին՝ ծափահարելի երեւոյթ մըն էր:

Թէոդիկի Տարեգոյցերուն վերահրատարակեալ վեց հատորներուն դինեճօնը սրահին մէջ համախմբած էր չուրջ 400 հոգի: Հանդէսին կը նախագահէր Փրոֆ. Եկաւեան, իր կողքին ունենալով Բերիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ Շահան Եպս. Սարգիսեանն ու գրագէտ Ռ. Հատտէճեանը:

Ներկաները ողջունող խնամեալ ուղերձ մը կարդաց Համազգայինի երիտասարդ վարչականներէն Յովիկ Սէրայտարեան, որ Թէոդիկի տարեգոյցերուն Հալէպի մէջ վերահրատարակութիւնը հրատարակչական ուշագրաւ նախաձեռնութիւն մը նկատեց: Ան յիշեցուց, որ Հալէպահայ մամուլի պատմութեան մէջ առկայ եղած է միշտ տարեգիրքեր հրատարակելու աւանդութիւն մը, որուն ամենավերջին օրինակն ալ բոլորովին նորերս հրապարակ հանած «Տաթեւ Հայագիտական Տարեգիրք»ն է (2008): Սէրայտարեան չնորհակալութիւն յայտնեց «Կիլիկիա» հրատարակչատան սեփականատէր Մաթիկ Էպլիղաթեանին, որ այս ձեռնարկին առթիւ կարեւոր քանակով նորատիպ «Տարեցոյց»ներէն տրամադրած էր Համազգայինին, վաճառքի հանուելու նպատակաւ:

Նախքան բանաւոր ելոյթները, երաժշտական կարճաչունչ բայց սրտախօսիկ համերգ մը սարքուեցաւ: Հալէպահայ երեք երիտասարդ ու վարպետ ջութակահարներ՝ Յովհաննէս Մուպայյէտ, Ձորճ Մուպայյէտ եւ Մհեր Տաւուտեան, իրենց կողքին ունենալով թաւջութակահարուհի Մարիա Քիւրքիմլեանը նուագեցին Կոմիտասէն երկու կտորներ («Երկինքն ամպել ա» եւ «Ալ այլուղս»):

Այնուհետեւ հսկայ պաստառի մը վրայ ցուցադրուեցաւ մօտ քսան վայրկեան տեւողութեամբ խօսուն տեսերիզ մը, որ պատրաստուած էր յատկապէս ա՛յս ձեռնարկին առթիւ եւ որ կը ներկայացնէր Թէոդիկի կեանքին գլխաւոր հանգրուանները՝ իր ծննդավայր Սկիւտարէն (1873) մինչեւ Փարիզի վերջին օրերը (1928): Ժապաւէնը կը կրէր «Թէոդիկի հետքերով» խորագիրը ու սեւ-ճերմակ լուսանկարներու օժանդակութեամբ ներկաներուն մտքին մէջ կը վերստեղծէր հարիւր տարի առաջուան այն Պոլիսը, որ օրրան էր եղած արեւմտահայ ծաղկուն գրականութեան եւ ուր հրատարակուած էին «Ամէնուն Տարեցոյցը»երը: Ժորհրդանշական գըտանք այն երեւոյթը թէ ժապաւէնին պատրաստութեան մէջ դերատած եղած էին Ազգ. Փարէն Եփէ Ճեմարանի տարբեր շրջանի սերունդներէն երեք ներկայացուիչներ: Այսպէս, ժապաւէնին բնագիրը պատրաստած էր Լեւոն Շառոյեան, այդ բնագրին ընթերցումը անսայթաք ու համայիչ ոճով կը կատարէր Ռենա Տէր Արթինեան, իսկ համակարգչային պատշաճեցումը ամբողջովին իրագործած էր Ժերայր Մաղաքեան, որ տակաւին ուսանող է Ճեմարանի մէջ:

Օրուան առաջին բանախօսն էր հալէպահայ երիտասարդ գրաղատ Լեւոն Շառոյեան, որ վերահսկիչ խմբագիրն է արդէն Թէոդիկի տարեգոյցերուն վերահրատարակեալ այս նոր չարքին: Շառոյեան ունեցաւ աւելի քան կէս ժամ տեւողութեամբ չատ տպաւորիչ ելոյթ մը, որ լարուած ուշադրութեամբ ունկընդրուեցաւ ներկաներուն կողմէ, իր հաղորդական ու անվրէպ ոճին, դիւրահասկնալի բառապաշարին ու հետաքրքրական բովանդակութեան չնորհիւ:

Շառոյեան իր բանախօսութեան մայր սիւները հիւսած էր Թէոդիկի 55 տարուան կեանքին ամէնէն բախտորոշ հանգրուաններուն պատմումով: Սկիզբէն իսկ բանախօսը կը նշէր, որ Թէոդիկ չատ համեստ ու կէս-կատար ուսման մը տիրացած էր միայն: Քանի մը տարի յաճախած էր Սկիւտարի Պէրպէրեան վարժարանը ու իր ծոծրակին վրայ զգացած էր չունչը մեծանուն դաստիարակ Ռեթէոս Պէրպէրեանին: Ասիկա բաւած էր որ պատանի տարիքէն ինքզինք մօտիկ զգայ գրականութեան, զարկ տայ ինքնաչխատութեան ու յարատեւ ընթերցումներով ամբարէ չատ լայն պաչար մը: Կազմեր էր հսկայ գրադարան մը, որ կը բաղկանար 7500 հատորներէ: Իր գրութիւններուն մէջ կը գործածէր իւրայատուկ լեզու մը, որ հարուստ էր ռամկօրէնի (Պոլսոյ բարբառ) արտասովոր բառամթերքով:

Լ. Շառոյեան դիտել տուաւ, որ Թէոդիկի անունը անմահացնող գլխաւոր ձեռնարկը իր Տարեցոյցերու չարքին հրատարակութիւնը եղաւ: Անոր աչխատակցեցան ժամանակաշրջանի բոլոր համբաւաւոր գրագէտները: Օրմանեան Պատրիարք 1912ին գուչակած էր այդ գործը, որ Թէոդիկ «ապագային պատմական անձնաւորութիւն մը պիտի ըլլայ»: Ինչ մեղք սակայն, որ Թէոդիկին ալ գրական ու հրատարակչական բազմարդիւն կեանքը տակնուվրայ պիտի ըլլար 1915ին: Ան պիտի ձերբակալուէր միւս մտաւորականներուն նման, նախ տարի մը պիտի մնար Պոլսոյ կեդրոնական բանտը, յետոյ պիտի աքսորուէր դէպի Տէր Զօր, մահավճիռի գաղտնի հրամանագրով մը: Աքսորի կըրակէ ճանապարհին վրայ իսկ Թէոդիկ չարունակ պիտի մտածէր իր սիրելի գիրքերուն մասին: Կնոջը՝ Աբշակուհիին գրած նամակի մը մէջ պիտի պատուիրէր որ ան կազմարին քովէն չուտով եւ առնէր հոն թողուած իր հնատիպ մէկ գիրքը...:

Բանախօսութեան այս բաժնին մէջ Շառոյեան յուզուեցաւ եւ յուզեց նաեւ ներկաները երբ պատմեց Թէոդիկի անսպասելի ազատումը աքսորէն ու վերադարձը Պոլիս, 1918ին: Ան ղէմ յանդիման եկած էր իր վաղեմի բարեկամին՝ Եղիչէ Արք. Դուրեանին, որ գրկած էր զինք ըսելով. «Եկո՛ւր պագնեմ ճակտէդ, մեռած Ազգիս ողջ գաւակը»: Իսկ Թէոդիկ խոնաւ աչքերով պատասխանած էր. «Ազգը չէ մեռած եւ անհնար է որ մեռնի»:

Իր բանախօսութեան վերջին բաժնով Լեւոն Շառոյեան հպանցիկ կերպով կ՛անդրադառնար նաեւ Թէոդիկի բանասիրական միւս աչխատանքներուն («Տիպ ու Տառ», «Գողգոթա հայ հոգեւորականութեան», «Յուշարձան Ապրիլ տասնըմէկի»), չեչտելով մանաւանդ անոնց եզակի տեղը Եղեռնի վայրագութիւններու վիթխարի գրադարանին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԳԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Ոտքի ելայ, սենեակին դուռը բացի, սպասեցի. տանը թուրք կիներէն մէկը հոնկէ կ՛անցնէր.

– Աստուծոյ անոյշ խաթեր համար ըլլայ. ի՞նչ կայ դուրսը հարցուցի.

Մութ կարմիր եազմայով ծածկած էր երեսը ու ճանչցայ զինքը: Անիկա նախ չուզեց պատասխանել, ու անցաւ, բայց քիչ ետքը կեցաւ, դէպի ինձ դարձաւ ու պահ մը լուռ մնաց: Երկու աչքերէն կայծակ կը ցայտէին. հակառակ որ անցքը կէս մութի մէջ էր, կարմիր եազմային տակէն կը տեսնէի անոնց լոյսը:

– Հընդերը կեավուրնե՛ր, ըսաւ վերջապէս, ձեզի համար է որ մեր տան խաղաղութիւնը խանգարուեցաւ, կերած հացերնիս, քուներնիս հարամ եղա՛ւ...: Շունի պէս կատղեր էիք. ձեզի՞ էր մնացեր ղլուխ վերցնել. ահաւասիկ դրօշակը ձեռքերնին, ձիու վրայ հեծած եւ զինուած եկեր էն գիւղը կոխելու... Ո՛ւր են ձեր ֆէտայիները, ձեր հիւրիյէթին պաշտպանութիւնը. յանցանքը ձերը չէր սակայն... ան հիւրիյէթին երկու աչքերը քօռնան. անիկա ձեզի գլխէ հանեց... Մէկոց մը չունէ առաւ եւ աւելի կատաղութեամբ չարունակեց.

– Մեր թագաւորին յանցանքը ի՞նչ էր, գէչութիւնը ո՞րն էր... որ վար առիք տեղը ձեր հիւրիյէթը դրիք... ձեր կեավուր հիւրիյէթը՛...

Փորձեցի պատասխանել, բայց աւելի դրդռուած գրեթէ գոչելով աւելցուց.

– Որովհետեւ հիւրիյէթը իսլամ չէ՛, իսլամ չի կրնար ըլլալ...:

Անբացատրելի աղաղակ մը խօսքերը ընդհատեց. չեմ գիտեր թէ կը խնդա՞ր թէ կը չարունակէր հայհոյել. իր երկու աչքերը միշտ կը վառէին մութ եազմային տակէն:

– Անիծուած մարդի՛կ, կոխած տեղերնիդ սուզ եւ ցաւ կը տանիք. եկեր էն մեր տունը կրակի տալու ձեզի համար. ուղղուրսուղ ներկայութիւնիդ ե՞րբ պիտի վերնայ մեր յարկին ներքեւէն... ինքնիրենիդ ելէ՛ք գացէք, գլուխնուդ ճարը տեսէք, ուրիշներուն ալ փորձանք մի՛ ըլլաք:

Թոյլցած ու տկարացած՝ լռիկ մնջիկ կ՛արտասուէի: Թուրք կինը դանդատելով եւ հայհոյելով հեռացաւ վերջապէս:

Այդ միջոցին էր որ Աղգը Գանլըն լուր էր ղրկեր որ ես եւ Կարապետս դրացի Թուրքին տունը երթանք, այն Թուրքին տունը՝ որ մեզի յորդորած էր մահմետականութիւնը ընդունիլ, իսկ նիքեահլըները եւ երկու փոքրիկ աղջիկներս իր ընտանիքին քովը ձգենք:

Խուժանը մինչեւ մեր ապաստանած տանը սեմը հասած էր. բարձրաղիր պատուհանէ մը երբեմն կը տեսնէի սեւ բազուկներ, հրացանի փողեր ու խուժանը կը գոռար կատղած գազանի պէս:

Եռեւի դուռնէն տղուս հետ, գետնին վրայէն սողալով, գացինք դրացի Թուրքին տունը. հոն մնացին աղջիկներս որոնք վախէներու տակ ծածկուեցան. վերջէն իմացայ որ ջարդողները գտեր էին զիրենք եւ դուրս հաներ՝ սպաննելու համար: Բայց յանկարծ խուժանին մէջէն մէկը պոռացեր էր. «Կիները պէտք չէ ըսպաննել. պառաւները, կոյրերը, խեղանդամները ձգեցէք ու մնացածը տարէք»: Բայց որովհետեւ լսեր էին որ երկու աղջիկներս նիքեահ եղած են, դարձուցեր էին զիրենք մուխթարին տունը:

Ցետոյ ամբոխը եկաւ մեր գտնուած տունը եւ պաշարեց, սպառնալով տանեցիներուն որ եթէ կեավուրները դուրս չհանեն, տունը կրակի պիտի տան:

Այն տեղ տունը թուրք կիները կատղած եւ աչքերնին դարձած՝ վրանիս եկան ու մեղի դուրս քչեցին: Սեմին վրայ կեցած, երկու սուրի մէջ մնացեր էի: Կարապե՛տս, ա՛խ, մեռելի պէս ճերմակ էր եւ ոտքի վրայ չէր կրնար կենալ. մարմինովս ծածկեցի զինքը, աչքերս գոցեցի ու պոռացի.

– Նախ ինծի սպաննեցէ՛ք:

Սեւ եւ չոր դէմք մը գրեթէ դպաւ իմ դէմքիս եւ ըսաւ խնդալով.

– Կիները սպաննելու հրաման չկայ, դուն անդին կորսուէ՛:

Այն տեղն լսեցի խորդալու պէս ձայն մը. կարծես մէկը կը խեղդուէր. ետիս դարձայ, ամա՛ն... այդ բոպէն... ի՞նչպէս ապրեցայ այդ բոպէն... մէկը կատաղութեամբ չարունակէր հայհոյել, ես ալ ոտքերուս վրայ կը դողայի. ինծի կ՛ըսէր թէ ինչ ըրած էի, ես ալ չէի գիտեր

(Շար. Ա. էջէն)

զան ելոյթներ ունեցած է եւ այլ առթիւ չեշտած թէ եկեղեցւոյ դիրքը չի փոխուիր, պատապարտելով ամուսնալուծուած անձերու վերամուսնութիւնը, այլ խօսքով բացարձակապէս մերժած է հաղորդութիւնը այդ պարագային մէջ գտնուող անձերու: Այս ելոյթը չէր կրնար անշուշտ ունենալ էլիզէի մէջ, ուր կ'ունենար իր առաջին ելոյթը եւ նման խօսքեր չէր կրնար ուղղել Սարքոզիի... Սեպտ. 15ին, Պապը վերջին պատարագ մը կը մատուցանէր Լուրտ Հիւանդներուն համար ու Հռոմ կը վերադառնար: Կը թուի որ Բենետիկտոս ԺԶ. բաւական ժողովրդականութիւն ապահոված է, հակառակ անոր որ շատեր ալ այլապէս չափազանցած եւ անտեղի կը գտնեն ընդունելութեան մանրամասնութիւնները:

ՊՈՒՏԻՆ Սոչիի մէջ ընդունած է Ֆիկադրի (Սեպտ. 13) թղթակիցը եւ հարցազրոյց մը ունեցած է, որու ընթացքին Ռուսաստանի վարչապետը կը պարզէ յատակօրէն իր տեսակէտները: Շատ կարեւոր կը նկատէ Մոսկուա ատորպերուած համաձայնագրերը եւ կը գնահատէ Սարքոզիի կատարած դերը Վրաստանի հարցին խաղաղեցման համար: Կ'ակնարկէ նաեւ Ամերիկացիներուն մանակցութեան վրայական բանակին մէջ: Ինչ կը վերաբերի մամուլի ազատութեան կաշկանդումին Ռուսաստանի մէջ, Պուտին դիտել կու տայ որ արեւմտեան մամուլը նախ լուսմոց կռիւներու առաջին երկու օրերը, ինչպէս իրեն հրահանգուած էր, ապա երբ ռուսական բանակը հակազդած էր, այն առեն ամբաստանողի դեր առած էր Ռուսաստանի դէմ, մոռնալով հիմնական պատճառը, խնդալիք կ'ըլլար եթէ տխուր չըլլար:

ՍԻՆԻ մէջ, Արշըվէչէի կառուրչին մօտ (Նոթր-Տամ) զբօսանաւ մը ընկղմած է Սեպտ. 13ի գիշերը: Երկու մեռեալ կար (45 տարեկան անձ մը եւ երախայ մը) մինչ միւս անձերը ազատած են, օդնութիւնը արագօրէն հասած ըլլալով: Քրնութիւն բացուած էր ճշդելու համար արկածին պատճառները: Հաւանական կը նկատուէր որ Պաթօ-Մուշի մը հետ բախում մը պատահած ըլլայ: Հազուագիպ արկած մըն է նման վայրի մը մէջ:

ՊԱՆՏՐՄԱՅԷն գէպի Պոլիս իր ճամբուն վրայ, թրքական զբօսանաւ մը, որ 150 հոգի եւ 75 կառք կը փոխադրէր, ընկղմած է: Ճամբորդներու մեծ մասը կըզմած է: Ճամբորդներու մեծ մասը կըզմած է, ծովախիէն 300 մեթր ջուրը նետուած է, ծովախիէն 300 մեթր հեռու:

ԱՖղԱՆԻՍՏԱՆի կեդրոնը, ճամբու մը վրայ ռումբի մը պայթումէն առնուազն վեց երախայ մեռած է, տասը ուրիշներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Նոյն օրը, աֆղան երկու բժիշկներ եւ իրենց վարորդը սպաննուած են թալիպաններուն կողմէ ոճրափորձի մը ընթացքին: Բժիշկները կ'աշխատէին ՄԱԿ-ի հաշուոյն:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ Իսմանիթէի տարեկան պաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 13ին եւ 14ին: Պզպանջիօ հակառակ անոր որ գժգոհած էր որ հրաւէր չէր տատացած, գացած էր բայց կը թուի որ ձախի մէացեալ ճակատ մը կազմելու յոյսեր չկան հակառակ Հոլանտի եւ Մարի-Ժորժ Պիֆֆէլի փափաքին:

ԱՅԼՐՈՖԼՈԹի մէկ պոյինգը չախաչխուած է Սեպտ. 13էն 14ի գիշերը, Ուրալի Պերմ քաղաքին մօտ, իր 88 ճամբորդներով (21ը օտարական, որոնց մէջ մէկ Ֆրանսացի): Արկածին պատճառները յայտնի չեն:

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԸՍի մէջ բեռնատար եւ մարդատար երկու կառախումբերու բախումին հետեւանքով 25 հոգի մեռած է եւ 47 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Կը թուի որ ուղեվարձին յանցանքին հետեւանքով պատահած է արկածը:

ՏՕՎԻԼի մէջ վերջ պատ ամերիկեան ֆիլմի փառատօնը, որու կը նախագահէր Գարոլ Պուքէ: Այս 34րդ փառատօնին Ա. մրցանակին արժանացաւ Մ.Քգարթիի «Այցելուն», որու նիւթը կը վերաբերի ԱՄՆ գաղտնի գաղթողներուն եւ չարչարուած մանկութեան մը:

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2008/09

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

20 SEPTEMBRE 2008 — 17 JANVIER 2009
Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(Absentéisme exclu)**
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves francophones seront capables de parler, ainsi que de lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian** avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

20 SEPTEMBRE 2008 — FIN JUIN 2009
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
99 EUROS (frais d'expédition inclus).
Pour tous ces cours et le manuel : **RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.**

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak-Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE le 22 NOVEMBRE.
Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

□

REPRISE DES COURS D'ARMENIEN
ANNEE SCOLAIRE 2008 - 2009

— REGION PARISIENNE —

ARNOUVILLE
Reprise des cours le mercredi 17 septembre à 14h
Cours dispenses : Cours de langue arménienne de la maternelle au Bac — Cours pour adultes — Cours d'alphabétisation — Cours de chant, de danses, d'art culinaire.
Renseignements : Maral 01.39.85.26.32.
Les inscriptions se feront le Samedi 13 septembre de 14h à 17h au 71 ave. Henri Barbusse — 95400 Arnouville-lès-Gonesse.

ISSY-LES-MOULINEAUX
Anonce déjà publiée.

SEVRAN
Reprise des cours le samedi 20 septembre à 14h
Tous niveaux enfants — Cours d'adultes
les lundis soirs à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue : 17 rue Charles Péguy - 93190 Livry-Gargan.
Renseignements : Madeleine 01.43.83.87.68.

GRENOBLE
Les cours ont lieu au local de la CBAF: 40 ave. Ambroise Croizat — 38400 St. Martin d'Héres.
Inscriptions et renseignements : Nicole Saboundjian 06.37.32.57.97.
Reprise des cours : à communiquer ultérieurement.

LYON
Annonce déjà publiée.

SAINT MAURICE DE BAYNOST
le samedi 27 septembre à 10 heures au Centre Jacques Brel : Place d'Arménie — 01700 St. Maurice de Baynost
Renseignements : 04.78.55.42.60 ou 04.78.55.34.79.

VALENCE
Inscriptions le mercredi 17 septembre à 9 heures 30
Les cours ont lieu les mercredis de 9h à 11h30 et de 14h à 16h selon le niveau, à la M.C.A. de Valence : 32 rue Pompery 26500 Bourg-les-Valence.
Renseignements : 04.75.44.52.49.

VIENNE
Annonce déjà publiée.

□

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, կորիէն բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի հայութեան ընկերա-տնտեսական թշուառ պայմաններուն, դպրմական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չատպ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անպակաս մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս գժուարին կացու-թեանէն դուրս գալու համար:

Զեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 21
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ
ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԱՑՍՕՐ
ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՅՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է:
Պատարագի ընթացքին, կը կատարուի Հանրապետութեան մաղթանք:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած են Ընդհանուր Արտակարգ Ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ 9 Նոյեմբեր 2008, ժամը 15ին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ՝ 15 rue Jean Goujon, Փարիզ 8րդ:
Նիւթ – Բարեփոխութիւն Ընկերակցութեան կանոնագրութեան:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

★ ☆ ★

COMMUNIQUE

Les membres de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne sont convoqués à l'Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra le dimanche 9 novembre 2008, au siège, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème.
Ordre du jour : Modification des statuts de l'association.

BUREAU
DU CONSEIL D'ADMINISTRATION

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club «Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN**, réalisateur

Jeudi 18 septembre à 20 heures

LE NOYER SOLITAIRE

Un film de Frounzé DOVLATIAN, 1986
ArmenFilm, VO, sous-titré

Avec **Armen Djigarkhanian, Frounzé Dovlatian, Anette Haroutiounian**

Musique de **Martin Vartazarian**

Directeur des programmes : **ARTO PEHLIVANIAN**

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի
Մէջլին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՂԱՑՈՎ

կը տօնեն մի՛ութեան 80ամեակը
Կիբրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսթինի Թոպալեանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԵԱՁԱՁԵԻԵԼ:

Թենէն դուրս գալու համար:

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
MERCREDI
17 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւերջեան առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22·031 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·031

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ գլխաւոր դրամատունը-ին Լեհման Պրոդըրսի անանկութիւնը Սեպտ. 15ին, ծանր հետեւանքներ ունեցաւ նաեւ աշխարհի բոլոր սակարաններուն վրայ: Ֆրանսայի մէջ, ծանր վնասներ կրեցին դրամատունները, առաջին հերթին Պի. էն. փի. – Փարիպան եւ Սոսիէթէ Ժեներալը, նոյն հետեւանքները կային բոլոր երկիրներուն մէջ: Ֆրանսայի տնտեսութեան նախարարուհին ապահովութիւն կու տայ որ Ֆրանսայի մէջ վնասները սահմանափակ կ'ըլլան բայց եւ այնպէս մտահոգութիւնները չատ են եւ արդար, բոլորը այն մտավախութիւնն ունին որ կրնայ կրկնուիլ 1929ի ծանր տագնապը: Լեհման Պրոդըրսի անանկութիւնը անխուսափելի դարձած էր տարւոյն երրորդ եռամսեային 3,9 միլիառ տոլարի կորուստ մը արձանագրելէ ետք:

ՕՊԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարը ժապի տը Հուպ Շեֆէր անդամ 26 պետութիւններու պատուիրակութեան մը ղեկը Թիֆլիս գացած է Սեպտ. 15ին երկօրեայ այցելութեան մը համար, որու ընթացքին բացումը պիտի կատարուէր ՕՊԱՆ – Վրաստան յանձնախումբին, ստեղծուած Ռուսաստանի հետ օգոստոսեան պատերազմին: Այս այցելութիւնը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուած է Վրաստանի կողմէ, բայց միաձայնութիւն չէ դառած արեւմտեան պետութեանց մօտ: ՕՊԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարը հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆայնանշիըլ Թայմզի, ուր կը քննադատէ Սարքոզի – Մեդվեդեւ համաձայնագիրը (Սեպտ. 8) որ կարելիութիւն կու տայ Մոսկուայի պինեալ ուժ պահելու Հարաւային Օսէթիա եւ Աբխազիա: Մինչ կողմէն, ընդդիմութիւնը կրկին ոտքի ելած է Թիֆլիս: Իսկ Մեդվեդեւ կը գտնէ որ Սահակաշվիլի «հոգեպէս անկայուն» է եւ թմրեցուցիչ կը գործածէ:

ՓԱՐԻԶի ոստիկանութիւնը Սեպտ. 15-ին ձերբակալած է վեց պատանիներ, որոնք նաեւ կը պատկանին զոհերուն թաղամասին, այսինքն 19րդին, ուր 10 օր առաջ Էիֆֆա կրող երեք երիտասարդներ խոշտանգուած էին եւ դէպքը ներկայացուած էր որպէս հակահրէական արարք, զոր ներքին նախարարուհին ալ դատապարտած էր: Այս ձերբակալութիւնները ալ հաստատած են որ պատահածը պատանիներու մրցակից խմբակներու ընթացիկ կռիւներ են, որոնք չատ յաճախակի են այդ շրջանը: Ցաւելեալ հաստատումն ալ այն է, որ ձերբակալուած պատանիներու մէկն ալ ծագումով հրեայ է: Նոր բախումներ կրկին պատահած են 19րդ թաղամասին մէջ, Սեպտ. 15ին ալ: երկու պատանիները 16 եւ 18 տարեկան, դաշունահարուած են ժամը 20ի չուրջ, ոմէ տը Գրիմէ:

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒՅԱՑԱԼ փոխեց իր ոգեմաղարութիւնը, յայտարարելով Սեպտ. 15ին որ առաջին քարտուղարի պաշտօնին իր թեկնածնութիւնը նախապայման մը ըլլալէ կը դադրի: Ա.րտայայտուեցաւ Սեպտեմբեր 15ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն: Կը թուի որ այլեւս չատ ապահովութիւն չունի որ կրնայ յաղթել եւ կը նախընտրէ յետքայլ ընել ի յառաջագունէ կոչ ընելով ընկերներուն որ «թեկնածնութեան հարցեր սառնարան դնեն»: Քար մըն ալ նետած է Ֆր. Հոլանտ, յայտարարելով որ աւելի չէզոք դիրք պէտք է բռնէ:

ՖՐ. ՖԻՑՈՆ յանուն Ֆրանսայի կառավարութեան հրաժեշտ տուաւ Պապին Լուրտի օդակայանը եւ այդ առթիւ յայտարերց անոր (Սեպտ. 15). «Ֆրանսա ձեր մեկնումը կը դիտէ յուզումով եւ երախտագիտութեամբ»: Բենեդիկտոս ԺԶ. ալ իր կարգին ըսաւ. «Ձամբորդութիւնս ձեր երկրին մէջ հրճուանք պատճառեց սրտիս»: Լուրտ գացած էր նաեւ Տիկին Պերնատէթ Շիրաք, որու հետ կարճ հարցազրոյց մը ունեցած է Փարիզիէն, ուր նախկին նախագահին կինը խոստովանած է որ չի նեղուիր երբ պատարագը լատիներէն է եւ վկայութեան կը բերէ վանականներու «Գրիգորեան» երգեցողութիւնը որ լատիներէն է:

ՆՈՐ ՏԷԼՀԻի իշխանութիւնները բաւական իրար անցած են եւ Սեպտեմբեր 15ին Թայմզ ափ Ինտիա օրաթերթին իսկ «պատերազմի մէջ ենք» խորագրած է իր խմբագրականը, Սեպտ. 14ին պատահած արիւնալի ռմբափորձերէն ետք: Ցաջորդական հինգ պայթումներ երեք տարբեր վայրերու մէջ 21 հոգիի մահուան պատճառ եղած են, բաւական ցնցելով երկիրը: Արարքներուն տէր եղած են հնդիկ մուճահետոհիններ: Հեռատեսիլի կայաններուն ղրկած իրենց ստանձնումին մէջ չեչուած են.– «Հնդիկ մուճահետոհինները կրկին հարուածեցին, որպէսզի ղեզք անարդարութեան եւ ճնշումի աղէտալի հետեւանքները, որոնց են-

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՑՔԸ

«Հայ Ազգային Գոնկրէս»ի հերթական հանրահաւաքը որ տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 13ին Մասենադարանի կից տաբած քին վրայ, յատկանչուած է իշխանութիւններու հետ որոշ համերաշխութեան երեւոյթով մը: Պատկան իշխանութիւնները Մարտ 1էն ի վեր առջին անգամ արտօնած էին ցոյցը, բայց ոչ՝ անոր յաղորդելիք երթը: Ձեռնարկին սկիզբէն առաջ ոստիկանները յայտնած են թէ եթէ հանրահաւաքին կազմակերպիչները յամառին երթ կատարել, իրենք պատասխանատու պիտի չնկատուին հետեւանքներէն: Ամէն պարագայի, չարժումին ներկայացուիչը Լեւոն Զուրաբեան ցոյցին աւարտին յայտարարած է թէ անապահով իշխանութեան, օրուան ծրագիրէն չնչած են երթը: Ատոր մէջ, ըսած է թէ դեր ունեցած է «օրուան խորհուրդ»ն ալ (Ս. Խաչի տօնը):

Ինչ կը վերաբերի հանրահաւաքին, ըստ ոստիկանական աղբիւրներու 6-7 հազար հոգի խմբած է ան: Առջին մասին մէջ ելոյթներ ունեցած են Լ. Զուրաբեան, Դաւիթ Շահնազարեան, մարքսական Դաւիթ Յակոբեան, Արամ Կարապետեան, Արամ Սարգսեան եւ ընդդիմադիր քանի մը այլ դէմքեր: Իրենց յաղորդած է Լ. Տէր Պետրոսեան որ անգամ մը եւս չեչտած է թէ խարդախուած ընտրութենէն ետք կազմուած աւազակապետական իշխանութեան քնոյթը չէ փոխուած, հակակչիռ չկայ, երկիրը փոխանակ տնտեսութեան օրէնքներու, կը ղեկավարուի դողական աշխարհի օրէնքներով, ազգային հարստութիւնը պետական կողոպուտի առարկայ է, կան բռնապետական հակումներ, եւլն.: Ան գարնան տնտեսական ճգնաժամ նախատեսած է, եթէ կացութիւնը նոյն քնոյթով մնայ:

Լ. Տէր Պետրոսեան քննադատած է Հ.Ց.Դ.-ի ընթացքը Թուրքիոյ նախագահին երեւան այցին առթիւ:

Ընդդիմութիւնը այս ցոյցով եւս կըրկնած է քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումի պահանջը, նախորդ նախագահ Ռ. Քոչեանը Լա Հէյի ատեանին ներկայացնելու համար հանրապրութեան չարունակումը. որպէս ռազմավարական կարեւոր ընելիք, չեչտուած է Գոնկրէսը որպէս համաժողովրդական կառոյց կայացնելու խնդիրը:

Սեպտեմբեր 15ի ցոյցին Գոնկրէսին մաս կազմելու յայտարարութիւն ըրած են Հայ Կամաւորականները եւ Հայ կիներու չարժումը: Առաջիններուն համոզումով Լ. Տէր Պետրոսեան արժանի է յառաջիկայ տարիներուն Հայաստանի նախագահ դառնալու:

Յաջորդ հանրահաւաքին Թուական որոշուած է Սեպտ. 26ը, որ երկու օր առաջ է կեդրոն Թաղամասին Թաղապետի ընտրութենէն: Իսկ այդ ընտրութեան

ԳԼԱՄԱՌ – ԱՐՏԱՇԱՏ ԵՂԲԱՅՐԱՑՄԱՆ ՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

Սեպտ. 12-14 հանդիսաւոր կերպով նչուեցաւ Գլամառի ու Արտաչատի եղբայրացման հինգերորդ տարեդարձը: Այդ առթիւ Ֆրանսա եկած էր Արտաշատէն պատուիրակութիւն մը, մարզպետ Վ. Յովակիմեանի ու քաղաքապետ Գ. Մուրադեանի գլխաւորութեամբ:

Պաչտօնական նչումը Սեպտ. 13 Շաբաթ երեկոյ էր, Գլամառի քաղաքապետարանին մէջ ուր ելոյթներ ունեցան քաղաքապետները Ֆ. Գալթընպախ եւ Գ. Մուրադեան, նաեւ Հայաստանի Փարիզի դեսպանութեան գործերու ժամանակաւոր հաւատարմատար Հ. Գասպարեան: Նոյն առթիւով հանդիպում մըն ալ տեղի ունեցաւ Գլամառի քաղաքապետին եւ իր հիւրերուն միջեւ, գործակցութեան կարգ մը ծրագիրներու քննարկումով: Համաձայնութիւն գոյացաւ 2009ին Արտաշատի մէջ բացումը կատարելու Գլամառի պուրակի մը. այդ բացումին Գլամառի պատուիրակութիւն մը փոխադարձ այցով կ'երթայ Հայաստան:

Սեպտեմբեր 14ին Գլամառի կեդրոնին մէջ բացումը կատարուեցաւ Հայեւ-Ֆրանսական բարեկամութեան քանդակին որ նուէրն էր Արտաշատի քաղաքապետին:

Գոնկրէսին կողմէ թեկնածու ներկայացած է Արարատ Զուրաբեան:

* * *

Է. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ԹԵՀՐԱՆ ԱՅՑԸ

Արտաքին գործերու նախարար Է. Նալպանտեան, Սեպտեմբեր 15ին Թեհրան կը մեկնէր իրանցի իր պաչտօնակից Մ. Մոթթաքիի հաւէրով: Այցը կը տեւէր երկու օր: Հայաստանի նախարարը հանդիպումներ կ'ունենար նախագահ Մ. Ահմատինեժատի, Ազգ. Ժողովի նախագահին, Ազգ. ապահովութեան խորհուրդի քարտուղարին եւ արտաքին գործերու նախարարին հետ:

* * *

ՍՓԻՒՌՔԻ ԿԵԴՐՈՆԻ ԾԱԽՔԸ Կը ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 13 Շաբաթ օր Սփիւռքի հետ կապերու պետական կոմիտէի նախագահ Հրանոյշ Յակոբեան ընդունած է Ռուսաստանի Հայերու միութեան նախագահ Ա. Աբրահամեանը: Անոնց տեսակցութիւնը նիւթ ունեցած է Հայաստան – Սփիւռք գործակցութեան զարգացման ուղիները: Երկուքը համաձայնած են յառաջիկային ստեղծուելիք Սփիւռքի նախարարութեան հովանիին տակ, Վայոց Ձորի մէջ Սփիւռքի կրթամշակութային միջազգային կեդրոն մը հիմնելու: Անոր ծախքը ամբողջութեամբ պիտի ստանձնէ Ա. Աբրահամեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ ՎԱԽՆԱԼՈՒ ՈՉԻՆՉ ՈՒՆԻՆՔ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Թուրքիոյ նախագահին երեւան այցը անդտանելի չնորհ նկատելու Հայաստանի իշխանութիւններուն քիչ մը չատ աժան կեցուածքը սկսած է առջին պտուղները տալ: Հասկնալի է որ չատ քաղցրահամ, կամ բարի պտուղներ չեն անոնք. բայց հակառակը յուսացողներ պէտք է ստանձնեն յուսախաբութեան բաժինը, վերատեսութեան ենթարկելով Թուրքիոյ մասին իրենց ծանօթութիւնները, պատմութեան անսխալական դասերը:

Ստեղծուած կացութիւնը արդարօրէն իրաւունք տուած է Թրքական կողմին, աւելի ինքնավստահութեամբ ու յամառութեամբ նորոգելու իր ծանօթ չանկերդը: Արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան Զուիցերիոյ մայրաքաղաքէն Անդարա վերադարձին պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն խանգարիչ գլխաւոր ազդակներ են 1915ի դէպքերը եւ անոնց քննարկումին համար միասնական յանձնախումբի կազմութեան խնդիրը: Առաջինին մասին Զուիցերիոյ 2003ի ճանչումի որոչումը, ըստ Թուրք նախարարին, «հարց մըն է որ կրնայ լուծուիլ խորհրդարանականներու միջեւ մտիկ չփումներով եւ նիւթը լաւագոյնս ծանօթացնելով զուիցերացի ժողովուրդին»:

Ինչ կը վերաբերի հայեւթուրք մարմնին, Պապաճան Զուիցերիոյ Ազգային Ժողովի նախագահին բացատրած է թէ այդ ուղղութեամբ իրենց առաջարկը ներկայիս սեղանի վրայ է, ապա կրկնած է. Մենք որեւէ պահու պատրաստ ենք դիմակայելու մեր պատմութիւնը: Անկէ վախնալու ոչինչ ունինք եւ արդէն պատրաստ ենք առերեսումի գալու պատմութեան ուսումնասիրութեան այդ մարմնին փաստաթուղթերու քննարկումին արդիւնքներուն հետ: Ա'յս աստիճան ինքնավստահ ենք: Բնական է որ մեր այս առաջարկը չատ դրական ընդունելութիւն կը գտնէ աչխարհի ամէն կողմէն. մեծապէս կը դնահատուի նման անկեղծ, թափանցիկ եւ գիտական մօտեցումով հարցը ձեռք առնելու մեր կեցուածքը, յատկապէս անոնց կողմէ, որոնք չեն խուսափիր հարցերու մասին միտք յղնեցնելէ, հարցերուն տրամաբանական մօտեցում ցուցաբերելէ»:

Աւելորդ է նչել թէ Պապաճան ակնարկութիւն իսկ ըրած չէ Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու, կամ սահմանը բանալու երեւանեան սպասումներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տոքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Արեւմտահայ լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչներու վերապատրաստման դասընթացները 2000 թուականէն սկսեալ տեղի կ'ունենան ամէն ամառ Հայաստանի մէջ: Փարիզի «ՄԱՇՏՈՑ» Հայ Լեզուի Պահպանութեան Միութեան եւ Երեւանի Մաշտոց Ա-բովեան Մանկավարժական Համալսարանի «Սփիւռք կեդրոն»ին կողմէ հաստատուած այս դասընթացները երկու ճիւղաւորում ունին.–

ա) Սփիւռքի հայկական վարժարաններու մէջ պաշտօնավարող հայերէնի ուսուցիչներու վերապատրաստութիւնը՝ հայագիտական նիւթերու գծով (լեզու, քերականութիւն, գրականութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, կրօնք, երգ, պար), բ) Հայաստանի եւ Արցախի դպրոցներուն մէջ պաշտօնավարող հայերէնի ուսուցիչներու վերապատրաստութիւնը՝ արեւմտահայ լեզուի, ուղղագրութեան, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան գծով: Երկու դասընթացներն ալ կը գործեն Հայաստանի Կրթութեան նախարարութեան համամտութեամբ, քանի որ Հայաստան–Սփիւռք կապերու ամրացման համար կարեւոր աղդակ կը նկատուին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ 2008 ՕԳՈՍՏՈՍ

Սփիւռքահայ խումբի դասընթացներուն բացումը կատարուեցաւ Յուլիս 21ին եւ չարունակուեցաւ մինչեւ Օգոստոս 20: Այս տարի վերապատրաստութեան եկած էին 17 երկիրներու ամէնօրեայ կամ միօրեայ վարժարաններէն հայերէնի 26 ուսուցիչներ, որոնք իրենց դպրոցներուն կողմէ Երեւան ուղարկուած էին խորացնելու համար իրենց հայերէնագիտական ծանօթութիւնները: Պէտք է յիշել, որ նախորդ կրթութեան նախարարին սխալ մէկ որոշումով այդ դասընթացները Սփիւռք կեդրոնի ձեռնհասութենէն խլուելով Կրթութեան Ազգային Ինստիտուտին փոխանցուած էին: Դժբախտաբար, այդ կազմակերպութեան դասախոսական կազմը չունենալով անհրաժեշտ փորձառութիւնը նման դասընթացք մը ղեկավարելու, նաեւ չհիերապետելով արեւմտահայերէնին եւ զգալիօրէն չունենալով Սփիւռքահայ կրթական կացութեան մասին, այդ փոփոխութիւնն ու այդ «երկրաչարժ»ը ընդհանուր դժգոհութեան տեղի տուած էին: Այս բոլորի արդիւնքը այն եղաւ, որ ստեղծուած կացութեան անհանգոյց արձագանգները վնասեցին դասընթացներու վարկին: Բարեբախտաբար, անցեալ տարի յիշեալ նախարարը պաշտօնանկ եղաւ եւ դասընթացները վերադարձուեցան Սփիւռք կեդրոնին ու իր արժանաւոր տնօրէնին՝ բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանին, որ Հայաստանի դասախոսներէն կը զանազանուի արեւմտահայ լեզուի, քերականութեան կալուածի իր ծանօթութեամբ:

Նուազ կարեւոր չեն իր կազմակերպչական կարողութիւնը եւ իր բարեկիրթ ու պարկեշտ վարմունքը: Այս կարողութիւններուն շնորհիւ յաջողեցաւ կարգ ու կանոնով կազմակերպել այս ամառուան դասընթացները:

Դասընթացները տեւեցին լրիւ մէկ ամիս, որոնց վերջաւորութեան ուսուցիչները այցելեցին Երեւանի եւ շրջակայքի գիւղական սովորական վայրերէն եւ թանգարաններէն բացի, նաեւ Զանգեզուրի յիշարժան վայրերը՝ Եղեգնաձոր, Սիսիան, Ջօրաց քարեր, Շաքէի ջրվէժը, մինչեւ Տաթեւ: Անոնք մասնակցեցան նաեւ Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցող եռօրեայ կրթական երրորդ Մորհրդաժողովին:

Դասընթացներու փակման հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ հուքով, Կրթութեան նորընտիր նախարար Պր. Սպարտակ Սէյրանեանի, Կրթութեան նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի պետ Պ. Հրաչ Թադէոսեանի, Մաշտոց Մեսրոպ Մանկավարժական համալսարանի Տեսուչ Պր. Արտուշ Ղուկասեանի, դասախոսական ամբողջ կազմի եւ հիւրերու ներկայութեան: Կրթութեան նախարարը չեշտեց այս դասընթացի կարեւորութիւնը Սփիւռքի մէջ հայապահպանութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստան–Սփիւռք կապերու ամրացման տեսակէտէ: Իսկ Պր. Ա. Ղուկասեան նշեց, որ Մանկավարժական համալսարանը պատրաստ է ամէն դիւրութիւն տալու այն ուսուցիչներուն, որոնք կ'ուզեն մանկավարժական եւ հայագիտական կրթութիւն ստանալ: Ցօսք առաւ նաեւ ակադեմիկոս Վլատիմիր Բարխուդարեան, ընդգծելով որ ինք կը խոնարհի հայապահպանման սուրբ գործին նուիրուած հայ լեզուի ուսուցիչներուն առջեւ: Ի վերջոյ, Մանկավարժական համալսարանի «Սփիւռք» կեդրոնի տնօրէն տոքթ. Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան չնորհաւորեց դասընթացը յաջողութեամբ աւարտած ուսուցիչները, յանձնեց իրենց վկայականները եւ «Սփիւռք» կեդրոնի կողմէ նուիրեց գիրքեր: Տեղի ունեցաւ նաեւ ողջերթի ճոխ հիւրասիրութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ծանօթ է, 2000 թուականէն ի վեր Փարիզի Մաշտոց Միութիւնն եւ Երեւանի Մանկավարժական համալսարանի «Սփիւռք» կեդրոնը ստանձնած են Հայաստանի եւ Արցախի դպրոցներուն մէջ պաշտօնավարող հայերէնի ուսուցիչներու վերապատրաստութիւնը՝ արեւմտահայ լեզուի եւ ուղղագրութեան, ինչպէս նաեւ արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան գետնի վրայ:

«Արեւմտահայ լեզուի եւ գրականութեան փորձնական դասընթաց» կոչուող այս դասընթացը ունի զոյգ նպատակներ:

Առաջին հերթին, նման պատրաստութիւն ստացած ուսուցիչներ, համակողմանի եւ խորացուած ծանօթութիւն ունենալով թէ՛ արեւմտահայ եւ թէ արեւելահայ երկու լեզուներու եւ երկու գրականութիւններու մասին, անշուշտ կրնան ապահովել Հայաստանի եւ Արցախի հանրակրթական դպրոցներուն մէջ աշակերտներու մայրենի լեզուին՝ արեւելահայերէնի բարելաւումը: Արդարեւ, արեւմտահայերէնի հարուստ բառապաշարը կրնայ փոխարինել ներկայ արեւելահայերէնի մէջ առղօսկող անգլերէնէն, ֆրանսերէնէն, ռուսերէնէն բառերը, կամ այդ բառերով կազմուած հայերէնի սըխալ բառաբարդութիւններն ու ածանցումները եւ նպաստել ներկայ արեւելահայ լեզուի մաքրման եւ հարստացման:

Երկրորդ, նման պատրաստութիւն ստացած ուսուցիչներ կարող են ուղարկուիլ Սփիւռք, համապատասխան վկայականով, ժամանակաւորապէս փարատելով որոշ դպրոցներու ուսուցչական տագնապը Սփիւռքի մէջ: Ներկայիս, չատ հայաստանցիներ արեւմուտք գաղթելով կ'ուզեն հայերէնի ուսուցիչ դառնալ, Փրանսայի մէջ կամ այլուր, առանց արեւմտահայերէնին տիրապետելու եւ առանց վկայականի, յաճախ նոյնիսկ արեւելահայերէն դասաւանդելով՝ արեւմտահայ աշակերտին, ինչ որ անընդունելի է: Ուրեմն, եթէ ներկայի եւ մանաւանդ ապագայի տեսակէտով Սփիւռքի մէջ հայ լեզուի ուսուցչի տագնապը մեր միջոցներով վերացնելու կարելիութիւնը չունինք եւ եթէ միակ միջոցը հայաստանցի ուսուցիչներ օգտագործելն է, նախընտրելի է որ այդ ուսուցիչները արեւմտահայ լեզուի վերապատրաստութիւն տեսած ըլլան եւ մանկավարժական վկայական ու փորձ ունենան:

Այս կողմնորոշումով, Երեւանի «Սփիւռք» կեդրոնին մէջ վերապատրաստած ենք արդէն չուրջ 400 ուսուցիչներ, որոնցմէ 35ը արդէն իսկ դասաւանդած են Հայաստանի եւ Արցախի հանրակրթական դպրոցներու Յրդ դասարաններուն մէջ արեւմտահայ լեզու եւ գրականութիւն, չաբաթը չորս ժամ, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով աշակերտներու, տնօրէններու եւ ծնողներու մօտ:

Այս տարի դարձեալ Հայաստանցի ուսուցիչներու վերապատրաստման ձեռնարկեցինք եւ դասընթացի վերջաւորութեան երեք տարբեր թեսթ–քննութիւններով ընտրեցինք յաջողազոյն աշակերտները: Սակայն այս տարի մէկ հոգիով աւելցուցինք թիւը եւ ունեցանք եօթը ուսուցիչներ: Անոնցմէ երկուքը Լաչինէն են (ընդ որս մէկը՝ այր է, ութ տարուան մեր փորձի ընթացքին միակ այր ուսուցիչն է), միւս երկուքը Արցախի տարբեր վայրերէն են, իսկ երեք մնացեալները Հայաստանէն են: Ափսոս որ նիւթական պատճառներով չենք կրնար աւելի մեծ թիւով ուսուցիչներ վերապատրաստել: Ցաւալի է, որ մեզմէ աւելի հարուստ եւ մեծ միութիւններ չեն մասնակցիր մեր ջանքերուն: Այլապէս, նիւթական միջոցներու միացումով կարելի էր շատ աւելի արագացնել հայաստանցի ուսուցիչներու վերապատրաստումը: Որեւէ արգելք չկայ: Մէկ դասախօսը կրնայ դասաւանդել տասը հոգիի, կամ ալ յիսուն–վաթսուն հոգիի, ինչպէս որ է պարագան համալսարաններու մէջ: Ծանր էր լսել կրթութեան նախարարին խօսքը, թէ՝ «Այս գնացքով մինչեւ 3008 թուականը ուսուցիչ պիտի վերապատրաստէք 3000 դպրոցներուն համար»: Յամենայն դէպս, առանց բարեբարի, առանց ուրիշ միութիւններու օգնութեան, միայն մեր սեփական ուժերով այսքանը կրնանք ընել:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱԼԷՊ

ԳԻՆԵՋՕՆՈՎ ԵՒ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍՈՎ՝ ԹԷՈԴԻԿ ՈՒ ԻՐ «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ» ԾԱՆՕԹԱՑՈՒԵՑԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցագեցած այս մթնոլորտին մէջ այնուհետեւ բեմ բարձրացաւ օրէնի երկրորդ բանախօսը՝ «Մարմարա»յի երկարամեայ խմբագրապետ եւ վաստակաշատ գրագէտ Ռ. Հատտէճեան, որ առաջին մէկ օրէն ամէնէն չատ խանդավառուողներէն մին եղած էր Թէոդիկի վերահրատարակութիւններով եւ իւրաքանչիւր հատորի մասին սիրուն գնահատականներ ստորագրած էր իր թերթին մէջ:

Ռ. Հատտէճեան, որ բեմի պերճախօս վարպետ մըն է նաեւ ու գիտէ դաղտնիքը իր ունկնդիրները համակելու գրական գիւտերով եւ իւրայատուկ մեկնաբանութիւններով, այս անգամ եւս մագնիսացուց ներկաները՝ ողջոյնի եւ քաջալերանքի իր այն սրտագեղ խօսքերով, զորս ուղղեց Թէ՛ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան առհասարակ, Թէ՛ հիմնարկութեան Հայկ. Բաժանմունքի տնօրէն Փրոֆ. Զաւէն Եկաւեանին, Թէ՛ Լեւոն Շատոյեանին, Թէ՛ ալ «Կիլիկիա» հրատարակչատան սեփականատէր Մ. Էպլիղաթեանին:

Հատտէճեան յայտնեց Թէ Հալէպի նկատմամբ միշտ կարօտ մը պահեց իր սրտին մէջ այն օրէն ադին, երբ առաջին անգամ հրաւիրուեցաւ այս քաղաքը (2000թ.): Հիմա ականատեսն է նաեւ այստեղ տարուած կրթական, մշակութային եւ հրատարակչական աքանչելի աշխատանքներուն, որոնց մէջ իր պատուաբեր տեղը պիտի ունենայ Թէոդիկի Տարեցոյցերուն նորատիպ շարքը:

Հատտէճեան ճչգրիտ դիտարկումներով նկատել տուաւ, որ Թէոդիկ իր Տարեցոյցի առաջին քանի մը թիւերուն մէջ տակաւին չէր կրցած ճշդել իր իսկական առաքելութիւնը: Ան զանոնք կը հրատարակէր իբրեւ տոկ «զբօսալի ու պետական» ժողովածուներ: Բայց երրորդ թիւէն եաք, Թէոդիկ արդէն դաւաւ իր ուղին, Տարեցոյցերը վերածեց ապագայի ուղղեալ պզտիկ հանրագիտարաններու, որոնց էջերը այսօր մէկ առ մէկ կը դարձնենք, մեզ չչմեցնող այնքա՛ն առատ նիւթեր գտնելով այնտեղ:

Հիւր բանախօսը ներկաներուն ուչադրութիւնը հրաւիրեց Թէոդիկի կարգ մը առանձնայատկութիւններուն վրայ, նչելով աչխատանքի նկատմամբ անոր սէրը, համեստութիւնը, իր գործին նկատմամբ նուիրումը, բծախնդրութիւնը, մեծ ու փոքր բոլոր գրողներուն հետ կապ հաստատելու եւ անոնցմէ գրութիւններ ապահովելու իր ունակութիւնը: Յատկութիւններ, որոնք մեր առջեւ կը հանեն օրինակելի եւ տիպար խմբագիր մը:

Ռ. Հատտէճեան թելադրեց, որ քանի մը տարի առաջ անգտանելի նկատուած այս տարեցոյցերուն վերահրատարակեալ օրինակները դարդարեն մեր տուներուն գրադարանները ու մեղի յուչեն մեր փառաւոր անցեալը: Ան մաղթեց նաեւ, որ Հայութեան ծոցէն յայտնուի նո՛ր Թէոդիկ մը, որ այս անգամ իր հրատարակելի տարեցոյցերով սկսի դրի առնել մեր ապագայ բախտաբերը տարիներուն պատմութիւնը:

Այս երկու հետաքրքրական բանախօսութիւններէն անմիջապէս

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ՝ ՇԱՒԱՏՆԿՈՒՄ ՏԻՏԶԻՒՆԱԿԱՒԲԵՐԴԻ ՄԷՋ ԵՒ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մխուքեան հիմնադրութեան 90ամեակի նախաձեռնութիւններու շարքին, Հ.Մ.Ը.Մ-ի կեդրոնական վարչութիւնը այցելութիւն մը տուաւ Մեծ Եղեռնի Տիւթեռնակաբերդի յուշարձան եւ անմար կրակին չուրջ իր յարգանքի տուրքը մատուցեց մէկուկէս միլիոն զոհերու յիշատակին եւ այս առիթով կատարեց ծառատնկում, ներկայութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ. – Հ.Ա.Ս.Կ.-ի վարչութեան: Ձեռեղուեցաւ նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի անունով յուշատախտակ մը: Կեդրոնական Վարչութեան պատուիրակութիւնը ապա ուղղուեցաւ Թանգարան, ուր հանդիպում մը ունեցաւ տնօրէնին հետ: Կեդրոնական Վարչութեան անդամները չրջագայեցան Թանգարանի յարկերը: Թանգարանին մէջ ստեղծուած էր մարզական նոր բաժանմունք, ուր յատուկ յիշատակութեան արժանացած էին մխուքեան հիմնադիր Շաւարշ Քրխեանը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի առաջին սերունդը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կեդրոնական Վարչութեան պատուիրակութիւնը ապա մեկնեցաւ Զարենցաւան, ուր սկաուտական չարքերու ընդմէջէն ընդունուեցաւ ՀՄԸՄ – Հ.Ա.Ս.Կ.-ի վարչութեան եւ տեղւոյն մասնաճիւղի պատասխանատու մարմիններուն կողմէ: Տեղի ունեցաւ Զարենցաւանի սրահի բացում: Աւրատասանեցան յատուր պատշաճի խօսքեր եւ յարատեւ յաջողութեան մաղթանքներով կեդրոնական Վարչութեան անդամները հրաժեշտ առին ներկաներէն:

Հ.Մ.Ը.Մ.

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՑ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՏԻԹՐՕՑԹԻ մէջ, Օգս. 6ին, իր մահկանացուն կնքած է ՌԱԿ-ի վեթերան անդամ Սուրէն Աբրահամեան: Ողբացեալը ծնած էր Վանի Լեզք գիւղը 1907ին, ականատես եղած էր ինքնապաշտպանութեան հերոսամարտին եւ ճաշակած ցեղասպանութեան արհաւիրքները: Եղեռնին կորսնցուցած էր իր ընտանիքէն 35 անդամներ, մայրը յաջողած էր Վանէն գաղթի ճամբուն վրայ փրկել ընտանիքէն հինգ անդամներ, որոնք 1918ին ապաստան գտած էին Իրաքի Պաքուպա քաղաքը: Պատանի Սուրէն իր ուսումը ստանալէ եռք վկայուած էր Տիթրոյթի Ուէյն Սթէյթ համալսարանէն 1930ին քիմիական ճարտարագիտութեան մէջ: Սուրէն Աբրահամեան, չնորհիւ իր սուր յիշողութեան լոյս ընծայած էր, 1993ին, ինքնակենսագրական հատորը «From Van to Detroit, surviving the Armenian genocide» խորագրով: Ծննդեան հարիւրամեակին լոյս տեսած էր իր երկրորդ հատորը՝ «A journey of one hundred years», աղջկանը խմբագրութեամբ: Աբրահամեանները նաեւ հիմնադիր անդամներ եղած են Տիթրոյթի Թէքէեան մշակութային մխուքեան:

* * *

ՊԻՒՑԻԻՔՏԷՐԷի Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ մէջ Յուլիս 31ին նչուած է եկեղեցւոյ Դպրաց Դասերգչախումբին տարեդարձը: Աւրողուքեան եւ յաջորդող սերոյ սերունդին նախագահած է պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ Շահան արք. Սվաճեան: Սերոյ սեղանը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ: Հանդիսավարը եղած է Աատուր սրկ. Խոզոէմիրճի: Յակոբ սարկաւագ կարդացած է Դպրաց Դասու տեղեկագիրը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Շնորհաւորական իր խօսքը արտասանած է Ռ. Հատտէճեան, որ դիտել տուած է որ նախորդ օրը իրեն համար երկու տարեդարձներու օրն է, մէկը Դպրաց Դասու, միւսը «Մարմարա»յի (68րդ): Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան արք.:

* * *

ՊՈՍՐԻԱԼԻ քաղաքապետարանի կազմակերպած «Երախաներու տօնակատարութեան» որ տեղի ունեցած է Փառք Ժան Տրափօ-ի մէջ Օգոստոս 16ին Համազգայինի Անի պարախումբի կրտսերները անգամ մը եւս իրենց մասնակցութիւնը բերած են: Վարչական անդամներու հսկողութեան տակ 15 պատանիներ ներկայացուցած են հայկական պարեր (Ուրմեցի, Տօնական Հայաստան) եւ արժանացած են ներկաներու գնահատանքին:

Livres reçus

PERTINENTES IMPERTINENCES

ARA BALIOZIAN

Traduction : **Mireille Besnilian**
Denis Donikian
Dalita Roger

Actual art / Erevan 2008

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Եռեւնուն վազեցի, բայց չհասայ· ասդին անդին թափառեցայ··· ամէն կողմէն ինծի կը թուէր որ տղուս ձայնը կը լսեմ ու ճամբաս չփոթեցայ· ատեն մը եռքը դէմս ելաւ Սաֆիյէ հանըմ, Աղդը Գանձին քոյրը· ձեռքէս բռնեց ու դէպի իրենց տունը առաջնորդեց:

– Քեզի կը վայելէ աղջիկներուդ քովը ըլլալ, ըսաւ:

– Կարապե՞տս, հարցուցի արցունքէս խեղդուելով:

– Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, պատասխանեց··· չատ չտանջուեցաւ:

Գիտէի արդէն ու կը ապասէի որ տղուս սպաննուելուն լուրը առնեմ, բայց ա՛ն կանջներուս չհաւատացի··· ցաւէս քար կտրած կեցայ Սաֆիյէին դիմացը:

– Նստինք, ըսաւ վչտացած ձայնով, ու ձեռքէս բռնելով ստիպեց որ գետինը խոտերուն վրայ տարածուիմ· այդ միջոցին պատմեց ամէն բան:

– Հոն էի ու աչքերուս չհաւատացի· ականջներովս լսեցի· մարդիկ գինովի ու խենթի պէս էին, զաւակը իր հօրը, եղբայրը եղբօրը զարնելու պատրաստ· այդպիսի դէշ րոպէներ կան Աստուծոյ մեզ սահմանած ժամերուն մէջ եւ այդ րոպէներէն մէկուն զոհ պնաց զաւակդ:

– Եաւրո՛մ··· եաւրո՛մ կը գոչէի ես, արեւդ մարեցաւ, կեանքը այնքա՛ն քաղցր էր քեզի համար· ի՞նչ զէնքով զարկին, ո՞ր տեղէդ զարկին, եարալը մարմինդ ո՞ւր մնաց· անդամ մըն ալ կեանք տայի քեզի··· աչքերուս լոյսէն լոյս ա՛ռ, իմ չունչէս չունչ առ եւ չորս կողմդ նայէ՛, կ՛տեսնե՞ր կեանքէն··· եաւրո՛մ··· ի՞նչ զէնքով զարկին քեզի···

– Գետին եղերքը տարեր էին, պատասխանեց Սաֆիյէ ու հոն կարապետը Հապիպին հանդիպեցաւ· «Մէկ հողի վրայ ծնած, մէկ երկնքի տակ ապրած ենք, Հապի՛պ, ըսաւ, աղէ, հացի հախ կայ մէջերնիս մէկ ամանէ կ՛ուտէինք, մէկ գաւաթէ կը խմէինք, խնայէ՛ երիտասարդութեանս»: Բայց անոնք մտիկ չըրին ու ձեռքերը կապեցին: Հապիպ գոտիէն դանակը քաշեց ու մօտիկցաւ···

«Ես դանակէն կը վախնամ, գետը նետեցէք ինծի», ըսաւ կարապետ վերջին անգամ: Բայց Հապիպ ծիծաղելով մօտեցաւ ու դանակը մինչեւ կոթը ընկերոջը ծոծրակի մէջ խոթեց· յետոյ գետը նետեցին զինքը··· ամբոխը գետեզրը ժողվուած կը դիտէր· երկու անգամ ալ բիւնոտ մարմինը ջուրին երեսը ելաւ եւ հոսանքէն քշուեցաւ, բայց Ըֆսուլուն օղլու Խտըը գոչեց·

«Գետին ջուրը կարմրեցաւ կեավուրին անցած տեղէն, դեռ ողջ ըլլալու էր» եւ երրորդ անգամուն երբ կարապետ ջուրին երեսը ելաւ՝ վրան հրացան մը պարպեց:

– Երկինքը սեւցաւ ինծի համար, Սաֆիյէ՛··· ըսի թուրք կնոջը երեսն ի վեր լալով· Աստուծոյ բոլոր կայծակները ձեր ոճիրները չպիտի կրնան պատժել· ո՞ր օրը եւ ո՞ր ժամուն ձեր քաւութեան ժամանակը հասած պիտի ըլլայ· այրիին, որբին ու մօր արցունքներու մէջ պիտի խեղդուիք···

Քանի կը խօսէի, անիկա կը ժպտուներ· դողալով ձեռքս բռնեց ու մխիթարել փորձեց···

– Մի՛ լար, մի՛ լար, չատ էզիյէթ չըրին, փառք տուր Ալլահին, դթած եղաւ ձեզի համար· դեռ ի՞նչ տանջանքներու մէջ մեռնողներ կան, ինչե՛ր պատմեցին ···ամէն մէկուն եղունգներուն մէջ Հայու արիւն կար:

Զիս առաւ եղբօրը տունը տարաւ ուր աղջիկներս մնացեր էին· իրարու քով եկանք ու ակսանք լալ: Ա՛յլ եւս մեզի մինակ չէինք ձգեր· տանը կիներուն եկեր մուացեր էին դրացիներ ալ ու մեզ չըլսապատած էին: Ո՞մանք կը հեգնէին մեր ցաւը· «Ո՞ւր է Հիւրրիյէթը՛···», ո՞մանք կը մեղքնային մեզի, իսկ ուրիշներ կը յանդիմանէին·

– Դուք ձեր հօր ու զաւկին վրայ չէ որ կու լաք, մխլէթին համար է ձեր արցունքները··· ձեր թափած արտասուքին ամէն մէկ կաթիլին մէջ թոյն ու անէծք կայ մեզի համար···:

Կէս ժամ եռքը թուրք կիներ եկան ըսին թէ հարսերնին պիտի տանին:

– Հանդիստ թողեցէք մեզի, գոչեցի, ալ սիրտ չունիմ որ զարնէք անոր··· թողուցէք մեր կորուսաններուն վրայ լանք:

Տեսնելով որ ինծի մտիկ ընող չկայ, դիմեցի մուխթարին, յիշեցուցի իրեն խոստումը, բայց ան ալ ըսաւ թէ քանի մը չի կրնար ընել· արդէն նոյն միջոցին թուրք կիներուն եկած միացած էին զինուած մարդիկ որոնք բռնի տարին աղջիկներս ու ես ստիպուած հետեւեցայ իրենց:

Ամիս մը անցաւ այսպէս· ամուսինս եւ զաւակս սպաննուած, աղջիկներս առեւանգուած, տունս տեղս թալնուած, այլ եւս բան մը չունէի յուսալիք այս աշխարհիս վրայ, երբ օր մը զապթիյէ մը եկաւ եւ մեզի յայտնեց որ եթէ զանգատելիք բան մը ունիք, իրեն ընկերանալով կրնանք պատերազմականատեանին դիմել: Առաջին անգամ սպառնալիքի տակ, բերանացի ըսինք թէ գանգատ չունինք, բայց աչքս բացուեցաւ, յանցաւորները պատժել տալու ու աղջիկներս ազատելու եռանդէն դրդուած մէկոյց մը գացի ու Ատանա գտնուող պատրիարքական պատուիրակութեան լուր գրեցի ու մեր վիճակը բացատրեցի: Երկու չաբաթ եռքը կրկին զապթիյէ մը ներկայացաւ, լուր կար որ Թուրքեր կախուած էին··· տուչմանը սարսափի մէջ էր· մեզի թոյլ տուին որ հետեւինք զապթիյէին որու հետ Ատանա հասանք:

(Շար· 37)

ԳԱԼԻՒԻՒՌ. –

Տիկին Անի Անահիտ Տէր-Անդրէասեան

յաւուց կը ծանուցանէ իր մօր՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ - ԺԸՆԸՎԻԷՎ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահած է Օգոստոս 28ին, Լիոն, 90 տարեկանին եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ իր հօր՝ Գեղամի (մեռած 1994ին) յիշատակը:

(Ողբացեալ Արշալոյս Տէր-Անդրէասեան 50 տարի մաս կազմած է կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղին):

(Շար.ը Դ. էջ)

Թակայ են մահմետականները ամբողջ երկրին մէջ»:

ՍԻՆԻ մէջ պատահած արկածին (Սեպտ. 14ի իրիկունը) քննութիւնը ցոյց տուած է որ զբօսանաւը բախած է պաթօ-մուշին, որու նաւապետը գանապահի ապդեցութեան տակ եղած է: Ծանօթ է որ արկածին հետեւանքով երկու հոգի մեռած էր:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը Վ. Իուշչենկօ կասկած ունի, որ վարչապետը՝ Ի. Տիմոշենկօ համաձայնութեան եկած է Մոսկուայի հետ զինքը տապալելու համար եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը համար ալ վարչապետին ընթացքը «բարձր ատիճանի դաւաճանութիւն է»: Այս կացութիւնն ալ հետեւանք է վրացական տագնապին: Արեւմտեան դիւանագէտ մը համար «Մոսկուա այլեւս չի հանդուրժեր Վ. Իուշչենկոյին, ՕԹԱՆ-ի ի նպաստ իր խաղացած դերին համար»:

ՀՌՈՄԻ հանրային վայրերու մէջ պոռնկութիւնը արգիլուեցաւ Սեպտ. 11ի օրինագիծով, զոր նախարարաց խորհուրդը վաւերացուցած է: 200էն 13 հազար եւրօ տուգանքի կը դատապարտուին անոնք որոնք չեն անսար արգելքին, պոռնիկ թէ յաճախորդ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՎԻԼԸՄՄՊԼԸ. – Եղուարդ Վրթանէսեան 50 եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկ Պապեանի մահուան 45րդ տարելիցին առթիւ Պայծառ Էմմաեան 70 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage
de Robert GUEDIGUIAN,
réalisateur

Jeudi 18 septembre à 20 heures

LE NOYER SOLITAIRE

Un film de Frounzé DOVLATIAN, 1986
ArmenFilm, VO, sous-titré

Avec **Armen Djigarkhanian,**
Frounzé Dovlatian,
Anette Haroutiounian

Musique de **Martin Vartazarian**

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2008/09

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

20 SEPTEMBRE 2008 — 17 JANVIER 2009
Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves francophones seront capables de parler, ainsi que de lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

20 SEPTEMBRE 2008 — FIN JUIN 2009
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
99 EUROS (frais d'expédition inclus).
Pour tous ces cours et le manuel : RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : : 01 47 50 97 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Reprise des activités 2008 – 2009

Le Lundi 22 septembre 2008
4 jours d'inscriptions en septembre :
Vendredi 12 et Mardi 16 de 17h à 19h
Samedi 13 et Mercredi 17
de 14h30 à 17h30

En 2007-2008, la MCA a inscrit 342 enfants, adolescents et adultes. N'attendez pas, inscrivez-vous aussi ! Attention futurs bacheliers, l'arménien s'étudie tout au long de la scolarité.

LANGUE ARMENIENNE (16 niveaux) de l'Eveil au langage au BAC 2010 et pour adultes.
CIVILISATION ARMENIENNE (3 niveaux) de l'Heure du conte àl'Eveil à l'identité et à la culture.

Nouveauté : Cours pour lycéens (BAC).
MUSIQUE
Piano — Violon — Guitare — Solfège
Nouveauté : Musique d'ensemble.
DANSE ARMENIENNE (10 disciplines) de l'initiation aux classes mixtes. Du Classique (sur audition) de la danse de scène au folklore et pour jeunes gens.
ARTS (4 niveaux)
Du dessin à la peinture autour des arts plastiques.

Nouveauté : Cours pour adultes.
ECHECS (2 niveaux)
Cours et tournois.

Egalement :
MEDIAS RADIO sur AYP FM
tous les mercredis de 10h20 à 11h30.
BIBLIOTHEQUE DE PRET pour adultes
DIFFUSION LIVRES en langues arménienne et française.

Renseignements :
Tél. : 01 43 76 55 89
contact@mca-alfortville.com

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 21
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ
ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ ՎԱՐԱԴԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԱՅՍՕՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՅՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է:

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Հանրապետութեան մաղթանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ պատւականներուն թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցասէրն Աղեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
ժամը 13ին;

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղը·–

– Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝
01·43·59·67·03,

– Տիկնանց Յանձնախումբին՝
01·47·43·12·66,

– Տէր Աւետիսին՝
01·46·62·01·29:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը Հնորհակալութեամբ ստացած է 100ական եւրօ Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեաններէ եւ Տէր եւ Տիկին Ժան Թոմպաք ճեանէ Տիկին Մարի Թաշճեանի մահուան առթիւ:

□

Date à retenir

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

***

ENSEMBLE NAVASART
SPECTACLE ET SOIREE
le 22 NOVEMBRE.
Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

□

REPRISE DES COURS D'ARMENIEN
ANNEE SCOLAIRE 2008 - 2009

— REGION PARISIENNE —

SEVRAN
Reprise des cours
le samedi 20 septembre à 14h
Tous niveaux enfants — Cours d'adultes

les lundis soirs à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue : 17 rue Charles Péguy - 93190 Livry-Gargan.
Renseignements :
Madeleine 01.43.83.87.68.

SAINT MAURICE DE BAYNOST
le samedi 27 septembre à 10 heures
au Centre Jacques Brel : Place d'Arménie — 01700 St. Maurice de Baynost
Renseignements : 04.78.55.42.60
ou 04.78.55.34.79.

□

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱՒԱԽՔԻ հայութեան ընկերա-տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չտապ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութեանէն դուրս գալու համար:

Զեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէ՛ք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30–Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՂԱՅՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՋՕԱՋԱՁԵՒԵԼ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթավերջի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·032 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·032

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻԱ քաղաքական տագնապի մը մէջ մտաւ Սեպտ· 16ին, երբ «Նարընջագոյն» խմբակը չեղմացաւ եւ նախագահ Վ. Իուշչենկօ եւ վարչապետ Ի. Տիմոշենկօ ստիպուեցան վերջ տալ իրենց երեւութական համաձայնութեան: Վարչապետը իր հրաժարականը կու տար եւ դործի գլուխ կը մնար փոխանցման շրջանի մը համար: Նախագահն ալ կը խորհէր կանխահաս ընտրութիւններու դիմել: Հոս ալ, Ռուսաստան – Վրաստան օդստոսեան հակամարտութիւնն է որ իր հետեւանքները ունեցաւ, քանի նախագահն ալ Սահակաշվիլիի պէս, կ'ուզէր որ իր երկիրը ՕԹԱՆ–ի անդամակցի: Վարչապետը, տիկին Տիմոշենկօ խուսափած է որեւէ ձեւով Ռուսաստանը քննադատելէ եւ այդ պատճառով նախագահին կողմնակիցներուն համար «բարձր դաւճանութեամբ» ամբաստանուած էր:

ՍԵՐԺԻ–ՓՈՆԹՈՒԱԶԻ մէջ (փարիզեան արուարձան) Ֆր· Հոլանտ եւ Պ· Տըլանօյ հանրաժողով մը կազմակերպած էին Սեպտ· 16ին, ինչ որ կը փաստէր Ֆր· Հոլանտի դիրքը ի նպաստ Փարիզի քաղաքապետին՝ Ընկերվարական կուսակցութեան Ա· քարտուղարի աթոռին որպէս թեկնածու: Այս վինակցութիւնը նեղ կացութեան կը մատնէ Սեկոլէն Ռուայալը, քանի Տըլանօյէ բնաւ տրամադրութիւն չունի իր թեկնածութիւնը «սառնարանը դնելու», ընդհակառակն իրեն համար որեւէ թեկնածու պարտի իր տեսակէտները եւ դիրքը պարզել նախքան Ռէնոի համագումարը (Նոյեմբերին):

ԳԱԶԱՑԻ մէջ, Սեպտ· 16ին, 11 հոգի սպանուած եւ 40 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են քախումներու ընթացքին, Համասի եւ Տողմոչ ընտանիքի խմբակին միջեւ: Կռիւները տեղի ունեցած են Սեպտ· 15էն 16ի գիշերը եւ քանի մը ժամ տեւած:

ՊՐԻՍՏԻՆԻ մէջ Գնչուներու նուիրուած այս առաջին ժողովին, խիստ կերպով քննադատուած է բոլոր Գնչուներու մասի հետքերը առնելու Իտալիոյ կառավարութեան որոշումը: Ասոնցմէ 12 միլիոնը կը թափառի Եւրոպայի մէջ եւ խտրականութեան ենթակայ են: Այս ժողովին ներչնչողը եղած է Ֆինանսի մեծերէն՝ Ժորժ Սորոս, որ նոյնպէս «ապօրինի եւ անընդունելի» դտած է Իտալիոյ որոշումը: Արդէն երբ Իտալիոյ ընկերային հարցերու ենթանախարարուհին բեմ բարձրացած է, սուլոցներով ընդունուած է: Թչնամական այս ցոյցերը չեն ալ դիւրացներ Ֆրանսական նախագահութեան աշխատանքը, քանի ինք է որ «դրական առաջարկներ» պէտք է ներկայացնէ Դեկտեմբերին, Եւրոպական Խորհուրդին, բարելաւելու համար Գնչուներու վիճակը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ազգային օրաթերթերու մեծ մասը լոյս չկրցաւ տեսնել կամ լոյս տեսածներու պարագային ալ ցրումը չըկատարուեցաւ Սեպտ· 16ին, մեծ վնաս պատճառելով գրաւոր մամուլին, որ արդէն տագնապի մէջ է· «Գիրքի սենիքա»յին գործադուլի կոչն է որ այս հետեւանքներուն յանդեցուցած էր եւ այս կացութիւնը կապ ունի ցրումի սխթեմին նախատեսուած բարելաւման հետ (էն· իմ· փէ· փէ·), որ պաշտօնազրկումներ կը նախատեսէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԸ ընտրուած է, միաձայնութեամբ, որպէս Մշակութային եւրոպական մայրաքաղաք 2013ի համար: Դատավարը չորս քաղաքներու միջեւ պարտէր իր ընտրութիւնը ընել· այդ քաղաքներն էին Պորտօ, Լիոն եւ Թուլուզ: Այս ընտրութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառած է քաղաքին ծերակուտական–քաղաքապետին՝ Ժան–Գլօտ Կօտէնի: Դատավարը բաղկացած էր 13 հոգիէ, որոնց վեցը նշանակուած էին Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարութենէն եւ Արտաքին նախարարութեան կողմէ, եօթն ալ՝ եւրոպական հիմնարկներու:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ քրտամէտ կուսակցութեան (ՏԹՓ) փակումի պահանջով բացուած դատին կուսակցապետ Ա· Թիւրք ատեանին ներկայացուցած է իրենց պաշտպանողականը: Ըսած է թէ Թուրքիոյ ջայլամի քաղաքականութեամբ չի կրնար կարգաւորուիլ քրտական հարցը եւ թէ պէտք է սահմանադրութեան մէջ ընդդիմադիրի «Թուրքիացի» սահմանումը, որպէս ընդհանուր ինքնութիւն եւ պահպանուի բոլորին ծագումի ինքնութիւնը:

ՕԹԱՆ–ի ընդհ· քարտուղարը՝ Ժաապ տը Հուպ Շեֆէր, որ Թիֆլիս այցելութիւն մը կը կատարէ, յայտարարած է համալսարանի ուսանողներուն առջեւ որ Ատլանտեան ուխտի «դուռը լայնօրէն բաց է»: Միւս կողմէ, Նիւ Եորք Թայմզի հրատարակած մէկ քննութիւնը կը ճգտի ցոյց տալու որ Մոսկուա բուն պատասխանատուն է Վրաստանի հետ հակամարտութեան, որովհետեւ արձանագրութիւններու համաձայն, զոր Թիֆլիս ղրկած է ամերիկեան թերթին եւ Ֆիկարոյի, Ռուսերը Վրացիներու յարձակումէն առաջ կազմ ու պատրաստ էին,

(Շար·ը Դ· էջ)

Դ. ՄԵԴՎԵԴԵԻ – Ի. ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻՔ ԿՆՃԻՌԸ, ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ԱԶԴԱԿԸ

Ադրբեջանի նախագահը Ի· Ալիեւ Սեպտեմբեր 16ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած է Նախագահ Դ· Մեդվեդեւի հետ: Օրակարգի կարեւոր նիւթերէն եղած է Ղարաբաղի հակամարտութիւնը: Մանաւանդ որ Վրաստանէն Արխազիոյ եւ Օսկիթիոյ անջատումէն ու Ռուսաստանի կողմէ անոնց պաշտօնապէս ճանաչումէն ետք, շրջանին մէջ վախեր արտայայտուած են թէ անոնց օրինակը կրնայ նախընթաց ըլլալ նման այլ կնճիռներու, ինչպէս՝ Տնիէսթրի, կամ Ղարաբաղի:

Ռուսաստանի նախագահին հետ տեսակցութենէն ետք Ի· Ալիեւ յայտարարած է թէ այնպէս կը թուի թէ Ղարաբաղի խնդիրը լուծելու յարմար տուեալներ կան որոնք կրնան գոհացնել բոլոր պետութիւնները· այդ տուեալները հիմնուած են միջազգային իրաւական սկզբունքներու վրայ: Ան եւս կրկնած է թուրք ղեկավարներուն նման թէ հակամարտութիւնը մօտիկ ապագային լուծելու պարագային շրջանային համագործակցութեան նոր հեռանկարներ կը բացուին· աւելցուցած է թէ լուծումին համար կը վստահի Ռուսաստանի գործօն դերակատարութեան:

Ինչ կը վերաբերի Դ· Մեդվեդեւի, ան ալ յայտարարած է թէ զօրավիգ են Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն ուղղակի բանակցութիւններուն չարունակուելուն եւ թէ այդ խնդիրին առընչութեամբ իրենց կեցուածքը չէ փոխուած: Ռուսաստան կը չարունակէ առաւելադոյն չափով մասնակցիլ երկու կողմերէն ընդունելի լուծում մը գտնելու աշխատանքին:

Հետաքրքրական է Կովկասեան վերջին զարգացումներուն՝ Ռուսաստան – Վրաստան ճակատումին առընչութեամբ Ի· Ալիեւի արտայայտած մտահոգութիւնը եւ յայտարարութիւնը· ան ըսած է թէ չրջանի բոլոր հակամարտութիւնները հարկ է խաղաղ ճամբով, երկխօսութեամբ եւ փոխադարձ յարգանքի ըմբռնումով կարգաւորում գտնեն: Մինչդեռ ծանօթ է որ Վրաստանի Հարաւային Օսկիթիոյ վրայ յարձակումը իրեն լսել տուած էր թէ Վրացիները ցոյց տուին Ադրբեջանի գրաւեալ հողերը ազատագրելու ճամբան... Ռուսաստանի հակադարձութեամբ կարգաւորուած օսկիթական եւ արխազական խնդիրները այսօր խաղաղ ճամբով, երկխօսութեամբ, փոխադարձ յարգանքով լուծումի մը ջատագովին վերածած է նոյն Ի· Ալիեւը:

Ղարաբաղի համար բուն հարցը այն է որ ինչպէս անդրադարձած են ռուսական թերթեր ալ, Մոսկուա բաւական լուրջ պատճառներ ունի Բաքուի հետ հակադրութեան վիճակ չստեղծելու: Անոնք կապուած են ուժանիւթի ազդակին: Նախ չի փափաքիր որ Ադրբեջան զարկ տայ Ա-

Ա. ԿԻՒԼԻ «ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ»ԻՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

Ա· Կիւլի Ֆութպոլի մրցում դիտելու պատրուակով Երեւան երթալը, որպէս քաղաքական ցնցիչ արարք, կը չարունակէ ծափեր ստանալ միջազգային շրջանակներէ: Այդ քայլը երկու երկիրներուն միջեւ ապմատական ու համեմատաբար նոր բոլոր հարցերուն լուծումի բանալին կը նկատուի: Այդ շրջանակները դրեթէ անհամբերութեամբ կը սպասեն որ այնքան մեծահոդի ժեսթ մը անյապաղ տայ սպասուած արդիւնքը:

Այդ մասին հերթական արտայայտութիւնը ունեցած է Ֆրանսայի եւրոպական հարցերու ենթանախարարը Ժ·-Փ· Ժույէ Պրիւսէլի մէջ: Ըսելով թէ Ա· Կիւլի Երեւան այցը «պատմական արարք» էր, աւելցուցած է թէ Եւրոպական Միութիւնը կ'ակնկալէ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բնականոն դառնան:

Այս ենթախորքին վրայ քնական պէտք է նկատել որ Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարն ալ նոյն վայրէն յայտարարէ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը վերջերս սկսած է աւելի լաւ ըմբռնել Ղարաբաղի հարցին վերաբերեալ Թուրքիոյ զգայնութիւնը: Ապա կրկնած է թէ եռակողմ –Հայաստան, Թուրքիա, Ադրբեջան–, բանակցութիւններ կրնան դիւրացնել կարգաւորումի հոլովոյթը:

ՉՈՒԻՑԵՐԻՈՅ

ԺԽՏՈՂ ԹՈՒՐՔԵՐ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՍՈՒՋԵԻ

Զուիցերիոյ Վինթէրթիւր քաղաքին մէջ երեք Թուրքեր Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտելու ամբաստանութեամբ դատարան կանչուած են: Երեքն ալ կողմնակիցներ են նոյն ամբաստանութեամբ Զուիցերիոյ մէջ դատուած ու դատապարտուած Տ· Փէրինչէքի: Ամբաստանուած են նաեւ ցեղային խտրութեան յանցանքով:

Դատախազը Ֆրանքֆուրթի բնակիչ 59 տարեկան ամբաստանեալին համար 180 օրուան բանտարկութիւն պահանջած է· պատիժը կարելի պիտի ըլլայ օրական 30 զուիցերական ֆրանքի հաշիւով դրամով հատուցանել: 45 եւ 43 տարեկան միւս ամբաստանեալներուն համար 150–ական օրուան բանտարկութիւն պահանջուած է:

ՏԵՍԻԼ

ՌԷՄՈՒԱԼԴԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶԻՉԸ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ· ԵՐԿՐՈՐԴ՝ ԶԻՆՔ ԿԸ ՄԸՏԱՀՈԳԷ «ՆԱՊՈՒԼԷՕ» ԿԱՂԱՏԱՐԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՈՐՈՎ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԻ ԿԱՍՊԵԱՆ ԿԱՂԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՓՈԽԱԴԱՐԵԼ, ՀՐՋԱՆԳԵԼՈՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԵԱԶԸՄԸ ՍԱՐԳԻՍԻ ԶԻ՛ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Մալաթիա քաղաքի բնակիչ Քեազըմ Աքընճը անուն երդիչ մը քանի մը ամիս առաջ դատարան դիմած էր, պահանջելով որ իր անունը փոխուի որպէս Սարգիս Ներսէսեան եւ ինք արձանագրուի որպէս Հայ, քանի որ ատիկա է իր բուն ինքնութիւնը: Այդ ատիթով յայտարարած էր թէ ընտանիքը բծախնդրութեամբ դաղտնի պահած է հայկական ծագումը, բայց Հ· Տինքի սպանութենէն ետք որոշած է այլեւս իրականութիւնը չծածկել ու ապրիլ հարազատ ինքնութեամբ:

Սակայն դատարանը դատախազութեան պահանջով մերժած է Քեազըմը վերածել Սարգիսի: Այդ պահանջագրով յայտած է· «Ըստ քննութեան եւ հաւաքուած փաստերու, Ք· Աքընճը իր չրջապատին մէջ այս անունով ծանօթ է եւ որեւէ արդարացի պատճառ գտնուած չէ անուանափոխութիւնը ընդունելու: Ուստի կը պահանջուի մերժել իր բացած դատը»:

Դատարանը վճռած է հրահանգուած ուղղութեամբ, յայտարարելով որ թըղթածրարին քննութիւնը կատարուած ու որոշուած է մերժել անուանափոխութեան դիմումը· ենթական կրնայ վճռաբեկին դիմել:

Քեազըմ–Սարգիս յայտարարած է թէ իրեն համար անընդունելի է դատարանին վճիռը եւ թէ պիտի դիմէ վճռաբեկ ատեանին: Ան ըսած է· «Իրաւունքս պիտի պահանջեմ· Հայ եմ: Զեմ թաքցներ այս պարագան: Հ· Տինքի մահէն ետք այլեւս ես ալ կ'ուզեմ որպէս այդ ապրիլ: Ատիկա ոչ մէկ անպատեհութիւն ունի: Կ'ուզեմ անունս ալ Սարգիս Ներսէսեանի վերածել: Հ· Տինքի մահէն ի վեր այլեւս ոչ մէկ բանէ կը վախնամ: Կ'ուզեմ որ ինքնութեան թուղթիս մէջ բուն անունս արձանագրուի»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Սեպտ· 16ի նիստին Ազգային Ժողովի նախագահ Տիգրան Թորոսեան հրապարակած իր դիմումնագիրը որով կը յայտնէ թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն: Դիմումնագրին մէջ ան ըսած է· «Երկրի ներքին քաղաքական կեանքին առընչուող մի չարք խնդիրների վերաբերեալ խորհրդարանական մեծամասնութեան հետ անյաղթահարելի տարաձայնութիւնների պատճառով Ազգային Ժողովի կանոնակարգ-օրէնքի համաձայն հրաժարւում եմ Ազգային Ժողովի նախագահի պաշտօնից»: Դիմումը կը ներկայացուի նոյն ժողովի յառաջիկայ նիստի նախագահողին:

Նման դիմումնագրով մը Տ· Թորոսեան հրաժարած է Հայաստանի Հանրապետական կուսակցութենէն ալ:

* * *

ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Վճռաբեկ ատեանի նախագահ Յովհաննէս Մանուկեան Սեպտեմբեր 16ին նախագահ Ս· Սարգսեանին ներկայացուցած է իր հրաժարականը: Այդ պաշտօնին նշանակուած էր 2003ին, նախագահ Ռ· Քոչարեանի հրամանագրով: Ոչ մէկ յայտարարութիւն եղած է հրաժարման պատճառներուն մասին:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տոքթ. ՀԻԼՏԱ ԴԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Անցեալ տարիներէն ծանօթ է, որ մեր գործունէութիւնը, որպէս յաջողած փորձ, ղրկական ընդունելութիւն գտած ըլլալով պետական չրջանակներու մօտ, նպատակ կար, եւ միշտ կայ, արեւմտահայերէնի ուսուցումը մօտ ապագային ընդհանրացնելու Հայաստանի հանրակրթական դպրոցներուն մէջ, անմիջապէս որ կրթութեան նախարարութիւնը յաջողի հանրակրթական դպրոցներու ուսուցումը վերածել տասներկուամեայ կրթութեան եւ պատշաճեցնել եւրոպական չափանիշներուն:

Այս նպատակը դեռ չէ իրականացած: Կրթութիւնը դեռ տասներկուամեայ դառնալու խոչընդոտներուն մէջ է Հայաստանի մէջ: Ուստի, անհրաժեշտ է սպասել, բայց նաեւ գործել, ամէն տարի գոնէ եօթը հոգիով աւելցնելով արեւմտահայերէնի տիրապետող ուսուցիչներու թիւը:

Այս դասընթացներն ալ աւարտեցան Օգոստոս 19ին, վկայականներու բաշխումով, գրքերու նուիրումով, հիւրասիրութեամբ եւ ուսուցիչներուն կազմակերպիչներուս ուղղած չնորհակալական խօսքերով:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՒՆ ՄՕՏ

Ինչպէս գիտենք, Տիկ. Հրանոյշ Յակոբեան, Հայաստանի նորընտիր իշխանութիւններուն կողմէ Արտաքին գործոց նախարարութեան կազմին մէջ Սփիւռքի Նախարարուհի նշանակուած է: Ան թէեւ դեռ պաշտօնապէս չէր ստանձնած իր այս նոր պաշտօնը, օգտուելով Սփիւռքահայ ուսուցիչներու Երեւանի մէջ ներկայութենէն, Արտաքին գործոց նախարարութեան չէնքին մէջ ընդունեցաւ զանոնք եւ ներկայացուց իր ծրագիրները:

Պէտք է ըսել, որ Տիկ. Յակոբեան բաւական լուրջ կերպով փարած է իր նոր պաշտօնին եւ արդէն իսկ ունի սփիւռքահայութեան հետ գործակցութեան չատ մեծ եւ ծաւալուն ծրագիր մը: Իր խօսքերը ջրվէժի նման կը թափէին չրթներէն ու մենք դժուարաւ կը կարողանայինք մեր յիշողութեան մէջ տեղադրել ծրագրի բոլոր կէտերը եւ ընկալել անոնց տարողութիւնը:

Այդ ծրագրի մէջ հիմնականը Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու տեսակարար փոփոխութիւնն է, մէկ բառով՝ իսկական մշակութային յեղափոխութիւն մը կ'առաջադրուի կատարել:

Այսպէս, Հանրապետութեան հրապարակի յարդիր տարածքին մէջ «Սփիւռքի տուն» մը պիտի կառուցուի, որ պիտի դառնայ սփիւռքահայերու տունը, Սփիւռքի 3500 կազմակերպութիւններու քաղաքական, մշակութային եւ կրթական կեդրոնը:

Սփիւռք-հայրենիք հիմնական հարցերու չուրջ Ընդհրդաժողով պէտք է կազմակերպել, նոր բանաձեւեր գտնելու համար: Սփիւռքի ուսումնասիրութիւնը եւ ճանաչողութիւնը պէտք է կատարել՝ սփիւռքահայերու օգնութեամբ: Արեւմտահայերէնի հարցերը սփիւռք-Հայաստան միասնական խնդրագրաժողովներով պէտք է քննարկել: Ուսուցիչներ եւ մտաւորականներ պէտք է համախմբուին, դարգացում եւ առաջընթաց արձանագրեն, միջազգային չափանիշներու համապատասխան կրթական ծրագիրը գործադրեն եւ 10 միլիոնոց ազգի մը հպարտութիւնը ներչնչեն նոր սերունդին: Սփիւռքահայերու օգնութեամբ, տեղեկատուական թէքնիքով եւ հարցախոյզներու միջոցաւ ձեռնարկել համահայկական մարզահամարի մը, կայքէջ բանալ եւ անոր վրայ տեղադրել գիտական տուեալներու վրայ հիմնուած տեղեկութիւններ Հայերու թիւին, քնակավայրին, ծագումին մասին, այսպիսով ազգային տոմար ունենալ: Համահայկական ուժերով հիմնել հեռատեսիլի ընկերութիւն: Ազգային փոքրամասնութիւններու եւ երկքաղաքացիներու վիճակը ճշդել, գաղթօջախներու մէջ ղեկավարներու պատրաստութեան ձեռնարկել, նոր սերունդի, նոր Հայերու դէմքը դէպի հայրենիք ուղղել: Մինչեւ 30 տարեկան ամէն Հայ պէտք է հայրենիք այցելած ըլլայ, ասոր համար անհրաժեշտ է հանրակացարաններ ստեղծել, Եղէգնաձորի մէջ երիտասարդական ճամբար բանալ, որպէսզի ձմեռնային չրջանի արձակուրդներն ալ օգտագործուին հայրենիքի ճանաչողութեան համար:

Այս բոլորի մասին Հ. Յակոբեան կ'ուզէր լսել ժողովականներու կարծիքը եւ կը խնդրէր Սփիւռքի մէջ տարածել իր մօտեցումները այս չատ կարեւոր հիմնահարցի կապակցութեամբ: Վճռակամ էր եւ կ'ըսէր որ ատոնք են հիմնական ուղղութիւնները յառաջիկայ տարիներուն համար եւ ինչքան ալ դժուար ըլլայ, պէտք է իրականացնել այս նպատակները: «Մենք հիմը կը դնենք եւ տարիներու ընթացքին կ'իրագործուին՝ Սփիւռքի օգնութեամբ» կ'ըսէր: Կը չեշտէր որ Հայաստանի նորընտիր նախագահ Սերժ Սարգսեանի որոշումով ըՍփիւռք-Հայաստան կապերը հիմնական փոփոխութիւն պիտի կրեն եւ ատոր համար անհրաժեշտ է որ սփիւռքահայ կազմակերպութիւնները արձագանգեն եւ իրենց պահանջները, իրենց առաջարկները ներկայացնեն:

Դէպի Սփիւռք այս «բացուածք»ը, Սփիւռքին դիմելու, սփիւռքահայոց խորհուրդները, առաջարկները խնդրելու, պահանջելու այս կեցուածքը իսկապէս նորութիւն էր մեզի՝ ժողովականներուս համար: Մինչեւ հիմա հայաստանցիներու կեցուածքը Սփիւռքի հանդէպ մեր-ժողական եւ խիստ դերադասական էր: Կարելի էր զայն մէկ նախադասութեան մէջ ամփոփել՝ «Մենք պետութիւն ենք, մենք ամէն ինչ գիտենք, սփիւռքահայերուդ խորհուրդներուն պէտք չունինք, դուք միայն նիւթապէս կարող էք օգնել մեզի»: Իսկ հիմա նոր չունէ մը կը փչէր Հայաստանէն, ըստ Տիկ. Յակոբեանի հաւատամքներուն: Արդեօ՞ք իսկապէս նոր էջ մը պիտի բացուի երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն մէջ: Բնական է, որ այս հաւատամքները սկզբնապէս կասկածով դիմաւորուին Սփիւռքի կողմէ: Սակայն գընդակը սփիւռքահայու մեր դաշտին մէջն է ներկայիս եւ կախում ունի թէ մենք ինչպէ՞ս պիտի վերաբերինք անոր: Ներկայացած կարեւորութիւնը պիտի կարենա՞նք յօգուտ բոլորիս գործածել, թէ սկեպտիկութեամբ, անտարբերութեամբ, անվստահութեամբ, անմիարանութեամբ նորի ծնունդը սաղմին մէջ խեղդելու անխելքութիւնը պիտի գործենք: Ամէն պարագայի, Սփիւռք եւ Հայաստան, ժամանակի դառաստանին առջեւ քննութիւն պիտի անցընեն, հայ ազգի ապագան ապահովելու կամ այդ հարցի մէջ ձախողելու տեսակէտով:

Փարիզ, 2008 Սեպտեմբեր 10

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԴԱՍԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ

Ռուսական մամուլը կ'անդրադառնայ ԱՄՆ-ու փոխնախագահ Տ. Շէյնէի Թիֆլիս եւ Բաքու վերջին այցին: Նպատակն էր կասպեան ուժանիւթի աղբիւրներուն համար մղուած պայքարին մէջ Ուաշինկթընի դիրքը ամրացնել: Թիֆլիսի մասը գոհացուցիչ եղաւ իրեն, բայց ոչ բաքուինը:

Տ. Շէյնէ նախագահ Սահակաշվիլիի հետ հանդիպումին նորոգեց իր երկրին զօրակցութիւնը Ադրբեջանին, Վրաստանին եւ Ուկրանիոյ, միշտ չեչտելով կասպեան ուժանիւթին Արեւմուտք փոխադրութեան ապահովութիւնը եւ այդ գործէն Ռուսաստանը դուրս ձգելու նպատակը: Յայտնեց թէ իր երկիրը մէկ միլիառ տոլար կը յատկացնէր վրացական տնտեսութիւնը առողջացնելու եւ նեցուկ պիտի կանգնէր Վրաստանի ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան: Իսկ Մ. Սահակաշվիլիի հետ դռնփակ հանդիպումին հասկցուց թէ ԱՄՆ-ը պատասխան են Վրաստանէն անցնող խողովակաչարերու ապահովութիւնը երաչխաւորելու, բայց միայն քաղաքական միջոցներով. ատիկա կը նչանակէր թէ Թիֆլիս ամերիկեան զինուորական անմիջական օժանդակութիւն պիտի չստանար:

Յաջորդ հանգրուանը յատաբեկող եղաւ Շէյնէի համար: Առաջին այցն էր Բաքու: Բայց ոչ նախագահը, ոչ վարչապետը զինք դիմաւորեցին: Օդակայան գացած էին փոխվարչապետն ու արտաքին գործերու նախարարը: Շէյնէ նախ քարիւղի ընկերութիւններու արեւմուտքցի պատասխանատուներու հետ հանդիպում ունեցաւ: Իսկ նախագահ Ալիեւի հետ տեսակցութիւնը բաւական լարուած մթնոլորտի մէջ անցաւ: Ամերիկացի դիւանագէտը իր երկրին նեցուկը նորոգեց չրջանի դաշնակիցներուն. ըսաւ թէ հետաքրքրուած են անդրկասպեան «Նաբուքո» կազատարի ծրագրին որմէ դուրս կը ձգուէր Ռուսաստանը. բայց Ի. Ալիեւ պատասխանեց թէ Մոսկուան բարկացնելու ոչ մէկ նպատակ ունէր:

Ադրբեջանի նախագահին այդ կեցուածքը կը բացատրուի Ազրիզիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ դէպքերուն թելադրած զգուշութեամբ: Անոնց Թիֆլիսի հակակչիռն ամբողջովին խուսափելու երեւոյթը եւ ռուսական հրապայլերուն Վրաստան մուտքը որպէս ազդարարութիւն ընկալուեցան բոլոր անոնց կողմէ որոնք ՕԹԱՆ-ին մաս կազմելու փափաքը ունէին: Միւս կողմէն, տեղական տնտեսութիւնը կարեւոր հարուած կրեց, յատկապէս Բաքու-Թիֆլիս-Ճէյհան քարիւղատարին դէմ Օգ. 12ի խափանարարական արարքով:

Կ'ըսուի թէ Բաքուի իշխանութիւնները երախտագիտութիւն յայտնած են Մոսկուայի, Վրաստանի գործողութիւններուն ընթացքին քարիւղատարը խնայած ըլլալուն համար: Մինչ Բաքու կրնայ կեցուածքը փոխել Թիֆլիսի նկատմամբ: Կ'ըսուի թէ արդէն Բաքու-Նովորոսիսկ քարիւղատարով Ռուսաստան փոխադրուած քարիւղի քանակութիւնը աւելցուցած է: Նոյն ատեն համոզում գոյացուցած է որ ասկէ ետք աւելի խոհեմ դործ է Եւրոպա ղրկուելիք կազը անցընել Ռուսաստանի տարածքէն եւ ոչ՝ Վրաստանի ու Թուրքիոյ:

ՔԱՂՀԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական Վարչութիւնը իր նստաչրջանի (2007-2011) Բ. լիագումարը կայացուց 2008 Սեպտեմբեր 2էն 5ին Երեւան-Հայաստան:

Կեդրոնական Վարչութիւնը երկարանիստ ժողովներու ընթացքին առաջին հերթին անդրադարձաւ անցնող տարեչրջանի իրագործումներուն եւ կատարեց անհրաժեշտ արժեւորումներ, ապա ուսումնասիրեց ու քննարկեց Բ. լիագումարով ճշդուած օրահարցերը, որոնք ընդհանրապէս կը մտին կազմակերպել իր գործունէութեանց ժամանակչրջանին տեղի ունենալիք ձեռնարկները եւ անոնց համաձայն մշակեց յատուկ ծրագիրները:

Ա. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ

Կեդրոնական Վարչութիւնը իր ներկայացուցիչներէն լսեց բոլոր Շրջաններուն եւ Մեկուսի Շրջաններուն մասին ամփոփ զեկուցում մը եւ ախտաճանաչումներ կատարելով՝ արժեւորեց անոնց գործունէութեանց մարզերը եւ անդրադառնալով ներքին մասնակի դժուարութիւններուն՝ տուաւ լուծումներ: Իր ուչադրութեան առանցքը դարձուց վերջին տասնամեակին վերամիացած ու նորաստեղծ մեկուսի չրջանները եւ իւրաքանչիւրին պարագային յանգեցաւ եզրակացութիւններու՝ պարագայաբար ներկայացուցիչներ գործուղելով պահանջուած Շրջանները, ինչպէս նաեւ անոնց ատիթ ստեղծելով առաւել ինքնակազմակերպման ու վերաչխուժացման:

Կազմակերպական ու ծրագրաւորումի մշակուած առաջադրանքներով Վարչութիւնս ճշդեց համամիութենական վարչական Մէջ-Դիւանային 7րդ խորհրդաժողովի օրահարցերը, որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 2009ին, Փարիզ-Ֆրանսա:

Բ. ԾՐԱԳՐԱԻՈՐՈՒՄ

Կեդրոնական Վարչութիւնը լայնօրէն սերտեց ծրագրաւորումի յանձնախումբի պատրաստած նախագիծը, անդրադարձաւ անոր յաջորդական ծրագրային հանդրուաններուն, որ այս տարողութեամբ արդէն նախնական աչխատանքները սկիզբ առած են Շրջաններէն եւ Մեկուսի Շրջաններէն ներս:

Յառաջիկայ համա-ՀՄԸՄական վարչական Մէջ-Դիւանային խորհրդաժողովին՝ ծրագրաւորումի յանձնախումբը պիտի ներկայացնէ ամբողջական ծրագիր մը:

Գ. ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ

Կեդրոնական Վարչութիւնը կանգ առաւ համա-ՀՄԸՄական Ընդհանուր Ժողովի պատրաստութեանց վրայ, որ տեղի ունենալու էր 2008 Օգոստոս 24էն 29ին Ծաղկաձոր-Հայաստան, որուն կը մասնակցէին կազմակերպական 11 Շրջաններէ եւ հիւրաբար՝ թեկնածու Հայ Մշակութային «Արարատ» կազմակերպութեան, «Նայիրի» եւ «Սիփան» մշակութիւններէն 24 բարձրաստիճան խմբապետ/ուհիներ: Համագումարը ամբողջութեամբ ղեկավարուած էր իր ներկայացուցիչներուն կողմէ. ներկայ էր նաեւ «Մարզիկ» պաչտօնաթերթի խմբագրական կազմէն ներկայացուցիչ մը:

Համագումարը աչալրջութեամբ ուսումնասիրած ու վերամչակած էր սկաուտական բարձրագոյն կարգերու՝ «Վկայեալ» եւ «Արարատեան» գիտելիքները. առաջինին նպատակն է խմբապետները պատ-

բաստել, իսկ երկրորդինը՝ խմբապետներ ղեկավարել, ինչպէս նաեւ, անխուսափելի պահանջքին դիմաց, պատրաստած խմբապետներու վերարկաւորման դասընթացքի մը անհրաժեշտ գիտելիքները: Այս աշխատանքները իրագործելու համար ճշդած է անոնց մասնակցութեան, գործնականացման հանդրուանները ու եղանակը, որ տեղի պիտի ունենայ 2009ին մէջ-ցամաքամասային դրութեամբ, իսկ 2010ին՝ ընդհանրական բնոյթով:

Գայլիկական ու արծուիկական չարքերու Մոկլիի բաժանմունքին անդրադառնալով, ուր որոշ չրջաններու մէջ կը մէկտեղուին 3էն 6 տարեկան փոքրիկները, համադումարը մշակած է անոնց յատուկ գիտելիքներ եւ գործունէութեան մարզեր:

Համագումարը լայնօրէն անդրադարձած է 2010ին տեղի ունենալիք համա-ՀՄԸՄ ական 9րդ սկաուտական բանակումին ու նախկին փորձառութիւններէն մեկնած կատարած անհրաժեշտ առաջադրութիւններ, որոնց չարքին, Պատգամաւորական 9րդ Ընդհանուր Ժողովէն թելադրուած, մասնակցութեան թիւի սահմանափակում:

Վարչութիւնս, հիմնուելով Պատգամաւորական Ընդհանուր Ժողովի եւ համագումարի բանաձեւերուն վրայ, որոշեց մասնակցութեան թիւը սահմանափակել առաւելագոյնը 450ի մէջ:

Ինքնաքննարկման ու ինքնահաստատման հասկացողութեամբ համագումարը քննարկած է Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ օտարամոլութեան դէմ պայքարելու, հայրենասիրութեան եւ ազգապահպանման դիմադրաւած դժուարութիւնները եւ ապա, միակամ կեցուածք ճշդած, հաւատքով ու անձնանուիրութեամբ պայքարիլ մեր ինքնուրոյն դիմագիծի պահպանման համար:

Կեդրոնական Վարչութիւնը, հիմնուելով համա-ՀՄԸՄ ական խմբապետական ե. համագումարի կատարած բծախնդիր աշխատանքին վրայ, ընդհանուր գիծերով վերահաստատեց բոլոր բանաձեւերը:

Դ. ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Կեդրոնական Վարչութեան հովանաւորութեամբ համա-ՀՄԸՄ ական 8րդ մարզախաղերը տեղի պիտի ունենան 2009 Օգոստոս 1էն 8 Երեւան-Հայաստան: Անոնք պիտի ընդգրկեն ոտնագնդակ, կողովագնդակ, փինկ-ժոնկ, լողարշաւ եւ ճատրակ:

Այս առթիւ խաղերու կազմակերպական նախապատրաստական աշխատանքները լաւագոյնս ծրագրելու հեռանկարով՝ Հայաստան կը գտնուէր գործադիր յանձնախումբի առենապետը, որ իր կարգին կատարած էր անհրաժեշտ հետազոտութիւնները բոլոր մարզերուն մէջ:

Ապրարեւ, Կեդրոնական Վարչութեան հետ համատեղ ուսումնասիրուեցաւ ու քննարկուեցաւ ձեռնարկը իրագործելու զանազան կարելիութիւնները՝ կեցութիւն, դաշտեր, փոխադրամիջոցները, մասնակցութեան սակ, եւ այլն, որոնց հիմամբ Վարչութիւնս աշխատանքի իրագործումը վստահեցաւ յառաջացուած յանձնախումբին:

Ե. ՅՕԱՄԵԱԿ

Միութեան հիմնադրութեան 90ամեակի յիշատակութեան առիթով, Կեդրոնական Վարչութեան նախաձեռնութեամբ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցաւ հիմնադիրին անուամբ՝ Շաւարշ Քրիսեան լատրանի բացումը, պետական անձնաւորութենէ եւ մտաւորական անձնակազմերու ներկայութեան, մարզական պետական հիմնարկին մէջ, ինչպէս նաեւ գիտաժողով մը:

Հայոց Ցեղասպանութեան Մեծ Եղեռնի յիշատակին նուիրուած Ծիծեռնակաբերդի մուտքին Վարչութիւնս տնկեց մշտադալար ծառ մը, որ խորհրդանիշն է իր ժողովուրդի յաւերժացման:

Նոյն իմաստով՝ Շրջանային եւ Մեկուսի Շրջաններու մէջ տեղի ունեցած են յիշատակի պանծացման ձեռնարկները, որոնք պիտի շարունակուին մինչեւ 2008ի աւարտը:

Զ. «ՄԱՐԶԻԿ» ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ

Կեդրոնական Վարչութիւնը անդրադարձաւ «Մարզիկ»ի խմբագրութեան եւ անձնակազմին կատարած աքնաջան ու հետեւողական աշխատանքին, ապա քննարկեց Շրջաններու մէջ անոր տարածման դրութիւնը եւ առհասարակ ընթերցողներու թիւի պակասը: Թելադրուեցաւ շրջաններու մէջ աւելի կազմակերպ դրութեամբ հետեւիլ «Մարզիկ»ի տարածման աշխատանքներուն:

Է. ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կեդրոնական Վարչութիւնը իր լիագումարին առընթեր այցելեց Գարեգին Բ. կաթողիկոսին, որ չատ ջերմ ընդունելութիւն ցուցաբերեց Վարչութեանս անդամներուն:

Հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Սփիւռքի պետական կալի կոմիտէութեան նախագահուհիին հետ, որուն հետ արծարծուեցան Հայաստան-Սփիւռք յուզող հարցեր եւ ակնկալութիւններ, նոյնպէս՝ կարծիքներու փոխանակում ունեցան Կրթութեան եւ Սպորտի նախարարներուն հետ:

Վարչութիւնս հիւրընկալուեցաւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի կողմէ, որ ունեցաւ առանձին տեսակցութիւն մը անոր ներկայացուցիչին հետ եւ արծարծեց մեր ժողովուրդը տագնապեցնող հարցեր:

Վարչութիւնս չատ սերտ խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմնի հետ: Եղան կարծիքներու փոխանակում այժմու Հայաստանի իրավիճակներու մասին:

Գերագոյն Մարմինը իր ամբողջական պատրաստակամութիւնը յայտնեց իր ներդրումը բերելու յառաջիկայ տարուան՝ 2009ին տեղի ունենալիք համա-ՀՄԸՄ ական 8րդ մարզախաղերուն կատարուելիք բոլոր աշխատանքներուն:

Կեդրոնական Վարչութիւնը այցելեց Հ.Մ.Ը.Մ.-Հ.Ա.Ս.Կ.-ի գըրասենեակը, որ նաեւ իր տունը կը համարուի, եւ տեղւոյն Վարչութեան հետ ունեցաւ խորհրդակցութիւններ: Իր կազմէն ներկայացուցիչներով ներկայ գտնուեցաւ Զաբէնցաւանի մասնաճիւղի վերաբերման հանդիսութեան, ուր փոխանցուեցաւ որոշ թելադրութիւններ:

Նոր 90ամեակներու սեմին՝ Կեդրոնական Վարչութիւնը, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, պիտի գործէ առյաւէտ, պիտի ընդարձակէ իր գործունէութեանց դաշտն ու սահմանները՝ չնորհիւ իր հաւատաւորներու փաղանգին, որոնք անձնուէր ու անձնուրաց կամքով գործեցին ու պիտի գործեն՝ մարմնաւորելով միութեան վեհաթռիչ նշանաբանը «Բարձրացի՛ր – Բարձրացո՛ւր»ը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՏՈՑՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

(իտալերէնէ թարգմանեց՝ Սոնա Ցարուքիւնեան)

հրատարակութիւն Սահակ Պարթեւ

երեւան 2007

(Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ)

ՀԱՅԵՐԻ ՎԵՆԵՏԻԿԸ

Տասնվեց դար պատմութեան եւ առասպելի միջոց

ԱԼԱՐՄՕ ՀԵՐՄԵՔ

(իտալերէնէ թարգմանեց՝ Սոնա Ցարուքիւնեան)

երեւան

Սահակ Պարթեւ հրատարակութիւն

Աւերակներուն Մէջ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՑԵԱՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Ինծի կը թուէր որ ինծի պէս զրժբախտ կէն չկայ, բայց երբ հոս հասայ, հազարներով լսեցի նման պատմութիւններ· սուգս սիրտս խորը ծածկելով երեք անգամ արգուհալ տուի Տիվանը Հարպէն ու երեք արգուհալներս անպատասխանի մնացին: Այսօր վրաններու կողմերը գացեր էի երբ մեր գիւղացի Թուրքի մը հանդիպեցայ·

– Ես ալ քեզի կը փնտռէի, ըսաւ զիմաւորելով ինծի· պզտիկ աղջկանդ մօուսինը ապսպրեց ինծի որ քեզի ըսեմ թէ պարապ բաներ են ըրածնիդ· լսեր է որ աղերսագիր տուեր ես իրենց դէմ· կաթոգիկոսը եւ ամուսինդ սպաննողներու դէմ, բոլորատենք զուր տեղն են· մենք, ահաւասիկ ազատ կը պտըտինք·

Այս բանին վրայ աչքս դարձաւ, անմիջապէս կառավարչատունը վազեցի, զայրոյթս այնքան մեծ էր որ զրանը սեմէն մինչեւ Տիվանը Հարպին գտնուած սեղեակին առջեւ եղող բոլոր ծառաներուն արգելները զիս չկեցուցին: Երբ սրահ մտայ, զրաղած էին և ուզեցին զիս դուրս հանել, բայց անմիջապէս գոչեցի իմ բոլորս ցաւս, բոլոր զիտցածս: Գլուխս կը դառնար, զիրենք չէի տեսներ ու կը պատմէի: Ըսի թէ ինչպէս քաշքշելով զատակս տարին, ըսի թէ ինչպէս դաշոյնը մտցուցեր էին ծոծրակին մէջ, ըսի կիներուն անպատուութիւնը, մարդոց անգթութիւնը, ըսի թէ քանի մը անգամ իմ մայրական սիրտս խոցոտելնէն ետքը, այսօր ալ զիս կը ծաղրէին, լուր կը զրկէին թէ արգուհալի, Տիվանը Հարցի եւ այլնի վրայ յոյս չդնեմ· թէ բոլոր ատոնք սուտ բաներ են, թէ կարեւորութիւն չունին, թէ իրենք ահաւասիկ ազատ կը պտըտին, եւ այդպէս ալ պիտի ըլլայ մինչեւ վերջը:

Բոլորովին լուռ էր սրահը երբ խօսքս վերջացուցի· կարծեցի որ մեկնած են, զիս մինակ ձգած են, բայց խելքս գլուխս եկաւ ու տեսայ զիրենք· տեսայ հոն սեղանին առջեւ նստած, որ ինծի մտիկ կ'ընէին եւ յուզմունքէ քարացած էին:

Յանկարծ մէկը խօսեցաւ·

– Մեռելները չեն ողջնար, ո՛վ կիներ, դուն մնացած զաւակներուդ մէջ մխիթարութիւն փնտռէ··· դէշ հովի մը պէս չարիքը անցաւ ու աւերներ գործելէ ետքը հեռացաւ··· պէտք է անցեալը մոռնա՛լ···

– Անցեա՛լը··· անցեալը իմ սպանուած զաւակս է, իմ մորթուած ամուսինս է, իմ առեւանգուած աղջիկներս է··· անցեալը կրակէ զիրերով գրուած է սիրտիս մէջ:

Զինուորականներէն մէկը ինծի կը նայէր ուշադիր եւ ամէնէն աւելի յուզուած կը թուէր· պզտիկ մատովը երբեմն աչքին անկիւնէն կ'աւրէր արցունքի հեռքը ու շրթները ճերմկած էին· ու երբ յուզմունքը կը չատնար, դիմացը դրուած տետրակի մը վրայ կը նայէր իբր թէ կարդալու համար·

– Դուք ալ երիտասարդ էք, ըսի, դուք ալ կեանքի սեմին վրայ կը գտնուիք· խորհեցէք թէ ի՛նչ բանէ զրկեցին զաւակս· իմ կեանքս այլեւս քեռ մըն է երկրիս վրայ· մահուան մէջ միայն մոռացութեան կը յուսամ··· ինչ որ իմ աչքերս տեսան ու ինչ որ իմ ականջներս լսեցին, կը բաւէին հարիւրաւոր մայրերու կեանքը թոյնի պէս դառնացնելու· ես այլեւս յուսալիք բան մը չունիմ, բայց եկեր եմ ձեզի ըսելու որ արդար ըլլաք ու ոճրագործ բազուկները պատժէք···:

– Եղածը եղած է, ո՞ր մէկը պիտի պատժենք, բաւական արիւն թափեցաւ արդէն··· մոռցէ՛ք անցեալը:

Իրարու մէջ փսփսացին ու մէկը ինծի դարձաւ ըսելով·

– Ձեր խանութին գոյքերը որո՞նք թալանեցին, տետրակները ո՞վ տարաւ, ի՞նչքան առնելիք ունէիք գիւղին մէջ··· Տիվանը Հարպը Հարկ եղածը կ'ընէ ձեզ վերադարձնելու համար նիւթական կորուստը:

– Ես չեմ եկեր խանութիս եւ տունիս գոյքերը ուզելու, ես եկեր եմ խնդրելու ձեզմէ որ յանցաւորները պատժէ՛ք:

– Աղէտէն առաջ քոյր եղբօր պէս էիք· Մոռցէ՛ք պատահածը·ասկէ ետքն ալ քոյր եղբօր պէս պիտի ապրիք· վրէժխնդրութիւնը թշնամութիւն կ'արծարծէ եւ խաղաղութիւնը երբէք չի վերահաստատուիր երկրին մէջ···: Զեզի կ'ինչայ բարի օրինակ տալ, ձեր կրօնքը իսկ կը պատուիրէ ձեզի որ ձեր թշնամիները սիրէ՛ք···

Եւ որովհետեւ արդէն մոռնալով պատմութեանս տպաւորութիւնը, անհամբերութեան չարժումներ կ'ընէին, քօղս հանեցի, գլուխս բացի եւ ըսի·

– Քանի որ դուք չէք ուզեր տեսնալ մեր դառը, թող Աստուած դատէ ձեզի եւ դուք մինչեւ ձեր հեռաւոր սերունդները մէջ անիծուա՛ծ ըլլաք:

Սրահը զարձաւ չուրջս, չարժող աթոռի ձայները խլացուցին զիս··· ոտքի ելան ու կրկին նստեցան ու այդ միջոցին ինծի կը թուէր որ աշխարհիս չորս կողմէն ձայնս կը լսէին:

– Անիծուա՛ծ ըլլաք··· անիծուա՛ծ ըլլաք»:

Ինչ որ ալ ըլլար Աստանայի բարեկեցիկ եւ նոյնիսկ հարուստ ժողովուրդին զբաղութիւնը, անոնց՝ որ մէկ օրէն միւսը մոխիրի վրայ նստած էին, ինչքան ալ սրտակեղեք ըլլար որդեկորոյս մայրերու, այրիացեալ կիներու ապշահար եւ ցաւագին տառապանքը, ինչքան որ մզձաւանջային սոսկումով մը մեզ համակէին չըրջակայ գիւղացիներու հուրի եւ սուրի պատմութիւնները, աւելի բժբախտ, աւելի անտէր, մոռցուած եւ անտեսուած տարր մը կար Կիլիկիոյ մոխիրներուն վրայ: Ասոնք գրսեցիներն էին որոնք Հայաստանի այլ եւ այլ գաւառներէն եկեր հաստատուեր էին հոն եւ մշակութեամբ կը պարապէին:

Շատեր հասած էին Կիլիկիա, արդէն ջարդէ եւ հուրէ փախելով· չատեր հասած ին Կիլիկիա իրենց ընտանիքին անդամներէն մեծագոյն մասը զոհ տուած, արդէն սգաւոր եւ սրտերնին ցաւած, յաճախ անմխիթար եւ միայն ներքին անդիմադրելի բնազդէ մը մղուած կեանքի դառնալու համար: Ի՞նչով կ'ապրէին· գրեթէ ոչինչով, ի՞նչի կը ձգտէին· հայրենիք վերադառնալ· անհամարհուած ու անտեսուած տեղացիէն որուն մէջ խորթ եղբայրներ միայն գտեր էին, անոնք իրենց ողորմելի գոյութիւնը կը քաչքչէին զրաղելով գրեթէ միմիայն երկրագործութիւնով· իրենցմէ մաս մը հաստատուած էր Կիլիկիոյ մէջ, ուրիչ ստուար մաս մը, սակայն՝ կու գար ամէն գարնան եւ մշակութեան եղանակը աւարտելուն՝ աշնան վերջերը կը դառնար հայրենիք: Երբ ձմեռուան ամիսները կ'անցնէին եւ Կիլիկեան գաղջ կլիմային չնորհիւ գարունը կը ծանուցուէր վաղահասօրէն, ամէն կողմերէ, ճերմակ ճամբաներու վրայէն ծայր կու տային իրենց խեղճ եւ ողբալի կարաւանները, գլգլեակներով ծածկըւած, անօթութենէ կմախացած ու աչքերնին վառ յարատեւօրէն վերադարձի յոյսերով:

(Շար· 38)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շահիվ. – Տէր եւ Տիկին Փափազեան 150 եւրօ:

(Շար. Ա. էջէն)

ինչ որ կ'արդարացնէ Վրաստանի յարձակումը: Ա՛յս «յայտնութիւնը» նպաստակ ունի արդարացնելու Սահակաշվիլիի «յուսահատ է, անխոհեմ յարձակումը»:

ՋԻՆԱՍՏԱՆի մէջ նորածիններու խարդախուած կաթիլու պայթիկոտութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած է, քանի երեւան եկած է որ միայն մէկ ընկերութեան հարցը չէ: Սեպտ. 16ին, արդէն երկու նորածիններ մեռած էին եւ 1250 ուրիշներ ալ հիւանդացած: Թունաւոր նիւթեր գտնուած են 69 տարբեր մակնիշներ կրող ապրանքներու մէջ:

ԱՄՆ–ու վեց նախկին արտաքին նախարարները կոչ մը ըրած են Սեպտ. 15ին, որ երկխօսութիւն ստեղծուի Իրանի հետ, փոխադարձ զինուորական լուծումներ նախատեսելու: Ա՛յս վեցերը թէ հանրապետական են, թէ դեմոկրատ: Գլինթընի օրով գործած Ուարըն Քրիսթոֆըր յայտարարած է. – «Անկեղծօրէն, զինուորական նախընտրութիւնները պոռոգուիչ չեն: Չենք ուզեր այդ ճամբուն հետեւիլ»: Ա՛յս կոչին միացած են Գոլին Փաուըլ, Մատլէն Օլպրայթ, ձէյմս Պէքըր եւ Անրի Քէսինճէր:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville 75010 Paris Siret : 571 027 317 000 15 Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club «Reuben Mamoulian»

Sous le parrainage de Robert GUEDIGUIAN, réalisateur

Jeudi 18 septembre à 20 heures

LE NOYER SOLITAIRE

Un film de Frounzé DOVLATIAN, 1986
ArmenFilm, VO, sous-titré

Avec **Armen Djigarkhanian, Frounzé Dovlatian, Anette Haroutiounian**

Musique de **Martin Vartazarian**

Directeur des programmes : **ARTO PEHLIVANIAN**

P.A.F. : 5 euros — Réduit : 3 euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro: République

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE

Les 6 & 7 décembre : GRANDE BRADERIE A SEVRES

Les 29 & 30 novembre : avec la C B A F A MARSEILLE

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 21
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ
ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԱՑՍՕՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է:
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Հանրապետութեան մաղթանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտապարտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ գաւակներուն թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական ազօթք կ'ըլլայ եկեղեցւոյ Ազգապետը՝ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարեբարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հետաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղը:

– *Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝* 01·43·59·67·03,
– *Տիկնանց Յանձնախումբին՝* 01·47·43·12·66,
– *Տէր Աւետիսին՝* 01·46·62·01·29:

PHONETHON 2008 DU 13 AU 16 NOVEMBRE

Communiqué de Presse

5 heures pour 5 cœurs

Consacrez 5 heures de votre temps pour faire battre les 5 cœurs qui font l'avenir de l'Arménie et du Karabagh : villages, écoles, routes, hôpitaux, énergie

Comme chaque année, le Fonds Arménien de France qui organise le Phonéthon consacré à la construction de l'Arménie et du Karabagh, a besoin de bénévoles pour réussir cette grande opération de solidarité.

Mission : Téléphoner à environ 120 contacts et enregistrer leurs promesses de dons. Les seules qualités requises sont la disponibilité et la motivation.

Date : Du jeudi 13 au dimanche 16 novembre 2008.

Durée : Les bénévoles déterminent, à leur convenance, le jour et la plage horaire de leur participation (5 heures minimum).

Où : Dans les locaux de l'un des 5 centres d'appels de votre région, équipés de matériel performant et simple d'utilisation à Lyon, Marseille, Nice, Paris et Toulouse.

Objectif : L'an dernier, 600 bénévoles ont permis de récolter plus d'1 million d'euros en France.
Nous comptons faire encore mieux cette année.

Renseignements et inscriptions :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Tél. : 01.48.83.51.06
Fax: 01.48.83.53.86

info@fondsarmenien.net
www.fondsarmenien.net

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Երջանկային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մինասեանէ 160 եւրօ Հայաստանի որբերուն համար:

□

Date à retenir

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

***

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE le 22 NOVEMBRE.

Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

□

REPRISE DES COURS D'ARMENIEN
ANNEE SCOLAIRE 2008 - 2009

— REGION PARISIENNE —

SEVRAN

Reprise des cours le samedi 20 septembre à 14h
Tous niveaux enfants — Cours d'adultes

les lundis soirs à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue : 17 rue Charles Péguy - 93190 Livry-Gargan.
Renseignements :
Madeleine 01.43.83.87.68.

SAINT MAURICE DE BAYNOST
le samedi 27 septembre à 10 heures au Centre Jacques Brel : Place d'Arménie — 01700 St. Maurice de Baynost
Renseignements : 04.78.55.42.60
ou 04.78.55.34.79.

□

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՔին բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱՒԱԽՔի հայութեան լեռնա–տնտեսական քշուառ պայմաններուն, պաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հազարաւորներէն եւ աննպաստներէն չատ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30–Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՂԱՅՈՎ

կը տօնեն մխիթեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէրնի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԱՄԱՁԱԶԵԼ:

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak–Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

Հ. Բ. Ը. Մ. ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն, թէ Միութեան 85րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, 4 Հոկտեմբեր 2008, առաւօտեան ժամը 11ին, Շէրբըքըն Ակէդըմի պանդոկին մէջ, Ալ Ֆանոս փողոց, Հալէպ:

Սոյնը 85րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խընդրուի որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 10, 2008 իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն, գործադրուած եւ վաւերացուած, – հասցնեն կամ յանձնեն կեդրոնական Վարչական Ժողովի տեղեկատուին հետեւեալ հասցէով.–

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, NY 10022-1112, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. *Ներկայացում եւ վաւերացում 2006 և 2007 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:*
2. *Ներկայացում եւ վաւերացում 2006 եւ 2007 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:*
3. *Մասնակի ընտրութիւն կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:*
4. *Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:*
5. *Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովի առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին լուռ պատշաճի արծարծուող հարցերու, ներառեալ Հիմնական Կանոնադրի բարեփոխումներ:*
6. *Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:*

Ի դէմս
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ՊԵՐՃ ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Ատենապետ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ — Նախագահ

Յունիս 9: 2008

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI
19 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւմեայ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·033

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

84e ANNEE — N° 22·033

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱԿՆԿԱԼԷ

Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանի դիանը Սեպտ. 12 Թուականէր հաղորդագրութեամբ մը ուշադրութեան յանձնած է ամրան ընթացքին արձանագրուած բարբարոսութեան երկու դէպքեր. առաջինը Յոպէի եկեղեցապատկան կալուածին թալանն ու դուռներու, պատուհաններու խորտակումն է, երկրորդը Պարոն Տէրի ձիթենիներու պուրակին, կասկածելի հրդեհը որ 20 ծառի փճացումին պատճառ եղած է:

Առնցմէ զատ կայ Քրիստոսի գերեզմանի վերանորոգման հարցը. այդ աշխատանքը հայ, յոյն եւ կաթոլիկէ եկեղեցիներու անհամաձայնութեան պատճառով կը ձգձգուի: Նաեւ Հայոց պատրիարքարանի պարտականութիւնն է Ս. Քաղաքի նուիրական վայրերու հսկողութիւնը, զոր մարդկային եւ նիւթական անբաւարար միջոցներու պատճառով կարելի չէլլար պատշաճ ձեւով կատարել:

Հաղորդագրութիւնը կ'աւարտի յայտնելով որ պատրիարքարանը հայկական բոլոր համայնքներուն նիւթական աջակցութեան կը կարօտի, Երուսաղէմի սուրբ վայրերուն նկատմամբ իր աւանդական պարտականութիւնները կարենալ կատարելու համար:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Հանրապետական կուսակցութեան խորհուրդը Սեպտեմբեր 16ի նիստին միաձայնութեամբ որոշած է Ազգային ժողովի նախագահութեան համար Հովիկ Աբրահամեանի թեկնածութիւնը առաջադրել: Նիստը յայտնած է նոյն կուսակցութեան անդամ Տ. Թորոսեանի Ազգային ժողովի նախագահութենէն հրաժարումին: Ան հրաժարած էր նաեւ կուսակցութեան անդամութենէն:

Հանրապետական կուսակցութեան գործադիր վարչութիւնը Սեպտեմբեր 6ին որոշած էր Տ. Թորոսեանի նախագահութեան պաշտօնին չարունակումը ոչ նպատակայարմար նկատել եւ Հ. Աբրահամեանի թեկնածութիւնը առաջադրել անոր յաջորդութեան համար:

* * *

ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Արդարադատութեան խորհուրդը վճռաբեկ ատեանի նախագահութեան պաշտօնէն հրաժարած Ց. Մանուկեանի որպէս յաջորդ, նախագահ Ս. Սարգսեանին առաջարկած է նշանակել նոյն ատեանի քաղաքացիական եւ վարչական պալատի նախագահ Արման Մկրտումեանը: Առաջարկը ընդունուած է եւ Ս. Սարգսեանի հրամնագրով Արման Մկրտումեան նշանակուած է վճռաբեկ դատարանի նախագահ:

ՆԱԽԱՐԱՐ Ա. ՊԱՊԱՃԱՆԻ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու ենթախորքը մշակելու զուգահեռ, Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա. Պապաճան Նիւ Եորք մեկնած է. հոն կը մասնակցի Վրաստանի, Իրաքի, Աֆղանիստանի, Իրանի, նաեւ Պալքանեան գօտիի քաղաքական զարգացումներուն մասին քննարկումներու, հանդիպումներ կ'ունենայ պաշտօնակիցներու հետ: Ամէնէն կարեւորը սակայն ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդին Թուրքիոյ ժամանակաւոր անդամակցութեան ուղղուած աշխատանքն է, ատոր հետ նաեւ Հայաստանի հետ մերձեցումի հոլովոյթին աշխուժացումը:

Թրքական կողմը կ'ակնկալէ որ Ա. Պապաճան Է. Նալպանտեանի հետ հանդիպումին օրակարգի բերէ Ղարաբաղի խնդիրը եւ 1915ի նիւթով պատմաբաններու միասնական յանձնախումբ կազմելու վարչապետ Թ. Էրտողանի առաջարկը. ատոնց հետ ալ դիւանագիտական, առեւտրական, տնտեսական, մշակութային փոխյարաբերութիւններու հեռանկարներուն խօսքը:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՄԻԻՌՈՆՕՐՀՆԷՔԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Նաչվերայի տօնին երեկոյեան, Սեպտեմբեր 14ին, Գարեգին Բ.ի հանդիսապետութեամբ անդաստան կատարուած է, ապա օրհնուած են միւռոնի ծաղիկները: Օրհնութենէն ետք ծաղիկները դրուած են կաթսային մէջ ու սկսած է եռօրեայ եփումը: Ամբողջ այդ ընթացքին Մայր Աթոռի միաբանները սաղմոսերգութեամբ հսկողութիւն կը կատարեն կաթսային մօտ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ Սեպտեմբեր 16ին, որոշած է ապահովագրութեան Ա.Ի.Ժ. ընկերութիւնը ինչ որ անխնայ դէպք մըն է, բայց եւ այնպէս ընդհանուր կացութիւնը չի կրնար փրկել: Կը թուի որ Ֆրանսա ալ կը կրէ եւ պիտի կրէ ծանր հետեւանքներ զանազան ճակատներու վրայ. առաջին առթիւ կորուստներ կ'արձանագրեն դրամատունները (Պէ.Էն.Փէ., Գրեաի Ակրիքոլ, Սոսիէթէ Ժեներալ, եւլն.), բայց նաեւ աշխատանքի ճակատը: Միջազգային Դրամական Ֆոնտի նախագահին Տոմինիք Սթրօս-Քահնի համար՝ «Ֆինանսական տագնապին վատթարագոյնը դեռ գալիք է»: Ստեղծուած այս ծանր կացութիւնը կ'ազդէ նաեւ ամերիկեան ընտրութեան վրայ:

ԻՍՐԱՑԻԼԻ արտաքին նախարարուհին՝ Ցիփի Լիվնի հազիւ 400 ձայներու առաւելութեամբ Օլմէրթի կը յաջորդէ Քադիմա (Ցառաջ) կուսակցութեան գլուխը: Իր գլխաւոր մրցակիցն էր Սպայկոյտի նախկին պետը՝ Շաուլ Մոֆազ: Ցիփի Լիվնի, 50 տարեկան, ասպարէզով փաստաբան է եւ ծանօթ է որպէս մէկը որ կրնայ նոր դիծ մը տալ Իսրայէլի քաղաքականութեան: Կը պատրաստուի արդէն նոր կառավարութիւն մը կազմելու: Նախապէս ծայրայեղ աջ, այժմ աւելի չափաւոր է եւ իր առաջնահերթ ծրագիրներէն է պաղեստինցիներու հետ բանակցութիւնները:

ՍԱՆԱՍՑԻ (ԵմԷն) մէջ, երկու թակարդ կառքերու պայթումը մեծ վնասներ պատճառած է ամերիկեան դեսպանատան մօտ, որու հետեւանքով նաեւ 16 հոգի մեռած է: Կը թուի որ ալ-Քաիտայի գործն է: Ամերիկեան դեսպանատունը

(Շար.ը Դ· էջ)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ «ԳԱՂՏՆԻ» ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԿԱՄ՝ ՉԻՋՈՒՄ ՉԻՋՈՒՄ ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋ

Թրքական լրատուները ամէն օր ամէն ձեւով կ'անդրադառնան ու կ'իմացընեն թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բանականոն դարձնելու հոլովոյթը կը չարունակուի: Ցայտնապէս, նախագահ Կիւլը Երեւան հրաւիրելու քայլը ապահովուելէ ետք, թրքական կողմը առաւելագոյն չահը կ'ուզէ քաղել այդ «պատմական արարք»էն: Շահը, հասկըցնալի է որ աչխարհին կարենալ ըսել է. «Մենք մեր հարցերը –Ցեղասպանութիւն, Արցախ ու մնացածը– մեր մէջ կը լուծենք, դուք անհանդիստ մի՛ ըլլաք»: Եւ զարմանալին Թուրքերու այս ճապուկ ընթացքը չէ, այլ հայկական այն չերտինը որ անապատի մէջ հրաչքով պայծառ ջուրի ակ գտածի զոհունակութիւն կ'արտայայտէ, կը ծափահարէ, կը յուսայ:

Թրքական հերթական անդրադարձը կը վերաբերէր Հայաստանի հետ «գաղտնի» որակուած տեսակցութիւններուն: Որակումի որ այս փուլին այլեւս ծիծաղելի դարձած է, քանի Թուրքիա ամէն բան կ'ընէ այդ տեսակցութիւններուն տեղեակ պահելու համար առաւելագոյն հանրային կարծիք մը. ներսով ու մանաւանդ դուրսով:

Նոր-նոր ըսուածը այն է թէ այդ տեսակցութիւնները կը վերսկսին կրկին Ցուիցերիոյ մայրաքաղաքին մէջ, Հայաստանէն ու Թուրքիայէն բարձրաստիճան դիւանագէտներու կազմերով: Անոնց պարտականութիւնն է հասարակաց յայտարարութեան մը վերջին ձեւը տալ, որպէսզի ան ներկայացուի Սեպտեմբերի վերջին օրերուն նախատեսուած Նիւ Եորքի եռակողմ –Հայաստան, Ազրբեջան. Թուրքիա– հանդիպումին:

Ստեղծուած մթնոլորտին մէջ Թրքական կողմը ամէն առիթով կը կրկնէ թէ Հայերը սկսած են «դրական» նշաններ ցոյց տալ 1915ին կատարուածը ուսումնասիրելու համար կազմուելիք մարմնին առընչութեամբ: «Դրական»ին բացատրութիւնն ալ տալու չափ անվրդով կեցուածք ունի այդ կողմը. կը յայտարարէ թէ եթէ նման մարմնի համաձայնութիւնը կայանայ, այլ խօսքով՝ Հայերը ընդունին այդ ճակատագրական դիջումն ալ, Թուրքիա ազատ-համարձակ պիտի կարենայ իր օրակարգը հետապնդել միջազգային ատեաններու առջեւ. ատիկա կը նշանակէ հետապնդել Եւրոպայի անդամակցութեան խնդիրը, նկրտիլ չրջանային ղեկավար դիրքի, անչրջանցելի դերով տեղ ունենալ Ռուսաստան – Արեւմուտք կշիռին մէջ, եւլն., եւլն.: Եւ հայկական կողմին 1915ը քննարկումի ենթարկելու յօժարութիւնը Թուրքիան պիտի ազատագրէ այն կապանքէն որ միջազգային չրջանակին հարկաւոր նկատած պարագաներուն Ցեղասպանութեան հարցով կը կաչկանդէր անոր ձգտումները:

«Գաղտնի» այդ հանդիպումներուն ընդչութեամբ, որպէս մխիթարական փոխարինութիւն, կը նչուին սահմանին բացումի, տնտեսական, նաեւ մչակութային գործակցութեան հեռանկարներ ալ. բաներ որոնք կ'արժէ լուրջ քննութեան նիւթ ընել, գտնելու համար անոնց մէջ Հայաստանի ունենալիք չահուն նչոյլը:

ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ ԽԱՉՔԱՐ ՏԷԼՀԻի ՄԷՋ «ՀԱՑԱՍՏԱՆ» ՓՈՂՈՑ

Երեւանի քաղաքապետը Ե. Զախարեան պատուիրակութիւններու ընկերակցութեամբ Պուլկարիա եւ Հնդկաստան այցելած է: Առաջին այցին Սոֆիայի Երեւանեան պուրակին մէջ խաչքարի մը բացումը կատարուած է. իսկ Տէլհիի մէջ փողոց մը «Հայաստան» մկրտուած է:

Ե. Զախարեան երկու այցերուն ընթացքին կնքած է գործակցութեան համաձայնագրեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲՈՒՌՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԶԱԿԻՐ ՍՈՒՏ ԴՐՕՇԻՆ

Կեսարիոյ մէջ Բիւզանդական կայսրութեան մասին փաստագրական ֆիլմի մը տեսագրութիւնը անհաւատալի բուռն հակազդեցութիւն արթնցուցած է մոլեռանդ ամբոխին մօտ: Բիւզանդական մթնոլորտը ստեղծելու համար բեմայարդարները խաչակիր դրօշներ կախած են քաղաքին բերդին պարիսպներուն վրայ: Բերդ որ չինուած է Բիւզանդիոնի Ցուստինիանոս կայսրին կողմէ: Հազիւ տեսադրողներու խմբակը աչխատանքի անցած, չուրջ 50 հոգինոց խուժան մը «Մենք իսլամ ենք, մեր բերդին վրայ խաչակիր դրօշ չէք կրնար կախել» ազդակելով արգելք եղած է տեսադրութեան: Ոմանք փորձած են բարձրանալ պարիսպներուն վրայ ու վար առնել դրօշները:

Ոստիկանական միջամտութեամբ խուժանը չէզոքացուած է. բայց ֆիլմին պատասխանատուն, ոստիկանատուն կանչուած է, բացատրութիւն պահանջուած իրմէ, արտօնագիրը քննութեան առնուած, եւլն.:

Տասնըհինգ դար առաջուան նիւթով փաստագրականի մը յարդարանք խաչակիր դրօշներուն իսկ անհանդուրժող այդ նոյն մարդոցմով երկիրն է որ Եւրոպայի դուռը կը բախէ 40 տարիէ ի վեր, պնդելով թէ արժանի է այդ դուռնէն ներս մտնելու:

Ա.ԿԻՒԼԻ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԸ ԹԵՀՐԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Կովկասեան չրջանի քաղաքական խմորումներուն ու Արեւմուտքի, յատկապէս ԱՄՆ-ու, այդ գօտիին ուղղուած հաչիւներուն մէջ կարեւորագոյն ազդակ մըն է Իրանը: Նոյնիսկ եթէ Թուրքիոյ չափ չյիշուեցաւ Վրաստանի զարգացումներուն առիթով, անչրջանցելի ներկայութիւն է չրջանին մէջ: Իր աշխարհաքաղաքական դիրքին, ունեցած հարստութեան քով հիւլէական հզօրութեան ձգտումը բոլորովին չեշտած է այդ հանգամանքը: Երկիրը աչքին փուշն է ԱՄՆ-ու եւ առհասարակ Արեւմուտքին, որոնք Իսրայէլի սպառնացող վտանգ կը նկատեն զայն, յատկապէս հիւլէական հզօրութեան ձգտելուն պատճառով: Այդ նկատումը ամէն առիթով կ'արտայայտուի, մինչեւ պատերազմի մը հեռանկարով:

Մեա կողմէն, յայտնի չանք մը կը նշմարուի ռուսական կողմէն. այդ չանքը տարբեր ուղղութիւն կը հետապնդէ: Մոսկուա չի ծածկեր դէպի Թեհրան առանցք մը ձեւաւորելու նպատակը: Ան կը ներկայանայ նաեւ չրջանին մէջ Արեւմուտքի սպասելի ոտնձգութիւններուն դէմ հակակչիռի ու հակազդեցութիւնի հանգամանքով:

Ռազմավարական այս բաւական բարդ կացութիւնը մօտէն կ'առնչուի Հայաստանի կացութեան ալ: Մանաւանդ որ Իրան անոր կենսական իմաստ ներկայացնող դրացին է. Վրաստանի զարգացումներէն ետք աւելի եւս չեշտուած է այս իրողութիւնը: Ուժանիւթի ու ամէն տեսակի ապրանքի մուտքի դուռն է Իրանը ու ելքի ճամբայ Հայաստանի համար: Ահկէ զատ, երկու երկիրներուն միջեւ կայ իսկապէս լաւ յարաբերութիւններու ոլորտ մը:

Այս տուեալները աւելի քան հետաքրքրական կ'ընեն ներկայի զարգացումներուն դէմ Թեհրանի կեցուածքը, մեկնաբանութիւնները: Ջանանք ունենալու նպատակով «Ազգ» (Սեպտ. 12) հարցազրոյց մը կատարած է Երեւանի դեսպանատան քաղաքական հարցերու պատասխանատու դիւանագէտ Ք. Զաքեհի հետ:

Ան պատասխանելով Արմէն Մանուէլեանի հարցումներուն, կը խօսի Վրաստանի դէպքերուն, Ա. Կիւլի Երեւան այցին, կովկասեան դաշինքի թրքական առաջարկին մասին:

Վրաստանի մէջ տեղի ունեցածը, ըստ նոյն դիւանագէտին, իր խընդիրը լուծելու համար չրջանէն դուրս գտնուող ուժերու յոյս կապելու ռազմավարական սխալին հետեւանքն էր: Ահկէ պատճառ եղաւ անոր պարտութեան: Հետեւութիւնը այն է թէ արտաքին ուժերու հոն արձանագրած ձախողութիւնը չրջանին մէջ անոնց դերակատարութիւնը նուազեցնող ազդակ կ'ըլլայ: Նոյն առեն ստեղծուած պայմանները կրնան նպաստել որ Հարաւային կովկաս մէջ խաղաղութիւնը եւ կայունութիւնը հաստատուին: Ատոր կ'առաջնորդէ համոզումը թէ չրջանի խնդիրներուն լուծումին համար սխալ է յոյս դնել արտաքին ուժերու վրայ:

Այս իրաղրութեան մէջ Ա. Կիւլի Երեւան այցը, իրանցի դիւանագէտին կարծիքով, կը վերեղուի նոյն գօտիին առընչուած համարկումի ընթացքին աչխուժացման չրջանակին մէջ: Կայ նաեւ իրեն յարակից այդ միջոցին մէջ աւելի աչխոյժ դեր ստանձնելու Թուրքիոյ ձգտումը: Ատոնց հետ, պէտք չէ մոռնալ որ Եւրոպայի անդամակցութեան չանքը Անգարայի կը թելադրէ դրական քայլեր առնել: Ու այս մօտեցումով, կովկասեան կայունութեան եւ խաղաղութեան մը տահոգութեամբ դաչինքի մը թերքական առաջարկը չատ անկեղծ նկատել դժուար է: Թուրք նախագահին այցը ողջունելի է Թեհրանի համար, ատոր մէջ իրեն ի վնաս բան չի նշմարեր: Մանաւանդ որ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բարեկամական ու յարատեւ են: Բայց եւ այնպէս, դիւանագէտը կը չեշտէ տարբերութիւնը. Չայաստանի նկատմամբ Իրանի քայլերն ու գործողութիւնները դրական պատկեր ու վարկանիչ ձեռք ձգելու նպատակը չեն հետապնդեր: Ապա կը յիչեցնէ Վրաստանի խռովութեան օրերուն Իրանի մարդասիրական ու բարիկամեցողութեան կեցուածքը որուն չնորհիւ Հայաստանի սպառնացող վառելիքի, աւելիւր, հացահատիկի ճգնաժամը չարաթ մը իսկ չտեւեց:

Ք. Զարեհ չատ ուրախ է որ կովկասեան դաշինքի թրքական առաջարկին նիւթով Հայաստանի չատ քաղաքագէտեր եւ մեկնաբաններ կարծիք յայտնելով անդրադարձած են անկէ Իրանի բացակայութեան պարագային. ըսած թէ այդ բացակայութիւնը կ'արժէզրկէ ծրագիրը: Ինք բնական կը գտնէ որ այդ ծրագիրը որոշ դժուարութիւններու բախի. բայց բուն հարցը անկեղծութեան պակասն է, քանի որ չըրջանի հարցերը լուծելու համար տեղական համագործակցութեան պէտք է թափ տալ, իսկ ատիկա կը բացառէ Իրանի անտեսումը:

Ք. Զարեհ յետոյ սեղան կը բերէ չրջանին մէջ Իրանի ու Թուրքիոյ դերերուն համեմատութեան հարցը: Ո՞ր մէկը աւելի չօչափելի ու բազմերես է: Իրան մարդասիրական ու խաղաղասիրական մօտեցումներ ունի հարաւկովկասեան երեք պետութիւններուն՝ Հայաստանի, Վրաստանի ու Ադրբեջանի նկատմամբ: Ատոր հետ պատրաստ է Իրաքի, Աֆղանիստանի, Տաճիկիստանի եւ չրջան մըն ալ Ղարաբաղի մէջ կայունութեան եւ խաղաղութեան հաստատման համար գործօն ներկայութեան փորձառութիւնը գործի լծելու: Վստահ է որ Թուրքիոյ վերջին առաջարկէն պակսող իրանեան ազդակին կ'անդրադառնան զգօն ժողովուրդները եւ կ'ահազանգեն:

Ինք կ'առաջարկէ, որպէս լաւագոյն տարբերակ, դիմել «3 + 3» ձեւին: Այսինքն, ծրագրին ընդգրկումը Հարաւային Կովկասի երեք հանրապետութիւններուն ու անոնց հետ Ռուսաստանին, Իրանին, Թուրքիոյ: Այս տարբերակը ամէնէն յարմարը կ'ըլլայ թէ՛ չաւնակակցութեան, կայունութեան, եւ թէ հարցերը լուծելու տեսակէտէն:

Զրոյցը աւարտած է իրանցի դիւանագէտին մաղթանքով որ խընդիրներ չծագին, որպէսզի երկիրները յետոյ զանոնք լուծելու համար ճամբաներ փնտռելու ստիպուած չըլլան:

Ա. ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ԿԱՄԱՐ

Գրականութեան եւ Գեղարուեստի Ակնկալ Պարբերաթերթ
(Թիւ 5 եւ Թիւ 6)

Պէյրութ (Լիբանան)

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ Գ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Տօքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ծաղկաձորեան այս երրորդ Խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ 25-27 Յուլիսին. անոր մաս կազմեցին Հայաստանի, Սփիւռքի, Արցախի եւ ՀԱՊ-ի երկիրներու (նախկին խորհրդային հանրապետութիւններ, մարզեր) դպրոցներու ուսուցիչները, մասնագէտները, մօտ 150 հոգի:

Իննարկման նիւթ դարձան հայկական կրթօջախներու կրթական կեանքին առընչուող հիմնահարցեր, հայապանպանման չանքերու արդիւնաւէտութիւնը բարձրացնող միջոցներ, կրթութեան ոլորտի մէջ Հայաստան-Սփիւռք կապերու ամրապնդման եւ համագործակցութեան զարգացման խնդիրներ:

Բացման հանդիսութեան խօսք առաւ նորընտիր կրթութեան նախարարը, որ նչեց թէ Խորհրդաժողովի ընթացքին քննարկման նիւթ պիտի դառնան հայկական կրթօջախներու կրթական կեանքին առընչուող հիմնահարցեր, կրթութեան ոլորտի մէջ Հայաստան-Սփիւռք կապերու ամրապնդման եւ համագործակցութեան զարգացման խնդիրներ: Կարդացուեցաւ նաեւ նախագահ Սերժ Սարգսեանի ուղերձը, որուն մէջ երախտագիտութիւն կը յայտնէր ուսուցիչներուն, օտար ափերու վրայ ապրող հայորդիները հայ լեզուով եւ ոգիով դաստիարակելու, հայրենասէր սերունդ կրթելու համար եւ կը նչէր այս նուիրական գործին օգնելու Հայաստանի Հանրապետութեան որամադրութիւնը: Խօսք առաւ նաեւ վարչապետ Տիգրան Սարգսեան, որ անդրադարձաւ Սփիւռքի մէջ ճուլման վտանգին, նչելով որ ներկայիս համացանցի կապը Հայաստանի համար հասանելի կը դարձնէ աչխարհասփիւռ հայկական դպրոցները, հետեւաբար այս նպատակով պէտք է մշակել նոր կրթական ծրագիրներ: Արտաքին նախարարութեան Սփիւռքի հետ կապերու կոմիտէի նախագահ տիկ. Հրանոյշ Յակոբեան կարեւոր նկատեց հայերէնի պահպանման ու տարածման տեսակէտով կրթութեան դերը, զայն անուանելով պետութեան հզօրութեան չափանիչը: Արցախի կրթութեան նախարար Վլադիկ Խաչատրեանն ալ խօսք առնելով նչեց, որ Արցախի մէջ նոյնպէս կը թութեան ոլորտէն ներս արմատական փոփոխութիւններ կը կատարուին եւ անհրաժեչտ է միասնական ծրագիրներ պատրաստել Հայաստանի եւ Սփիւռքի կրթական հաստատութիւններուն հետ:

Խորհրդաժողովի եռօրեայ աչխատանքները ընթացան երեք լիագումար եւ վեց մասնախումբերու նիստերով: Լիագումար նիստերէն մէկուն ներկայ եղաւ նաեւ նորընտիր կրթութեան նախարարը՝ Սպարտակ Սէյրանեան: Իսկ Խորհրդաժողովը կը վարէր կրթութեան նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի պետ Հրաչ Թադէոսեան:

Մասնաւոր քննարկման եւ առաջարկներու նիւթ դարձան հետեւեալ բնագաւառները.-

ա) Սփիւռքահայ միօրեայ վարժարանների պարագան.-

Պէտք է ըսել, որ ներկայիս, «Սփիւռքահայ» բացատրութիւնը իմաստ փոխած է: 1915էն ի վեր կազմուած արեւմտահայ Սփիւռքը կը կոչուի «Դասական Սփիւռք», իսկ 1990էն ապդին Հայաստանէն արտագաղթողներու կազմած հաւաքականութիւնները կը կոչուին «Նոր Սփիւռք»: Արդ, Խորհրդաժողովին մասնակցողներու չախչախիչ մեծամասնութիւնը Նոր Սփիւռքի մաս կազմող ուսուցիչներ էին, ինչպէս՝ Ռուսաստանի, Վրաստանի, Լեհաստանի, Հոլանտայի, Պելճիոյ, Սպանիոյ մէջ գործող ուսուցիչներ: Հայկական ամէնօրեայ վարժարանի բացակայութեան, բոլորն ալ դէմ յանդիման մնացած են միօրեայ վարժարաններու մէջ չաբաթը մէկ կամ երկու ժամ հայերէն դասաւանդելու կացութեան, հայերէն չհասկցող հայ աչակերտներու, առանց ունենալու օտարախօս աչակերտներու համար յատուկ կերպով պատրաստուած մեթոտ: Ուսոմ չուարած են: Չեն գիտեր ի՞նչ ընել: Որոշ ուսուցիչներ, նման կացութեան մէջ հայերէն սորվեցնելու անկարելիութեան առջեւ, կը չանան հայ աչակերտին մօտ գոնէ ոգի՛ն փրկել: Որով, հայերէնի յատկացուած ժամը կը լեցնեն երգ ու պար սորվեցնելով, Հայաստանի տեսարժան վայրերու մասին ժապաւէններ ցուցադրելով: Իրենք ալ Հայաստանի կրթական նախարարութենէն կը պահանջեն օգնել իրենց եւ օտարախօսներու համար «հայերէնը իբրեւ երկրորդ լեզու» մեթոտ պատրաստել: Ուսոմ, չատ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց այս նիւթին քննարկման նուիրուած մասնախումբին առջեւ կատարած իմ զեկուցումս՝ «Օտարախօսներու համար հայերէնի ձեռնարկ» կոչուող եւ 15 տարիէ ի վեր Փարիզի մէջ յաջողութեամբ կիրարկուող հեղինակային մեթոտին մասին, որ սակայն արեւմտահայերէնի համար է: Անհրաժեչտ է յատուկ ուսումնասիրութիւն եւ փորձարկութիւն կատարել՝ զայն արեւելահայերէնի վերածելու համար:

բ) Մանկապարտէզներու, ամէնօրեայ նախակրթարաններու եւ միջնակարգ վարժարաններու պարագան.-

Իննարկուեցան դասական Սփիւռքի մէջ գործող ամէնօրեայ վարժարաններու կրթական վիճակը, գործածուող դասագիրքերը, օժանդակ նիւթերը, ուսուցիչներու պատրաստութեան աստիճանը: Եղան բազմաթիւ առաջարկներ:

Այսպէս, նկատի առնելով գաղութներու մէջ պաչտօնավարող ուսուցիչներու հայագիտական եւ մանկավարժական պատրաստութեան տարաբնոյթ վիճակը, առաջադրուեցաւ որ Սփիւռքի ուսուցիչները իրենց երկրորդական ուսումէն անմիջապէս յետոյ գան Երեւան եւ Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական համալսարանի մէջ ստանան թէ՛ մանկավարժական եւ թէ հայագիտական լրիւ կրթութիւն՝ փոխանակ բաւարարուելու 2000 թ. ի վեր տեղի ունեցող վեցամսեայ դասընթացներով: Նոյնպէս, առաջադրուեցաւ Սփիւռքի ամէնօրեայ եւ միօրեայ վարժարաններուն համար ստեղծել հայագիտական բովանդակութեամբ դասագիրքեր, պատմութեան դասագիրքեր, ուսուցիչի ուղեցոյցեր, օժանդակ նիւթեր, մշակել համակարգչային նոր կրթական ծրագիրներ, միջգաղութային կապերու ամրապնդման եւ հայակերտման աչխատանքներու արդիւնաւէտութեան բարձրացման համար ստեղծել համացանցային կայքէջ, հիմնել կրթական գործը համակարգող Չարթական Ուսումնական խորհուրդ, կառուցել Հայ Ուսուցչի Տուն, հրատարակել «Հայոց լեզու եւ գրականութիւն» խորագրով ամսագիր:

գ) Արեւմտահայերէնի կարգավի-

ճակը հանրակրթական դպրոցներուն եւ Պետական համալսարանին մէջ։-

Լիազոմար նիստերէն մէկուն, կրթական նախարարութեան ըսփիւռքի բաժնի պետ Պր. Հրաչ Թաղէոսեանի կողքին նախագահեց կրթութեան փոխ-նախարար Պր. Արա Աւետիսեան։ Հարցումներու բաժնին մէջ Մանկավարժական համալսարանի Սփիւռք կեդրոնի տնօրէն Սուրէն Դանիէլեան հարց տուաւ թէ ո՞ւր հասած է Պետական համալսարանի մէջ արեւմտահայ լեզուի բաժանմունք բանալու ծրագիրը, արդեօք այդ բաժանմունքը իր դռները պիտի բանա՞յ Սեպտեմբերին։ Տարօրինակ կերպով, փոխ նախարարը յայտնեց թէ այդպիսի ծրագիրէ մը տեղեակ չէ։ Ես ալ իմ կարգիս հետաքրքրուեցայ հանրակրթական դպրոցներէն ներս արեւմտահայերէնի մուտքին մասին։- «Երկու տարիէ ի վեր այդ լուրին կը սպասենք։ Նախորդ խորհրդաժողովին, տիկ. Հրանոյշ Յակոբեան, որ Կրթութեան, Գիտութեան եւ երիտասարդական հարցերու յանձնաժողովի նախագահն էր, մեզի ըսած էր որ արեւմտահայերէնին հանրակրթական դպրոցներ մուտքը պիտի կատարուի, երբ որ 12ամեայ կրթութիւնը մանէ դպրոցներէ ներս, որով պէտք է սպասել։ Արդ, ի՞նչ է վիճակը այսօր» հարց տուի։ Նախարարը զարձեալ անգիտացաւ որ այդպիսի հարց գոյութիւն ունի։ Սակայն յաջորդ նիստին, Խորհրդաժողովը վարող Հրաչ Թաղէոսեան մէկմեղ հանեց ու կարդաց արեւմտահայերէնին պետական համալսարան մուտքին մասին կրթութեան նախկին նախարար Լեւոն Մկրտչեանի եւ Արտաքին գործոց նախկին նախարար Վ. Օսկանեանի միջեւ փոխանակուած պաշտօնական գրութիւնները եւ այդ առթիւ պետական համալսարանի բանասիրական բաժանմունքի տնօրէնին տրուած հրահանգը, որով յայտնի կը դառնար որ արեւմտահայերէնի մուտքը պետ. համալսարան ընդունուած է եւ փոխ նախարարն է որ անտեղեակ է այս հարցին։ Իսկ արեւմտահայ լեզուի եւ գրականութեան հանրակրթական դպրոցներ մուտքին մասին որեւէ լուր չկայ առ այժմ։ Ցաւնի դարձաւ, ուրեմն, որ մեր յոյսը պէտք է դնենք նորաստեղծ Սփիւռքի նախարարութեան վրայ, որմէ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ
(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9-12)

«Հայկական ուսումնասիրութեան միջազգային ընկերութիւն»ը (ՀՈՄԸ), որ աշխարհին չորս կողմերէն հայագէտներ կը խմբէ, երեք տարին անգամ մը ընդհանուր գիտաժողով մը կը կազմակերպէ։ Վայրը ամէն անգամ տարբեր կ'ըլլայ։ Այս տարի փարիզը ընտրուած էր ու Սեպտեմբեր 9էն 12 հարիւրէ աւելի հայագէտներ ժողովին մասնակցեցան։

Սկզբունքով, ընդհանուր թեմա չկայ։ Հնագիտութիւն, պատմագրութիւն, արուեստաբանութիւն, աստուածաբանութիւն, լեզուաբանութիւն, եւ այլն։ Ցաջորդական նիստերը ըստ նիւթի դասաւորուած էին ու զուգահեռաբար՝ Սորպոնի եւ մօտակայ Գոլէժ տը Ֆրանսի մէջ տեղի կ'ունենային։ Եթէ փորձենք չօշափուած նիւթերը դասաւորել, ակնյայտ կ'ըլլայ որ չեչոը դասական չրջանին վրայ դրուած էր։ Յետ թագաւորական չրջանին վերաբերեալ նիւթերը աւելի քիչ էին, բայց ոչ բացակայ։ Օրինակ, Յեդասպանութեան վերաբերեալ լիակատար նիստ մը տեղի ունեցաւ Իվ Թէրնոնի կողմէ, բայց զժբախտաբար, ժամու թիւրիմացութեան մը պատճառով, բանախօսը ստիպուեցաւ կարճ կապել։

Ժամանակի հարցը նման միջոցառումի մը մնայուն թերութիւնն է։ Զեկուցողը չատ ըսելիք կ'ունենայ, երկար կը խօսի, յատկացուած 25 վայրկեանները կ'անցնին, նիստին նախագահը բառական խիստ չըլլար կամ համաձակութիւն չունենար, հետեւաբար հարցումներու եւ վիճաբանութիւններու ժամանակ չի մնար։ Այսինքն, երկխօսութիւնը, որ գիտաժողովի մը էական բնոյթն է, մենախօսութեան կը վերածուի։

Մասնակցողներուն թիւը չատ տպաւորիչ էր։ չուրջ իննսուն զեկուցումներ ներկայացուեցան. փաստ մը որ հայագիտութեան աշխուժութեան փայլուն ապացոյց մըն է։ Բնականաբար, որակը անհաւասար էր, սակայն ընդհանրապէս բառական բարձր։ Նչենք Պոլիսէն ժամանած Արա Գոչունեանը, «Ժամանակ» օրաթերթին 100ամեակին առթիւ։

Իր սահմանադրութեան մէջ «ՀՈՄԸ»-ը ներկայիս չորս պաշտօնական լեզու ունի։ Առաջին տարիները հայերէնը, անգլերէնը ու Ֆրանսերէնն էին, սակայն իտալական հայագիտութեան որակը նկատի առնելով, վերջերս իտալերէնը աւելցուեցաւ։ Երկու իտալական հայագիտական ամպիոնները՝ Վենետիկը ու Պոլոնիան, ուսանողներ պատրաստեցին, Լեւոն Զէքիեանի ու Կապրիէլլա Ուլուհոճեանի չնորհիւ։ Հիմա արդէն անգլերէնը ա՛լ թագաւորի պէս չի՛ չխեր, ինչպէս առաջ։

Մ իւս կողմէն, տարօրինակ փաստ մը նչենք. Ժ-Թ. դարուն ընթացքին ու Ի. դարուն սկիզբը, գերմանական հայագիտութիւնը չատ զօրաւոր էր, սակայն հիմա իտալականին չի հասնիր, ու այդ պատճառով գերմաներէնը «ՀՈՄԸ»-ին պաշտօնական լեզուներէն չէ։ Այս դիտողութիւնը ըսել չէ որ գերմանախօս լաւ հայագէտներ չկան, պարզապէս մինչեւ տոքթորայի աստիճան աշակերտ պատրաստող անձերը կը պակսին։

«ՀՈՄԸ»ի նախորդ գիտաժողովներուն Հայաստանցի մասնագէտներուն թիւը չնչին էր, զուտ տնտեսական պատճառներով։ Այս անգամ, տասնչն աւելի Հայաստանցի մասնակիցներու ներկայութիւնը վայելեցինք։ Զմոռնանք որ գիտաժողովի մը կարեւորութիւնը միայն զեկուցումներուն որակով ու քանակով չի գնահատուիր։ Նոյնքան, եթէ ոչ աւելի, կարեւոր են նիստերուն ատրնթեր հանդիպումները։ Կարծես թէ քանի մը օրուան ընթացքին՝ աշխարհի չորս կողմերը ցրուած մեծ ընտանիք մը կը միաւորուէր, գաղափարներ կը փոխանակուէին, կամ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային։ Մէկ խօսքով՝ անցքերուն մէջ աչնոյժ կեանք մը կը ստեղծուէր։

Նման միջոցառում մը կազմակերպելը դիւրին բան չէ։ Անահիտ Տոնապետեանի ղեկավարութեան տակ կազմակերպիչ մարմինը ծանր աշխատանք տարած էր։ Հինգչաբթի երեկոյ՝ Սէնի ափին ճաչարանի մը մէջ ընթրիք մը տեղի ունեցաւ. չուրջ 120 հոգի ներկայ էին։ Ցաջորդ օրը, Ուրբաթ առաւօտ, ընկերութեան ընդհանուր ժողովը ժամը 10:30ին բացուեցաւ։ Իտալացի հայագիտուհի Վալէնթինա Գալցոլարի որ ժբնեւ կը դասաւանդէ ու «ՀՈՄԸ»-ին ներկայի նախագահուհին է, երեք տարուան հաչուեկչիռը ներկայացուց, չեչոը դնելով նոր անդամակցութիւններուն վրայ։ Այս տարուան գիտաժողովը նոր հարց մըն ալ ծեծեց. հայկական ձեռագիրներուն թուայնացումը։ Հինգչաբթի օրուան ամբողջ առաւօտը այս կարեւոր խընդրին նուիրուած էր։

Ցամոռնանք որ «ՀՈՄԸ»ը անդրանիկ քոյր մը ունի, ամերիկեան «Հայկական ուսումնասիրու ընկերութիւն»ը, որուն կարեւորագոյն հիմնադիրներէն մէկը՝ Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան այս ժողովին մասնակցեցաւ։ Ինքը նչեց որ գալ տարի ընկերութեան 35ամեակը պիտի տօնէ, ու կարեւոր նչում մը ըրաւ. երբ այդ ամերիկեան ընկերութիւնը հիմնուեցաւ, հայագիտութեան վերաբերեալ որեւէ յօդուած հրատարակել չատ դժուար էր. թրքագիտական, սլաւագիտական կամ բիւզանդագիտական հրատարակութիւններու մօտ «մուրացկանութիւն ընել» անխուսափելի էր. մինչդեռ հիմա զուտ հայագիտական նիւթեր ընդունող հանդէսներ չեն պակսիր։

Ամփոփելու համար, այս գիտաժողովը ցոյց տուաւ որ Հայաստանի վիճակը բառական մտահոգիչ ըլլալով հանդերձ, հայագիտութեան վիճակը զարմանալիօրէն առողջ է։

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՓԵԱՆ

Ա Ի Ե Ր Ա Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Ն
Մ Է Ջ
ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Ն Պ Ա Ս Տ Ի Ո Ր Մ Ը

Այն տարուան եկողները հայրենիք չէին վերադարձան. որովհետեւ աղէտին առաջին եւ անվրիպելի զոհերը եղեր էին. չրջակայ գիւղերուն մէջ յաճախ պատահար էր որ իրենցմէ ոչ մէկը յաջողէր փախուստ տալ կամ որեւէ կերպով ազատիլ։

Նոյնպէս Ատանայի մէջ՝ դուրսեցիները անտէր ու անտիրական, յաճախ դիզուած խաներու մէջ, դիւրին զոհեր եղեր էին թշնամիին ու եթէ չրջակայ գիւղերու մէջ իրենց ծայրայեղ թշուառութեան հետեւանքով կամ զիրենք աչխատցնող հողատէրերու վատութիւնով, զէնքէ զուրկ, անկարող զարձեր էին ինքնապաչտպանութեան, ընդհակառակը Ատանա քաղաքին մէջ առիւծի պէս կռուեր էր յաճախ։

Իրենցմէ մնացեր էին միայն ողբալի այրիներ ու որբեր, ապրին անդին վիրաւորուած, խեղանդամուած այրեր, ծաղմածուած բերաններով, խենթի աչքերով եւ կնճռոտած ճակատներով։

Հակառակ որ նպաստի օրերու մէջ մեր մտահոգութեան առաջին առարկան իրենք էին, անոնք չէին յաջողեր հասնիլ մեզի, որովհետեւ ատանացի աղէտեալներ արգելք կ'ըլլային, զիրենք կը հեռացնէին առաջին չարքերէն. «Զուլումէն առաջ ալ այսպէս էիք, դուք ի՞նչ ունէիք որ ի՞նչ կորսնցնէիք... ղրկուածները մեզի համար են, ձեզի համար բան չկայ» կը գոչէր օր մը քաղաքացի այրի մը դրսեցիի մը։

Զարագուչակ, լռին, ազնուական ու իրենց չքաւորութեանը մէջ խրոխտացած այն մասնաւոր հպարտութեամբ որ անարժանի դժբախտութիւնը կու տայ կարգ մը մարդոց, անոնք կը կենային դէպի ամէն օր մեր ճամբուն վրայ։ Քիչ կը խօսէին, քիչ բան կը պատմէին, բայց իրենց նայուածքներուն տխուր քաղցրութիւնը կը հաղորդուէր մեզի. երբե՛ք այնքան դիւրաւ եւ ա՛յնքան առատութեամբ բարերար արտասուքը չէր ժայթքեր մեր աչքերէն որքան իրենց մօտ։ Մեր յարաբերութիւնները զօրացնող գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ իրենց հպարտ ըլլալն էր. ինչ սփոփանքով, գրեթէ ակնածանքով կը լսէինք իրենց զանազան գաւառներու յատուկ չեչոը ու ասացուածքները։ Էրզրումցին իր մաքուր եւ կտրուկ նախադասութիւններով, պայծառ եւ թափանցիկ իմաստով. Խարբերդցին՝ իր եղանակին սրտառուչ երաժըչտութեամբ, որ իր բոլոր խօսքերուն արձակ քանաստեղծութեան մը տիրապետելէն կու տար, Ակնցին՝ իր երգող, մանուածապատ եւ երկդիմի խօսուածքով, որ միչտ տարտամ, անըմբռնելի եւ անսահմանելի իմաստով մը կը վրդովէ քեզ ու խօսքը վերջացուցած ատեն կը կարծես թէ ընդհակառակը պիտի սկսի, Բաղէչցին՝ իր գոռ, առնական եւ հատու չեչտով ու Մչեցին՝ իր երկարաձգուող լացի եղանակով, որուն ոլորտներուն մէջ ժպիտ կայ սակայն, ինչպէս մանկական արցունքին մէջ։

Շատ անգամ մեր լսածը նոր աղէտի մը պատմութիւնը չէր, իրենց ամէն մէկերնուն յիչատակները թրծուած էին անգամ սուգով եւ ցաւով. ամէն մէկ յիչողութեան ոստում արցունքով կը ծանուցուէր. ծներ, մեծցեր ու ապրեր էին վչտի մէջ եւ արեւին իրենց բաչխած ամէն մէկ տարին տառապանքով բեռնաւոր էր։ Երբ իրենց զաւակները յիչէին, չէին կրնար մոռնալ որ հողին յանձնուած են. երբ իրենց սեւ հարսնիքները յիչէին, չէին մոռնար այն բոլոր վիրաւորանքները որոնց ենթարկուած էր իրենց նոր հարսի խնոյտութիւնը. կերած հացերնին ու խմած ջուրերնին արիւնոտ եղած էր եւ կեանքը դառնահամ եւ թունաւոր պատուղի մը պէս էր իրենց համար։

Ինչպէս որ եկեր էին, ձգտելով փախչիլ իրենց ճակատագիրէն, յաճախ անըպատակ, բռնելով դիմացի ճամբան, հալածուած անօթութենէ, սուգէ, սարսափէ, այնպէս ալ կրկին, հիմա կ'ուզէին մեկնիլ։ Ցրուած ու կոտորուած ընտանիքներու բեկորներ կը միանային իրարու, հմչերիներու խումբեր կը կազմըէին ու հաւաքաբար կ'ապրէին, հաւաքաբար կը ծրագրէին, հաւաքաբար ճամբայ կ'ելլէին։ Իրենցմէ իւրաքանչիւրը կարծես կորսնցուցած էր այլ եւս մարդկային կամքի, անհատական ուրախութիւններու եւ ցաւերու գաղափարն իսկ. ամէն մէկը առանձին՝ մարդկային խըլեակ մըն էր, չուարուն, կորսուած։ Ու ինչպէս ուղեկորոյս թռչունը՝ իր երամին, անոնք կը գառնային իրենց հմչերիներու խմբակին։ Ի՞նչով եւ ի՞նչպէս պիտի կարենայինք թօթափել զիրենք դարաւոր տառապանքի թմրութենէն, վերաղարձնել զիրենք մարդկային հըրայրքներու, վառել իրենց աչքը լոյսով, պարզել իրենց սեւագիր ճակատները, յոյս եւ ժպիտ տալ իրենց մեռած ու անծծքէ չորցած շրթունքներուն։ Մէկ քան միայն զիրենք կը դարձնէր այդ ուղղութեամբ, վերաղարձը դէպի հոն ուր ծներ ու մեծցեր էին, հոն ուր՝ արդէն անգամ մըն ալ վառեր էր այս նոյն կրակը. հոն՝ ուր ձգեր էին իրենց արտերը, իրենց սիրելիներուն գերեզմանները, այն ծառերը՝ որոնցմէ յաջորդաբար իրենց հօրը, իրենց զաւակներուն օրրանները կախուած էին, կարկաչող ջուրերը, անցնող քամիները, սաւառնող ամպերը, սարերը ու ձորերը... ու հայրենիքի սփոփարար յիչատակը կը մաքրէր ու կը սըրբէր իրենց հոգիէն բոլոր հոն կուտակուած թոյները, քէները եւ ոխերը։

(Շար. 39)

(Նար. Ա. էջէն)

արդէն ոճրափորձի թիրախ եղած էր Մարտ. 18ին:

ԱԼՔԱԹԵԼ-ԼԻՒՍԷՆԹի 17 սենտիքաներ ուժի երկիրներու պատկանող, դիմած են ձեռնարկին նախորդ երկու զեկավարներուն՝ Սերժ Զիւբիւքի եւ տիկին Ռուսոյի, որ հրաժարին իրենց չնորհուած ոսկեզօծ հատուցումներէն: Ներքին դիմումնագիրը 6·000 ստորագրութիւն ժողված է մէկ չաբթուան ընթացքին: Սերժ Զիւբիւք 2006 Դեկտեմբերին 5,6 միլիոն եւրոյի հատուցում մը ստացած էր, երբ Ալքաթէլ ձուլուած էր Լիւսէնթի հետ: Տիկին Ռուսօ ալ, ի մօտոյ, մինչեւ վեց միլիոն եւրոյի հատուցում պիտի ստանայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ «հաւատի» բայց «ոչ եզրափակիչ»» որակած են նիւ եորք Թայմզի հրատարակած այն «փաստերը» զորս հաղորդած էր Վրաստան, ցոյց տալու համար որ Ռուսերն էին նախայարձակները Հարաւային Օսէթիա եւ Վրաստան անկէ յետոյ յարձակած էր: Այս «փաստերը» հետեւանք էին հեռաձայնային խօսակցութիւններու արձանագրութիւններու, ըստ որոնց ռուսական հրամայլեր վրացական հողամաս մտած էին: Մինչ այս արձանագրութիւններու յանկարծակի յայտնութիւնը բաւական խորհրդաւոր է: Նախապէս անհետացած, յետագային գտնուած կ'ըլլան համակարգիչի մը մէջ...

ԻՒԼԻԱ ՏԻՄՈՇԷՆԿՕ, Ուկրանիոյ վարչապետը մերժած է հրաժարիլ հակառակ համախմբման կառավարութեան քայքայման: Նախագահական կուսակցութիւնը որ կազմած էր այդ համախմբումը, քաշուած էր կարգ մը նոր օրէնքներու իւրացմանն պատճառաւ: Ըստ այդ օրէնքներուն նախագահական իրաւասութիւնները կը նուազէին:

ՊԱՂՏԱՏի Հարիթիյա թաղամասին մէջ, Սեպտեմբեր 17ին ոճրափորձ մը գործուած է· 9 հոգի մեռած է եւ 25 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ԼԻԲԱՆԱՆի հիւսիսային մէկ գիւղին մէջ ալ բախումներ պատահած են Սեպտ· 17ին, քրիստոնեայ մրցակից խմբակներու միջեւ: Երկու մեռեալ կայ եւ 3 վիրաւոր:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի հարաւը, ամերիկեան չորս հրթիռներ արձակուած են որոնք ապանուած են առնուազն հինգ իսլամապաշտ գործօն տարրեր:

ՉԻՆԱՍՏԱՆի խարդախուած կաթին հարցը օրէ օր աւելի ծաւալ կ'առնէ եւ Սեպտ· 17ին, վարակուած նորածիններու թիւը 6200ի հասած էր:

ՀՌՈՄի հանրային վայրերուն մէջ պոռնկութեան դէմ օրէնքը սկսած է կիրարկուիլ եւ արդէն 20 հոգի տուգանքի ենթարկուած են, պոռնիկ թէ յաճախորդ:

«ԾԱՌԱԶ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ· – Ժապլին Քանարեան 50 եւրօ:

«ԾԱՌԱԶ»ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահուզդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուխ	135	(161,46)
Ծննդեան	135	(161,46)

Բոլոր ազդարու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարբերականին եւ 1/8րդ (12-13 տող) ծնունդներուն:

Աւելցարժան եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութիւն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 21
Բ· ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ
ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԱՑՍՕՐ
ՀԱՑԱՍՏԱՆի ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է:

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի Հաւրապետութեան մաղթանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ պատկիներուն թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՍՐԲ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցւոյ Աղեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղերը·–

– Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝
01·43·59·67·03,

– Տիկնոջ Յանձնախումբին՝
01·47·43·12·66,

– Տէր Աւետիսին՝
01·46·62·01·29:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած են Ընդհանուր Արտակարգ Ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ 9 Նոյեմբեր 2008, ժամը 15ին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ՝ 15 ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ:

Նիւթ – Բարեփոխութիւն Ընկերակցութեան կանոնագրութեան:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

★ ☆ ★

COMMUNIQUE

Les membres de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne sont convoqués à l'Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra le dimanche 9 novembre 2008, au siège, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème.
Ordre du jour : Modification des statuts de l'association.

BUREAU
DU CONSEIL D'ADMINISTRATION

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE
Les 6 & 7 décembre :
GRANDE BRADERIE A SEVRES
Les 29 & 30 novembre :
avec la C B A F
A MARSEILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPRISE DES COURS D'ARMENIEN
ANNEE SCOLAIRE 2008 - 2009

— REGION PARISIENNE —

SEVRAN
Reprise des cours
le samedi 20 septembre à 14h
Tous niveaux enfants — Cours d'adultes
les lundis soirs à 20h30 à la Maison de la Croix Bleue : 17 rue Charles Péguy - 93190 Livry-Gargan.
Renseignements :
Madeleine 01.43.83.87.68.

SAINT MAURICE DE BAYNOST
le samedi 27 septembre à 10 heures
au Centre Jacques Brel : Place d'Arménie — 01700 St. Maurice de Baynost
Renseignements : 04.78.55.42.60
ou 04.78.55.34.79.

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, կորիւն բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի հայութեան քաղաքա-տնտեսական թշուառ պայմաններուն, դաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չատ կարիք կայ:

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽՍՋԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մտուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս պժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՁԵՄԱՁԱՁԻԵԼ:

Date à retenir

SAMEDI 28 MARS
DINER DE GALA
à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

ENSEMBLE NAVASART
SPECTACLE ET SOIREE
le 22 NOVEMBRE.
Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

LA
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
présente
«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»
Hommage à Avédis Aharonian
A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition
par l'**Association «LES 3A»** de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille
Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant
le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville
— Participation aux frais —
Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Les Activités du Mois de Septembre du Centre Culturel Sahak-Mesrop de Marseille

Directeur : **Khatchig YILMAZIAN**

CONCERT DU CHOEUR SAHAK-MESROP
Dimanche 21 septembre à 17h30
En l'église de Lançon de Provence
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
Au piano : **Juliette YILMAZIAN**
Solistes : Ani CONQUET — Noubarig DERMINASSIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.034 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.034

ԹՈՒՐՔ ՄԱՐԶԱՍՔՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐՔՈԶԻԻ

Եւրոպայի ախոյեանութեան մրցումներուն կարգին, «Փարի Սէն Ժերմէն»ը Սեպտեմբեր 18ին խաղացած է Թուրքիոյ «Գալաթասարայ» խումբին դէմ, Կեսարիոյ մարզադաշտին վրայ: Խաղը աւարտած է ֆրանսական խումբին յաղթանակով. սակայն կեսարացի ու առհասարակ թուրք մարզասէրները ապահովաբար աւելի կարեւոր յաղթանակ կը նկատեն այն պատառը որ պարզուած է խաղին սկիզբը, նախագահ Ն. Սարքոզիի ուղղուած դիմումով մը. «Սարքոզի՛, մենք Օսմանեան կայսրութեան զաւակներն ենք, աչխարհ պէտք ունի մեր ազնուական արիւնին» ըսուած է հոն, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան դէմ Ֆրանսայի նախագահին ժխտական արտայայտութիւններուն որպէս ակնարկութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ուրուային «Էրկէնէքոն» կազմակերպութեան հետաքննութեամբ 8 հոգի եւս հսկողութեան տակ առնուած է Անգարայի մէջ: Անոնց կարգին է ազդանշանող «Գալաթասարայ» օճախներ»ու Պոլսոյ նախկին նախագահը: Ոստիկանութիւնը անոր տան մէջ խուզարկութիւն ալ կատարած է:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ յայտարարած է Սեպտ. 17ին, որ յանձնախումբ մը պիտի նշանակուի, բաղկացած սենատքաներու ներկայացուցիչներէ, Թղթատարի ներկայացուցիչներէ եւ Պետութեան, խորհրդակցելու համար Թղթատարի կառոյցին փոփոխութեան մասին: Յանձնախումբին պիտի նախագահէ Ելեկտրականութեան նախկին ընդհանուր տնօրէնը՝ Ֆր. Այըրէ: Թղթատարի նախագահը համոզուած է որ հանրային ձեռնարկը պէտք է «Անանուն ընկերութեան» վերածուի 2011ին: Սարքոզի այս միջոցին դիմած է դէմ դնելու համար ժամանակի ընթացքին Թղթատարի սեփականաչնորհման, որ բուռն բողոքներու դուռ բացած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Դ. Մեդվեդեւ Սեպտ. 17ին զինուորական համաձայնագրեր ստորագրած է Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ հետ, ըստ որ ռուսական կրնայ միջամտել յարձակման պարագային եւ միջամտել նաեւ այդ երկիրներու տնտեսութիւններուն: Այս համաձայնագրերը պաշտօնական բնոյթ կու տան Ռուսաստանի զինուորական, տնտեսական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւններուն Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիայի հետ: Թիֆլիս «խեղկատակութիւն» որակած է այդ համաձայնագրերը, մինչ Մեդվեդեւի համար «պատմական իրադարձութիւն» է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Գնչուներու միութիւնը անուանարկութեան դատ բացած է մարդկային իրաւունքներու եւրոպականատեանին առջեւ, բողոքելով մշակոյթի նախարարութեան կողմէ հրատարակուած հատորի մը մէջ ըսուածներուն դէմ: Ըսուածներուն կարգին են Գնչուներու հասցէին կատարուած դրամաչորթի, գողութեան, սեռային անբարոյականութեան վերագրումները: Պահանջուած է որ դատապարտութիւն կրէ հեղինակը՝ Ա.-Ռ. Խոզքան:

ԾԵՐԱԿՈՑՏԻ մէկ երրորդը –114 ծերակուտական– կը նորոգուի Սեպտ. 21-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

«Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» խորհրդաժողովին չրջանակին մէջ Սեպտ. 18ին բացումը կատարուած է հայկական լրատուական միւռնեներու համաժողովին, խորագրըւած՝ «Աչխարհի հետ մեր լինքնութեամբ»: Նիստերը տեղի կ'ունենան Երեւանի ու Ծաղկաձորի մէջ:

Սեպտեմբեր 18ի առաւօտեան նիստը սկսած է Լրագրողներու միութեան նախագահ Աստղիկ Գէորգեանի բացման խօսքով: Գարեգին Բ.ի ողջոյնի ուղերձը կարդացած է Վահրամ Քհնյ. Մելիքեան, իսկ մշակոյթի նախարարուհի Յասմիկ Պօղոսեանի խօսքը ներկայացուցած է հրատարակչական վարչութեան պետ Եդ. Մելիտոսեան: Համաշխարհային հայկական գոնկրէսին հետ կազմակերպուած ձեռնարկին Գոնկրէսի նախագահ Արա Աբրահամեանի կողմէ խօսք առած է Արամ Սարգսեան, Սփիւռքի հետ կապերու բաժնին նախագահուհի Հրանոյշ Յակոբեանը ներկայացուցած է Արտակ Զաքարեան:

Օրուան առաւօտեան առաջին նիստին նախագահած է Յակոբ Պալեան որ ուղերձ մը կարդացած է, քնաբան առնելով լեզուական զգայնութեան մասին Շաւարշ Միսաքեանի մէկ խօսքը: Իրմէ ետք Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի գլխաւոր խմբագիր Յակոբ Աւետիքեան զեկուցում մը ներկայացուցած է Հայաստան – Սփիւռք գործակցութեան հոլովոյթին մէջ մամուլի ոլորտին նիւթով: Անդրադարձած է Սփիւռքի մամուլին, հետաքրքրական համեմատականներ կատարելով:

Առաջին այս երկու ելոյթներուն մէջ նիւթ եղած է «Յառաջ»ի պարագան, յարտեւելու երեւոյթը. չեշտուած է թէ արեւմտեան Եւրոպայի հայերէն միակ օրաթերթերը պէտք է հաւաքական առաւել հետաքրքրութեան առարկայ ըլլայ:

Նոյն նիստին նշուած են Սփիւռքի մամուլի երկու նահապետներուն՝ Պոլսոյ «Ժամանակ»ին եւ ԱՄՆ–ու «Ասպարէզ»ին հարիւրամեակները. նաեւ կալինինգրադի «Նայիրի»ին հնգամեակը, որպէս նոյն մամուլին կրտսերագոյնը:

Նոյն նիստին բաւական քննադատական ելոյթներ եղած են հայաստանեան հեռատեսիլի կայաններուն, յատկապէս Հ1ի սփռումներուն լեզուի ցած մակարդակին մասին: Առաջարկ եղած է որ համաժողովը կոչ մը հրապարակէ, պահանջելով որ ոչ ոք աղաւաղէ հայերէնը:

* * *

ՀՆՋԱԿԵԱՆՆԵՐԸ ՀԵՐՔՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԷՆ

Ս.Դ. Հնչակեան կուսակցութեան վարչութիւնը քաց նամակով մը դիմած է արտաքին նախարար է. Նալպանտեանին ու անկէ հերքում պահանջած: Անդրադարձ եղած է թուրք մամուլի վերջին օրերու յամառ տեղեկութեան թէ ՄԱԿ-ի Սեպտ. 23ի ժողովին Հայաստանի ու Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարները ցեղասպանութիւնը ուսումնասիրելու համար պատմաբաններու միասնական մարմնի մը կազմութեան իրենց համաձայնութիւնը կը յայտարարեն: Պահանջուած է որ է. Նալպանտեան հերքէ այդ լուրը:

Նամակով ըսուած է.

«Պարոն Նալպանտեան, վստահ ենք, որ հասկանում էք թէ ի՛նչ ծանր ու աղէտալի հետեւանքներ կարող է ունենալ նման քայլ Հայաստանի ու հայ ժողովրդի համար: Նախնիների անէծքին եւ սերունդների արհամարհանքին կ'արժանանայ այն Հայը, ով երբեւիցէ կասկածի տակ կ'առնի մեր մեծագոյն վշտի՝ Մեծ Եղեռնի իրողութիւնը: Հրապարակաւ պահանջում ենք ձեզնից պաշտօնական հերքում տալ այս տեղեկատուութեանը: Իսկ եթէ իրականում նման նախաձեռնութիւն կայ, ապա ցասումով լի պահանջ ենք ներկայացնում՝ յետ կանգնել նման ազգադաւ եւ ապօրինի քայլից»:

* * *

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 16ի ուշ ժամերուն Երեւանի Զուարթնոց օդակայանին մէջ կանխուած է մօտ 3 քկ. թմրեցուցիչ երկիր մտցնելու փորձը: Ամսթերտամ – Երեւան թռիչքի ճամբորդներէն, Հոլանտայի քաղաքացի Ռոմիկ Ալավերդեանի ճամպրուկին քննութեան ընթացքին մանկական սնունդի տուփերուն մէջ քսիներները յայտնաբերած են շուրջ 150 հազար տոլարի արժէքով մարիխուանա: Առաջին անգամն է որ այսքան կարեւոր քանակով թմրեցուցիչ կը փոխուի Զուարթնոցի

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՀԱՄԱՐՀՈՂ ԹՐՔ. ՖԻԼՄ ՄԸ ԶԱՑՐՈՑԹ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Գերմանիոյ «Տի Լինք» կուսակցութեան Հեսենոսի շրջանի մասնաճիւղը մամուլի հաղորդագրութեամբ մը հակազդած է Թրքական «120» ֆիլմին Տորթմունտի մօտակայ Համ քաղաքին մէջ կազմակերպըւած ցուցադրութեան, զայն դայթակղեցնող որակելով: Պատճառը այն է որ ֆիլմը պատրաստուած է պատերազմը փառաբանող մօտեցումով մը եւ արհամարհելով Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Գայթակղեցնող նկատուած է յատկապէս այն պարագան որ նման ֆիլմի մը ցուցադրութիւնը վայելած է քաղաքապետութեան նեցուկը:

«Տի Լինք»ի հաղորդագրութիւնը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ պատմութեան իրազեկ դիտողներ սահմռկած, կէս ճղած են ֆիլմը, բայց չատեր խանդավառութեամբ ծափահարած են «Թրքական հայրենիք»ի պաչտպանութեան տեսարանները:

Կուսակցութիւնը ընդվզում կը յայտնէ նաեւ այն երեւոյթին դէմ որ Պէրլինի վարչական բարձրադոյն ատեանը 2005ին յայտարարած է թէ Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք է: Այդ յայտարարութիւնը կատարուած էր Թալաթ փաչան փառաբանող Թրքական ցոյցերուն առթիւ:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ որ Գերմանիան Շուէյտի, Հոլանտայի, Պելժիոյ նման ոչ միայն կարեւոր թիւով թուրք բնակչութեան տէր է, այլեւ վարչական զանազան կառոյցներու մէջ ունի մեծ թիւով թուրք պատասխանատուներ: Բան մը որ դիւրութեամբ կը բացատրէ Ցեղասպանութեան ժխտումին մասին գերմանական օրէնքին անտեսումը:

Կայ նաեւ մատնանշելի այլ կէտ մը.

Ե. ՀԱԼԱՉՕՂԼՈՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԶԱՑՐՈՑԹԻՆ ԹԻՐԱԽ

Պոլսոյ «Մարմարա» համալսարանը Եւրոպական Միութեան մէկ ծրագրով ուսանող վուխանակելու համաձայնութիւն ստորագրած է: Այդ համաձայնութեամբ արտասահմանի մէջ ուսումի հետեւելու թեկնածուներուն համար ալ յատուկ ընթացք մը հաստատած է, որպէսզի այդ ուսանողները տեղեակ ըլլան փափուկ հարցերու շուրջ թուրք պետական տեսակէտներուն:

Փափուկ հարցեր նկատուած են հայկականը, կիպրականը, հարաւ արեւելեանը եւ պոնտացի Յոյներուն վերաբերողը: Անոնցմէ հայկականին տեղեկացընելու, ուսանողները պատրաստելու գործը յանձնուած է Թուրք պատմութեան հիմնարկի նախկին նախագահ Ե. Հալաչօղլուի:

Ան ըսած է թուրք երիտասարդներուն թէ իրենց զացած երկիրներուն մէջ քարացած կեցուածքներու դէմ յանդիման պիտի մնան եւ թէ որպէս Թուրքիոյ քաղաքացի, պարտին պաչտպանել թուրք պաչտօնական տեսակէտները: Յետոյ Հայկական հարցին մասին թշնամական ու վարկաբեկող ոճով արտայայտութիւններ ունեցած է:

Ուսանողներ հակազդած են իրեն, ըսելով թէ իրենք արտասահման կ'երթան, ոչ թէ թշնամիի դէմ կռուելու, այլ տարբեր երկիրներու իրենց տարեկիցներուն հետ չփումներու նպատակով: Բայց Հալաչօղլու չէ փոխած իր թշնամական ոճը: Ատոր վրայ չատ ուսանողներ լքած են սրահը:

Եւրոպական այլ երկիրներ ուր տակաւին տեղական վարչութիւններու մէջ Թուրքերու թիւը նոյնքան կարեւոր չէ այսօր, ոչ մէկ երաչխիք ունին վաղը նման երեւոյթներու բեմ չդառնալու:

որ է. Նալպանտեան հերքէ այդ լուրը:

Նամակով ըսուած է.

«Պարոն Նալպանտեան, վստահ ենք, որ հասկանում էք թէ ի՛նչ ծանր ու աղէտալի հետեւանքներ կարող է ունենալ նման քայլ Հայաստանի ու հայ ժողովրդի համար: Նախնիների անէծքին եւ սերունդների արհամարհանքին կ'արժանանայ այն Հայը, ով երբեւիցէ կասկածի տակ կ'առնի մեր մեծագոյն վշտի՝ Մեծ Եղեռնի իրողութիւնը: Հրապարակաւ պահանջում ենք ձեզնից պաշտօնական հերքում տալ այս տեղեկատուութեանը: Իսկ եթէ իրականում նման նախաձեռնութիւն կայ, ապա ցասումով լի պահանջ ենք ներկայացնում՝ յետ կանգնել նման ազգադաւ եւ ապօրինի քայլից»:

* * *

ԱՅՑԱԳՐԻ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանատունը տեղեկացուցած է Սեպտ. 18ին թէ Հոկտ. 6էն սկսեալ Շէնկէնի համաձայնագրի երկիրներ մուտքի այցագիրը կը տրուի կենսաչափական (պիօմեթրիք) ղրութեան կիրարկումով: Ըստ այդ կիրարկումին, դիմողին մատնահետքերը կ'առնուին, նաեւ թուային լուսանկարը: Մինչ այն վեց տարեկանէն վար երախաները զերծ են մատնահետքի պարտաւորութենէն:

Մեծն Բրիտանիոյ, ԱՄՆ–ու, Պուլկարիոյ Երեւանի դեսպանատունները արդէն նոյն ղրութիւնը կը կիրարկեն: Գերմանիոյ դեսպանատունը յայտնած է թէ ամէնէն ուշը 2009ի գարնան իրենք ալ կ'անցնին նոյն կիրարկումին:

* * *

ԱՄՆ-ՈՒ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՍԱՒ

ԱՄՆ–ու Երեւանի նոր դեսպանը Մարի Եովանովիչ հասած է Երեւան: Ան 2005-2008 տարիներուն նոյն պաչտօնը վարած է Կիրղիզստանի մէջ: ԱՄՆ–ու Ծերակոյտը անոր նչանակումը վաւերացուցած էր Օգոստոս 1ին:

ՀԱՅ ԴԱՏ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻԻՆ, ՍՓԻՒՌՔ

ՄՕՏԱԻՈՐ ԱՆՑԵԱԼԻ
ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՈՂ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Միշտ ուզած եմ հասկնալ որ մեր ժողովուրդին համար ի՞նչ կը ներկայացնէ «Հայ Դատ»ը, հոն ուր Հայ կայ: Հայաստանի Հանրապետութիւն եւ Սփիւռք: Նոյն իմա՞ստը կուտանք անոր: Այս հարցումը կրկին կ'ուղղեմ ես ինծի: Կը հետեւիմ քաղաքական իրադարձութիւններուն, յայտարարութիւններուն: Շփոթներ կան եւ դանոնք փարատած տեսնելու յոյսեր չկան:

Երբ կը յայտարարուի թէ Թուրքիոյ հետ «առանց նախապայմաններու» երկխօսութիւն կ'ուղենք հաստատել, յարաբերութիւն մշակել, տեղ մը պիտի ըսե՞նք թէ ընդհանրապէս չկան «նախապայմաններ», թէ առաջին հանդրուանին չկան անոնք: Վերջին պարագային ի՞նչ են այդ «նախապայմանները», որպէսզի գիտնանք, միայն տեսողութեամբ չնաւարկենք, նաւային մշակոյթ ունեցող Ֆրանսացին պիտի ըսէր pilotage à vue չընենք:

Եթէ այս խնդիրը բացորոշ կերպով չի լուսաբանուիր, այդ չի նշանակեր որ քիչ մը անցեալը գիտնալով, քիչ մը վերլուծելով եւ պճեղ մը դատողութեամբ, մեր ճամբան չենք կրնար տեսնել, ըմբռնել քաղաքական եւ ապաքաղաքական միտումները, ներազգային եւ միջազգային: Պատմութիւնը կանգ չառներ, տնտեսական հզօր ազդակի ճնշման ներքեւ գտնուող աշխարհի մէջ չատ մը արժէքներ դասական կամ ժամանակավրէպ կը համարուին, արդարութեան եւ իրաւունքի Դատերը կը դասուին ցերնորքի գլխուն տակ: Ազգերու հանդէպ գործուած ոճիրները կ'արձանագրուին որպէս պատմութեան չահ-վնաս: Այդպէս է նաեւ «Հայկական կացութիւն»ը, որ հետեւանք է Ցեղասպանութեան, որուն մասին կը խօսինք, եւ մանաւանդ «հայրենահանման», զոր քիչ անգամ կը յիշենք, չանհանգստանալու եւ չանհանգստացնելու համար, մինչեւ հայ քաղաքական միտքի իրաւութիւնը հոն պէտք է տեսնել, եթէ դիրքապաշտութեամբ եւ ամրոխավարութեամբ չենք գոհանար:

Ձեմ համարձակիր ըսել որ «Հայ ժողովուրդը» Հայ Դատ ունի, կամ, այդ Դատի բովանդակութիւնը չըփոթ է այլեւս: Միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ սա կամ նա ձեւով ընդունելի «Ցեղասպանութեան ճանաչում»ը ներխուժած է հոն եւ տեղ չէ ձգած ուրիշ բանի: Այսինքն, տուեալները այնպէս են, որ «հայրենահանման» սրբագրութեան պահանջը հրապարակին վրայ երեւցող Հայ Դատէն բացակայ է ընդհանրապէս: Առանց զգացական վերաբերումի եւ առանց խոհեմութիւն համարուող գործնապաշտութեան, պէտք է յստակացնել կացութիւնը, լսել ըսուածը: Ի վերջոյ, ի՞նչ բանի կրնայ ծառայել անհետանկար ճանաչումը ոճիրի մը, եթէ անոր դրդապատճառներուն մասին պիտի չխօսուի եւ հետեւանքները պիտի չդարմանուին:

Լեւոն Տէր Պետրոսեանի անմիջական գործակիցը, Վանօ Սիրադեղեան, նախկին ներքին գործոց նախարար եւ ապա ՀՀՇ-ի նախագահ, օրին յստակօրէն բանաձեւած էր կացութիւնը, որ մեզ կը զարմացնէ, բայց այնքան բնական էր երբ կ'արտայայտուէին խորհրդային ղեկավարները, ըստ որոնց Մոսկուան հողային պահանջ չունէր Թուրքիայէն, Լեւոն Տէր Պետրոսեան ընթացաւ նոյն հունով, նոյնիսկ ազգային խոր ապրում ունեցող մտաւորական Ռաֆայէլ Իշխանեան հրապարակ նետեց «հողակտոր» փրկելու քաղաքականութիւնը, մնացեալը մոռնալու կոչ ընելով: Բայց ամէնէն աւելի անսեթեւեթ եւ առանց խուսանաւումներու խօսեցաւ Վանօ Սիրադեղեան, եւ արտայայտուեցաւ ինքնատիպութեամբ, ճչդելով քաղաքական ուղի, ուղիներ: Այսպէս, ըստ Վանօ Սիրադեղեանի, Հայ Դատը չատ էր Սփիւռքի համար, զայն ոտքի եւ արթուն կը պահէր: Ուրիշներ նոյնը կը մտածէին, բայց չէին ըսեր: Այդպէս է նաեւ այսօր: Ուրեմն, Հայ Դատը չունէր ազգային-քաղաքական բովանդակութիւն, այլ սոսկ մարտավարութիւն էր, Սփիւռքը «ոտքի եւ արթուն» կը պահէր: Բայց ինչո՞ւ արթուն պիտի մնար Սփիւռքը, ի՞նչ ընելու եւ ո՞ւր հասնելու համար: Ի՞նչ էր հայ քաղաքական միտքին ակնկալութիւնը այդ արթնութենէն: Այս առաջին հաստատումէն ետք, որ նոյնիսկ Սփիւռքի համար Հայ Դատը կ'ապաքաղաքականացնէր, կը վնասազերծէր, Վանօ Սիրադեղեան, Արեւմտահայաստանը կը ջնջէր, քաղաքական առաջադրանքներու ցանկէն կը հանէր, յանուն իր կողմէ ընդունուած «ռէալ փոլիթիք»ի մը, քանի որ «եթէ Հայ Դատը Անդրկովկաս մտնէ, ան կործանարար կ'ըլլայ Հայաստանի համար», իմա՝ Հայաստանի Հանրապետութեան, քանի որ յաճախ կը մոռնանք որ «Հայաստան» աւելի լայն ըմբռնում է: Այսինքն, Հայ Դատի հետապնդումը միշոց է, եթէ կ'ուզէք տեսակ մը մարտավարութիւն, եւ միայն Սփիւռքի համար, համազգային նպատակ չէ: Ուրեմն, Արեւմտահայաստանը դադրած էր, դադրա՞ծ է Հայաստան ըլլալէ: Այլ առիթով մը, անչափահաս եւ երազատես համարելով «Հայը», Վանօ Սիրադեղեան կ'ըսէր թէ Հայը աւելի կը սիրէ «պատմական հայրենիքը» քան «ներկայ հայրենիքը»: Այսօր, առանց էնթազիւանագիտական ճապկումներու հարց պէտք է տալ որ յետսէրպետրոսեանական Հայաստանի Հանրապետութիւնը նոյն վարքագիծո՞ն կը հետեւի թէ ոչ, հակառակ անոր որ նախագահ Ռոպէր Քոչարեան յայտարարեց որ ցեղասպանութեան հարցի հետապնդումը մաս կը կազմէ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան, բայց աւելի երբեք չբսուեցաւ եւ չբսուիր:

ԱՐԺԷՔՆԵՐ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ ԵՒ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼՈՒ ՓՈՐՁ

Վերջին չրջանի քաղաքական նախաձեռնութիւններու եւ իրադարձութիւններու լոյսին տակ, պիտի յանդգնի՞նք հարց տալ թէ վերանկախացած Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ ի՞նչ փոխուած է, ի՞նչ նոյնն է: Կամ, «առանց նախապայմանների» Թուրքիոյ հետ խօսելու ալ դասական դարձած տարազի կրկնութիւնը ինքնին նախապայման չէ՞, կամ ո՞րոնք են այն նախապայմանները, հայկական եւ թրքական կողմերու, որոնց փակագծի մէջ կը դնենք: Յառնաչփոթութիւններ կրնայ տեսնել դուրսէն դիտողը, բայց քաղաքական վարքագիծը իրագործողներուն համար չփոթներ կա՞ն: ըստ փիւռքի Հայը եւ ընդհանրապէս ազգային կուսակցութիւնները, զգացական միամտութեամբ ուղեցին հաւատալ եւ կը հաւատան որ իշխանութիւնները կը վարեն «համահայկական» քաղաքականութիւն, եւ ոչ «հողակտոր»ի, թէեւ այդ ըզգացական միամտութիւնը արդարացնող ոչ մէկ տուեալ չէ եղած եւ չկայ:

Թուրքիոյ նախագահին ուղղուած հրաւէրը, անոր այցը, իրապէ՞ս դրացիական եւ մարդական էին: Եթէ Թուրքիոյ նախագահը ընդունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին մարզախաղ դիտելու հրաւէրը, ի՞նչ չահ ապահովեց: Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ հայ ժողովուրդը ի՞նչ չահ ապահովեցին: Կրնա՞նք չմտածել որ Թուրքիոյ նախագահը իր երկիրը վերադարձաւ այն ապահովութեամբ որ Հայ Դատը Կովկաս պիտի չմտնէ, ան սոսկ Սփիւռքի ազգայնականներուն ազմուկն է արթուն մնալու համար:

Իսկ հայ ժողովուրդը, ան սփիւռք ըլլայ թէ հողակտորին վրայ, Հայ Դատը պիտի գործածէ՞ որպէս սոսկ արթուն մնալու դեղ:

Յստակ բացատրութիւններու բացակայութեան, քանի որ ամէն ոք մեծերու գաղտնիքները չի գիտեր, ազգի անդամը, ան ըլլայ քաղաքական գործիչ, մտաւորական թէ չարքային մահկանացու, ստիպուած է ենթադրութիւններ ընելու, նոյնիսկ եթէ անոնք ոմանց համար անհեթեթ կամ ցաւցնող թուին:

Ի՞նչ են Հայաստանի Հանրապետութեան ակնկալութիւնները հայելթուրք մերձեցումէն եւ ի՞նչ են թրքական ակնկալութիւնները:

ա. Թուրքիա իր ճանապարհները բանայ Հայաստանի Հանրապետութեան առջեւ, վերջ տալով չրջափակման: Հայաստանի ղեկավարութեան եւ ժողովուրդին համար այս հարցը կը համարուի կենսական անհրաժեշտութիւն: Տեղ մը քննըւած են հետեւանքները այս ակընկալութեան, անոր իրականանալու պարագային: Նախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ի՞նչ բան պիտի դիջի, ի՞նչ յանձնառութիւն պիտի ընդունի: Ապա թրքական ապրանքներու առջեւ բացուող չուկայ պիտի ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որուն հետ չատ հաւանական է որ չկարենայ մրցիլ երկիրը, ինչ որ կը նչանակէ երկրի արտադրական կարողութեան վնաս: Այսինքն, վերջին հաչուով, չրջափակման վերացումը կրնայ բոլորովին հակառակ արդիւնքը տալ:

բ. Հայ Դատի իրաւ բովանդակութիւն ունի, որ կը բնորոչուի «բռնագրաւուած Հայաստան»ով: Ներկայ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Թուրքիոյ հետ մերձեցման իր ցանկութեան իրականացման ճամբուն վրայ, էական խնդիրներու գծով դիմումներ պիտի ընէ, խնդիրներ՝ որոնք Անգարայի համար անընդունելի են, ինչպէս հողային պահանջը: Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնները վերջնականապէս թաղուա՞ծ պիտի համարին Արեւմտահայաստանը, եւ այդ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս պիտի յայտնեն համայն հայ ժողովուրդին: Տեղ մը քննուա՞ծ են նոյնիսկ ներկայ Հայաստանի Հարապետութեան վերապրումի ապագայ կարելիութիւնները, առանց ապահովի սահմաններու եւ աչխարհի վրայ բացուելու սեփական հնարաւորութիւններու:

գ. Այս մերձեցման եւին կա՞ն միջազգային ճնշումներ եւ անոնք կը ներառնե(՞)ն Արցախի պարագան: Կրնա՞յ պատահիլ որ Թուրքիա ընդունած ըլլայ Արցախի կցումը Հայաստանի Հանրապետութեան, որպէս փոխզիջում, պայմանաւ որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը հրաժարի Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ հողային պահանջէ: Իսկ նման համաձայնութիւն կը համապատասխանէ՞ համայն ազգի չահերուն, նոյնիսկ եթէ ան կը համապատասխանէ ներկայ Հանրապետութեան չահերուն:

դ. Հայ Դատի հետապնդման վերջ տալով, ինչպիսի՞ կացութիւն կը ստեղծուի ներազգային ճակատի վրայ: Եթէ Սփիւռքը չընդունի այդ անճնառուական լուծումը, մտածուա՞ծ է որ Հայաստան-Սփիւռք խզում կը յառաչանայ, աննախատեսելի հետեւանքներով: Իսկ եթէ այդ խզումը չյանգի հակամարտութեան, երկուստեք բացասական վերաբերումներու, խորհրդային չրջանի պատկերով, տարբեր կազմակերպութիւններով որոնք կան կամ կրնան ծնունդ առնել, Սփիւռքը կը դատապարտուի չատ արագ հիւծումի, ժամանակ մըն ալ կը տեւեն «ծագումով Հայեր», որոնք կ'ըլլան զբօսաչրջիկ, Հայաստը կամ բարեսէր: «Ազգի մէկութիւնը կը պայմանաւորուի Հայաստանով, մէկ եւ միացեալ», եւ եթէ այս գաղափարին տապարի հարուած տրուի, ազգի աւելի քան կէսը կը դադրի որպէս ազգի հատած գոյութիւն ունենալէ: Հայաստանի Հանրապետութեան հողամասին վրայ կը տեւէ ժողովուրդ մը, նոր պատկերով եւ նոր ինքնագիտակցութեամբ, որ կրնայ նախկինի չարունակութիւնը չըլլալ, քանի որ այս բոլորին վրայ գումարուելու է համաչխարհայնացում մը, իր միօրինակացման հզօրութեամբ: Զարմանալի է որ Հայաստանի Հանրապետութենէն ներս եւ Սփիւռքի մէջ մտաւորականութիւն, քաղաքական գործիչներ եւ հրապարակախօսներ վիճարկում չեն կատարեր այս հիմնահարցերու մասին, լուսաբանուելու եւ ճիշդ կողմնորոչուելու համար:

Ի՞ՆՉ ԵԶՐԱԿԱՑՆԵԼ

Թերեւս այսօր կը գտնուինք խորհրդանշական համազգային ճգնաժամի մատոյցներուն մէջ, ուր թէեւ չարդ, սով, երկրաչարժ չկան, բայց ազգի տոկալու եւ տեւելու անմիջականօրէն տեսանելի չեղող վտանգով, իսկ այդ տեսանելիութիւնը յաճախ կը վարագուրուի ստանդարտ դարձած ղժգոհական հայրենասիրութեամբ:

Այս թղթածրարը բաց պէտք է պահել եւ խօսիլ առանց կարծեցեալ դիւանագիտական ճարպիկութիւններու, որոնք կը փորձեն բաներ թաքցնել առանց կարենալ թաքցնելու:

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Սեպտեմբեր 11

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ Գ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տօքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ե) Խառնաշփոթութիւն՝ լեզուի եւ ուղղագրութեան պատճառով.-

Խորհրդաժողովի նիստերէն մէկը նուիրուած էր դասագիրքերու հարցին: Առ այդ, Կրթութեան նախարարութիւնը հրաւիրած էր Երեւանի «Զանգակ» հրատարակչութեան տէր եւ տնօրէն Սոկրատ Մկրտիչեանը, որ ժողովասրահ բերած էր եւ կը ցուցադրէր իր հրատարակած գրքերը՝ արեւելահայերէնով եւ արեւմտահայերէնով: Նաեւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէր ուսուցիչներու պահանջքին գոհացում տալու եւ անհրաժեշտ գրքերը եւ մանկապատանեկան հրատարակութիւնները հրատարակելու արեւելայերէնով, թէ արեւմտահայերէնով, մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ գործող ուղղագրութեամբ: Արդ, հին Սփիւռքի մէջ (Միջին Արեւելքի երկիրներ, Ամերիկա, Գանատա) գործող ուսուցիչներ կը ինդրէին արեւմտահայերէնով եւ մեսրոպեան-դասական ուղղագրութեամբ գրքեր: Իսկ նոր Սփիւռքի մէջ գործող ուսուցիչներ (Հոլլանտա, Պելժիա, Սպանիա, Ռուսիա, եւլն.) կը պահանջէին արեւելահայերէնով եւ ներկայիս Հայաստանի մէջ գործածուող ուղղագրութեամբ գրքեր: Պարսկահայերը կը պահանջէին որ լեզուն ըլլար արեւելահայերէն, բայց անպայմանօրէն գրքերը տպուած ըլլային մեսրոպեան-դասական ուղղագրութեամբ: Սոկրատ Մկրտիչեան կ'արձանագրէր եւ հաճոյակատարութեամբ պատրաստ էր գոհացում տալու բոլորին:

Սակայն այդ պահուն սրահ մտաւ կրթութեան նոր նախարարը՝ ըմպարատակ Սէյրանեան, որ միջամտեց եւ դէմ արտայայտուեցաւ նոյնիսկ սերունդի հայեցի կրթութիւնը գրքերով կատարելու: Յայտնեց թէ գրքերու դարը անցած է, հիմա համացանցի դարն է եւ կրթութիւնը պէտք է կազմակերպել համացանցով: Ո՛չ ոք համարձակեցաւ պատասխանել կամ վիճիլ իրեն հետ: Ես, արդէն ուրիշ նիստի մը ընթացքին արտայայտուած էի, ըսելով որ հայեցի կրթութեան միասնականութեան համար անհրաժեշտ է վերադառնալ մեսրոպեան-դասական ուղղագրութեան: Ինչպէս որ ամէն անգամ կը պատահի այս նիւթի արծարծման առեն, այս անգամ ալ սրահին մէջէն ճաթած ձայն մը «Ո՛չ» գոռացած էր եւ չատեր ջանացած էին սրահին հանդարտութիւնը վերահաստատել: Արդ, յարմար չնկատեցի նախարարին ներկայութեան ալ նոյն պատկերը ստեղծել: Սակայն, վերահաս դադարի ընթացքին, մօտենալով իրեն, յայտնեցի, թէ համացանցը ամէն տունէ ներս չէ մտած տակաւին, ուստի դասաւանդութիւնները գրքերով պիտի կատարուին դեռ երկար ատեն: Նախարարը հաւատաց չընծայեց խօսքերուս: Ինք կը հաւատար թէ Փարիզի նման աշխարհի կեդրոնը ամէն մարդ համացանց ունի: «Անշուշտ որոշ ձեր համակարգիչ ունին, սակայն ո՛չ բոլորը անխտիր եւ հայկական դպրոցները, մանաւանդ միջօրեայ վարժարանները, դեռ երկար ատեն այդ երազը պիտի փայփայեն: Այնպէս որ, դասագրքերը անհրաժեշտ են: Սակայն ահաւոր գումարի կը կարօտի բոլոր դասագրքերը եւ մանկապատանեկան հրատարակութիւնները երկու լեզուներով եւ երկու ուղղագրութիւններով տպագրելու գործը: Աւելի լաւ չէ՞ մտածել միասնական ուղղագրութեան անցնելու մասին: Այս առումով «ամենափափուկ» անցումը ներկայի ուղղագրութենէն դէպի դասական ուղղագրութիւն կարելի է կատարել Հայաստանի հանրակրթական դպրոցներուն մէջ արեւմտահայերէնի դասաւանդութիւնը պարտադիր դարձնելով: Մենք այս նպատակով է որ «Սփիւռք» կեդրոնին մէջ արեւմտահայերէնի մասնագէտ ուսուցիչներ կը վերապատրաստենք» ըսի: Նախարարը լսեց խօսքերս եւ հեռացաւ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.-

Ծաղկաձորի այս կրթական Գ. խորհրդաժողովը վստահաբար օգտակար պիտի հանդիսանայ, եթէ անհրաժեշտ միջոցներուն դիմուի եւ բացերը գոցուին: Կայ սակայն չատ մտահոգիչ կէտ մը: Իշխանութիւններն ու կազմակերպիչները պիտի ընկալե՞ն ուսուցման երկփեղկուածութիւնը՝ լեզուի եւ ուղղագրութեան կալուածին մէջ:

Լեզուի տարբերութիւնը, որ գոյացած է դարերու ընթացքին, կրնայ չէ ընկճել արհեստականօրէն: Սակայն, լեզուի գրաւոր արտայայտութիւնը եղող ուղղագրութիւնը կարելի է փոխել եւ վերադառնալ համազգային մեսրոպեան-դասական ուղղագրութեան, որպէսզի արեւելահայ կամ արեւմտահայ, ամէն անձ, ամէն աշակերտ, կրնայ կարդալ ամէն գիրք՝ ըլլայ հայաստանեան տպագրութիւն, թէ՝ սփիւռքեան: Գրուածքի մը լեզուն եւ բովանդակութիւնը հասկնալու համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է կարենալ կարդալ գրուածքը: Արդ, հայ անհատը, հայ աշակերտը, ընթերցանութեան մակարդակին արդէն կանգ կ'առնէ, չկարենալով կարդալ գրուածքը: Վատն ինչի՞ կը չարունակուի ներկայ վիճակը:

Հայաստան 17 տարիէ ի վեր ազատ ու անկախ է եւ որեւէ օտար ուժ, օտար պետութիւն չի կրնար խորհրդային ուղղագրութիւնը պարտադրել: Արդ, ինչո՞ւ կը չարունակուի ազգի երկու հատուածներուն միջեւ ստեղծուած այս բաժանումը, որ ուսուցիչները նեղ կացութեան կը մատնէ, իսկ ընտանիքները կը մղէ «ընտրութիւն» կատարելու դպրոցներու միջեւ: Մէկը ա՛յս դպրոցը չուզեր ուղարկել իր զաւակը, որովհետեւ հոն արեւմտահայերէն կը դասաւանդեն «հին ուղղագրութեամբ»: Միւսը ա՛յն դպրոցը չուզարկեր իր զաւակը, որովհետեւ հոն արեւելահայերէն կը դասաւանդեն խորհրդային ուղղագրութեամբ: Կացութիւնը կը յանգի նաեւ եղբայրատեացութեան, երբ երկու կողմի մարդիկ կը սկսին իրարմէ հեռու փախչիլ, փոխանակ իրարու միանալու եւ միասնաբար դիմակայելու ճուլման վտանգը: Եւ այս երկփեղկուած, այս ողբալի կացութեան դիմաց կայ հայրենի իշխանութիւն մը, որ ազգի երկու հատուածներուն միջեւ գոյացած անջրպետը վերացնելու փոխարէն, կը յամառի պահել խորհրդային կարգերուն պարտադրած խորթ ուղղագրութիւնը, որ ներկայիս «կ'արտածուի» նաեւ արեւմտեան երկիրներու մէջ գործող դպրոցներ:

Այս կացութեան լուծումը երկու լեզուներով եւ երկու տարբեր ուղղագրութիւններով գրքեր տպելը չէ: Այլ՝ վերադառնալ մեսրոպեան համազգային ուղղագրութեան: Կը կրկնեմ: Քանի որ կարելի չէ ջնջել լեզուի տարբերութիւնը, գոնէ պէտք է ուղղագրութիւնը միասնականացնել, որպէսզի լեզուն (արեւելահայ կամ արեւմտահայ) կեանքի կոչուի ապիտակ էջին վրայ:

Մեր յոյսը պէտք է դնենք նորակազմ Սփիւռքի նախարարութեան վրայ եւ անդրդուելիօրէն պահանջենք այս անհմաստ եւ կործանարար կացութեան սրբագրումը:

Կրթական հարցերու նուիրուած երրորդ խորհրդաժողովը փակուեցաւ ճաշով, այս բոլոր որոշումներու գործադրութեան պատասխանատուութիւնը դնելով կազմակերպիչներու ուսերուն:

ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԳՈՂԵՐԸ...

Փոյի պարտէզներուն տէրերը երբեք տարիէ ի վեր իրենց հասցուցած պտուղներուն ու բանջարեղէններուն թալանին վերջ տալու համար խիստ հակողութիւն կը կատարէին այս ամառ: Աւտոր չնորհիւ Սեպտեմբեր 13-14-ի գիշերը երեք հոգի ձերբակալուած են: Անոնք բնակիչ են Լաննըմէզանի եւ Լուրտի. երեքն ալ Հայաստանի քաղաքացի:

Լուրը տեղ գտած է տեղական մամուլին մէջ. ոստիկանները անոնց ինքնաշարժերուն մէջ 50քկ. կանաչ լոլիկ գտած են, ինչ որ անձնական գործածութեան նպատակով բացատրել քիչ մը դժուար է: Սոխի, սեխի, պղպեղի, եւլն. գողօն մըն ալ մաս կազմած է անոնց գիւղերային արշաւանքին:

«Ընտանեկան պարտէզ»ներու կերակցութեան նախագահը գոհունակութիւն յայտնած է որ ձերբակալութիւնը վերջ տուած է գողերու անպատժելի արարքին: Երեք թալանողները ազատ ձգուած են, դատարան կը կանչուին Յունուարին:

Աւերակներուն Մէջ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԳԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

- Վաթա՛ն, հողիդ դուրպա՛ն...արիւնս հոս թափելու տեղ՝ թող քու ծոցիդ մէջ թափի՛...

Նիւթական, ճղճիմ դժուարութիւնները արգելք կ'ըլլային իրենց: Մենք մեր բոլոր ջանքերը կ'ընէինք իրենց օգնելու համար, եւ երբեմն կը յաջողէինք ճամբայ հանել գիրենք:

Երկար փոշոտ ճամբուն վրայ՝ ուրկէ եկեր էին մշակներու խումբեր, գինուած երկրագործական տարրական գործիքներով, առողջ ու հուժկու, յոյսով և աշխատութեան կամքով ոգեւորուած, երազելով խարտեաշ հնձաններուն, բերքերու առատութեան եւ այգեկութիներու օրհնաբեր եւ բերկրալի ճոխութեան վրայ, նեալ եւ բերկրալի ճոխութեան վրայ, հիմա կ'երկարէր չարքը վերադարձողներու կարաւանին: Կզակնին լաչակով կապած և մարմիններին ցնցոտիներով ծածկած կիներ... դարճեալ կիներ... արեւուն տակ ճերմակ քօղերը հեռաւոր ոչխարներու հօտի մը երեւոյթով կը վէտ-վէտ... մէկ քանի անդամահատ կամ հիւանդկախ մարդիկ. ժժգոյն եւ չոր դէմքեր, ցամքած շրթունքներ. կարաւանին առաջքէն քովերէն ու ետեւէն որբեր, որբեր, որբեր... անոնք բոկոտն են, եւ գրեթէ մերկ ու գլուխնին բաց արեւուն տակ: Կարաւանը կը յառաջանայ յամրաքայլ ու հանդիսաւոր. ամէն մէկ գլուխ դագաղի պէս է. մեռելներու չիչատակներ կան հոն, սիրուած մեռելներու, քաջի պէս մեռնողներու: Ողբեր ու լէժանաներ կը տանին իրենց հետ, արտասուք եւ հպարտութիւն ունին միանգամայն աւանդելիք...: Ճամբան երկար է ու իրենք ժժգոյն ու վատթարացած. պիտի հասնի՞ն արդեօք... որքա՛ն ճամբան պիտի մնան եւ որքա՛ն պիտի յաջողին վաթանին հողը համբուրելու... եւ յետոյ ի՞նչ խեր կայ իրենց մահամերձի, իրենց խելագարի, իրենց ուրուականի ներկայութենէն:

Կարաւանին առաջքէն, քովերէն, ետեւէն ահաւասիկ, տղաքը կ'ոստոստեն, կը վազվռտեն... ցնցոտիներու պատռուածքներէն մարմինները կը չչխնուին ամուր եւ պինդ պողպատի պէս. անոնք չեն ճանչնար սուգը եւ տէրտը, կ'արհամարհեն արեւին սլաքները, տօթակէզ եւ անընդհատ օդին ծանրութիւնը, մերկ ոտքերնուն ներքեւէն երկարող ճերմակ եւ կիզիչ ճանապարհը: Անոնք կ'երթան ճամբորդ,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ 83-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Ա. Պիւլկիւրեան 50 եւրօ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁԱԿԻ

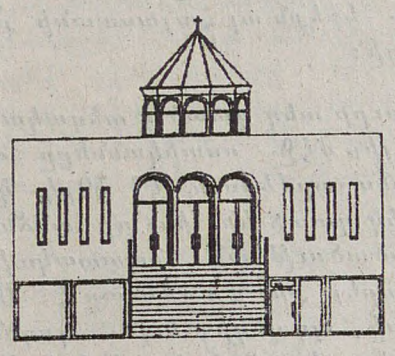
Սիրարփի Գասգասեանի *(Մարսէյլ)* *մահուան առթիւ Պ. Վարդան Չիֆթճի-պաշեան (Էքս-ան-Փրովանս) 50 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE

Les 6 & 7 décembre :
GRANDE BRADERIE A SEVRES

Les 29 & 30 novembre :
avec la C B A F A MARSEILLE

80ème ANNIVERSAIRE

DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

DE PARIS ISSY-LES-MOULINEAUX

1928 ——— 2008

PROGRAMME

—— SAMEDI 27 septembre de 14h à 18h :
« L'EGLISE EN FETE »
Place de la Mairie d'Issy-les-Moulineaux
Expo-photos — Animation — Jeux pour les enfants avec de nombreux lots et goûter — Spectacle — Mimes — Concert public et danses arméniennes

—— DIMANCHE 28 septembre à 10h30 :
« L'EGLISE DANS LA CITE »
Célébration officielle à l'Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— Du Vendredi 26 septembre au Lundi 6 octobre :
EXPOSITION DE PEINTURES
à l'Espace Boullée.
Bienvenue à tous — Infos : www.eeaissy.com — Tél. : 01.47.36.02.50

ARMENIE 2008

Demandez notre brochure ARMENIE 2008.
Vous y trouverez différentes formules de séjours à la carte, de circuits accompagnés et extension au Karabagh.

● **SABERATOURS**
Le spécialiste des voyages en Arménie
11 rue des Pyramides
75001 PARIS
☎ 01.42.61.51.13
e-mail : armenie@saberatours.fr

● **SEVAN VOYAGES**
48 Cour de la Liberté
69003 LYON
☎ 04.78.60.13.66
e-mail : sevan@selectour.com

● **WASTEELS VOYAGES**
67 La Canebière
13001 MARSEILLE
☎ 04.95.09.30.60
e-mail : marseille@wasteels.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուած	135	(161,46)
Ծննդեան	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վերեւի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսթ վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրէ համայնքի ծխականները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութեան, կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին:

Առաւօտեան ժամը 10·30ին կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարեբարձերուն եւ երախտաւորներուն հոգիներուն ի հանգիստ: Մանաւոր հոգեհանգստեան աղօթք պիտի կատարուի նաեւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեանի հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

Ժամը 13ին, Արնուվիլի «Հրանդ Տինք» վարժարանի «Օսկեան» հանդիսասրահէն ներս կը տրուի համայնքային ճաշ:

LA

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

présente

«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»** de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités
du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ պատկիներուն թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔՄԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցասէր Ազեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղերը.–

– *Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝* 01·43·59·67·03,
– *Տիկնանց Ձանճախումբին՝* 01·47·43·12·66,
– *Տէր Աւետիսին՝* 01·46·62·01·29:

U. C. F. A. F.

CONFERENCE EXCEPTIONNELLE

Jeudi 25 septembre
à 20 heures
par **ROUMIANA OUGARTCHINSKA**
sur
LES ATTENTATS ANTI-ARMENIENS EN FRANCE, EN 1984-85 : QUELS LIENS AVEC ALI AGCA ?

Roumiana Ougartchinska dédicacera son ouvrage paru aux Editions «Presses de la Renaissance» dans lequel ses enquêtes révèlent la corrélation entre les attentats anti-arméniens et celui dirigé contre le Pape Jean-Paul II.

U.C.F.A.F.
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԻ-ՄԻՊ հայութեան ըմբերա-տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չտապ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՂՈՑՏ ՄԱՐԶԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս ժամուրին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի
Մէջլիս Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՎԱՅՈՎ

կը տօնեն մէջլիսեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԵԱՁԱՁԵՒԵԼ:

Date à retenir

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE
le **22 NOVEMBRE.**
Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

(Շար. Ա. էջէն)

ին: Այս ընտրութիւնը, ըստ աւանդութեան լուռ կ'անցնի եւ ժողովուրդն ալ տեղեակ չէ անցուդարձին: Ցխուն հարար «մեծ ընտրողներ» 38 նահանգներ ներկայացնող, կ'ընտրեն այս վերանորոգման թեկնածուները: Ընտրութենէն առաջ իսկ նախագահի պաշտօնին աթոռամարտը սկսած է եւ մրցակցութիւնը սուր բնոյթ առած է դէմհաւորաբար Ժան-Փիէր Ռաֆարէնի եւ Ժերար Լառշէի միջեւ, բայց այլ թեկնածուներ ալ չեն պակսիր:

Գ. ՈՍՅՍ, Ուաշինկթըն արտասանած իր ելոյթին մէջ (Սեպտ. 18) խոստովանեցաւ քննադատած է Ռուսաստանը, որ օրէ օր «աւելի խստապահանջ է իր երկրին մէջ եւ յարձակողական՝ դուրսը»: Հրաւիրած է Եւրոպացիները, որ արդէլք հանդիսանան եւ Ռուսաստան որեւէ առաւելութիւն չքաղէ Վրաստանի վրայ իր յարձակումէն:

«ԱՌԱՆՑ ԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԻ» 30 աշխատաւորներ Սեպտ. 17ին դրաւած են Փարիզի ամէնէն համբաւաւոր ճաշարանը՝ «Լա Թուռ տ'Արժան», պահանջելով որ կանոնաւորուին իրենց հինգ ընկերներուն թուղթերը, որոնք հոն կ'աշխատին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱԻԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22.035 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.035

ՓԱՐԻԶ

ՃԱՌ ՎԱՍՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ

Սեպտ. 19 Ուրբաթ երեկոյեան Հ.Ց.Դ. քաղաքական հաւաք մը կազմակերպած էր Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ. չարժառիթն էր Հարաւային Կովկասի մէջ Վրաստանի պատահարներով ստեղծուած կացութիւնը որ աւելի լայն գօտիի մը համար վտանգաւոր հեռանկարներ կը բանար: Շատ բնական, անհրաժեշտ էր, իսկապէս, քաղաքական մօտեցումով նկատի ունենալով այդ հեռանկարները, վերլուծել եւ ըստ վերլուծումի տուեալներուն կարելի նուազ սխալով հաւանական քայլեր ծրագրել: Մանաւանդ կանխել վաղը յանկարծ ուշացած ըլլալու հաստատումը:

Հասկնալի է որ կովկասեան ներկան մեզ կը հետաքրքրէր, որոշ չափով ալ կը մտահոգէր, կրակին բերանը գտնուող Ղարաբաղով ու Ջաւախքի տասնամեակներէ ի վեր հասունցող հարցով: Ու այս երկու սեւեռակէտով քաղաքական մեկնաբանութեան, հետեւելի մարտավարութեան մասին արտայայտուելու հրաւիրուած էին ՀԵԴ համաշխարհային բիւրոյի նախագահ Հրանտ Մարգարեան (Երեւանէն) ու Արեւմտեան Եւրոպայի պատասխանատու Մուրատ Փափազեան. նաեւ ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցիչ Յովհաննէս Գէորգեան եւ Ֆրանսահայ խորհուրդի նախագահ Ալէքսի Կէօվճեան: Զուտ քաղաքական միջուկով այս ձեռնարկին չես գիտեր ինչո՛ւ նախատեսուած էր Ցըրանեայի առաջնորդին մէկ ներկայացուցիչին մասնակցութիւնն ալ:

Տխուր է, բայց պահուն իրապաշտութեան հրամայականը կը մղէ ըսելու թէ երեկոյթը կարեւոր չափով հեռու էր քաղաքականի ակնկալուած մակարդակէն: Մ. Փափազեանի (Ֆրանսերէն) ու մանաւանդ Հ. Մարգարեանի (հայերէն) ելոյթները զոհացան մեր հանրութեան արդէն չատ ծանօթ տուեալներու չարայարումով ու այլեւս յոգնեցնող ինքնագոհունակութեան, լոզունգային արտայայտութիւններու կրկնութեամբ: Կը ստեղծուէր այն տպաւորութիւնը թէ լրջդոյն հետեւանքներով յղի ժամանակ մը չէր մեր ապրածը, այլ պայմանադրական ճառերու որեւէ առիթ ներկայացող օր:

Այսպէս, Թուրքիան իր ազրեճանամէտ կեցուածքով, ուրացումի յամառութեամբ, Հայաստանի նեղ օրը չհարկելու փութկոտութեամբ ներկայացուեցաւ. իսկ Վրաստանը հայահալած իր քաղաքականութեան դրուագներով: Ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով չուրջ 120 հոգինոց լսարան մը ունկնդրեց Ղարաբաղի չարժումին քանամեայ անցեալին ծանօթ փուլերը, պատերազմին տակաւին աւարտած չըլլալու չեշտումը, եւլն.: եզրակացութիւնը զգօն ու միասնական ըլլալու անհրաժեշտութիւնն էր, նաեւ «պէտք է»ներու չարան մը. ուժերը միացնել, ապահովել որ Ղարաբաղ բանակցութեան կողմ ընդունուի, Ջաւախքը դաշնակցային կազմով Վրաստանի մը մասնիկը ըլլայ, վարչական ինքնավարութիւն ունենայ, Թուրքիոյ հետ չփումնները տարուին առանց մեր պահանջատիրութեան հարուած հասցնելու, եւլն.:

Լոզունգայինը մէկդի ձգած ելոյթ էր ԼՂՀ ներկայացուցիչին ունեցածը. ան յստակ կէտերով նախ չեշտեց ըրջանին մէջ սպառնալիքի գոյութիւնը, խօսեցաւ հաղորդակցութեան – քարոզչութեան պատկիին կարեւոր դերին մասին, ապա Կովկասի ալեկոծումին դէմ Սփիւռքի հայութեան կարեւոր ընելիք սահմանեց միջազգային հանրութիւնը լրատուիւներով տեղեկացնելու աշխատանքը: Արդարեւ, ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած հայկական ներկայութիւնը կրնար այս պարագային դրական գործօն ըլլալ ու կարելի բոլոր միջոցներով իրականութիւնը հասցնել կարելի առաւելագոյն չրջանակներու:

Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Ներսես Ծ. Վրդ. Բապուճեան ալ կարդաց Ֆրանսահայ թեմի առաջնորդ Նորվան Ապբ. Զաքարեանի համազգային միասնութեան կոչը. իսկ Ա. Կէօվճեան, յայտարարեցաւ թէ առողջական պատճառներով կը բացակայէր:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄԷՆԷՆ ԱԶԳԱՑՆԱՄՈԼ ՈՒ ՃՈՏՈՂ ԹՈՒՐՔԸ ՀԱՇՑ Է ԵՂԵՐ...

Թրքական լրատուիւներ Սեպտեմբեր 18ին բաւական տեղ կու տային այն վարկածին թէ ուրացող ազգայնամոլ գործիչ Տ. Փէրինչէք հայկական ծագում ունի:

Վարկածը կը հիմնուէր կարգ մը տեղեկութիւններու վրայ որոնք մանրամասնօրէն բացատրուած էին. կ'ըսուէր թէ Երզնկայի Ակն գաւառակին Ափուչեխ գիւղէն է: Իսկ այդ գիւղը, ինչպէս չրջակայ այլ բնակավայրեր, ԺԹ. դարու վերջին եւ Ի. դարու առաջին տասնամեակներուն խիտ հայ բնակչութեան տէր էին: Անոնցմէ չատերու մականունները չինուած էին թրքական անուններով, ինչպէս Թոքաթլօղլու, Փասապօղլու, Զօպանօղլու, եւ այլն: Կային նաեւ մականուններ որոնց ազգային պատկանելիութիւնը կարելի չէր ճշդել. այս խումբին էր Փէրինչօղլուն: Բնակչութեան տոմարներուն քննութիւնը ցոյց տուած է, ըստ ըսուածին, թէ Ակնի Փէրինչօղլուները բոլորն ալ Հայ էին:

Այս նշումին վրայ կ'աւելնայ Տօղու Փէրինչէքի մեծ հօր անունին դէմ նոյն տոմարներուն մէջ գտնուած «կրօնափոխ» արձանագրութիւնը: Ան կը նշանակէ թէ ենթական իսլամական կրօնքը ընտրած է իր կամքով, ոչ՝ ի ծնէ: Ատկէ՝ հետեւութիւնը թէ բուն ծագումը հայկական էր:

Ծագումի այս վարկածը առիթ եղած է չեչտելու թէ Տ. Փէրինչէքի քաղաքական անցեալը չատ անկայուն եղած է. այդ մարզին մէջ առաջին քայլերը առած է որպէս ընկերվար, ձախակողմեան, ապա եղած է ազգայնամոլներու ամէնէն թունդ տիպարներէն: Վերջին հանգրուանը եղած է պետութեան մէջ բանակի ուժերու նեցուկին տէր սառւերային «Էրկենէկոն» կազմակերպութեան հիմնադրութիւնը: Ներկայիս այդ մասին հետաքննութեան առընչութեամբ բանտարկուածներուն մաս կը կազմէ:

Պէտք է ըսել որ Տ. Փէրինչէքի յատկապէս վերջին՝ ազգայնամոլ չրջանի գործունէութիւնը չէ սահմանափակուած Թուրքիայով. ան գլխաւոր մղիչն ու կազմակերպիչն էր Ֆրանսայի ու Զուիցերիոյ մէջ հակահայ արարքներու, հերիւնակը՝ Ցեղասպանութեան ժխտումի արտայայտութիւններու, որոնց պատճառով դատապարտում ալ կրած էր զուիցերական դատարանէ մը:

Նոյնիսկ եթէ հաւաստի ընդունուի, կամ աւելի փաստացի ճշմարտութեան վերածուի Փէրինչէքի հայկական ծագումի վարկածը, ան առաջինը պիտի չըլլայ ամէնէն մեծ թշնամութիւնը իրենց հարազատ ժողովուրդին ուղղած տիպարներուն. ոչ ալ, ապահովաբար, վերջինը: Մեր անցեալն ալ, ներկան ալ, զերծ չեն անոնցմէ:

Ցաւալին այս հաստատումին մէջ թերեւս մխիթարական կ'ըլլայ Թուրքերու ըսածը թէ Փէրինչէք իր գործունէութեամբ ոչ միայն Թուրքերու, այլեւ անոնց հետ եղբայրօրէն ու խաղաղութեամբ ապրած Հայերուն եւս ճակատի մուրն է, ամօթը:

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՍՆԸՈՒԹ՝ ՅՈՅՍԵՐՈՒ ԵՒ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻՔ

Հայաստանի Բ. անկախութիւնը 18րդ տարին թեւակոխեց: Տարիք որուն ներեւի են բոլոր յոյսերը, ամէնէն խենթ խանդավառութիւնները: Մանաւանդ երբ հայաստանեանին նման դժուար մանկութենէ մը եկած կու գայ ան:

Բ. անկախութեան ծնունդն ու առաջին մանկութիւնը կանխահաս հասունութիւն պարտադրող փուլեր եղան: Ծնունդին վայրը եղաւ մէկ երրորդով փլատակ երկիր մը որ չուտով ճանչցաւ մութը, ցուրտը, պատերազմը. եւ անոնց հետ՝ այլասերումով, չահատակումներով երեւան եկած աւատապետներու դասակարգ մը:

Երկրաչարժ ու պատերազմ իրենց տանելիքը տարին, բայց փլատակները մաքրուեցան, վերաշինութիւնը տակաւին կը տեւէ: Պատերազմին յաջորդած 14 տարուան հրադադարով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը հասակ կ'առնէ, սպասելով միջազգային ճանաչումի:

Մութն ու ցուրտը նոր սերունդը կը ճանչնայ մեծերու ցաւի յիշողութեան ընդմէջէն:

Անկախութեան առաջին չրջանի աղէտներէն միայն աւատապետներու դասը կը պահէ իր գոյութիւնը:

Տասնուեք տարեկանը նոյն տեսն դիւրին սխալելու տարիքն է. անզգուշութիւններու, անփութութիւններու: Տարիքն է քայլերու որոնք երբեմն չատ թեթեւօրէն կ'առնուին, յետոյ ամբողջ կեանք մը զգացնելու համար իրենց ծանրութիւնը:

Հայաստանի վերջին ամիսներու զարգացումները խանդավառութեան եւ յոյսերու հետ տասնըուեքամեակի մետալին այս երեսն ալ մատնացոյց կ'ընեն:

Հոն կայ ընդդիմութեան չաճախ անհամոզիչ ընթացքը, անհասկնալի չամառութիւնը. կայ ասոնցմէ ծնած հարցականներով եւ Մարտ 1ի դէպքերով գրծուած սպառնալիքներու հեռանկարը: Այդ երեսին, երկրորդ ներկան է Թուրքիոյ նկատմամբ տարուած քաղաքականութիւնը: Երկու կարեւորագոյն ազգակներ, որոնք 18 տարեկանի յոյսերուն ու ցնծութեան դէմ գերակչիռ կ'ընեն անզգոյշ գտնուելու, թեթեւօրէն չարժելու եւ սխալելու վտանգը:

Մանաւանդ երկրորդ ոլորտը բոլո՛ր տուեալները ունի մտահոգելու: Թուրքիա իրեն տրուած բարեկամութեան դիմակով վճռակամ է չքացնելու իր երթը պարբերաբար խոչընդոտող հայկական պատասխանատուութիւն, Ղարաբաղ, սահմաններու ճանաչում: Երկխօսութեան վերջին տարիներու թմբուկը միասնութեան, գրեթէ եղբայրութեան կատարած իրողութեան վերածուած է, աչխարհի ծափերուն տակ: Հասկնալի է որ այդ պատկերը արդէն գրեթէ բոլոր բարեկիչները տուած է Թուրքիոյ. բայց անհասկընալի է այն թէ մենք, մերոնք ի՛նչ բան կը ծափահարենք, կը ծափահարեն:

Ինչ կը վերաբերի Ցեղասպանութեան, զայն քննարկելի տուեալ դարձնելու երեւանեան համաձայնութեան մը լուրը Անդրայէն ամբողջ աչխարհին տրուեցաւ, մինչ նոյն Երեւանը ո՛չ կը ժխտէ, ոչ կը բացատրէ: Նոյնը նախապայմանի հարցով. «քա՛ւ լիցի. ոչ մէկ նախապայման ունինք» կը յանկերգէ հայկական կողմին հայաստանեան թեւը, մինչ Թուրքիա արար աչխարհին կ'իմացնէ իր պայմանները:

Բարեկամութեան դիմակը Երեւանէն կ'անցնի Ստեփանակերտ, յայտարարելու համար թէ Հայերը ընդունած են քաչուիլ իրենց գրաւած «ազրբէյճանական» հողերէն: Երեւանէն որ միջազգային չրջանակին մէջ բաներն է Ստեփանակերտի, կրկին ո՛չ ձայն, ոչ ժպտուն:

Ո՞ւր կ'երթանք. ո՞ւր կը տանին: Կա՞յ խելքը գլուխը մեծամասնութիւն մը որ համոզուած ըլլայ թէ Երեւանի Փութպոլ-Փութպոլ, նախապայման-նախապայման, բարեկամութիւն-բարեկամութիւն խաղացողները չափած են իրենց քայլերուն կըշիռը: Պիտի գտնուի՞ մէկը որ յաջողի համոզել թէ վրդովելու բան չկայ, քայլերուն տէրերը գիտակից են իրենց արարքին, կը մտածեն միմիայն հայութեան բարիքին, ոչ մէկ դիմակէ տարւելու չափ սթափ են ու հեռատես:

Տասնըւթ տարեկանը թեւակոխած երիտասարդին առողջ յոյսերուն, հզօրացման հեռանկարներուն հանդրուանը ողջունել կ'ուզենք մենք: Զըլա՛յ,, չըլլայ որ անոր տիրէ անխոհեմութեամբ մոլորելու վտանգը:

Ա. Թ.

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆՈՒԷՐԸ

Անկախութեան 17րդ տարեդարձը նչըւած է այլեւս աւանդական զարձած չուքով: Նախագահ Ս. Սարգսեան այդ առիթով չնորհաւորական ուղերձ մը յղած է ժողովուրդին. նոյնը ըրած են Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ., վարչապետ Տ. Սարգսեան: Շնորհաւորութիւններ ստացած են Ռուսաստանի նախագահէն, Բրիտանիոյ թագուհիէն, այլ երկիրներու ղեկավարներէ:

Նախագահ Ս. Սարգսեան «Մեր պատմութիւնը մեր կամքով կերտելու իրաւունքը» կոչած է անկախութիւնը և Սեպտեմբեր 21ը՝ «ազգային հպարտութեան տօն»: Շեչտած է թէ «հրաչալի աւանդութիւնների կողքին առկայ են այնպիսի ռրոնիք աներնդունելի են». համոզում յայտնած է թէ «մենք այլեւս հասուն պետութիւն ենք եւ պէտք է կարողանանք արմատախիլ անել մեր առաջընթացն արգելակող երեւոյթներն ու խթանել լաւը»:

Ներքին սպառման այս այլեւս կազապարատիպ ուղերձին քով Ս. Սարգսեան բաւական անմարսելի բաներ ըսած է թուրք լրագրող Ճ. Պաչլամըչի («Միլլիյէթ») որ անկախութեան օրն իսկ հրատարակած է զանոնք: Ան Ս. Սարգսեանը ներկայացուցած է որպէս «Ամենաարժր աստիճանի առաջին հայ ղեկավարը որ անվիճելի յստակութեամբ յայտարարած է թէ Երեւան Թուրքերէն հողային ոչ մէկ պահանջ ունի»:

Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԼԱՄԱՊԱՏԻ (Փաքիստան) կեդրոնը, Շաբաթ Իրիկուն Սեպտ. 20ին, տեղւոյն ժամով 20.42ին, բեռնատար կառք մը որ 600 քիլօ պայթուցիկ կը կրէր,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇԻՆԱԾ ՅՈՆՔՆ ՈՒ ՓՈՐԱԾ ԱՋՔԵՐԸ

Սխալ է կարծել որ Ա. Կիւլի երեւան այցով ու Հայաստանի իշխանութիւններուն ճակատամարտ չհաճի գոհունակութեամբ աչխարհին արուած հաչտութեան պատկերը ամբողջովին համոզած է Թուրք հանրային կարծիքը: Դժգոհներ կան ու պարբերաբար կ'արտայայտուին, սկսած՝ ընդդիմութեան գլխաւոր դէմք Տ. Պայքալէն, նոյնիսկ երբ յայտնի է թէ անոր հակադրութիւնը 90%ով արդիւնք է իշխանութիւնը քննադատելու մղումին. մնացած 10%ին միայն այս օրերուն պատրաստակ կ'ըլլայ Հայաստանի նկատմամբ մերձեցումի դիմակով ներկայացուած քաղաքականութիւնը: Աւելի քան պէտք է ըսել որ անհրաժեշտ նուազագոյն մըն է, Անգարայի հայաստանեան ցուցափեղկին արժէքը չեչտելու համար:

Հայկական թմբուկով, թրքական դափով արար աչխարհին ծանուցուած մերձեցումը, Թուրք դժգոհներու չարքերուն մէջ երբեմն բաւական ուչագրաւ արտայայտութիւններ ալ կը գտնէ: Անոնցմէ է Լալէ Շերվկրնի Սեպտ. 15ի էջը որ դրի առնուած է Թուրք պատմութեան հիմնարկի նեղմիտ եւ ուրացող, ազգայնամոլ նախագահին՝ Ե. Հալաչօղլուի պաչտօնազրկումին ցաւով: Ցաւ որ Թուրքիոյ հայկ. քաղաքականութեան նոր զարգացումներուն նիւթած դաւին կ'ապնարկէ: Հալաչօղլուի պաչտօնազրկումը որոշուեր է Զուիցերիոյ հայեւթուրք գաղանի բանակցութիւններուն, ըստ նոյն երկրին մէջ լոյս տեսնող թերթի մը: Մինչդեռ լրագրողուհին հայկական պնդումներուն դէմ թրքական պաչտօնական թեզին անխոնջ պաչտպանը կը տեսնէ անոր անձին մէջ: «Աւելի քան գիտնական մը, ան խորհրդանիշն էր Թուրքիոյ միջազգային շրջանակներու մէջ պաշտպանութեան» կը գրէ:

Սակայն հայամէտ քաղաքականութեամբ մը բացատրուած անոր պաչտօնազրկումի պարագաները չեն հետաքրքրականը. այլ՝ այդ առիթով անոր ըսածները որոնք իրականութեան մէջ երկու յօնք չինելու տեղ չորս աչք փորելու բերնոյթը ունին Թրքական կողմին համար:

Ե. Հալաչօղլու իր երկրին հայամէտ քաղաքականութեան առաջին նչանը կը նկատէ վագըֆներու նոր օրէնքին հրապարակումը որ սկզբունքով սրբագրութիւն պէտք է բերէր 70 տարիէ ի վեր գործուած կեղեքումի արարքներուն: Չինք մտահոգած է այն յօդուածը որ արտասահմանէն նուիրատուութիւն ստանալու կարելիութիւն կուտայ փոքրամասնութեան վագըֆներուն: Ահա առիթ անպատեհութիւնը, աւելի ճիշդ՝ մեծ վտանգը. «Որեւէ համայնք այդ օրէնքով անսահմանափակ չափով նուիրատուութիւն կրնայ ստանալ. արտասահմանէն հարիւր միլիառ տոլար ունենալ: Այդ գումարով ի՞նչ կարելի է ընել: Այդ գումարով կարելի է հողեր գնել: Ճիշդ այնպէս երբ Ապտիւլ Համիտ Բ.-ի օրով Աւանոսեան լեռներու շրջանին մէջ 850 հազար արտավար հող գնած են Հայերը: Երկրորդ եւ ամէնէն վտանգաւորը այն է որ այդ գումարով կարելի է կարգ մը գործեր տեսնել Անատոլուի մէջ»: Կը յաջորդէ «կարգ մը գործեր»ուն բացատրութիւնը. «Կրնան եկեղեցիներ ու գերեզմանոցներ նորոգուիլ»:

Եկեղեցիներու եւ գերեզմաններու նորոգութեան վտանգը, ըստ Հալաչօղլուի, հետեւեալն է. կրնայ այդ եկեղեցիներուն ծուխերուն թիւը յանկարծակի յաւելում կրել: Արդէն մխիթարները 1977էն ի վեր մարդիկ կը փնտռեն: Ու ամէնէն սարսափելին. «Այդտեղի մարդոց համայնքի վերածումովը կարելի կ'ըլլայ Լօզանի փոխրամասնութեան կարգավիճակէն օգտուիլ ու անոնք կրնան իրենց ստացուածքը պրպըտել: Այդպէսով, Թուրքիա յառաջիկային կրնայ շատ կարեւոր հատուցումներ վճարելու դատապարտուիլ»:

Իսկապէս, հազուագիւտ են Թուրք մեծ կամ փոքր պատասխանատուները, որոնք ահազանգելու մտահոգութեամբ այսքա՛ն ծանրօրէն ամբաստանեն իրենց ճակատը: Վագըֆներու օրէնքով անխոհեմ, վերանգաւոր քայլ մը առած ըլլալու իշխանութիւններու ուղղուած մեղադրանքով մէկէ աւելի ճչմարտութիւն կը խոստովանի Հալաչօղլուն: Այն որ չէ վարանած «Հայերու գոհ Թուրքեր»ու թիւը հազարապատկելու, իրականութիւնը արժեզրկելու նպատակով, փաստը կուտայ իր զեղծումին, նենգափոխութեան. ապա նաեւ վախին որ անգամ մը եւս կը յիչեցնէ «գող՝ սիրտը դող»ը:

Ի՞նչ պիտի ընեն երբ Հայերը մէլիառներ ունենան եւ Ապտիւլ Համիտ Բ.ի օրով եղածին պէս, լայնատարած հողեր գնեն: Ան իր խուճապին մէջ չանդրադառնար իսկ թէ այդ վախով ապատահամարձակ կ'ոտնակոխէ Թուրքիոյ քաղաքացիի ամէնէն տարրական իրաւունքներէն մէկը: Ինդրոյ առարկայ վագըֆները Թրքական են ու կը վայելեն կալուածատիրութեան օրէնքով տրուած իրաւունքը (անշուչտ օրէնքին յարգուելու վարկածով): Բայց Հալաչօղլուի սրտին դողը ուղղակի կ'առաջարկէ ոտնակոխելու օրէնքը:

Աւորէ հետ փսսան ալ կուտայ որ Հայեր 850 հազար արտավար հողի տէր էին նչուած շրջանին մէջ. այդ շրջանը Տաւրոսեան լեռնաչղթային ծայրագոյն հարաւային մասն է Հաթայի գօտիին մէջ. այդ լեռները ունին նաեւ «Կեսաւուրի լեռները» անուանումը: «Արտավար»ին որպէս բացատրութիւն, բառարանները կուտան «արտի մը տարածք»ը: Քանի՛ քառ. մեթր պէտք է հաչուել մէկին չափով արտ մը. չիսո՞ն, քսա՞ն, հարի՞ւր: Ամէնէն համեստ ընտրութիւնն ալ Հալաչօղլուի խոստովանութեամբ կարեւոր տարածքի մը տիրութիւնը կը վերադրէ Հայերու: Ո՞վ պիտի չհարցնէր թէ ի՞նչ եղան Ապտիւլ Համիտէն ի վեր այդ տէրերը եւ որո՞ւնն են այսօր այդ հողերը:

Ակամայ երկրորդ խոստովանութիւնը Անատոլուի մէջ Հայերու իրենց ստացուածքը պրպտելու հանականութեան առընչուածն է: Ուրեմն, կան պրպտելի ստացուածք ու կալուածներ: Ինչպէ՞ս կը բանաձեւուի առնելիք-տալիքի այս չատ ակներեւ խնդիրը: Ի՞նչ պիտի պատասխանէ Թրքական կողմը իր Պատմութեան հիմնարկի մէկ նախագահին տուած վճռատիպ յենած նման հարցումին, եթէ ան, օրինակի համար, ուղղուի պարտապահանջ Հայու մը կողմէ, միջազգային դատարանի մը առջեւ:

Կարդալով Լ. Շերվկրնի էջը, մարդ գրեթէ խղճալու զգացում կ'ունենայ մէկուն հանդէպ որ տարիներով միայն զայրոյթ ու ընդվզում արթնցուցած է իր ամբարտաւանութեամբ, նենգափոխութեամբ, արհամարհանքով ու մեծամտութեան բարդոյթով եւ օր մը յանկարծ կը վերածուի ողորմելի վախկոտի մը:

Բայց այնքան ատեն որ միջազգային դատարանի մը առջեւ պարտապահանջ ըլլալու փուլը չէ ներկայացած մեզի, արտօնուած չէ խղճալու վեհանձնութիւնը ունենալ Հալաչօղլուներու բանակին նկատմամբ:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅԵՐ

ՅՈՎԵԼ ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ

Անցեալ Փետրուարի արեւոտ օր մը, Հայաստանի Հ1 կայանէն երկու լրագրողներ այցելեցին եւ հարցազրոյց մը արձանագրեցին: Վերջերս, հետաքրքրութեամբ դիտեցի սակիկ մը որ ուղարկուած էր Հ1-էն, եւ կը պարունակէր անցեալ Յունիս ամսուն հեռաստուած յայտագիրը: Հոս պէտք է ընդունիմ որ հեռատեսիլի, ի միջի այլոց հայրենիքի հաղորդումներէ, ընդհանրապէս անտեղեակ եմ: Հաղորդումի «Ծագումով Հայեր» խորագիրը զարմանք պատճառեց ինծի: Այդեօք ե՞ս սխալմամբ «ծագումով Հայերու»ու հաղորդումի մէջ ինկած էի, թէ հաղորդումը տարօրինակ ձեւով անուանուած էր. որպէս թէ սփիւռքահայերը չըլլային բառին բուն իմաստով՝ ամբողջութեամբ Հայեր, այլ՝ ըլլային նախ ուրիչ բան, եւեքը միայն «ծագումով Հայեր»:

Կուչտը անօթիին վիճակէն եւ հողին վրայ ապրողը՝ դարիպին ըզգացումներէն չեն հասկնար: Հողէն զրկուողը որչափ աւելի կը կատչի ձեռքը մնացածին՝ անունին, լեզուին, մչակոյթին եւ ազգութեան:

Հարցազրոյցը յաջողութեամբ համակարգուած էր, այսուհանդերձ, անաւարտ մնացածի զգացումը կը թողուր: Արդարեւ, հարցազրոյցի ընթացքին կ'արտայայտուիմ «որպէս Հայ ունեցած երկու մտահոգութիւններուս» մասին, կը ներկայացնեմ անոնցմէ առաջինը, եւ յանկարծ վերջ կը գտնէ հաղորդումը:

Ազգի եւ հայրենիքի բարգաւաճումը ինծի համար էութեան պատճառի համապատասխան նկատելուս համար, հոս կը կրկնեմ երկու հարցերը.

Առաջինը Սփիւռքի գոյատեւումն է: Թէպէտ Մէջին Արեւելքի մեր գաղութները դարերու պատմութիւն արձանագրած են, յանուն իրատեսութեան, պէտք է ընդունինք որ Քրիստոնէական մչակոյթի երկիրներու մէջ, չուտ կը չաղուինք ... կը ձուլուինք: Այսօր ո՞ւր են տասներորդ դարու Ղրիմի մէջ մեծամասնութիւն կազմող, կամ տասնըեօթներորդ դարու Լեհաստանի երեք հարիւր հազար հոգի հաչուող գաղութները: Ցիսուն տարի եառ ի՞նչ որակի Սփիւռք պիտի ունենանք, եւ ան ի՞նչ մակարդակի նըպաստ պիտի բերէ ազգին, մչակոյթին եւ հայրենիքի բարգաւաճման:

Երկրորդ եւ չհաղորդուած մտահոգութիւնս, Հայրենիքի աւելի արագընթաց բարգաւաճման հարցն էր: Վերջին տարիներու ակնյայտ անտեսական յառաջխաղացքը կը բացառէ գաւառը, եւ մասամբ երեւութական է: Դժբախտաբար, «Համմըր» կամ «Մէրսէյտէս» ինքնաչարժերու բարձր համեմատութեամբ չորակուիր երկրի մը տնտեսութեան առողջութիւնը: Ճիշդ է որ միջազգային դրամատունը չատ բարձր կ'արժեւորէ Հայաստանի մէջին եկամուտի արձանագրած 13 տոկոսի աճը, սակայն մենք պէտք չէ գոհանանք թիւով մը որ ափրիկեան կամ հարաւ-արեւելեան ենթազարգացած երկրի մը գոհունակութիւն կրնայ պատճառել: Մենք ունինք հազարաւոր տարիներու մշակոյթ, ունեցած ենք սովետական չրջանին որոչ արդիւնաբերական ճարտարարուեստի փորձառութիւն, ունինք զարգացած ժողովուրդ եւ բազմատեսակ փորձառութիւններով օժտուած Սփիւռքի նեցուկը:

Մեր թիրախը, փոխան աճի տոկոսին, պէտք է ըլլայ բարձրացնել Հայաստանի մէջին եկամուտի մակարդակը, ներկայի երեք հազար Եւրոյէն, առնուազն Եւրոպական միութեան մէջինին, որ 2007 թուականին քան հազար Եւրօ էր:

Խնդիրը նախագահի մը, կամ կառավարութեան մը վրայ չի կայնար, այլ՝ ընդհանուր, սովետական չրջանէն ժառանգուած տնտեսական դրութեան վրայ: Նոյնիսկ ամենապարկեչտ եւ անչահախնդիր նախագահ մը, առանց ուժեղ զօրավիգի չի կրնար փոխել կացութիւնը: Առողջ պետութիւն մը հիմնուած կ'ըլլայ առողջ աչխատավարձ ստացող պետական պաշտօնեաներու, եւ իր կարգին հաչուեքննիչներու վրայ: Աչխատավարձեր, ֆինանսաւորուած՝ տուրքերով: Տուրքեր՝ համեմատուած իւրաքանչիւրի եկամուտին. քիչ չահողէն ոչինչ, շատ չահողէն շատ:

Ներկայի դրութեամբ եւ աչխատավարձերով, հիւանդապահուհի մը կամ ուսուցչուհի մը «կ'ապրի» չնորհիւ «նուէրներու», ստացուած՝ քաղաքացիներէ. եւ դժուար է փոխել այսպիսի սովորութիւններ ու մտայնութիւններ: Քաղաքային համոզել փոխելու սովորութիւնը, որ փոխան նուէրի, որուն արդիւնքը անմիջական է, վճարէ տուրք՝ կառավարութեան, որուն պատկերը վստահութիւն չէ ներչնչած սերունդներէ ի վեր: Դիւրին չէ, բայց ոչ անկարելի:

Այսպիսի զարգացում կարելի է ստանալ, սերունդի փոփոխութեամբ, առնուազն երեսուն տարուան ընթացքին, կամ պատրաստուած ծրագրով մը, հինգէն տասը տարուան ընթացքին: Պէտք եղած յեղաչրջումը, կը կարօտի «Մարչալ ծրագրի» մը, արագընթաց եւ արմատական փոփոխութիւններ կատարելու: Մեքանիզմի մը ամբողջական փոխարինումը ուրիչ տեսակի մեքանիզմով մը, կարելի չէ իրականացնել ընթացքաբար, փոխարինելով կտորները մի առ մի, մինչ մեքենան ընթացքի մէջ է:

Զարգացման մէջին եղող պետութեան հասատատում՝ ներքին եւ արտաքին, ներդրումներու յաւելում, անգործութեան նուազում՝ մինչեւ չգոյութիւն, աչխատավարձերու յաւելում, եւ հայրենադարձ՝ սփիւռքահայերու որոչ հատուածի մը: Ո՛չ, այս ցնորք չէ, ո՛չ ալ երեւակայական: Ֆրանսայի, Գանատայի, Հոնկ Գոնկի եւ Զինաստանի մէջ հիմնարկներ հաստատելէ, եւ հայրենիքի տնտեսական մթնոլորտին ու աչխատաւորներու հետ չըփումէ եառք, քաջատեղեակ եմ մեր կարողական վիճակին. բաղդատութեան եղը չկայ հայրենի, եւ հարաւ-արեւելեան երկիրներու արհեստավարժ աչխատաւորներու հմտութեան որակի, հասկացողութեան եւ յարմարեցումի կարողութիւններու մէջեւ:

Այսպիսի բաղձալի կառոյցի մը համար, Սփիւռքի մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է: Նախ՝ հարուստ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԻՏՐՈՒԹԻ Հայ կաթողիկէ Մեծրոպեան բարձրագոյն վարժարանի ընթափակին մէջ, Օգս. 29ին, տեղի ունեցած է տասը տարիէ ի վեր գործադրուող «Ովասիս 2008» մանկապատանեկան ամառնային ծրագրի եզրափակիչ հանդէսը: Հայաստանի եւ Լիբանանի զոյգ քայլերգներու ունկնդրութեան յաջորդած է բացման արարողութիւնը: Օրուան հանդիսավարներ Վարդան Աղնաուրեան եւ Սերժ Հաննա բեմ հրաւիրած են «Ովասիս»ի վեց տարիներու պատասխանատու Գարոլին Թերզեանը, որ իր սրտի խօսքը փոխանցէ: Ան իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ Ովասիս 10 տարի է կը գոյատեւէ եւ աշակերտներու թիւը կը հաստատէ ծրագրին յաջողութիւնը, աւելցնելով, որ Մեծրոպեան վարժարանի «Ովասիս»ը պարծած է Լիբանանի ամառնային յատգոյն դպրոցներէն մէկը, որու նպատակն է փոքրիկներուն չնորհել ամառնային արձակուրդի հաճելի պահեր հայկական եւ ընտանեկան միջավայրի մը մէջ, այնուհետեւ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Յուցադրուած է տեսերիզ մը, որ պատրաստուած էր Ովասիսի 10ամեակին առթիւ: Հանդիսութեան եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Կրեկուար Գալուստ, որ հաստատած է թէ «Ովասիս»ը ամառնային արձակուրդի սոսկական յայտագիր մը ըլլալէն վերածուած է դաստիարակչական համապարփակ ծրագրի մը: Ապա, բեմ հրաւիրած է Ովասիս ծրագիրը հովանաւորող կազմակերպութեան նախագահը, Իտալիայէն ժամանած Անճելօ եւ Պարպարա Պոզիօ ամուլը: Անճելօ Պոզիօ հայերէն եւ անգլերէն յայտնած է որ իրենք միշտ պատրաստ են նիւթապէս օժանդակելու որպէսզի «Ովասիս»ը գոյատեւէ:

* * *

ՊՈԼՍՈՅ Խաեան վարժարանի վերամուտը տեղի ունեցած է Սեպտ. 8ին եւ աշակերտները հաճելի անակնկալի մը առջեւ գտնուած են, քանի ամրան ընթացքին վարժարանը ամբողջովին բարեզարդուած ու նորոգուած էր Շիշլիի քաղաքապետութեան կողմէ: Նոր ընթացքին բացումը կատարուած է հանդիսութեամբ մը: Թաղականութեան կողմէ ճաշ մը սարքուած է քաղաքապետութեան, վարժարանի տնօրէնութեան եւ ուսուցիչներուն ի պատիւ: Բացման խօսքը արտասանած է լիսէի տնօրէնուհին Սաթենիկ Նշան, որ գոհունակութեամբ նշած է Շիշլիի քաղաքապետութեան բերած օժանդակութիւնը: Բարեմաղթութիւններ ըրած է փոխ քաղաքապետը՝ Վազգէն Պարըն: Խօսք առած է նաեւ քաղաքապետը, որ անդրադարձած է նաեւ Սեպտ. 6ին տեղի ունեցած ֆութպոլի մրցումին:

* * *

ԱՑՆՁԱՐԻ Ազգային Ցառաջ – Գ. Կիւլպէնկեան վարժարանին մէջ, 2008ի ամրան 48 պատանիներ եւ պարմանուհիներ, ԼՕՒ-ի Շրջ. վարչութեան կազմակերպութեամբ արիթ ունեցած են օդափոխութեան երթալու եւ կազդուրուելու: Դաստիարակչական յատուկ ծրագրի մը ընդմէջէն, անոնք ոչ միայն սորված են երգեր, պարեր, այլեւ նիստուկաց եւ կենցաղավարութիւն, ծանօթացած են հաւաքական կեանքի օրէնքներուն եւ վայելած են կեանքի բարիքները եւ ուրախութիւնը: Այս ամառ գործած են հինգ խմբակներ՝ «Արդարապատ», «Արարատ», «Գեղարդ», «Սեւան» եւ «Արաքս»: Պատանիները ծանօթացած են նաեւ ԼՕՒ-ի լայնածաւալ գործունէութեան եւ աշխատանքին: Կազդուրման կայանը վայելած է տեւական հսկողութիւնը Այնճարի քաղաքապետութեան ոստիկաններուն, ԼՕՒ-ի «Ախթամար» մասնաճիւղի անդամներուն: Օգոստոս 11ին, մանուկները իրենց ծնողներուն ներկայացուցած են գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

ԱՆՀԱԻԱՏԱԼԻ՛, ԲԱՅՑ ԻՐԱՒ

• Գիտէի՞ը, թէ ուղեղը մեր ամէնէն անօթի գործարանն է: Մեր կերածին 20 առ հարիւրը զայն կը սնուցանէ:

• Միակ անասունը, որ կրնայ արեւահար ըլլալ, խոզն է,

• Առաջին պանիրով կարկանդակները (չիզքեյք) հրամցուած էին յունական հին Ողիմպիական խաղերուն ընթացքին, աւելի քան 2000 տարի առաջ:

• Զինացի ինքնաշարժ ծախող մը «Փոլքսվակըն Պիթըլ» ինքնաշարժ մը ծածկեց 200 քիլօ տուրմով, Ս. Վալընթայնի տօնին առթիւ:

• Մեր աչքին մկանները շատ ծանրաբեռնուած կ'աշխատին: Անոնք օրական մօտաւորապէս 100 հազար շարժում կ'ընեն:

• Այս տողերը կարդացած ժամանակ, արիւնիդ 4 առ հարիւրը կը գտնուի սրտիդ մէջ: Իսկ մնացածը կը չրջի մարմնիդ մէջ:

• Մեր մազերը աւելի արագ կ'աճին տաք օդին, քան՝ ցուրտ օդին:

• Մինչեւ 18րդ դար պատառաքաղով ուտելը առնական չէր սեպուեր:

• Առաջին լրագիրը տպուեցաւ 1605 թուականին: Ան դիրքի մը ձեւը ունէր:

• Ամէնէն երկար ճամբորդատար թռիչքը կատարուեցաւ Հոնկ Կոնկէն Լոնտոն եւ տեւեց 22 ժամ եւ 42 վայրկեան:

• Չինական մանտարին լեզուն աշխարհի մէջ խօսուած ամէնէն ժողովրդական լեզուն է: 915 միլիոն մարդ զայն կը գործածէ:

• Նոյն անունը կրող անձերու ամէնէն մեծ հաւաքը տեղի ունեցաւ 2005 թուականին, Տուպայի մէջ, 1·096 Մոհամետ անունը կրող անձերու ներկայութեամբ:

• Աշխարհի ամէնէն շատ պաղպաղակ ուտողներու մրցանիցը կը պատկանի Աւստրալիացիներուն: Աւստրալիացի մը տարեկան 16·6 լիթր պաղպաղակ կ'ուտէ:

• Լուսնթագը մեր արեգակնային դրութեան ամէնէն անօթի գործարանն է: Մեր կերածին 20 առ հարիւրը զայն կը սնուցանէ:

• Մխակ անասունը, որ կրնայ արեւահար ըլլալ, խոզն է,

• Առաջին պանիրով կարկանդակները (չիզքեյք) հրամցուած էին յունական հին Ողիմպիական խաղերուն ընթացքին, աւելի քան 2000 տարի առաջ:

• Զինացի ինքնաշարժ ծախող մը «Փոլքսվակըն Պիթըլ» ինքնաշարժ մը ծածկեց 200 քիլօ տուրմով, Ս. Վալընթայնի տօնին առթիւ:

• Մեր աչքին մկանները շատ ծանրաբեռնուած կ'աշխատին: Անոնք օրական մօտաւորապէս 100 հազար շարժում կ'ընեն:

• Այս տողերը կարդացած ժամանակ, արիւնիդ 4 առ հարիւրը կը գտնուի սրտիդ մէջ: Իսկ մնացածը կը չրջի մարմնիդ մէջ:

• Մեր մազերը աւելի արագ կ'աճին տաք օդին, քան՝ ցուրտ օդին:

• Մինչեւ 18րդ դար պատառաքաղով ուտելը առնական չէր սեպուեր:

• Առաջին լրագիրը տպուեցաւ 1605 թուականին: Ան դիրքի մը ձեւը ունէր:

• Ամէնէն երկար ճամբորդատար թռիչքը կատարուեցաւ Հոնկ Կոնկէն Լոնտոն եւ տեւեց 22 ժամ եւ 42 վայրկեան:

• Չինական մանտարին լեզուն աշխարհի մէջ խօսուած ամէնէն ժողովրդական լեզուն է: 915 միլիոն մարդ զայն կը գործածէ:

• Նոյն անունը կրող անձերու ամէնէն մեծ հաւաքը տեղի ունեցաւ 2005 թուականին, Տուպայի մէջ, 1·096 Մոհամետ անունը կրող անձերու ներկայութեամբ:

• Աշխարհի ամէնէն շատ պաղպաղակ ուտողներու մրցանիցը կը պատկանի Աւստրալիացիներուն: Աւստրալիացի մը տարեկան 16·6 լիթր պաղպաղակ կ'ուտէ:

• Լուսնթագը մեր արեգակնային

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԴԱՍ

Վարդգէս Եղիայեանի ու գործակիցներուն Լոս Անճըլըսի գրասենեակը, յանուն Ցեղասպանութեան զոհերու չառաւիղներուն, հերթական դասին դիմած է ապահովագրական բրիտանական «Ավիվա» ընկերութեան դէմ: Հոն եւս մի-լիոնաւոր տոլարներ մնացած են նախքան 1915 պահ տրուած գումարներէ, որոնց տէրերը մաս կազմած են 1,5 միլիոն զոհերուն:

«Ավիվա»ն իրաւական յաջորդն է «Նորուիչ իւնիըն»ի եւ «Գամըրչըլ իւնիըն»ի որոնք Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապահովագրութեան պայմանագիր ծախած են: Արեւմտահայաստանի բնակիչ Հայեր 1880–1915 կեանքի ու հրդեհի ապահովագրութիւն ունեցած են այդ ընկերութիւններուն մօտ: Այս վերջիններս հակառակ բազմիցս ներկայացուած պահանջներու, մերժած են հատուցում վճարել: Ուստի Վ. Եղիայեան եւ ընկերները դիմած են դաշնակցային տեսանին որ Ավիվային պարտադրէ ճշդել հայ յաճախորդները եւ հրապարակել անոնց ցանկը, որպէսզի անոնց ժառանգորդները կարենան տիրանալ իրենց իրաւունքին:

դրութեան ամէնէն մեծ մոլորակն է: Ան երկրագունդէն 300 անգամ աւելի մեծ է:

• Աշխարհի ամէնէն մեծ սառոյցէ պանդոկը կը գտնուի Շուէյտի մէջ, եւ ան կը չինուի ամէն տարի, Դեկտեմբեր ամսուն:

• Երկրագունդին վրայ գոյութիւն ունին աղով ծածկուած տարածութիւններ: Այս ամէնէն ընդարձակ աղի «դաշտագետինները» կը գտնուին Պոլիվիոյ մէջ, ուր 10 միլիառ թոն աղ կը ծածկէ 12 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը:

Աւերակներուն Մէջ

ՋԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԳԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Լաչակին ներքեւէն՝ ո՛րը մեքենական չարժումով մը կը քաշէր դէպի դէմքը՝ ծածկելու համար զայն, կ'ընդհմարենք խոհուն ճակատը արկածեալ կնոջ եւ իր վիրալի աչքերուն խորը կը ճանչնանք պարաւոր տառապանքով ազնուականացած հայ կինը: Դրսեցի է. Խարբերդէն. ո՛չ մէկ օր չէր եկած անիկա եկեղեցին բանկը նպաստ խնդրելու. մեր բժիշկ ընկերներէն մէկը հանդիպեր էր իրեն ու մեզի յանձնարարեր այդ խղնոտ թշուառութիւնը: Ժամադրութիւն տուեր էինք նրպաստի ժամերէն դուրս միջոց մը, ա՛նքան իր ամչկոտութեան խնայելու, որքան լսելու իր խրոխտ, ցաւագին եւ անհնչմարելի անցած պատմութիւնը: Իր գերազանց պարզութեամբը անիկա չէր խորհեր իսկ թէ ի՛նչ թանկագին դրուագ կը ներկայացնէր բոլոր մեր լսած ջարդի, հուրի, նուաստութեան եւ անմարդկային վայրագութիւններու պատմութիւններուն մէջ:

Երբ իրեն հետ առանձնացանք ու զինքը հրաւիրեցինք նստիլ մեր դէմ, դողդոջուն ձեռքերը սեղմած կուրծքին վրայ, պահ մը նայեցաւ մեզի խորունկ, եւ անբացատրելի նայուածքով մը: Այդ բանը չաճախ կը պատահէր արկածեալներուն. կարծես սկսելէ առաջ իրենց անլուր, անհաւատալի, անըմբռնելի պատմութիւնը, կը ձգտէին հաղորդակցութեան մէջ մտնալ մեր հոգեկան կացութեան հետ, իրենց ցաւին էութիւնն իսկ հաղորդել, որպէսզի իրենց տէրտը իմանալի դառնար մեզի. ու ամէն անգամ՝ անվրիպելի կերպով կը յաջողէին: Նոյնատեսակ յուզմունքի ալիք մը կը վրդովէր մեր սիրտը, իրենց հառաչանքներուն, իրենց աղաղակներուն կշռոյթը կը զգայինք նախապէս մեր դղրդուած ցեղային բնազդին մէջ ու իրենց արդէն թափած արցունքներուն դառնութիւնը կ'այրէր մեր կոպերը: Իրենց հետ կը կուրնայինք ու կը խլանայինք. ու ամբողջ աշխարհ կը խուսափէր մեզմէ: Այլ եւս ի՞նչ փոյթ այս կամ այն կնոջ պատմութեան մանրամասնութիւնները. դեռ չլսած դիտէինք. ինչպէս եթէ մեր ենթագիտակցութեան մէջ արդէն հոլովուած ըլլային անոնք. ու բոլոր միջոցին որ կը խօսէին, անթացատրելի զգայնութիւն մը կ'ելեւէջէր մեր մէջ համապատասխան իրենց վշտի սարսուռներուն: Այսպէս էր որ թերեւս, յաճախ, անկարող կը զտնայինք զիրենք մխիթարելու, իրենց ցաւը ամոքելու. որովհետեւ փոխանակ զիրենք մոռացութեան առնչնորդելու, այրինեբուն հետ կու լայինք, որբերուն հետ որբացած կը զգայինք ինքզինքնիս, պայքարողներուն հետ կը խիզախէինք, ըմբոստներուն հետ կ'արհամարհէինք եւ ստրկացածներուն հետ նսեմացած ու կոխոտուած կը զգայինք մեր հոգիները: Ու այս յարափոփոխ եւ դժնդակ ուժգնութեանը մէջ մեր հրայրքներուն, մէկ վայրկեանի մէջ կ'ապրէինք դարեր ու ամբողջ ցաւը ժողովուրդի մը հաւաքական դժբախտութեան:

Խարբերդցի կնոջ աչքերը տամկացած էին արիւնախառն արցունքով մը, եւ պղտոր բիբերը դեռին խոնարհած, լաչակին ծայրովը կը սրբէր այտերուն վրայ իջած թարախոտ խոնաւութիւնը: Մէկէն գլուխը բարձրացուց եւ իր լայն ճակատը զարձուցած մեզի՝ խօսեցաւ.

– «Այն օրը, կ'ըսէր, իր հեծեծագին եւ աղնուական ձայնով, թշնամութիւնը սաստիկ էր հրահրուած կրակի պէս: Ցանկարծակիի եկանք, բայց տղաքս առիւծի պէս կանգնեցան: Մեզ, կիներն ու տղաքը դրին սենեակի մը մէջ, ու իրենք կռուեցան երկար ատեն... ժամեր ու ժամե՛ր...: Խենթի պէս էինք. չգիտցանք թէ ի՞նչ էր պատահածը: Դուրսէն դռնդակները անդադար կը զարնուէին ու մերինները կը պատասխանէին հատիկ, հատիկ, մինչեւ որ դադրեցան...: Ցանկարծ մեր սենեակին դուռը բացուեցաւ. ու մեծ տղաս երեւցաւ, եկաւ ինծի, վիզս փաթթուեցաւ ու ականջիս գոչեց. «Ես կը մեռնիմ, մայրիկ, էվէլ պակաս հէլալ ըրէ»... Դեռ չի հասկցած իր խօսքերուն նշանակութիւնը երբ անիկա դուրս թռաւ. եռեւէն գացի. միւս տղաս, փեսաս եւ ամուսինս գետինը ինկած էին. ո՞ր մէկին երթայի, ո՞րուն վրայ ծռէի...: Նոյն միջոցին տղաս փողոց ելած էր ու քանի մը զնդակ մէկէն թնդացին, ու ես չգիտցայ թէ ո՞ր զնդակն էր տղաս զարնողը»:

(Շար. 41)

(Շար. Ա. էջէն)

փորձած է մուտք գործել Մարիոթ պանդոկի չրջափակը ու տեղւոյն վրայ պայթելով քարուքանդ ըրած է պանդոկը, հրդեհ ալ պատճառելով: Պանդոկ կը յաճախեն պլիտւորաբար օտարներ եւ ընդհանուր խուճապ մը ստեղծուած է: Առաջին հաչուեկշիռի մը համաձայն 53 մեռեալ կար եւ 260 վիրաւոր, ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ: Մեռեալներու մէջ կային երկու Ամերիկացիներ: Արարքը թէեւ չէ ստանձնուած, բայց կը վերագրուի ալ-Քաիտայի փաքիստանեան ճիւղին: Թիրախները կառավարութիւնը (որու չէնքը պանդոկին մօտ է) եւ Ամերիկան եղած են: Դատապարտումը ընդհանուր է, բայց եւ այնպէս փաստն է որ ալ-Քաիտա կրնայ սարսափ տարածել հակառակ ձեռք առնուած ապահովութեան մէջոցներուն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԾԵՐԱԿՈՑՏԸ նորոգուեցաւ մէկ երրորդով (114 ծերակուտական), Սեպտ. 21ին: Ինչպէս կը սպասուէր, ձախը զգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրեց եւ ձեռք ձգեց 23 աթոռ, մինչ Հոլանդ իսկ հազիւ տասնեակ մը կ'ակընկալէր: Ամէն պարագայի մէջ, բատանդութեան մեծամասնութիւնը աջին ձեռքն է: Ընտրուած են Ժան-Փիէր Շըվէնման եւ Ֆրանսուա Ռեպուամէն՝ ընկերվարական ճակատի վրայ: Նոր Ծերակոյտը կը բաղկանայ Խ. Էմ. Փլ.ի 150 անդամէ (–9), ձախը ունի 116 անդամ (+21), կեդրոնը՝ 28, դեմոկրատ համախմբումը՝ 15, համայնավար եւ հանրապետական 24, չարձանագրուած՝ 6: Այժմ, կարգը եկած է նախագահութեան աթոռամարտին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութիւնը կը բանակցի Գոնկրէսին հետ, որպէսզի կարենայ 700 միլիառ տոլար յատկացնել դարմանելու համար ֆինանսական տագնապին հետեւանքները: Այս անգամ չուտ չարժած է որպէսզի չկրկնուի 1929ի ծանր տագնապը: Լուրը տրուելէն անմիջապէս յետոյ սակարաններու արդիւնքները սկսած են յաւելում կրել:

ԳԱՆԱՏԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ, հմնրուելով ՕԹԱՆ–ի մէկ պաղտնի տեղեկագրի վրայ, դրած է որ Աֆղանիստան դոհուած 10 Ֆրանսայի զինուորները հարկ եղածին չափ զինուած չէին, երբ թալիպաններու ծուղակը լեցուած են: Ֆրանսա նախ հերքեց, ապա Սեպտ. 22ին պաշտպանութեան նախարարը՝ Մօրէն խոստովանեցաւ որ ՕԹԱՆ–ի գաղտնի տեղեկագիր մը չկայ, բայց կայ զինուորի մը արձանագրութիւնը:

ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻ հարցազրոյց մը տուած է Մռնւտի (Սեպտ. 20) ուր կը չեշտէ մանաւանդ որ Ռուսերը ամէն բան նախապէս ծրագրած էին: Կ'ըսէ նաեւ թէ վրաստանի «պատմական բնագրին» մէջ է անդամակցիլ ՕԹԱՆ–ի»: Համոզուած է նաեւ որ Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ հոգամասերը եւս առնելը եւրոպական սահմանները ուժի միակողմանի կիրարկումով: Եթէ յաջողի չի կենար: Ինչո՞ւ չփորձել նոյնը Ղրիմի եւ Պալթեան երկիրներուն համար»:

ՌԱՇԻՏԱ ՏԱԹի երուսադէմ գացած էր չաբաթավերջին: Սեպտ. 20ին խոնարհած է Մզկիթներու հարթավայրին առջեւ, յաջորդն օրն ալ եւս վաչէմի մեմորիալին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Date à retenir

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE

le 22 NOVEMBRE.

Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 27
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳԷՈՐԳԱՑ
ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ,
ԱԴՈՍՏՈՍԻ եւ ՌՈՄԱՆՈՍԻ
ԵՐԳԵՑՈՂԻՆ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28
ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Le Fonds Arménien de France

RECRUTE

UN(E) ASSISTANT(E) DE GESTION

Agé(e) de 20 à 26 ans
Diplômé(e) de l'enseignement supérieur
(comptabilité, informatique, administration)

Maîtrise de l'Informatique
(Word, Excel, Power Point, EBP)
Polyvalence, sens des responsabilités et motivation.

Poste à pourvoir
à Joinville-le-Pont (94)

Envoyer CV et lettre de motivation par mail à :
info@fondsarmenien.net

ՎԵՐԱՄՕՏ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Փարիզի Առաջնորդարանս հաճոյքն ունի տեղեկացնելու որ 8–13 տարեկան օտարախօս աշակերտներու համար կը հաստատէ հայերէնի ուսուցման դասընթացքներ Շաբաթ օրերը ժամը 15–17, որոնք տեղի պիտի ունենան Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27էն սկսեալ:

Կը դասաւանդէ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան ոչ – հայախօս աշակերտներու համար իր լսատեսողական մեթոտով, որ 15 տարուան յաջող գործադրութեամբ արդէն ինքզինք փաստած է: Աշակերտները պիտի կարենան մէկ տարեշրջանի ընթացքին հասկընալ, պատասխանել, կարդալ եւ գրել հայերէն:

Առաջնորդարանիս հովանաւորած այս դասընթացքը ձրի է, սակայն հայերէնախօսութեան մէջ արդիւնք ձեռք ձգելու համար աշակերտներու հետեւողական ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Մնողներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները արձանագրել անյապաղ Առաջնորդարանիս Դիւանին մօտ, հեռաձայնելով 01·43·59·67·03 թիւին եւ իրենց զաւակներուն հետ ներկայանալ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27ին:

Իսկ Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի կիրակնօրեայ դասընթացքներուն համար նոյնպէս արձանագրութիւնները սկսած են:

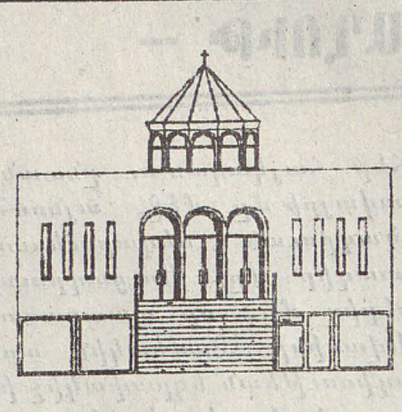
ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE

Les 6 & 7 décembre :
GRANDE
BRADERIE A SEVRES

Les 29 & 30 novembre :
avec la CBAF
A MARSEILLE

80ème ANNIVERSAIRE

DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

DE PARIS ISSY-LES-MOULINEAUX

1928 ——— 2008

PROGRAMME

—— **SAMEDI 27 septembre de 14h à 18h :**
« L'EGLISE EN FETE »
Place de la Mairie d'Issy-les-Moulineaux
Expo-photos — Animation — Jeux pour les enfants avec de nombreux lots et goûter — Spectacle — Mimes — Concert public et danses arméniennes

—— **DIMANCHE 28 septembre à 10h30 :**
« L'EGLISE DANS LA CITE »
Célébration officielle à l'Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— **Du Vendredi 26 septembre au Lundi 6 octobre :**
EXPOSITION DE PEINTURES
à l'Espace Boullée.
Bienvenue à tous — Infos : www.eeaissy.com — Tél. : 01.47.36.02.50

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ գաւակներուն թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցաչէն Ադեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
Ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղը:–

– *Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝*
01·43·59·67·03,
– *Տիկնանց Ծանճախումբին՝*
01·47·43·12·66,
– *Տէր Աւետիսին՝*
01·46·62·01·29:

U. C. F. A. F.

CONFERENCE
EXCEPTIONNELLE

Jeudi 25 septembre
à 20 heures
par **ROUMIANA OUGARTCHINSKA**
sur
LES ATTENTATS ANTI-ARMENIENS EN FRANCE, EN 1984-85 :
QUELS LIENS AVEC ALI AGCA ?

Roumiana Ougartchinska dédicacera son ouvrage paru aux Editions «Presses de la Renaissance» dans lequel ses enquêtes révèlent la corrélation entre les attentats anti-arméniens et celui dirigé contre le Pape Jean-Paul II.

U.C.F.A.F.
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

—— Entrée libre ——

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Արնուվիլ–Լէ–Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրէ համայնքի ծխականները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութեան, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին:

Առաւօտեան ժամը 10·30ին կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, քարեբարներուն եւ երախտաւորներուն հոգիներուն ի հանգիստ: Մասնաւոր հոգեհանգստեան աղօթք պիտի կատարուի նաեւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ա. ՔՀնյ. ժամկոչեանի հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

Ժամը 13ին, Արնուվիլի «Հրանդ Տինք» վարժարանի «Օսկեան» հանդիսասրահէն ներս կը տրուի համայնքային ճաշ:

LA

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

présente

«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»** de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE** à 16h
Salle de Convivialités
du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
MERCREDI
24 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱԻԱՌԸ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·036 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·036

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

Անկախութեան տարեդարձի նախօրեակին նախագահ Ս. Սարգսեան, արտաքին գործերու եւ պաշտպանութեան նախարարները՝ Է. Նալպանտեան ու Ս. Օհանեան ընդունած են Մոսկուայէն երեւան գացած օտար լրագրողներու խումբ մը. անոնց մաս կազմած է «Միլլիյէթ» օրաթերթէն Ճ. Պաշլամըշ որ թերթին Սեպտեմբեր 21 եւ 22ի թիւերով արձակած էր քաղաքական վերոյիշեալ երեք դէմքերուն Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, Ղարաբաղի, Ցեղասպանութեան մասին պատասխաններուն: Ըստ երեւոյթին կարեւորագոյնը հողի պահանջ ունենալ-չունենալու հարցը եղած է թուրք լրագրողին համար որ խորագիրով իսկ յայտարարած է թէ Ս. Սարգսեանի պատասխանը ժխտական է:

«Հայաստան Թուրքիայէն հողային պահանջ ունի՞» հարցումին Հայաստանի նախագահը պատասխանած է. «Նատ կը զարմանամ հողային պահանջի ներքին: Ձեմ գիտեր ինչո՛ւ, բաւական ծաւալուն տեսակէտ է: Սակայն դուք հայ ո՞ր ղեկավարէն լսեցիք "Թուրքիայէն հող կ'ուզենք" արտայայտութիւնը: Վճռապէս, նման յայտարարութիւն չէ եղած: Ձեմ գիտեր ինչո՛ւ, Ցեղասպանութեան ներքին ու հողային պահանջներու միջեւ կապ հաստատողներ կան»:

Ցաջորդած է պատմաբաններու միասնական մարմին կազմելու խնդիրը: Ճ. Պաշլամըշ կը յիշեցնէ թէ Ս. Սարգսեան առնուազն դէմ չէ գտնուած այդ գաղափարին. «Հետեւաբար, այդ մարմնին յանձելիք եզրակացութիւնը ընդունելու պարա՞տ էք» կը հարցնէ: Ս. Սարգսեան կ'ըսէ թէ ընդհանուր առմամբ դէմ չէ գտնուած երկու երկրի միջեւ յանձնախումբերու կազմութեան. կ'աւելցնէ. «Ցայտնեցի թէ որեւէ մարմին կազմելէ առաջ աւելի լաւ կ'ըլլայ երկու երկրի միջեւ դիւանագիտական կապեր հաստատել: Թող նախ մեր հասարակաց սահմանը բացուի ու դիւանագիտական կապ հաստատուի, յետոյ ամէն տեսակ նիւթի մասին յանձնախումբեր, ենթայանձնախումբեր կը կազմենք: Անոնց եզրակացութիւնը ընդունելու մասին ձեր հարցումը ինչ մը սարսռացնող կը գտնեմ: Որովհետեւ ի վերջոյ խումբ մը գիտնական, պատմաբան որոշումի մը պիտի յանգին: Հայաստանի մէջ այսօր Սարգսեանը կայ: ենթադրենք որ ես ճանչցայ անոնց որոշումը: Բայց եթէ յաջորդս ըսէ թէ ինծի չի ճանչնա՞ր... Այսինքն, յանձնախումբին վճիռը չի կրնար որոշիչ ըլլալ, կրնայ միայն թելադրական բնոյթ ունենալ: Կը յիշէ. ԱՄՆ-ու նախաձեռնութեամբ նման մարմին մը ստեղծուց թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն էր. ի՞նչ եզրակացութիւն էր. ի՞նչ եզրակացութիւն պիտի հանէր. ընդունող եղա՞ւ: Ոչ: Ոչ ոք ճանչցաւ վճիռը»:

Նախագահ Ս. Սարգսեան պատասխանած է մէկ-երկու ուրիշ հարցումի ալ, ինչպէս Ղարաբաղի անկախութեան ճանչումի մասին ուղղուածին: Ըսած է թէ այդ ճանաչումը վերջին ընելիքն է Երեւանի, բայց ներկայիս օրակարգի նիւթ չէ, քանի բանակցութիւնները կը շարունակուին:

Ճ. Պաշլամըշի մեկնաբանութիւնը այն է որ բացի «ծայրայեղ ազգայնամոլներ»է, նեցուկ գտած է Ս. Կիւլի Երեւան երթալը, անով յատկանշուած մերձեցումի փորձը: Աւտր հետ ինք համոզուած է որ Երեւան վճռակից ոչ մէկ նպատակ ունի Ցեղասպանութեան Ազգարայի կողմէ ճանաչումի պահանջէն հրաժարելու: Իսկ հողային պահանջ չունենալու Ս. Սարգսեանի հաւաստումը չրջափակումին վերջ տալու նպատակով է: Երեւան ներկայի փուլին մտադիր է մէկ կողմ ձգելու բոլոր այն հարցերը որոնք խոչընդոտ են Թուրքիոյ հետ քնականոն յարաբերութիւններու հաստատումին:

Է. Նալպանտեանի պատասխաններն ալ չատ տարբեր չեն. Կիւլի այցը 70-80%ի համեմատութեամբ վաւերացուած է. միայն երկու կողմն ալ ունին փոփոխութեան ընդդիմացող հին գլուխներ:

Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը նախապայմա՞ն է Հայաստանի համար, կը հարցնէ լրագրողը. «Դուրսէն դիտողը կրնայ զարմացնել, բայց նման նախապայման չունինք: Ըստ իս, թրքական կողմին իր գլխուն մէջ ստեղծած մէկ թապուն է ատիկա: Երբ յարաբերութիւնները բնականոն դառնան, այդ հարցին մասին ալ պիտի խօսինք: Որովհետեւ, ոչ այսօր, ոչ ալ ապագային, ոչ մէկ հայկական ղեկավարութիւն կրնայ ուրանալ Ցեղասպանութիւնը» կ'ըսէ է. Նալպանտեան: Նոյնը կ'ըսէ Ս. Սարգսեան: «Երբեք չէ հողային պահանջի հարցը: «Երբեք լսա՞ծ էք թէ Հայաստան Թուրքիայէն հող կը պահանջէ» իր կարգին հարց կու տայ նախարարը:

Նիւ Եորքի մէջ հայ, թուրք եւ ազգութեանցի արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումին ինք դէմ չէ. Թուրքիա կրնայ Ղարաբաղի հարցին լուծումին օգնել. սակայն ամէն բան Մինսկի խումբին հովանիին տակ պէտք է ըլլայ:

Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Օհանեան տեւական սպառազինումով ամբաստանած է Ադրբեջանը: Ըսած է թէ Հայաստանի ուղղուած սպառնալիք ներկայացնող երկիրներու շարքին է Թուրքիան: Ա. Կիւլի Երեւան այցը նկատուած է այդ ուղղութեամբ փոփոխութիւն մը հաւանական դարձնող ազդակ:

* * *

ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Սեպտ· 20ին Ծաղկաձորի մէջ վերջ գտած է լրասփիւռներու համահայկական համագումարը: Վերջին երկու օրերուն ելոյթներ ունեցած են Լիբանանէն, Վրաստանէն, Կիպրոսէն, ԼՂՀ-էն, Ամերիկայէն, Իրանէն, Պոլիսէն թերթերու խմբագիրներ: Անոնք ներկայացուցած են Սփիւռքի մէջ մամուլով կատարուած հայապահպանումի գործը, դիմագրաւելի հարցերը, Հայաստան – Սփիւռք կապերու մէջ մամուլին դերը, եւլն.: Կատարուած են միտքերու աշխոյժ փոխանակումներ, տեղի ունեցած են հարցում – պատասխանի բաժիններ:

Համագումարին որոշուած է մշակել աշխատանքի փաստաթուղթ մը. ան կը ղրկուի Հայաստանի ու Սփիւռքի բոլոր լրասփիւռներուն: Հոն նշուած են մամուլի համահայկական դաշտ ստեղծելու եւ ձեւաւորելու միջոցները, լեզուական հարցերը դիմագրաւելու ճամբաներ, Հայաստանեան եւ սփիւռքեան լրասփիւռնե-

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սեպտեմբեր 20ին երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. կաթողիկոսի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ Մայր տաճարին մէջ պատարագ մատուցուած է Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ, եղնիկ արք. Պետրոսեանի կողմէ: Պատարագէն ետք Վազգէն Ա.ի չիրիմին մօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը:

Նոյն առիթով նոյն օրը Վաղարշապատի կեդրոնական մասին կիրուվի փողոցը վերանուանուած է Վազգէն Ա.: Ձեռնարկուած է յուշաքար մը որուն բացումը կատարած է քաղաքապետ Գագիկ Ասատեան:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ֆ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ

Գիտութիւններու ակադեմիային մէջ Սեպտեմբեր 22ին յոբելենական նիստով մը նշուած է ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեանի 85ամեակը: Ան Հայաստանի գիտական կեանքին աւելի քան կէս դար կարեւոր ներդրում ունեցած է, 1993 – 2006 նախագահած նոյն ակադեմիային: Իր ջանքերով ակադեմիան գործակցութեան համաձայնագիր կնքած է Ռուսաստանի, Բելառուսիոյ, Ուկրանիոյ, Վրաստանի ու այլ երկիրներու հետ:

Ֆ. Սարգսեան 2006էն ի վեր վարչապետի խորհրդական է, նոյն ատեն միջազգային գիտական ու գիտատեխնիկական բազմաթիւ միութիւններու անդամ:

* * *

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՇԷՆՔԸ

Անկախութեան տարեդարձին օրը հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան նոր շէնքին: Ներկայ գտնուած են Գարեգին Բ., Ս. Սարգսեան, ԼՂՀ նախագահ Բ. Սահակեան, պաշտօնական դէմքեր, հիւրեր: Իր ելոյթին մէջ պաշտպանութեան նախարար Ս. Օհանեան չեչտած է թէ բանակաշինութիւնը երբեք կարելի չէ աւարտած նկատել, քանի որ միշտ կան ժամանակի մարտահրաւէրներ եւ բանակը մնայուն ուշադրութեան կարօտ է:

Նոր շէնքը դրաւած է մօտ 26 հեկտար տարածք: Անոր գաղափարը ունեցած է Ս. Սարգսեան երբ պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը կը վարէր: Շինարարութիւնը տեւած է երկու տարի եւ արժած 42,3 միլիոն տոլար:

* * *

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ալպանիոյ մէջ տեղի ունեցած է ծանրաբարձութեան Եւրոպայի երիտասարդական ախոյենութիւնը: Հայաստանի 7 ծանրաբարձները 18 մետալի արժանացած են (3 ոսկի, 9 արծաթ, 6 պրոնզ), իսկ բային դասաւորման մէջ երկրորդ հանդիսանալով եւ յաջորդելով Ռուսաստանի: Մետալակիր մարզիկներն են Աղասի Աղասեան, Աղուան Մելիքեան, Սեւակ Սահակեան, Ռուբէն Ալեքսանեան, Առաքել Միրզոյեան, Լիանա Մանուկեան, Հեղինէ Եփրեմեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՌԱԿՈՂՄ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի, Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարներ, ինչպէս կը սպասուէր, հանդիպում կ'ունենան Մեպտ· 25-26ին Նիւ Եորքի մէջ, ՄԱԿ-ի 63րդ նստաշրջանի չրջանակին մէջ: Քննարկումներու օրակարգին գլխաւոր նիւթը կ'ըլլայ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումը:

Այս հանդիպումին նախօրեակին Իրանի Բաքուի դեսպանը յայտարարած է թէ Թեհրան բանակցութիւններու սկսած է Երեւանի ու Բաքուի հետ, Ղարաբաղի տագնապի լուծումին մէջ միջնորդութեան առաջարկով:

ԹՈՒՐՔԻՄ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԴԱՍ ԹՐՔ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

«Միջին արեւելեան թէքնիք համալսարան»ին (Անգարա) պատմութեան բաժինին մէջ 2008-2009 տարեշրջանէն «Հայկական հարցին ծագումն ու յեղաշրջումը» խորագիրով դասընթացք հաստատած է: Նախաձեռնողն է »Հայկական ուսումնասիրութիւններու հիմնարկ»ի նախագահ, նախկին դեսպան Էօ. Է. Լիւթէմ:

Թրքական լրատուութիւնը կը յայտնէ թէ դասընթացքին նպատակն է «Հայկական հարցը բազմակի գիտակարգերու եւ միջգիտակարգային մօտեցումով ճեռք առնել, անկողմնակալ ուսումնասիրութեան առարկայ ընել, անոր պատմական, քաղաքական, հոգեբանական եւ իրաւական տարածքները որպէս ամբողջութիւն արժեւորել եւ վերլուծել ներկայի միջազգային յարաբերութիւններու ուղղուած անդրադարձները»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱՏԱՐԻ պաշտօնէութիւնը դործադուլի դիմած էր Սեպտ· 23ին, բողոքելու համար թղթատարի ապագայի ծրագրին դէմ, այսինքն սեփականաշնորհումին: Գործադուլի հրահանգը տուած էին հինգ սենտիքաներ եւ չարժումէն զատ կային նաեւ բաւական ցոյցեր քաղաքէ քաղաք: Փարիզի ցոյցը ճամբայ կ'ելլէր Պաք փողոցէն ու կ'երկարէր մինչեւ Մոնփարնաս, ուր է թղթատարի կեդրոնավայրը:

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԸ Սեպտ· 22ին քուէարկեց Աֆղանիստան զինուոր ղրկելու որոշումը, նոյնիսկ ամրապնդելու եղածը, այսինքն յաւելեալ զինուորներ ալ ղրկելու: Ինչպէս կը սպասուէր, 210ի դէմ 343 ձայնով որոշումը վաւերացուեցաւ: Նոյնը ըրաւ Մերակոյտը 119ի դէմ 209 ձայնով: Հրաւիրելով երեսփոխանները

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՆԷՍ

ԻՆՉՊԷՍ ՉՕԴԵԼ ՍՓԻՒՌՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Նպատակաւոր չզործածեցի «չօդել սփիւռքը հայրենիքին» եզրը, քանի յամի Տեառն 2008ին սփիւռքեան չատ մը «հայորդիներու» համար, մա՛նաւանդ երրորդ եւ չորրորդ սերունդին, վաղուց հայրենիքը Ա.Մ.Ն. Նահանգները, Գանատան ու Աւստրալիան, անծայրածիր Ռուսաստանն ու ասպետական Ֆրանսան է. նաեւ Թերեւս Թուրքիան: Անոնց համար Հայաստան նախնիներու երկիրն է, ճիշդ ինչպէս չատ մը Ամերիկացիներու համար Իրլանտան կամ Լեհաստանը: 1914էն առաջ միայն պետական (դիւրանցանելի) սահման մը կը բաժնէր հայութեան արեւելեան եւ արեւմտեան մասերը: 1921էն ասդին անոնք վերածուեցան երկու անջատ էութիւններու, որոնք քաղաքական պարագաներու բերմամբ հեռացհեռացան աւելի նուազ սերտկութիւն ունենալ իրարմէ: Երբ խրուչչեւեան ձիւնհալին հետեւանք, 1966ին Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէն ստեղծուեցաւ, Երեւանի մէջ մարդիկ չատ աղօտ գաղափար ունէին Սփիւռքի գաղութներու մասին, թէ՛ անոնց թուային կարեւորութեան, թէ ալ անոնց «հայկական միջուկ»ին մասին, նոյն նժարին վրայ դնելով ամերիկահայն ու Ֆրանսահայը, Պէյրութի, Հալէպի, Գահիրէի թէ Պոլիսի Հայուն հետ: Թուեմ հոս միայն մէկ օրինակ զոր ապրեցայ անձնապէս:

1968ին ամէնուրեք խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Երեւանի հիմնադրութեան 2750 ամեակը: Ու այդ առթիւ կարգ մը գաղութներ այցելեցին հայրենի արուեստագէտներու խումբեր: Ֆրանսայէն եկող խումբը – որուն կազմի մէջ էր երգչուհի Գոհար Գասպարեան – կը գլխաւորէր բանաստեղծ Գէորգ Էմին: Մարսէյլի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ 800 հոգի պարունակող Սէն-Ժորժ սրահին մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր անչուշտ: Այդ օրերուն տողերս ստորագրողը – հազիւ 35 տարեկան – Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան «Մարսէյլի շրջանային վարչութեան» նորաթուխ քարտուղարն էր (իմա աւենադպիրը), եւ հանդիսութենէն յետոյ, ուշ գիշերին կազմակերպած էինք սեղմ շրջանակի մէջ մտերմիկ ընդունելութիւն մը: Հինգ-վեց հոգիով շրջապատած էինք Գէորգ Էմինը, որ բաժակ ի ձեռին յանկարծ ըսաւ հետեւեալ հարցումը – «ասում են Մարսէյլում կայ 30, 40 թէ 50 հազար հայութիւն. ո՞րն է ճիշդը»: Մինչեւ օրս երբ արտասոյ բան մը կը լսեմ արիւնս չրջան մը կ'ընէ, ալ ո՞ւր մնաց 40 տարի առաջ ... Ու անմիջապէս յարեցի. «ի՛նչ որ լինի մի գերօն վերցրէք»: Մարդը ապշած երեսս նայեցաւ ու բացի իմ մասը հասկնալ ուզեց. չնայած բացատրել թէ՝ տեսաք այ օրուան բազմութիւնը. ո՞ր հոսանքն ալ որ «միջոցառում» մը կազմակերպէ, 1000–1200 է ներկաներու թիւը. գումարեցէք ասոնց վրայ ծերերը, հիւանդներն ու երախաները, եւ Մարսէյլում կ'ունենաք առաւելագոյնը 5–6000 հայութիւն: Ներող Գէորգ Էմին գլխուն կարծէք դոյլ մը սառած ջուր թափեցին ու այլ բան չգտաւ ըսելու բան– «էդ չատ վատ բան էք ասում, մենք տարբեր կարծում էինք մարտեւահայութիւնը»: Կոմիտէին «երանելի» ղեկավարները նոյն նժարին վրայ դետեղած էին Պուէնոս Այրէսի, Լոնտոնի թէ Մարսէյլի Հայը, Պէյրութի կամ Թեհրանի Հայուն հետ...: Եւ սա 40 տարի առաջ էր, երբ նախաեղեռնեան սերունդի ստուար շերտ մը կենդանի էր եւ իր ձեռքը կը պահէր գաղութի ղեկավարութեան ղեկը, այ թէ ձախ:

Այս օրերուն երբ իրականութիւն կը դառնայ Սփիւռքահայութեան նորատեղծ նախարարութիւնը, երեւանի մէջ թէ այլուր, մարդիկ իրազեկ զարձա՞ծ են այսօրինակ ճչմարտութիւններու, ճիշդ ըմբռնելու, գնահատելու համար կացութիւնները եւ ըստ այնմ չարժելու: Որովհետեւ իրականութիւնը ճակատէն չդիտելը դուռ կը բանայ սխալ հաշիւներու որոնք կը չլատեն վատնուած միջոցներն ու ջանքերը:

Այսօրուան պայմաններով՝ ի՞նչպէս զօդել Սփիւռքը Հայաստանին, իրատեսութեամբ ու գործնապաչտ կեցուածքով ու միջոցներով: Չի հոգեչահ խօսքերու, ինքնամխիթարական լոզունգներու ժամանակը անցած է վաղուց. հեղեղը տարած է մեծ մասը, փրկուելիքը մըներած աւազն է...:

Զօդելու երկու միջոցներ կան. մէկը հաւաքական, միւսը անհատական: Հաւաքականը պիտի ենթադրէ որ հայ գաղութի տէր մեծ կամ փոքր իւրաքանչիւր երկրի մէջ մենք ունեցած ըլլայինք հրէական ԳՐԻՖ-ի նմանութեամբ կառոյցներ, որոնք տուեալ երկրի իշխանութիւններուն մօտ տեղւոյն հայութեան օրինաւոր ներկայացուցիչը ըլլալէ զատ, բնական խօսակիցն ու խողովակը հանդիսանային նաեւ Երեւանի հետ: Աւա՛ղ ոչ մէկ տեղ ունինք այդպիսի կառոյց, մարմին: Նոյնիսկ Լիբանանի մէջ որ կէս դար ամբողջ հանդիսացաւ Սփիւռքի ողնասիւնը – հոն հայութիւնը լիովին չահելով համայնքներու հիմով երկրին կառուցուածքէն – մեր համայնքը կը ներկայանայ երեք առանձին կրօնական համայնքներով ու նոյնքան ալ քաղաքական կուսակցութիւններով: Եւ գաղտնիք չէ թնաւ որ թէ՛ այդ յարանուանութիւնները, թէ՛ ալ կուսակցութիւնները իրարու հանդէպ ո՛րքան հակադիր կեցուածք ունին, եթէ նոյնիսկ առեն-առեն օրուան պահանջներէն թելադրուած, մէկ սեղանի չուրջ կը նստին եւ հայութեան մասին անոյշ-անոյշ խօսքեր կ'ըսեն, որոնք... չուտով կը մոռցուին հաղիւ դռնէն դուրս ելած...: Ներհերդային իշխանութեան օրով, Երեւանի կոմիտէի արտասահմանեան խօսակիցներն էին այսպէս կոչուած՝ «յառաջդիմական կազմակերպութիւնները»:

Այսօր կը կարդանք թէ Հայաստանի Լոս Անճըլըսի հիւպատոսը երէկ հիւրն էր էջմիածնական թեմի մէկ հաւաքոյթին, այսօր անթիւ լիասակաղ թեմերին:

Անցողակի յիշենք նաեւ որ այսօր Սփիւռքի մեր չատ մը գաղութները իրարմէ իսկապէս լուր չունին: Եթէ «Յառաջ»ի օրինակով այլ թերթեր ալ քանի մը տողով «բաներ» մը կը գրեն հոս կամ հոն անցած–գարձածին մասին, բոլորովին անտեղեակ ենք հեռաւոր Արժանթինի, նոյնքան եւ աւելի հեռաւոր անկիւն մը կծկըտած Գորտոպայի փոքրաթիւ գաղութին մասին, եւ ինչո՛ւ չէ տակաւին ստուար Պարսկահայութեան: Ուստի Սփիւռքի նախարարութեան չափ կարեւոր, եթէ ոչ աւելի կարեւոր է, համահայկական տեղեկատու կեդրոնի մը ստեղծումը հաւաստի տուեալներու վրայ հիմնուած:

Ուսած, արեւի լոյսի պէս յստակ է որ ներկայի պայմաններով ըսփիւռքահայը Հայաստանին կապելու, զօդելու միակ ճամբան անմիջականը, անհատականն է: Տարիներ ամբողջ չունչ, լորցունք ու մելան սպառեցաւ երկխաղաֆացիութիւն պահանջելով: Եկաւ վերջապէս օրէնքը, ի զօրու գործադրուելու: Եւ ասկէ քանի մը ամիս առաջ թերթիս մէկ թիւին Ա. էջին վրայ կարդացինք որ... մօտ երկու հազար հոգի Սփիւռքէն երկքաղաքացիութիւն ինդրեր է եւ անոնցմէ միայն 800ին չնորհուեր է...: Հետեւցնե՞լ թէ ա՛յդքան աղմուկը պա՞րզ վրվրուք էր... եւ կամ նոյնքան ցաւագին հասատա՞լ թէ լեռը մուկ մը ծնաւ:

Մեր մտածումները աւելի ընդարձակօրէն պարզաբանելէ առաջ, հարց տանք նաեւ թէ վերջին 15 տարիներու ընթացքին արտագաղթողներու ո՞ր տոկոսը մնացած է Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքացի (քանզի ո՛ւր ալ ապրի մարդ – մա՛նաւանդ Հայը – իրեն համար աւելի ձեռնտու է ապրած երկրին քաղաքացին ըլլալ...): Ինդրարկուներու թիւին ծիծաղելիօրէն ցած ըլլալէն աւելի զարմացնողը չնորհուածներու սակաւութիւնն է. կէսէն պակաս: Որո՞նք են արդեօք այդ անցագիրը դրպանը ունենալու չափանիշները: Ո՞որհուրդ խորի՞ն:

Սփիւռհայը այսօր Հայաստանին կապելու, զօդելու միակ ճամբան, միջոցը բաղաֆացիութիւնն է. քայց ո՛չ ներկայ ձեւով ու պայմաններով: Այսօրուան ձեւով միակ պարտականութիւնը անցագրին տուրքն է, միակ իրաւունքը՝ առանց վիզայի Հայաստան մուտքը: Եւ կ'ենթադրեմ որ այդ 800 «երանելիները» պատկանելու են չափազանց մեծամասնութեամբ երէց սերունդին: Քանի չատ ըսուեցաւ որ Հայաստանի ներկայ սահմանադրութիւնը ներշնչուած է Ֆրանսական Ե. Հանրապետութեան սահմանադրութենէն, պիտի չնանամ օրինական գետնի վրայ երկրորդին արտասահմանեան իր քաղաքացիներու վերաբերեալ տրամադրութիւնները պարզել, եւ յետոյ ալ առաջինի հետ բաղդատական մը ընել: Ֆրանսան այսօր ունի 60 միլիոն քաղաքացի որոնց 3 միլիոնը կը բնակի արտասահման: Արտասահմանեան քաղաքացին բնականաբար չի կրնար ընարել քաղաքային, նահանգային եւ չրջանային խորհուրդ, նաեւ երեսփոխան, քանի երկրին մէկ համայնքի մէջ հասցէ չունի: Բայց կը մասնակցի հանրաքուէի, հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան, եւ Ֆրանսայի խորհրդարանը երկպալատ ըլլալով, Ծերակոյտի մէջ ունի 5 աթոռ: Մէկ խօսքով՝ նոյնիսկ երկար տարիներ արտասահման բնակելով, Ֆրանսացի քաղաքացին անմասն չէ իր հայրենի քաղաքական կեանքէն: Ֆրանսացիի առընչուող մասը լրացնելէ առաջ, նչենք միայն որ դուրսի բնակչութիւնը կը ներկայացնէ ազգի հինգ տոկոսը միայն, եւ թէ զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը չնչուած է մօտ տասը տարիէ ի վեր:

«Հայութեան» երկու երրորդը, եթէ ոչ աւելին, կը բնակի Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն դուրս: Այլ հարց թէ ի՞նչ չափանիշներու վրայ կարելի է սահմանել մէկու մը հայութիւնը: Անատօլուի խորքերը ծնած՝ քրտախօս, էօզտէմիր, Եաչար կամ Պիրկին ազգանունը կրողը հոգիով ու սրտով նուա՞զ Հայ է քան՝ «Յառաջ»ի մէջ թուղթ մրոտող Պօղոսեանը: Վերջերս սահմանափակումներ եղան Հայաստանի արտասահմանեան քաղաքացիներու ընտրական իրաւունքներուն մէջ: Ճիշդ է որ կուռ ու կուչ, եւ անվտանգ, Լոս Անճըլըս կամ Փարիզ բնակողին դժուար է յանձնել նախագահ կամ երեսփոխան ընտրելու իրաւունք, քանի ինք պիտի չերթայ ղէնք վերցնելու, եթէ օր մը ատոր հարկը ներկայանայ:

Կացութեան բանալին ուրեմն Հայաստանի ս ահմանադրութեան թեթեւ փոփոխութիւնն է, երկրորդ՝ միայն խորհրդակցական բնոյթի պալատի մը ստեղծումով, եւ որ ի զօրու ըլլայ լեզուական մշակութային, գոյութենական մարզերու մէջ: (Ճիշդ ինչպէս Ֆրանսայի Տնտեսական և ընկերային խորհուրդը, որուն պատրաստած չատ մը տեղեկագրերու վրայ կը քուէարկուին բազմաթիւ ընկերական եւ տնտեսական բնոյթի օրէնքներ): Այդ պալատը կրնայ ընտրուիլ կիսով հայաստանաբնակներէ, կիսով ալ արտասահմանի Հայաստանի քաղաքացիներէն, ինչ որ լաւագոյն միջոցն է փոխանակ 2000ի, 200·000 դիմում ունենալու, երբ մարդիկ գիտնան, համոզուած ըլլան թէ իրենց կրած անցաթուղթը ունի նաեւ որոշ իրաւական արժէք, թէ իրենք ալ որոշ չափով մասնակից են ազգին ապագային որոշ երեսակներուն:

Այսպէսով նաեւ, ուղղակի քուէներով ընտրուած արտասահմանեան ներկայացուցիչները կամ «պատգամաւորները» կ'ըլլան բնական խօսակիցները Երեւանի, եւ կը կազմեն օրինակ՝ Ֆրանսայի, Հոլանտայի կամ Յունաստանի Հայութեան ուղղակի եւ օրինական ներկայացուցիչները, վեր ամէն տեսակ հոսանքէ:

Երկու–երեք օր տեւող «համահայկական» անոյշ խօսքերէ անդին չանցնող նախորդ ծախսալից խորհրդաժողովներէն եաք, ժամն է թերեւս ազգին ապագային մասին լրջօրէն մտածելու: Պայմանաւ որ «մենք ենք պետութիւնը եւ դուք ալիւրի տոպրակը» մտածողութիւնը միանգամ ընդմիշտ ուղարկուի մոռացութեան պահարանը: Թէ ոչ կը վերսկսին նախկին կոմիտէին օրերը:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՐՈ ՊԷԼԷԱՆ

Սիրով ընդունեցայ բարեկամիս՝ հրապարակագիրը մտաւորական վարդապետ Սինանեանի հրաւէրը, միասին այցելելու գրող Անդրանիկ Սարգսեանի. ան հանրածանօթ անուն մըն է իր գրական վաստակով. հրապարակած բազմաթիւ գիրքերով եւ արձակներով, որոնք յաճախ լոյս կը տեսնեն մեր մամուլին մէջ եւ հետաքրքրութեամբ կը կարդայուին ընթերցասէր հասարակութեան կողմէ: Անտարակոյս, ան հայ գրողներու նահապետն է եւ 2010ին պիտի տօնուի գրական կեանքին 75ամեայ ազամանդեայ յոբելեանը:

Անդրանիկ Սարգսեան եւ վարդապետ Սինանեան վաղուց ծանօթ էին իրարու: Ես առաջին անգամ բախտը կ'ունենայի ծանօթանալու ժեռունազարդ մտաւորականին, որ կանգուն հսկայ կաղնիի նման ջերմօրէն ընդունեցաւ մեզի իր յարկին տակ: Հաճելի հանդիպումի մը վայելքով չօչափուեցան բազմաթիւ նիւթեր, որոնք մաս կը կազմեն մեր գիտ հինգ տոկոսը միայն, եւ թէ զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը չնչուած է մօտ տասը տարիէ ի վեր:

«Հայութեան» երկու երրորդը, եթէ ոչ աւելին, կը բնակի Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն դուրս: Այլ հարց թէ ի՞նչ չափանիշներու վրայ կարելի է սահմանել մէկու մը հայութիւնը: Անատօլուի խորքերը ծնած՝ քրտախօս, էօզտէմիր, Եաչար կամ Պիրկին ազգանունը կրողը հոգիով ու սրտով նուա՞զ Հայ է քան՝ «Յառաջ»ի մէջ թուղթ մրոտող Պօղոսեանը: Վերջերս սահմանափակումներ եղան Հայաստանի արտասահմանեան քաղաքացիներու ընտրական իրաւունքներուն մէջ: Ճիշդ է որ կուռ ու կուչ, եւ անվտանգ, Լոս Անճըլըս կամ Փարիզ բնակողին դժուար է յանձնել նախագահ կամ երեսփոխան ընտրելու իրաւունք, քանի ինք պիտի չերթայ ղէնք վերցնելու, եթէ օր մը ատոր հարկը ներկայանայ:

Կացութեան բանալին ուրեմն Հայաստանի ս ահմանադրութեան թեթեւ փոփոխութիւնն է, երկրորդ՝ միայն խորհրդակցական բնոյթի պալատի մը ստեղծումով, եւ որ ի զօրու ըլլայ լեզուական մշակութային, գոյութենական մարզերու մէջ: (Ճիշդ ինչպէս Ֆրանսայի Տնտեսական և ընկերային խորհուրդը, որուն պատրաստած չատ մը տեղեկագրերու վրայ կը քուէարկուին բազմաթիւ ընկերական եւ տնտեսական բնոյթի օրէնքներ): Այդ պալատը կրնայ ընտրուիլ կիսով հայաստանաբնակներէ, կիսով ալ արտասահմանի Հայաստանի քաղաքացիներէն, ինչ որ լաւագոյն միջոցն է փոխանակ 2000ի, 200·000 դիմում ունենալու, երբ մարդիկ գիտնան, համոզուած ըլլան թէ իրենց կրած անցաթուղթը ունի նաեւ որոշ իրաւական արժէք, թէ իրենք ալ որոշ չափով մասնակից են ազգին ապագային որոշ երեսակներուն:

Այսպէսով նաեւ, ուղղակի քուէներով ընտրուած արտասահմանեան ներկայացուցիչները կամ «պատգամաւորները» կ'ըլլան բնական խօսակիցները Երեւանի, եւ կը կազմեն օրինակ՝ Ֆրանսայի, Հոլանտայի կամ Յունաստանի Հայութեան ուղղակի եւ օրինական ներկայացուցիչները, վեր ամէն տեսակ հոսանքէ:

Երկու–երեք օր տեւող «համահայկական» անոյշ խօսքերէ անդին չանցնող նախորդ ծախսալից խորհրդաժողովներէն եաք, ժամն է թերեւս ազգին ապագային մասին լրջօրէն մտածելու: Պայմանաւ որ «մենք ենք պետութիւնը եւ դուք ալիւրի տոպրակը» մտածողութիւնը միանգամ ընդմիշտ ուղարկուի մոռացութեան պահարանը: Թէ ոչ կը վերսկսին նախկին կոմիտէին օրերը:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ամէնօրեայ կեանքին ու կը յուզեն մեզ:

Իրրեւ հաճելի զրուցակից, ան պատմեց թէ երբ 17 տարեկան էր, Հնդկաստանի մէջ բախտագուշակ մը նախատեսած էր 93 տարիներու կեանք: Ան ներկայիս կը բոլորէ իր 95 երիտասարդ եւ առոյգ տարիները: Անոր միակ դժգոհանքը իր աչքի տկարութիւնն է որ պատճառ կը դառնայ խոչորացոյցի գործածութեան եւ կը դանդաղեցնէ իր գրական աշխատանքը:

Սինանեանը պահ մը միջամտեց, ըսելով. «Դուն լաւ չես խմացեր, բախտագուշակը 105 տարի ըսած է: Դուն անմահ ես նահապետ»: Անոր ծննդեան 85 եւ գրական գործունէութեան 65ամեակի նուիրուած յոբելենական հանդիսութեան նը-ւիրուած գրքոյկին մէջ Ժիրայր Դանիէլեան կ'ըսէ. «Քիչերու արուած է մեծաչնորհը 65 տարի չարունակ ըլլալ գրական ու մշակութային պատնէշի վրայ, մի՛չտ անհանգչ, մի՛չտ երիտասարդական աւիւնով ու կայտառութեամբ աղբիւրն: Այդպիսին է Ա. Սարեանը, 85ամեայ երիտասարդը»:

«Իրրեւ հրապարակագիր Ա. Սարեանը չեղաւ միջակութիւններու չարքին, այլ յանդուգն ու խիզախ կերպով յայտնեց իր տեսակէտները: Ան չլողաց գաղջ ջուրերու մէջ, այլ եղաւ մտաւորականի իր կոչումին հաւատարիմ հրապարակագիր մը» կը վկայէ Հրանդ Ադէմեանը:

Անցած են տասը տարիներ, սակայն գաղար չեն առած անոր գրիչը, պայծառ միտքը ու կրնանք հաստատել, որ ան կը պահէ իր աչխուժութիւնը, յիչողութիւնը եւ մենք կը չանայինք առաւելագոյնս օգտուիլ անոր գողարիկ յուչերէն եւ մտաւորական պաչարէն:

Խօսելով Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած անցուդարձերուն եւ տիրող քաղաքական կացութեան մասին, Ա. Սարեան յայտնեց իր մտահոգութիւնները եւ եզրակացուց. «Ամէն պարագայի, ես որպէս ռատիքալ հայրենասէր, կը ցանկամ միայն խաղաղութիւն մեր երկրին համար, որ մեր յոյսն է եւ մեր ժողովուրդի գոյութեան միակ խնդիրը»:

Արդարեւ, քաղաքական կեանքի մասին բաւական խօսելէ ետք, զրոյցը կեդրոնացաւ աւելի հայ գրականութեան ծիրէն ներս, ուր անխոնջ ծառայութիւն եւ վաստակ ունի վարպետը բազմաթիւ հատորներով:

Անդրադառնալով Վարդգէս Սիրանեանի վերջերս հրատարակած գրութեան, նուիրուած՝ Կ. Զարեանին, որ լոյս տեսաւ «Նոր Հայաստան» օրաթերթին մէջ, բարձր գնահատեց Կ. Զարեանի «Նաւը լեռան վրայ» ստեղծագործութիւնը ըսելով.« Այդ մէկը հերոսական դիւցազներգութիւն է: Այդ գլուխ գործոցը իսալերէնի թարգմանուեցաւ եւ մեծ արձագանգ գտաւ: Կ. Զարեանի «Առաջին երգը», որ 50 էջնոց պոէմա էր, դասական գործ, անմիջական թարգմանուեցաւ վեց լեզուներու եւ տպաւորեց գրական չրջանակինները:

Այդ ժամանակ Հռոմի մէջ լոյս տեսնող ամենատարածուն օրաթերթին խմբագիրը Պէնիթօ Մուսոլինին էր: Ան բռնատէրերուն մէջ ամենազարգացած դէմքն էր եւ կարդալէ եաք վերոյիչեալ գործը, պանծացուց զայն եւ գրեց օրաթերթին մէջ: «Ես պէտք չունիմ ծանօթացնելու աչխարհին, թէ եղած է անցեալին պատմական երկիր մը, որ Հռոմի կայսրութեան միակ հակառակորդն էր եւ կը կոչուէր Արմենիա»: Ամէն պարագայի, վերիվայրումներով երկու դար անցաւ. Հայաստանը խորտակուեցաւ եւ դարձաւ աւազակներու, գողերու, թալթարներու, սելճուքներու ոտքի կոխան: Բայց այս Հայաստանը, վեց անգամ չէ, 60 անգամ նահատակուեցաւ եւ նորէն վերածնած է փիւնիկի նման: Այս ազգը, որ ցիրուցան է աչխարհով մէկ եւ եթէ տուած է Կ. Զարեանի նման գրող, որ զարմացուցած է եւրոպական գրական աչխարհը իր գործերով, այս ազգը մեռնիր, կը յարատեւէ եւ աչխարհ կը տեսնէ, որ ան նախկին դարերու փառքը կը վերականգնէ» (թարգմանուած՝ Զօպանեանի «Անահիտ» պարբերաթերթէն):

Այնուհետեւ, այսպէս ըսենք՝ գրական ջերմ մթնոլորտի մէջ չարունակուեցաւ զրոյցը, մեծատաղանդ մարդոց մասին: Դէմքեր եւ դէպքեր, որ հարստացուցին մեր գարաւոր մչակոյթը եւ փառքը հիւսեցին հայ գրականութեան:

Նաեւ, ուրախութեամբ իմացանք, որ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած Գրողներու համագումարին յատուկ յիչատակութեան ու չքանչանի արժանացած են Ա. Սարեանի գործերը:

Վայրկեանները արագ սահեցան: Վայելեցինք Սարեաններու ջերմ յարկին հիւրասիրութիւնը եւ հոգեկան հարստութիւնը եւ գարձեալ հանդիպելու ցանկութեամբ հրաժեչտ առինք մաղթելով, որ միչտ գալար մնայ մեր նահապետին գրիչը:

Ա. Պ.

Կլէնտէյլ

ՕԳՆԵԼ ՎՐԱՍՏԱՆԻ, ԲԱՑՁ...

Հարաւային Օսէթիոյ հարցով ռուսական զօրաբաժիններէն ջախջախիչ պարտութիւն կրելէ եաք, Վրաստան կը ձգտի արդիականացնել, հզօրացնել իր զինեալ ուժը: Ատոր համար լուրջ օժանդակութիւն կը յուսայ Ուաչինկթընէն: Եւ ճիչդ է որ ամերիկեան մէկ միլիառ տոլարի յատկացում յայտարարուեցաւ Սպիտակ տունէն, բայց Ուաչինկթընի լուրջ վերապահութիւններ ունի Թիֆլիսի նկատմամբ: Միւս կողմէն, «մարդասիրական» պիտակով ներկայացուած այդ յատկացումը որոչ մտահոգութիւն կը պատճառէ Մոսկուայի, որ ատոր մէջ կը տեսնէ վրացական բանակը վերազինելու ամերիկեան նպատակը: Որքան ալ ԱՄՆ լուռ մնան այդ մասին, Թիֆլիս կ'ըսէ թէ կը յուսայ ցամաքային եւ օդային իր բանակներուն համար արդիական նուազադոյն միջոցներ ունենալ:

Վրաստան ներկայիս 33 հազար զինուոր ունի: Կ'ուզէ օդային պաչտպանութեան համակարգի մը տիրանալ որ ընդգրկէ ամբողջ երկրին տարածքը. կ'ուզէ նաեւ ցամաքային ուժերուն համար հրթիռներ եւ նորոգել հաղորդակցութեան միջոցները, որոնք օգոստոսեան բախտմներուն լայն չափով անգործածելի գարձան ռուսերուն խափանումի միջոցներով: Վրաստանի պաչտպանութեան 29 տարեկան նախարար Դ. Քէզէրաչվիլի արեւմուտքին հետ այդ նիւթով բանակցութիւններուն կը պնդէ թէ սպառազինութիւնը նորոգելով վրացական զօրքին վիճակը կը բարելաւուի. իսկ այդ բարելաւումը կ'արժէ 8-9 միլիառ տոլար:

Հարցը հոն է որ արեւմուտքցի մասնագէտները չատ համոզուած չեն. չեն կարծեր որ վրացական բանակին թերինները միայն արդիականացումի միջոցներով կը սրբագրուին: Անոնք չեն մոռցած որ ռուսերու հետ օգոստոսեան ճակատումին այդ բանակը լքեց դիրքերը, տեղի բնակչութիւնը լքելով թչնամիին տրամադրութեան: Առաջին ժամերէն ետք ոչ մէկ վրացական օդանաւ կրցաւ թռիչք առնել, իսկ ռազմանաւերը ընկղմեցան նաւահանգիստներուն մէջ:

Ուաչինկթըն վերապահութիւն կը յայտնէ Վրաստանի ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան ձգտումին ալ. օգոստոսեան պարտութիւնը ի դերեւ հանած է այդ երկիրը զինուորական լուրջ գործընկեր նկատելու չանքերը: Երկրին նախագահը հակառակ զինուորական ռազմավարութեան ամէն փորձառութենէ զուրկ ըլլալուն, անձնապէս ղեկավարած է կռիւներու ամէնէն կարեւոր փուլերը, առճեռն հեռաձայնով տրուած հրամաններով:

Տեղւոյն վրայ, բազմաթիւ ականատեսներ կը պատմեն թէ վրացական ուժերը Սահակաչվիլիի հրամանով ռմբակոծեցին Օսէթիոյ մայրաքաղաք Ցխինվալիի բնակութեան չրջանները, ռուսական խաղաղապահ կայան մը, գործածելով հրթիռներ ու ծանր հրետանի: Այդ ռմբակոծումներուն միակ արդիւնքը եղաւ ռուսական զինուրական գործողութիւնը: Անոր պատճառով վրացի զօրավար մը հիւանդատար կառքով մեկնեցաւ ռազմադաչտէն, լքելով իրեն ենթակայ զինուորները: Արեւմուտքցի սպաներու այս տեղեկութիւնը խոտիւ հերքած է վրացական պաչտպանութեան նախարարութիւնը: Սակայն ոչ ոք կը հերքէ վրացական զօրքին խուճապի վիճակը. այն աստիճան որ զինուորները մինչեւ Թիֆլիս փախուստ տուին, Գորի քաղաքը իր ճակատագրին ձգելով, առանց անոր պաչտպանութիւնը կազմակերպելու: Իրենց խուճապահար փախուստին մէջ Վրացիները լքեցին նաեւ կարեւոր քանակով ռազմամթերք:

ՔԱՂՀԱՆ

ժանացած են Ա. Սարեանի գործերը:

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԳԱՍՏԻ ՕՐ ՄԸ

Մէջոց մը կ'արտասուէ հառաչագին ու իր խօսքերը կը կորսուին: Ցետոյ իր աթիռով լեցուն աչքերուն արհաւիրքը սեւեռած մեղի, պաղատանքով կը մրմնջէ.

«Քրիստոսը մեր կրակը չցուցնէ ձեզի, անմարելի կրակ է, անմարելի՛...աչքերս բոլորովին կուրնային, թերեւս ա՛լ չըտեսնէի այն պատկերը որ տեսայ այդ օրը... ականջներս խուլնային, թերեւս ա՛լ չլսէի գնդակներուն ձայնը որ լսեցի այն օրը... մէկ հատ մը չէ որ մէկ հատին վրայ լաս: Ո՞ր մեղքերնուս պատիժն էր աս, Աստուա՛ծ, ի՞նչ ոխ է քու ոխդ մեզի դէմ որ արիւնով ու արցունքով չմարեցաւ. գոնէ զրկած ցաւերուդ հետ Ցորին համբերանքէն համբերանք մը տո՛ւր մեզի...»:

Ու ջատուած՝ աչքերը կը խոնարհեցնէ ու կ'եզրակացնէ.

«Մինչեւ դերեզման չիջնանք, այս ցաւը չենք մոռնար»:

Երկար ատեն կու լայ այդպէս ու յանկարծ կը դադրի, կը խօսի իր հարսերուն վրայ ու մանուանդ իր որբերուն վրայ. չորսն ալ մանչ են ու կորիւնի պէս առողջ:

«Պիտի ապրիմ ու հայրենիք տանիմ զանոնք, ու պիտի պատմեմ թէ ի՛նչ մահով մեռան իրենց հայրը, մեծ հայրը ու մօրեղբայրները»:

Արցունքներուն ետեւէն կենսաչէտ հըրայրք մը կը ճառագայթէ, անմիջապէս կը կառչինք իր այդ զգացումին. կը հարցնենք իրեն թէ ի՞նչի պէտք ունին ճամբայ ելլելու համար: Կը ծրարենք այնքան հագուստ եւ վերարկու որ կըրնանք, ու, ջազդրդուած ցաւի եւ յոյսի հակասական զգացումներով, կը խօսինք իր որբերուն վրայ, իր չորս մատղաչ մանչերուն վրայ:

Կինը իր դողդոջուն ու վարանոտ ձեռքերով կը կապէ ծրարները. չատ բան կը պակսին. իր պահանջներուն քով մեր տուածը ոչինչ բան է: Աղէտի օրերէն ի վեր անպատսպար եւ թափառական, խղճալի վիճակի են հասեր. «Շապիկը կռնակնուս վրայ մաչեցաւ, բայց ո՞րին հոգն էր. չատերը կ'ըսէին, գայէ՛ք, առէ՛ք, Սթամպուլէն ղրկեր է՛ն ...: Աստուած ճամբաններն ալ օրհնէ, տըւողներն ալ – բայց մեր սրտերը կրակներու մէջ էին... կը վառէին, կը վառէին, չէին հանո՛ւր... Թողէ՛ք կ'ըսէի, տեղս նստիմ, տէրտս լամ...»:

Անմիջապէս կը զբաղինք իրենց ճամբորդութիւնով, կարգադրութիւններ կ'ընենք, կը խոստանանք հարկ եղածը հայթայթել:

«Որբերս տանիմ, հէլալ հողի վրայ ու հոգիս տա՛մ...»

Ու իր այս բաղձանքովը կ'եռանդոտի, չարժում եւ կեանք կու գայ իր անդամալուծուած մարմինին մէջ: Ու մինչ կը կարծենք թէ նոր յոյսեր եւ նոր տենջանքներ կը խաղավառեն զինքը, յանկարծ կը ձգէ ծրարները, ձեռքի զգեստները ու քարացած, թեւերը կողերն ի վար կախ կը մնայ անչարժ. երկու զոյգ արիւնոտ արտեւանունքներ կը քթթեն տենդագին արագութեամբ մը, ու, օրան իրականութենէն բացակայած, միտքը մոլորած, կինը կը մնայ անչարժ: Երբ անճրկած կը նայինք իրեն ու հարցումներով կ'ուզենք զինքը դրդել, անկա կ'ըսէ ուրուականային ձայնով մը.

– Դիակները կը տանէին գետը կը նետէին, մերինները ու՞ր մնացին:

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Անսահման վհատութիւն եւ յուսաբեկութիւն ամէնուն մէջ, հեղնութիւնով եւ դառնութիւնով կը պատասխանեն մեր խրախուսող խօսքերուն.

– «Ցետաչրջական չարժումին զոհերը եղանք. որովհետեւ վարժուած էին մեր գլխուն զարնել, ամէնէն ուժգին կերպով մեզի զարկին... Ոչ միայն մենք, այլ երկրին բոլոր ազատական տարրերը վտանգի մէջ էին, մենք բաժնեցինք երկրին տագնապը. ահաւասիկ... այսպէս բացատրենք Ատանայի աղէտը»:

Հաւաքուած էինք Առաջնորդարանի սրահին մէջ ուր եկեր էին օտար դաւանութեանց պատկանող եկեղեցականներ եւ ատենաչխ անձնաւորութիւններ պատրիարքական երկրորդ պատուիրակութիւնը ողջունելու: Եւ մինչ Պոլսէն նոր եկող անձ մը կը չնարար այդ ուղղութեամբ մը խիթարել եւ խրախուսել տեղացիները, ձայն մը ականջս ի վար ըսաւ.

– Բոլոր անոնք որ չուզեցին մեռնիլ, բոլոր անոնք որ ուզեցին իրենց կիները եւ տղաքները պաչտպանել, կա՛մ բանտարկուած են, կամ փախստական եւ կամ ապաստանած որեւէ անկիւն:

Առաւօտուէ ի վեր մատանջ էի հիւպատոսարանը ապաստանող երիտասարդներու մասին, առիթը պատեհ համարեցի անոնց վրայ հարցնելու:

– Ցունահատական դրութեան մէջ են, անձնատուր պիտի ըլլան, ըսին ինծի:

Ուրիչներ ալ կը մօտենային մեզի... չչուկներ, փսփսուքներ. տարակոյսը եւ արհաւիրքը կը տարբալուծէր դէմքերը. տղաքը վտանգի մէջ էին որովհետեւ ամէնուն յիչողութեանը մէջ մղձաւանջային պատկեր մը կար դրոչմուած –կախաղանները:

Ուչ ատեն, կարմիր Ծաչի ընկերուհիի մը հետ գացինք իրենց այցելութեան. Անգլիոյ հիւպատոսը ընդունեց նախ մեզ, ու երկար ատեն խօսեցաւ այն անհրաժեչտութեանը վրայ որ կար՝ ազատական ուժերուն վստահութեան ցոյց մը ընելու, բանտարկեալներու կողմէ, անձնատուր ըլլալով, ու մեր վրայ պարտք դրաւ այդ ուղղութեամբ խօսելու ապաստանող ընկերներու:

(Շար. 42)

(Շար. Ա. էջէն)

որպէսզի թէր քուէարկեն կառավարութեան եւ մանաւանդ Սարքոզիի որոշումին, Ֆիյոն չէշտած է որ «Ֆրանսա պէտք է կատարէ ՄԱԿ-ի անդամի իր պարտականութիւնները»:

Նիւ ԵՈՐՔի էլի Վիէզել հիմնարկին մէջ Սեպտ. 22ին Սարքոզի առաջին ելոյթը մը ունեցած է Ֆինանսական տպնդային մասին: Խիստ ոճով արտայայտուած է, անդրադառնալով որ միլիոնաւոր մարդիկ կը վախնան եւ պատասխանատուները պէտք է յայտնուին ու պատժուին:

ՎՐԱՍՏԱՆի խորհրդարանի նախկին նախագահուհին՝ Նինօ Բուրջանատզէ դիմած է նախագահին որպէսզի հաշիւ տայ անցած դարձածին մասին: «Եթէ, ըսած է, կառավարութիւնը մերժէ լուսաբանել անցած դարձածին մասին, այն ատեն քաղաքական նոր տպնդաներ կ'ունենանք, ներքին թէ արտաքին» Ֆիկարոյին (Սեպտեմբեր 23) տուած հարցազրոյցին մէջ, Ն. Բուրջանատզէ կ'ուզէ որ քննիչ խառն (միջազգային եւ վրացական) յանձնախումբ մը ստեղծուի այդ նպատակաւ: Միւս կողմէ Թիֆլիս պէտք է հաւնին գալիք չաբաթներուն աւելի քան 300 դէսթեր հակելու համար ռուսական զօրքերու քաշուելուն: Արդէն կարգ մը դէսթեր Վրաստան հասած են: Սահակաշվիլի այ կ'ուզէ ժողովրդավար դարձնել երկիրը, ամրապնդելով նաեւ խորհրդարանին իրաւասութիւնները:

ԻՍՐԱՑԻԼի նախագահը՝ Շիմոն Փերէս պաշտօնապէս հրաւիրած է Ցիփի Լիվնին որ կազմէ նոր կառավարութիւնը: 42 օրուան ժամանակաշրջան մը ունի մեծամասնութիւն մը ըլալահովելու եւ կազմելու համար այդ կառավարութիւնը: Մինչ այդ, Օլմերթ կը վարէ փոխանցման շրջանը:

ԵԳԻՊՏՈՍի մէջ, Սուտանի եւ Լիբիոյ սահմաններուն շրջանը՝ Ժիլֆ էլ-Քէպիր, եւրոպացի 11 զբօսաշրջիկներ առեւանգուած են (5 Իտալացի, 5 Գերմանացի, 1 Ռումանացի) իրենց ընկերացողներուն հետ եւ փոխադրուած են Սուտան: Առեւանգումը ահաբեկչական բնոյթ չունի, այլ աւազակներու գործն է: Կարգ մը ազգութիւններու համաձայն 6 միլիոն եւրոյի փրկագին պահանջուած է: Եգիպտոսի արտաքին նախարարը յայտարարած է նոյնիսկ Նիւ Եորքի մէջ, ուր Ազգաժողովին կը մասնակցէր Սեպտ. 22ին, որ նոյն իրիկունը ազատ արձակուած են:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԱԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ԿՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Նուիրատուները եւ ախտակիցները կրնան դիմել Թաղական խորհուրդին կամ Օժանդակ տիկնանց մխուքեան:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ.

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կը տեղեկացնէ որ բացառաբար եւ Սուրբ Միւռոնի օրհնութեան պատճառաւ պատարագ տեղի պիտի չունենայ՝

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին:

Սակայն, եկեղեցին բաց կը մնայ անոնց համար որոնք կը փափաքին մտիմ մը վառել եւ աղօթել Յովհաննէս Յովհաննէսեան սարկաւագի ներկայութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր տագնապ կրած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի հայութեան լուկերա-անտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ անկողնեղէնի չտապ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մտահանդէս հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 27

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳԷՈՐԳԱՑ ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ, ԱԴՈՍՏՈՍԻ եւ ՌՈՄԱՆՈՍԻ ԵՐԳԵՑՈՂԻՆ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

LA

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

présente

«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»** de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած են Ընդհանուր Արտակարգ Ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ 9 Նոյեմբեր 2008, ժամը 15ին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ՝ 15 rue Jean Goujon, Paris 8e:

Նիւթ – Բարեփոխութիւն Ընկերակցութեան կանոնագրութեան:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

★ ☆ ★

COMMUNIQUE

Les membres de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne sont convoqués à l'Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra le dimanche 9 novembre 2008, au siège, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème.
Ordre du jour : Modification des statuts de l'association.

BUREAU
DU CONSEIL D'ADMINISTRATION

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE
Les 6 & 7 décembre :
GRANDE BRADERIE A SEVRES

Les 29 & 30 novembre :
avec la C B A F
A MARSEILLE

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Արնուվիլ-Լէ-Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրէ համայնքի ծխականները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութեան, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին:

Առաւօտեան ժամը 10·30ին կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն եւ երախտաւորներուն հոգիներուն ի հանգիստ: Մանաւանդ հոգեհանգստեան աղօթք պիտի կատարուի նաեւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեանի հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

Ժամը 13ին, Արնուվիլի «Հրանդ Տինք» վարժարանի «Օսկեան» հանդիսասրահէն ներս կը տրուի համայնքային ճաշ:

ՎԵՐԱՄՕՏՍ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Փարիզի Առաջնորդարանս հաճոյքն ունի տեղեկացնելու որ 8-13 տարեկան օտարախօս աշակերտներու համար կը հաստատէ հայերէնի ուսուցման դասընթացքներ Շաբաթ օրերը ժամը 15-17, որոնք տեղի պիտի ունենան Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27էն սկսեալ:

Կը դասաւանդէ Տիկին Հելսա Գալֆայեան – Փանոսեան ոչ – հայախօս աշակերտներու համար իր լաստեսդական մեթոտով, որ 15 տարուան յարմող գործադրութեամբ արդէն ինքզինք փաստած է: Աշակերտները պիտի կարենան մէկ տարեշրջանի ընթացքին հասկընալ, պատասխանել, կարդալ եւ գրել հայերէն:

Առաջնորդարանիս հովանաւորած այս դասընթացքը ձրի է, սակայն հայերէնախօսութեան մէջ արդիւնք ձեռք ձգելու համար աշակերտներու հետեւողական ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները արձանագրել անյապաղ Առաջնորդարանիս Դիւանին մօտ, հեռաձայնելով 01·43·59·67·03 թիւին եւ իրենց զաւակներուն հետ ներկայանալ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27ին:

Իսկ Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի կիրակնօրեայ դասընթացքներուն համար նոյնպէս արձանագրութիւնները սկսած են:

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

U. C. F. A. F.

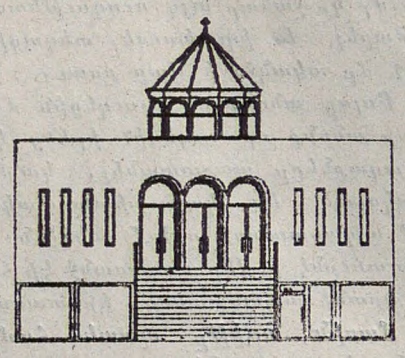
CONFERENCE EXCEPTIONNELLE

Jeudi 25 septembre
à 20 heures
par **ROUMIANA OUGARTCHINSKA**
sur
LES ATTENTATS ANTI-ARMENIENS EN FRANCE, EN 1984-85 : QUELS LIENS AVEC ALI AGCA ?

Roumiana Ougartchinska dédicacera son ouvrage paru aux Editions «Presses de la Renaissance» dans lequel ses enquêtes révèlent la corrélation entre les attentats anti-arméniens et celui dirigé contre le Pape Jean-Paul II.

U.C.F.A.F.
6 Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Métro : République

— Entrée libre —

80ème ANNIVERSAIRE

DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

DE PARIS ISSY-LES-MOULINEAUX

1928 ——— 2008

PROGRAMME

— SAMEDI 27 septembre de 14h à 18h :
« L'EGLISE EN FETE »
Place de la Mairie d'Issy-les-Moulineaux
Expo-photos — Animation — Jeux pour les enfants avec de nombreux lots et goûter — Spectacle — Mimes — Concert public et danses arméniennes

— DIMANCHE 28 septembre à 10h30 :
« L'EGLISE DANS LA CITE »
Célébration officielle à l'Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain — 92130 Issy-les-Moulineaux

— Du Vendredi 26 septembre au Lundi 6 octobre :
EXPOSITION DE PEINTURES
à l'Espace Boullée.
Bienvenue à tous — Infos : www.eeaissy.com — Tél. : 01.47.36.02.50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱԽԱՐԵ ՄԻՍԱՓԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթավերջի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22.037 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 84e ANNEE — N° 22.037

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի ազգաժողովին առջեւ արտասանած իր ելոյթին մէջ (Սեպտ. 23) Ն. Սարքոզի առաջարկած է որ «տնտեսական հատարակաց տարածք» մը ստեղծուի Եւրոպական Միութեան եւ Ռուսաստանի միջեւ: Ծրագիր մը, որ աւելի հեռու կ'երթայ քան «ռազմավարական ընկերակցութիւն»ը զոր Եւրոպական Միութիւնը նախատեսած է: Շեշտած է, այս առթիւ. «Եւրոպան կ'ըսէ Ռուսաստանի որ կ'ուզէ զօրակցութեան կապեր ունենալ իրեն հետ, միասին կառուցանել միացեալ ապագայ մը, բայց ան պէտք չէ խնդրոյ առարկայ ընէ պետութիւններու գերիշխանութեան եւ անկախութեան սկզբունքը»: Սարքոզի, իր այս այցելութեան առթիւ Նիւ Եորք, արժանացած է նաեւ երկու մրցանակի. մէկը էլի Վիէզել հիմնարկէն մարդասիրական բնոյթ ունեցող, երկրորդն ալ «տարուոյն պետական դէմքը», զոր իրեն յանձնած է ռաբունի Արթիւր Շնէյտըր, նախագահ «Ազգի կոչ» հիմնարկի:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ պաշտօնէութեան գործադուլը մեծ համեմատութիւններու հասաւ Սեպտ. 23ին եւ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն միայն 27%ը գործադուլի դիմած էր, հակառակ անոր որ հինգ սենթիքաներ կոչ ըրած էին: Նոյն պատկերը պարզած էին գոյցերը, որոնք ըստ քաղաքներու քանի մը հարիւրէն քանի մը հազար ցուցարար համախմբած էին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ատենադպրութիւնը կը չարունակուի, այլ խօսքով Սեկոլէն Ռուայալի կոչը՝ թեկնածուներէն ոմանց դնելու, չէ լսուած: Այժմ, արդէն վեց բանաձեւեր հրապարակ եկած են: Այս բանաձեւերուն հեղինակներն են Մարթին Օպրի, Պերթրան Տըլանօյէ, Սեկոլէն Ռուայալի բարեկամները, Պընուա Համոն, բնապահպանութեան հոսանքը եւ փոքր խումբ մը՝ Իւթոփիա: Փէյր Մոսկովիչի քաշուած է եւ միացած Պերթրան Տըլանօյէի: Այս բանաձեւերն են որոնք ներկայացուած են Սեպտ. 23ի նիստին: Առաջին արտայայտուողը եղած է Պ. Տըլանօյէ, որ ըստ եւրոյթին ամէնէն մեծ թիւով կողմնակիցներ ապահոված է: Տըլանօյէի բանաձեւը «յստակ կերպով եւրոպական է» եւ փարիզի քաղաքապետը պատրաստ է ըստանձնելու Ֆր. Միթերանի «ընկերվարական ամբողջ ժառանգութիւնը»:

ՔՕՀԱԺՈՔԻ (Ֆինլանտիա) արհեստի լսէի մը մէջ, Սեպտ. 23ին իսկական ջարդ մը տեղի ունեցած է, որու զոհ գացած են 10 աշակերտ եւ ջարդիչն հեղինակը, որ անձնասպան եղած է: 14.000 բնակիչ ունեցող այս գիւղաքաղաքին մէջ 20 պատանի մը դասարան մտած է, ուր 20 աշակերտներ քննութիւն մը կը պատրաստէին ու սկսած է կրակել, ճամբան չարունակելով գրեթէ ժամ մը: 10 աշակերտ սպաննելէ ետք անձնասպանութիւն փորձած է եւ մեռած հիւանդանոց փոխադրուելէն ետք: Ենթական ծանօթ էր ոստիկանութեան ալ. սիրահար էր համակարգիչի, զէնքի, սեռի, գարեջուրի եւ սարսափազդու ֆիլմերու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ տնտեսութեան նախարարուհին Քրիսթին Լակարտ ամէն բան իր վրայ առած է Թափիի հարցին վերաբերեալ եւ այդ ձեւով «կը փրկէ» Սարքոզին: Հարցազրուցած, Սեպտեմբեր 23ին, Ազգ. ժողովի ֆինանսական յանձնախումբին կողմէ Աֆխասի հարցին մասին, Քրիս-թին Լակարտ յայտարարած է. «կը սառանձնեմ բոլոր հրահանգները զորս տուած եմ»: Ծանօթ է, որ չնորհիւ այդ «հրահանգներուն» իրաւարար մարմին մը կազմուած է վճիռ արձակելու համար եւ որոշուած էր 400 միլիոն չնորհել Թափիի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ելեկտրականութեան ձեռնարկը (Է.Տի.Էֆ.) որոշած է գնել բրիտանական Պրիթիչ Էներճին: Առաջին նըման փորձ մը ձախողած էր Յուլիսին, բրիտանական ձեռնարկին մերժումին պատճառաւ: Գնումը 15 միլիառ եւրօ արժած է:

ԹԻՖԼԻՍ յայտարարած է որ վար առած է ռուսական տրոն մը (առանց օգտչուի փոքրիկ օդանաւ), ինչ որ Մոսկուա անմիջապէս հերքած է «լրատուական գրգռութիւն» որակելով լուրը:

ԵԳԻՊՏՈՍ առեւանգուած 11 զբօսաշրջիկներու ազատ արձակումը, զոր յայտարարած էր Եգիպտոսի արտաքին նախարարը Նիւ Եորքի մէջ, կը թուի որ սխալ էր (լուրը հրատարակուած էր Սեպտ. 23ի Լիպերասիոնին մէջ) եւ ուրեմն զբօսաշրջիկները միշտ պատանդ կը մնան: Պահանջուած փրկագինը 6էն 15 միլիոն տոլար է, աղբիւրները հակասական ըլլալով:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ ընտանեկան նպաստներու սնտուկը (ՔՆԱՖ) մեծաքանակ խարդախութիւններու զոհ է եւ վերջին հաշուեկշռին համաձայն այդ խարդախութիւնները 73%ի յաւելում մը կրած են: Մինչ 2006ին անոնք 3654 էին միայն, 2007ին այդ թիւը 6314ի հասած է: Նոյն չրջանին, 2,1 միլիառ եւրօ վճարուած է իրաւունք չունեցող ընտանիքներու:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ «Էրկէնէքոն» գաղտնի կազմակերպութեան հետաքննութիւնը կը չարունակուի: Սեպտեմբեր 23ին Պոլսոյ, Անգարայի, Իզմիրի մէջ 14 հոգի եւս հսկողութեան տակ առնուած է: Անոնց մէջ կան քաղաքացիներ, փաստաբաններ, նախկին ոստիկաններ, եւլն.: Ենթակաները ներուն ընկերարաններուն, աշխատավայրերուն մէջ խուզարկութիւններ ալ կատարուած են եւ կարեւոր քանակութեամբ փաստաթուղթ գրաւուած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ Հերսան Մեոխա խումբը եւ Նեքսատիօ Թէ.Վէ. ծրագրած են հրատարակել մարզական նոր օրաթերթ մը Նոյեմբերի սկիզբը 16էն 20 էջ, ան պիտի վաճառուի չուրջ 50 սանթիմ եւրոյի: 1988էն ի վեր, երբ դադրեցաւ Սփոր օրաթերթը, էֆիփ մենաչնորհեալ դիրքի մէջ էր:

ՖՐԱՆՍԱ տեղի տուած է Վիէթնամի ճնշումներուն եւ արդելք եղած որ յարդուի Վիէթնամի հակահամայնավար պայքարի ծանօթ դէմքին՝ Թրան Վան Պայի յիշատակը եւ զինք ոգեկոչող յուշակոթող մը զետեղուի: Արդարեւ, նահանգապետական հրամանագրով արգիլուած է յուշակոթողի հաստատումը 13րդ թաղամասի փոքրիկ պարտէզի մը մէջ, սա պատճառաբանութեամբ. «Ծրագիրը ինչպէս նախատեսուած է կը վնասէ տեղւոյն չէզոքութեան եւ կրնայ խանգարել հանրային հանդարտութիւնը»: Ենթական ծնած էր 1945ին եւ իր գլխաւոր «յանցանքն» էր պատկանիլ հակահամայնավար ընտանիքի մը: Գնդակահարուած էր 1985ին, Վիէննամ վերադառնալէն յետոյ (Փարիզէն): Այդ թուականէն ի վեր իր կողմնակիցները կ'ոգեկոչէին իր յիշատակը ամէն տարի եւ մտադրած էին յուշակոթող մը բարձրացնել: Հրաւէրներն ալ ղրկուած էին, բայց կը թուի որ փարիզ տեղի տը-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Սեպտեմբեր 23ին Նիւ Եորք մեկնած է, մասնակցելու ՄԱԿ-ի նստաշրջանին որուն ընթացքին ելոյթ կ'ունենայ: Նախատեսուած են հանդիպումներ չարք մը երկիրներու իր պաշտօնակիցներուն հետ, ԱՄՆ-ու Ազգ. համագումարին, հայ համայնքի ներկայացուցիչներու հետ:

* * *

ԿԱԶԻ ԳԻՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Ռուսական «Գազպրոմ» ընկերութեան հետ վերջերս ստորագրուած պայմանագիրով կը նախատեսուի յառաջիկայ Ապրիլ 1էն Հայաստանի վաճառուած կազի գինը բարձրացնել 154 տոլարի (հազար խոր. մեթրը). ներկայիս 110 տոլար է: Իսկ 2010ին գինը կը բարձրանայ մինչեւ 200 տոլարի:

Հայաստանի կազի ընկերութեան տնօրէն Կարէն Կարապետեան Սեպտ. 23ին համալսարանի ասուլիսի մը ընթացքին տեղեկացուցած է այս մասին: Ըստ է թէ 2002 - 2007 հնդամեակին կազի ցանցին մակարդակը 21 տոկոսէն 91ի հասած է, ներածուած կազը 2,4 անգամ աւելցած, բնակչութեան սպառումը՝ 6,4 անգամ, բաժանորդներու թիւը հնգապատկուած, եւլն.:

Նոյն ասուլիսին մասնակցած է նախագահ Ս. Սարգսեան եւս. ան խօսած է Հրազդանի Ջրլեկտրակայանին հինգերորդ չերտին կառուցումին մասին: Նոր կայանը կարելի պիտի ընէ ուժանիւթի միակ աղբիւր չնկատել աթոմակայանը: Միւս կողմէ, նոր աթոմակայանի մը կառուցումի նախագիծը պատրաստութեան փուլին է: Սկսած են թէքնիք-տընտեսական հաշիւները, յայտարարուած է խորհրդատուի մրցում, չուտով կապալառուի մրցում ալ կը յայտարարուի: Նոր աթոմակայանը 1000-1200 մեկավաթ հզօրութիւն կ'ունենայ:

* * *

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՓԱՆԴԱԿԸ ՁԵՏԵՂՈՒԱԾ

Բիւրականի աստղագիտարանի բակին մէջ զետեղուած է գիտնական, ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումեանի դիմաքանդակը, անոր ծննդեան հարիւրամեակի նչումներուն առիթով: Քանդակին հեղինակն է Տարիէլ Ճակոբեան: Կը ծրագրուի յառաջիկային Երեւանի Երիտասարդական հանրապարտէզին մէջ ալ իրեն յիչատակին յուշարձան մը զետեղել:

ԱՄՆ

ՋԱԼԱԽՕՒԻՆ ՕԴՆԵԼՈՒ ԿՈՉ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսէն Ֆ. Փալոն եւ Ճ. Ռատանովիչ Ներկայացուցիչներու ժողովէն իրենց միացած 20 անդամներու հետ դիմած են Ճ. Պուշի որպէսզի Վրաստանի որպէս օժանդակութիւն առաջարկուած մէկ միլիառ տոլարէն բաժին մը յատկացուի Ջաւախքի չրջանին: Այդ բաժինը կը գործածուի հայաբնակ գօտիին զարգացման ծրագիրներուն, յատկապէս աղքատութիւնը նուազեցնելու, հաղորդակցութեան եւ ճամբաներու, եւլն.: Առաջարկուած է նաեւ որ Վրաստանի օժանդակութենէն մաս մը գործածուի հաստուցանելու համար ռուսեւրացական բախումներու օրերուն Հայաստանի տնտեսութեան ենթարկուած վնասները:

«ՆԱՊՈՒԳԴՕ» ԿԱԶԱՏԱՐԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ»

Թրքական աղբիւրներ կը տեղեկացնեն թէ Սեպտ. 6ի Փութպոլի մրցումին արդիւնքները սկսած են յայտնուիլ: ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութեան երկիրներ այդ մրցումով արձանագրուած հայեւթուրք մերձեցումէն օգտուելով կ'առաջարկեն որ Հայաստան եւս ընդգրկուի նոր կազատարի ծրագրին մէջ: «Նապուգդօ»ն կասպեան չրջանի բնական կազը պիտի փոխադրէ Եւրոպա:

Հայաստանի ընդգրկումի առաջարկը ներկայացուած է Թուրքիոյ ուժանիւթի նախարարութեան: Տրուած բացատրութիւնը այն է որ Ռուսաստան - Վրաստան Օգոստոսի դէպքերը ցոյց տուած են թէ Վրաստան ապահով տարածք չէ նման կազատարի համար: Արեւմուտքը չի փափաքիր ընտրել Իրանի ճամբան, այլեւս որ յարմարագոյն այլընտրանքը կը նկատուի Հայաստանը, եթէ Թուրքիա համաձայն գտնուի:

Կը ծրագրուի կազատարին հիմնարկէքը կատարել 2009ի ընթացքին: Ան Ռուսաստանի կազին այլընտրանք ներկայացնելու հանգամանքով մեծ կարեւորութիւն ունի Եւրոպայի համար: Ծրագրին մէջ ընդգրկուած են նաեւ Ռումանիան, Պուլկարիան, Աւստրիան, Հունգարիան եւ Գերմանիան:

Թուրքիա Ցեղասպանութեան ճանաչումի Ֆրանսայի արարքը «պատժելու» համար առարկած էր Ֆրանսայի Ազգային մասնակցութեան. սակայն ներկայիս Հայաստանի ընդգրկումին մասին բանակցութիւնները, ըստ թրքական աղբիւրներու, կը տարուին Ֆրանսայի մէջնորդութեամբ:

«ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ»

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Ձակերաններու մէջ գլխիկ վերի հանրածանօթ եւ բազմաչարչար բառը որոշ վերապահութեամբ, զոր պիտի բացատրենք քիչ վարը: Մինչ այդ չանանք ներկայացնել այն հայապահպանումը, որ կը տարուի սփիւռքեան իրականութեան մէջ եւ կը տարուի,– առանց անչուշտ տարապնահատելու տարուածը,– մեր կրթական հաստատութիւններուն, եկեղեցւոյ, ազգային կազմակերպութիւններուն եւ այլ միջոցներու առօրեայ գործունէութեամբ:

Հայապահպանումը նաեւ ամենօրեայ նիւթն է մեր մամուլին եւ մամլոյ յօդուածագիրներուն, խմբագրականներուն, ամէնէն յեղյեղուած օրակարգը՝ ժողովական խորհրդակցութեանց, ինչպէս եւ բոլոր ճառախօսներու, բեմբասացներու եւ հռետորներու գրեթէ պարտաւորիչ ու սրտայոյզ արձարձումը՝ ծննդահանդէսներու մէջ թէ չքեղ ճաշկերոյթներու:

Սակայն... հարցը հետեւեալն է. Սփիւռքի մէջ մենք ունի՞նք հեռանկարային ծրագրեալ հայապահպանում մը, ըսել կ'ուզենք կառոյց մը, հաստատութիւն մը, որ համապատասխան պաշտօնատեղիով եւ ... պաշտօնեաներով ուղղակի նպատակ ունենայ հայապահպանումը վերածելու առօրեայ հետապնդելի աշխատանքի մը, ուղղուած՝ դէպի այն զանգուածները, որոնք օրըստօրէ կը հեռանան իրենց ինքնութենէն:

Մէկ խօսքով՝ կազմակերպութիւն մը կամ կառոյց մը, որ բացառաբար հայապահպանումը ունենայ իբրեւ գործունէութեան դաշտ եւ նպատակ:

Պատասխան.– Ո՛չ չունինք:

Մեր դպրոցները, առանց այլեւայլի, հայակերտումի, հետեւաբար եւ հայապահպանումի բերդեր են եւ անտարակոյս պարտաճանաչութեամբ կը տանին իրենց գործը: Բայց սփիւռքեան գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ դպրոցական տարիքի հայորդիներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը դուրս կը մնայ հայկական կրթարաններէն, եթէ տակաւին բոլոր գաղութները անպայման ունին բաւարար թիւով հայկական դպրոցներ:

Մնաց որ,– կը կարծենք – դպրոցները գործնական բնոյթի ոչ մէկ նախաձեռնութիւն ունին ներգրաւելու համար հեռացած կամ հեռացող այդ տարրերը: Թէ ինչ կրնան ընել՝ ուրիշ հարց, ցաւալի հարց: Հարց, զոր բանալը չատ հեռուները կը տանի մեզ: Ուրեմն մեր դպրոցները սիրով կը դիմաւորեն իրենց եկողները, բայց ոչ մէկ գործնական աշխատանք՝ դէպի չեկողները:

Եկեղեցին անկասկած հայապահպանումի, քրիստոնէական չունչին հետ հայ ազգային աւանդական ոգին ներարկելու ամէնէն սրտագրաւ տաճարն է: Բայց հայ զանգուածներու նուազագոյն տոկոսը կը դիմէ Հայոց եկեղեցին, իսկ մեծագոյն տոկոսը հեռու կը մնայ անկէ: Իսկ եկեղեցին սիրով կը դիմաւորէ իրեն եկողները, բայց ոչինչ կ'ընէ ներգրաւելու համար չեկողները: Եթէ տակաւին չզրաղի... բնազանցական վէճերով: (Հայ երիտասարդ մը քանի մը տարուան համար աշխատանքով բնակութիւն հաստատեց Մ. Նահանգներու ծանօթ մէկ քաղաքը, ուր փոքրաթիւ Հայեր կ'ապրէին եւ ուր հայ եկեղեցականներ կուգային պատարագելու: Առաջին առիթով ներկայ եղաւ քահանայի մը պատարագին: Քանի մը ամիս ետք, վարդապետ մը եկաւ նոյն առաքելութեամբ, սակայն այս անգամ արգիլեցին եկեղեցի իր մուտքը, առարկելով որ ներկայ եղած էր ա՛յդ պատարագին, ուրեմն չէր կրնար ներկայ ըլլալ ա՛յս պատարագին): Ճիշդ է որ բոլոր գաղութներու մէջ չկայ նոյն ցաւալի կացութիւնը, բայց պատահարը լաւագոյն ապացոյցն է հայ եկեղեցւոյ վիճակած դառն կացութեան:

Մամո՞ւլը: Կասկած չկայ, որ հայ թերթը, հոգ չէ թէ օտարալեզու, պարագայաբար նաեւ առաւե՛լ եւս, հայապահպանումի ամէնէն գործնական, ազդու եւ չինիչ միջոցներէն մէկն է իբրեւ հաղորդակցութեան, տեղեկատուութեան, զանգահարումի եւ զգաստացումի ամէնէն մատչելի եղանակ:

Բայց... հայ ընտանիքներու քանի՞ տոկոսին մէջ մուտք կը գործէ հայ թերթը:

Կը մնան կազմակերպութիւնները (կուսակցութիւն, բարեսիրական, մարզական թէ հայրենակցական միութիւններ, եւ այլն):

Բայց... գաղտնիք չէ, որ մեր բոլոր կազմակերպութիւնները գրեթէ առանց բացառութեան ունին աչխոյժ գործունէութիւն, որ գնահատելի ըլլալէ չի դադրիր եւ անշուշտ մեծապէս դրական է, սակայն այդ գործունէութիւնը իմիճակեդրոն է, դէպի ներս կատարուող չարժում, ո՛չ դէպի դուրս, ըսել կ'ուզենք դէպի կորսուող, հեռացող, ապահայացող զանգուածները բացուղ եւ զանոնք ներգրաւելու միտող հեռանկարային չարժում: Ոչ մէկ կազմակերպութիւն մտածուած եւ նախագծուած ծրագիր մը ունի այս ուղղութեամբ: Մեր տօնախմբութիւնները, ճաշկերոյթները, մարզահանդէսները, ինչ-ինչ դասախօսութիւնները բոլորն ալ ուղղուած են հայութեան այն զանգուածին, որ հաւատարիմ կը մնայ իր ինքնութեան եւ կը չանայ իր զաւակներուն փոխանցել ազգային իր գիտակցութիւնը:

Իսկ միւսնե՞րը: Դիւրին է ըսել՝ դուռները բաց են բոլորին առջեւ, բայց չեն գար: Բերելու մասին մը տածող կա՞յ:

Ի՞նչ ըսել է «հայապահպանում»:

Մէկը որ պարբերաբար եկեղեցի կը յաճախէ, իր զաւակները կ'ուղարկէ հայ դպրոց, հայ թերթի մը բաժանորդ է կամ կ'անդամակցի հայկական միութեան մը եւ կը մասնակցի ազգային համախմբումներուն՝ ի՞նչ պէտք ունի հայապահպանումի: Արդէն Հայ է: Եւ մեր կարծիքով՝ յանձնառու Հայ:

Ուրեմն հայապահպանումը իմաստ ունի այնտեղ, այն զանգուածներուն մօտ, ուր կը բացակայի վերեւի յանձնառութիւններէն մէկ-նումէկը: Այսինքն այնտեղ, ուր կը վերածուի... հայ որպէսզի գործունէութեան, ապահայացումի մէջ խեղդամահ եղող Հայ մը փրկելու առաքելութեան: Մեր կազմակերպութիւնները կրնա՞ն ըսել, թէ ի՞նչ կ'ընեն այս ուղղութեամբ: Մենք կ'ըսենք.– Ոչի՛նչ, բացառելի ակապէս ոչինչ:

Ահա թէ ինչու չակերաններու մէջ առինք այն «հայապահպանումը», որ կը պարսպի մեր ճառախօսներու ճառերէն, մինչեւ յօդուածներու մէջ եղերերգող ողբերը: Հայապահպանումը յարմակողական բնոյթի ծրագրեալ աշխատանք կ'ենթադրէ, ինչ որ իր կարգին կ'ենթադրէ հաւատաւոր գինուորեալներ, այսինքն չարքայիններ, որպէսզի անոնք փոխոյ իրենն Հայ գինուելու եւ «տուն» բերելու գործնական:

Ունի՞նք նման չարքային կամաւորներ:

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ԽՄԱՆԸ

ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՔ

Նորմանտիի այդ փոքրիկ գիւղաքաղաքին մէջ գործի բերումով կը գիշերէի չաբթուան մէկ կամ երկու օրերը: Գիւղաքաղաքին կեդրոնը, ուր կը գտնուէր հրապարակ մը, կիսուած էր առուով մը որուն մոխրագոյն ջուրերը յաճախ կը բարձրանային յորդառատ տեղումներով: Չորեքչաբթի օրերը բացօթեայ չուկայի ոգեւորութիւնը կը համակէր տեղացի ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ մօտակայ գիւղերու բնակիչները որոնք կ'ողողէին կեդրոնը իրենց ինքնաշարժերով: Եռուզեռը նոր կեանք կը սրսկէր խաղաղ բնակչութեան երակներուն: Ես կէսօրուան ճաչի դադարին կը հասնէի հրապարակ, դժուարանալով տեղ մը ապահովել ինքնաշարժիս: Տեղական յատուկ ճաշացուցակով սպասարկող ճաշարաններու թիւը սահմանափակ էր: Աչիտասաւորներու կարեւոր մէկ մասը արագ եւ պարզ ուտելիքներ մատուցող սրճարաններու կամ գինետուներու մէջ կը յագեցնէին իրենց անօթութիւնը: Այս կարգի սրճարան-գինետուներու թիւը փոքր տարածութեան մը մէջ երկու տասնեակէ աւելի էր: Բացօթեայ չուկան ալ իր կարգին սանուիչ, նրբերշիկ, տապկած գետնախնձոր առաջարկող վաճառորդներով լեցուն էր: Գործընկերներ կը խաչաձեւէի աչ ու ձախ: Ոմանք ինծի կը մխանային խաչմերուկի անկիւնը գտնուող սրճարան – ճաշարանի մէջ, ճաչելու համար միասնաբար: Իսկ երբ առանձին կը ճաչէի, ճաշարանին միւռ նոյն անկիւնը կը գրաւէի, ուրկէ ապակեփեղկին ընդմէջէն յատակօրէն կը նայի հետեւիլ դուրսի այդ ժամերուն բուսական եռուն անցուդարձերուն:

Կարծեմ թէ 2001ի անձրեւոտ աչնան խոնաւ օրերէն մէկն էր, երբ առաջին անգամ նչմարեցի զինքը: Քառասուն տարեկանի չուրջ, միջահասակ, կարճ մօրուքով մէկն էր: Մուխ չածանակագոյն բաճկոն մը կռնակին, աչ ձեռքի մատներուն՝ ծխիկ մը, դիմացի անկիւնի սրճարանէն կ'ելլէր ու կը մտնէր մեր ճաշարանը: Սկիզբները արտասովոր ոչինչ նչմարած էի: Իր նայուածքներուն տխուր ու մելամաղձոտ արտայայտութիւնն էր որ իմ հետաքրքրութիւնս արթնցուց. կը քալէր միապաղաղ կշռոյթով, նայուածքները սեւեռած միշտ նոյն ուղղութեամբ, գրեթէ անկարող էր նչմարելու իր տեսանկիւնէն դուրս ինկած մարդոց ներկայութիւնը: Լարուած մարդամեքենայի մը նման ունէր իր կանխայղացուած ուղեգիծը, որու կը մնար հետեւիլ անխախտ կանոնաւորութեամբ: Երբ ճաշարան մտաւ, գլխու չարժումով մը բարեւեց քանի մը անձեր, ուղղուեցաւ դէպի գինետան մատուցարանը, ուրկէ հազիւ քանի մը վայրկեան անց, իրեն կը սպասարկուէր գինիի բաժակը զոր սպասեակը առանց հարց տալու կ'երկարէր իր յաճախորդին: Ան ակնթարթի մը մէջ կը պարպէր բաժակը, կը վճարէր եւ կարճ բարեւով մը կ'ուղղուէր փողոց: Երբ առաջին անգամ նկատեցի այս մեքենական չարժընթացը, հետաքրքրութիւնս սրուեցաւ այս մարդուն հանդէպ: Այս անձը ուրիշներէ կը զատուէր: Գինետուն կամ ճաշարան չէր մտներ բաժակ մը ապսպրելով ժամավաճառ ըլլալու, չաղակրատելու անդորրներու կամ ամէնօրեայ յաճախորդներու հետ, այլ իր հերթական պարէնը ճաշակելու համար կու գար հոն: Բայց ի՞նչ էր պատճառը եւ ո՞ւր կ'երթար յաջորդով: Դժուար չեղաւ գտնել պատասխանը այս հարցումին: Մարսէլ (այսպէս էր իր անունը), մէկ գինետունէն կ'ելլէր, պարզապէս, մտնելու համար մօտակայ ուրիշ գինետուն մը: Անձրեւ, ցուրտ, թէ ձիւն, ան ոչ գլխարկ կը կրէր, ոչ ալ վերարկու, ոչ իսկ հովանոց: Այդ փոքրիկ քաղաքին մէջ, ան հերթով կ'այցելէր գրեթէ երկու տասնեակ գինետուն, բացի 3-4էն, որոնց ակերուն հետ, լսեր էի որ հակաճառութիւններ ունեցեր էր:

Յաչորդող չաբաթներուն, իր անձին չուրջ ծանօթութիւնս յստակ գարգացում արձանագրեց: Մարսէլ այդ փոքր գիւղաքաղաքի բոլոր նկատմամբ լաւ ծանօթ խման մըն էր: Անդորձ էր, հակառակ իր երկրորդական բաւարար ուսման մակարդակին: Հայրը քաղաքի կեդրոնական բանուկ գեղարանին տէրն էր եւ տեղւոյն հարուստ ու ազդեցիկ անձնաւորութիւններէն մին:

Օրեր անցան: Կէսօր մը, երբ անդամ մը եւս իմ սովորական անկիւնս նստած, կը ճաչէի, Մարսէլը ներս մտաւ եւ ուրիշներու կարգին դիս ալ բարեւեց: Պահ մը անակնկալի եկայ, բարեւը ընդունեցայ, մէկ կողմէն ալ զղջալով, քանի որ չատ փափաք չունէի նմանօրինակ մէկու մը հետ յարաբերութիւն հաստատելու, հակառակ իր անձին նկատմամբ տածած հետաքրքրութեանս:

Երբ երկու գիշեր կ'անցընէի քաղաքի կեդրոնական պանդոկին մէջ, երեկոյեան ճաշերս կ'ընէի պանդոկի ճաշարանին մէջ, ուր մաերմիկ մթնոլորտ մը կը տիրէր: Յաճախ նոյն անձերն էին որ կուգային բաժակ մը զովացուցիչ կամ ոգելից ըմպելու, չաղակրատելով բարձրաձայն, վիճելով բարձրաձայն մրլազան նիւթերու չուրջ՝ քաղաքական, ընկերային, տնտեսական թէ մարզական: Ես ծանօթ էի գրեթէ բոլորին, զիս կը բարեւէին քաղաքավարօրէն, տալով ազդանունս, հակառակ որ ես չատ քիչ բան գիտէի, քիչերուն մասին: Շուտով իրարեկ դարձայ որ պաշտօնիս եւ աչխատած հաստատութեանս մասին ալ հարկաւոր տուեալները ձեռք ձգեր էին: Պէտք է խոստովանիլ որ նմանօրինակ փոքր գիւղաքաղաքներու մէջ մարզկային յարաբերութիւնները աւելի ուղղակի, յաճախ անկեղծ եւ տաքարիւն են: Ճաչի պահուն յաճախադէպ գործընթաց էր, այդ պահուն պանդոկէն ներս մուտք գործող անձերուն սեղանս մօտենալն ու ձեռքս սեղմելը, մաղթելով, «բարիախորժակ»: Սահմանափակ թիւով սենեակներ ունեցող այդ պանդոկին մէջ կը գիշերէին իմ չափ նման անձեր, առեւտրականներ, պետական քննիչներ եւ մերթ անգլիացի գբօսաչրջիկ զոյգեր:

Վերադառնալով Մարսէլի պատմութեան, ցանկութիւն ունէի յաւելեալ տեղեկութիւններ քաղելու իր մասին: Երեկոյ մը իմ պանդոկիս ախորհիւին հարց տուի թէ կը ճանչնա՞ր արդեօք Մարսէլը, թէ ան ինչո՞ւ իր օրը կ'անցընէր անդադար գինիի բաժակ պարպելով: «Իր պատմութիւնը չէ՞ք գիտեր» փոխադարձեց խօսակիցս: «Մէ պատասխանեցի»: «Անհո՛գ եղէք, անպայման ձեզի ալ կը պատմէ» ըսաւ ան: Մեր խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ, պանդոկէն ներս նոր յաճախորդի մը մուտքով:

Հանդիպումը պիտի չուշանար: Նախ պիտի նկատէի որ պանդոկի ճաչարանն ալ անոր առեւտրական ժամանցներու չղթային օղակներէն

մէկն էր: Ըստ քաղած տեղեկութիւններուս, ան հոն կը մտնէր օրը 3 անգամ, առաւօտեան տասնի չուրջ, յետ միջօրէին եւ երեկոյեան: Ես իրիկուան ճաշի կը նստէի 19·30էն 20–ի միջեւ, ինչ որ սկիզբները արգելք դարձաւ իրեն հանդիպելուս, քանի որ Մարսէլ մեր հիւրանոցը մուտք կը գործէր ճշդապահութեամբ՝ ժամը 19·30ին, հոն կը մնար քանի մը վայրկեան, բացի այն պարագային, երբ չաղակրատելու խօսակից մը գտնէր: Աւելի վերջ պիտի տեղեկանայի որ իր պատմութիւնը տեղացի ընակիչներուն արդէն չատերուն ծանօթ էր: Այդ երեկոյ, երբ արդէն ճաշի նստեր էի, Մարսէլ պանդոկէն ներս մտաւ, ըստ սովորութեան, իր գինիի բաժակը ապսպրեց եւ զիս նըշմարելով, վարանոտ քայլերով սեղանիս մօտեցաւ: Բարեւեց զիս, բարի ախորժակ մաղթեց եւ ըսաւ. «կարծեմ դեռ ճաշելու չէք սկսած, կրնա՞մ ձեզի ախորժաբեր մը հրամցնել»: Անակնկալի եկած, պատասխանեցի. «Շատ չնորհակալ եմ, ախորժաբեր չեմ առներ, բաժակ մը գինի ապսպրած էի արդէն ճաշիս հետ»: Եւ աւելցուցի. «Ինծի՛ կը պատշաճի ձեզի առաջարկել բաժակ մը, սակայն կը տեսնեմ որ արդէն դուք ձեր բաժակը ունիք»: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, ո՞ր դպացումէ մղուած, հիւրընկալ վերաբերում ունեցեր էի այս մարդուն հանդէպ, որ կատարեալ օտար մըն էր ինծի: Միապաղաղ օրերու միօրինակութենէն ձերբազատելու ցանկութի՞ւնը, թէ սրտաբաց հետաքրքրութիւնս էր, այս արտաքին տեսքով սովորական, այսուհանդերձ խիստ խորհրդաւոր ներաչխարհ խոստացող մարդուն հանդէպ:

Նախ սկսաւ խօսիլ օդէն չուրէն: Շատ չանցած սկսաւ հարցումներու տարափը. թէ ո՞ր հաստատութեան մէջ ի՞նչ պաշտօն ունէի, ծագումով ի՞նչ ազգէ էի, եւլն.: Այս կարգի հարցումներու, որոնց յաճախ ենթարկուած եմ, չէի սիրեր մանրամասն պատասխանել, քանի որ օրեւէ չահեկանութիւն չունէին: Ուստի կարճ եւ կտրուկ պատասխաններովս զգացուցի իրեն որ չէի սիրեր խօսիլ իմ անձիս մասին: Իր հարցումներու չարանը կիսատ թողելու նպատակաւ ընդմիջեցի խօսակիցս. «Չէ՞ք փափաքիր քիչ մըն ալ ձեր մասին խօսիլ, ինչպէս կը տեսնէք իմ կեանքս հետաքրքրութեան արժանի ոչի՛նչ ունի»: Այս անակնկալ ընդմիջումը իր ոգեւորութիւնը սառեցուց պահ մը. «Ձեզ անհանգիստ կ'ընեմ թերեւս, անհո՛գ եղէք, կրնա՛մ մեկնիլ»: Մեր վրայէն ուղղութիւնը փոխելու փութկոտութեամբ ըսի. «Եթէ ձեր անձին մասին խօսիլը ձեզ անհանգիստ կ'ընէ...»:

Մարսէլ արդէն երրորդ գինիի բաժակն էր որ ապսպրած էր, քղքղէն կարմրած աչքերը աչքերուս ուղղելով ըսաւ. «Իմ պատմութիւնս չէ՞ք լսած, ձեզի չպատմեցի՞ն ուրեմն: Տեսէ՛ք բարեկամ, ես դըժբախտ մէկն եմ, կեանքս փճացուցի այդ ցոփուհիին երեսէն: Հօրս խըրատներուն ականջ չտուի: Ինծի քանիցս ըսած էր· այդ աղջիկը քեզի յարմար չէ՛, գլուխդ փորձանքներ կրնայ փաթթել, լա՛ւ մտածէ, ամուսնանալէ առաջ: Սիրահարեցայ իրեն: Գեղեցիկ էր· հարցուցէ՛ք բնիկներուն. Սոֆին այս քաղաքին աննման գեղեցկուհին է: Բայց այսօր կ'ատեմ զինքը...»: Այս վերջին յայտարարութիւնը բացատրութեան կը կարօտէր, հետեւաբար ընդմիջեցի. «ինչո՞ւ»: «Ինչո՞ւ, կրկնեց, բնաւ դուք ձեզի հարց չէ՞ք տար թէ ինչո՞ւ օրս կը վատնեմ մէկ գինետունէն միւսը երթալով անընդհատ, գիտէ՞ք որքա՞ն կը խմեմ օրական· մօտաւորապէս 2 լիթր»: «Ձեր առողջութեան վնասակար է» ըսի: «Հո՛գս... փոխադարձեց Մարսէլ: Երբ այդ պոռնիկը իր սենեակին մղումները գոհացնելու համար իր սիրականին ծոցէն չի հեռանար, ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ»: Իր պատմածները սահմռկեցուցիչ բաներ էին, այսուհանդերձ իմ տեսանկիւնէս չէին արդարացներ իր յուսալքուած հոգեվիճակը: Ուստի հարց տուի· «ինչո՞ւ չէք ամուսնալուծուիր»: «Ձուզեր ամուսնալուծուիլ, ինծի հետ կապը խզելու համար մեծ գումարներ կը պահանջէ: Լսած ըլլալու էջ հաւանաբար, հայրս նիւթական նախանձելի դիրք մը ունի այս քաղաքին մէջ: Երբ ամուսնացանք, մեզի յարկաբաժին մը նուիրեց, կահաւորեց զայն: Այդ չրջանին կ'աչխատէի: Մեր երջանկութիւնը կարճատեւ եղաւ: Երբ տատուկեցաւ որ ինք ամուլ էր, իրեն առաջարկեցի դարմանուիլ: Ան մերժեց, ըսելով որ դարմանուիլ բանի մը չէր ծառայեր, նաեւ այսպէս աւելի լաւ էր, քանի որ շատ ալ չէր փափաքէր երախայ ունենալ: Այդ օրերուն իր գաղտնի յարաբերութիւնն իրազեկ չէի: Օր մը անակնկալ ընդմիջումով մը տեղեկացայ որ ինք յղի է: Ան ինծի հետ ամուսնանալէ առաջ ունեցած էր սիրային յարաբերութիւն մը, որուն պտուղը կը սպասէ: Ես ալ ինծի համար ապագայ մը չէի տեսներ անոր հետ, ուստի ամուսնութիւնը լուծեցինք: Ան կը մեկնի Ֆրանսա, ուր կը բնակի իր սիրուհին, որ ծնունդը հոն պիտի կատարէ: Ես ալ կը մեկնիմ Ամերիկա, ուր ունիմ հարազատներ, որոնք ինծի համար գործ մը պիտի գտնեն: Ամերիկա երեք տարի մնացի, սակայն ոչ մէկ յաջողութեան հասայ: Ամերիկայի մէջ ունեցած ամուսնութիւնս ալ ձախողեցաւ: Ամերիկայէն վերադարձիս, ծնողքս մահացած էր: Ես ալ ինծի համար ապագայ մը չէի տեսներ, ուստի ծախեցի ամէն ինչ եւ եկայ հոս

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 27

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳԷՈՐԳԱՑ ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ, ԱԴՈՍՏՈՍԻ եւ ՌՈՄԱՆՈՍԻ ԵՐԳԵՑՈՂԻՆ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կը տեղեկացնէ որ բացառաբար եւ Սուրբ Միւռոնի օրհնութեան պատճառաւ պատարագ տեղի պիտի չունենայ՝

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին։

Սակայն, եկեղեցին բաց կը մնայ անոնց համար որոնք կը փափաքին մոմ մը վառել եւ աղօթել Յովհաննէս Յովհաննէսեան սարկաւագի ներկայութեամբ։

«Ց Ա Ռ Ա Զ» ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանդուխ	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՎԱՐՈՒԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Արնուվիլ–Լէ–Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրէ համայնքի ծխականները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութեան, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին։

Առաւօտեան ժամը 10·30ին կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, քահանաներուն եւ երախտաւորներուն հոգիներուն ի հանգիստ։ Մանաւոր հոգեհանգստեան աղօթք պիտի կատարուի նաեւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեանի հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

Ժամը 13ին, Արնուվիլի «Հրանդ Տինք» վարժարանի «Օսկեան» հանդիսասրահէն ներս կը տրուի համայնքային ճաշ։

ԱԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի աւանդական մատաղօրհնութիւն։

Նուիրատուները եւ ախոյակիցները կրնան դիմել Թաղական խորհուրդին կամ Օժանդակ տիկնանց միութեան։

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE

Les 6 & 7 décembre :
GRANDE BRADERIE A SEVRES

Les 29 & 30 novembre :
avec la C B A F
A MARSEILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Sous le patronage
de l'Eglise Apostolique Arménienne

COURS PROMOTIONNELS GRATUITS D'ARMENIEN
PAR LA METHODE AUDIOVISUELLE
de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
pour les enfants non-arménophones
de 8 à 13 ans

TOUS LES SAMEDIS de 15 à 17h.
A partir du **Samedi 27 septembre.**

L'approche pédagogique repose sur des jeux de rôles stimulants avec des dialogues d'une progression étudiée. Les élèves mémorisent les mots et des structures linguistiques à leur insu, jusqu'à être capable de tenir une conversation simple de la vie courante.

LES COURS DEBUTERONT LE SAMEDI 27 SEPTEMBRE

Inscrire les élèves en téléphonant au numéro 01.43.59.67.03 et se présenter le jour même au 15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris.

LA
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
présente

«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»**
de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités
du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՍՐԲ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցւոյչէն Աղեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն։

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
Ժամը 13ին։

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղերը։ –

– Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝
01·43·59·67·03,

– Տիկնանց Յանձնախումբին՝
01·47·43·12·66,

– Տէր Աւետիսին՝
01·46·62·01·29։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք։

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի հայութեան ընկերա-տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ։ Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չատպ կարիք կայ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան։

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մէջ կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան։

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնի՛նք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար։

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Մէջլիս Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՎԱՅՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէրունի Փոպոկանի սրահներուն մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԱՒԱԶԵՒԵԼ։

Date à retenir

PARIS

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

* * *

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE
le 22 NOVEMBRE.

Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած են Ընդհանուր Արտակարգ Ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ 9 Նոյեմբեր 2008, ժամը 15ին Նուրհան Փրէնկեան սրահին մէջ՝ 15 rhi ժաւն կուժոն, փարիզ 8րդ։

Նիւթ – Բարեփոխութիւն Ընկերակցութեան կանոնագրութեան։

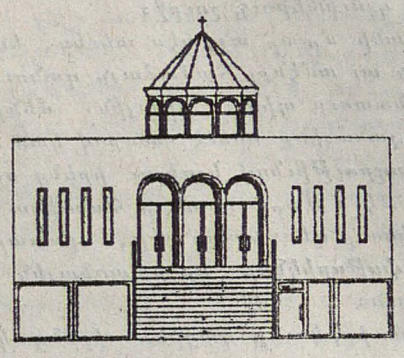
ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

★ ☆ ★

COMMUNIQUE

Les membres de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne sont convoqués à l'Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra le dimanche 9 novembre 2008, au siège, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème.
Ordre du jour : Modification des statuts de l'association.

BUREAU
DU CONSEIL D'ADMINISTRATION

80ème ANNIVERSAIRE

DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

DE PARIS ISSY-LES-MOULINEAUX

1928 ——— 2008

PROGRAMME

—— **SAMEDI 27 septembre de 14h à 18h :**
« L'EGLISE EN FETE »
Place de la Mairie d'Issy-les-Moulineaux
Expo-photos — Animation — Jeux pour les enfants avec de nombreux lots et goûter — Spectacle — Mimes — Concert public et danses arméniennes

—— **DIMANCHE 28 septembre à 10h30 :**
« L'EGLISE DANS LA CITE »
Célébration officielle à l'Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— **Du Vendredi 26 septembre au Lundi 6 octobre :**
EXPOSITION DE PEINTURES
à l'Espace Boullée.
Bienvenue à tous — Infos : www.eeaissy.com — Tél. : 01.47.36.02.50

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
VENDREDI
26 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 22·038 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22·038

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՈՒԱՐՏԻԼԸՆ» ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բրիտանական ծանօթ թերթ «Կուարտիլը»ի (Սեպտ· 22) աշխատակից Ռապըրթ Թայթ Երեւան գացած, այցելած է Յեղասպանութեան Թանգարանը եւ զրուցած տնօրէն Հայկ Դեմոյեանի հետ: Զրոյցը կեդրոնացած է Թուրքիոյ ճանաչումի հեռանկարին վրայ:

Հ. Դեմոյեան ըսած է թէ Թուրքիա եթէ միջազգային ճնշումի տակ ընդունի 1915-1922 տարիներու Հայկական ցեղասպանութիւնը, Խորհ· Միութեան նըման քայքայուելու վտանգին կ'ենթարկուի, քանի որ նման արարք կը խնդրահարոյցացնէ իր հաստատած քաղաքական համակարգը: Ատիկա կ'արգիլէ որ Անգարա ընդունի 1,5 միլիոն Հայերու Օսմանեան կայսրութեան մէջ Ա· աշխարհամարտին կանոնաւոր կերպով սպանութիւնը, քանի որ անով կը պարտադրուի վերաշարադրելու իր պատմութիւնը եւ կը սասանէ Թրքական պետութեան գաղափարական հիմերը:

Խօսելով հայերէնութեան ներկայի մերձեցումին մասին, Հ. Դեմոյեան ըսած է թէ Թուրքիոյ հիմնադիր Ք. Աթաթիւրք եւս առընչուած է Հայերու ոչնչացումին: Պատմական փաստաթուղթեր կ'ապացուցանեն թէ ան Հայերու հանդէպ «պատերազմական ոճիր» գործած է, նըպատակը հետապնդելով ցեղային առումով միատարր Թրքական պետութիւն մը հիմնելու: «Իր պատմութիւնը նորովի չարադրելու վախը արդի Թուրքիոյ ամենամեծ վախն է» ըսած է Դեմոյեան:

Լրագրողը անդրադարձած է Ա· Կիւլի երեւան այցին, ըսելով թէ ան ուրիշ պետական ղեկավարներու օրինակով չայցելեց Ցեղասպանութեան Թանգարանը: Սակայն, վերջերս Թուրք լրագրողներու եւ զբօսաշրջիկներու խումբեր այցելած են հոն:

«Տարեկան աւելի քան 500 Թուրքեր կ'այցելեն: Իրենց հակազդեցութիւնը ցնցում մը կ'ըլլայ: Երբեմն հարց կու տան· «Ի՞նչ է մեր մեղքը· ի՞նչպէս կըրնանք պատասխանատու նկատուիլ»: Թըրքական դպրոցներուն մէջ ոչինչ կը բացատրուի այդ նիւթին մասին, ուստի հասկնալի է իրենց հակազդեցութիւնը» ըսած է Հ. Դեմոյեան:

ՅՈՒՆՆ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԶՕՐԱՎԻԳ Է ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Պոլսոյ յոյն տիեզերական պատրիարքը Պարթողոմէոս «Միջմշակութային երկխօսութիւն» ծրագրով ելոյթ ունեցած է Եւրոպական խորհրդարանի ընդհանուր ժողովին: Ան ամբողջական նեցուկ տըւած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, ըսելով թէ երկրին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ իսլամ ըլլալը պէտք չէ արգելք ըլլայ ատոր: Իսլամական կրօնքը այլեւս իրականութիւն մըն է զոր Եւրոպա չի կըրնար անտեսել: Թուրքիան Ասիոյ եւ Եւրոպայի, Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ կամուրջ երկիր է: Կը պատկանի Եւրոպայի ընտանիքին: Բառին ամբողջական իմաստով ժողովրդավարացած է, կը յարգէ մարդկային իրաւունքները, սկըսեալ կրօնական ազատութենէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ՀԻՄՆԱՔԱՐԵՐԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարար Ա· Պապաճան «Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի մէջ Սեպտ· 23ին լոյս տեսած յօդուածով մը նիւթ ըրած է Կովկասի դիւրին անկայունացող իրավիճակը եւ հոն խաղաղութիւն եւ կայունութիւն բերելու իր երկրին ջանքերը:

Այդ ջանքերը հիմնուած են երեք հիմնաքարերու վրայ:

Առաջինը չրջանի պետութիւններուն միջեւ վստահութեան բացակայութիւնը դարմանելու գործն է: Այդ բացակայութիւնը անապահովութեան, անկայունութեան ճեռնտու մթնոլորտ կը ստեղծէ· կը դժուարացնէ քաղաքական երկխօսութիւնները, տնտեսական գործակցութիւնը: Եթէ Թուրքիոյ առաջարկած դաշինքը կիրարկելի դառնայ, կացութիւնը կը բարելաւուի:

Երկրորդ ճղտումը չրջանին մէջ իսկական, «պարկեշտ» միջնորդ մը ըլլալ է, որ ապահովէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացման հոլովոյթը:

Երրորդ նպատակն է այդ բնականոնացման ստեղծած մթնոլորտին մէջ լուծում բերել Ղարաբաղի հարցին:

«Թուրքիան ուղղամիտ փաստաբան մըն է միջազգային օրէնքներու հիմնական սկզբունքներուն, ինչպէս՝ անկախութիւն, պետութիւններու գերիշխանութիւն եւ տարածքային ամբողջականութիւն· նոյն ատեն նաեւ հակամարտութիւններու երկխօսութեան ճամբով հաշտարար լուծումին» ըսած է Ա· Պապաճան:

Ա. ԿԻԻԼ ՄԱԿ-Ի ԱՄՊԻՈՆԷՆ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Ա· Կիւլ ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովի 63րդ նստաշրջանին ելոյթ ունեցած է ու ծանրացած Կովկասեան կայունութեան եւ զործակցութեան դաշինքին կարեւոր դերին վրայ: Ըսած է թէ ան պիտի նպաստէ չրջանին մէջ անելի մատնուած տագնապներու կարգաւորումին· անոնց շարքին յիշած է Ղարաբաղի հակամարտութիւնը: Անմիջապէս ալ աւելցուցած է թէ կը հաւատայ դրական հեռանկարներու, ինչպէս՝ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին, «տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքի շրջանակին մէջ»:

Նոյն դաշինքը օրակարգի նիւթ եղած է Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարին ու Գ· Ռայսի հանդիպումին: Այս վերջինը չեչտած է թէ Թուրքիա չրջանին մէջ չատ կարեւոր ուժ է եւ կը փորձէ խաղաղ դօտիի մը վերածել Կովկասը···

Ա· Կիւլ նոյն ելոյթով նաեւ ՄԱԿ-ի 193 անդամներէն ուզած է որ թեր քուէարկեն իր երկրին Ապահովութեան խորհուրդին անդամակցութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ ԵՒ ԸՆՏՐԱՊԱՅԳՔԱՐ

Հայ ազգային գոնկրէսը որպէս Սեպտ· 26ի հանրահաւաքին վայր որոշած է Երեւանի Հիւսիսային պողոտան: Տրուած պատճառը այն է որ քաղաքապետարանը չէ արտօնած Մատենադարանին կից տարածքը: Նոյն օրը, նոյն պողոտային վրայ ընտրապայքարի հաւաք կը կազմակերպէ Հայոց Համազգային Շարժումի վարչութեան նախագահ Արարատ Զուրաբեան որ թեկնածու է կեդրոն համայնքի թաղապետութեան· ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Սեպտ· 28, կիրակի: Ան ալ քաղաքապետարանէն Մատենադարանի տարածքին վրայ հաւաք կազմակերպելու արտօնութիւն ուզած ու մերժուած է: Ուստի որոշած է Հիւսիսային պողոտան:

Ինչպէս յայտնած է Լ· Տէր Պետրոսեանի թաները Ա· Մուսինեան, Սեպտ· 26ի զոյգ հաւաքները առաւելապէս Ա· Զուրաբեանի ընտրութեան նախապատրաստութիւն կ'ըլլան: Ըսած է նաեւ թէ ոստիկանութեան հետ բախումի հարց չունին, քանի որ անօրինական բան չեն դիմեր եւ իշխանութեան, ոստիկանութեան ալ կոչ կ'ուղղեն օրէնքի սահմաններէն դուրս չելլելու:

Ոստիկանապետ Ալիք Սարգսեան պատասխանելով ընդդիմութեան առանց արտօնութեան ցոյցի որոշումին մասին հարցումներու, ըսած է· «Կը դայ ժամանակը, որ ես այլեւս դա չեմ հանդուրժի»:

* * *

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Բ· անկախութեան 17րդ տարեդարձը հանրապետութեան առաջին նախագահ եւ ընդդիմութեան ներկայի ղեկավար Լ· Տէր Պետրոսեան նշած է Երեւանի Ամերիկեան համալսարանի պիզնէսի կեդրոնին մէջ, ուր դիմաւորուած է «Լեւո'ն նախագահ» վանկարկումներով:

Շնորհաւորական իր խօսքին մէջ, Լ· Տէր Պետրոսեան չեչտած է թէ անկախութիւնը վերջին չրջանի մեր պատմութեան ամենամեծ նուաճումն է: Բայց ան կէս նուաճում է եւ հիմնականը տակաւին մեր առջեւ է: Կարեւոր է պատութեան տիրանալ, քանի որ անկախութիւնը առանց անոր երկրորդական է:

* * *

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՎԱԶԳԷՆ Ա·-Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գիտութեան ակադեմիային մէջ Սեպտեմբեր 23ին գիտաժողովով մըն ալ նըշած է Վազգէն Ա·-ի ծննդեան հարիւրամեակը: Ներկայ եղած են Գարեգին Բ·, թեմակալ առաջնորդներ, Մայր Աթոռի միաբաններ եւ գիտութեան մարզէն դէմքեր:

Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ռ· Մարտիրոսեանի բացման խօսքէն եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին հայրապետական պատգամէն ետք զեկուցումներով հանդէս եկած են Ներսէս Արք· Պօզապալեան, Ճուլակիմ Վրդ· Մանուկեան, ակադեմիայի թղթակից անդամ Մուրատ Հասրաթեան, արուեստագիտութեան թեկնածու Աննա Ասատրեան:

«ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՄԻ ՔԱՆԻ ԷՋ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԻՑ

ՕԳՈՍՏՈՍ, 2008· ԳԱՆՆ

ԿԱՐԻՆ Ա· ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Օգոստոս 20, Չորեքշաբթի·

...Ծովափին սովորական, արդէն մեքենական դարձած գործողութիւններից զատ, երբ պառկում ես աւազին, մի քիչ տապակւում բարկ արեւի տակ, յետոյ չտապում ես ջուրը մտնել, լողում ես՝ յիշելով եւ մտովի համեմատելով բոլոր այն ծովափները որտեղ երբեւէ եղել ես· երբ ամէն կերպ փորձում ես փախչել քո մտորումներից, քո չգրուած գործերից, որոնք փորձում են չեղել նախասահմանած ծովից, կապոյտ երկնքից ու չիկացած արեւից· երբ փորձում ես մտածել թէ ինչպէս կարելի է չմտածել, ուշադրութիւնդ գրաւում են երկու մանչուկ: Նրանք ամբողջ օրը խուզարկում են ծովափնեայ վիթխարի ժայռաբեկորների մամռակալած կնճիռները եւ փոքրիկ դոյլերը ձեռքին՝ որոնում են... Ի՞նչ են որոնում... [...]

... Ուշ երեկոյեան Փարիզից հեռաձայնեց Լիլիթը: Յուզուած էր: Առաջին պահին անհանգստացայ... Բայց նա չտապեց յայտնել նորութիւնը: Հայաստանի Փութպոլի եւ բիտասարդական հաւաքական խումբը պարտութեան էր մատնել Թուրքիայի խմբին:

Ես մեծահոգաբար ժպտացի: Մարզական յաղթանակներն ու պարտութիւնները քնաւ ինձ չեն յուզել: Իմ խորին համոզմամբ այդ յաղթանակներն ու պարտութիւնները իրենց՝ մարզիկների գործն է: Երբեմն միայն գնահատել եմ մարզական մրցումների գեղեցկութիւնը, եթէ անչուշտ, եղել է այդ գեղեցկութիւնը:

«Գիտե, թէ ի՛նչ ես մտածում», - բարկացաւ Լիլիթը: Սխալուած ասացի՝ «Լաւ է... Հիմա երեւանի մէջ երեւի մեծ ծօնախմբութիւն է...»: «Ափսոս հեռատեսիլ չունես,- ասաց Լիլիթը: - Հիմա այդքան անտարբեր չէիր խօսի»: «Իսկապէս լաւ է,- չտապեցի վերաբերմունք դրսեւորել: - Շատ աւելի լաւ, քան երբ պարում են Արագածի չուրջ կամ փղերի հարսանիք են անում հայկական ադաթներով ու կարմիր խնճորներով, որոնք ապացուցում են թէ մոսկուեան հարսնացու փիղը մինչեւ Հայաստան գալը իր կուսութիւնը չի կորցրել...»: «Կատակի մի՛ վերածի՛ր,- խնդրեց Լիլիթը: - Լուրջ բաներ են եղել»: «Այո՛, ի հարկէ, Փութպոլի յաղթանակը աւելի գեղագասելի է, քան քուրմերի օրհնած հարսանիքը, երբ ոչ ոք չի համարձակւում ճչդել, թէ հայ-հեթանոսական ադաթով առաջին գիշերւայ իրաւունքը քրմապետի՞նն է, թէ ամենատարեց քումինը»: «Հայլուրն եմ միացրել... Լսի՛ր - ասաց Լիլիթը: - Լսո՞ւմ ես... Մարզադաշտում եռագոյնն է բարձրացուել ... Լսո՞ւմ ես... Մեր Փութպոլիստները «Մեր Հայրենիք...» են երգում՝ աչ ձեռքը սրտներին դրած ... Լսո՞ւմ ես, ամբողջ մարզադաշտն է ոտքի կանգնած երգում»:

Կոկորդս սեղմուեց: Աչքերս թրջուեցին: «Ուրեմն, ոչ թէ զգաստ են կանգնել, այլ աչ ձեռքը սրտներին... Յետո՞յ»,- հարցրեցի ես: «Յետո՞յ... Ես լաց եմ լինում»,- ասաց աղջիկս:

«Ես էլ - խոստովանեցի ես: - Ոչ թէ յաղթանակի համար... Շա՛տ չատ ապրեն մեր երիտասարդ Փութպոլիստները... Բայց երանի՛ ամէն մարզի մէջ մեր կիրակոսները նոյնպիսի պատասխանատուութիւն ունենան "Մեր հայրենիք..."-ի նկատմամբ»:

«Ի՞նչ ես ուզում ասել»,- հարցրեց Լիլիթը:

«Կը գրեմ՝ կ'իմանաս»,- պատասխանեցի ես եւ փղձկացի:

Օգոստոս 21, Հինգշաբթի·

Մանչուկները ջրասուզակի խողովակներով են չարունակում իրենց որոնումները: Նրանք որոնում են, իսկ միւսները գտնում են: Ծովային ոզնի, ծովաստղ, արծաթափայլ ձկնիկներ... Ծովային խեցգետին... Եւ ամէն անգամ երիտասարդ ու տարեց կանայք ոտքի են ցատքում իրենց լուսանկարչական գործիքներով:

Օգոստոս 22, Ուրբաթ·

...Ինչո՞ւ փղձկացի: Ի վերջոյ, մարզական այս յաղթանակը ոչինչ է մեր այն խոշոր հաշիւների մէջ որպիսին ունենք Թուրքական տէրութեան հետ:

Հաշիւներ՝ որոնց նկատմամբ ո՛վ ասես կեցուածք չունի:

Կեցուածքի տէր են առանց վերապահութեան Հաշտարարները եւ սրանց հետ նաեւ «անցուկ-մոռցուկ» գետնաքարշ խելացիութեան քարոզիչները... կեցուածքի տէր են մեծահոգի ժխտողականները՝ իրենց բազմախորհուրդ թուաբանութիւններով: Եւ կեցուածք ունեն պահանջատիրականները, որոնք իրենց հերթին բաժանուած են զանազան ենթակեցուածքների: Ենթակեցուածքային պահանջատիրականներ կան որ պատրաստ են բաւարարուելու Թուրքական կառավարութեան կողմից ներողութիւն խնդրելու բարեհաճութեամբ· եւ կան ենթակեցուածք ունեցողներ որոնք յորդորում են երկու ժողովուրդների անխախտ դաշինք պրոլետարական համերաշխութեան կարմիր դրօշի տակ... Նրանց, անչուշտ, այս պարագային սոսկալի խանգարում է մէջտեղ ընկած եռագոյնը: Առայժմ...

Հաշիւներ մաքրելու մէջ իրենց աչխոյժ մասնակցութիւնն են բերում երէկուայ ծաղրածուների այսօրուայ սերունդները եւ համիդեան ջարդերը, Ստամպուլն ու արեան ծով դարձած գետերը անպատկառօրէն ներկայացնում են իբրեւ սոսկ սրամիտ մի զուարճախօսութիւն: Ծաղրածուների մի խումբ էլ կայ որ պատրաստակամ է ազգային մեր ողբերգութիւնը վերջնականապէս յիշողութիւնից ջնջելու նպատակով, իբրեւ արտաչիրմած դիակ մեծահոգաբար մի նոր հերձումի յանձնել պատմաբաններին: Այո՛... Թուրք եւ հայ պատմաբաններին, ովքեր համաշխարհային յեղափոխութեան եւ երբեմնի կայսրութիւնները վերականգնելու գործին երկուստէք ծառայել են պատմութիւնը ղեղծելու հետեւողականութեամբ:

Այս ամէնին աւելացել են մերձդրական ու մերձմշակութային հապիհներ որ լիուլի չհարկում են 1915-23-ի ազգային ողբերգութիւնը: Իրաւունք ունեն... Քանի որ մեր կիրակոսների համար արուեստի գործի արժէքը ղաղարում է գեղեցիկը լինել: Եւ Ցեղասպանութիւնը նրանց ձեռքին դառնում է գաղափարախօսութիւն: Ես քնաւ չեմ սըխալւում պնդելով, թէ առանձնակի մի աչխուժութիւն է ծայր առնում այն ստեղծագործութիւնների նկատմամբ որտեղ չհարկուած է Ցեղասպանութեան մխացող մերը ցաւը: Այլ կերպ ասած՝ ոչ ոք չի համարձակւում թոյլ գնահատել մի գործ՝ վէպ, ներկայացում կամ չարժապատկեր, որտեղ հեղինակը իր չատ կասկածելի յաջողութեան նախապայման է ընտրած լինում մեր բաց վէրքը:

Օգոստոս 24, Կիրակի·

Գոնը զարդարուած է ֆրանսական եռագոյններով: Անպայման ծօնական օր է: Փորձեցի քրքրել յիշողութիւնս: Եւ չկարողացայ կռահել: Մամուռքների մէջ էի, երբ փողոցի ոլորանից յայտնուեց յիրաւի նախնադարեան մի հրասայլ... Վրան քօղարկող խայտաբղէտ համազգեստ հագած երիտասարդներ ու աղջիկներ: Ցետոյ մի քանի «վիլլիս» եւ նոյնքան նախնադարեան: Ցետոյ պրահապատ որ յետեւից քարշ էր տալիս մի թնդանօթ: Զինուորական համազգեստներով երիտասարդները ուրախ էին, նրանք բնաւ ոգեմաչունչ տեսք չունէին... Պարզապէս երկրորդ Աչխարհամարտից յետոյ մնացած ռազմական մեքենաներով զուրս էին եկել Գոնի փողոցներ նչելու համար քաղաքի ազատագրութեան տարեդարձը [...]

... Երկինքը կապոյտ է: Առանց ամպի փաթիլի նչոյլի: Աչքերս կկոցած՝ նայում եմ վեր՝ անսահմանութեանը եւ լսում եմ ափին փչրուող ալիքներին: Այդ անսահմանութեան մէջ չարունակում եմ տեսնել աչ ձեռքը սրտներին դրած եւ Հայաստան պետութեան փառերը երգող երիտասարդ մարզիկներին:

Մինչ փառերգ դառնալը ազգային մեր մարտակոչը Միքայէլ Նալբանդեանը գրեց արտասահմանեան երկարատեւ իր երկրորդ[1] ուղեւորութեան օրերին՝ 1859 թուականին:

Մեր պեղծուած եւ պոչատ ազգային պատմութեան խորքերը թաքնուած ժամանակներն էին, երբ հայ մարդու գիտակցութեան մէջ ծրնւում եւ ձեւաւորւում էր ազատագրութեան հեռանկարը: Հայաստանը թէեւ բաժանուած էր երկու վայրագ կայսրութիւնների միջեւ, սակայն ազատագրութեան նոյն հեռանկարով էին ապրում թէ՛ թուրքահայերը եւ թէ՛ ռուսահայերը:

Այս էր պատճառը որ Միքայէլ Նալբանդեանին Պոլիսը դիմաւորեց բացառիկ խանդավառութեամբ՝ իբրեւ ճանաչուած ու վստահելի համազգային գործիչի: Ջեմ ուզում յիշողութեամբ մէջբերել այն հրապարակումները որ նուիրուած էին Նալբանդեանի այցելութեան: Պոլսահայերը վստահ էին թէ Միքայէլը մօտից ճանաչելով ազգային գործիչներին՝ միջնորդ պէտք է լինի Ռուսաստանի հայութեան եւ իրենց համար, որպէս զի... այս հանգամանքը երբէք պէտք չէ մոռանալ... որպէս զի «եթէ չկարողանայինք միանալ միեւնոյն հողի վրայ, գոնէ միանայինք սրտով ու իղձերով... Քանի որ պէտք է բոլորը տեսնեն թէ մի հայ ազգ կայ որ թէեւ ցրուած ու աստանդական, սակայն բարոյապէս միասնական է ու անբաժանելի»:

Միքայէլը հիմնադրեց մի կազմակերպութիւն որ կոչուելու էր Բարեգործական: Հաւատարիմ բազակիցներն էին Մկրտիչ Պէչիկթաչլեանը, Յովհաննէս Քեթիպեանը, Յովսէփ Նուրիջանեանը, Միքայէլ Ռափայէլեանը, Տիգրան Փեչտիմալճեանը եւ, անչուչտ, Յարութիւն Սվաճեանը... Ընկերութեան ժողովները Պոլիս գոնը ւելու ընթացքին գլխաւորում էր Միքայէլ Նալբանդեանը: Այդ ժողովները տեղի էին ունենում Մեծ Նոր Քարւանսարայի վերի եւ վարի դռների միջեւ գտնուող սենեակի մէջ: Ուստի առ ժամանակ անց գրքանք յայտնի դարձան իբրեւ «Դռնամիջեան ժողովներ»:

«Այդպիսի մարդ մենք այլեւս չը տեսանք»,- տարիներ անց խոստովանում էին Պոլսոյ մտաւորականները: Իսկ թերթերից մէկը գրեց «Այդ ժամանակներից ի վեր պոլսեցիները աւելի նպաստաւոր կարծիք կազմեցին ռուսահայերի մասին»:

Այս մանրամասները միշտ պէտք է յիշել, քանի որ «Դռնամիջեան ժողովների» ընթացքին ծրագրւում էր Զէյթունի ապստամբութիւնը: Բայց ազատագրական այդ վիթխարի ծրագիրը անկատար մնաց, քանի որ դէպքերը զարգացան մէկ այլ ուղղութեամբ... Եւ 1862ին Միքայէլն արդէն կալանւած էր Ս· Պետերբուրգի Պետրոպաւլովեան ամրոցի մէջ:

Եւ «Մեր Հայրենիք...»ը հէնց այդ չրջանին էր որ դարձաւ համազգային ազատագրութեան խորհրդանիչ, այնուհետեւ՝ ազատագրութիւնը մարմնաւորելու տանող ոգեղէնութիւն:

[...] Երեկոյեան թնդացին համապարկերը եւ երկինքը հրավառեց: Մոքովս անցաւ, թէ ինչ հըրաչք կը լինէր, եթէ համազարկերը արուէին նախնադարեան թնդանօթով որ կէսօրին քարչ էր տալիս գրահապատը: Բայց գուցէ ի զուր էի կասկածում: Աւանդապաշտ եւ իր պատմութեան ամէն դրուագը յիշող Փրանսացուց միանգամայն սպասելի է Առաջին Աչխարհամարտի օրերին կրակոց թնդանօթը նորէն գործի դնելը:

Յիշողութիւնը էլ աւելի ամրապնդելու նպատակով:

(Շար· 1)

---

(1) Տե՛ս կարէն Ա· ՍԻՄՈՆԵԱՆ, «Միքայէլ Նալբանդեան», Մատենաշար՝ Համաշխարհային պատմութեան ականաւոր մարդիկ: Ռուս· թարգմ· «ՄԳ», Մոսկուա, 1984:

ԽՄԱՆԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

ՍՈՒԻՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

հուն իսկ կը խոստանաս կապդ խզել այդ մարդուն հետ, ապա թէ ո՛չ...», «ապա թէ ո՞չ...» հարց տուաւ ան ծաղրական չեշտով մը: «Ապա թէ ո՛չ, վաղն իսկ կը դիմեմ դատարան, ամուսնալուծում պահանջելու համար»: «Ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց անվարան, զիս ծանր բեռէ մը կ'ազատես, անշուշտ եթէ հատուցումը վճարես»: «Ո՞ր հատուցումը, ի՞նչ հատուցում, անբարոյ եւ անպատիւ վերաբերումիդ փոխարէն իբրեւ մրցանա՞կ, մէկմէկ ալ հատուցո՞ւմ կը պահանջես»: «Դուն գիտես, ըսաւ լրբօրէն, եթէ չես ուզեր վճարել, այսպէս ալ կըլլանք չարունակել, ես չե՛մ ամուսնալուծում պահանջողը»: «Բնաւ վհատեցա՞ր որ դատաւորը զիս ի րաւացի պիտի գտնէ, ի տես ներկայացուած փաստերուն»: «Ո՞ր փաստերու մասին է խօսքը, զիս չդնեցի՛ր իմ սիրականիս ծոցը, մեղ պարզամիտ երախաներու տե՞ղ կը դնես»: «Իսկ ե՞թէ յայտիմ ապացուցանել, վկաներ գտնե՞լ» ընդմիջեցի: «Տե՛ս բարեկամս, կարծեմ թէ դուն լուր չունիս թէ որու հետ գործ ունիս, նախ կը յիշեցնեմ որ սիրեցեալս գիւղաքաղաքին թիւ մէկ փաստաբանն է եւ օրէնքի բոլոր նրբութիւնները քեզ մէ չատ աւելի լաւ գիտէ, երկրորդ՝ չեմ յանձնարարեր որ յարձակողականի անցնողը դուն ըլլաս առաջին հերթին, որովհետեւ, ես իմ կարդիս կրնամ ամուսնալուծում պահանջել, իսկ դուն մէկու մը հետ կենակցելու անկարելիութեան պարուակով, իսկ այս վերջին պարագային ինծի վկաներ չեն պակսիր»: Երբ այդ սպառնալիքը կ'ընէր ան, վերջին ծայր պազարիւն, հանդարտ եւ ինքնավստահ երեւոյթ մը ունէր: Այդ պահուն խորհեցայ որ մեղադրական յարձակողականներս անօգուտ էին, պէտք էր ուրիշ ելք մը որոնել. ուստի անզգալաբար ձայնիս երանգը փոխելով ըսի. «Լսէ՛ Սոֆի, չե՞ս խորհիր որ ինծի որքան վիշտ կը պատճառես, որքա՛ն կը չարչարես ամուսինդ: Ի՞նչ պատահեցաւ մեզի, մենք զիրար սիրեցի՛նք, այնպէս չէ՞: Ես պատրաստ եմ մոռնալու եւ անտեսելու մինչեւ հիմա անցած դարձածները, եթէ իսկոյն գադրեցնես այդ անձին հետ ունեցած ապօրինի յարաբերութիւնդ. վերջապէս ես քու օրինաւոր ամուսինդ եմ, այնպէս չէ՞»: Սոֆիի աչքերը փայլեցան, յոյս ներշնչելով ինծի, առանց յայտնելու իր կանխածրագրած գաղափարները. «Այո՛, չատ ճիշդ, քու օրինաւոր կինդ եմ եւ կ'ուզեմ այս պարագան առաւելագոյնս արժեւորել»: «Ուրեմն, ըսի, համաձայն ես, պիտի խզե՞ս կապդ այդ մարդուն հետ»: «Զարաչար կը սխալիս բարեկամս, քիչ առաջ ըսի քեզի որ ա՛լ քեզի հետ նոյն անկողինը բաժնելու դո՛յդն փափաք չունիմ: Ուրեմն կա՛մ կը վճարես հատուցումը, ամուսնալուծում ստանալու համար եւ կամ բարի-բարի կ'ընդունիս ներկայ իրավիճակը»: Զայրացած չեշտով հարց տուի. «Եւ ի՞նչ է երդ պահանջած գումարդ»: «Մեծ բան մը չէ՛, պատասխանեց չնական չեշտով մը. յարկաբաժինը ամբողջութեամբ ինծի կը ձգես եւ 50 հազար Եւրոյի համեստ գումար մը կը փոխանցես անձնական հաշիւիս վրայ, այսքան միայն»: «Դուն խենթեցե՛ր ես, ըսի, բոլոնցքս բնազդաբար դարնելով սեղանին, անբարո՛յ սրիկայ, հի՛նգ սանթիմ իսկ չես կրնար կորզել ինձմէ»: Սենեակին դուռը ուժգնօրէն փակեցի ու փողոց ելայ: Այդ օր երբ կէս գիշերին տուն կը վերադառնայի, դժուարաւ կրցայ մինչեւ անկողին հասնիլ, անսովոր քանակով գինի սպառած ըլլալուս պատճառաւ»:

Մարսէլ յոգնած էր, սպառած, յուսահատ ձեռքերը կը դողային: Այդ պահուն չհամարձակեցայ սեւեռել իր նայուածքները: Ճնշող լռութիւն մը տիրեց պահ մը, ապա առանց գլուխս վեր առնելու, լսեցի իր թրթռացող ձայնը. «Կը տեսնէ՛ք ուրեմն, ես փճացա՛ծ մէկն եմ, հիմա համոզուեցա՞ք թէ ինչո՞ւ այս վիճակին հասած եմ: Կ'աղաչեմ պարոն, դուք որ իմաստուն մէկը կ'երեւիք, խորհո՛ւրդ մը տուէք, ի՞նչ պէտք է ընեմ, ի՞նչպէս պիտի ազատիմ այս թենճուկէն»: Ու ես չուարուն՝ չանացի զինք մխիթարել. «Տեսէ՛ք պարոն Մարսէլ, նախ ըսեմ որ ձեր պարագան թէեւ դըժբախտ, այսուհանդերձ անդարմանելի եւ յուսահատական չէ՛: Կը նեղէք համարձակութեանս, սակայն, առաջին հերթին, պէտք է դադրեցնէ՛ք ձեր ալքոլամոլութիւնը, որպէսզի վերագտնէք ձեր պաղարիւնն ու առողջ դատողութիւնը: Ես չեմ կարծեր որ իրաւական գետնի վրայ ձեր կինը յաջողի իրագործել այն ինչ որ կը սպառնայ: Ան ներկայիս ձեր տակար վիճակը կ'ուզէ չահագործել, ձեզ վախցնել, օգտագործել ձեր հօրը ունեցուածքը: Եթէ յաջողիք դադրեցնել ալքոլի սպառումը եւ բնականոն կեանք մը վարել, վստա՛հ եղէք որ պիտի հրաժարի նաւուր կինդ եմ եւ կ'ուզեմ այս պարագան առաւելագոյնս արժեւորել»: «Ուրեմն, ըսի, համաձայն ես, պիտի խզե՞ս կապդ այդ մարդուն հետ»: «Զարաչար կը սխալիս բարեկամս, քիչ առաջ ըսի քեզի որ ա՛լ քեզի հետ նոյն անկողինը բաժնելու դո՛յդն փափաք չունիմ: Ուրեմն կա՛մ կը վճարես հատուցումը, ամուսնալուծում ստանալու համար եւ կամ բարի-բարի կ'ընդունիս ներկայ իրավիճակը»: Զայրացած չեշտով հարց տուի. «Եւ ի՞նչ է երդ պահանջած գումարդ»: «Մեծ բան մը չէ՛, պատասխանեց չնական չեշտով մը. յարկաբաժինը ամբողջութեամբ ինծի կը ձգես եւ 50 հազար Եւրոյի համեստ գումար մը կը փոխանցես անձնական հաշիւիս վրայ, այսքան միայն»: «Դուն խենթեցե՛ր ես, ըսի, բոլոնցքս բնազդաբար դարնելով սեղանին, անբարո՛յ սրիկայ, հի՛նգ սանթիմ իսկ չես կրնար կորզել ինձմէ»: Սենեակին դուռը ուժգնօրէն փակեցի ու փողոց ելայ: Այդ օր երբ կէս գիշերին տուն կը վերադառնայի, դժուարաւ կրցայ մինչեւ անկողին հասնիլ, անսովոր քանակով գինի սպառած ըլլալուս պատճառաւ»:

Մարսէլ յոգնած էր, սպառած, յուսահատ ձեռքերը կը դողային: Այդ պահուն չհամարձակեցայ սեւեռել իր նայուածքները: Ճնշող լռութիւն մը տիրեց պահ մը, ապա առանց գլուխս վեր առնելու, լսեցի իր թրթռացող ձայնը. «Կը տեսնէ՛ք ուրեմն, ես փճացա՛ծ մէկն եմ, հիմա համոզուեցա՞ք թէ ինչո՞ւ այս վիճակին հասած եմ: Կ'աղաչեմ պարոն, դուք որ իմաստուն մէկը կ'երեւիք, խորհո՛ւրդ մը տուէք, ի՞նչ պէտք է ընեմ, ի՞նչպէս պիտի ազատիմ այս թենճուկէն»: Ու ես չուարուն՝ չանացի զինք մխիթարել. «Տեսէ՛ք պարոն Մարսէլ, նախ ըսեմ որ ձեր պարագան թէեւ դըժբախտ, այսուհանդերձ անդարմանելի եւ յուսահատական չէ՛: Կը նեղէք համարձակութեանս, սակայն, առաջին հերթին, պէտք է դադրեցնէ՛ք ձեր ալքոլամոլութիւնը, որպէսզի վերագտնէք ձեր պաղարիւնն ու առողջ դատողութիւնը: Ես չեմ կարծեր որ իրաւական գետնի վրայ ձեր կինը յաջողի իրագործել այն ինչ որ կը սպառնայ: Ան ներկայիս ձեր տակար վիճակը կ'ուզէ չահագործել, ձեզ վախցնել, օգտագործել ձեր հօրը ունեցուածքը: Եթէ յաջողիք դադրեցնել ալքոլի սպառումը եւ բնականոն կեանք մը վարել, վստա՛հ եղէք որ պիտի հրաժարի նաւուր կինդ եմ եւ կ'ուզեմ այս պարագան առաւելագոյնս արժեւորել»: «Ուրեմն, ըսի, համաձայն ես, պիտի խզե՞ս կապդ այդ մարդուն հետ»: «Զարաչար կը սխալիս բարեկամս, քիչ առաջ ըսի քեզի որ ա՛լ քեզի հետ նոյն անկողինը բաժնելու դո՛յդն փափաք չունիմ: Ուրեմն կա՛մ կը վճարես հատուցումը, ամուսնալուծում ստանալու համար եւ կամ բարի-բարի կ'ընդունիս ներկայ իրավիճակը»: Զայրացած չեշտով հարց տուի. «Եւ ի՞նչ է երդ պահանջած գումարդ»: «Մեծ բան մը չէ՛, պատասխանեց չնական չեշտով մը. յարկաբաժինը ամբողջութեամբ ինծի կը ձգես եւ 50 հազար Եւրոյի համեստ գումար մը կը փոխանցես անձնական հաշիւիս վրայ, այսքան միայն»: «Դուն խենթեցե՛ր ես, ըսի, բոլոնցքս բնազդաբար դարնելով սեղանին, անբարո՛յ սրիկայ, հի՛նգ սանթիմ իսկ չես կրնար կորզել ինձմէ»: Սենեակին դուռը ուժգնօրէն փակեցի ու փողոց ելայ: Այդ օր երբ կէս գիշերին տուն կը վերադառնայի, դժուարաւ կրցայ մինչեւ անկողին հասնիլ, անսովոր քանակով գինի սպառած ըլլալուս պատճառաւ»:

Մարսէլ յոգնած էր, սպառած, յուսահատ ձեռքերը կը դողային: Այդ պահուն չհամարձակեցայ սեւեռել իր նայուածքները: Ճնշող լռութիւն մը տիրեց պահ մը, ապա առանց գլուխս վեր առնելու, լսեցի իր թրթռացող ձայնը. «Կը տեսնէ՛ք ուրեմն, ես փճացա՛ծ մէկն եմ, հիմա համոզուեցա՞ք թէ ինչո՞ւ այս վիճակին հասած եմ: Կ'աղաչեմ պարոն, դուք որ իմաստուն մէկը կ'երեւիք, խորհո՛ւրդ մը տուէք, ի՞նչ պէտք է ընեմ, ի՞նչպէս պիտի ազատիմ այս թենճուկէն»: Ու ես չուարուն՝ չանացի զինք մխիթարել. «Տեսէ՛ք պարոն Մարսէլ, նախ ըսեմ որ ձեր պարագան թէեւ դըժբախտ, այսուհանդերձ անդարմանելի եւ յուսահատական չէ՛: Կը նեղէք համարձակութեանս, սակայն, առաջին հերթին, պէտք է դադրեցնէ՛ք ձեր ալքոլամոլութիւնը, որպէսզի վերագտնէք ձեր պաղարիւնն ու առողջ դատողութիւնը: Ես չեմ կարծեր որ իրաւական գետնի վրայ ձեր կինը յաջողի իրագործել այն ինչ որ կը սպառնայ: Ան ներկայիս ձեր տակար վիճակը կ'ուզէ չահագործել, ձեզ վախցնել, օգտագործել ձեր հօրը ունեցուածքը: Եթէ յաջողիք դադրեցնել ալքոլի սպառումը եւ բնականոն կեանք մը վարել, վստա՛հ եղէք որ պիտի հրաժարի

ըլի իր յարձակողական դիրքէն: Ապա կը մնայ հանդարտօրէն ուսումնասիրել ձեր պահանջքը, փաստաբանի մը հետ»:

Մարսէլ գիս մտիկ ըրած էր առանց դադրի մի՛ջամտութեան, այսուհանդերձ ան համոզուած չէր երեւիր իմ բսածներուս: Անակնկալ փութկոտութեամբ մը ոտքի ելաւ, ըսելով. «Կարծեմ թէ ձեզ անհանգիստ ըրի, ներողամիտ եղէք, բարի գիշեր՛...» ինչ որ գրեթէ կը նշանակէր՝ «չատ ալ խելացի բան մը չէր ձեր կարծիքը հարցնելը, ժամավաճառ եղայ»: «Ինդրե՛մ, ըրի. Մարսէլ, գիս անհանգիստ չըրի՛ք, յաջողութիւն էր մաղթեմ ձեզի, ցտեսութի՛ւն» ըսի իմ կարգիս:

Մեր այս դրոյցին յաջորդող նըւազադոյն վեց ամսուան ընթացքին, ոչինչ փոխուեցաւ, գոնէ ըստ երեւոյթի: Մարսէլ իր ամէնօրեայ չրջապտոյտը կը չարունակէր, այցելելով մէկ գինետունէ միւսը, ըրաժչտական չափահարի մը կանոնաւորութեամբ: Մերթ ընդ մերթ երեկոյեան ժամերուն կը հանդիպէր մեր պանդոկը, կու գար գիս բարեւելու, առանց սակայն նստելու սեղանս: Ես ալ համարձակութիւնը չունեցայ իրեն հարց տալու թէ ինչպէս կ'ընթանային յարաբերութիւնները իր կնոջ հետ: Մինչ այդ, հետաքրքիր էի ճանչնալ իր կինը, գոնէ հեռուէն: Այդ առիթը չուշացաւ: Մեր հանդիպումէն հազիւ 15 օր յետոյ, Սոֆին տեսայ մեր պանդոկին մէջ, երբ ան բաժակ մը կը վերցնէր իր ընկերուհիին քով: Անոնք նստեր էին սեղանի մը չուրջ, երկու այր մարդու ընկերակցութեամբ: Պանդոկատիրուհին էր որ ինծի յիշեցուց, երբ ան կը սպասարկէր իմ ընթրիքս. «Դիմացի անկիւնի սեղանին ձախ կողմը նըստող խարտեաշ կինը Մարսէլին կինն է» ըսաւ ան ու հեռացաւ: Բարձեւ մարմինով գեղեցիկ կին մըն էր Սոֆին: Մորթին գրեթէ փակած կարճ հագուստը իր սրբունքները ցուցադրելէ զատ, մարմնին կորութիւնները յստակօրէն կը յայտնաբերէր: Կը ծխէր ջըղային չարժուձեւերով, անդադար կը խօսէր եւ յաճախ կը քրքջար: Այդ երեկոյ ան ճաշարանին մէջ երկարատեն չմնաց իր բարեկամներուն հետ: Իրեն երկու անգամ եւս հանդիպեցայ, միշտ նոյն ընկերուհիին հետ, յաջորդ ամսուան ընթացքին:

Փետրուարի վերջին օրերն էին, երբ չէմ սխալիր: Փարիզէն մեկնած էի, խոնաւ, բայց ոչ չատ ցուրտ առաւօտ մըն էր: Երբ Նորմանոն հասայ, ձիւնապատ գիւղաքաղաքը ճերմակ սաւանով մը ծածկուած էր: Աւինքնող տեսարանը չատ հաճելի էր աչքերուս: Կէսօրուան ճաշի համար երբ ինքնաշարժ նստայ քաղաք իջնելու համար, անհամբեր էի չուտով բաներ մը ուտելու եւ ըստ սովորոյթի փոքրիկ պըտոյտ մը ընելու չրջակայքը, որ ինչպէս միշտ, հանդարտ եւ խաղաղ էր: Մեծ քաղաքի ժխորէն հեռու, բոլորովին ի վիճակի էի մտածումներս կարգաւորելու: Այդ պահուն է որ նչմարեցի մահազդ մը, կպցուած քաղաքին կեդրոնադիր կրպակներէն մէկուն ցուցափեղկին վրայ: Առ ի հետաքրքրութիւն մօտեցայ եւ հարկադրուեցայ կարդալ քանի մը անգամ անհաւատալի գոյժը: Ապշած էի ու ցնցուած: Ննջեցեալը Մարսէլի 37 ամեայ կինը Սոֆին էր, մահացած՝ յետ անողոք հիւանդութեան:

Ապրիլ ամսուան սկիզբն էր, Զորեքշաբթի յետ միջօրէին, երբ պանդոկ կ'ուղղուէի գործէս վերադարձին, փողոցին մէջտեղը խաչաձեւեցի Մարսէլը՝ բոլորովին կերպարանափոխ: Բարեւեց գիս եւ չհեռացաւ: Ցաւակցութիւններս փոխանցեցի: Շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ ըսաւ. «Կ'ուզեմ ըսել, որ ձեր տուած խորհուրդները չեմ մոռցած, թէեւ կը նախընտրէի որ Սոֆին վերաադրծած ըլլար ինծի, չունենար այս վախճանը: Ձինք կը սիրէի: Բայց հիմա կը կարծեմ, որ հոգւոյս մէջ, ա՛լ խաղաղութիւն կը տիրէ: Մօտ օրէն հիւանդանոց կը մտնեմ, ալքոլազրկումի դարմանումի համար: Եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ, այսուհետեւ պիտի գըաղիմ հօրս դեղարանով: Գիտէ՞ք, ա՛լ իր տարիքը յառաջացաւ, աչ ալ հանգիստի պէտք ունի: Ես ալ բաւական հոգ ու տաղտուկ պատճառեցի իրեն: Կարծեմ թէ զգաստանալու ժամը եկած է»: Անկեղծ մօտեցումով պատասխանեցի. «Ուրախ եմ ձեր հաչւոյն, որովհետեւ կը հաւատայի թէ արժանի էք իք այն կեանքին զոր կը վարէիք»: Աբրագ քայլերով մտայ պանդոկ: Պէտք է չուտով ճաշէի, չուշանալու համար հեռատեսիլէն դիտելու, այդ երեկոյեան ոնտագնդակի կէս աւարտականի մրցումը:

Ս. Շ.

Ալֆորվիլ, 18-08-08

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Մութը սկսաւ իջնալ աւերակներու վրայ: Հիւպատոսարանին վերնայարկէն կը դիտէինք Ֆէլլահ թաղին խճողուած տանիքները... Հեռաւոր, անորակելի աղմուկ մը կը բզզար ամէն կողմ, հեղձուցիչ տաքէն եւ խիտ փոշիէն գաղջ խոնաւութիւնը անշնչելի կը դառնար. ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս ճնշուած՝ աչքերս կը փակէի խուսափելու համար յամառող մղձաւանջէն.

– Կախաղաննե՛րը...

Այդ մասին մեր մէջ իսկ չէինք խօսեր նոյնիսկ մեր ընկերական ամէնէն մտերիմ վայրկեաններուն. կը զգայինք սակայն որ ամէն մէկերնուս մտքին մէջ այդ սարսափը կար բայց կը խուսափէինք այդ չարաչուք բառը արտասանելէ կարծես վախնալով մարմին տալ, իրական եւ կարելի դարձնել զայն: Շատ աւելի ուշ է որ անիկա ինքնին պիտի դար սեղանի վրայ. բանտարկեալներու մայրերը եւ կիներն էին որ պիտի արտասանէին զայն մեզի:

Հետեւեալ օրն իսկ չտապեցինք երթալ տեղեկութիւն առնել մեր բանտարկեալներէն ու մեր գիտցածը հաղորդել իրենց մայրերուն եւ կիներուն: Հակառակ մեր յոռետեսութեան՝ նոյն ժամանակուան զինուորական հրամանատարին բարեացակամութեանը չնորհիւ կրցանք ոչ միայն տեղեկութիւն ստանալ, այլ նաեւ այցելել մեր ընկերներուն:

Պաշտօնական մը սրահին մէջ հաւաքած էին անոնք եւ բաւական հանդարտ կը թուէին. կը յիշեմ նոյնիսկ որ իրենք եղան մեզ ամրապնդող, մեզի յոյս ու եռանդ ներշնչողը. գրեթէ ուրախութիւնով դարձանք իրենց ընտանիքներուն քով:

Կառավարչատան միւս կողմը նախկին զպրոցի շէնք մը վերածուած էր նաեւ բանտ. ու մեր ստիպողական պարտաւորութիւններէն մէկն ալ հոնտեղի բանտարկեալներուն այցելելն էր: Բոլորն ալ Հայ էին. իսկ ուրիշ մաս մը հայ բանտարկեալներ կը գտնուէին բուն իսկ բանտին մէջ, Թուրքերու հետ: Առանց մեծ դժուարութեան, յաջողեցանք մուտք ունենալ հայ բանտարկեալներու սրահին մէջ:

Շէնքը կը բաղկանար երկու յարկէ. ոչ միայն մուտքը, այլ նաեւ չրջակայքը պաշտպանած էին զինուած զինուորներով որոնք կը փոխուէին երկու ժամը անգամ մը:

Հայերը հոն էին չաբաթներէ ի վեր. իրենց մէջ կային ծերունիներ, երիտասարդներ, հիւանդներ եւ վիրաւորուածներ: Իրենց անձկութիւնը եւ մտահոգութիւնը չափ ու սահման չունէր, որովհետեւ կորուած լըլալով ամէն յարաբերութենէ, չէին գիտեր թէ իրենց ընտանիքին ցրուած անդամները ի՞նչ եղած էին: Շատերը ծանր սուգով սգաւորուած էին եւ մահը ցանկալի կ'երեւար իրենց: Ոմանք յամրօրէն կը հիւծէին եւ արդէն անջատուած կը թուէին աշխարհէս: Հոն էր որ ճանչցանք ընտանիքի դժբախտ հայր մը որ իր կինը եւ զաւակներէն մէկ երկուքը վոհ տալէնետք թշնամիին գնդակներուն, ամբաստանուած էր ծանր յանցանքով, որովհետեւ իր տունէն քանի մը մեթր հեռու իսլամի դիակ մը գտնուած էր: Կը յիշեմ իր քաղցր ծերունիի խոհուն դէմքը, պարզ ճակատը եւ ցաւով ու արցունքով լեցուն աչքերը: Խեղճը բնաւ չէր խօսեր. իրեն համար կ'ըսէին թէ դրեթէ չյիմարացած է. եւ արդարեւ նչմարեցինք որ մեքենական եւ չամառ չարժումով մէյ մը մէկ, մէյ մը միւս ձեռքով աներեւոյթ բան մը կը հեռացնէր իր ճակատէն: Հոն էր նաեւ որ առաջին անգամ ծանօթացանք նչանաւոր Կէօթտէրէլեանին որու մասին արտակարգ առասպելներ հիւսած էին եւ որուն չուրջը կար մանաւոր հսկողութիւն, սարսափած իր թաքուն զօրութենէն եւ իրեն վերագրուած ոճիրներէն... Երբեք չպիտի մոռնամ իր հսկայի եւ ճչմարտապէս առասպելական հերոսի տիտանեան հասակը, փառաւոր մօրուքը, մաղնիսացնող աչքերը որոնք ազդելու էին նոյն իսկ գինքը հակելու կոչուած պաշտօնեաներուն վրայ: Բայց մեր ուշադրութեան մասնաւոր առարկաները երկու հիւանդներն էին, մէկը տարեց եւ միւսը երիտասարդ, որոնք կը հիւծէին անողոք հիւանդութենէ մը բռնուած: Իրենց ջերմագին ու բոցեղ նայուածքը կը կառչէր մեզի, կը պաղատէր մեզի: Անոնց յիշատակովը կը տանջուէինք երկար ատեն:

Մեր տեսակցութիւնները կարճ էին ու անկատար. հարկադրուած էինք թրքերէն խօսիլ եւ այդ զապթիէին ներկայութեանը: Երբեմն կը նախընտրէինք բնաւ չխօսիլ: Ու այդ անիրաւուած, այդ անարդար մարտիրոսութեան ենթարկուած եղբայրներու վրայ մեր նայուածքը կը պատցնէինք գթութեամբ, ցաւով եւ սրտագին զգացումներով:

(Շար. 44)

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի 35րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկայութիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17, ժամը 20ին
Արնուվիլի Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը

ԱՄՈՒԼԻՍ
նուիրուած
ՀԱՑՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆ–ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՑԵՐԷՆ
ԵՐԲ – ԻՆՉՈ՞Ւ – ԱՅՍՕՐ

կը լուսաբանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊՐԼՏԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 104-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր Եկեղեցւոյ պահակներուն թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 12ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցանէ Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԱՐՔ. ՋԱՓՍԵԱՆ

Գոհաբանական աղօթք կ'ըլլայ եկեղեցւոյ Աղեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի, Մայր Տաճարի բոլոր բարերարներուն համար եւ աւարտին, Մատաղի օրհնութիւն:

Բոլորը կը հրաւիրուին պատարագի աւարտին մասնակից դառնալ սիրոյ սեղանին՝ մատաղի բաժնեկցութեան որ տեղի կ'ունենայ՝

PRESS-CLUB DE FRANCE
8 rue Jean-Goujon — Paris 8e
ժամը 13ին:

Կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն, ապահովելու համար տեղերը.–

– Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01 · 43 · 59 · 67 · 03,
– Տիկնանց Յանձնախումբին՝ 01 · 47 · 43 · 12 · 66,
– Տէր Աւետիսին՝ 01 · 46 · 62 · 01 · 29:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 27

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳԷՈՐԳԱՑ
ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ,
ԱԴՈՍՏՈՍԻ ԵՒ ՌՈՄԱՆՈՍԻ
ԵՐԳԵՑՈՂԻՆ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻՒ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութիւնը կը տեղեկացնէ որ բացառաբար եւ Սուրբ Միւռոնի օրհնութեան պատճառաւ պատարագ տեղի պիտի չունենայ՝

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին:

Սակայն, եկեղեցին բաց կը մնայ անոնց համար որոնք կը փափաքին մոմ մը վառել եւ աղօթել Յովհաննէս Յովհաննէսեան սարկաւագի ներկայութեամբ:

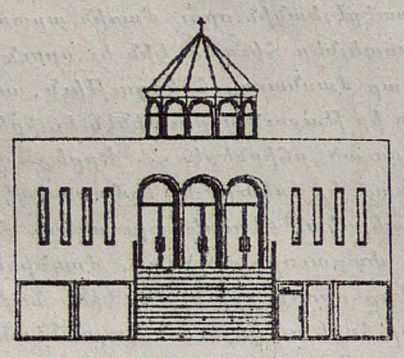
«ՑԱՌԱՋ» Ի ՆՊԱՏԱԿԻ ԱԶԴԵՐու ԱՍԱԿԱՓԻՆ

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Մկնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու ասկերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

80ème ANNIVERSAIRE

DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

DE PARIS ISSY-LES-MOULINEAUX

1928 ——— 2008

PROGRAMME

—— **SAMEDI 27 septembre de 14h à 18h :**
« L'EGLISE EN FETE »
Place de la Mairie d'Issy-les-Moulineaux
Expo-photos — Animation — Jeux pour les enfants avec de nombreux lots et goûter — Spectacle — Mimes — Concert public et danses arméniennes

—— **DIMANCHE 28 septembre à 10h30 :**
« L'EGLISE DANS LA CITE »
Célébration officielle à l'Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— **Du Vendredi 26 septembre au Lundi 6 octobre :**
EXPOSITION DE PEINTURES
à l'Espace Boullée.
Bienvenue à tous — Infos : www.eeaissy.com — Tél. : 01.47.36.02.50

ՎԱՐԱԳԱՑ ԱՐՔԱՆԵԱԼ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Արնուվիլ-Լէ-Կոնէսթ Վարագայ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրէ համայնքի ծխականները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութեան, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին:

Առաւօտեան ժամը 10·30ին կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարերարներուն եւ երախտաւորներուն հոգիներուն ի հանգիստ: Մասնաւոր. հոգեհանգստեան աղօթք պիտի կատարուի նաեւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. ժամկոչեանի հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

Ժամը 13ին, Արնուվիլի «Հրանդ Տինք» վարժարանի «Օակեան» հանդիսասրահէն ներս կը տրուի համայնքային ճաշ:

LA
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
présente

«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»** de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités
du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Sous le patronage
de l'Eglise Apostolique Arménienne

COURS PROMOTIONNELS GRATUITS D'ARMENIEN
PAR LA METHODE AUDIOVISUELLE
de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
pour les enfants non-arménophones
de 8 à 13 ans

TOUS LES SAMEDIS de 15 à 17h.
A partir du **Samedi 27 septembre.**

L'approche pédagogique repose sur des jeux de rôles stimulants avec des dialogues d'une progression étudiée. Les élèves mémorisent les mots et des structures linguistiques à leur insu, jusqu'à être capable de tenir une conversation simple de la vie courante.

LES COURS DEBUTERONT LE SAMEDI 27 SEPTEMBRE

Inscrire les élèves en téléphonant au numéro 01.43.59.67.03 et se présenter le jour même au 15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒԻՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Նուիրատուները եւ ախոյեակները կրնան դիմել Թաղական խորհուրդին կամ Օժանդակ տիկնանց միութեան:

Date à retenir

Les Marchés de Noël de CHENE
Les 6 & 7 décembre :
GRANDE BRADERIE A SEVRES
Les 29 & 30 novembre :
avec la CBAF A MARSEILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան դտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱՒԱԽՔի հայութեան լուկերա–տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չտապ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութենէն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի
Մէջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՂԱՑՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
Կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսթնի Թոպոկամիլ սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԱՄԱՁԱԳԵՒԵԼ:

Date à retenir

PARIS

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

⁂

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE
le **22 NOVEMBRE.**
Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 22.039 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.039

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՄԱԿԻ ԱՄՊԻՈՆԷՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Նախագահ Ս. Սարգսեան Սեպտ. 23ին ելոյթ ունեցած է ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին առջեւ. ծանրացած է պետութիւններու միջեւ չրջանային գործակցութեան անհրաժեշտութեան, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին, այս տարի ՄԱԿ-ի կողմէ նշելի երկու տարեդարձի կարեւորութեան վրայ:

Պետութիւններու միջեւ գործակցութիւնը անհրաժեշտութիւն եւ հարցեր լուծելու լաւագոյն միջոց նկատած է, ապա խօսած Ա. Կիւլի հետ վերջին չրջանին հաստատած չփումներուն մասին: Ըսած է թէ համոզուած է որ հասած է հայ-թրքական յարաբերութիւններու խնդիրները լուծելու ժամանակը եւ թէ Ա. Կիւլ եւս կը բաժնէ իր պատրաստակամութիւնը:

Ս. Սարգսեան չեչտած է թէ հասած է նաեւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին լրջօրէն անդրադառնալու պահը: Կրկնած է Ղարաբաղի մասին Մինսկի խումբին միջնորդած բանակցութիւններով այդ արդիւնքին հասնելու ակնկալութիւնը:

Իր ելոյթին վերջաւորութեան Ս. Սարգսեան յիչեցուցած է թէ այս տարի 60-ամեակն է Ցեղասպանութեան պայմանագրութեան եւ Մարդկային իրաւունքներու ընդհանուր հռչակագրին: «Մեզ՝ Հայերիս, որպէս ցեղասպանութիւն ապրած ժողովրդի համար սրանք առաւել քան կարեւոր յորելեանները են: Հայաստանը պիտի եւ ուզենք ամէն ինչ՝ աջակցելու համար Ցեղասպանութեան պայմանագրութեան շարունակական ոգեկոչմանը ու հետեւողական իրագործմանը: Ցեղասպանութիւնը չի կրնար յուզել միայն մէկ ժողովրդի, քանի որ այն յանցագործութիւն է ողջ մարդկութեան դէմ» ըսած է Հայաստանի նախագահը:

Ան Սեպտեմբեր 24ի երեկոյեան ալ մասնակցած է Հայաստանի ԱՄՆ-ու դեսպանութեան, ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի ներկայացուցչութեան եւ ամերիկահայ կազմակերպութիւններուն իրեն ի պատիւ ընդունելութեան: Շնորհակալութիւն յայտնած է ամերիկահայութեան Հայաստանի ու Արցախի հարցերու լուծումին բերած աջակցութեան, միասնականութեան կոչ ուղղած, անդրադարձած Ա. Կիւլի հետ հանդիպումին, համոզում յայտնած որ ան կրնայ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար ջրական մթնոլորտի ստեղծման օժանդակել:

Ծանօթով Սփիւռքի հետ կապերու մասին, Ս. Սարգսեան չեչտած է թէ արտերկրի հայութեան բազմատարրութիւնը իր ուժն իսկ է, բայց առանց հողածութեան 15-20 տարիէն ան կ'ուծանայ: «Ուրիշ ո՞վ կարող է ու պիտի հոգ տանի աշխարհասփիւռ հայութեան, եթէ ոչ վերածնուած հայկական պետութիւնը՝ Հայաստանը» ըսած է Նախագահը:

Ս. Սարգսեան Նիւ Եորքի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Մինսկի խումբի նախագահներուն, ԱՄՆ-ու արտաքին գործերու նախագահուհիին հետ:

Գ. Ռայս ողջունած է փետր. 19ի նախագահական ընտրութեան յաջորդած քաղաքական տագնապը դիմագրաւելու Ս. Սարգսեանի ջանքերը, «կարեւոր բարեչրջում»ները: Ան նաեւ գոհունակութիւն յայտնած է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բարելաւման ուղղութեամբ վերջին չրջանին առնուած քայլերուն:

Բաւական զարմանալի է Հայաստանի քաղաքական տագնապին առընչութեամբ ԱՄՆ-ու դիրքին տրամագծօրէն փոփոխութիւնը: Ընդդիմութեան ցոյցերուն առաջին չրջանին Ս. Սարգսեանի ղեկավարութիւնը խիստ քննադատութեան թիրախ էր ու ընտրութիւնը «նկատելի համեմատութեամբ խարդախուած» կը համարուէր: Ցայտնապէս, Թուրքիոյ հետ կացութեան բնականոնացումի պատրաստակամութիւնը զօրած է փոխելու ընտրութեան մասին ամերիկեան արժեւորումը:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՀԱՄԱՐ ՑԱՐՄԱՐԱԳՈՑՆ ԴԵՍՊԱՆ ՄԸ

ԱՄՆ-ու Անգարայի նոր դեսպանի թեկնածուն է Ճէյմս Ճէֆրի: Ան ըստ սովորութեան Ծերակոյտի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին առջեւ ելոյթ մը ունեցած է: Այդ ելոյթը եւ յաջորդած հարցում-պատասխանի բաժինը որոշ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր Հայ Դատի չրջանակներուն կողմէ. կ'ակնկալուէր որ թեկնածուն իր անունով՝ Ցեղասպանութիւն կոչէ 1915ին Հայերու դէմ գործուածը:

Ինչպէս թրքական լրատիւներ արդար զոհունակութեամբ կը տեղեկացնէին, Ճէֆրի ոչ միայն այդ որակումը չէ տուած, այլեւ չէ գործածած «ցեղային մաքրագործում»ը որ ամերիկացի քաղաքական չատ դէմքեր առանց այլեւայլի կը գործածեն արդէն:

Աւոր հետ պատրաստակամութիւն յայտնած է զօրավիդ ըլլալու հայ-թրքական մերձեցումին, չեչտած է թէ այդ յարաբերութիւններուն մէջ նշելի զարգացում կայ, 70 հազար Հայ Թուրքիոյ մէջ կ'աչխատին, եւլն.: Ճէֆրի չատադոված է Թուրքիոյ ներկայի իշխանութեան «մտնտեսական եւ քաղաքական հարկաւոր բարեչրջումներ»ն ալ, թեր արտայայտուելով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան:

Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի հարցին, հոն կողմերու միջեւ հաչտութեան քայլերը զոհունակութիւն կը պատճառեն, ներառեալ՝ Թուրք զինուորներու ետ քաչելը: Ճէֆրիի տեսանկիւնէն Թուրքիա Իրաքի կացութեան քարելաւումին մէջ դեր ունեցած է, Աֆղանիստանի մէջ ալ կարեւոր գործօն է: Գնահատանքի արժանի է Վրաստանի դէպքերուն անմիջական արձագանգը եւ Կովկասի կայունութեան համար մշակած դաչինքը:

Մէկ խօսքով՝ Ուաչինկթըն յարմարագոյն թեկնածուն ընտրած է Անգարայի դեսպանութեան համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒԼՈՆԻ մէջ, Սեպտեմբեր 25ին, Ն. Սարքոզի 45 վայրկեան տեւող ճառով մը արտայայտուեցաւ ֆինանսական տագնապին մասին: Չծածկեց որ կացութեան հետեւանքները ծանր են թէ աճին վրայ, թէ գործազրկութեան, թէ աչխատանքի եւ թէ վարկերու վրայ: Կ'ուզէ քաչալերել բարենորոգումները, զորս փրկութեան գլխաւոր միջոցը կը նկատէ, խիստ է ֆինանսական դրամագլուխին հանդէպ, կը նախընտրէ ձեռնարկներու դրամագլուխը, կ'ուզէ խուսափիլ ֆինանսական ձեռնարկներու ղեկավարներու չնորհուած մեծադումար հատուցումներէն, առաջքն առնելու համար չահագործումներու եւ գայթակղութիւններու:

ՄԷկ խօսքով՝ Ուաչինկթըն յարմարագոյն թեկնածուն ընտրած է Անգարայի դեսպանութեան համար:

ՕՐ ՔԸ ՕՐԻՆ

Մշակոյթի Նախարարութիւնն Ալ Հայաստան — Թուրքիա Կարհանին Մասնակից

Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման, երկու երկիրներուն միջեւ երկխօսութեան, գործակցութեան յանկարծայայտ տրամադրութիւնները վարակած են Հայաստանի մշակոյթի նախարարութիւնն ալ: Հաւանօրէն դրական երեւոյթ պէտք է նկատել ատիկա, քանի որ մանաւանդ վերջին տարիներուն նոյն նախարարութիւնը գործունէութեան այնքան ծաւալուն դաշտ ունենալով հանդերձ, կրաւորական մունչ դիտողի դերէն դուրս չէ ելած: Նոյնիսկ այն տպաւորութիւնը ստեղծելու չափ որ երկիրը մշակոյթի մարզին մէջ ընելիք չունի. ամէն բան կատարեալ է, կամ ա՛յն աստիճան անկատար որ նախարարութիւն մըն ալ չի կրնար կացութիւնը բարւոքել:

Ու յանկարծ Թուրքիոյ հետ գործակցելու պատրաստակամութիւնը, որուն տեղեակ պահուած է Անգարան: Նախարարուհի Յասմիկ Պօղոսեան յայտնած է թէ կ'ուզեն միասին աշխատանք ծրագրել, հասցնելու համար իրենց վէրբերէն ձերբազատած նոր սերունդներ: Ծրագիրներու դաշտերն ալ որոշուած են. Անիի աւերակներուն վերանորոգումը եւ Ախթամարի պատմական հնութիւնները:

Նախարարուհին գրեթէ կը կրկնէ թրքական յանկերգը. որպէս բազմադարեան համակեցութեան անցեալի ու հասարակաց կենցաղի ու ճաշակի տէր ժողովուրդներ, կարելի է միասնական ծրագիրներ մշակել շատ մարզերու մէջ. երաժշտութիւն, խոհանոց, գրականութիւն, նկարչութիւն, եւլն.: Ասոր հետ կը տեղեկացնէ թէ արդէն կը փափաքին Թուրքիոյ նիւթով փառատօն մը կազմակերպել ու թուրք գրականութեան գործեր հայերէնի թարգմանել:

Հարկ կա՞յ ըսելու որ առաջարկ - դիմումը անմիջապէս ընդունուած է թրքական կողմէն: Մշակոյթի նախարարը՝ Է. Կիւնայ հարցազրոյցի մը ընթացքին դրական արձագանգ տուած է Յ. Պօղոսեանի պատրաստակամութեան. ըսած է թէ անպայման կ'ուզեն գործակցիլ Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան հետ, Անիի եւ Ախթամարի ծրագիրներով:

Լա՛ւ կ'ըլլայ անկասկած. հայկական կողմը կրնայ թրքականին պակասները լրացնել պատմական կոթողները «նորոգելու» պատրուակով այլանդակելու, այդ բարիքէն անմասն մնացածները աղբատեղիի վերածելու մարզին մէջ: Իսկ Թուրքերը նախ թեթեւակի դժգոհութիւն մը կը յայտնեն «Անը»ի հանդիպակաց, հայկական ափէն բարահանքի պայթումներով ումն Գագիկ թագաւորի մայրաքաղաքին սելճուբեաց կոթողներուն կրած վնասին. յետոյ Մանուչէի մզկիթին մինարէին շուրին, որպէս բարեկամութեան յիշատակ, լուսանկարուելու կը հրաւիրեն Հայաստանի մշակոյթի նախարարութեան պատուիրակութիւնը:

Անիի մայր տաճարին գմբէթէն խոնաւ խիճ մը կը գլորի վարի տատասկներուն մէջ, մինչ միջազգային հաւրութիւնը խանդավառ կը ծափահարէ հաշտութեան այս բացառիկ երեւոյթը:

Երկիւղիէն ո՛չ խնձոր կ'իյնայ, ո՛չ ալ տանձ...

Թ. ԱՐՓԻ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

Սեպտ. 28 Կիրակի սրբալոյս միւռոնի օրհնութիւն կը կատարուի Ս. Էջմիածնի մէջ, նախագահութեամբ եւ ձեռամբ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

Ընդառաջելով անոր հրաւէրին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսը կը մասնակցի արարողութեան, ընկերակցութեամբ պատուիրակութեան մը: Ան բաղկացած կ'ըլլայ Գուէյթի եւ Ծոցի չրջանի կաթողիկոսական փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանէ, ԱՄՆ-ու Արեւելեան թեմի առաջնորդ Օշական Արք. Զոլոյեանէ:

Մաղեւ, 46 տարեկան, նախկին երեսփոխան կրեմլինամէտ Միացեալ Ռուսաստան կուսակցութեան:

Զէկիվ ՍԹԵՐՆՀԵԼ իսրայէլցի պատմաբանը որ ծանօթ եղած է իր ընդդիմութեան համար պաղեստինեան հողերու գաղթատիրութեան, վիրաւորուած է Սեպտ. 24էն 25ի գիչերը, ռումբի մը պայթումէն, իր քնակարանին մէջ, Երուսաղէմ: 73 տարեկան, վիրաւորուած է աջ սրունքէն:

«ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՄԻ ՓԱՆԻ ԷՋ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԻՑ

ՕԳՈՍՏՈՍ, 2008· ԳԱՆՆ

ԿԱՐԻՆ Ա· ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Օգոստոս 25, Երկուշաբթի·

Մինչեւ ծովափ իջնելը, սովորականի պէս, նստեցինք սուրճ խմելու: Իսկ քովի սեղանին գարեջուր էին խմում: Ռուս նաւագներ էին: Մէջին տարիքով եւ մօրուքաւորը նաւապը անգլերէնով խնդրեց լսանկարել ինձ ու Անահիտին: «Պոժալուստա»,– ասացի ես: Նաւապը անակնկալի եկած՝ չկարողացաւ զսպել իրեն· «Տվռիւ մատ» գոչեց նա անսահման իր ուրախութեամբ որ սովորաբար արտայայտում է նոյն բառերով, որոնք նայած յուզականութեան որակին՝ տարբեր են լինում երանգներով: Եւ ես, բնական է, պատասխանեցի նոյն ուրախութեամբ եւ յուզմունքով՝ «Մատ տվռիւ»:

«Վլադիմիրը»,– մօտեցաւ ու ներկայացաւ նա:

Սեղմեցի նրա ձեռքն ու ես էլ ներկայացայ:

«Ուրեմն, Հայ ես,– իմ անունից կռահեց նա եւ անմիջապէս ենթադրեց, որ յեղափոխութիւնից գլուխներն ազատածների սերնդից եմ:– Արքայակա՞ն անից էք, թէ նախարարական»,– փորձեց կռահել Վլադիմիրը՝ հատատ ինչ որ բաներ չփոթելով:

– Նախարարակա՛ն,– խօսքի մէջ մտաւ Գրիգոր Թոռնիկս որ մասնագիտանում է ծխնաբանական ճարտարագիտութեան մարզի մէջ:

– Գրիգորը իրաւացի է,– ասացի: Մեր թէ մենք չհասցրեցինք 17ից փախչել: Մազապուրծ եղանք 15ի Աղէտից:

– Ձերոնք կարողացան ազատուել սովետից,– ասաց Վլադիմիրը:– Մենք մի քանի տուփ ծխելիք ունենք: Աժան ենք տալու···

– Ծխողներ չենք,– պատասխանեցի:

– Սեվետից ազատուելը դժուար բան էր, չէ՞:

– Ի հարկէ··· Հիմա ազատագրուել ենք ինչպէս Հունգարիան իր 1956ով, Չեխոսլովաքիան իր 1968ով···

– Ամէն ինչ հասկանալի է,– ասաց Վլադիմիրը:– Աստւմ են իրր մենք էլ ենք ազատագրուել:

Մօտեցաւ մատուցողը որին բացատրել էի մեր նորածանօթ նաւագների ծխելիքի խնդիրը: Երեք խոշոր տուփ վերցրեց: Վճարեց: Հեռացաւ:

– Շնորհակալ եմ,– ձեռքը նորէն ինձ պարզեց Վլադիմիրը:

– Մի՛ հաւատաք, դեռ ոչ ոք չի ազատագրուել:

– Տվռիւ մատ – հրաժեշտ տուեց Վլադիմիրը:– 1956ն ու 1968ը ի՞նչ են 1937ի դիմաց: Մենք դեռ 37ի Չեկիստականն ենք:

– Մատ տվռիւ,– ասացի ես: Բարեյաջող նաւարկութիւն եմ մաղթում:

[...] Ի հարկէ, օրինաչափ էր ու բնական, երբ 1918ին Սարդարապատի ճակատամարտին թուրքական կանոնաւոր բանակը որ պինուած էր Լենին փաչայի ուղարկած ռազմամթերքով ու զէնքով, այնուհանդերձ չախչախիչ պարտութիւն կրեց: Մինչեւ հիմա կարսի թանգարանում ցուցադրւում է ռուսական օգնութիւնը Թուրքերին հասցրած վագոններից մէկը՝ համապատասխան մակագրութեամբ:

Սարդարապատի ճակատամարտին թուրք–ռուսական յեղափոխական կարմիր չարորակ ուռուցքը կտրելով՝ հատատուեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

«Մեր Հայրենիք···»ը առանց այլ եւ այլի ազատագրութեան մարտակոչից դարձաւ միակ Ազատ ու միակ Անկախ մեր հանրապետութեան փառերգը:

Իրրեւ փառերգ՝ նրա կեանքը տեւեց երկու տարի միայն: Վերականգնուեց ռուս–թուրքական յեղափոխութեան առանցքը եւ Սմոլնին իր բարեկամ թուրքական ուժի սպառնալիքով աքցանի մէջ առաւ մեր արարատեան հանրապետութեան օրինական իշխանութիւններին եւ նրանց ստիպեց երկիրը յանձնել կոմունիստ «Հայերին»: Այդ տեղի ունեցաւ 1920 թուականի Դեկտեմբեր 3ին եւ սովետահայ պատմագրութեան կեղծիքների չարքը սկսւում է մի յօրինուածքով, թէ Հայաստանը իր կամքով է վերստին յայտնուել դաղութային երբեմնի կարգավիճակի մէջ:

«Մեր Հայրենիք···»ն անցաւ ընդյատակ եւ չարունակեց ապրել ազգային յիշողութեան եւ մարդկանց սրտերի մէջ: 1940ականներին, երբ մի մատ երեխայ էի, իմ մեծ մայրերը ինձ համար երգում էին Ռափայէլ Պատկանեանի «Օրօրոցային»ը եւ «Մեր Հայրենիք···»ը: Յետոյ··· յետոյ յայտնուեցին ոմանք եւ փորձեցին ընդյատակից էլ կորցնել երբեմնի պետական մեր փառերգը, վերջնականապէս թաղել այն, փոխարէնը վարժեցնել որ պատանիներս, երիտասարդներս, ապա հասուն մարդիկ՝ զգաստ կանգնենք դաղութային խայտառակ հիմնը հնչելիս: Ոչ ոք չէր երգում: Փոխարէնը բարձրախօսներից էին սփռում ձայնագրուած երգը, եւ ներկաները պարզապէս բաց ու խուփ անում բերանները [...]:

Իսկ ես չկարողացայ զսպել արցունքս, եւ փղձկացի, քանի որ 1988ը դառնում էր «Մեր Հայրենիք···»ի եւ եռագոյնի վերահաստատման տարի: Երկուսն էլ դուրս ելան խորը ընդյատակից··· Բանից պարզուեց որ սերունդները բերել ու մինչեւ 21րդ դարաշեմին են հասցրել իրենց սրտի խորքերում անթեղուած ազատութեան ոգին··· Ազգային մեր դիտակցութեան մէջ արդէն գերիշխում էր այն ճշմարտութիւնը, թէ 1920ը եղել է բարբարոս կայսրութիւնների փոխադարձ չահերի հաստատման եւ իրար մէջ մեր երկիրը բաժան–բաժան անելու տարի:

Ռուսաստանը եւ Թուրքիան բզիկ բզիկ արեցին մեր արարատեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Ամենամեծ պատառը՝ Կարսի նահանգը նուիրաբերուեց յեղափոխական կարմրագրօղ Թուրքիային··· Ինչո՞ւ··· Կարծում եմ այն պատճառով որ Թուրքիան իր վրայ վերցրեց Անատոլիայի եւ Հայկական Տաւրոսի վրայ Հայ էթնիկ խնդիրը յաղողութեամբ եւ սպառիչ լուծելու գործը: Երկու խոշոր պատառ էլ նուիրաբերուեց մինչեւ այդ ընդհանրապէս գոյութիւն չունեցող եւ սովետածին ու յօրինուած ժողովրդով մի հանրապետութեան··· Կարող էր յօրուռուած լինել նաեւ հինգերորդ մի կտոր, եթէ Գարեգին Նժդեհը չջախջախէր Սիւնիք ներխուժող ռուսական բանուորագիւղացիական կարմիր բանակը: Հայաստանը ընդհանրապէս երկրի երեսից վերացնելու ծրագիրը խափանող այդ յաղթանակի գնահատականը նրա համար եղաւ կոմունիստների օրօք ամբողջ կեանքը մինչեւ մահ Գոլկազ–ում տառապելը: Ինչպէս նաեւ յետմահու նրա յիշատակի նուաստացումը··· երբ իր անունով կոչուող հրապարակի վրայ տիրակալութիւն է անում բացառապէս յեղափոխական եւ լենինեան Սուրէն Սպանդարեանի արձանը: Այս մէկն էլ «բացարձակ դեմոկրատիա» եւ նոյնքան «բացարձակ անկախութիւն» ունեցող այսօրուայ հանրապետութեան իրականութեան մէջ:

Օգոստոս 26, Երեքշաբթի·

[...] Ծովափի արմաւենիների չուքի տակ նստած, իմ մտորումներիս մէջ էի, երբ քովս նստեց ճերմակազգեստ ու չա՛տ ծեր մի կին: Ձեռնափայտը ծալեց ու դրեց պատուսակը: Ինչ որ բան խօսեց քթի տակ: Մտածեցի ոտքի ելնել ու հեռանալ, բայց կարող էի վիրաւորել այդ կնոջ ինքնասիրութիւնը: Նորէն ամփոփուեցի մտքերիս մէջ:

Իսկ ես մտածում էի, թէ ինչպէս եղաւ որ 1988ը կարողացան կաթուածահար անել:

Մոսկովեան սատրապը արդելեց թէ՛ այն ճշմարտութիւնը որ «Հայրենիքը մերն է···» եւ թէ՛ մեր եռագոյնը: «Ամենայն Հայոց» յորջորջուող մէկը հեռատեսիլով ժամ ու կէս բացատրում էր, թէ ինչո՞ւ չի կարելի եռագոյն դրօշ ունենալ: Եռագոյնը իրրեւ կրծքանշան կրողներին սկսեցին ձերբակալել ու քաղաքական ոստիկանութեան քննչական մեկուսարաններում «բացատրակաւ աշխատանք տանել» ձերբակալուածների հետ: Եւ սովորական մի ապրիլեան սատրապ, որ չուզեց դոնէ իր հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ կանգնել ժողովրդի կողքին, լինել ազգային ոգեղէնութեամբ ապրող ժողովրդի հետ, մի քանի տարի անց հռչակուելու էր իրրեւ նոյն այդ ժողովրդի ազգային հերոս···

Եթէ սա յաղողութեամբ կաթուածահար արեց 1988ը, ապա նրան փոխարինած նորանոր սատրապներ ընդհանրապէս սպաննեցին 88ը:

– Ca va, Monsieur ?

Առանց պատասխանի սպասելու հարեւանուհիս ներկայացրեց իր բոլոր հիւանդութիւնները, հետաքրքիր դատողութիւններ արեց օդեղանակի մասին, պատմեց որ գոնէ չաբաթը երեք անգամ բարձունքի վրայ գտնուող իր տնից ծով է գալիս, բայց միայն օդ չնչելու համար: Յետոյ յանկարծ ինքն իրեն ընդհատեց ու հարցում արեց, թէ ինչո՛ւ չեմ արձագանգում իրեն: Ասացի որ իրեն չատ լաւ հասկանում եմ, բայց խօսելու վարժութիւն չունեմ: Իսկ անգլերէն գիտե՞մ արդեօք, հետաքրքրուեց չա՛տ ծեր կինը: Վիճակը նոյնն է, խոստովանեցի ես: «Ես ընդհանրապէս չգիտեմ»,– ուրախացած ասաց կինը: Յետոյ պատմեց որ Մարսէյլից Եբեսուն տարի առաջ տեղափոխուել է Գանն· որ զաւակներն ու թոռները յաճախ եկ այցելում իրեն··· Բայց ինչ որ մի լեզու գոնէ գիտե՞մ, նորէն հետաքրքրուեց նա: «Ռուսերէն,– պատասխանեցի:– Կարողանում եմ նաեւ խօսել որոշ չափով»: «Ուրեմն, ոչ մի լեզու չգիտես»,– եզրակացրեց նա: Ես իմ լեզուն գիտեմ, բացատրեցի ես:

Նա ծալած ձեռնափայտը ուղղեց, պայուսակը վերցրեց ու ոտքի ելաւ: Շատ ծեր, փոքրացած կին էր: «Գնամ,– ասաց նա:– Կը տեսնուենք»: «Յաեսութիւն,– ասացի: Եւ առողջութիւն եմ մաղթում»:

Երկու քայլ արեց, կանգնեց, ձեռնափայտը ուղղեց վրաս ու կշտամբեց· «Զաասցիր, թէ որն է քո լեզուն··· Դու լեզու չունես, չէ՞···»:

«Իմ լեզուն հայերէնն է»,– վրդովուած պատասխանեցի ես:

Կինը չարացած նայեց վրաս:

Ինչո՞ւ մէկէն ի մէկ չըսիր,– հայերէն ասաց նա:– Ժամանակ կորսընցուցինք··· Ըսածներս մոռցի՛ր ··· Ես չատ առողջ եմ··· մորալս տեղն է,– նա ցոյց տուեց գլուխը:– Աչքերս կը տեսնեն··· սիրաս բան մը չունի··· Իննսուներկու տարեկաշ եմ··· ամէն բանս տեղն է··· au revoir,– Ֆրանսերէն հրաժեշտ տուեց եւ թեթեւաքայլ հեռացաւ:

···88–ը սպաննուեց:

Թէեւ հանրապետութեան նախագահը չկարողացաւ խոչընդոտել մեր եռագոյնը, փառերգն ու զինանշանը վերականգնելուն, բայց նրան յաջողուեց հաստատութեան որոշակի չրջանակների մէջ տեղութիւն ներարկել ազգային պետութեան խորհրդանիշերի նկատմամբ:

Առաջին հարուածն տանալու էր զինանշանը: Եւ «մտաւորական» զանգուածը նետուեց մի նոր զինանշան յօրինելու անպարկեշտ գործը գլուխ բերելու: Փորձ եղաւ կառչել Մարտիրոս Սարեանի հեղինակութիւնից, անտեղեակ որ Սարեանի «Փիւնիկեան արմաւենին», «Բորենիները» կամ «Կոստանդնուպոլիս· Շներ» կտաւների դիմաց նկարիչի գծած զինանշանը լումայի արժէք չունէր ո՛չ իրրեւ արուեստի գործ եւ ո՛չ էլ իրրեւ ազգային պետութեան խորհրդանիշ:

Այնուհանդերձ, մենք անցանք այդ փորձութիւնը եւ ազգային զինանշանը առայժմ մերն է, մեր հայրենիքին···

(Շար· 2)

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

◆ Կիրակի, Սեպտեմբեր 7ին, Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ Մայնցի Հայ համայնքի հայկական միօրեայ դպրոցի ուսումնական նոր տարեշրջանի բացման հանդիսութիւնը: Հանդիսութեան սկիզբը դպրոցի աշակերտները ուսուցչուհի Կարինէ Հայրապետեանի ղեկավարութեամբ բեմադրեցին «Մկներու ժողովը» հէքեաթը: Այնուհետեւ համայնքի առենապետ տոքթ. Սուրէն Պօղոսեան իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնն արտայայտեց դպրոցի ունեցած յաջողութիւններուն համար: Հանդիսութեան ատարին չրջանի հոգեւոր հովիւ Սրբուվրէ վրդ· Խաչանեան իր օրհնութեան եւ չնորհակալութեան խօսքն ուղղեց տիկ· Կարինէ Հայրապետեանին եւ միւս ուսուցիչներուն իրենց տարած աշխատանքին եւ նուիրեալ ծառայութեան համար: Այնուհետեւ աշակերտներուն յանձնեց անցած տարեշրջանի ատարական վկայականները:

◆ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10ին Քէօլնի Առաջնորդարան այցելեցին Գերմանիոյ Հիւսիս–Հռենոսեան նահանգի Մլ–եկեղեցական յանձնախումբին չուրջ 40 անդամներ, որոնք կը ներկայացնէին քաղաքական ու կաթողիկէ, ինչպէս նաեւ Ղպտի, Եթովպական, Ասորի, Ռուս, Սերպ, Յոյն եւ այլ եկեղեցիներ: Հիւրերը նախ այցելեցին «Սուրբ Սահակ–Մեսրոպ» առաջնորդանիստ եկեղեցին, ուր Թեմիս առաջնորդ Գարեգին արք· Պեքճեանի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցաւ երեկոյեան եւ հանգստեան ժամերգութիւն, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ քոյր եկեղեցիները: Ժամերգութենէ ետք Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ հիւրերուն եւ տեղացի հոգեւորականներուն հանդիպումը: Ներկաները ողջունելով Առաջնորդ Հայրը ներկայացուց Թեմիս գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ դաւանութիւնն ու ներկայ վիճակը Գերմանիոյ մէջ: Ապա ներկաները ողջունեցին Գերմանիոյ Հայ Կաթոլիկ Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Ռաֆայէլ Ծ· Վրդ· Մանուկեանը, Գերմանիոյ Ասորի Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Ֆիլիպոս Ծ· Վրդ· Ալթունը, Գերմանիոյ Ղպտի Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Մարկոս Ծ· Վրդ· Ֆաուզին, Գերմանիոյ Եթովպական Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Պետրոս Ծ· Վրդ· Ասֆահան, Գերմանիոյ Ռուս Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Վլատիմիր Ծ· Վրդ· Ռոմանովը, Գերմանիոյ Սերպ Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Վլատիմիր Ծ· Վրդ· Ռատիչեւիչը, Գերմանիոյ Յոյն Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Գրիգորիոս Ծ· Վրդ· Գրիգորիատիսը, Գերմանիոյ Հայ Աւետարանական Համայնքի ներկայացուցիչ Տ· Վահան Ծ· Վրդ· Ալեքսանեանը,

կեղեցիներու ներկայացուցիչները:

Ժամերգութեան աւարտին ներկաներուն իր խօսքն ուղղեց առաջնորդ Գարեգին արք., ուր ան իր ուրախութիւնն արտայայտեց Միջեկեղեցական յանձնախումբի անդամներուն Առաջնորդարան այցելութեան առիթով: Յոյս յայտնեց, որ փոխադարձ այցելութիւնները պիտի նպաստեն, որպէսզի քրիստոնեայ քոյր եկեղեցիները մօտէն ծանօթանան իրարու, զգան եւ ըմբռնեն, որ ունեցած առանձնայատկութիւններով հանդերձ իրենք մէկ են հաւատքով ի Քրիստոս Յիսուս: Յանուն ներկաներու պատասխան խօսքով հանդէս եկաւ Ղպտի եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Տամիան եպիսկոպոս:

Այնուհետեւ հիւրերը առաջնորդուեցան Քէօլնի Հայ համայնքին հանդիսասրահը, ուր տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն-ընթրիք, որուն համադամ ճաշերը պատրաստուած էին Քէօլնի Հայ համայնքի վարչութեան Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ: Ընթրիքէն առաջ համայնքի առենապետուհի օրդ. Մինու Նիքբայ ներկայացուց Քէօլնի Հայ համայնքը: Իսկ ընթրիքէն ետք Սերովբէ վրդ. Խաչանեան գերմաներէն լեզուով ներկայացուց Հայ եկեղեցին եւ Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդարանը, անոնց կառոյցն ու գործունէութիւնը, որմէ ետք պատասխանեց ներկաներու չարք մը հարցումներուն:

◆ Սեպտեմբեր 12ին տեղի ունեցաւ Հայկական բարեգործական ընդհանուր միութեան Ֆրանքֆուրթի գրասենեակի բացումը եւ օրհնութիւնը: Այս առիթով Ֆրանքֆուրթ ժամանած էին Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գարեգին արք. Պեքճեան, ընկերակցութեամբ՝ չբրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ վրդ. Խաչանեանի, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեան, Բարեգործականի Եւրոպայի պատասխանատու Ալէքսի Կէօվճեան, Գերմանահայոց կեդրոնական խորհուրդի ատենապետ տոքթ. Շաւարշ Յովասափեան եւ բազմաթիւ հիւրեր Գերմանիայէն բայց նաեւ այլ երկիրներէ: Հ.Բ.Ը. միութեան Ֆրանքֆուրթի գրասենեակը կը բացուի համագործակցութեամբ եւ օժանդակութեամբ Հայ-գերմանական ՀԱՅՃԿ Ուսանողական ակումբին:

Գրասենեակի բացման հանդիսութիւնը սկսաւ Ուսանողական ակումբի ատենապետ պրն. Կարէն Նաւոյեանի բարեգալստեան խօսքով: Այնուհետեւ օրհնութեան խօսք արտասանեց Գարեգին արք. Պեքճեան՝ իր ուրախութիւնն արտայայտելով, որ Սփիւռքի մէջ ամենակարեւոր հաստատութիւններէն մէկը՝ Հայկական բարեգործական ընդհանուր միութիւնը գրասենեակ կը բանայ Գերմանիոյ մէջ: Առաջնորդը անդրադարձաւ Բարեգործականի չուրջ հարիւրամեայ ազգանպաստ գործունէութեան եւ ուրախութիւն յայտնեց, որ Բարեգործականն ու Հայ եկեղեցին ձեռք-ձեռքի ու ներդաշնակ համագործակցութեամբ կը շարունակեն իրենց առաքելութիւնը ի չահ եւ ի ծառայութիւն հայ հաւաքականութեան:

Օրհնութեան խօսքէն ետք տեղի ունեցաւ Տնօրհնէքի արարողութիւն, որմէ ետք Բարեգործականի Եւրոպայի պատասխանատու պրն. Ա. Կէօվճեան բացատրութիւններ տուաւ գրասենեակի բացման նպատակներու եւ ծրագիրներու մասին: Ան իր մասնաւոր ուրախութիւնն արտայայտեց, որ գրասենեակը կը բացուի համագործակցութեամբ հայ-գերմանական Ուսանողական ակումբի՝ նկատելով, որ հայ երիտասարդը, մանաւանդ հայ ուսանող երիտասարդը, միշտ ալ վայելած է Բարեգործականի մասնաւոր ուշադրութիւնը եւ այդպէս ալ պիտի մնայ նաեւ յետ այսու: Գրասենեակի բացման առիթով իր ուրախութիւնն արտայայտեց նաեւ Հայաստանի դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեան եւ յայտնեց Դեսպանութեան համագործակցութեան պատրաստակամութիւնը:

Երեկոյեան մօտակայ Հանաու քաղաքի գեղատեսիլ ամրոցի մէջ, տեղի ունեցաւ ճոխ հիւրասիրութիւն-ընթրիք, որուն հրաւիրուած էին չուրջ 130 հայ եւ օտար հիւրեր: Նախքան ընթրիքը հայկական դասական ու ժողովրդական երգերու սքանչելի կատարմամբ հանդէս եկաւ յատկապէս այս առիթով Հայաստանէն ժամանած աղջիկներու «Լոյս» համոյթը:

◆ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13ին Գերմանիոյ Կիսըն քաղաքի հայ համայնքի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ զրական երեկոյ մը: Բանախօսն էր Պոլիսէն եկող յայտնի գիւղագիր եւ հրատարակիչ պրն. Մկրտիչ Մարկոսեան:

Գրական երեկոն բացուեցաւ չբջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ վրդ. Խաչանեանի բացման խօսքով: Ապա Թեմական խորհուրդի անդամ տոքթ. Սարգիս Ատամ Ներկաներուն ծանօթացուց Մկրտիչ Մարկոսեան մարդն ու գրողը, որմէ ետք ներկաները ուշադրութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ ունկնդրեցին պրն. Մարկոսեանի խօսքը, որով ան ներկայացուց իր գիրքերը, գանոնք գրելու եւ հրատարակելու

ՄՈՍԿՈՒԱ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի 100ՐԴ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14ին, Մոսկուայի Զմալովոյի մարմնամարզական հիմնարկին մէջ տեղի ունեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի 100րդ մասնաճիւղին հիմնադրութեան ժողովը:

Ժողովը կը հովանաւորէր Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կեդրոնական վարչութիւնը, որուն կազմէն ներկայ էին կարպիս Գապասաքալեան եւ Յարութիւն Յարութիւնեան: Ներկայ էին նորաստեղծ մասնաճիւղի անդամները, որոնք մօտիկ անցեալին միութենական գործօն անդամներ եղած են Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Հայաստանի մէջ: Այժմ անոնք կայք հաստատելով Մոսկուայի մէջ, չէին կրնար հեռու մնալ իրենց երկրորդ ընտանիքի երդիքէն:

Հիմնադիր ժողովին բացումը տեղի ունեցաւ երեկոյեան ժամը 6ին: Գարլօ Պէրպէրեան բարի գալստեան խօսք ուղղեց ներկաներուն եւ հակիրճ ձեւով հիմնաւորեց նորաստեղծ մասնաճիւղի անդամներուն փափաքը՝ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մասնաճիւղ մը ունենալու եւ անոր ճամբով հայանուէր գործ կատարելու: Այս առիթով ան կարդաց անդամներուն անունով պատրաստուած այն դիմումնագիրը, որ օրին յղուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան՝ միանալու համար միութեան մեծ ընտանիքին:

Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր կանոնագրութեան հիմամբ կատարեց կարգ մը հաստատումներ, որոնցմէ ետք ժողովը ստացաւ իր օրինական ընթացքը:

Ներկաներէն ոմանք առաջարկներ ներկայացուցին ապագայ գործունէութեան համար, ապա միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ ՀՄԸՄ-ի Մոսկուայի մասնաճիւղի անդրանիկ վարչութիւնը՝ հետեւեալ եղբայրներէ.- Տէր Մարտիրոս քհնյ. Պէրպէրեան, Փիէր Օհաննէս, Գարլօ Պէրպէրեան, Դրօ Գնտոյեան, Զարեհ Մուրատեան, Վազգէն Սարուխանեան, Սարգիս Առաքելեան, Արման Առաքելեան եւ Գիմ Կարապետեան:

Ընտրութենէն ետք, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան ատենադպիր Կարպիս Գապասաքալեան միութեան դրօշակը յանձնեց նորընտիր վարչութեան ատենապետին՝ Փիէր Օհաննէսին, յանձնարարելով ներկաներուն, որ այս առիթով վերանորոգեն հայ ժողովուրդի ծառայութեան իրենց ուխտը եւ սրբութեամբ պահեն դրօշակը ու անոր մէջ խտացած արժէքները: Կեդրոնական վարչութեան անդամ Յարութիւն Յարութիւնեան, իր կարգին, միութեան ընդհանուր Ծրագիր - Կանոնագիրը յանձնեց Տէր Մարտիրոս քհնյ. Պէրպէրեանին, թելադրելով որ մասնաճիւղը անչեղ ու անսասան յանձնառութեամբ գործէ իրականացնելու համար միութեան նպատակները:

Ժողովի աւարտին, հանդամանաւոր խօսքեր փոխանցեցին Կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչները, որոնք առաջին հերթին շնորհաւորեցին կատարուած յանձնառութիւնը եւ ներկաները հրաւիրեցին վճռակամ ու միութենական բարձր գիտակցութեամբ գործելու եւ խոր հաւատքով չարունակելու սկսուած գործը: Անոնք չեշտեցին, որ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի 100րդ մասնաճիւղին հիմնադրութիւնը պատահական օրէն չէ զուգադիպիր միութեան հիմնադրութեան 90ամեակին, այլ ան պատգամ մըն է հիմնադիրներու անբասիր հաւատքով ու կամքով կերտելու նոր 90ամեակներ՝ միշտ հաւատարիմ միութեան վեհապանծ նշանաբանին՝ «Բարձրացի՛ր - բարձրացո՛ւր»ին:

Ժողովը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով, նոր նուաճումներու եւ յաղթանակներու տեսիլքով:

Աւերակներուն Մէջ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Երբեմն մխիթարութիւնը փոխանակ մեզմէ իրենց հասնելու, իրենցմէ մեզի կու գար. երկու պողպատի պէս պինդ եւ ճկուն բազուկները ծալած կուրծքին վրայ, երիտասարդ մը կը մօտենար մեզի եւ իր աչքերը անահմանն գոհունակութեամբ կը ժպտէին: Կը զգայինք որ այդ մէկը իր պարտականութիւնը կատարած վինուորի հանդարտութիւնով պատրաստ էր խաղաղութեամբ մեռնելու եւ անարդար դատաստանի մը բոլոր խստութիւնները անկարող էին իր հոգեկան անխռովը վրդովելու: Ոմանք տրտնջալու բայց հանդարտ էին, եւ ոմանց մէջ վրէժի զգացումը դեռ արծարծուած եւ սաստիկ էր: Այս վերջիններուն դէմքերուն մկանունքները պրկուած ու գալարուած էին, աչքերնին լեցուն էր մթին թշնամութիւնով, բայց ինչ որ ամէնէն աւելի դժուար դրութեան մէջ կը դնէր, ու չէինք գիտնար թէ ի՛նչ դիրք պէտք է բռնէինք, իրենց յանկարծակի ըմբոստութիւններն էին, որոնք յառաջ կը բերէին պահապաններու կողմէ խստութիւններու կրկնապատկում, եւ ատով մեր այցելութիւնները կը դժուարանային չափազանց:

Օր մը երբ զապթիյէին ստիպումներուն վրայ կ'աճապարէինք մեկնելու, յանկարծ անկիւնէ մը մէկը գոչեց.

– Գիտէ՞ք մենք ինչո՞ւ այս պալատին մէջ ենք... կեցցէ՛ հիւրերիյէքը՛...

Բազմաթիւ հեգնական քրքիջներ պատասխանեցին իրեն ու բազմաթիւ ձայներ կրկնեցին.

«Կեցցէ՛ հիւրերիյէքը՛...»:

Զապթիյէն կատաղած, մտրակը բարձրացուց եւ խելակորոյս, փնտռեց այն որ առաջին անգամ արտասանած էր հեգնական բացագանչութիւնը: Բայց յանկարծ խաղաղութիւնը իջած էր ամէնուն վրայ. եւ այնպիսի արտայայտութենէ պուրկ դիմակներ ստացած էին որ անկարելի էր դուշակել իրենց մէջ եռուզեռող զգացումները: Մենք իսկ տարուած էինք խորհելու թէ սրահէն դուրս անցած էր այդ դէպքը:

Մեր խօսակցութիւնը քանտարկեալներու հետ մէկ քանի պայմանադրական եզրերու մէջ կ'ամփոփուէր. բայց ինչ չե՛ր չէին լսեր այդ սովորական խօսքերուն մէջ. մեր ձայնին չեչտը, մեր վանկերուն արտասանութիւնը ինքնին կը ստանային, գրեթէ անգիտակցաբար, այն իմաստները որ մեր մտածումին մէջ էին:

– Ձերմակեղէնի պէտք ունի՞ք... ֆինձիը վերջացա՞ւ. տենդ ունի՞ք...

Նայուածքնին հեռու, մտքերնին բացակայ, ուղղակի չէին պատասխաներ եւ համակերպութիւնով կը ժպտէին:

Մեր ձայնը լսած էին եւ գիտէին որ կ'ուզէինք լսել.

– Համբերեցէ՛ք եւ յուսացէ՛ք. վերջ ի վերջոյ արդարութիւն պիտի ըլլայ ձեզի, որ ձեր կրած բոլոր նուաստութիւնները պիտի փոխարինուին ձեր վեհանձնութեան եւ ձեր արիութեան արժանի գնահատումներով:

Ատանա եղած ատենս, մեր ձեռնարկած բոլոր գործերուն մէջ քանտի այցելութիւնը ամէնէն դժուարն էր, ամէնէն աւելի պաշարուած խրթնութիւններով, բայց միւս կողմէ ամէնէն սրտապնդողը եւ ամէնէն աւելի մեզ եռանդ ներշնչողը. զոնէ հոն՝ չէինք տեսնար զարնուածներ, պարտուածներ եւ հլուներ:

Բոլորն անոնք որ պէնք ի ձեռին գտնուած էին կամ նշմարուած էին ազէտի օրերուն մէջ, բանտն էին: Բոլոր անոնք որ իրենց կուրծքը զարձուցած էին թշնամիին, հոն էին. երիտասարդ եւ կեանքով լեցուն, աչքերնին վառուած կենսական եռանդով եւ պատրաստ՝ իրենց արձակելու առաջին օրէն իսկ վերստեղծելու կեանքը եւ խանդավառութիւնը այդ աւերակ դարձած քաղաքին մէջ: Ի՛նչ խանդաղատանքով եւ ի՛նչ դուրդուրանքով կը հսկէինք իրենց ճակատագրին վրայ: Պոլիսէն եկած ամէն մէկ լուր փոխն ի փոխ յոյսով եւ դողով կը լեցնէր մեզ. եւ երբ լաւ լուր մը ունենայինք հաղորդելիք, անտեսելով բոլոր դժուարութիւնները, կը դիմէինք իրենց ու միշտ դաժան զապթիյէին ներկայութեան, կը ջանայինք մեր յոյսը, մեր դոյզն յոյսը ներշնչել անոնց:

– Ո՛վ ձերմակեղէնի պէտք ունի...:

Մեր ձեռքերը կը դողդողային անուններ արձանագրած ատեններս. մեր աչքերը կը ժպտէին եւ անոնք կը հասկնային ու միշտ սեւ, խորունկ ու տխրագին նայուածքներու մէջ, ուրախութիւնը կը ծագէր արշալոյսի նման:

(Շար. 45)

FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

26 septembre au 3 octobre Parc Chanot

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE, présente

UN

PAVILLON ARMENIE

Grande allée, Esplanade Palais des Congrès

VENDREDI 3 OCTOBRE

JOURNEE OFFICIELLE DE L'ARMENIE

—**11h30** : Visite officielle du Pavillon en présence de :
— Jean-Noêl GUERINI, Sénateur, Président du Conseil Général des Bouches-du-Rhône;
Michel KERSTER, Président Directeur de la SAFIM;
— Hamlet GASPARIAN, Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France;
— Armen SANTROSSIAN, Maire de Dilidjan, avec l'invité d'honneur :
— André MANOUKIAN, Auteur-Compositeur, Membre du Jury de la Nouvelle Star sur M6.

—**15h30** : Conférence -débat organisée par la Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-arménienne :

«INVESTIR EN ARMENIE»

avec la participation d'Angèle MELKONIAN, Présidente, le Cabinet «Grant THORNTON», Jean-Yves GUIEU, F. PAPAZIAN, Lévon DJOLAKIAN.

—**18h** : Animation sur le Pavillon :
Orchestre «HAIG» — Musique, danses, chants

ARMENIE 2008

Demandez notre brochure ARMENIE 2008.

Vous y trouverez différentes formules de séjours à la carte, de circuits accompagnés et extension au Karabagh.

● SABERATOURS
Le spécialiste des voyages en Arménie
11 rue des Pyramides
75001 PARIS
☎ 01.42.61.51.13
e-mail : armenie@saberatours.fr

● SEVAN VOYAGES
48 Cour de la Liberté
69003 LYON
☎ 04.78.60.13.66
e-mail : sevan@selectour.com

● WASTEELS VOYAGES
67 La Canebière
13001 MARSEILLE
☎ 04.95.09.30.60
e-mail : marseille@wasteels.fr

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կը տեղեկացնէ որ բացառաբար եւ Սուրբ Միւռոնի օրհնութեան պատճառաւ պատարագ տեղի պիտի չունենայ՝

Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին :

Սակայն, եկեղեցին բաց կը մնայ անոնց համար որոնք կը փափաքին մոմ մը վառել եւ աղօթել Յովհաննէս Յովհաննէսեան սարկաւագի հոգիի հանգստեան համար :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17, ժամը 20ին

Արնուվիլի Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահը

ԱՍՈՒԼԻՍ

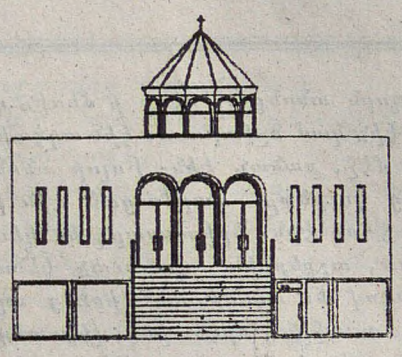
նուիրուած

ՀԱՑՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆ–ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՑԵՐԷՆ
ԵՐԲ – ԻՆՉՈՒ – ԱՅՍՕՐ

կը լուսաբանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԼՏԵԱՆ

80ème ANNIVERSAIRE

DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

DE PARIS ISSY-LES-MOULINEAUX

1928 ——— 2008

PROGRAMME

—— **SAMEDI 27 septembre de 14h à 18h :**
« L'EGLISE EN FETE »
Place de la Mairie d'Issy-les-Moulineaux
Expo-photos — Animation — Jeux pour les enfants avec de nombreux lots et goûter — Spectacle — Mimes — Concert public et danses arméniennes

—— **DIMANCHE 28 septembre à 10h30 :**
« L'EGLISE DANS LA CITE »
Célébration officielle à l'Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— **Du Vendredi 26 septembre au Lundi 6 octobre :**
EXPOSITION DE PEINTURES
à l'Espace Boullée.
Bienvenue à tous — Infos : www.eeaissy.com — Tél. : 01.47.36.02.50

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 27
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳԷՈՐԳԱՑ
ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ,
ԱԴՈՍՏՈՍԻ ԵՒ ՌՈՄԱՆՈՍԻ
ԵՐԳԵՑՈՂԻՆ

ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի :

կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին :

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 28
ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻ

ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի :

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին :

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ
ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի 35րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ : Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին : Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն :

LA
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville
présente

«SUR LE CHEMIN DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»** de la M.A.J.C.
venue tout spécialement de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités
du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Sous le patronage de l'Eglise Apostolique Arménienne

COURS PROMOTIONNELS GRATUITS D'ARMENIEN
PAR LA METHODE AUDIOVISUELLE
de Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
pour les enfants non-arménophones de 8 à 13 ans

TOUS LES SAMEDIS de 15 à 17h.
A partir du **Samedi 27 septembre.**

L'approche pédagogique repose sur des jeux de rôles stimulants avec des dialogues d'une progression étudiée. Les élèves mémorisent les mots et des structures linguistiques à leur insu, jusqu'à être capable de tenir une conversation simple de la vie courante.

LES COURS DEBUTERONT LE SAMEDI 27 SEPTEMBRE

Inscrire les élèves en téléphonant au numéro 01.43.59.67.03 et se présenter le jour même au 15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԱՐՉԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Արնուվիլ–Լէ–Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրէ համայնքի ծխականները եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութեան, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28ին :

Առաւօտեան ժամը 10·30ին կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներուն, բարեբարձերուն եւ երախտաւորներուն հոգիներուն ի հանգիստ : Մասնաւոր հոգեհանգստեան աղօթք պիտի կատարուի նաեւ եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ա. Քհյ. Ժամկոչեանի հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ :

Ժամը 13ին, Արնուվիլի «Հրանդ Տինք» վարժարանի «Օսկեան» հանդիսասրահէն ներս կը տրուի համայնքային հաշ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, ԿՈՐԻՆ բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք :

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի հայութեան ընկերա–տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ բնտանիքներու մօտ : Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չտապ կարիք կայ :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վերահասութեան :

Հայ բնտանիքին, մանաւանդ հայ մանուկին ձեռք երկարելու մեր կոչումը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան :

Օգնե՛նք վերահասութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս ղժուարին կացութենէն դուրս գալու համար :

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

Վերապահեցէ՛ք
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30–Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱԼԱՅՈՎ

կը տօնեն միութեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէսինի Թոպոկանի սրահներուն մէջ :

ԿՐ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԹԱՋԱՁԵՒԵԼ :

Date à retenir

PARIS

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

***

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE
le **22 NOVEMBRE.**
Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
MARDI
30 SEPTEMBRE
2008

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (e-mail) : jhavatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

84ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 22.040 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 84e ANNEE — N° 22.040

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ԵՒ ԴՐԱՑԻՆԵՐ»

«Լքոնոմիսթ» (Սեպտ. 27) չաբաթաթերթին ալ այս խորագիրով անդրադարձած է Հայաստան – Թուրքիա մերձեցումի քաղաքականութեան փորձին: Ցայտարար նշանը Թուրքիոյ նախագահին երեւան այցը կը նկատուի, Ս. Սարգսեանի հրաւէրին վրայ: Հետաքրքրականը հետեւեալ մատնանշումն է. «Հայաստանի հետ հաշտութիւնը Թուրքիոյ չրջապային հզօրութիւնը կ'աւելցնէ. նաեւ՝ կրնայ անզօրացնել ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին յղուած Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը: Այս վերջին կէտը դժգոհութիւն կը պատճառէ Սփիւռքին որ հետամուտ է նոյն ճանաչումին»:

«Լքոնոմիսթ»ի մատնանշումը մեծ իրատեսութեան չէր կարօտեր, քանի որ թրքական լրատուիւներ իսկ բայէ ի բաց դրեցին այդ մասին. ըսին թէ Անգարա առնուազն ժամանակ կը չահի Ցեղասպանութեան հարցին մէջ, աչխարհին այն պատկերը տալով թէ Հայաստանի հետ հարցերը կարգադրութեան ճամբու մէջ մտած են եւ երրորդ երկիրներու միջամտութիւնը աւելորդ է:

Զարմանալին ու անհասկնալին երեւանի ընթացքն է որ խաղով ու պարով կ'ընդառաջէ միայն թրքանպաստ կարգադրութեան մէջ իրեն յանձնուած դերը կատարելու: «Առումի'տար»ի այս նորագոյն փուլին հետաքրքրական է հակասութեան հետեւեալ երեւոյթը. մէկ կողմէն երեւան Սփիւռքին հոգածութեան տրամադրութիւն կը յայտնէ, յատուկ նախարարութիւն կը ծրագրէ, միւս կողմէն առանց տատամսելու կ'իւրացնէ այդ նոյն ըմփիւռքին հակադրուելու, ազգային կարեւորագոյն պահակտումի տանող թրքական քաղաքականութիւնը:

ՏՆԻՔ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲՈՂՈՔԸ

Հ. Տինքի ընտանիքին վճռատրանները Դատախազներու և դատաւորներու բարձրագոյն մարմնին բողոք յայտնած են Երզնկայի վարչական տեսանի դատաւորներուն ընթացքին առընչութեամբ. այս վերջինները մերժած են պոլսոյ ապահովութեան տնօրէն ձերբակի եւ ութ ոստիկանի հարցաքննութեան արտօնութիւն տալ, մինչ անոնց դէմ հետաքննութիւն բացուած էր, իրենց անմիութեամբ ոճիրին մէջ դեր ունենալու ամբաստանութեամբ:

Բողոքի դիմումնագրով ըսուած է թէ դատաւորները հարկաւոր արտօնութիւնը մերժելով կողմնակալ կեցուածք արտայայտած են ու Սահմանադրութեան, օրէնքներու դէմ չարժած: Մինչդեռ, քննիչները թէ՛ ձերբակի, թէ ութ ոստիկաններուն մասին իրենց հետաքննութեամբ անոց պատասխանատուութեան բաժինը ստուգած էին:

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 27ին Գարեգին Բ.ի հրաւէրով Միւռոնօրհնութեան ներկայ գտնուելու համար Երեւան գացած է Կ. Պոլսոյ տիեզերական պատրիարք Պարթողոմէոս Ա., պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ: Սեպտ. 28ին, ներկայ գտնուելէ ետք Միւռոնօրհնութեան, Պատրիարքը եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը տեսակցած են նախագահ Ս. Սարգսեանի հետ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի, Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարներուն Նիւ Եորքի հանդիպումին (Սեպտ. 26) դլխաւոր արդիւնքը կ'ըլլայ հաւանաբար մօտաւորապէս Ս. Սարգսեան – Ի. Ալիեւ նոր հանդիպում մը:

Ինչ կը վերաբերի Է. Նալպանտեան – Ա. Պապաճան հանդիպումին որ յաջորդած է առաջինին, երկու նախարարները ասուլիսի մը յայտարարած են թէ ձեռք առին չրջանային հարցեր: Անոնց չարքին կարեւոր տեղ գրաւած է Թուրքիոյ առաջարկած Կովկասեան դաչինքի ծրագիրը որ չատ տեղին նկատուած է նախարարներուն կողմէ: Է. Նալպանտեան չնորհակալութիւն յայտնած է Պապաճանի, իրենց հանդիպումի դաղափարին համար ու ըսած թէ չատ չինիչ քննարկում ունեցած են չրջանի իրավիճակին նկատմամբ:

Իսկ այն բարի կամքի յայտարարութիւնը որ ըսուած էր թէ կը հրապարակուի Հայաստանի ու Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումէն ետք, կատարուած չէ:

Նախարարներու տեսակցութեան յաջորդ օրը Թուրքիոյ նախագահը յայտնած է թէ չրջագիծ մը նչմարուած է, որուն մէջ կրնան լուծում գտնել չրջանի հարցերը որոնք կը վերաբերին Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ադրբեջանի, Վրաստանի ու Ռուսաստանի: Ծօսելով Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին, ան ըսած է թէ բանակցութիւններուն նպատակն է խնդիրներուն վերջ տալու կոչուած երկխօսութեան մը սկիզբ դնել: Այդ հոլովոյթին մէջ խնդիրներուն լուծուելու պարագային ամէն կերպ գործակցութիւն կարելի է, ներառեալ սահմաններուն բացումը, ամբողջական յարաբերութիւններու հաստատումը եւ տնտեսական մարդի լայն զօրակցութիւն մը:

* * *

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԸ

Ընդդիմութեան յայտարարուած ցոյցը քանի մը հազար հոգի խմբած է Հիւսիսային պողոտային վրայ, Սեպտեմբեր 26ին: Հակառակ արտօնուած չըլլալուն, ոստիկանութիւնը չէ միջամտած: Հաւաքը ընդդիմութեան սովորական ձեռնարկներէն տարբերած է, վերածուելով Երեւանի Կեդրոն թաղամասի թաղաքեւացիական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ գործազրկութիւնը չատ զգալի յաւելում մը արձանագրած է Օգոստոսին. այդ յաւելումը ամէնէն ծանրն է 15 տարիէ ի վեր, քանի 40 հազար նոր գործազուրկեր կան: Միւս կողմէ, Ֆրանսայի պիւտճէին բացն ալ 49 միլիառ եւրօ եղած է 2008ին եւ 52 միլիառ եւրոյի պիտի հասնի 2009ին: Գործազուրկերու յաւելման պաչտօնական թիւը կը տրուէր միայն Սեպտ. 28ին,, մինչ պէտք է տրուած ըլլար արդէն, քանի ծանօթ էր անցեալ Հինգչաբթի, Սեպտեմբեր 25ին, բայց կառավարութիւնը նախընտրած է յետաձգել որպէսզի կաթիլ ըլլայ գայն վերապրել ընդհանուր տագնապին:

Ճ. ՊՈՒՇ մէկուկէս վայրկեանի ելոյթ մը ունեցած է Սեպտեմբեր 26ի առաւօտուն եւ չէ ծածկած թէ տարակարծութիւնը չէ հարթուած Գոնկրէսին հետ, 700 միլիառ տոլարի ներդրումին համար, որ կոչուած է դարմանելու անտեսական տագնապը: Այդ առընչութեամբ, նոյն օրը իր անանկութիւնը կը յայտարարէր խնայողութեաց դրամատունը՝ Ուաչինկթըն Միւթիւէլը, որմէ վերջին օրերուն յաճախորդները 16 միլիառ տոլար քաչած են: Ինդրոյ առարկայ դրամատունը 8ուներէն վերջ աւելի քան 43.000 աչխատաւոր ունէր 2239 մասնաճիւղերու մէջ: Չինքը կը փոխարինէ Մորկըն Չէյզ ընկերութիւնը: Տագնապը հասած է Եւրոպա եւ առաջին զոհն է պելժիական Ֆորթիս դրամատունը, որու մասնակի ազգայնացումը կատարեց Պէնելիւքսը որպէսզի առաջքն առնէ անոր գնումին Պէ. էն. Փէ.ի կողմէ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ կեդրոնը թակարդ կատքի մը պայթումով ոճրափորձ մը գործուած է Սեպտ. 27ի առաւօտուն, որու հետեւանքով 17 մեռեալ կար եւ 14 վիրաւոր: Կը կարծուի որ ալ-Քաիտայի գործն է, բայց զանազան վարկածներ կան:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, Ֆրանսացի 9 զինուորներ վիրաւորուած են չաբաթավերջին եւ ասոնցմէ չորսը դեռ հիւանդանոցը կը գտնուէին Սեպտ. 29ին:

ԹՐԻՓՈԼիի մէջ (Լիբանան) Սեպտեմբեր 29ի առաւօտեան ոճրափորձ մը գործուած է, որու հետեւանքով առաջին հաչուեկչիռի մը համաձայն չորս մեռեալ կար: Թիրամիսը զինուորներ փոխադրող հանրակառք մը եղած է. զոհերն ալ զինուորներ են:

ՓՕԼ ՆիՈՒՄԱՆ ամերիկեան չարժանկարի մեծերէն մէկը, մեռաւ Ուէսթփորթի իր բնակարանին մէջ, 83 տարեկանին, Թոքի խլիրդի հետեւանքով: Աչխարհի ամէն կողմէն յարգանքով եւ հիացումով կ'արտայայտուէին այս դերասանին նկատմամբ, որ ցաւը ունեցած էր կորընդցնելու իր տղան, Թմրեցուցիչի մեծաքանակ գործածութեան հետեւանքով եւ անկէ ետք նուիրուած էր նաեւ մարդասիրական գործունէութեանց:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի նախագահը Ալի Զարտարի յայտարարած է Նիւ Եորքի մէջ, որ փաքիստանեան ուժերը «լուսաւոր հըրթիռներ» կ'արձակեն Ղէլու համար Աֆղանիստանի եւ Փաքիստանի սահմանը՝ ՕԹԱՆ–ի թռռիններուն: Այս ձեւով նախագահը իր մեկնաբանութիւնը կու տայ ի պատասխան ՕԹԱՆ–ի տարբերակին, որ իրրեւ զոհ կը ներկայանար: Աւելի ծանրակչիռ ընոյթ ունի ամերիկեան բանակի բանբերին յայտարարութիւնը, ըստ որուն ամերիկացի զինուորներ կրակոցներ փոխանակած են փաքիստանցի զինուորներու հետ, սահմանին երկայնքին: Փաքիստան միչտ կ'ամբաստանէ ամերիկեան ուժերը որ ներխուժումներ կ'ընեն թալիպաններուն հետապնդելու համար:

ՌՈՊԻՐ ՄԵՆԱՐ հրաժարեցաւ «Առանց սահմանի Թղթակիցներ»ու կազմակերպութենէն, որովհետեւ ուրիչ բանով զբաղիլ կ'ուզէ: Վերջերս մանաւանդ թաւական ծաւալուն գործունէութիւն ունեցած էր Չինաստանի ողիմպիական խաղերուն առթիւ, բողոքելով բացման հանդիսութեան մասնակցող պետական դեկավարներու ներկայութեան դէմ:

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՑԱԼ 4.000 հոգի հաւաքած էր Սեպտ. 27ին, Փարիզի Չէնթին մէջ, ուր իր ելոյթը եւ ներկայացման ոճը չատ փիփըլ երեւոյթ մը ունեցած է, բայց եւ այնպէս կրցած էր համախմբել իր կողմնակիցները, թէեւ ներկայացուցած քաղաքական ծրագիրն ալ չատ յստակ չէր:

ՍՈՒՏԱՆի բանակը յայտարարած է որ սպաննած է եւրոպացի 11 զբօսաչրջիկները առեւանգողներէն 6ը: Այս զբօսաչրջիկները պատանդ առնուած էին անցեալ չաբթու, երբ կը մասնակցէին սաֆարիի մը: Կը կարծուի որ 19 պատանդները (11 զբօսաչրջիկ եւ 8 ընկերացող) 30 առեւանգողներու ձեռքն են Զաատի մէջ: Միչտ կը պահանջուի վեց միլիոն եւրոյի փրկագին մը:

ԹՈՒՐՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Ռ. ԶԱՐԱՓՕԼՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Հրատարակիչ Ռ. Զարաքօլու Ամսթերտամի մէջ ստացած է «Հրատարակելու ազատութեան» միջազգային մրցանակը: 40 տարուան վաստակ մը կը գնահատուի անով, քանի որ Զարաքօլու իր «Պէկիկ» հրատարակչականէն լոյս ընծայած է Թուրքիոյ մէջ թապու նկատուած նիւթերու –Հայկական Ցեղասպանութիւն, Քրտական հարց, յոյն համայնքը, եւլն.– մասին բազմաթիւ հատորներ: Ու չատ յաճախ ալ բանտարկութեան ու դրամական պատիժներ կրած այդ խիղախութեան պատճառով:

Պարգեւատրումի առիթով ան յայտարարած է.

«Կը զգամ թէ մեր պայքարը գօրակցութիւն կը գտնէ: Հպարտ եմ այս պարգեւը ստանալով, որովհետեւ կը սիրեմ գիրքերը: Ուստի հաճելի յոգնութիւն մը կը զգամ անով: Նոյն ատեն ամօթ կը զգամ, բանի որ երբեմն ոճիր է Թուրքիոյ մէջ հրատարակիչ ըլլալ: Ատիկա ամօթ մըն է երկրիս համար: Ուստի պիտի շարունակեմ հրատարակել, նոր հատորներ գտնել, նոր դուռներ, նոր պատուհաններ բանալ: Պիտի շարունակեմ: Կարողական վտանգ միչտ կայ: Ես այսպէս եմ: Որպէս հրատարակիչ, ոչ ոք պիտի կրնայ սահման դնել իմ աչխատանքիս»:

«ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՄԻ ՔԱՆԻ ԷՋ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԻՑ ՕԳՈՍՏՈՍ, 2008· ԳԱՆՆ

(Գ· եւ վերջին մաս)

ԿԱՐԻՆ Ա· ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Օգոստոս 27, Չորեքշաբթի

[...] *Չեմ կարողանում որեւէ խնդրի վրայ կենտրոնանալ: Որքա՜ն էի հանգստեան այս չաբաթներին մտմտալ «Մահուան գոյնը» թատերգութեան շուրջ եւ նախապատրաստուել Ասպուրակէս զպիրի ձեռագիրը ժամանակակից գրական լեզուի թարգմանութեան գործին: Շարունակ իմ դիմաց յառնում են այ ձեռքը սրտերին դրած մարզիկները· տարօրինակ է... Չեմ տեսել, բայց մտապատկերներիս մէջ նրանք հանդիսատ չեն տալիս ինձ:*

Եւ «Մեր Հայրենիք...»ը...

Նրան էլ հասաւ բոլշեւիկեան լատեսութեան չորչոփը: Սրբագրուեցին փառերգի խօսքերը: Եւ զրկուեցինք ոչ միայն մեր երազած ազատութիւնից, այլեւ յայտնուեցինք 1993 թուականի քարանձաւային իրականութեան մէջ: «Սովետական ազգա աշխարհի Հայաստանը» այնպէս էր մթագնել մեզ որ չուզեցինք ընդունել ազգային փառերգի անձեռնմխելիութիւնը: Ինչպէս 1568ից ի վեր անձեռնմխելի է մնացել Նիդերլանդների փառերգը, կամ «La Marseillaise»ը որ արգելուեց միայն նացիական ներխուժման տարիներին, բայց անձեռնմխելի մնաց մինչեւ այսօր:

Մեր փառերգի բոլշեւիկեան ոդով կատարուած սրբագրութիւնը ընդամէնը սկիզբն է: Եւ երբ իրենց ջրի երեսին պահող «մատուռականները» երբեմնի դասախարակութեաց ու փորձին հաւատարիմ դասուռաններով դարձան արքունի ծաղրածուներ, իշխանութեան ոլորտը համարձակուեց մի նոր ու վճռական յարձակում սկսել «Մեր Հայրենիք...»ի դէմ: Եւ ինչե՛ր ասես չյօրինուեցին Երեւանից մինչեւ Լոս Անճըլըս, Տիթրոյթից մինչեւ Փարիզ, Պէյրութից մինչեւ Մոսկուա եւ Սիոնի «ապացուցելու» համար, թէ հիւանդ ուղեղների արտաւիժումները բաւարար հիմք են կոմունիստական ներխուժման տարիներին արգելուած ազգային-պետական փառերգը ընդհանրապէս ջնջելու համար:

«Պաշտօնական հայրենասէրներն» ու «պետական մտաւորականները» մրցակցութեաց մէջ մտան ցուցադրելու համար թէ՛ իրենց հաւատարմութիւնը Զարիքի կայսրութեան նկատմամբ, որտեղ արդէն վերականգնուել էր ստալինեան փառերգը, թէ՛ ղրեւնորելով իրենց մտքի ծուլութիւնը ազգային-քաղաքական Գերագոյն Շահի նկատմամբ եւ թէ՛ իրենց անտարբերութիւնն ու ամէն հրահանգի «այո» ասելու պատրաստակամութիւնը:

«Մեր Հայրենիք...»ը այս փորձութեան եւս դիմացաւ: Արամ Խաչատրեանի հեղինակութիւնը չէր կարող եւ «չփրկեց» սովետա-գաղութային Հայկական չինծու «հանրապետութեան» համար յօրինուած փառերգը:

«Մեր Հայրենիք...»ի cadenza-ի չուրջ զարգացուող խմաստակութիւնները որեւէ փաստարկ չեն կարող լինել Արամ Խաչատրեանին Բարեղ Կանաչեանից զերազատելու համար:

Յետին թուով սոսկում եմ այն մտքից որ մարզական, թէկուզ մարզական մի յաղթանակ Թուրքական Ֆութպոլի խմբի նկատմամբ կարող էր յայտնուել ոչ թէ «Մեր Հայրենիք...»ին, այլ «Սովետական ազգա աշխարհ Հայաստանին»:

Ուստի ինձ համար բոլորովին այլ խորհուրդ ունի Օգոստոս 20ի մարզաշտային յաղթանակը:

Իմ յուզմունքն ու ոգեւորութիւնը սահման չունի, բայց նորէն չշուռ-ներ են տարածուում Հայաստանի պետութեան փառերգը ջնջելու մասին՝ իբրեւ «պատմական անհրաժեշտութիւն»:

Եւ որքան չա՛տ են «պատմական անհրաժեշտութիւններով» պատմութեան հետ որեւէ եղր չունեցող ամպարարները:

Այդ ձեռնածուները որ ընդհանրապէս անտեղեակ են պատմութեաէ ինչ լինելուց, անհրաժեշտութիւն են համարում այն ամէնը, ինչը կարող է երաչխաւորել որկորը կուշտ պահելը, պարանոցը հասատցնելը եւ աւտատաիրական նկերտումները:

Օգոստոս 28, Հինգշաբթի·

Մանչուկները, որ չարունակ որոնում էին ու չէին գտնում, մամռակալած քարաբեկորների մօտ, յանկած սկսեցին ճչալ: Նրանց հայրը ափից նետուեց ծով: Երբ հասաւ տղաներին, ինչ որ բան տեղի ունեցաւ եւ հիմա էլ հայրը գլխապատառ աղաղակով չտապեց դէպի լողափ ու սկսեց ցատկոտել... Զգիտես ինչո՛ւ, նա ուզում էր ազատուել լողավարտիքից: Բայց քանի որ չուրջը կանայք էին՝ միշտ պատրաստ իրենց լուսանկարչական դործիքներով, նա առայժմ միայն պտտուում էր կանգած տեղը:

[...] Շարունակ իմ կոպերի տակ տեսնում եմ այ ձեռքը սրտերի դրած մեր Ֆութպոլիստներին, որոնք դէմքով դէպի Սրբազան մեր լեռը դարձած երգում են «Մեր Հայրենիք...»ը:

Այ ձեռքը՝ սրտերին...

Որովհետեւ ուժը ներդաշնակող, յաղթանակի հաւատ ներշնչող, ազդային համախմբութեան կանչող աղօթք էր այդ պահերին դառնում «Մեր Հայրենիք...»ը:

Դառնում էր Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ: Այնպէս, ինչպէս ազգային բոլոր փառերգները:

Ստանում էր Աղօթքի այն նշանակութիւնը որ երբեւէ ունեցել էր «Մեր Հայրենիք...»ը վերահաստատելով դարերի հեռուների մէջ ընդմիշտ կորսուած թուացող թագաւորութեան, ազատութեան, հիմա արդէն հանրապետութեան իրականութիւնը 1918–20 թուականներին: Իրականութիւն, որտեղ Հայը ապրելու էր իր իսկ երբեմնի արժէքներով... Այդ իրականութեան մէջ օրէնքն ու իրաւունքը լինելու էին գերագոյն ճշմարտութիւններ: Մարդու ազատութիւնը եւ արժանապատուութիւնը դառնում էին հոգեւոր-բարոյական ներդաշնակութիւն...

[...] Լողափին իրեն կորցրած հայրը պտտուելով ու ցատկոտելով՝ յաջողացրեց լողավարտիքից քաշել-հանել փոքրիկ կալմարը որ չարաճճի զաւակներն էին գտել: Շօշափուկները չէին ուզում բայ թողնել խելագարուող մարդուն: Իսկ կանայք վեր թռան, չրջապատեցին նրան ու զարձան իսկական փափարացցիներ:

Օգոստոս 29, Ուրբաթ

Տարակոյս չկայ որ մեր փարիսեցիները, իրենց տղամարդկային բացառիկութեամբ բարձաձայն հպարտացող անկարողներն ու զանազան գոյնի «ազգի փրկիչներ» չեն հանդուրժում «Մեր Հայրենիք...»ը հէնց այդ սրբագործուած ոգեղէնութեան համար:

Ոգեղէնութիւն, որ իր մէջ պարփակում է ազգային ապագայի ծրագիր եւ ուրեմն երբեւէ ճակատագրական յաղթանակ կը տանի այլազգեան (աթէիստ) իւրայինների, «չքեղ չէնքերի հայրենիք գարձնող» (Վ· Տէրեան) հոգեզրկուած փերեզակների, ազգային մարմնի մէջ բնագրած ռուսական անցագրերով տասնեակ հազարաւոր «օտար քաղաքացիների» հինգերորդ չարաչարագործ դէմ:

Ես բնաւ չեմ անհանգստանում, առաւել եւս յուզմունքներ չունեմ, թէ ինչպէս են աւարտուելու Ֆութպոլի առաջիկայ մրցումները թուրքական խմբերի հետ: Անշուշտ, հրաշալի բան կը լինեն մարզադաշտային յաղթանակները... Բայց մեր յաղթանակների աստղերէզը մի՞թէ տոկ Ֆութպոլն է եւ ընդհանրապէս սպորտը:

Վատահ եմ որ «Մեր Հայրենիք...»ով ճչմարիտ յաղթանակներ ենք ունենալու մշակութային դաշտի վրայ· յաղթանակներ ենք ունենալու հասարակական մեր կեանքի աստղերէզի վրայ, քաղաքական աստղերէզի վրայ... Մեր արդար պահանջի մէջ ենք յաղթելու... ճըշմարտութեան յաղթանակն է լուսաւորելու մեր խաւարտղ մտքերը... Մեր Հաւատքի եւ Ինքնութեան մէջ են ծայր առնելու մեր յաղթանակները...

Օգոստոս 30, Շաբաթ

Չէ՛, չի կարելի հանդուրժել որ մեր քաղաքականութիւնն ու դիւանագիտութիւնը հիմա էլ տեղափոխուի Ֆութպոլի մարզադաշտ: Այս միտքը յանկարծ ծնուեց այսօր: Կարծես թէ Հայաստանի եւ Թուրքիայի նախագահների հաւանական ցաւքաչութիւնը իրենց Ֆութպոլի խմբերի համար, դառնալու է դիւանագիտական նորութիւն որ կարող է ստանալ «Ֆութպոլի դիւանագիտութիւն» անունը: Այս պարագային մեր պարտութիւնները կը լինեն հետեւողական եւ անխուսափելի: Քանի որ առանց այդ էլ մենք մինչեւ հիմա չունենք սեփական, Ազգային Գերագոյն չահից բխող դիւանագիտութիւն եւ չարունակ թելադրուում ենք առնուազն երկու ուժերի կողմից: Աստուած չանի որ «Մեր Հայրենիք...»ը հիմա էլ եղծուի Թուրքոլի մի երկրի թելադրանքի, որի հետ հաշիւներ ունենք մաքրելու: Մենք հաշիւներ ունենք մաքրելու նաեւ այն տէրութիւնների հետ ովքեր առանց մեր ներկայութեան եւ կամքի իրենց չնական պայմանագրերով բզկտեցին Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ մեծահոգաբար անուանեցին Հայկական Հանրապետութիւն, ինչը նոյնն է թէ՝ հայկական գաւառ, հայկական գաղութ...

Այդ կերպ ասած՝ հայ-թուրք յարաբերութիւնները կարող են վերածել դիւանագիտական-մարզադաշտային ցուցքի: Եւ չաա հնարաւոր է որ այդ ցուցքի աղմուկի տակ մենք աննկատելիօրէն այնպիսի զիջումներ կատարենք, որպիսիք կարող են ընդհանրապէս մեզ զրկել «Մեր Հայրենիք...»ից:

Յ· Գ· Օրագրային այս մի քանի էջերը տպագրութեան պատրաստելիս թուրքական լրատուութիւններից տեղեկացայ (Day.az), թէ Հայաստանի ֆութպոլի դաշնակցութիւնը թուրքական կողմի պահանջով փոխել է իր լոգոտիպը՝ պատկերաբաները՝ սրբագրելով Արարատ (Աղրիդաղ) բիբլիական լերան խորհրդանիշը: Իսկ ՀՖԴ ներկայացուցիչը «պարզաբանել» էր, թէ Արարատ սրբազան լերան պատկերը հանուել է հայ հասարակութեան ու յատկապէս մարզիկների պահանջով:

10ով 0 – յօգուտ Թուրքերին:

Բայց արդէն ասել էի որ մեր հայկական բացառիկ մտայնութեան համար դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւնները ընկալում են միայն ու միայն զիջումներ ու նահանջներ: Դիւր գալու համար: Որպէս զի աշխարհը տեսնի եւ ուրախանայ, թէ որքա՜ն տաղանդաւոր ու բացառիկ ժողովուրդ են Հայերը:

Մէկ անգամ եւս հասկանայ, թէ որքան լաւն ենք մենք:

Բոլորի համար պատրաստ ենք···

[...] Բայց երեւի պէտք է ամուր կենանք «Մեր Հայրենիք...»ով՝ որ մեր Ազատութեան, Արժանապատուութեան եւ Ինքնութեան միակ գրաւականն է:

Սեպտեմբեր 5
Փարիզ

80 ՀԱՍՏԱՏԱՅԻՆ ԱՄԵԿ

ՓՐՈՖ. ՌԻՉԸՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Համազգայինի 80ամեակի նուիրուած վերամուտի ձեռնարկների շարքը սկսաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13ի երեկոյեան, «Ռիւ Պլէօ»ի Հայ Տան սրահին մէջ, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի դասախօսութեամբ: Ան մանաւանդ ժամանած էր Փարիզ, իր կնոջ տոքթ. Վարդիթերի հետ, մասնակցելու Հայագիտութեան միջազգային ընկերակցութեան գիտաժողովին որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 10էն 12, Սորպոնի համալսարանին մէջ: Այս առիթէն օգտուելով, փրոֆ. Յովհաննէսեան սիրայօժար ընդունեց Արեւմտահայաստան, կատարած իրենց չրջապտոյտը ներկայացնել փարիզահայութեան: Համազգայինի վարչութիւնը արթնամտութիւնը ունեցած էր հրաւիրելու նաեւ Նոր Սերունդի երիտասարդական կազմին չնորհակալութիւն յայտնել ձեռնարկին իրենց ակտիւ մասնակցութեան համար:

Փրոֆ. Յովհաննէսեան նախ ներկայացուց իր ընտանիքը, ապա անդրադարձաւ իր ծնողքին, որոնք Պոլսոյ մէջ ծանօթացան եւ սիրահարուեցան իրարու: Ան ծնած էր Պոլիս, ուր ստացաւ իր նախակրթութիւնը: Ապա ընտանիքը տեղափոխուեցաւ Պէյրութ, ուր ան աւարտեց իր միջնակարգ ուսումը: Ան ապա ուսանեցաւ Պէյրութի Համալսարանի Գիտութեանց Ֆաքիւլթէին մէջ, ստանալով Քիմիագէտի վկայական: Ան ապա մեկնեցաւ Ամերիկա, ուր ստացաւ Մագիստրոսի աստիճան Քիմիայի մասնագիտութեամբ, Փրինսթընի Համալսարանէն: Ան ապա վերադարձաւ Պէյրութ, ուր ամուսնացաւ Վարդիթերի հետ, որ ինք ալ Պոլսոյ մէջ ծնած էր եւ Պէյրութ տեղափոխուած: Ան ապա մեկնեցաւ Ամերիկա, ուր ստացաւ Տոքթորի աստիճան Քիմիայի մասնագիտութեամբ, Փրինսթընի Համալսարանէն: Ան ապա վերադարձաւ Պէյրութ, ուր ամուսնացաւ Վարդիթերի հետ, որ ինք ալ Պոլսոյ մէջ ծնած էր եւ Պէյրութ տեղափոխուած: Ան ապա մեկնեցաւ Ամերիկա, ուր ստացաւ Տոքթորի աստիճան Քիմիայի մասնագիտութեամբ, Փրինսթընի Համալսարանէն: Ան ապա վերադարձաւ Պէյրութ, ուր ամուսնացաւ Վարդիթերի հետ, որ ինք ալ Պոլսոյ մէջ ծնած էր եւ Պէյրութ տեղափոխուած:

ցութեան համար եւ խնդրեց Սեւան Մինասեանէն որ պարբերաբար ֆրանսերէնի թարգմանէ ըսուածը, ինչպէս խնդրած էին դասախօսը եւ չատ մը ներկաները: Պէտք է չեշտել որ հայերէնէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը չատ հարազատ կերպով կատարեց երիտասարդ Սեւանը, որուն համար խիստ գնահատելի է: Ինչպէս Յովհաննէսեան իր բացման խօսքէն եռք լուսանկարներու ցուցադրութեամբ ներկաները փոխադրեց մեր պապենական երկիրը: Նեկայացուց նիւթը, չարունակ բաղդատական մը ընելով անցեալի Ա-րեւմտահայաստանի եռուն կեանքին, քաղաքներու հայկական թաղերու արդիական կառուցուածքին, տուաւ դպրոցներու օրինակները եւ անհաչիւ եկեղեցիներու անցեալի նկարները, մատնանչեց Հայոց աչխարհի գեղեցիկ ու բերրի բնութեան բարիքները, ապա ներկայացուց այսօրուան այդ նո՛յն չքնաղ երկրին ցեղասպանութեամբ ու պարպումով ահաւոր պատկերը: Աւերակները ու աւերները գիւղ առ գիւղ, քաղաք առ քաղաք, յաջորդաբար առղանցեցին ցոյց տալով թուրք կառավարութիւններուն ծրագրութեամբ եկեղեցիներու, ամբողջ թաղերու տարիներու ընթացքին քանդումը, հայկական կեանքի հետքերու անհետացումը, մէկ խօսքով՝ Արեւմտահայաստանի մշակութային հարստութեան անէացումը: Ան նչեց որ փոխած են այժմ հայկական գիւղերու անունները եւ մղոններով ամբողջ թաղեր վերակառուցած են անհրապոյր չէնքերով որոնք այսօր լեցուած են բազմահազար թուրք եւ քիւրտ ժողովուրդով: Բացատրեց թէ ինչպէս այս բոլորը ժամանակին ճնչած են ու այսօր կը չարունակեն ճնչել իր եւ նոր սերունդին ամբողջ հոգեբանական աչխարհին, եւ թաքուն ոխով ու սարսափով անանած են հայ վերապրողներու զաւակները ցեղասպանութենէն ի վեր, դէպի թուրք անհատը, թուրք ժողովուրդը եւ թուրք կառավարութիւնները:

Հակասութիւններ մատնանչելով նչեց նաեւ որ եղած են բարի թուրքեր որոնք ազատած են չատ մը մանուկներ· իր չրջապատէն ընթացքին լսած էր թուրք կամ քիւրտ անհատներու ցեղասպանութեան մասին վկայութիւնները, նոյնիսկ որոչ գիւղերու մէջ ծանօթացած մամիկներու որոնք տակաւին կը յիչեն իրենց նախնիներէն երբեմնի հայկական չէն կեանքի մը գոյութիւնը, գիւղերու, քաղաքներու հայկական անուանակոչումները, նոյնիսկ հանդիպած է մամիկներու կամ երիտասարդներու որոնք կը գիտակցին իրենց հայկական ծագումին ու չեն պահեր· այս խլամացած, կրօնափոխ հատուածէն ոմանք պահած են տակաւին հայկական բարբառներ: Մեծ թիւով առեւանգուած, կրօնափոխ հայուհիներու թոռներ կան այդ չրջաններուն մէջ եւ նչմարելի է որ ունին ցեղի եւ կրօնքի զանազանութեան խնդիր, որ բոլորովին նոր պատուհան մը կը բանայ Հայոց տխուր պատմութեան էջերէն ներս: Անոնք ինքզինքնին կը կոչեն «դարձածներ» եւ նոյնիսկ դիմագիծով կը տարբերին Թուրքերէն: Փրոֆ. Յովհաննէսեան մատնանչեց նաեւ որ այսօր թուրք ժողովուրդին մէջ որոչ երեւոյթի մը առկայութեամբ կ'ըլլանք, ինչպէս արդէն բոլորս կը կարդանք ու կը լսենք՝ ներկայիս թուրք պատմաբաններ, դրագէտներ, կ'անդրադառնան Հայկական ցեղասպանութեան· ուսումնասիրութիւններ եւ գիտաժողովներ տեղի կ'ունենան եւ թուրք մտաւորականներու մօտ այսօր որոչ գիտակցութեան յեղաչրջում մը յստակ նչմարելի է: Դասախօսը խօսքը վերջացուց ըսելով·

– Այս դանդաղ, սակայն անսպասելի պատահարները բոլորիս համար նոր անկիւնադարձ մը ըլլալով, մեր թուրք սահմանակիցներուն հետ յարաբերութեան եւ ապագան դիմագրաւելու լուրջ հարցեր կը դնեն համայն հայութեան դիմաց:

Ներկայացումէն եռք հարցումներու մեծ մասը կը վերաբերէր հայ-թուրք յարաբերութեանց եւ այսօրուան «Ֆութպոլի քաղաքականութեան»: ... Յովհաննէսեան պարզեց որ ճիշդ այս հակասութիւնները են որ այսօր կը զբաղեցընեն իր միտքը եւ ան հարց կուտայ թէ արդեօ՞ք պատրաստ ենք ազգովին եւ պետականօրէն դրացնութիւն ընելու թուրքիոյ հետ եւ դիմագրաւելու Հայ Դատի մէկէ աւելի բարդ խնդիրները:

– Կա՞ն հայկական կողմին մօտ դիւանագիտական ծրագիրներ:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ Սփիւռքի դերը:

– Արդեօ՞ք ժամանակը չէ որ պագայի նկատմամբ, հայ ազգի ցեղասպանութեան եւ պահանջատիրութեան մասին այսօր գոյութիւն ունենայ Հայաստան եւ Սփիւռք միասնական քաղաքականութիւն, ուսումնասիրուած՝ հայ պատմագէտներու, դիւանագէտներու, քաղաքագէտներու կողմէ:

Ժամանակը ուչ ըլլալով, այս կարգի հարցումները սահմանափակուեցան վարչութեան կողմէ· սակայն իրրեւ միտք բանին կրնանք եզրակացնել որ Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան տարիներու իր ուսումնասիրութիւններէն մեկնելով եւ այսօրուան իրադարձութիւններուն մօտէն հետեւելով, կ'անդրադառնայ ու կը տագնապի Հայկական Ցեղասպանութեան եւ Արեւմտահայաստանի հաւաքական չահերը պաչտպանող մասնագէտներէ բազկացած հայկական կողմի մը ակնեկալութեամբ: Ան կը փորձէ արթնցնել հայ միտքը, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ, որպէսզի այդ բացակայութիւնը անյապաղ դարմանուի· որպէսզի հայեւթուրք դիւանագիտական ծրագրուած երկխօսութեան մը պարագային անտէր չմնան հայկական չահերը:

ՍԵԼԼԱ ԹՆՃՈՒԿԵԱՆ

ԳՂՋՈՒԹՔ ԳՂՋՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համազգայինի «Գլաձոր» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ երկու ձեռնարկներ տեղի ունեցած են Համազգայինի 80ամեակի ծիրէն ներս: Առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Օգոստոս 10ին եւ հիւրը եղած է տոքթ. Արուսեակ Սահակեան ներկայացնելու համար՝ «Սասնոյ ծռեր· պետականութեան խնդիրը» նիւթը: Մասնաճիւղին անունով խօսք առած է Թամար Տօնապետեան, որ ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուցած է հայ ժողովուրդի զաբաւոր պայքարը յատկանչող «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպին պատմական՝ բերանացի պատմութենէն մինչեւ տպագրութիւնը: Ապա ներկայացուցած է օրուան հիւրը, որու հնագիտութեան – ազգագրութեան տոքթորայի աւարտաճառը եղած է Սասնայ ծռեր դիւցազնավէպը: Այս վերջինը ներկաներուն փոխանցած է իր զեկուցումը Սասնայ ծռեր դիւցազնավէպի կարեւորութեան մասին մեր այսօրուան իրականութեան մէջ: Հանդիսութիւնը փակուած է հիւրասիրութեամբ: Երկրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 3ին, գործակցութեամբ ՀՅԴ ԳԵՄ-ի «Սիմոն Զաւարեան» մասնաճիւղին: Յայտագիրը եղած է արուեստագէտ Արթինէ Պաչիկեանի լուսանկարչական գիրքին չնորհահանդէսը, որու ընդհանուր խորագիրն էր՝ «My nation : The Trailsand Trials of an Armenian Repartiate»: Օրեան հանդիսավարը Սարիկ Պապեան ներկայացուցած է արուեստագիտուհին: Այս վերջինը արտայայտուած է իր գիրքին մասին, ըսելով թէ ան ինքնութեան փնտռտուք մըն է: Իւրաքանչիւր նկար կ'արտայայտէ ազգի մը պատմութիւնը որ չէ արժեւորուած արդի ժամանակներուն մէջ:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռի հրատարակչատունէն լոյս տեսած են Ժ.Բ. – Ժ.Գ. դարերու գործիչ Վարդան Այգեկցիի խրատները: «Խրատներ քահանաներին եւ ժողովրդին» բաժինը աչխարհաբարի վերածած են Գէորգ Ա.Բզդ. Սարոյեան եւ Մկրտիչ Ա.Բզդ. Պռոչեան: Իսկ «Խրատներ»ը աչխարհաբարի վերածած է Շահէ Քահանայ Հայրապետեան:

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Աւելի դժուար էր այցելել այն բանտարկեալներուն որոնք կը գտնուէին Թուրքերու հետ, քայց գիտէինք նաեւ որ անոնք ամէնէն դժբախտները եւ ամէնէն ճնչուածներն էին· եւ այդ իսկ պատճառաւ մեր նպատակներէն մէկը ըրինք մինչեւ իրենց հասնիլ:

Առաջին անգամ տպաւորութիւնը սոսկալի էր· երկար ատեն հարկադրուեցանք սպասելու բանտապետին խցիկին մէջ, որպէս զի պատերազմական ատեանէն գայ մեր տեսակցութեան հրամանը: Բանտապետը ածիլուած գլխով, սեւ տարածուած մօրուքով մարդ մը, ծալլապատիկ նըստած էր դղրոցի մը առջեւ, որուն վրայ բացուած կը մնար խոչոր եւ ստուար տետրակ մը, բանտարկեալներու արձանագրութեանց տետրակը հաւանաբար: Երբեմն բանտապահներ, ատահակ երեւոյթով, սեւ ու չոր դէմքերով, ձեռքերնին զինուած մարակով մը, կը մտնէին ու կ'ելնէին· գրեթէ ամէնքն ալ ածիլուած գլուխներ ունէին եւ գաղաթներուն վրայ միայն մազի փունջ մը երկար թողուած, ծոպի պէս կ'իյնար մինչեւ ճակատին: Պզտիկ ու յարաչարժ բիբեր, անվստահութիւնով եւ կասկածով անհանդիստ, չէին հանդչեր ոչ մէկ կէտի վրայ: Դժխեմին բան մը կար մթնոլորտին մէջ, եւ այդ մարդիկը դիւրաւ զահիճի համեմատութիւններ կը ստանային ինծի համար· անոնք դաժան եւ տխուր էին առհասարակ եւ դէմքերնին ծամածռած դժգոհութիւններով:

Այդ խցիկին մէջ, այդ անգամ եւ ուրիչ անգամներ ալ, անմոռանալի ժամեր անցուցած ենք: Երկար սպասումէն մեր սրտերը կը ճմռուէին, մեր լսածները ու տեսածները կը վերագառնային մեր մըտքին աւելի մթին գոյներով, աչխարհը կը սեւնար ու գերեզմանի պէս կարծես կը գոցուէր մեր վրայ: Երբեմն բանտապահներ կամ պատահական այցելուներ կուգային կը խառնուէին նոյն խցիկին մէջ· ծուխէն եւ գարշահոտ չնչառութիւններէն օդը նողկալի կը դառնար: Առ հասարակ մեր ներկայութիւնը մեծ զարմանք կուտար եւ հետաքրքրութիւն կը ներչնչէր եւ մինչեւ իսկ կը դիզուէին դրան առջեւը, դիտելու համար մեզի: Բայց այդ վայրագ, գրեթէ անասնային մարդիկը, նոյնիսկ դուրսէն անցնող անցորդները որ կը կենային՝ ակնածանքով եւ յարգանքով կը վարուէին մեզի հետ· այդ պարագան մեծ չափով դիւրացուցած է մեր գործունէութիւնը:

Դեռ խցիկին մէջ՝ դուրսէն կը լսէինք անանուն ժխոր մը որուն մէջ երբեմն կ'որոչէինք հայհոյալի բացագանչութիւններ, չղթայի ճայներ եւ ծխնիներու կըռինչը: Քայլ մը անդին բանտին երկաթեայ ցանկապատն էր, եւ, գառագեղի մէջ արդիլուած գազաններու պէս, հոծ բազմութիւն մը ոճրագործներու դիզուած էր ետին:

Այդ հրէչներուն, այդ մարդակերպ արարածներուն մէջ էր որ վերջապէս կը գտնէինք մերինները: Անոնք կը յառաջանային, կը մօտենային ցանկապատին եւ հոդ կը տեսակցէինք: Սրտաճմլիկ անձնուիրութիւններու, վեհանձն անձնազոհութիւններու ականատես եղած ենք այդ նոյն երկաթեայ ցանկապատին առաջքը: Հոն էր որ բանտարկեալ պատանի մը իրեն տրուած դրամական նպաստը մերժելով, տուաւ իր քովը կեցող ժժգոյն եւ վախտ բանտարկեալի մը ըսելով, թէ ինքը առողջ ըլլալով, օրապահիկ հացէն զատ բանի պէտք չունի· հոն էր որ տեսանք թէ ինչպէս կռնակնուն չապիկը կուտային աւելի կարօտ ընկերոջ մը· եւ հոն էր որ դարձեալ լսեցի ուրիչ նորահաս երիտասարդի մը բերնէն·

– Իմացայ որ ծնողքս չատ են աչխատեր ու չատ դրամ ծախսեր ինծի համար· դարձեք գտէք գիրենք եւ ըսէք թէ դուր տեղն է· Թող իմ տեղս սա՛ մարդը ազատել աչխատին, ընտանիքի հայր է:

Ու մատովը կը ցուցնէր անդին, անկար, սրունքներուն վրայ դեղեւող մոխրագոյն մաղերով եւ մօրուքով մարդ մը որ չէր յաջողած մինչեւ մեզի հասնիլ:

Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ եղած են եւ ի՞նչ էին այդ թանկագին խառնուածքները ղէպքէն առաջ ու հիմա: Ամէն պարագայի՝ դժոխային դժբախտութիւններու եւ դերմարդկային տառապանքներու այդ խառնարանէն՝ իրենցմէ չատերուն հոգիները զտուած եւ մաքրուած դուրս եկած էին ոսկիի պէս:

Օր մը դիպուածաւ բանտ գացած ըլլալով՝ մեր սովորական այցելութիւնը ընելու, իմացանք որ դատապարտուած հայեր պիտի մեկնին Փայաս: Ամէն չանք ըրինք զիրենք տեսնելու եւ հարկ եղած օգնութիւնները ընելու:

Կացութիւնը ճնչիչ էր, կարելի չէր երեւակայել աւելի սարսափելի պատկեր մը: Բանտին երկաթեայ ցանկապատին ետեւէն հարիւրաւոր ոճրագործներու դէմքերը կ'երեւային եւ անհամար աչքեր, արիւնի մէջ խեղդուած բիբեր կը բոցավառէին ու հետաքրքրութեամբ մեզի կը նայէին: Վերջապէս, այդ քամահրելի ամբոխին մէջէն ճանչցանք մերիները, – դատապարտուածները, եւ անոնք պէտք չունեցան ինքզինքնին անուանելու· մեր աչքերը ճանչցան զիրար:

Այդ դատապարտուածներու չարքէն էին Կազօզճի Միհրան, քալ որսորդ, – որուն համար կ'ըսէին թէ հինգ հարիւր հոգիի կեանք փրկած է – Նազար Ինճեան՝ որ մեղի յանձնարարեց իր երկու աղաքը որոնք հիւանդանոցը կը գտնուէին, եւ ուրիշներ:

Այդ մարդիկը, որոնց մէկ մասը բոլորովին անմեղ էր եւ միւս մասը ինքնապաչտպանութեան բնազդէն մղուած՝ հարիւրաւոր կեանքեր ազատած էին, աւելի բախտաւոր պարագաներու մէջ իրրեւ հերոսներ պիտի ներկայանային: Իրենք կը սպասէին թերեւս որ ճառագայթող ճըշմարտութեան դէմ բոլոր քսութիւնները, բոլոր զրպարտութիւնները անզօր պիտի ըլլային ու իրենց քալ քաղաքացիի արքնները պիտի վարձատրուէին:

(Շար. 46)

LE VANETSI

Vendredi 10 octobre à 20 heures
au Centre culturel Alex Manoogian
118 rue de Courcelles — 75017 Paris

J.M. CARZOU et R.H. KEVORKIAN
présentent:
LE VANETSI
Réédition en un seul volume,
à l'initiative de sa petite-fille.
des 3 romans historiques
de Victor Gardon
publiés entre 1959 et 1970
LE VERT SOLEIL DE LA VIE,
LE CHEVALIER A L'EMERAUDE,
L'APOCALYPSE ECLARATE

C'est une trilogie passionnante pour se plonger dans la vie d'un enfant du XXème siècle, tour à tour victime de l'oppression turque et acteur de la résitance contre les Nazis. Plus qu'un simple témoignage, cette biographie romancée, saluée en son temps par le Général de Gaulle, Raymond Aron et André Malraux, incite avant tout à la réflexion et se veut un appel à la conscience des hommes.

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի 35րդ անդամական Ընդհանուր ժողովը կը գումարուի կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

LA
Maison de la Culture
Arménienne
d'Alfortville
présente

«SUR LE CHEMIN
DE LA LIBERTE»

Hommage à Avédis Aharonian

A l'occasion du 60ème anniversaire de sa disparition

par l'**Association «LES 3A»**
de la M.A.J.C.
venue tout spécialement
de Marseille

Au programme :
Poésies et contes
Projection de 3 films d'archives
Musique et Chant

le **DIMANCHE 5 OCTOBRE à 16h**
Salle de Convivialités
du Pôle Culturel
Parvis des Arts à Alfortville

— Participation aux frais —

Renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳՆԵՆՔ ՎԻՐԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ծագած պատերազմին հետեւանքով, կորիւէն բազմահազար Հայեր ապաստան գտած են Ջաւախք:

Հակառակ ՋԱԻԱԽՔի հայութեան քանկերա-տնտեսական թշուառ պայմաններուն, գաղթական մեր հայրենակիցները, որոնք կորսնցուցած են իրենց բնակարանները եւ աշխատատեղիները, արդէն տեղաւորուած են հայ ընտանիքներու մօտ: Այսուհանդերձ հագուստեղէնի եւ սննդեղէնի չսպառ կարիք կայ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ՄԱՀԸ կոչ կ'ուղղէ մեր հայրենակիցներուն, օգնութեան հասնելու վիրահայութեան:

Հայ ընտանիքին, մանաւանդ հայ մտնուկին ձեռք երկարելու մեր կոչովը անգամ մը եւս մեզ կը մղէ դիմելու մեր ժողովուրդին առատաձեռնութեան:

Օգնե՛նք վիրահայութեան, նեցուկ կանգնինք իրենց այս դժուարին կացութեանն դուրս գալու համար:

Ձեր նուիրատուութիւնը ուղարկեցէք՝
Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
« Opération Djavakhk »
17, Rue Bleue
75009 Paris

ՎԻՐԱՊԱՀԵՑԷ՛Ք
ՆՈՑԵՄԲԵՐ 30-Ի ԿԻՐԱԿԻՆ
Ֆրանսահայ կարմիր Խաչի
Միջին Ֆրանսայի 6 մասնաճիւղերը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԿԱՂԱՅՈՎ

կը տօնեն մխիթեան 80ամեակը
կիրակի, Նոյեմբեր 30,
կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Տէրունի Փոպոկանի սրահներուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒՒ ՁԻՄԱԶԱՏԵԼ:

Date à retenir

PARIS

SAMEDI 28 MARS

DINER DE GALA

à l'occasion du 80ème anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France.

⁂

ENSEMBLE NAVASART

SPECTACLE ET SOIREE
le **22 NOVEMBRE.**

Les 4 sections de Marseille fêtent le 80ème anniversaire de la Croix Bleue.

Phonéthon 2008

du 13 au 16 novembre

Communiqué de Presse

DES CHANTIERS A ACHEVER

La crise financière mondiale frappe durement l'Arménie et le Karabagh. La chute du dollar face au dram ainsi que l'augmentation des salaires, du prix des combustibles et des matières premières et, par conséquent, de celui des matériaux de construction, touchent directement l'ensemble de nos chantiers.

Aujourd'hui, les coûts de construction s'envolent : la grande canalisation d'eau de Mardakert estimée à 2 040 000 euros, il y a un peu plus de 2 ans, vient d'être achevée pour la somme de 2 585 000 euros; le prix de la canalisation de gaz de Hadrout est passé de 748 000 euros à 986 000 euros...

Il faut cependant terminer tous les chantiers entrepris.

LES NOUVEAUX DEFIS AU KARABAGH

Pour le Phonéthon 2008, l'accent sera mis sur le développement des villages et des infrastructures de la zone de Hadrout, dans le Sud du Karabagh. Ensuite, c'est la région de Martuni qui constituera le grand défi du Fonds Arménien. Il s'agit d'une région agricole relativement développée avec 23.000 habitants dont 4.100 écoliers. Mais comme partout, les infrastructures sont déficientes. L'eau potable manque cruellement. Il faut construire des écoles et en rénover d'autres. L'hôpital de Martuni nécessite une sérieuse remise en état.

LES ZONES DU TAVOUCH ET DU LORI EN ARMENIE

En Arménie, il faut poursuivre les chantiers de la zone du Tavouch. A Khastarak, les Fonds Arméniens d'Allemagne, de Suisse et de France ont engagé la reconstruction de l'école qui accueillera les élèves de 16 à 18 ans de toute la zone, Tandis que le Fonds de Hollande lance le chantier du dispensaire. Des tracteurs ont été mis à la disposition des agriculteurs. Deux projets d'importance pour l'ensemble de la zone vont également être engagés : un centre de ramassage du lait grâce au Fonds Arménien de la Côte Ouest des Etats-Unis et l'implantation d'un service vétérinaire pour toute la zone à l'initiative du Fonds suisse.

Le Phonéthon 2008 servira aussi à démarrer les chantiers de la zone du Lori où 7 villages de 10.000 habitants, essaient de sortir de leur isolement. Des interventions sont nécessaires dans le domaine des routes, de l'eau potable, du gaz et des écoles. Enfin, le besoin agricole semble évident: la zone requiert du petit matériel agricole pour la récolte extensive du foin afin d'améliorer la production du lait et de développer les capacités d'élevage.

L'Arménie et le Karabagh ont plus que jamais besoin de notre aide pour construire leur avenir. Participez nombreux au Phonéthon 2008.

Faites vos promesses de dons dès le 1er octobre
— en appelant le n° Azur: 0 810 05.22.22
— en ligne sur www.fondsarmenien.net

Le CCAF organise un

RASSEMBLEMEMT RÉPUBLICAIN

devant le Sénat, le 1er octobre à 18h
(rue de Tournon / 15 rue de Vaugirard)
pour demander le vote de la proposition de loi
portant sanction de la négation du génocide arménien de 1915

FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

26 septembre au 3 octobre Parc Chanot

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE, présente
UN

PAVILLON ARMENIE

Grande allée, Esplanade Palais des Congrès

VENDREDI 3 OCTOBRE
JOURNEE OFFICIELLE DE L'ARMENIE

—**11h30** : Visite officielle du Pavillon en présence de :
— Jean-Noël GUERINI, Sénateur, Président du Conseil Général des Bouches-du-Rhône;
Michel KERSTER, Président Directeur de la SAFIM;
— Hamlet GASPARIAN, Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France;
— Armen SANTROSSIAN, Maire de Dilidjan, avec l'invité d'honneur :
— André MANOUKIAN, Auteur-Compositeur, Membre du Jury de la Nouvelle Star sur M6.

—**15h30** : Conférence débat organisée par la Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-arménienne :
«INVESTIR EN ARMENIE»
avec la participation d'Angèle MELKONIAN, Présidente, le Cabinet «Grant THORNTON», Jean-Yves GUIEU, F. PAPAZIAN, Lévon DJOLAKIAN.
—**18h** : Animation sur le Pavillon :
Orchestre «HAIG» — Musique, danses, chants

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած են Ընդհանուր Արտակարգ ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ 9 Նոյեմբեր 2008, ժամը 15ին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ՝ 15 ռիւ ժան կուժոն, Փարիզ 8րդ:

Նիւթ – Բարեփոխութիւն Ընկերակցութեան կանոնագրութեան:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

★ ☆ ★

COMMUNIQUE

Les membres de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne sont convoqués à l'Assemblée Générale Extraordinaire qui se tiendra le dimanche 9 novembre 2008, au siège, 15 rue Jean-Goujon, Paris 8ème.
Ordre du jour : Modification des statuts de l'association.

BUREAU
DU CONSEIL D'ADMINISTRATION

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17, ժամը 20ին
Արնուվիլի Աւետարանական եկեղեցւոյ
սրահը
ԱՍՈՒԼԻՍ
նուիրուած
ՀԱՑՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ–ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅԵՐԷՆ
ԵՐԲ – ԻՆՉՈ՞Ւ – ԱՅՍՕՐ
կը լուսաբանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼՏԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ընտրութեան թեկնածու Ա. Ջուրաբեանի քարոզչական արշաւին:

Հայ ապստալին Գոնկրէսի ղեկավար Լ. Տէր Պետրոսեան յայտարարած է թէ այդ ընտրութիւնը կարեւոր է Համաժողովրդական չարժումին համար, ապա կոչ ըրած է ներկաներուն որ հարիւր հազարնոց ցոյցին որ տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 17ին եւ որուն ընթացքին ինք կ'անդրադառնայ ընդդիմութեան յետագայ ռազմավարութեան: